

TÜRKSOY YAYINLARI NO: 1[®]
ISBN 975 - 7213 - 00 - 4
95.06.Y.0297.1

WILHELM RADLOFF

MANAS DESTANI

KIRGIZ TÜRKÇESİ METİN - TÜRKİYE TÜRKÇESİ ÇEVİRİ

Yayına hazırlayan:

Prof. Dr. Emine Gürsoy - Naskali

Birinci Baskı 1995
5000 Adet Basılmıştır

ISBN 975 - 7213 - 00 - 4
95.06.Y.0297.1

YAYIN KURULUŞU

YAYIN KURULUŞU

YAYIN KURULUŞU

YAYIN KURULUŞU

YAYIN KURULUŞU

MANAS DESTANI

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	7
Giriş.....	9
Kırgız Türkçesi metin ve Türkiye Türkçesi çeviri	
I. Manas'ın Doğuşu.....	17
II. Almamber'in müslüman olup Er Kökçö'yü terk etmesi ve Manas'a katılması.....	21
III. Manas ile Er Kökçö'nün dövüşü, Manas ile Kanıkey'in evlenmesi, ölümü ve yeniden dirilişi.....	59
IV. Bok-murun.....	111
V. Közkaman.....	155
VI. Semetey'in doğuşu.....	207
VII. Semetey.....	229
Düzeltilmeler ve Notlar.....	267
İndeksler	
Özel isimler indeksi.....	277
Coğrafya isimler indeksi.....	284
Topluluk isimleri indeksi.....	286

SUNUŞ

TÜRKSOY (Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi Genel Müdürlüğü), Türk kültürünü, sanatını, tarihini, kültür ve sanat ürünlerini, tarihi mirasını ve değerlerini araştırmak, korumak, Türk cumhuriyetleri arasında kültür ve sanat ilişkilerini geliştirmek ve ortak faaliyetler düzenlemek, tanıtıcı yayınlar yapmak amacıyla kurulmuş uluslararası bir teşkilattır. TÜRKSOY Türk Dil Konuşan Ülkeler Kültür Bakanlarının İstanbul, Bakü ve Almatı'da yaptıkları Bakanlar Konseyi toplantılarında alınan kararlar neticesinde 12 Temmuz 1993'te Azerbaycan Cumhuriyeti, Kazakistan Cumhuriyeti, Kırgızistan Cumhuriyeti, Özbekistan Cumhuriyeti, Türkiye Cumhuriyeti ve Türkmenistan'ın tarafından kurulmuştur. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Başkurdistan Cumhuriyeti ve Tataristan Cumhuriyeti de TÜRKSOY üyesidir.

Türk kültürü araştırılmalı, korunmalı, tanıtılmalı ve gelecek nesillere devredilmelidir. Bu amaca hizmet etmek üzere TÜRKSOY, Türk kültürünün temel eserlerini yayınlamayı, böylece bu eserlerin araştırılmasını, korunmasını, tanıtılmasını ve gelecek nesillere devredilmesini programına almıştır. TÜRKSOY'un ilk yayını olan Manas Destanı, Kırgız sözlü halk edebiyatının en güzel örneğini ve Kırgız kültürünün temel kaynağını teşkil eder. Bu destan, Kırgız halkının bağımsızlık mücadelelerinin yanı sıra, Türk destanlarındaki mitolojik özellikleri ve Şamanizm unsurlarını içermektedir. Manas'ın kırk yiğidinin kırk Türk boyunu temsil ettiği dikkate alınırsa, Manas Destanı sadece Kırgız Türklerinin değil, bütün Türklüğün bir ansiklopedisidir;

İslamiyetten çok önce yaratıldığı anlaşılan Manas Destanı'nın ruhunu: özgürlük, bağımsızlık ve millet olma kavramlarının yanı sıra ahlaki ve estetik değerler oluşturmaktadır. Destan, bu özelliği ile güncelliğini korumuş, Kırgız halkının kültürel hayatının devamlılığını sağlayarak bugünkü bağımsız Kırgızistan Cumhuriyeti'nin kurulmasına zemin hazırlamıştır.

Bu nedenle, yayın faaliyetimizi 1995'te 1000. yıl kutlamalarını yapacak olduğumuz Kırgız Türkçesi sözlü edebiyatının bir şaheseri olan Manas Destanı ile başlatmaktan ve Sayın Prof. Dr. Emine Gürsoy-Naskali'nin büyük emek ve itina ile yayına hazırlamış olduğu Manas Destanı'nı Türk dünyasına sunmaktan büyük mutluluk duyuyoruz. Prof. Dr. Emine Gürsoy-Naskali'ye Türk kültürüne yaptığı bu hizmetten dolayı teşekkür ediyoruz.

Polad Bülbüloğlu

TÜRKSOY Genel Müdürü

Azerbaycan Cumhuriyeti Kültür Bakanı

MANAS DESTANI

GİRİŞ

Kırgız Türklerinin milli destanı olan Manas destanı dünya edebiyatının sayılı şaheserleri arasında yer alır. Ayrıca, dünyanın en uzun destanı olmak gibi bir özelliği de vardır. Manas adı, bu destanın kahramanının adıdır; destan, kahramanının adıyla anılır, destanı söyleyen ozanlara da manasçı adı verilir. Manasçılar çocuk yaşta talime girerler. Manas destanını okumak bir sanat, bir meslek sayılır. Bu edebiyat abidesini gözle okuyarak duyulan heyecan ve takdirin yanı sıra bir de bir manasçıdan dinlemek ve o ses ahenginin büyümesini tatmak gerekir.

Kırgızların yurdu Orta Asya'dır. Eski dönemlerde Kırgızlar Orta Asya'nın başka yerlerinde yaşamışlarsa da bugünkü yurtları Tanrı dağlarının kuzeyidir. Kırgızistan, kuzey doğuda Issık gölünü içine alır, Kırgızistan'ın kuzey hudutlarında Çu ve Talas nehirleri akar. Kırgızistan Cumhuriyetinin güneyinde Çin Halk Cumhuriyeti bulunur. Çin'in bu bölgesinde Doğu Türkistanlı Türkler oturur. Güney batıda Tacikistan Cumhuriyeti, batıda Özbekistan Cumhuriyeti, kuzeyde Kazakistan Cumhuriyeti yer alır.

Sovyetler Birliğinin çözülmesinden sonra 1991'de eski Kırgızistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu tarihten beri de Kırgızistan Cumhuriyeti, bağımsız bir devlet kimliği ile Birleşik Devletler Topluluğu içerisinde kendi iradesini ifade etmektedir. Başkenti Bişkek'tir. Sovyet döneminde başkente Frunze denilmekteydi.

Kırgızların tarih sahnesine çıkmaları, çok eski tarihlere dayanır. Kırgızlardan ilk olarak Çin kaynakları MÖ 3. yüzyılın hadiselerini anlatırken söz eder. MÖ 2. yüzyılda yazılan bu kaynaklar Kırgızlardan Gekün adıyla bahseder. Daha sonraki yüzyıllarda bu kaynaklar Kırgızları Gengün, Kigu, Hegu, Giegu diye adlandırır. Çin kaynaklarındaki ilk bilgilere göre Kırgız topraklarını Hunlular ele geçirmiş fakat Kırgızlar Hunlulara karşı tekrar tekrar isyan etmişlerdir. Hun İmparatorluğunun parçalanmasından sonra MS 6. yüzyılda Yenisey nehrinin çıkış noktasında kendi devletlerini kurmuşlardır. Daha sonra MS 7. yüzyılda Göktürk devletine bağlanmaya mecbur kalmışlardır. Göktürklerin Orhun yazıtlarında Kırgızların iç savaşa sebep olan isyankar tutumundan söz edilir. Göktürk devleti, Uygur, Basmıl ve Karluklar tarafından yıkılır. Başa Uygurlar geçer. 8. yüzyılın ortalarında Kırgızlar Uygurlara mağlup düşer ve Uygur devletinin idaresi altına girerler. Kırgızlar Uygur idaresi altına girdiyse de 820-840 yılları arasında Uygurlara karşı isyan ederler ve nihayet 840 yılında Uygur devletine son vererek kısa bir süre için güney Sibirya ve merkezi Asya'nın hakimi olurlar, idareleri altında bulunan topraklar kuzey

doğuda Baykal gölünden güneyde Çin sınırlarına, güney batıda Tanrıdağları'nın güneyine kadar uzanır.

Kırgızlar 1207'de Cengiz Hanın hükmü altına girerler, Altay ve İrtiş nehirleri boyunca yerleşirler. Önce Cuci ulusuna sonra da Çağatay ulusuna tabi olurlar. 14. yüzyılın ortalarından 15. yüzyılın sonuna kadar Moğolistan devletine bağımlılıkları devam eder ve bu zaman içinde Moğolistan devletinin en kuzey doğu bölgelerinde yani Balkaş gölü civarında ve İrtiş nehri boyunca otururlar. 16. yüzyılın başında Moğolistan devleti yıkılınca Kırgız boyları Alatau dağlarına yerleşirler ve kendi boy teşkilatlarını kurarlar. Kırgızların mekanı bugün de bu bölgedir. 14. yüzyıldan önceki dönemler için Kırgızların tarihi ile bugünkü Kırgızistan topraklarının tarihini bir saymamak gerekir.

Daha sonraki yıllarda Çarlık Rusyasının hakimiyetine karşı direnirler fakat 1876'da Ruslar Hokand'ı alınca Kırgızlar da Çarlık Rusyasına tabi olurlar. 1897 Endican isyanı ve 1916 isyanı ile Ruslara karşı direniş devam eder. 1917 Bolşevik ihtilali ile Kırgızlar Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğine dahil olurlar.

Manas destanının veya Manas destanındaki hadiselerin hangi dönemlere ait olduğu konusu tartışmalıdır. Bazılarına göre buradaki hadiseler Hun dönemine bağlanmalıdır. Daha gerçekçi bir yaklaşımla destanın tarihi zeminini 9. yüzyıl sonrasına bağlamak daha doğru olur. Cüveyni'nin Tarih-i Cihan Güşa'sında belirtildiği gibi 1120'li yılların sonunda Karahitaylar Orta Asya'ya geldikten ve Karahanlıları ele geçirdikten sonra Kırgızlara asker gönderirler. Büyük bir ihtimalle bu dönemin olayları Manas destanının tarihi kaynağıdır. 16. yüzyılda yazılmış olan *Mecmaü't-tevarih*'te Manas'tan Toktamış hanın arkadaşı olarak söz edilir, yani Manas, tarihi bir şahsiyet olarak tanıtılır. Manas destanının sona erdiği tarih dönemini ise 1750 yılına yani Oyrat Cıngar devletinin yıkıldığı yıla yerleştirmek gerekir. (Kırgız tarihi ile ilgili bilgiler için O. Karayev, V. Ploskiv, A. Mokeyev ve diğer araştırmacıların *Istoria Kırgızkoy SSR*, Frunze 1984, I. cildine müracaat ediniz).

Türkoloji çalışmalarının öncülerinden ve temel taşlarından Wilhelm Radloff (1837-1918), Türk boylarının sözlü edebiyat örneklerini Proben adıyla anılan dev boyutlu bir derlemede toplayarak bilim dünyasına armağan etmiştir. Bu derlemelerdeki metinlerin çevirileri ve ayrıca bir de sözlüğü vardır. Kırgızca derlemeler Proben'in 5. cildinde yer alır.

Radloff'un tesbit ettiği Manas destanı Manas'ın doğumu ile başlar. İlk bölüm, Tokmak'ın güneyinde bulunan Sarı Bağış boyuna mensup bir manasçıdan 1869'da derlenmiştir. İlk önce Manas'ın soyu ve doğum yeri belirtilir (1-9), Cakıp ve Çıyrıçı çocuksuzdur, baba Cakıp bir çocuk vermesi için Tanrı'ya yalvarır (10-41), yeni doğan çocuğa Manas adı verilir ve çocuğun geleceği hakkında kehanetler yapılır (42-65), beşikte iken konuşmaya başlayan Manas kafirleri yeneceğini bildirir (66-72), baba Cakıp oğlunun yetişmesi için Bakay'ı görevlendirir, ilerisi için tasarlanan iki gazanın mahiyeti anlatılır (73-149), Manas çabucak büyüyip yiğit bir delikanlı olur ve Kaşgar'da bulunan Çinlileri haraca bağlayıp doğuya sürer (150-164).

Almambet, Er K  k   ve Ak-erkeç arasında gelişen ilişkiye ayrılmış olan ikinci bölümün ilk kısmı (1-1131), dramatik olaylara sahnedir. Germen destanı Nibelungenleid'de olduğu gibi kimsenin karşı koyamaya cesaret edemediği yiğit bir kahraman, ev sahibinin sadakalılı karısıyla birlikte olmakla suçlanmaktadır. Germen destanında ev sahibi koca i  in i   yüzünü bilmekte fakat hem gunuru hem de ortamın gereği hadiselerle açıkça müdahale edememektedir. Kır  z destanında ise ev sahibi koca (Er K  k  ), hem kendi kısıkan   mizacının hem de çevresindekilerin çevirdiği oyunun tuzakına düşer. Suçlanan yiğit Almambet'tir. Almambet, itham altında kaldığı zaman bile dengesinden   aşmaz. Oyrot asıllı Almambet soylu bir ailedendir ve başlangıçta Lamaist-Budist dinine mensuptur. Er K  k  , Almambet'i Müslüman yapmıştır; Almambet de kafir bir han olmaksızın Müslüman bir köle olmayı yeğlediğini ifade etmiştir. Er K  k  'n  n akıllı karısı Ak-erkeç, kocasının menfaatinin g  z  terek Almambet'e paye vermiştir fakat Er K  k   Almambet'in değerini takdir edememiş, Almambet'i kaçırmıştır.

Almambet'in Manas'ın yanına gelişi ikinci bölümün ikinci kısmında (1132-1862) anlatılır. Bu kısmın dramatik gücü belki birinci kısmındaki kadar g  cl   değildir ama bu kısmın da üç ayrı noktada dorukla  an bir dinamiği vardır. Almambet'in geleceğini haber alan Manas, geri çekilir ve yüksek bir yerden Almambet'i seyretmeye ba  lar. Almambet yaklaşır, Almambet'in ayağı Manas'ın çizmesinin    kerti  i izin üzerine basu  unda Manas'ın ayak izinin daha büyük olduğu sabit olur, böylece iki yiğit daha karşılaşmadan Almambet ile Manas'ın ilişkisindeki g  c dengesi belirlenmiş olur. Bu birinci dramatik andır. Manas'ın yiğitleri yaklaşmakta olan Almambet'in çevresini sararlar ve atının dizginlerini elinden alırlar. Almambet meydan okurcasına dizginleri yiğitlerin elinden çekip alır. Böylece Manas'ın yiğitlerinden daha kıdemli olacağı a  ıkar olur. Bu da ikinci dramatik andır.     nc   dramatik an, mucizevi bir olayla sonuçlanır: Almambet ile Manas'ın süt kardeşleri olduğunun delili olarak Manas'ın ya  lı ve kurumuş annesi Bagdı-d      '  n g    slerine süt gelir.

    nc   bölümün birinci kısmında (1-351) Manas ve Er K  k   karşılaşır ve d  v    rl  r. Bu kısım nispeten kısadır. Manas'ın evlenmesini, ölümünü ve yeniden hayata gelişini anlatan ikinci kısım (352-2686)   ok daha uzundur. Bu bölümü nakleden manas  ının birinci ve ikinci bölümleri nakleden manas  ılardan farklı bir üslubu vardır. Bu bölümün birinci ve ikinci kısımları arasında konu bakımından bir ba   olmamakla birlikte sadece bu iki kısımda Manas'ın Rus   arına tabi olduğu ifade edilir. Belki de bu bölümün manas  ısı bazı Rus makamları memnun etmek için bu ifadeyi kullanmaktadır.

Manas ile dayısı K  k  'n  n ne sebeple dövüş giriştikleri çok açık değildir. S  r  ler bahane edilmiştir. Ama K  k   d  v    memek veya muhtemel bir yenilgiyi önlemek için sürülerini paylaşmayı teklif etmiştir. Fakat Manas, ya hep ya hiç d    n  cisiyle uzlaşmayı reddeder. Yoksa birinci bölümün ikinci kısmında denildiği gibi Manas'ın saldırısı Almambet'in uğradığı haksızlığa bir mukabele midir? Manas ve K  k  'n  n d  v    nde   amanizm unsurları mevcuttur. K  k  'n  n fırlatı  ı g  lle Manas'ın delinmez zırhını delip geçer. Manas kırk yiğidine seslenir, yiğitler Manas'

yer altı dünyasından geri getirirler. Burada, kırk yiğidin menşesini herhalde şamanizmindeki kırk kurtanrı ruha bağlayabiliriz, Manas'ın menşesini de şamanizmin bakışına.

Üçüncü bölümün ikinci kısmı Manas'ın Rus çarına tabi olmasından söz ederek başlar. Sonra Manas'ın babası oğluna bir eş arar ve bu iş için uzun yollar kat eder. Cakıp'ın seçtiği gelin, Temirhan'ın kızıdır ve adı da Kanıkey'dir. Bir tek yerde (1479) gelin tarafının Tacik olduğu söylenir, halbuki Cakıp daha önce Taciklerden de gelin aramış ama uygun bir kız bulamamıştır. Ayrıca, Manas da çeşitli vesilelerle Tacikleri mahvedeceğini, haraca bağlayacağını belirtmiştir. Acaba burada manasçının bir dalgınlığı mı söz konusudur?

Bu bölümde Manas'ın Közkaman ve Kökçököz tarafından zehirlenmesi kısaca anlatılır. Közkaman kelimesini herhalde Guzlara ve Komanlara işaret eden bir isim olarak düşünmeliyiz ve "Guz Koman" şekline bağlamalıyız. A. Hatto, Köz-kaman kelimesini Kaman-köz şeklinde değerlendiriyor ve "yabani domuz gözlü" manasıyla açıklıyor. Kökçö-köz kelimesini ise "Gökçe deniz tarallarında oturan Guzlar" olarak düşünmeliyiz; A. Hatto bu kelimeyi de "mavi çakal gözlü" manasıyla açıklıyor. 10. ve 11. yüzyıllarda Kırgızların Guzlarla toprak mücadelesi içinde olduğunu hatırlarsak Közkaman ve Kökçököz kelimelerinin boy ismi olmasının daha muhtemel olduğunu söyleyebiliriz. Manas'ın Közkaman ve Kökçököz tarafından zehirlenmesi konusu beşinci bölümde etraflı bir şekilde yeniden ele alınır. Manas destanında Manas üç defa ölür. İlk sefer Kökçö ile dövüşürken aldığı yara onu öldürür. İkinci sefer zehirlenme neticesinde ölür fakat her iki seferde de yeniden hayata döndürülür. Üçüncü ölümü son ve geri dönmeyen bir ölümdür. Bundan sonra Manas'ın oğlu Semetey ve torunu Seytek'in destanı başlar. Manas destanı, Semetey ve Seytek destanları ile birlikte üçlü bir zincir oluşturmaktadır. Radloff derlemesinde Semetey bölümü ve özellikle de Seytek bölümü kısa olarak anlatılmıştır. Yakında yayına sunacağımız Seytek destanının farklı bir varyantı Seytek'in maceralarını daha geniş bir biçimde ele almaktadır.

Manas'ın ikinci ölümü üzerine duyulan üzüntüyü üçüncü bölümün manasçısı dikkatle anlatır: Manas'ın atı, doğanı ve köpeği üzüntülerini anlatırlar. Mezara girer girmez varılan öbür dünyada Manas avlanır ve bir huri kızla oylanır. Hurinin adı Altınay'dır, Almambet'in karısının adı da budur. Bu benzerliği nasıl yorumlayabiliriz?

Üçüncü bölümün dramatik yapısı güçlü değildir fakat buna mukabil kelime hazinesi, bilhassa pahalı ve nadide kumaş isimleri bakımından çok zengindir.

Dördüncü bölüme Radloff "Bok-murun" (yani, Sümüklü burun) (1-2197) başlığını verir. Manas destanının bu bölümü "Kökötöydün aş" (yani Kökötöy'ün cenaze yemeği) adıyla da bilinir. Müstakil bir destan hüviyeti gösterir; Manas destanına sonradan dahil edildiğini düşünebiliriz.

Bok-murun, güçlü yiğit Er Töştük ile bir perinin oğludur. Kökötöy Bok-murun'u kendine varis göstermiştir. Kökötöy'ün ölümünden sonra, adet olduğu üzere, Bok-murun bir cenaze yemeği tertipler. Bu törene uzaktan yakından herkes çağırılır, hatta düşman Kalmuklar bile davetlidir. Yenilip içilecek, yarışmalar yapılacaktır. Böylece Kökötöy anılacak, Bok-murun'un hanlığa layık

olduğu görülecek ve belki de Bok-murun adı yerine kendisine bir yiğit ismi verilecektir. Fakat, Bok-murun destanının Manas destanına dahil edilmesiyle Manas bu törende ön plana çıkar, Bok-murun geri planda silik kalır. Manas'a gönderilen Bok-murun'un elçisi Cas-uul, Almambet'e satranç oyununda yenilip bahsi kaybettiği için Manas tarafından elleri ayakları gerdirilip hunharca öldürülür. Bozkır kanununda elçinin öldürülmesi affedilemeyecek bir suçtur. Bok-murun bu tahriki cevapsız bırakmakta hiç bir zaman hanı olamayacağının işaretini vermiş olur. (Velihanov'un Manas destanı tesbitinde Bok-murun'un elçisi öldürülmez, bağışlanır).

Beşinci bölümde Manas'ın Közkaman ve Kökçököz tarafından zehirlenmesi hadisesi derinlemesine işlenir (1-2540). (Zehirleme hadisesine daha önce üçüncü bölümde çok kısaca değinilmişti). Közkaman ve Kökçököz uğursuz ve karanlık simalardır. Eşkiyalık yaparlar, müslümanlar ile Kalmukların oturduğu toprakları ayıran hudut bölgesinde, Üç-kaplık'a yakın bir yerde otururlar. Temir-han'ın danışmanı kötü niyetli Mendi-bay'ın emirleri doğrultusunda hareket ederler. Radloff'un Manas tesbitinde Közkaman ve Kökçököz, baba oğuldur; ayrıca, Közkaman, Manas'ın amcasıdır, beş oğlu vardır, Kalmuk hanları tarafından çocuk yaşta kaçırılmasından bu yana aradan yıllar geçmiş ve şimdi toplum içindeki yerine, hissesine sahip çıkmaya gelmiştir. Közkaman Kırgızlığını unutmamıştır, fakat buna mukabil oğulları Kalmuklaşmış ve yabancılaşmışlardır; bu akrabalar kendilerine kucak açan Manas'ı zehirlemekte tereddüt etmezler. Kalmuklaşıp yabancılaşıp ihanete giren Kökçököz örneğine karşılık Manas destanında bir de sonradan-müslüman olan Kalmuk asıllı Almambet vardır, Almambet hayatı pahasına Kökçököz ve Kalmuklara karşı Manas'ı korur. Burada irdelenen mesele, günümüz Türkiyesinin en önemli siyasi meselesidir. Yakınlık, dostluk, fedakarlık ve birlik, sadece etnik köken temelinden mi doğar yoksa yakınlığın, dostluğun, fedakarlığın, birliğin temeli ortak bir anlayış, paylaşılan bir kültür, bir hayat mıdır? Bu soruya Manas destanının verdiği cevap açıktır.

Beşinci bölümde Almambet, Kalmuk prenses Altınay'ı alır. (Üçüncü bölümde aynı hadise biraz farklı bir şekilde anlatılmıştır).

Bu bölümdeki hadiselerin yer aldığı coğrafi mekan batıda Mekke'den doğuda Hami'nin kuzeyindeki Bar-köl'e kadar uzanır. Her iki yer de farklı anlayışlara göre kutsal sayılır. Zehirlenen Manas'ı kayın pederi Temir-han'ın ilaçları kurtarır ama bu hayata döndürme işinde Mekke'li Kan-koco'nun mucizevi müdahalesi inkar edilemez. Hayata döndükten sonra Manas Mekke'ye gider ve tavaf eder. Böylece zehirlenmiş yiğitlerini hayata döndürüp kurtarır.

Altıncı bölüm Semetey'in doğumunu, yedinci bölüm de Semetey'i ve bir ölçüde de Semetey'in oğlu Seytek'i anlatır. Altıncı bölümün asıl baş karakteri Manas'ın karısı, Semetey'in annesi Kankey, yedinci bölümün asıl baş karakteri ise Semetey'in karısı, Seytek'in annesi Ay-çürük'tür. Her iki bölüm de baş roldeki kadının intikam almasıyla neticelenir.

Üç nesle uzanan destanda Manas kurucu görevini görür, oğlu Semetey iktidarı tehlikeye sokar. Semetey'in oğlu Seytek ise işleri yeniden düzene koyar. Kankey, oğlu Semetey'i Cakıp'tan ve Cakıp'ın oğulları Abeke ve Köböş'ün elinden kurtarır, büyük meşakkatler sonucu selamete çıkarır.

(Akhe ve Köbüş Cakıp'ın herhalde ikinci eşinden doğan çocukları olmalıdır). Ancak, Semetey başa geçtikten sonra işleri doğru düzgün götüremez; önce adap erkan bilmezliği ile Manas'ın yiğitlerini gücendirir ve uzaklaşmalarına sebep olur, sonra akrabası Ümütöy'un nişanlısını kaçıır, bütün bunlara ilave töreleri yerine getirmez, rüyasında ikaz edilene kadar ölmüş babasının anısına saygıda kusur eder. Semetey'in sonu kötüdür; tabii, Semetey ile birlikte soyunun akıbeti de tehlikeye girmiştir. Semetey'i mağlup eden Er-kıyaz Semetey'in yeni doğan oğlu Seytek'i öldürmek üzeredir. Tıpkı Kankey'in Semetey'i alıp kaçarak kurtardığı gibi bu sefer de Ay-çürök, kuğu şekline gireceğini (yani, şamanizmdeki inanca göre, insan üstü bir güçle mukabele edeceğini) ve babası Akın-han ile yiğitlerini çağıracağını söyleyerek Er-kıyaz'ı tehdit eder ve Seytek'i kurtarır.

Radloff'un tesbit ettiği Manas destanı, yukarıda özetini verdiğim bölümleri içerir. Radloff, derlemiş olduğu Manas destanını Almancaya çevirmiş, kiril harfli Kırgızca transkripsyon metniyle birlikte yayınlamıştır. 1995 yılında kutlanacak olan Manas destanının 1000. yılına hazırladığımız şu sıralarda bu destanının başka dillerde çevirilerinin bulunmasına karşılık Türkiye Türkçesinde yayımlanmış bir çevirisinin mevcut olmayışını dikkate alarak rahat okunan, akıcı bir çeviri ortaya koymak istedik. 1934 yılında İstanbul Üniversitesi Türkoloji Bölümünde mezuniyet tezi olarak Şaziye Berin tarafından hazırlanmış olan bir Manas çevirisi olduğu bilinmektedir. Bu çeviri, destanın Kırgızca aslından değil, Radloff'un Almanca çevirisinden yapılmıştır; ayrıca, tabii, bir öğrenci tezidir ve düzeltilmesi gereken yanlış ve eksikleri vardır. (Bu arada, Radloff'un Almanca çevirisinde de düzeltilmesi gereken noktalar olduğunu belirtmek gerekir.) Her ne kadar Şaziye Berin'in çevirisinin mevcut haliyle basılması mümkün değilse de Şaziye Berin'in gayretini takdirle anmak ve elinizdeki çeviriyi hazırlarken Şaziye Berin'in çalışmasından yararlandığımı belirtmek istiyorum.

Elinizdeki neşirde, Radloff'un derlediği Manas destanı üç sütun halinde verilmiştir. Birinci sütunda kiril harfleriyle yazılı Kırgızca metin bulunmaktadır. Burada kullanılan kiril alfabesi Radloff'un kullandığı kiril transkripsyon alfabesi değildir, bugün Kırgızistan'da kullanılmakta olan kiril alfabesidir; Radloff'un tesbit ettiği fonetik özellikler bu alfabenin gerekleri ve sınırları dahilinde yansıtılmıştır. İkinci sütunda Radloff'un kiril transkripsyon alfabeli Kırgızca metni, latin harflerine geçirilmiştir. Arka damak ɣ sesi için g'yi kullanmak zorunda kalmıştır. Üçüncü sütunda ise metnin Türkiye Türkçesine çevirisi yer almakta ve, mümkün olduğu ölçüde, dize dize Kırgızca metni karşılamaktadır. Kırgızca metnin ve Türkiye Türkçesi çevirisinin sonuna Arthur T. Hatto'nun çalışmalarından istifade edilerek özel isimlerin, coğrafya isimlerinin ve topluluk isimlerinin açıklamalı indeksi verilmiştir. İngiliz araştırmacı Arthur T. Hatto, Radloff'un Manas tesbitini neşreden en son araştırmacıdır. Hatto'nun neşri, Manas destanının kendisi tarafından tashih edilmiş Kırgızca metnini, İngilizce çevirisini, metinle ilgili notları ve indeksleri ihtiva ediyor. Hatto'nun Radloff metni üzerinde yaptığı tashihleri elinizdeki neşre ekledik. Hatto'nun 642 sayfalık eseri 1990 yılında Wiesbaden'de yayınlamıştır. Ömrünü destanlara, özellikle de Kırgız destanlarına adanmış Hatto, İngilizce konuşan okuyucu alemine büyük bir hizmette bulunmuştur. Radloff'un Manas tesbitini Türkiye'de Naciye Yıldız halk edebiyatı doktora tezi olarak ele almıştır; araştırmacının tezi tamamlanınca bu çalışmanın da basılmasını temenni ediyoruz.

Bu kitabın hazırlanışına yardımcı olan ve Manas heyecanını yaşayan Dr. Gülden Sağol'a, Selçuk Kırbaç'a ve Teoman Naskali'ye, yazım ve sayfa düzenlemesine yardımcı olan İsrail Dağlı'ya ve Yücel Dağlı'ya, kitabın basımını yapan Kamer Matbaasına ve Haluk Sağkaya'ya teşekkür ederim. Bu çalışmayı basmaya talip olan ve böylece ilk yayımını Manas destanı ile yapan TÜRKSOY'a, özellikle de TÜRKSOY Genel Müdürü Azerbaycan Kültür Bakanı Polad Bülbüloğlu'na, Genel Müdür Yardımcısı Ziya Yılmaz'ın ve Muzaffer Kılıç'a derin şükranlarımı arz ederim.

Emine Gürsoy - Naskali
İstanbul 1994

Manas / Mānas / Мамає

MANAS'IN DOĞUŞU

- 1 Жети-төрдүн башында
жеткилен тууган Бөйөн-кан,
Бөйөн-кандын баласы
кайраттуу тууган Кара-кан,
5 Кара-кандын баласы
кайраттуу тууган Жакып-кан,
Чуңкар-уя үстүндө,
Алматынын оосында
жердеп жаткан Жакып-кан.
10 Кече Айдар-кандын кысы Чыйрычы
алган экен Жакып-кан.
'Ошу Чыйрычыны алганы,
мен жыттап бала өппөдүм,
бу Чыйрычы жайган чачын
тарабайт,
15 Кудайга тооба деп типти мени
карабайт!
Белин беккем буубады,
бу Чыйрычы эркек бала туубады.
Бу Чыйрычыны алганы,
жайы-кышы он төрт жыл
20 бу мазарлуу жерге сыйрабайт,
бу алмалуу жерге оонабайт,
бу арашандуу жерге түнөбөйт!
Э Кудай Таала жар болсо!
Чыйрычынын курсагына
25 эркек бала бар болсо!
Бу белин беккем буудурсам!
Бу Чыйрычынын эркек
бала туудурсам!
Ноктолуу өтүк, көк көпүч
Нойгутту бузуп жегендей,
30 кушбаш эр, көк чапан
Коконду бузуп жегендей,
жобр эшек, тешик там
Сартты бузуп жегендей,
чири токум, куу пайза
35 Казакты бузуп жегендей,
суғалагын койбогон,
сурап-ичип тойбогон
Кыргысты бузуп жегендей!
Эми белге садак буудурду.
40 Жакып-кан Чыйрычыдай катындап
эм эркек бала туудурду.

Ceti-tördün başında
cetekilen tuğan Böyön-kan,
Böyön-kandın balası
kayratuu tuğan Kara-kan,
Kara-kandın balası
kayratuu tuğan Cakıp-kan,
Çuñkar-uya üstündö,
Almatının oosında
cérdep catkan Cakıp-kan.
Kéçe Aydar-kandın kısı Çıyrıçı
alğan éken Cakıp-kan.
'Oşu Çıyrıçıını alğanı,
mén cıttap bala öppödüm,
bu Çıyrıçı sayğan çaçın
tarabayt,
Kudayğa tooba dep tipti meni
karahayt!
Bélin bekem buubadı,
bu Çıyrıçı éркек bala tuubadı.
Bu Çıyrıçıını alğanı,
caçı-kışı on dört yıl
bu mazarluu cerge sıdırbayt,
bu almáluu cerge oonabayt!
bu arashanduu cerge tünöböyt!
É Kuday Taala jar bolso!
Çıyrıçıını kursağına
érкек bala bar bolso!
Bu belin bekem buudursam!
Bu Çıyrıçıdan éркек
bala tuudursam!
Noktoluu ötük, kök köpüş
Noyguttu buzıp cegendeıy,
kuşbaş ér, kök çapan
Kokondı buzıp cegendeıy,
cöör eşek, teshik tam
Sarttı buzıp cegendeıy,
çiri tokum, kuu pайза
Kazaktı buzıp cegendeıy,
suğalağını koyboğon,
surap-ıçıp toyboğon
Kırğıstı buzıp cegendeıy!
Émi belge sadak buudurdu.
Cakıp-kan Çıyrıçıday katından
ém éркек bala tuudurdu.

Yedi-törün başında
doğmuş idi Böyön Han,
Böyön Han'ın oğlu
gayretli doğan Kara Han,
Kara Han'ın oğlu
gayretli doğan Cakıp Han,
Çunkar-uya'nın üstünde,
Almatı'nın ağzında,
otururdu Cakıp Han.
Aydar Han'ın kızı Çıyrıçı'yı
almış idi Cakıp Han.
'Çıyrıçı'yı alalı
ben bir çocuk öpmedim,
Çıyrıçı çözdüğü saçını
taramadı,
Allah'a tövbe deyip biç işime
bakmadı!
Belini sıkı bağmadı.
Çıyrıçı bana oğul doğurmadı.
Çıyrıçı'yı alalı,
yüzü kışı oldu tam on dört yıl,
evliya mezarına gitmedi,
elmalıkta yuvarlanmadı,
kaplıclarda gece yatmadı!
Ey Hüda Taala bana yar olsun!
Çıyrıçı'nın karında
bir oğlan vücut bulsun!
Bir belini sıkabilsem!
Çıyrıçı'ya bir erkek
çocuk doğurtabilsem!
O da süsü çizmeli, mavi kalıçlı
Noygut'u yercesine yok etse,
kuş başı eyerli, mavi cübbeli
Hokand'ı yercesine yok etse,
yaralı eşekli, delik desik damlı
Sartları yercesine yok etse,
quruk bellenseli, kuru kargılı
Kazak'ı yercesine yok etse,
hep ağgözlü,
yiyecek isteyip doymayan
Kırğızı yercesine yok etse!
Beline bir ölük bağlattı.
Cakıp Han, karısı Çıyrıçı'dan
şimdi bir oğlan doğurttı.

- Эми эркек бала караса,
апак эти чүптөдөй,
устукан-сөгү мистөдөй.
- 45 Ак бос бие сойдурду,
Жакып-кан тууган баласынан
төрт пайгамбар кожон о
атын 'Манас' койдурду.
Төрт пайгамбар кынады.
- 50 пайгамбар баланы сынады.
Жеркенден келген жети элчи
жептегины мыктап жел кетти,
'Манас жолмогус чыгат!' деп кетти;
Кытайдан келген кырк элчи
кейнасын мыктап жел кетти.
- 55 'Манас Кытайды кырат!'
деп кетти;
Ногойдон келген он элчи
олтуруп этеп жел кетти,
'Манас ойрон чыгат!' деп кетти.
- 60 Бу байбиче Чыңгызчы
Манасты сыр бешикке болоту,
Манасты Кыдыр желоту.
Манас кабак жерден букулду.
Капыр-минен Бусурман
- 65 Манастын кабары мыктап угунду.
Манас эми кууноду.
Манас бешикте жатып сүүнөдү:
'Ак сакал атеке Жакып-кан,
Бусурман жолун ачамын,
- 70 Капырдын малын чачамын!
Капырга кетет кыламын,
Бусурман жетет саламын!'
Жакып-кан ошу кепти укканда,
ала баш жорго ат
- 75 алып келин токутту;
жакасы алтын, жеңи жес
ак күрөкө
торгой көс
аттындын шерия жапырыган,
күмүштүн шерия токтүргөн
- 80 баданы килен соң,
бу Жакып-кан чыкырды:
'Байдын уулу Бакай-кан,
бери келчи каптала!
Кеп айтамын батырма.
- 85 Менин Манас кулунум
"Ат санамын, жортом!" дейт,
"Алыска сапар барам!" дейт.
'Мөдөнөн сыйдырып,
чоң Букарды кыдырып
- 90 Ит-кечүүдөн кезем", дейт,
"Беш-Теректен өтөм", дейт.
"Бежиндеги Копур-бай
барып уруш салам", дейт.

- Эми эркек бала караса,
апак эти чүптөдөй,
устукан-сөгү мистөдөй.
- Ак бос бие сойдурду,
Чакып-кан тууган баласынан
төрт пайгамбар кожонго
атын 'Манас' койдурду.
- Төрт пайгамбар кынады,
пайгамбар баланы сынады.
Чоккенден келген чети элчи
сөптөгүн мыктап сөп кетти,
'Манас чолмогус чыгат!' деп кетти;
Куудан келген кырк элчи
кынасын мыктап сөп кетти,
'Манас Кытайды кырат!'
деп кетти;
Ногойдон келген он элчи
олтуруп этеп сөп кетти,
'Манас ойрон-чыгат!' деп кетти.
- Бу байбиче Чыңгизчи
Манасты сыр бешикке болоту,
Манасты Кыдыр сөлтөттү.
Манас кабак сөрдөн букулду.
Капыр минен Бусурман
Манастын кабары мыктап угулду.
Манас эми куулөттү,
Манас бешикте чатып сүүлөттү:
'Ак сакал атеке Чакып-кан,
Бусурман чолун ачамын,
Капырдын малын чачамын!
Капырга кетет кыламын,
Бусурман сөптө саламын!'
Чакып-кан ошу кепти укканда,
ала баш чорго ат
алып келип токутту;
сакасы алтын, сөңү сөс
ак килөкө
торгой көс
алтындын сөрин чатырган,
күмүштүн сөрин токтүргөн
- баданы килен соң,
бу Чакып-кан чыкырды:
'Байдын уулу Бакай-кан,
бери келчи кырма!
Кеп айтамын батырма.
- Менин Манас кулунум
"Аттанамын, сөртөм!" дейт,
"Алыска сапар барам!" дейт.
"Мөдөнөн сыйдырып,
чоң Букарды кыдырып
Ит-кечүүдөн кезем", дейт.
'Беш-Теректен өтөм", дейт,
"Бежиндеги Копур-бай
барып уруш салам", дейт.

- Оғлунун жүзүнө бакты,
бөйөз эти пармук gibi,
kemikleri bakar gibi.
Bir ak kısrak kestirdi,
Çakıp Han, doğan oğlunun adını
dört ulu peygamberce
'Manas' koydurdu.
- Dört peygamber onu kucakladı,
peygamberler çoğun suadı.
Yarkent'ten gelen yedi elçi
yemeği övüp yiyip gitti,
Çin'den gelen kırk elçi
yemeklerden bol yiyip gitti,
'Manas Çinlileri kıracak!'
deyip gitti.
- Nugay'dan gelen on elçi
oturup eli yiyip gitti,
'Manas korkunc olacak!' deyip gitti.
- Bu baybiçe Çyngiz
Manas'ı alaca beşik'e yatırdı.
Manas'ı Kıdır korudu.
Manas yar kenarında kundaklandı.
Kafir ile müslüman
Manas'ın methini duydu.
Manas gülmeye başladı,
Manas beşik'e yatarken konuştu:
'Ak sakal babam Çakıp Han,
müslüman yolunu açacağım,
kafirin malını saçacağım,
kafiri sürerek çıkarıp,
müslümana necat salacağım!'
Çakıp Han bu sözünü duyunca
alaca başlı çıkartı rahvanı
getirip eyer vurdurdu,
yakası altın, yeni bakar,
delikleri kuş gözü kadar
küçük ak zarfını
alından nakışlı yapıldığın
gümüşten nakışlar döktürdüğü
zarfını giyince
Çakıp Han şöyle bağırdı:
'Bay'ın oğlu Bakay Han!
Beri gel şöyle karşıma,
sana diyeceğim var.
Benim er Manas oğlum
'Ata bineceğim!' dedi,
'Uzak sefere gideceğim!' dedi,
'Medine'den sıyrıp,
ulu Buhara'dan dolayıp
İt-keçü'den geçeceğim!' dedi,
'Buş terek'ten de aşarak
Beycin'deki Kopr-bay'a
varıp vuruşacağım!' dedi.

- "ак тенге булду
ачам", дейт.
- 95 "Калмактын малын
чачам!" дейт.
"Узун-булак ашам", дейт.
"Кебес-булак түшөм", дейт.
"Шемей-минен Кызыл-жар
ортосунда Кыр-көчүү
100 ошондон кечип агам!" дейт.
"Беш-Теректен отом", дейт.
"Кум-булуңду басам", дейт.
"Алматыны ашам!" дейт.
"Эшикти менен түргөндө,
105 эңкейип өтүп чыгам", дейт.
"Кополууну кечем", дейт.
"Тор-айгырды ашам", дейт.
"Сары-Кайкан басам", дейт.
"Темирдикти ашам", дейт.
110 "Медине-чонду сыдырып,
опу кеп Илени кыдырып,
Чоң-Буурапын ботопда
алты күнү жатам", дейт.
"Ат сергитип отом дейт!" дейт.
115 "Кен Илени кеме-минен
кечем", дейт.
"кен Кулжаны те ерше
өтөм", дейт.
"Кожонун териң басам", дейт.
"Коргуштан туура отом!" дейт.
Опу Манас балама
120 казан асып, от чагып,
жапына жолдон болсоңчу, Бакай!
корбогопүп корсоңчу, Бакай!
котупоп бирге жүрсоңчу, Бакай!
билбегенин билгисин, Бакай!
125 бирге жортуп
жүрсоңчу! Бакай!
Адам ата, Ообо эне,
тууган жерин билчи эдең.
Оң жагына Ойсул-ата
бука эткен, Бакай!
сол жагына Кожо Кыдыр
дука эткен! Бакай!
130 Баабеддин батында, Бакай!
Кожо Кыдыр катында, Бакай!
Опу Манас баламдын, Бакай!
Арбайып адам болгондо, Бакай!
ат жалынды тартып
мингепте, Бакай!
135 эрбейип адам болгондо, Бакай!
егине сакал чыкканда, Бакай!
минерине ат тапчы, Бакай!
кйерине тон тапчы! Бакай!

- "ak tēnge buldu
ačam", déyt,
"Kalmaktın malın
çačam!" déyt.
"Uzun-bulak ašam", déyt,
"Kéhés-bulak tüşöm", déyt,
"Šemey-minen Kızıl-car
ortasında Kır-këčüü
oşondón këcip ašam!" déyt.
"Bëš-Térékten ötöm", déyt,
"Kum-buluñdu basam", déyt,
"Almatını ašam!" déyt.
"Eşikti mēnen tūrgöndö,
ëñkeyp ötöp çıgam", déyt,
"Kopoluunu këçem", déyt.
"Tor-aygırđı ašam", déyt,
"Sarı-Kaykan basam", déyt,
"Témirdikti ašam", déyt,
"Médinē çöldü sadımp,
oşu kēñ İleni kıdırp,
Çoñ-Buuranın boyunda
altı künü catam", déyt.
"at sérgitip ötöm déyt!" déyt.
"Kēñ İleni kēme-minen
kēçem", déyt,
"kēñ Kulcam tegerene
ötöm", déyt,
"Koconun şerini basam", déyt.
"Korguştan tuura ötöm!" déyt.
Oşu Manas balama
kazan asıp, ot çağıp,
camına coldoş bolsoñcu, Bakay!
körhöpönün körsötüp, Bakay!
kötünön birge cürsöñcü, Bakay!
bilbegenin bilgisip, Bakay!
birge corıup
cürsöñcü! Bakay!
Adam ata, Oobo éne,
tuuğan cėrin bilci édeñ.
Oñ cağına Oysul-ata
étken, Bakay!
sol cağına Koco Kızır
duka étken! Bakay!
Baabédin başında, Bakay!
Koco Kızır kaşında, Bakay!
Oşu Manas balamdın, Bakay!
Arbayıp adam bolğondo, Bakay!
at calındı tartıp
mingende, Bakay!
érbeyip adam bolğondo, Bakay!
egine sakal çıkkanda, Bakay!
minerine at tapçı, Bakay!
küyerine ton tapçı! Bakay!

- "Ak tenge dolu kasasını
açacağım!" dedi,
"Kalmuk'un malını
dağıtaacağım!" dedi.
"Uzun-bulak'ı aşacağım!" dedi,
"Kebes-bulak'a ineceğim!" dedi,
"Şemey ile Kızıl-car'ın
ortasındaki Kır-közüü
geçidini
yüzerek geçeceğim" dedi,
"Beş-terek'ten dolanıp" dedi,
"Kum-bulun'a varacağım!" dedi.
"Almatı'yı aşacağım!" dedi.
"Buna kapıyı kaparlarsa
eğilip geçeceğim!" dedi,
"Kopolu'yu geçeceğim!" dedi.
"Tör-aygır'ı aşacağım!" dedi,
"Sarı-kaykan'ı basacağım!" dedi,
"Temirlik'ı aşacağım!" dedi.
"Medine çölünden geçerek
geniş İli'den vurarak
Çon-Buura suyunun boyunca
altı gün ben yatacağım," dedi,
"atları dinlendirip" dedi,
"geniş İli'yi gemi ile
geçeyim!" dedi,
"Geniş Kulca'yı dolanıp
geçeceğim!" dedi,
"Koco şehrinin basacağım!" dedi.
"Korguş'tan dolanacağım!" dedi.
Şu Manas çocuğuma
kazan asıp ateş yakıp
yanma yoldaş ol, sen Bakay,
görmediğini gösterip, Bakay,
arkasından beraber yürü, Bakay,
bilmediğini öğretip, Bakay,
beraber yürüyüp "haydi,
yürü" de. Bakay.
Adem atanın, Uavva ananın
doğduğu yeri bildir ona.
Sağ yanına Oysul-ata'yı
boğa et. Bakay.
sol başını Hızır
kollasın. Bakay,
Bahaceddin başında olsun. Bakay.
Hızır yanında olsun, Bakay.
Şu Manas oğlun. Bakay,
sivrilip adam olunca, Bakay,
yefesinden tutup
ata hinince, Bakay,
büyüyüp adam olunca, Bakay,
çenesinde sakal çıkınca, Bakay,
ona binecek at bul, Bakay,
ona giyecek elbise bul, Bakay.

- Ат башындай
күранды, Бакай!
140 кой башындай
кытепти-Бакай!
Кыямат жолун турушуп, Бакай!
жылкы ичинде бос болчу, Бакай!
Манас-минен кыяматтык
дос болчу! Бакай!
Байдын баласы бу Бакай айтат:
145 'Макыл болот, жөн болот, Жакып!
аттаналы, жорголу, Жакып!
Бусурман жолун ачаны, Жакып!
Бсжиддин жолун басшы, Жакып!
Кудай берсе чабалы, Жакып!"
150 Богодой көзүн жайнаганы,
шакардай ичин кайнаткан,
Жакып уулу жап Манас,
жаңгыс оңгон эр Манас
он жашында ок аткан,
155 он төртүнө чыкканда
ордо чайкан кан болгон,
алтымыш айгыр, жүс кунан
айдал жеди Кокандан,
сексен байтал, мың кымкап
160 жеткисин алды Букардан.
Кашкардагы Кытайды
Турпан айдал чыгарды:
Турпандагы Кытайды
Аксм айдал түшүрдү.

Ат башындай
куранды, Bakay!
koy başında
ktepti-Bakay!
Kıyamet colun turuşup, Bakay!
cılık içinde bos bolçu, Bakay!
Manas-minen kıyamattık
dos bolçu! Bakay!"
Baydın balası bu Bakay aytat:
'Makıl bolot, cör bolot, Cakıp!
atıtanalı, cörtölü, Cakıp!
Busurman colun açalı, Cakıp!
Bécindin colun basalı, Cakıp!
Kuday bérse çabalı, Cakıp!"
Botoday közün caynatkan,
şakarday için kaynatkan,
Cakıp uulu çaş Manas,
cağıs oңgon ér Manas
on çaşında ok atkan.
on törtünö çıkkanda
ordo çaykan kan bolğon,
altmış ayğır, cüs kunan
aydap cödi Kokandan,
sékсэн baytal, miñ kımkap
cétkisip aldı Bukardan.
Kaşkarдағы Kıtaydı
Turpan aydap çıғardı:
Turpandaғы Kıtaydı
Aksı aydap түşүрдү.

Atların sayısınca
Kur'an'm var, Bakay,
koyunların sayısınca kitapların
var, Bakay,
kıyamet yolunu öğret ona, Bakay,
sürünün içinde onu kır-at ol, Bakay,
kıyamete dek Manas'a
dost ol, Bakay!"
Bay'ın oğlu Bakay dedi ki:
"Kabul, baş üstüne, Cakıp!"
"Ata binip uzaklaşalım, Cakıp,
müsüman yolunu açalım, Cakıp.
Beycin yolunu tutalım, Cakıp,
Allah kısınet ederse yenceriz, Cakıp!"
Deve yavrusu gibi gözleri çakarak,
içerisi cayır cayır yanarak,
Cakıp'ın oğlu genç Manas,
genç kahraman er Manas
on yaşında ok atan,
on dördüne girince
şehidler alt üst edip han olan
altmış aygır, yüz tay
getirdi Hokand'dan,
seksen genç kısrak, bin top ipekli
getirdi o Buhara'dan.
Kaşgar'daki Çin'iyi
çıkardı sürdü Turfan'a,
Turfan'daki Çin'iyi
Aksu'ya doğru püskürttü.

Manas ile Er K  k  n  n dövüş / Manas minen Er K  k  n  n   at    / Manas minen   r K  k  n  n   at   

II

ALMAMBET'İN MÜSLÜMAN OLUP KÖKÇÖ'YÜ TERK ETMESİ VE MANAS'A KATILMASI

1 Жер жер болгондо,
суу суу болгондо,
алты атанын уулу Капыр бар экен,
үч атанын уулу

Бусурман бар экен.

5 Торт арыштуу Ойроттун-
кын жакалуу Ойроттон-
алтын айдар, чок белбөү
Кара-кандын баласы,
кабылан тууган Алмамбет,

10 топ оолжа жийпып,
топ оозынан бүтүптү,
бар оолжа жийпып,
батасынан бүтүптү,
Арчалуу Мазар азрет

15 Алдасынан бүтүптү!
'Алмамбет тууду!' дегенде,
ала тоо корккондон бас болду,
агын-суу корккондон сай болду,
үч атанын уулу Бусурман

20 суунун башын көстөп кашты,
Кара Ногой Жамгырчы,
Сары Ногой Эр Манас,
аргы атасы Камбар-кан,
берги атасы Айдар-кан,

25 айлаңгыс тууган Эр Көкчө.
'Үч Бусурман ортосуна туруп
эл кыламын!' деди.

Көкчө бу сөз айтканда,
кабар келди Көкчө:

30 'Кара Ногой Жамгырчы
Күрмөнтү-Шатуу салды!' дейт.
'Ошу жерден көчүптү,
Иле багына түшүптү.
Жакыптын уулу жан Манас,

35 өркөчү бийк ор кула,
өктөм тууган Ак-кула,
тайки жалдуу тап эттуу Ак-кула,
суу аягын көстөп көштү.'
Көкчө туруп айтты:

40 'Оң туурдугум Манас-кан,

Cэр cэр болгондо,
суу суу болгондо,
алты атанын уулу Капыр бар экен,
үч атанын уулу

Busurman bar éken.

Tört arıstuu Oırottuu-
kal cakaluu Oırotton-
altın aydar. çok belbeü
Kara-kandın bacası,
kabılan tuuğan Almambét,

top oolıya ciyıp,
top oozınan bıtıptü,
bar oolıya ciyıp,
batasınan bıtıptü,
Arçaluu Mazar azret

Aldasınan bıtıptü!
'Almambét tuudu!' dögönde,
ala too korkkondón bas boldu,
ağın-suu korkkondón say boldu,
üç atanın uulu Busurman

suunın başın köstöp kaştı,
Kara Nogoy Camgırçı,
Sarı Nogoy Er Manas,
arğı atası Kambar-kan,
bergi atası Aydar-kan,

aylaŋgıs tuuğan Er Kökçö.
'Üç Busurman ortosuna turup
el kılamın!' dedi.

Kökçö bu söz aytkanda,
kabar keldi Kökçö:

'Kara Nogoy Camgırçı
Kürmöntü-Şatuu saldı!' deyit.
'Oşu cerden köçiptü,
İle bağına tüşıptü.
Caktıptın uulu caş Manas,

örköçü biyk ör kula,
öktöm tuuğan Ak-kula,
tayki calduu tap ettuu Ak-kula,
suu ayağın köstöp köştü.'
Kökçö turıp ayttı:

'Oñ tuurduğum Manas-kan,

Yerler, yer olduğunda,
sular, su olduğunda,
altı babanın oğulları kafir imiş,
üç babanın oğulları

müslüman imiş.

Dört taraftan Oırot'un,
ince yakalı Oırot'un,
altın örgölü, saçaklı kuşaklı
Kara Han'ın oğlu,

kaplan doğan Almambet,
tüm evliyanın toplanıp,
hep bir ağızdan okumasıyla,
bütün evliyaların toplanıp,
Fatiha duasıyla,

Arçaluu Mazar Hazret'in
Allah'ından olmuştu.
Almambet dünyaya geldiğinde
Ala-dağ korkudan eğildi,

akan su korkudan kurudu
Üç babanın müslüman oğulları
suyun başından göçüp kaçtı,
Kara Nogay Camgırçı,
Sarı Nogay Er Manas,

arka atası Kambar Han,
kenci babası Aydar Han,
dönek doğan Er Kökçö.
"Üç müslüman arasında

il kuralım bizi!" dedi.
Kökçö, bu sözü söyleyince
Kökçö'ye bir haber geldi:

"Kara Nogay Camgırçı
Kürmöntü-Şatuu'yu geçti," diye,
"Şimdi bu yerden göçüp gitti.
İli vadisine doğru indi.

Cakıp'm oğlu genç Manas,
hörgücü büyük, yüksek at,
üstün doğan Ak-kula ile
yatak yeleli, tam etli Ak-kula ile
su ayağından geçti geliyor."
Kökçö kalkarak dedi ki:

"Sağında durduğum Manas Han

- сол туурдугум Жамгырчы:
атымны башым бура албаймын,
эм ошу жерде туралбаймын!"
Таң агарып аткан жок,
45 күн кызарып чыккан жок,
эли-минен журтун жийды:
"Тарс эткен-минен бир аткан,
тарсыгылатып көн жүрсүн!
Күрс эткен-минен бир аткан,
50 күрсүлдөтүп эл көшсүн!
Кызыл чоктуу Ойроттун
эл чегине баралы!
Тилди кармап алалы,
тилден тилин сурайлы!"
55 Көкчө бу сөс айтканда,
кара-төбөт Буланды минди,
көн айлана куш сапты,
жаргак таман кас алды,
көк ала мойн сол' алды.
60 Кызыкканынан кызыкты,
Ысык-көлдүн жегине кирип барды.
Ар чагында адырда,
кабылан тууган Алмамбет,
калдайган кара бөрүк башында,
65 чыгып келди алдынан.
Көкчө аны көрүп коркту.
Алмамбет көрдү Көкчөнү:
'Алтай? Алтай?' деп айтты,
'Жабы? Жабы?' деп айтты.
70 'Мөндү! Мөндү!' деп айтты.
'Калакай кашка?' деп айтты.
'Бичик солоон?' деп айтты.
Көкчө туруп мыны айтты:
'"Алтай?" кеби билбеймин,
75 "Жабы?" кеби билбеймин,
'"Калакай?" кеби билбеймин',
Кабылан тууган Алмамбет
Ысык-көлдүн башынан
айлангыч салып баралы.
80 'Атыңдын башы бура-тур, Көкчө,
как астым тур-тур, Көкчө!'
Кабылан тууган Алмамбет
Көкчө жакка барды.
'Алтай? Алтай?' деп айтты,
85 'Жабы? Жабы?' деп айтты,
'Калакай кашка?' деп айтты.
'Бичик солоон?' деп айтты.
Көкчө туруп мыны айтат:
'Бу кебинди билбеймин!"
90 Анда айттың Алмамбет:
'"Алтай? Алтай?" дегеним
'"Амансыңбы?" дегеним,
'"Жабы? Жабы?" дегеним
'"Жакшысыңбы?" дегеним,

sol turduğum Jamgyrçı:
atımın başım bur'albaymın,
ém oşu cërde tur'albaymın!"
Taň ağarıp atkan cök,
kün kızarıp çıkkın cök,
êli-minen cürtün jııdy:
'Tars êtkên-minen bîr atkan,
tarsıldap köl cürsün!
Kürs êtkên minen bîr atkan,
kürsüldötp el köşsün!
Kızıl cökütü Oyrotton
êl cêine baralı!
Tildi karmap alalı,
tilder. tilin suraylı!"
Kökçö bu sös aytıkanda,
kara-töböt Bulandı mindi.
köl aylanı kuş saldı,
cargak taminan kas aldı,
kök ala moyn son' aldı.
Kızıkkannınan kızzıktı,
Isık-köldün cegine kirip bardı.
Ar cagında adırda,
kabılan tuuğan Almamбет,
kaldayğan kara börtük başında,
çığıp keldi aldanın.
Kökçö anı körüp korktu.
Almamбет kördü Kökçönü:
'Altay Altay' dep aytı,
'Cabi? Cabi?' dep aytı,
'Möndü! Möndü!' dep aytı.
'Kalakay kaşka?' dep aytı.
'Biçik soloon?' dep aytı.
Kökçö turup minı aytı:
'"Altay?" kėbin bilbeymin,
'"Cabi?" kėbin bilbeymin,
'"Kalakay?" kėbin bilbeymin".
Kabılan tuuğan Almamбет
Isık-köldün başınan
aylanıp salıp baradı.
'Atıñır başın bura-tur, Kökçö,
kak astım tur-tur, Kökçö!"
Kabılan tuuğan Almamбет
Kökçö cakka baradı.
'Altay? Altay?' dep aytı,
'Cabi? Cabi?' dep aytı,
'Kalakay kaşka?' dep aytı.
'Biçik soloon?' dep aytı.
Kökçö tutup minı aytat:
'Bu kėbindi bilbeymin!"
Anda aytıñ Almamбет:
'"Altay? Altay?" degenim
'"Amanrıbı?" degenim,
'"Cabi? Cabi?" degenim
'"Cakşırıbı?" degenim,

solunda durduğum Camgyrçı,
atımın başını çövireremem
bır. bu yerde duramam!"
Tan yerı ağarmadı
güneş kızarıp çıkmadan
kavmını bîr araya topladı:
"Atılmış ok gibi vınlıyarak
ordu kökresin yürüsün!
Gürz atar gibi vınlıyarak,
halk gürleyip yürüsün!
Kor gibi yanın Oyrot'un
hududuna varalım,
dilden bîr laf kapalım.
sözden söz çıkaralım!"
Kökçö bulanı deyip
kara yağz anı Bulan'a bincı,
gölde kuş kovaladı,
yüzgeç ayaklı kaz kovaladı,
mavi alaya boyunlu ördek kovaladı.
Kızgın kan ile nihayet
Isık-köl'ün kenarına vardı.
Arkadaki dağlardan,
kaplan doğan Almamбет
başında kara kalpakla
çıkıp geldi anı ile.
Kökçö onu görünce korktu.
Almamбет Kökçö'yü görünce:
"Altay, Altay!" diye bağırdı.
"Yabı, Yabı!" diye bağırdı.
"Möndü, Möndü!" diye bağırdı.
"Kalakay kaşka!" diye bağırdı.
"Biçik solon!" diye bağırdı.
Kökçö şunu dedi:
"Altay nedir bilmiyorum,
yabı nedir bilmiyorum.
kalakay nedir bilmiyorum."
Kaplan doğan Almamбет
Isık-köl'ün başında
atı ile koşmağa başladı.
"Atımın başını döndür, Kökçö,
gel önünde dur, Kökçö."
Kaplan doğan Almamбет
Kökçö'nün yanında atla dolaştı.
"Altay, altay!" diye bağırdı.
"Yabı, yabı!" diye bağırdı.
"Kalakay kaşka!" diye bağırdı.
"Biçik solon!" diye bağırdı.
Kökçö şunu dedi:
"Bu söz ne demek, anlamadım."
Almamбет de dedi ki:
""Altay, altay!" deyince
"Hafın nasıldır?" demişdim.
"Yabı, yabı!" deyince
"Keyfin nasıldır?" demiştim.

- 95 "Калакай кашка?" дегеним
"Каның барбы?" дегеним,
"Бичик солоон?" дегеним
"Төрөң барбы?" дегеним!
Бу дүүнөдөн өткөндө,
100 а дүүнөгө жеткенде,
биске жол барб'экен?
Көкчө туруп мыны айтат:
'Мойлоонди ойдуурсаң,
сакалыңды койдуурсаң,
105 көкүңүздү кырктырсаң,
басыңнан тозоңо(?)—
тиңсе алдырсаң,
а жума-минен бу жума
арасында жети күн,
өзү-минен сегиз күн,
110 бөйүшкө кирет дедиңе.
Алда Таала азрет
айд' асманнан жылдырған,
күнд' асманнан жылдырған,
ызыңын жерге тийгискен!'
115 Алда айттың Алмамбет:
'Мен мойлоомди ойдуурсам,
сакалымды койдуурсам,
айыңгы алтын туу келет,
алтын сан кара кол келет!
120 Дүкөртүң бардыр жаныңда,
устураң бардыр аңыңда,
китебиң бардыр койнуңда,
Кураның бардыр мойнуңда,
көтөр Кураның көрөйн,
125 жай китебиң окуй!''
Көкчө колду чыкырды,
Көкчө ак чатыр тикти дейт,
барча-минен макмалды
астына калың түшүрдү,
130 саноор отко койду,
ак-куйрук чайдан салды,
каймактан алып салды,
канттан алып кошту,
алмасынан алды,
135 шекеринен куйду,
март-уулап чайды кайнатты,
энди Алмамбетке сунду.
Алмамбет чайды албады:
'Мениң мойлоом ой'елек,
140 сакалым мениң кой'елек-
көтөр Куран көрөйн,
жай китебиң окуй!
Тапысам алып ичейн!
Тапыбасам кантып ичейн?
145 Көкчө туруп мына айтты:
'Кара-каның баласы
кабылан тууган Алмамбет,

- "Kalakay kaška?" dégenim
"Kanıñ barbı?" dégenim,
"Biçik soloon?" dégenim
"Töröñ barbı?" dégenim!
Bu düñnödön ötköndö,
a düñnögö cétkende,
biske col barb'éken?"
Kökçö turup mını aytat:
'Moyloondı oydursañ,
sakalıñdı koydursañ,
kökölüñdüz kırıktırsañ,
basıñnan tozoğe(?)—
tiñse aldırsañ,
a cuma-minen bu cuma
arasında cétü kün,
özü-minen ségis kün,
böyüşke kiret cédile.
Alda Taala azret
ayd' asmannan cıldırğan.
küñd' asmannan cıldırğan,
ızığın cerge tiygisken!'
Alda aytıñ Almambét:
'Mén moyloomdı oyduksam,
sakalımdı koyduksam,
ayığıñ altın tuu kélet,
altı san kara kol kélet!
Dükörtüñ hardır canıñda,
usturañ bardır ańdıñda,
kıtıbıñ hardır koynuñda,
Kur'anıñ bardır moynuñda,
kötör Kur'anıñ köröyn,
cay kıtıbıñ okuyñ!'
Kökçö koldu cıkırdı,
Kökçö ak çatır tıktı déyt,
barça-minen makmaldı
astına kalıñ tıştırdı,
sañoor otko koydu,
ak-kuyruk çaydan saldı,
kaymaktan alıp saldı,
kanttan alıp koştı,
almasınan aldı,
şekerinen kuydu,
mart-ımlap çaydı kaynatıñ,
éndi Almambétke sundı.
Almambét çaydı albađı:
'Ménıñ moyloom oy'elek,
sakalıñ ménéñ koy'elek-
kötör Kur'an köröyn,
cay kıtıbıñ okuyñ!
Tanısam alıp içeyñ!
Tanıbasam kantıp içeyñ?
Kökçö turup mına ayttı:
'Kara-kanıñ balası
kabılan tuuğan Almambét,

- "Kalakay kaška!" deyince
"Hanın var mı?" deniştin".
"Biçik solon!" deyince
"Eferdin var mı?" deniştin.
Bu dünyadan göçüp de
öbür dünyaya giünek için
bize başka yol var mıdır?"
Kökçä şunu dedi:
'Bıyığıñı kesersen
sakal salıverirsen,
saçlarıñı kırptırırsan,
başıñdan ka'pak
düşmesini çıkarırsan,
bir cumadan öbür cumaya
eder hepsi yedi gün,
cuma ile sekiz gün,
sonra cennete gidilir.
Allahu Taala Hazretleri
gökyüzünde ayı parlatır.
gökyüzü de güneşi parlatır,
ışıkla yeri ısıtır."
Sonra dedi ki Almambet:
'Ben bıyığıñı kestirsem,
sakalıñı uzatsam,
nakışları altın hilafet sancak gelir,
altı kol ordu gelir,
makam vardır yanında,
usturañ vardır yanında,
kıtabın vardır koyunuda,
Kur'an'ın vardır boynunda,
getir Kur'anı göreyim,
aç kitabı okuyayım!'
Kökçö ordusunu topladı,
ak çadırını kurdu,du,
ipekten, kadifeden
kalın yaygılar yaptırdı,
ateşe semaver koydu,
ak kuyruk çaydan koydu.
iştü,ne kaymak doldurdu,
sonra da şekerden koydu,
içine elma da koydu,
şekerli kaymaktan koydu,
böylece çayı kaynatıñ.
senra Almambet'e sundı.
Almambet çayı almadı:
"Benim bıyığıñı kesik deşil,
sakalıñı dersen hiç de yok.
Ver Kur'an'ını göreyim,
aç kitabını okuyayım,
anırsam o vakit içirim,
anılamazsam nasıl içerin?"
P- Kökçö kallıp dedi ki:
"Kara Han'ın oğlu
kaplan doğan Almambet,

- мойлоон терең ойнар,
сакалдарың коюнар,
150 көкүлдөрүң кыркыңар,
башиңдан тозого (?) -тыңса алыңар!
Китебимни окусуң,
Куранымны тагысың!
Кабылан туугак Алмамбет
- 155 мойлооны терең ойду дейт,
сакаларын койду дейт,
көкүлдөрүң кыркты дейт,
ажайым катты алты дейт,
астына койс койду дейт,
- 160 көтөртпөй Куран таптың,
жайдырбай китеп окуду!
Кара-кандын баласы
кабылан туугак Алмамбет
'Мен Бусурман болом!' дейт.
- 165 Алмамбетке тап чыны койду,
Алмамбет чайды албады:
'Көкүрөккө жан кошом,
көмөкөйгө тил кошом,
ай жарыгы бос болом,
- 170 өзүң-минен дос болом-
анан кийи içemin!
Көкчө туруп айтты дейт:
'Келген бир аяк меники,
кеткен бир аяк сеники!'
- 175 Ай жарыгы бос болду,
Айдар-кан уулу Эр Көкчө
кучакташып дос болду.
Энди Алмамбет чай ишти.
Алмамбет чайды içкен сон,
- 180 туруп Көкчө айтты дейт:
'Көкүрөктө жалым бир', деди
'көмөкөйгө тилим бир!' деди
'Энди мен элиме барайн,
мениң журтума барайн,
- 185 элим мен айтып көрөйн,
журтум мен айтып көрөйн!
Элим тилим албаса,
ак теңге булум чачайн,
кызыл чоктуу Ойроттун
- 190 катын өлтүрүп качайн!
Элим тилим алса', деди
алты уулу Ойроту
суу аякка кыркып кеткен
үч ата уулу Бусурман
- 195 ичине кирип баралы!
Малды катка салдырып,
малды аладалап аламы!
Булду катка салдырып,
булду аладалап аламы!
- 200 Бусурман коомунан отуп кетели!
Алмамбет атка минди,

мойлоон терең ойнар,
sakaɫdaɾaŋ koyuŋar,
köküldörüŋ kırkıŋar,
başıñdan tozoĝo (?) -tıŋsa alıŋar!
Kitebinini okusun,
Kur'anımı tağısın!
Kabilan tuuĝan Almamбет

mayloomı tereŋ oydu deyt,
sakaların koydu deyt,
köküldörün kırkı deyt,
acayım kattı alty deyt,
astına koyo koydu deyt,
kötörtpöy Kuran tapdı,
caydırhay kitep okudu!
Kara-kandıñ balaşı
kabilan tuuĝan Almamбет

'Men Busurman bolom!' deyt.
Almamбетке taş çını koydu,
Almamбет çaydı almadı:
'Kökürökkö can koşom,
kömököyĝü tıl koşom,
ay carıĝı bos bolom,
özüñ-minen dos bolom-
anay kiyi içemin!'

Kökçö turup ayttı deyt:
'Kelgen bir ayak meniki,
kelken bir ayak seniki!'

Ay carıĝı bos boldı,
Aydar-kan uulu Er Kökçö
kuçaktaşıp dos boldı.
Endi Almamбет çay içti.
Almamбет çaydı içken son,
turup Kökçö ayttı deyt:
'Köküröktö canım bir', dedi
'kömököyĝü tilim bir!' dedi
'endi men elim barayın,
menin çurtuma barayın,
elimni men ayıp köröyñ,
çurtım men ayıp köröyñ!
Elim tilim albasa,
ak teŋge bulum çaçayın,
kıyıl çoktu Oyratın

kızıl çoktu Oyratın
kayın öldürüp kaçayın!
Elim tilim alsa', dedi
altı uulu Oyratı
suu ayakka kırkıp ketken
üç ata uulu Busurman

içine kirip baralı
Maldı katka saldırıp,
maldı aladap alalı!
Buldu katka saldırıp,
buldu aladap alalı!
Busurman koominan otıp keteli!'
Almamбет atka mindi,

gel bıyıĝını kestiriver,
sakalıñı koyuver,
saçlarıñı kırptırıver,
kalpaĝıñ süsünü kaldırıver,
o zaman kitabı okuyabilirsın,
Kur'anımı anlayabırsın."

Kaplan doğan Almamбет,
bıyıĝını kestirdi,
sakalıñı koyuverdi,
saçlarıñı kırptırdı,
mukaddes kitabı bır açtı,
sonra önüne koyarak
Kur'an'ı yardımısız okudu,
kendı kendine okudu.
Kara Han'ın er oĝıu
kaplan doğan Almamбет:
"Müslüman olayım," dedi
Almamбет'e çanaĝı koydu.
Almamбет çayı yine almadı.
"Göğsüme ben can koyayım,
ağızıma ben dil koyayım,
ay ışığı gibi solayım,
serin ile dost olayım
ondan sonra çaydan içerinim!"
O vakit Kökçö kalkıp dedi:
"Bu gelen çanak benim olsun,
giden çanak seninki olsun!"
Ay ışığı gibi soldı,
Aydar Han'ın oĝlu Kökçö
kuçaklaşıp dost oldu.
O zaman Almamбет çayı içti.
Çayı içip bitirince
Er Kökçö'ye dedi ki:
"Göğsümde canım var şimdi,
ağızımda dilim var şimdi,
artık kavıma döneyim,
artık yurduma varayım,
kavımimle konuşayım,
yurdumla konuşayım,
halk sözümü dinlemezse,
hazinemı saçayım,
Kor gibi yanan Oyrat'ın
hanını öldürüp kaçayım!"
Kavımim sözümü dinlerse,
altı Oyrat oĝlunu
korkudan su boyunca kaçan
üç ata oĝlu müslüman
içine girip kalayım!
Mal yazarak sayayım,
malı helal yapayım!
Mülkü de yazarak sayayım,
mülkü helal yapayım!
Müslümanlarla yaşayayım."
Almamбет atına bindi,

- атасынын жакка жүрдү.
Атасынын үйүнө
кирип келсе Алмамбет
- 205 'Асалау малийкым, атам!' деди
Салам берсе Алмамбет,
елик берген адам жок.
тура калган адам жок.
Алмамбет отуу башында
- 210 тура калып айтты эле:
'Туудурбай туна чөксөңчү!
Учурбай куруп калсаңчы!
Жалгаз дүүнө мында дейт,
жай дүүнөлөр анда дейт!
- 215 А дүүнө-минен бу дүүнө,
жакшылык жайын билелик!
"Куркуддабат куалдат"
Курап тилип билелик!
Мекке минен бейштин
- 220 ортосунан тилейлик!
Бис Бусурман бололук!
Көңөш көбүн кылынар!
Эртең келип угайн!
Атымнын башын бур'албаймын,
- 225 ошу жерде тур'албаймын!
Кабылан тууган Алмамбет
ошу үйдөн чыкты дейт,
Кып-жиренен мында дейт,
кыл көбүсөн кийди дейт,
- 230 алдын четине келип жатты,
жооптп бетиңе келип жатты.
Тактасында Кара-кан
элин-журтун жийл алды
тактадан туруп айтты дейт:
- 235 'Аркар жүрбөс кыядан,
атадан жалгыс уядан,
эчкилер жүрбөс кыядан,
өпөңөн жалгыс уядан,
жумурткадан ак эди,
- 240 бир жатындан так эди!
Кан Алмамбет жалгысым
кагып мындай көп айтты?
Калың ормон көп журтум,
бу Алмамбет уулумду
- 245 бир көсүмө көрсөтпөй,
эртеп кармап өлтүр-
атып салган оғумду,
калуу чыккан бөгүмдү!
Журту Канга айтты дейт:
- 250 'Чалдыратпай уук чечебис,
шаңшытпай бүркүт алабис,
суунун башын көсөтөйбүс!
Кан анда туруп айтты:
'Калың ормон көп журтум,
- 255 мен сенден айрылбайм,
- анасын чакка чүрдү.
Аласың үйүнө
кирип келсе Алмамбет
'Асалау малийкым, атам!' деди.
Салам берсе Алмамбет,
елик берген адам чок,
тура калган адам чок.
Алмамбет отуу башында
тура калып айтты эле:
'Туудурбай туна чөксөңчү!
Учурбай куруп калсаңчы!
Чалган дүүнө минда дейт,
чай дүүнөлөр анда дейт!
А дүүнө-минен бу дүүнө,
чакшылык чамы билелик!
'Куркуддабат куалдат"
Курап тилип билелик!
Мекке-минен бейштин
ортосунан тилейлик!
Бис Бусурман бололук!
Көңөш көбүн кылынар!
Эртең келип угайн!
Атымнын башын бур'албаймын,
ошу жерде тур'албаймын.'
Кабылан тууган Алмамбет
ошу үйдөн чыкты дейт,
Кып-жиренен минди дейт,
кыл көбүсөн кийди дейт,
элдин четине келип чатты,
чоомун белине келип чатты.
Тактасында Кара-кан
элин куртун чып алды
тактадан туруп айтты дейт:
'Аркар чүрбөс кыядан,
атадан жалгыс уядан,
эчкилер чүрбөс кыядан,
өпөңөн жалгыс уядан,
жумурткадан ак эди,
бир жатындан так эди!
Кан Алмамбет жалгысым
кагып мындай көп айтты?
Калың ормон көп журтум,
бу Алмамбет уулумду
бир көсүмө көрсөтпөй,
эртеп кармап өлтүр-
атып салган оғумду,
калуу чыккан бөгүмдү!
Журту Канга айтты дейт:
'Чалдыратпай уук чечебис,
шаңшытпай бүркүт алабис,
суунун башын көсөтөйбүс!
Кан анда туруп айтты:
'Калың ормон көп журтум,
мен сенден айрылбайм,
- бабасын yurduna döndü.
Babasının evine
gирerken Almamбет:
"Selamunaleyküm, babam." dedi.
Selam verince Almamбет,
kimse selam almadı,
kimse yerinden kalkmadı.
Almamбет atasın başına
geçti sonra dedi ki:
"Doğmaz olup kalsa idin,
muvaffak olmadan kuruyasın,
burası yalan dünyası,
ötesi gerçek dünyası,
o dünya için burada
iyiyi öğrenelim.
"Kul hüvallahü Ehad"
Kur'an dilini bilelim.
Mekke ile behiştin
ortasını alalım!
Biz müslüman olalım!
Aranızda görüşün,
yarm gelin anlarım,
atımın başını çeviremem,
bu yerlerde kalamam."
Kırları doğan Almamбет
evden dışarıya çıktı,
al atına binerek
kıl zırları giyindi,
halkımın yanına gelip
düşmanını karşısına geldi.
Tahtında oturan Kara Han
kavmini yurdunu topladı
tehdandan kalkıp dedi ki:
"Dağ koyunu ayrılmaz kayasından
ne de babasından, yuvasından,
gayik ayrılmaz kayasından
ne de anasından, yuvasından,
yumurtadan ak idi o,
ana karımında tek idi o!
Almamбет, biricik oğlum benim
sen bana böyle nası! dedin?
Ey yurdumun sık ormanı
bu Almamбет oğlunu
bir daha gözümne gösterme
erkenden öldür beni.
O fırlamış okum idi,
kayı sığılmış bokum idi."
Yurt halkı Han'a dedi ki:
"Sessiz çekeriz okumuzu biz,
bağırmadan бүркүтүнү alıveririz,
suyun da başına götürürüz!"
Han da şöyle cevap verdi:
"Ey orman gibi sık kavmim,
ben senden hiç ayrılmam,

алтындан кылган зер тактап
өзүм жерге түшпөймүн.
эшикти өзүм ачпаймын-
кан багым кара болбойбы?

260 Айчыгы алтын

туу болду,

алты сап кара кол болду,
Кытайдын колу кырк сан болду,
Орустун колу он сан болду;
Алмамбеттин бу жолун

265 тосуп жатты оңтуу кол.

Таң агарып атканда,
күн көтөрүл чыкканда,
кабылан тууган Алмамбет
Кыл-жиренди минди дейт,

270 кыл күбөсүн кийди дейт,

үйдү көстөп жүрдү дейт.
Кытайдын колу, кырк сан кол,
Орустун колу он сан кол
өтүп кетти Алмамбет,

275 алтын тактаның үстүндө олтурган
атасының үстүнө кирди:

"Асылау мағалыйкым!" деди.
Салам айтса Алмамбет,
елик жок болду атанын.

280 Алтындан кылган зер такта,
алан түштү атасы,
эшикти өзү ашканда,
кабылан тууган Алмамбет
атасын кармап алды дейт:

285 "Туудурбай тууа чексеңчү!
Учурбай куруп калсаңчы!
А дүүнө-минен бу дүүнө
жакшылык сурап кетели.
Кылча кызыл жаптарга

290 "Кулкулдубат куалдат"
куран тилин билели!

Бис Бусурман бололу!
Капырдыл каны болгончо,
Бусуриан калу бололу!

295 Атасы туруп айтты эле:
"А дүүнө-минен бу дүүнө
жакшылык жайын бил'елбейм,
Мекке-минен бейиштин
ортосунан ал'албайм,

300 мен Бусурман бол'олбойм!
Чабуучу болсоң, бас мына!
Төгүңү болсоң, кан мына!
Кара кан бу келти айтты,
үйдөн чыгып барды дейт,

305 кара белеүни минди дейт,
көлдү көстөп жүрдү дейт.
Кабылан тууган Алмамбет
энесин көстөп октолду,

алтындан кылган зер тактап
өзүм жерге түшпөймүн,
эшикти өзүм ачпаймын-
кан багыт кара болбойбы?
Айчыгы алтын

туу болду,

алты сан кара кол болду,
Кытайдын колу кырк сан болду,
Орустун колу он сан болду:

Алмамбеттин бу жолун
тосуп жатты оңтуу кол.

Таң агарып атканда,
күн көтөрүл чыкканда,
кабылан тууган Алмамбет
Кыл-жиренди минди дейт,

кыл күбөсүн кийди дейт,

үйдү көстөп жүрдү дейт.
Кытайдын колу, кырк сан кол,
Орустун колу он сан кол
өтүп кетти Алмамбет,

алтын тактаның үстүндө олтурган
атасының үстүнө кирди:

"Асылау мағалыйкым!" деди.
Салам айтса Алмамбет,
елик жок болду атанын.

Алтындан кылган зер такта,
алан түштү атасы,
эшикти өзү ашканда,
кабылан тууган Алмамбет
атасын кармап алды дейт:

"Туудурбай тууа чексеңчү!
Учурбай куруп калсаңчы!
А дүүнө-минен бу дүүнө
жакшылык сурап кетели!

Кылча кызыл кандарга
"Кулкулдубат куалдат"

куран тилин билели!

Бис Бусурман бололу!
Капырдыл каны болгончо,
Бусуриан калу бололу!

Атасы туруп айтты эле:
"А дүүнө-минен бу дүүнө
жакшылык жайын бил'елбейм,
Мекке-минен бейиштин
ортосунан ал'албайм,

мен Бусурман бол'олбойм!
Чабуучу болсоң, бас мына!
Төгүңү болсоң, кан мына!
Кара-кан бу келти айтты,
үйдөн чыгып барды дейт,

көлдү көстөп жүрдү дейт.
Кабылан тууган Алмамбет
энесин көстөп октолду,

алтын таhtындан асла,
бен yerlere inemem,
kendim kapıyı açamam,
Han başım ikeleyensin mi?"
Nakışları altın hilali

sancak göründü,

altı kol ordu göründü,
Çinlinin kırk kol ordusu göründü,
Rusun on kol ordu göründü:

Almambet'in yolunu
beklemeğe başladı bu ordu.

Tan yeri ağarıp,
gün görünüp doğarken,
kaplan doğan Almambet,
atı Kıl-ciren'e binerek

kıl zehrini giyerek,
baba evine doğruldu.

Çinlinin kırk kol ordusu
Rusların on kol ordusu
arasından geçip gitti Almambet,
altın tahtında oturan
babasına gitti o.

"Selamunaleyküm, baba." dedi.

Selam veren Almambet,
babasından cevap almadı.

Altın kaplı tahtından
derken indi babası,
bizzat kapıyı açarken
kaplan doğan Almambet,
babasını tutup dedi ki:

"Evlatsız kalasın,
büyütemeden kuruyasın,
gel bu dünyada öbürü için
iyilik ederek çalışalım
kaldan ince, kızıl canlara
"Kul hüvallahı Ehat"

Kur'an dîni bilelim,
her müslüman olalım.

Kafire han olmaktansa
müslimanın kulu olalım."

Babası o vakit dedi ki:
"Ne bu dünyaya ne öbürüne
yaraşan iyiliği ben bilemem.

Mekke ile behiştin
arasını alamam,
ben müslüman olamam,
gel istersen başımı kes,
koş istersen kanımı dök!"

Kara Han böyle diyerek
evinden çıkıp gitti.
Kara atna binerek
göle doğru seyretti
Kaplan doğan Almambet,
anasına saldırıp

- кышычын сүрүп анып,
310 энесине жетип айтты дейт:
"Атекемс сүүлөштүм,
көп көп айтты сурадым,
"А дүүнө-минен бу дүүнө
жакшылык жайын билели!"
315 Бис Бусурман бололу!"
Сурасам-да болбоду,
атекем сөсүм албады.
"А дүүнө-минен бу дүүнө
жакшылык жайын билбеймин.
320 Мекэ-минен бейишти
ортосунан албаймын,
мен Бусурман болбоймуш!"
Атекемнин сөсү бу эди.
Он эки айлар көтөргөн
325 омурткаңды сыстаттым,
тар курсагың кеңиттим,
таш эмчегиң бошоттум!-
Сен балаңны таптаба!"
Энеси айтты уулуна:
330 "Кара-кан барса, барамын,
илекенен айрылбайм!
Астынан адам буубасын!
Артыңнан адам куубасын!
Менен буруп сен барсан,
335 көсүңгүн кырып сага жүр!"
Анда айтты Алмамбет:
"Ак теңге булду чагайн,
кызыл чоктуу Ойроттун
канын олтурүп качайт!"
340 Капырдыл каны болгончо,
Бусурман калу болойн!
Алмамбет энесен чыгып,
Кыл-жиренан минди дейт,
кыл күбөсүн кийди дейт.
345 Алмамбет энди жүрдү.
Кыр жагында Кытай колу
кырк сан кол болуп жатыр,
ой жагында Орус колу
он сан кол болуп жатыр.
350 Кабылан тууган Алмамбет
кара болот кылычын
бир тетиги чыгарып
бир копшутуп койды дейт,
кызыл чоктуу көп Ойрот
355 тең жарыла берди дейт,
Алмамбет өтүп келе жатыр.
Колдун көбүн өтүп келгенде,
бир сан турган Калмакка
кармап алып сабынан,
360 сууруп алып кабынан,
алтып кылыч жиберди-
кызыл чоктуу көп Ойроттун

- kılıcını sürüp alıp,
310 énesine cétip ayttı déyt:
"Atekeme süülöştüm,
kóp kóp ayttı suradım,
"A düünö-minen bu düünö
cakşılık cayın bileli!
Bis Busurman bololu!"
315 Surasam-da bolbodu,
ateken sösim albadı.
"A düünö-minen bu düünö
cakşılık cayın bilbeymin,
Méké-minen béyştin
ortosunan albaymın,
mén Busurman bolboymur!"
320 Atekemnin sösu bu édi.
On éki aylar kötörgön
omurtkañdı sıstattım,
tar kursağıñ keñittim,
taş émçeğıñ boşottum!-
Sén balañnı taптаба!"
Énesi ayttı uuluna:
330 "Kara-kan barsa, bararın,
atekeñnen ayrılбайм!
Astıñnan adam buubасын!
Artıñnan adam kuubасын!
Méñen burup sen barsañ,
335 kösüñgün kırın sala жүр!"
Anda ayttı Almamбет:
"Ak téñge buldu çaгайн,
kıızıl çoktuу Oyrottun
kanın öltürüp kaçайт!"
340 Kapırdın kanı bolğongo,
Busurman kalu boloyн!
Almamбет éñeden çığıп,
Kıl-cirénin mindi déyt,
kıl күbөsүн kийdi déyt,
Almamбет éñdi cürdü.
Kır çağıнда Kıtay kolu
kırk san kol bolup jatır,
oy çağıнда Oрус kolu
on san kol bolup jatır.
350 Kaбылан тууган Almamбет
kara bolot kılıcın
bir tétiğı чыгарып
bir kopşutup koydı déyt,
kıızıl çoktuу көп Oyrott
355 téñ жарыла бёрди déyt,
Almamбет өтүп келе jatır.
Koldun көbүн өтүп келгенде,
bir san turğan Kalmakka
karmap alıp sabınan,
360 suurup alıp kabınan,
altıp kılıç жиберди-
kıızıl çoktuу көп Oyrottun

- kılıcını sıyırdı.
310 anasına dedi ki:
"Babam ile görüştüm,
bir çok sözle yalvardım:
"Dünya ve ahiret için
yaraşam bulalım,
biz müslüman olalım!" dedim.
O müslüman olmadı,
sözümü dinlemedi.
"O dünya ile bu dünyaya
yakışan iyiliği bilmem ben,
Mekke ile behiştin
ortasını istemem.
Ben müslüman olamam!" dedi.
320 Babamın sözü bu idi.
On iki ay beni taşıdın,
omurganı sızdattım,
dar karnı bollattım,
taş memeni yumuşattım,
taş emeni gel koyma!"
Anası dedi ki oğluna:
"Baban gidince ben de giderim.
ben Kara Han'ından ayrılmam!
Sana kimse karışmasın!
Kimsecek arkandan gelmesin!
Benden evvel sen gidersen,
bizi unutma sakın sen."
Almamбет şöyle dedi:
"Ak teñge pulumu saçarım
kor gibi yanan Oyrot'un
hanını öldürür kaçarım!
Kafire han olmaksızın
müslümana kul olurum."
Almamбет anasını bırakıp
Kıl-ciren'e atladı,
kıl zırhını kuşandı,
Almamбет çıkıp gitti.
Bir tepede Çinlinin
kırk kol ordusu durmuştu,
aşağına yeryimuşte
Rus'un on kol ordusu.
Kaflan doğan Almamбет.
kara çelik kılıcını
kınından sıyıtarak
bir vurup geri çekti,
kor gibi yanan kalabalık Oyrot'u
ortasından yarakak
geçti arasından Almamбет
Halkın yarısını geçince
kabzasına el atıp
kılıcını kınından çıkardı,
bir Kalmuk kümesine
bir yaman darbe indirdi.
Kor gibi yanan kalabalık Oyrot

орт күйгөн кемелдей
сатырылып жатып калды!

- 365 Бир саптын башында турган экен,
алтындап көкүл жайкаган,
сүүлөсө жийн таркаган
кандын уулу Карача бар экен-
кара илген

салса ийбеген,

- 370 Башына дачкап тийбеген,
тала жердин кырчасы,
сан жиндин мырсасы,
Орустан чыккан экен дейт!
Алмамбет батыр айтты дейт:

- 375 'Мина дууно-минен бу дууно
жактылык сурап барамын,
кылча кызыл жапыма
кыямат тилеп барамын!
Кызыл чоктуу Ойроттуу

- 380 аласын ала качпадым,
куласын кууа качпадым...!
Мединениң сары талага
бир түшүрүп албасам,
сени бир Кудайдан

бир тилеп салбасам...'

- 385 Алмамбет батыр мыны айтты,
Ойротту көстөп жүрдү дейт,
кызыл чоктуу көп Ойрот
дүркүн-дүркүн болду дейт,
арышын узун Алмамбет

- 390 желегин жерден түрдү дейт,
көтүнөн кууп келди дейт,
кызыл бир чоктуу Ойроттуу
күн чыгыш көстөй сүрдү дейт!
'Бекип бир калган бейиштин

- 395 элигин ачкан Эр Кошой,
байланып калган базардын
жонун бир ачкан Эр Кошой!
Арууң турат башында,
арбагың турат капында!

- 400 Арбактарың колдосун,
бериштелериң көтөрсүн!
Чакырган үңүң азапдай, Кожом,
башыңда сөлдө казапдай, Кожом!
Бериштелер көтөрсүн,

- 405 арбактарың жөлөсүн!
Алмамбет желекти

жерден түрдү дейт,
кызыл бир чоктуу Ойроттуу
күн чыгыш көстөй сүрдү дейт.
'Көкүрөктө жаным, бир досум.

- 410 көмөкөйдө тилим, бир досум-
бериштелер көтөрсүн!
Кызыл бир чоктуу Ойроттуу
аласын ала качпадым,

ört küygön nemedey
sapırılıp canp kalde!
Bir sapın başında turğan éken,
altından kökül saykağan,
süülösö ejyn tarkağan
kandın uulu Karaça bar éken-
kara ingen

salssa iybegen,
başına dačkap tiybegen,
tala cêrdin kırsası,
san cindin mırsası,
Onıstan çıkkın éken déyt!
Almamбет batur ayttı déyt:
'Mına düünö-minen bu düünö
cukşılık surap barattın,
kıça lazıl canına
kıyamat tilep barattın!
Kızıl çoktuu Oyrottun
alasın ala kaçpadım,
kulasını kuua kaçpadım...!
Medineniñ sarı talağa
bir tüşürüp albasam,
seni bir Kudaydan
bir tilep salbasam...'

Almamбет batur mıny ayttı,
Oyrottu köstöp cürdü déyt,
kızıl çoktun köp Oyroł
dürkün-dürkün boldı déyt,
arışın uzun Almamбет
cölegin cêrden tûrdü déyt,
kötünör: kuup keldi déyt,
kızıl bir çoktuu Oyrottu
kün çığış köstöy sürdü déyt!
'Bekip bir kalğan beýstın
eşigin açkan Êr Koşoy,
baylanıp kalğan bazardır
colum bir açkan Êr Koşoy!
Aruuñ turat başında,
arbağın turat kapında!
Arbaklarıñ koldosun,
berişteleriñ kötörsün!
Çakırğan üñüñ azanday, Kocom,
başında sêlde kazanday, Kocom!
Beriştelер kötörsün,
arbaklarıñ cölösün!'
Almamбет cölekti

cêrden tûrdü déyt,
kızıl bir çoktuu Oyrottu
kün çığış köstöy sürdü déyt.
'Köküröktö canım, bir dosum,
kömököydö tilim, bir dosum-
beriştelер kötörsün!
Kızıl bir çoktuu Oyrottun
alasın ala kaçpadım,

sönmüş bir yangın gibi
devriliп kaldılar.
Bir kümenin başında durdu
altın başlığı dalgalanan,
sözleri toplu halkı dağıtan
hanın oğlu bir Karaça vardı.
Kara dişi deve korsa,
dönüp bakmaz,

başına değnek değmeycen,
düz ovanın çemberi,
bir çok yığınların efendisi,
aşı Rusluktan çıktı:!
Er Almamбет dedi ki:
'Bu dünya ile öbür dünyaya
iyilik ederek çalışacağım,
kıl gibi ince canına
ahretti yalvaracağım!
Kor gibi yanan Oyroł'tan
ala atlamı alıp kaçmadım,
kula atlamı ahp kaçmadım!
Medine sabrasına şındı
düşürüp neden almayayın,
seni Tanrı'dan

nasıl istemeyeyim?'

Almamбет böyle deyip
Oyroł'un üstüne atını sürdü.
Kor gibi yanan kalabalık Oyroł
korkudan birbirine girdi.
Arştan uzun Almamбет
bayrağını yerden kapdı,
arkalarından gitti.
Kor gibi yanan kalabalık Oyroł'u
gün doğuşuna doğru sürdü!
'Kapalı kalan behiştin
kapısını açan Er Koşoy,
kapanıp kalan çarşının
yolunu açan Er Koşoy,
şerefın duruyar başında,
ervahın duruyor yanında!
Ervahın yardımcın olsun!
Meleklerin yardımcın olsun!
Sesin ezan gibi ötsün, efendim!
Sarığın kazan gibi olsun, efendim!
Melekler yardımcın olsun!
Ervahın yardımcın olsun!'
Almamбет

bayrağını kapdı,
kor gibi yanan Oyroł'u püskürttü
günüñ doğduğu yerlere.
'Tendeki canım, biricik dostum,
ağızındaki dilim, biricik dostum,
melekler yardımcın olsun!
Kor gibi yanan Oyroł'tan
alaca atını alıp kaçmadım,

- куласын кууа качпадым...!
- 415 Жасаган! Саа не жастым?
Күпрөг! Сага не кылдым?
Алмамбет бу этегин бу жакка
булкуп алып кыстады,
сол этегин сол жакка
- 420 булкуп алып кыстады.
Сол колунда найзаны
сол колунан чыгарып
оң колунан алды дейт.
'Көкчө, Көкчө!' деди дейт.
- 425 Көкчөнүн берилтеси бас болду:
Манастын арбагы
бир оосына кирди дейт,
Манастап ураан салды дейт:
сан эрдэн кыйкыраган
Алмамбет батыр салды дейт,
сан аттын дүбүртүн
- 430 Кыл-жирен буудан салды дейт!
Топусун тоодай кылды дейт,
күрмөнүн үйдөй кылды дейт.
ак теге булун чашты дейт!
- 435 Кызыл бир чоктуу Ойроттун
канын өлтүрүп кагыт дейт!
Ай жарыгы бос болду,
Айдар-кан уулу Кан Көкчө
кучакташып дос болду-
- 440 'Мен Бүсүрман болум!' деп.
Күгүм кире, күн бата,
каш карарың, эл жата,
кызыл чоктуу Ойроттун
өлүктөн ат чуркагып чыкты.
- 445 Жер ортосу көк дөбө
ар'атасы Камбар-кан,
берг'атасы Айдар-кан,
Айдар-кандын баласы
айлаңгыс тууган Эр Көкчө.
- 450 Эр Көкчө келди дейт.
Бая учурашкан жеринде
Эр Көкчөнү көргөндө,
Алмамбет батыр айтты дейт:
'Асалау малийким,
Эр Көкчө, досум!'
- 455 'Эликеме салам,
Алмамбет, досум!
Сак саламат болдуңбу, досум?'
'Сак саламат болгомун, досум,
сагылбай эсен келгемин, досум!
Элим бир тилим албады, досум:
- 460 энем бир тилим албады, досум,
журтум бир тилим албад'ай,
каным бир тилим албад'ай, досум,
кара бир тилим
албад'ай, досум!

- куласын кууа качпадым...!
- Casagan! Saā ne eastım?
Küdröt! Sağa ne kaldım?
Almambet bu etegin bu carka
bulkup alıp kistadı,
sol etegin sol carka
bulkup alıp kistadı.
Sol kolunda nayzanı
sol kolundan çıkarıp
oñ koluna aldı deýt.
'Kökçö, Kökçö!' dedi deýt.
Kökçönün beriltesi bas boldı:
Manastın arbağı
bir oosına kirdi deýt,
Manastap uraan saldı deýt:
san érdin kuykırarın
Almambet batır saldı deýt,
san atın dübürtün
Kıl-ciren boudan saldı deýt!
Topusun tooday kaldı deýt,
kürmönün üydöy kaldı deýt,
ak tēge bulun çasıtı deýt!
Kızıl bir çoktuu Oyrottun
kanın öltürüp kağıt deýt!
Ay jarıǵı bos boldı,
Aydar-kan unlu Kan Kökçö
kucaklaşp dos bolcın-
'Mēn Būsırman bolum!' dep.
Kügüm kire, kün batı,
kaş kararıp, el cاتا,
kızıl çoktuu Oyrottun
ölüktön at çurkayıp çıktı.
Cér ortosu kök dübö
arǵ'atası Kambar-kan,
berg'atası Aydar-kan,
Aydar-kandın balası
aylañǵıs tuuǵan Er Kökçö,
Er Kökçö keldi deýt.
Baya uçurashkan jerinde
Er Kökçönü körgöndö,
Almambet batır aytı deýt:
'Asalaу maliykim,
Er Kökçö, dosum!'
'Elikime salam, Almambet,
dosum!
Sak salamat bolduñbı, dosum?'
'Sak salamat bolgomun, dosum,
saǵınbay esen kēlgemin, dosum!
Élim bir tilim albadı, dosum:
ēnem bir tilim albadı, dosum,
cortum bir tilim albad'ay,
kanım bi-tilim albad'ay, dosum,
kara bir tilim
albad'ay, dosum!

- kula atını kovalamadım!
- Yaratam! Sana ne yaptım?
Kudret! Sana ne ettim?"
Almambet eteginin birini
bir yanına kistirdi,
sol etegini sol yanına
kaldırıp kistirdi,
sol elindeki mızrağı
sol elinden çıkardı,
sağ eline alarak
"Kökçö, Kökçö!" diye bağırdı.
Kökçö'nün mızrağı ucuz kaldı,
Manas'ın arvası
ağızına girdi,
Manas nidesıyla haykırdı,
sayısız erin feryadını
Almambet bahadır haykırdı,
sayısız atın tepinmesini
Kıl-ciren yansıttı,
Kalpaklardan dağıtar yaptı,
Kalmuk hırcasından evler yaptı,
hazinenin hepsini saçtı!
Kor gibi yanan Oyrat'un
hanını öldürüp kağıt!
Aynı ışıkları soldu,
Aydar'ın oğlu Kökçö han'ı
kucaklayıp dost oldu:
"Ben Müslüman oldum." dedi.
Akşam olup gün batınca
sular kararıp herkes yatınca
kor gibi yanan Oyrat'ın cesetlerini
at ile üstlerinden geçti.
Ova ortasında bir tepeye
büyük ceddı Kambar Han,
kendı babası Aydar Han,
kendisi, Aydar Han'ın oğlu
dönek doğan Er Kökçö,
Er Kökçö kendi de geldi.
Önce rast geldiği bir yerde
Kökçö'yü tanıdığı bir yerde
Er Almambet dedi ki:
"Selamunaleyküm,
Er Kökçö, dostum!"
"Aleykümselam,
Almambet, dostum!
Sağ selamet kaldın mı, dostum?"
"Sağ selamet kaldım, dostum!
Sağ selamet dönüp geldim, dostum!
Kavmim sözümü dinlemedi, dostum,
anam da sözümü dinlemedi, dostum,
yurdum da sözümü dinlemedi,
hanım da sözümü dinlemedi, dostum,
tebam da sözümü
dinlemedi, dostum!

- Ак теңге булум
чаңкамын, досум!
- 465 Кызыл бир чоктуу Ойроттун, досум,
кан өлтүрүп качкамын, досум!
Жабыгын май кылам, досум,
жамы журттуң бай
кылам, досум;
түндүтүңдөн май
кылам, досум,
- 470 түгөндөй бир журттуң бай кылам!
Томого оңдап кайтамын, досум,
Томаягың байтамын, досум!
Кемпирге күйрук
чайнатам, досум.
Келиңге кете байнатам, досум!
- 475 Эр өлтүрсөм,
кун бербейм,
нар өлтүрсөм, бул бербейм,
кылганым милдет
кылбасмын, досум!
Жакшы агырлап күтүп ал, досум!
Көкчө турун айтты дейт:
- 480 "Көкүрөктө жапым бир досумсуң,
бакчодогу чонум бир досумсуң!
Ак-кызыл-минен Көк-кызыл, чором,
кара бир сууда кеме жок, чором,
бистен бир неме жок, чором!
- 485 Кара-кандын Баласы, чором,
кабылдан тууган Алмамбет чором,
өзү бир келди үйүмө, чором!
Калың бир Найман көп
журттан, чором,
"Кадирин билет!" деп алган, чором:
- 490 оорчун бир Найман көп
журттан, чором,
"Огол'о сулуу!" деп алган, чором,
кар үстүнө кар жооса,
кардан ап-ак эти бар,
кар үстүнө кан тамса,
- 495 кандан кызыл бети бар,
күңгүрдөй билкылдайт,
күчүгүттей чыңкылдайт,
сүүлөсүндөй керилкил,
сүүлөн сөскө эринип,
- 500 күлсө күрөктөй тиш кашхаят,
күймөнсө жыпар чыттанат,
былгары жигиттуу Буудай-бек,
буруксуган Ак-эркеч-
өкөөнө кабар айтылат, чором,
- 505 ушу бир жерден коңсун, де!
Алыстан бейман келет, де!
Атекем Айдар-канга айтылат,
ушу бир жерден коңсун, де,
илгерилеп коңсун, де!
- Ак теңге булум
чаңкамын, досум!
Kızıl bir çoktuu Oyruttun, dosum,
kan öldürüp kaçkamın, dostum!
Cabiğin may kılam, dosum,
camı cırtuñ bay
kılam, dosum:
tündüğüñdön may
kılam, dosum,
tügöndöy bir cırtuñ bay kılam!
Tomoğo oñdap kaytamın, dosum,
Tomayağın baytamın, dosum!
Kempirge kuyruk
çaynatam, dosum,
keliñge kete baylatam, dosum!
Er öldürsöm,
kun bərbeym,
nar öldürsöm, bul bərbeym,
kılğanım milder
kılbasam, dosum!
Cakşı ağırıp kütüp al, dosum!
Kökçö turup aytı deyit:
"Köküröktö canım bir dosumsun,
bakçodoğru çonum bir dosumsun!
Ak-kıyaz-minen Kök-kıyaz, çorom,
Ak-kıyaz-ıle Kök-kıyaz, yiğitlerim,
kara bir suıda keme çok, çorom,
bisten bir neme çok, çoro!
Kara-kandın balası, çorom,
kabıldan tuğan Almambet, çorom,
özü bir keldi: tiyimin, çorom!
Kalın bir Nayman köp
cirttan, çorom,
"Kadımın bileit!" dep alğan, çorom:
oorçun bir Nayman köp
cirttan, çorom,
"Oğul' o suluu!" dep alğan, çorom,
kar üstünö kar joosa,
kardan ap-ak eti bar,
kar üstünö kan tamsa,
kandan kızıl beti bar,
küñgürödöy bilkıldayt,
küçügüttey çıñkıldayt,
sүүлösündöy kerilip,
sүүлөн sөskө erinip,
külse küñröktöy tiş kashayat,
küymönsö cıpar cıttanat,
bılğarı cıgtuu Buuday-bek,
buruksuğan Ak-erkeç-
ököönü kabarı aytılār, çorom,
uşu bir cёрden köñsin, de!
Alıstan beyman keler, de!
Atekem Aydar-kanğa aytılār,
uşu bir cёрden köñsin, de,
ilgerilep konsun, de!
- Hazinemı bu
uğurda sağıttı, dostum,
Kor gibi yanan Oyrat'ın hamnı:
öldürdüm de kaçtım, dostum!
Zayıflarını semirteyim, dostum,
bütün yurdına zengin
edeyim, dostum,
bacasına kadar yağ doldurup
zengin edeyim, dostum,
kavmini zengin kılayım, dostum,
Başlarını düzelterip döneyim, dostum,
sakileri zengin kılayım, dostum!
Kocakarlara kuyruk
çığneteyim, dostum,
gelinleri donatayım, dostum!
Adam öldürürsen
diyet vermeyeyim,
ceve öldürürsen para vermeyeyim,
yaptıklarını için ceza
vermeyeyim, dostum!
Beni şerefimle al karşıta, dostum!"
Kökçö kalkıp şöyle dedi:
"Tende canım gibi dostumusun,
bahçada eñbisem gibi dostumusun,
Ak-kıyaz ile Kök-kıyaz, yiğitlerim,
kara suıda hiç keme yok, yiğitlerim
bizde fenalık sıtan yoktur, yiğitlerim!
Kara Han'ın oğlu, yiğitlerim,
kapıdan doğan Almambet, yiğitlerim,
kendisi geldi evime, yiğitlerim!
Kalabalık Nayman
yurdundan, yiğitlerim,
en seçmesi odur, yiğitlerim,
büyük Nayman yurdunun
içinden, yiğitlerim,
en güzelini aldım, yiğitlerim,
kar üstüne karlar yağsa
kardan appak eti var,
kar üstüne kan damlasa,
kandan kızıl yüzü var,
ceylan gibi titreyen,
onik gibi ses veren,
ördek gibi süzülüp
söylenen çeyi dinleyen,
güllence kürək gibi dişleri parıldar
nefis miskler gibi kokan,
misk gibi kokan Buuday-bek'e
hem de güzel Ak-erkeç'e
ikisine de haber verin, yiğitlerim,
kalkıp buraya gelsin, de!
Uzaktan misafir geldi de!
Burı buhamı Aydar Han'a da söyle.
Kalkıp buraya gelsin, de!
Cıvarda bir yere konsun, de!

510 Алыстан бейман келет, де!
Беймандын камын жесин, де!
Айдар-кан уулу Эр Көкчө
кырк чоросун кошчу алып,
Кыргын-чалды башчы алып,
515 жаткан жерине жүрдү дейт.
Эки чоро үйгө жетет дейт,
бейман кабарын айтап дейт.
Таң аттарып атканда,
күн кызарып чыкканда,
520 эки чоро үйдү чечти,
коңгү кешин жөнөттү,
жер түсүнө конду дейт.
Алтымыш желе миң кулуп
чыбырата байлады,
525 сексен желе сан кулуп
жергелете байланды.
Үзүгүн салганда,
булгары жыттуу Буудай-бек
буруксуган Ак-эркек
530 катыштарды жыйды дейт.
'Сабаң сулуу болсун!' деп
сактыяндан кылдырды,
'Көңөгө сулуу болсун!' деп
көн булгарынан тиктирди.
535 'Чыкта сулуу болсун!' деп
чин жибектен эңгирди,
'Казыгы сулуу болсун!' деп
калайлаттып салды дейт.
Уугун көрсөң, уугуу дейт,
540 сабасын көрсөң, ыштуу дейт.
'Токмогу сулуу болсун!' деп
сом темирден сөктүрдү.
Кой семизин сойду дейт,
кой куушуруп турду дейт.
545 'Алмамбет качан келет?' деп
эки көзү төрт кылып,
ошонтуп карап турду дейт.
Булгары жыттуу Буудай-бек
Ак-эркектин үйүндө
550 олтурган экен ошондо.
'Алмамбет келет!' деди дейт.
Өкөө эки жактан шыкылап карады.
Ак-эркек катып өйткө дейт:
'Үй көтүнө жоо келсе,
555 жангыс саяр эр экен:
үй көтүнө доо келсе,
жангыс сүүлөп эр экен.'
Кырк чоро келе жатыр дейт,
кырк чоронун астында
560 Көкчө-минен Алмамбет
өкөө келе жатыр дейт.
Кырк кишинин ичинде
аршын узун Алмамбет

Albstan bəyman kəlet, dē!
Bəymandın kamın cəsün, dē!
Aydar-kan ulu Er Kökçö
kırk çorosun koşçu alıp,
Kırğın-çalı başçı alıp,
515 otkan cərine cürdü dēyt.
Əki çoro üygə cətət dēyt,
bəyman kabırın aytat dēyt.
Tañ atarıp atkanda,
kün kızarıp çıkkanda,
520 eki çoro üydü çəsti,
kəngü kəlip cənətti,
cər tüşünə kondı dēyt.
Altınış cəle miñ kulup
çabırata bayladı,
525 səksen cəle san kulup
cərgeləte bayladı.
Üzügün salğanda,
bulğarı cıttıu Buuday-bək
buruksuğan Ak-érkək
530 katındırbı cıyıldı dēyt.
'Sabanı sulıu bolsun!' dēp
sakuyandan kıldırdı,
'Könögö sulıu bolsun!' dēp
kөн bulğardan tiktirdi,
535 'Çıktı sulıu bolsun!' dēp
çın cibekten eñgirdi,
'Kazıgı sulıu bolsun!' dēp
kalaylatıp saldı dēyt.
Uuğun körsöñ, uştuu dēyt,
540 sabasını körsöñ, ıştıu dēyt.
'Tokmoğı sulıu bolsun!' dēp
som tēmirden sөktürdü.
Koy sēmizini soıdı dēyt,
koy kuuşurup turdı dēyt.
545 'Almambet kaçan kəlet?' dēp
eki közi tört kılıp,
oşontıp karap turdı dēyt.
Bulğarı cıttıu Buuday-bək
Ak-érkəkcin üyündö
550 olturğan eken oşondo.
'Almambet kəlet!' dēdi dēyt.
Ökөө eki caktan şıkalap karadı.
Ak-érkək katıp öytö dēyt:
'Üy kötünö cоо kəlse,
555 cañgıs sayar ér eken:
üy kötünö doo kəlse,
cañgıs süülöp ér eken.'
Kırk çoro kəle jatır dēyt,
kırk çoronın astında
560 Kökçö-minen Almambet
ökөө kəle jatır dēyt.
Kırk kişinin içinde
arşıñ uzun Almambet

Uzaktan misafir geldi, de!
Ona huzurluk yapalım, de!"
Aydar Han'ın oğlu Er Kökçö
kırk yiğidini yanına alarak
Kırğın-çalı rehber yapı,
konakladıkları yere gitti.
İki yiğit eve giderek
misafir geldiğini haber verdi.
Tan yeri ağarıp
gün kızarıp doğunca
iki yiğit evi çözdü,
geliş gideği yolu düzdü,
ovaya yerleştirdi.
Altınış iple bin adet tayı
sıra ile bağladı.
Seksen iple bir çok tayı
sıra sıra bağladı.
Yun çadırı kurulunca
misk kokulu Buuday-bek
ile güzel Ak-erkek
kadınları topladı.
Kımız içimlerini güzel olsun diye
sahtiyandan yaptırdı.
Süt kovaları da güzel olsun diye
sahtiyandan diktirdi.
Tay yuları güzel olsun diye
Çin ipeğinden ördürdü,
kazıklar bile güzel olsun diye
üstlerine kalay döktürdü.
Çadır direklerini aivirtti,
büyük süt tutumlarını üstülettii.
Tokmaklar bile güzel olsun diye
som demirden döktürdü.
Koyunun semizini kestirdi.
El bağlayıp durdular,
Almambet ne zaman geliyor diye
iki gözünü dört ecriş,
hepsi bekliyor, şimdi.
Misk kokulu Buuday-bek
Ak-erkek'in evinde
oturmuşlar orada.
Almambet geldi ceyince
iki taraftan delikten baktılar
Ak-erkek dedi ki:
"Evinize düşman gelse
tek başına baş edecek erdir o
evimize dava gelse
tek başına halleder bir erdir o!"
Kırk yiğit gelmekte idi,
kırk yiğidin önünde
Kökçö ile Almambet
ikisi gelmekte idi.
Kırk kişinin içinden
arştan uzun Almambet

- кары бою чыгып жатыр дейт!
565 Үйгө бир жалынды келди дейт,
 Булары жытыуу Буудай-бек,
 буруксуган Ак-эркеч
 эшкке чыга калды дейт.
 Ак-эркеч катып айтты дейт;
570 Төрт арыштуу Ойроттун
 төрөсүнүн баласы,
 кыл жагануу Ойроттун
 кылбатышын баласы,
 алт'арыштуу Ойроттун
575 азас кандын баласы,
 алтын айдар, чок белбоо,
 Кара-кандын боғасы
 кабылаа тууган Алмамбет!
 Салам айтмак бисте жок,
580 элик алмак
 систе жок!
 саламды сиске буурган,
 татайды биске буурган!
 Атындын батыш буратыр,
 как алдыма турамыр!
585 Кыл-жирендей буудандын
 чылбыр Ак-эркеч кармалы,
 атынын башын бурду дейт.
 Арышын узун Алмамбет
 ушу жерле турду дейт;
590 аттан түшө калды дейт.
 Тоодай болгон Көкчө-кан
 'Өзүмнүн атын алмайт!' деп,
 аттан түшпөй турду дейт.
 Ак-эркеч катып айтты дейт;
595 Кызыл-суудун оюнда, төрөм,
 Кытайлардын Эр Агыш, төрөм,
 бир жылкыды алганда, төрөм,
 көтүнөн чыккан куугынны, төрөм,
 бырыктаган салганда, төрөм!—
600 Анда бир атың алганым, төрөм!
 Кана бир мүөс чыкканым, төрөм?
 Иленин суун кыдырган, төрөм,
 тахымын ченгеп сыдырган, төрөм!
 Анда бир атың алганым, төрөм!
605 Кана бир мүөс чыкканым, төрөм?
 Күндө ит агытып, куш салып, төрөм,
 күндө бир сапар кыласып, төрөм!
 Күндө бир атың алганым, төрөм!
 Кана бир мүөс чыкканым, төрөм?
610 Бейлиң неден тар болд'ай, төрөм,
 берсең педен жок болду, төрөм?
 Алыстан келген беймандын, төрөм,
 атын бир туруп мен алсам, төрөм,
 ичинде бир тар эле, төрөм!
615 Анда айттың Көкчө-кан:
 Наркты билген Ак-эркеч,
 kart boyu çyǵyp catur dýyt!
 Üygö bir cakındap keldi dýyt.
 Bulǵan: cıttıu Bıuday-bek,
 buruksuǵan Ak-érkék
 éshkke çıǵa kaldı dýyt.
 Ak-érkék kattın ayttı dýyt:
 "Tört arıstıu Oyrotıun
 törösünün balası,
 kıl çaǵaldu Oyrotıun
 kılbatın balası,
 alt'arıstıu Oyrotıun
 azıs kandıñ balası,
 altın aydar, çok belboo.
 Kara-kandıñ boǵası
 kabılın tuǵan Almambet!
 Salam aytmaq biste cök,
 elik almak
 siste cök!
 salandı sıske buyurǵan,
 talaydı sıske buyurǵan!
 Atıñcın batısh buratır,
 kak aldım turamır!"
 Kıl-ciréndeıy buudandıñ
 çıbtır Ak-érkék karmadı,
 atıñnı başın burdu dýyt.
 Arıstıñ uzun Almambet
 uşu cırle turdu dýyt,
 attan tüşö kaldı dýyt.
 Tooday bolǵon Kökçö-kan
 "Özümñün atın almayt!" dep,
 attan tüşpöı turdu dýyt.
 Ak-érkék kattın ayttı dýyt:
 "Kızıl-suudın oyunda, töröm,
 Kitaylardın Er Aǵış, töröm,
 bır cıltkıcı alǵanda, töröm,
 kötüñnön cıkkın kuugınıñ, töröm,
 bırtatıp salǵanda, töröm!—
 Anda bır atıñ alǵanıñ, töröm!
 Kana bır müüs cıkkacı, töröm?
 İlénin suın kıdırǵan, töröm,
 takımıñ céngep sıdırǵan, töröm!—
 Anda bır atıñ alǵanıñ, töröm!
 Kana bır müüs cıkkamı, töröm?
 Kündö it aǵıp, kuş salıp, töröm,
 kündö bır sapar kılasıñ, töröm!—
 Kündö bır atıñ alamanıñ, töröm!
 Kana bır müüs cıkkamı, töröm?
 Býylıñ néden tar boldı'ay, töröm,
 berekeñ néden cök boldı, töröm?
 Altıstan kélgen beymandıñ, töröm,
 atıñ bır turıp mên alsam, töröm,
 içinde bır tar éle, töröm!"
 Anda ayttıñ Kökçö-kan:
 "Narkı bılgén Ak-érkék,
 kol boyu yükseliyordu.
 Eve yaklaşıncı
 misk kokulu Buuday bek
 ile güzel Ak-erkek
 kapıya çıkıp durdular.
 Ak-erkek kadın dedi ki:
 "Dört Oyrot tarafında sen
 ofendiler oğlusun,
 ince yakalı Oyrotların
 kıymetli bir oğlusun,
 altı Oyrot tarafında
 aziz ham oğlusun,
 altın örgülü, saçaklı kuşaklı,
 Kara Han'ın yavrusu
 kaplan doğan Almambet!
 "Selam" demek bize yakışmaz.
 "aleyküm selam" demek de size
 yakışmaz,
 "selam" size buyrulmuş,
 çekinmek bize buyrulmuş.
 Atıñ başını çevir,
 dur artık benim önümde!"
 Derken Kıl ciren yürük atın
 Ak-erkek yularından tuttu,
 atın başını çevirdi.
 Arıstır uzun Almambet
 bu yerde atını durdurdı,
 atından aşağıya indi.
 Dağ gibi yüce Kökçö Han
 "Benim atımı almadı!" dedi,
 kızıl atından inemedi.
 Ak-erkek kadın dedi ki:
 "Kızıl su vadisinde, efendim,
 Çinlinin Er Ağış', efendim,
 at'arın almıştı, efendim,
 arkasından kovaladın, efendim,
 kaçmağa mecbur ettin, efendim!
 O vakit atını tutmuşlun, efendim!
 Şimdi burnun mı büyüdü, efendim?
 İli suyunda dolaşan, efendim,
 baldırını çabalar sıyıran, efendim!
 O vakit atını tutmuşlun, efendim!
 Şimdi burnun mı büyüdü, efendim?
 Her gün it salıp, kuş salıp, efendim,
 her gün bir sefer katarsın, efendim!
 Her gün atını tu aram, efendim!
 Nedir bu hiddetin şimdi, efendim?
 Merhametle neden darıldı, efendim,
 görüşün neden azaldı, efendim?
 Uzaktan gelen mihmanın, efendim,
 atını şimdi tutuyorsam, efendim,
 neden içini sıkıldı, efendim?"
 Kökçö Han o zaman dedin ki:
 "Kanın bilen Ak-erkek,

- наркты билген турбайбы?"
Жанду билген Ак-эркеч,
жөндү билген турбайбы?"
- 620 Тоодай болгон Көкчө-кан
төңкөзү аттан түштү дейт,
эшикти ача берди дейт,
үйгө бир кирип келди дейт.
Буруксуган Ак-эркеч
- 625 бир көкөр арак берди дейт,
чындымалы көкөр, чыны чөчөк
жүк бурчунан алды дейт,
Көкчө-минен Алмамбет батырдын
астына коюп салды дейт,
- 630 бүрөө куюп берди дейт,
бүрөө сунуп берди дейт.
Буруксуган Ак-эркеч
отту жагып жиберип
саңоор бир отко койду дейт,
- 635 ак-куйрук чайды салды дейт,
каймактап алып салды дейт,
канттан алып кошту дейт,
алмасынан алды дейт,
шөкөринен куйду дейт,
- 640 март-уулап чайды кайнатат.
'Көкчө-минен Алмамбет
ушулар мастар болот!' деп
чайдан берип турду дейт,
'Март-уулаган чайлары
- 645 мас кыпбай масың кестир
турду!' дейт.
Энде Көкчө айтты дейт:
'Булгары жыттуу Буудай-бек,
буруксуган Ак-эркеч,
кололуу кумган алыңар,
- 650 колуна бейт болуңар:
бөдөрдү кумган алыңар,
бетине бейт болуңар!
Кой семисин союңар!
Алыстан келген Алмамбет
- 655 кол куушуруп туруңар!
Бейман кана чоң үйгө
алың барып киргискин!
Булгары жыттуу Буудай-бек
буруксуган Ак-эркеч
- 660 бирин эшик ашты дейт,
бирин төшөк салды дейт,
алың барып киргисти.
Кололуу кумган алың дейт,
колуна бейт болду дейт,
- 665 бөдөрдү кумган алды дейт,
бетине бейт болду дейт.
Кой семисин сойду дейт,
кол куушуруп турду дейт.
Жылуу жаап жаткызып

наркты билген турбайбы?"
Cndü bilgen Ak-érkéç,
cöndü bilgen turbayby?"

Tonday bolǵon Kökçö-kan
toñkoyup attan tüstü déyt,
éshikti aça bérdi déyt,
üygo bir kirip keldi déyt.
Buruksuǵan Ak-érkéç
bir kökör arak bérdi déyt,
çynçynnalı kökör, çını çöçök
otk burçunan aldı déyt,
Kökçö-minen Almamбет baturdyn
astyňa koyup saldy déyt,
büroö kuyup bérdi déyt,
büroö sunup bérdi déyt.
Buruksuǵan Ak-érkéç
otту чагып жиберип
sañoor bir otко koydu déyt,
ak-kuyruk çaydy saldy déyt,
kaymakтан alıp saldy déyt,
kantтан alıp koшту déyt,
almastyнан aldı déyt,
şökerinen kuydu déyt,
mart-uulap çaydy kaynatat.
'Kökçö-minen Almamбет
uşular mastar bolot!' dep
çaydan bérip turdu déyt.
'Mart-uulaǵan çaylar:
mas kılбай masyñ kétir
turdu!' déyt.
Énde Kökçö ayttı déyt:
'Bulǵan cıttuу Buuday-bék,
buruksuǵan Ak-érkéç,
kololuу kumǵan alyñar,
koluna béyt boluñar:
bödördü kumǵan alyñar,
bétine béyt boluñar!
Koy semisin soyuñar!
Alystan kélgen Almamбет
kol kuşurup turuñar!
Beyman kana çoñ üygo
alyñ барып киргискин!
Bulǵarı жыттуу Buuday-bék
buruksuǵan Ak-érkéç
birin éşik açты déyt,
birin төшөк салды déyt,
alıp барып киргисти.
Kololuу kumǵan aldı déyt,
koluna béyt boldu déyt,
bödördü kumǵar aldı déyt,
bétine béyt boldu déyt.
Koy semisin soydu déyt,
kol kuşurup turdu déyt.
Cıлуу жаап жаткызып

en iyiyi bilmez mi?
Öǵıtıla dola Ak-erkeç,
eu iyi öǵıtdı bilmez mi?"
Dağ gibi büyük Kökçö Han
fırladı atından indi,
evin kapısını bir açarak
hemen evine girdi.
Ona güzel Ak-erkeç
bir telamı rakı getirdi,
şıkırtılı tokumla çini çanakları
denkten çıkartıp gelirdi,
Almamбет bahadır ile Kökçö'nün
getirip önüne koydu.
Biri rakıyı koyardı,
öbürü de sanardı.
Çok güzel Ak-erkeç de
ocağa ateşi koydu,
semaveri ateşe koyup
ak kuyruk çaydan da aldı.
kaymaktan da alıp koydu,
sonra da şekerden aldı,
elmalardan da aldı,
içine şekerden kattı.
Çayı güzelce kaynatı,
Kökçö ile Almamбет
sarhoş olacaklar diye
onun için çayı getirdi,
sarhoş etmeyer çaydan
sarhoşluǵu giderir diye
tep sundu.
O zaman Kökçö dedi ki:
'İy misk kokulu Buuday-bek,
ey çok güzel Ak-erkeç,
piring kaplı ibrîği al da
ellerini yıkasın,
püncü süslü ibrîği al da
yüzünü yıkasın!
Koyunun yağlısını kestirin!
Almamбет uzaktan geldi,
el bağlayıp durun,
mıñman hanı, büyük eve
alıp göttürün!'
Misk kokulu Buuday-bek
ile güzel Ak-erkeç
bitisi kapıyı açtı,
diğeri yatağı yaptı,
onu içeri göttürdüler,
piring ibrikler ile
elinin sıynamı döktüler,
süslü ibrikler ile
yüzünün sıynamı döktüler,
koyunun semizini kestirip
el bağlayıp durdular.
Yatsın diye ıstıdılar.

- 670 эи эшикке чыкты дейт.
Таң агарып атты дейт,
Күн кызарып чыкты дейт,
Алмамбет тошоктон турду дейт.
Алмамбеттин астында
- 675 Көкчө турган экен дейт,
Күрөңчүнү минген экен дейт.
Томук бойлуу Күрөңчү
топурак басып жүгүрдү.
Батыр тууган чоң Көкчө
- 680 алтымыш желе миң кулун
чыбырата байлап салыптыр,
ескесен желе сан кулун
жергелете байлап салыптыр.
Кайсы туу бээни сойорун билбей,
- 685 кайсы тукур атты сойорун билбей,
көп жыккынын арасында
ары-бери жүргөндө,
токмук жалдуу тор айгыр
ушунуң ала үрүндө
- 690 эки күйкүл бээ бар экен.
Көкчө жакындашып калганда,
аркы-терки турушуп,
карсыдашып-тебишип,
бүрөнүн тара-карды айрылып
кеттипте,
- 695 Кан Көкчө бир ушуну сойд'эле.
Кан Алмамбет батырды
баптын ону-минен куттуктайт.
Кок Алмамбет батыр жүрдү дейт,
хүн орогон сурабайт,
- 700 түн орогон сурабайт.
Хызыл чоктуу Ойротту
алып келип турду дейт.
Көкчөнүн жабыгынап май кыды,
жамы журтун бай кылды;
- 705 түндүгүнөп май кылды.
түгөл журтун бай кылды;
томгосун кайтты,
томайын байтты;
келүүгө кете байлаггы,
- 710 кемпирин куйрук чайнатты.
Кан Алмамбет батырдын
түнгү жатакканасы
Айдар-каңды алтын
такта алдында болду,
күндүс анын жүргөнү
- 715 Какчөнүн үстү болду.
Телегейин тегис кылды,
темпесин болот кылды!
Көкчөнүн кашында жүргөн
кырк чоронун ичи күйдү дейт:
- 720 'Бу алыстан келген Алмамбет,
Кабырдап чыккан Алмамбет,
эи эшикке чыкп дэйт.
Таң агарып атт дэйт,
Күн кызарып чыкп дэйт.
Алмамбет тошоктон турду дэйт.
Алмамбеттин астында
Көкчө турган экен дэйт.
Күрөңчүнү минген экен дэйт.
Томук бойлуу Күрөңчү
топурак басып чүгүртдү.
Батыр тууган чоң Көкчө
алтымыш желе миң кулун
чыбырата байлап салыпур,
ескесен желе сан кулун
жергелете байлап салыпур.
Кайсы туу бөөнү сойорун билбей,
кайсы тукур атты сойорун билбей,
көп чыккын арасында
ары-бери чүргөндө,
токмук жалдуу тор айгыр
ушунуң ала үрүндө
эки күйкүл бөө бар экен.
Көкчө чакындашып калганда,
аркы терки тарашып,
карсыдашып-тебишип,
бүрөнүн тара-карды алынып
кеттипте,
Кан Көкчө бир ушуну сойд'эле.
Кан Алмамбет батырдын
баптын ону-минен куттуктайт.
Кок Алмамбет батыр жүрдү дэйт,
хүн орогон сурабайт.
түн орогон сурабайт.
Хызыл чоктуу Ойротту
алып келип турду дэйт.
Көкчөнүн жабыгынап май кылды,
жамы журтун бай кылды;
түндүгүнөп май кылды.
түгөл журтун бай кылды;
томгосун кайтты,
томайын байтты;
келүүгө кете байлаггы,
кемпирге куйрук чайнатты.
Кан Алмамбет батырдын
түнгү жатакканасы
Айдар-каңдын алтын
такта алдында болду,
күндүс анын чүргөнү
Какчөнүн үстү болду.
Телегейин тегис кылды,
темпесин болот кылды!
Көкчөнүн кашында чүргөн
кырк чоронун ичи күйдү дэйт:
'Бу алыстан келген Алмамбет.
Кабырдап чыккан Алмамбет,
кабырдап чыкканлар
Таң уері агарып
гүн кызарып доғаркен
Алмамбет уалуктан калкты.
Алмамбет'ин каргасмды
Көкчө гелmiş турмушту.
Күрөңчү'ге бинmişти,
бу үлкөк аяккы Күрөңчү,
тоprak сағарак гитmişти.
Каһраман доған Ер Көкчө,
алмыш ипле бин тауы
сара иле бағлады.
Сексен ипле бир гөк тауы
сара сара бағлады.
Hangi кырағи кессин, білмез.
hangy adi ат кессин, білмез,
бир гөк атın арасында
орыа бурыа долашу.
бөд уелелі кызыл сүтүлері,
алача бөйгүр көмелері
ішінде ікі күчүк кырауқ уарды.
Көкчө буларға уакынынан
каргылыккы дүрдүлар,
каргылыккы тепістифер,
бирбиріден
айрылған
Han Көкчө буларға кестірді.
Han Алмамбет баһадирин
баптын буларға кутлады.
Алмамбет баһадир бөйле уағуырду,
ийл гүнтер миди, соммадан,
ийл гецелер миди, соммадан,
Kor гиби уанан Ойрот'е
алды бурыа гетирді.
Көкчө'нүн халкын семіз етти,
бүтүн уорду зөнгін етти,
evin бачасына кудар уағ долдурду,
бүтүн халкы зөнгін етти,
бүркүт кушунан баш'лгын сүслөді,
лактері зөнгін етти,
гелінелері ипек кумаş бағлапты,
көчакарларға куйрук чігінетті,
Han Алмамбет баһадирин
гөкк уалачағи уер,
Aydar Han'ın алтын
табты өнүнө көккү,
гүндүз у'рүдүгү уер,
Көкчө'нүн өнү өлдү.
Her çayı тануам кылды,
çууалдызым çелик кылды!
Көкчө'нүн ет'аһадакы
кырк үгіт буны кыскалды,
'Uzakтан gelen Алмамбет,
кабырдап чыкан Алмамбет,

- төрөмүскө тең болду,
кыркмыстан чоң болду!
Батыр тууган Көкчө-кан
- 725 жөнөсү ишти кылмасын!
Алыстан келген Капырды
кашынан чыгарып койсун!" деп
кеңес кылды кырк чоро.
Бир түлү Кан Көкчө
- 730 Буудай-бектин үйүндө
кочун жаткан экен дейт.
Таң агарып атканда,
күн кызарып чыкканда,
Буудай-бек-минен турганда,
- 735 улуу агасы Ак-кыыз
кичи илеси Кок-кыыз
чоролордун жактылары
ак үйгө кирип келди дейт,
есги на олтуруп калды дейт.
- 740 Ак-кыыз чоро айтты дейт:
'Жогортон келип боодосун,
кырк чородон боодосун,
Кудай кылган кеңсине,
төрө-минен төсөнүн,
- 745 батырмынан катынын
Ак-эркектын төшөгүн
Алмамбет басып жүрөт!' дейт.
Кок-кыыз деген чоро айтты:
'Мен-де көрүп жүрөмүн,
- 750 эмэле бүрөө айтар деп жүрөмүн.'
Булгары жыттуу Буудай-бек
ол да айтты канына:
'Мен-де билип жүрөмүн:
Көкчө-канга мен айтсам,
- 755 "Күчүлүгү минен айтат!" дейр-
аны айтумай жүрөмүн.'
Көкчө туруп айтты депт:
'Алмамбетти чакырып келиңер!
Бу кылышын жазатайм!
- 760 Ак-эркеч ийизикс(?),
база калып кескилеп жиберемин!
Кок-кыыз деген чоро барды.
'Асалау малийким!" деди.
'Аликеме салау малийким!"
- 765 'Бу Алмамбет батырды
төрөм Көкчө чакырат!
Алмамбет 'Барайн!" деди.
Алмамбет Айдар-канга айтты:
'Ал'атекем Айдар-кан,
- 770 жабыгыңдан май кылдым,
жамы туртуң бай кылдым;
түндүгүңөн май кылдым,
түгөл журтуң бай кылдым;
томоғонду кайттым,
- 775 томайаң бай-тым;
төрөнүскө тең болду,
кыркмыстан чоң болду!
Батыр тууган Көкчө-кан
cönsüs işti kılmasın!
Abistan kélgen Kapırdı
kashınan chıgarıp kóysun!" dep
kóñes kıldı kirk çoro.
Bir tüñi Kan Kökçö
Buuday-bek'tin üyündö
kocup catkan éken déyt.
Tañ ağarıp atkanda,
kün kızarıp çıkkannda,
Buuday-bek-minen turğanda,
uluu ağası Ak-kıyaz
kıcı ilisi Kók-kıyaz
çorolordun cakşılın
ak üygö kirip keldi déyt,
astına olaturıp kaldı déyt.
Ak-kıyaz çoro ayttı déyt:
'Coğorton kélip böödösüp,
kirk çorodon böödösüp,
Kuday kılğan kėñsinip,
töröm-minen tösöninip,
batırımınan katarın
Ak-érkéğtin töşögün
Almambét basıp cüröt!' déyt.
Kók-kıyaz degen çoro ayttı:
'Mén-de kórip cürögümün,
ém'ele büröb aytar dep cürögümün.'
Bulğarı cıttı. Buuday-bek
ol da ayttı kanına:
'Mén-de bilip cürögümün:
Kökçö-kanğa mén aytсам,
"Küñlüğü minen aytat!" dıyr-
am aytpay cürögümün.'
Kökçö turup ayttı déyt:
'Almambetti çakırıp keliñer!
Bu kılğannı cızalaym!
Ak-érkéğ iyzena(?),
baza kalıp kėsikilep ciberemin.'
Kók-kıyaz degen çoro bardı.
'Asalau malıykim!" dedi.
'Alikeme salau malıykim.'
'Bu Almambét batırdı
töröm Kökçö çakırat!
Almambét 'Barayn!' dedi.
Almambét Aydar-kanğa ayttı:
'Al'atekem Aydar-kan,
cabiğünnan may kıldım,
camı turtuñ bay kıldım;
tündüğüñnen may kıldım,
tügöl cırtuñ bay kıldım;
tomogónı kayıttım,
tomayağñ baylıtım;
- hanımızla denk oldu,
kırkımyzdan büyük oldu!
Kahraman doğan Kökçö Han,
böyle haksız işler yapmasın!
Uzaktan gelen kafiri
yanından atsın!" dediler,
kirk yiğit böyle konuşular.
Bir gece han Kökçö
Buuday-bek'in evine
gitmiş uyuyordu.
Tan yeri ağarıp
gün kızarıp doğarken
Buuday-bek ile kalktılar
ağabeyi Ak-kıyaz
küçük kardeşi Kók-kıyaz
yiğitlerin en iyisi,
gelip beyaz eve girdiler,
öñlerine dikildiler.
Ak-kıyaz yiğit dedi ki:
"Bu uzaklardan gelip
biz kirk yiğide baskın çıkan,
Tanrı'nın yükseltip
efendime denk ettiği Almambet,
bahadurumuzın karısı,
Ak-erkeç'in yatağına
gitmiş yatıyor!"
Kök-kıyaz yiğit dedi ki:
'Ben de görüp diyyorum,
bir başkası gücüp söyler diyorun!"
Misk kokadı Buuday-bek
o da hanına dedi ki;
"Ben de biliyorum:
Kökçö Han'a söylersem
beni kıskanç sanar diye,
söylemedim, vazgeçtim."
Kökçö o vakit dedi ki:
"Çağırın bana Almambet'i,
yaptığını cızalandırayım!
Ak-erkeç suçlu iş
parça parça edeyim!"
Kök-kıyaz yiğit gitti,
"Selamunaleyküm!" dedi.
O da "Aleykümselam!" dedi.
'Bu Almambet batırın,
efendim Kökçö çağırır." dedi
Almambet. "Peki varayım!" dedi.
Sonm Aydar Han'a dönerek:
"Aslı baba Aydar Han,
zayıfları semiz ettim,
fakir halkı zengin ettim,
evin bacasına kadar yağ doldurdum,
bütün kavmini zengin ettim,
başları da hep düzelttim,
fakir halkı zengin ettim,

- кемпирге куйрук чайнаттым,
кешинге кете байлаттым-
кылганым милдет кылдымба,
мениң кай жеримди кем таптың?
- 780 Кечка ак төгө булум чачарда
кызыл чоктуу Ойроттун
өңү бузук көрүнгөн,
кан олтурүп качарда
көзү бузук көрүнөт,
- 785 эге (?) келген Көк-кыыз.
Көк-кыыздай чоронун
өңү бузук көрүнөт,
көзү бузук көрүнөт-
оңор шумдук кеп болбойт!
- 790 Жахшылыктуу кеп болсо,
жана айтыл келемин:
жамаандыктуу кеп болсо,
ошонен ары жетермин.
Сак саламат болуп тыр!
- 795 Сагынбай эсен болуп тыр!
Каблан тууган Алмамбет
Кыл-жирепин миңди дейт,
кыл күбөсүн кийди дейт,
омбу-домбу бастырып
- 800 орп'аткандай болду дейт,
кокту-мынел кирди дейт,
койлот-мынел чыкты дейт.
Кан Көкчөнүн үйүнө
аттан түшө калды дейт,
- 805 шилтеп кирип калды дейт.
Мурунгу жоругунда
Алмамбет үстүнө келгенде
чоролор дуу деп тура калычы,
төрөсү бу Көкчө
- 810 оңдолуп олтура бериң.
Каблан тууган Алмамбет
салам айтып кирди дейт:
тура калган чоро жок,
оңдоло берген төрө жок.
- 815 Салам айтса, алике жок,
алике-мынел иши жок.
Анда олтурган Кан Көкчө
суңган бугун тартпайды,
жумтан көзүн ачпады.
- 820 Кара-кандын баласы
кабылан тууган Алмамбет
мынау оттун башына,
бу очактун канына
олтура калды Алмамбет.
- 825 Чоро-юрду караса,
өңү бузук көрүнөт.
көзү бузук көрүнөт.
Ак-кыыз чоро мыны айтты:
'Бүгүнгү алган саа жакшы,
- кемпирге куйрук чайнаттым,
көліңге кете байлатым-
кылганым милдет кылдымба,
мениң кай жеримди кем таптың?
- Kéčka ak tögө bulum çaçarda
kızıl çoktuu Oyrottun
öñü buzuk körüngön,
kan öltürüp kaçarda
közü buzuk körünöt,
ele (?) kélgen Kók-kıyaz,
Kók-kıyazday çoronun
öñü buzuk körünöt,
közü buzuk körünöt-
oñor şumduk kóp bolboyt!
- Çakşıltuu kóp bolso,
cana ayıp kelemin:
camandıktuu kóp bolso,
oşonon arı kétermin.
Sak salamat bolup tır!
- Sağınbay ésen bolup tır!
Kablın tuğan Almambét
Kıl-cirépin mindi déyt,
kıl küböşün kiydi déyt,
ombu-dombu bastırıp
- or'atqanday boldu déyt,
köktü-minen kirdi déyt,
koylot-minen çıktı déyt.
Kan Kökçönün üyünö
attan töşö kalıdı déyt,
şıptep kirip kaldı déyt.
Murıngı coruğında
Almambét üstünö kélgende
çorolor duu dep tıra kalıçı,
törösü bu Kökçö
- oñdolup olıra bérigej.
Kablın tuğan Almambét
salam ayıp kirdi déyt:
tırı kalğan çoro çok,
oñdolo hérgen törö çok.
Salam aytsa, alıke çok,
alıke-minen işi çok.
Anda olurğan Kan Kökçö
suñgan bugun tartpadı.
cunğan közün açpadı.
Kara-kandın balası
kablın tuğan Almambét
mıнау otın başına,
bu oçaktın kanyına
olıra kaldıj Almambét.
- Çorolordu karasa,
öñü buzuk körünöt,
közü buzuk körünöt.
Ak-kıyaz çoro mınu ayıtı:
'Bugüngü alğan saa çakşı,
- kocakartlara kuyruk çıñnettım,
gelinleri süsledim,
ben sözümde dımadıñ mı?
Neyini éksik buldım?
Házineni saçarken ben,
kör gibi yanar Oyrat'un
yüzünü asık gördüm ben.
hamlarını öldürünce
gözünü donuk gördüm ben.
Şimdi gelen Kók-kıyaz'ın,
bu Kók-kıyaz yığidin
yüzü de öylesine asık.
gözü de öylesine donuk.
Fena söz getirmiş olacak!
İyi söz getirmiş ise,
gelir sana söyleyirim.
Eğer fena bir söz ise
doğru oradan giderim.
'Sağ salamat kal!' derim.
Allah'ı emanet ol, keder etme."
Kablın doğan Almambet
Kıl-ciren'e binerek
kıl zırhını giyindi,
gümbür gümbür çekip gitti,
atını ok gibi seçirtti, gitti,
yüksek dağlardan indi,
dar geçitlerden geçti,
Kökçö Han'ın evine varıp
attan inip
acele içeri girdi.
Bundan önceleri ala binip
Almambet her gelişinde
yiğitler baykırsarak ayakta dururdu,
efendileri Kökçö ise
onu yanına alırdı.
Kaplan doğan Almambet
selam verdi ve girdi.
Ayağa kalkan yiğit yok,
oturacak yer veren yok.
"Selam" dedi, "Aleyküm" yok,
"Aleyküm" ile işi yok.
Orada oturur: kan Kökçö
ayağını toplamadı,
yumulu gözünü açmadı.
Kara Han'ın oğlu
kaplan doğan Almambet
tam ateşin başında
saç-ayağını yanında
oturup kaldı, Almambet.
Yiğitlere baktı,
yüzlerini asık buldu,
gözlerini donuk buldu,
Ak kıyaz yiğit dedi ki:
"Bu gün alırsan iyi edersin,

- 830 бергені маа жакшы.
"Ат керек болсо, ат
сурасың!" дейт! деди
"Тон керек болсо, тон
сурасың!" дейт! деди
"Калаганын алсын!" дейт! деди
"Тилегенин алсын!" дейт! деди.
- 835 Анда Алмамбет айтты:
'Ат арыган жери жок,
тонум тоскон жери жок!-
Бускан иши бузулсун,
жарыган киши жарылсын!
- 840 Ат кереси жок! деди,
тон кереси жок! деди.
Жерге аркы-терки чийди,
бичак кайтып кынына салды.
Төмөнгү жакта Көк-чоро айтты:
- 845 'Жогоргон келип бодосун,
кырк чородон одосун,
Кудай кылган кексини,
төрөм-минен төксини!-
бирим деген Кудайды
- 850 арсар кыла турбайсыңбы?
Оолукма төрөм бар эли,
төрөмүн оолукмасы
кармап олтура'd'эле!
- 855 бере турган болуп олтурбайт-п'эле?
Рас рыс-кесті жигит экесиң!
Алмамбет анда айтты:
'Кудай кылды аргам жок,
Күдрөт кылды чарам жок:
- 860 келе боруң арактан!
Арактан алып келдилер.
Кабылан тууган Алмамбет
чыны-минен бешт'игити.
Энди Көкчө ол айтты:
- 865 'Ат керек болсо, Алмамбет,
ат сурап алсаң! деди.
Тон керек болсо, Алмамбет,
тонду сурап алсаң! деди.
Алмамбет батыр мине айтат:
- 870 'Мен сурайын аяңды,
мен сурайын тоңуду!
Бөлгөлүүден бөлөө жок,
бейли алача сулуу жок:
айтылуудан алтоо жок,
- 875 алдаганча сулуу жок!
Алдың элсаң-минен,
алтымыш тоғус мал-минен,
жамдөдүн эле жетминен
батман нан-минен.
- 880 келдиң эле канур салкын күс-минен,
чалтын эле ала шалбарат жас-минен,
- 880 келдиң эле канур салкын күс-минен,
- bergeni maa cakşı.
"At kérek bolso, at
surasın!" déyt! dédi
"Ton kérek bolso, ton
surasın!" déyt! dédi
"Kalağanın alsın!" déyt! dédi
"Tilegenin alsın!" déyt! dédi.
Anda Almambét ayttı:
'At arıgan céri cok,
tonum toscon céri cok!-
Buskan işi buzulsun,
cariğan kişi carılsın!
At kéregi cok! d'edi.
Ton kéregi cok! d'edi.
Cérge arki-térki çiydi,
bıçak kaytıp kınına saldı.
Tömönğü caktı Kók-çoro ayttı:
'Coğorton kélip bódösüp,
kırk çorodon ódösüp,
Kuday kılğan kéksini,
töröm-minen t'öksini!-
birim dégen Kudaydı
arsar kıla turbaysıñbı?
Oolukma t'öröm bar édi,
t'örömün oolukması
karmap oltura'd'éle!
Ak-érkéç katından surasañ,
bére tu-ğan bolup olturbayt-p'éle?
Ras rıs-késtı cigit ékesin!
Almambét anda ayttı:
'Kuday kıldı arğam cok,
Küdrét kıldı çaram cok:
kéle bérin araktan!
Araktan alıp keldiler.
Kabilan tuuğan Almambét
çını-minen besh't'igiti.
Éndi Kókçö ol ayttı:
'At kérek bolso, Almambét.
at surap alsañ! d'edi.
'Ton k'erek bolso, Almambét,
tondu surap alsañ! d'edi.
Almambét batır minı aytat:
'Mén surayın ayañdı,
mén surayın toñıdu!
Bélğeliüüden bölöö cok,
béyli alaça suluu cok:
aytıluudan altoo cok,
aldağança suluu cok!
Aldın éledañ-minen,
altınış toğus mal-minen,
cérmedin éle cétmiş
batman nan-minen.
çapırñ éle ala şalbarat cas minen,
kélidin éle koñur salkın küminen-
- ben de veririm iyi etmiş olurum.
A: lazımsa, gelsin
at istesin, dedi,
giyim lazımsa, gelsin
giyim istesin, dedi,
başka ne alırsa alsın, dedi,
istediği şeyi alsın, dedi."
O vakit Almambet dedi ki:
"Atım yorgun değil,
elbiseim yırtık değil,
bozanların işi bozulsun,
kötüler gebersin!
At bana lazım değil.
Elbise lazım değil" dedi.
Yer bir çarpı işareti çizdi,
bıçağı kılıfına koydu.
Ötöden Kók-kıyaz dedi ki:
"Ey sen uzaklardan gelip
biz kırk yiğide başlan çıkan,
Tanrı'nın da yükselterek
efendimize denk yaptığı
bir tek olan Tanrı'ya karşı
günah işlemedin mi?
Benim efendim uludur,
efendimin uhluğunu
almak için geldin sen!
Ak-erkeç kadını istedin.
kondini sana vermedi mi?
Mutluluğu söndüren bir gençsin!"
Almambet ona dedi ki:
"Tanrı istedi, ne yapalım,
Kudret istedi, çarem yok.
Bana rakı verin!"
Rakı alıp geldiler.
Kaplan doğan Almambet
beş çanak dolusu içti.
O zaman Kókçö dedi ki:
"Eğer at lazımsa,
at vereyim Almambet.
Elbise lazımsa
iste vereyim Almambet!"
Er Almambet şöyle dedi:
"Senden bir at istiyorum,
bir de elbise lutfet."
Tanınmışlardan beşi yok.
boyu kısalılar güzel olmaz.
Meşhurların altısı yok,
aldatmakla güzellik kazanılmaz"
O gece şerhümlerle karşıladın.
Altmış dokuz mal verdin,
yetmiş balınan
yenile besledin,
alaca sırtlı banarda gitmiştik,
ilk son baharda geri geldik.

- кырк адам боюн бар эди,
кыл куйрук тай жок эди!-
Тексичин тердебес,
алтын билек, жес туяк,
- 885 Көк-алаң берчи, минейн!
Көк-күбөң берчи, бийкайн!
Кара бою кыс талпек
башыма берчи, кийейн!
Өкчөсү карыш көк жеке
- 890 бутума берчи, кийейн!
"Сура!" десен, мына экен.
"Тиле!" десен, мына экен!
Көкчө туруп мин айтты:
"Көк-аладан көп эле,
- 895 сар'алалаң сан эле-
кайсы, кайсы көк-ала,
кайсы, кайсы сар'ала?"
Энди Алмамбет батыр айтты дейт:
"Көкүрөктө жаным бир", досум,
- 900 "Көмөкөйдө тилим бир", досум!
Октолуу да маңым бир,
бокчолуу да тонум бир!
Айтпайнча билбейсин,
ачпайнча корбөйсүн-
- 905 Мэл башынан айтайн!
Текечи-мерген жан калган,
Текечи кула тай калган,
Көнүрбай соргок чал калган-
опу Тексичин тердебес,
- 910 алтын билек, жес туяк,
мустакка туулап Көк-алаң,
Көк-алаң берчи! Минейн!
Көк-күбөң берчи! Кийейн!
"Сура!" десен, мына экен!"
- 915 Энди Көкчө айтты дейт:
"Жогортон келип бөөдөсүп,
кырк чородон одөсүп,
Кудай кылган кеңсина,
төрө-минен төңсина,
- 920 Көк-аланы бу сурап,
көтү сая ким берди?
Сар'аланы бу сурап,
санды сая ким берди?
Башына камчы үргүн!
- 925 Жакасын калың тийргин!
"Чык!" дегенде, ит кетейт-
Алмамбет, Калмак, не кетпейт?
Алмамбет турган арактан
чыны-милет бешти ичип жиберди,
- 930 ана туруп айтты, деди:
"Арғы бир атаң Камбар-кан,
берин атаң Айдар-кан,
Айдар-кандын баласы
айлангыс тууган Эр Көкчө,
- kirk adam boyun bar édi,
kil kuyruk tay cok édi!-
Tékéçinin térdebes,
altın bilék, cés tuyak,
Kök-alañ berçi, mineyn!
Kök-küböñ berçi, biykayn!
Kara boy: kiş tálpek
başına berçi, kiyeyn!
Ökçösü karış kök cekte
butuma berçi, kiyeyn!
"Sura!" deseñ, mina éken.
"Tile!" deseñ, mina éken!"
Kökçö turup min aytty:
"Kök-aladan köp éle,
sar'aladan san éle-
kaysı, kaysı kök-ala,
kaysı, kaysı sar'ala?"
Éndi Almamбет batur ayty deyty:
"Köküröktö canım bir", dosum,
"Kömököydö tilim bir", dosum!
Oktoluu da mañım bir,
bokçoluu da tonum bir!
Aytpaynça bilbeysin,
açpaynça körböysün-
Mén başınan aytayn!
Tékéçi-mérgén çaz kalğan,
Tékéçi kula tay kalğan.
Könürbay sorğok çal kalğan-
oşu Tékéçinin térdebes,
altın bilék, cés tuyak,
müstakka tuuğan Kök-alañ,
Kök-alañ berçi! Mineyn!
Kök-küböñ berçi! Kiyeyn!
"Sura!" deseñ, mina éken!"
Éndi Kökçö ayty deyty:
"Çogorton keliş böödösüp,
kirk çorodon ödösüp,
Kuday kılğan keñsinip,
törö-minen töñsinip,
Kök-alanı bu surap,
kötü saa kim bérdi?
Sar'alanı bu surap,
sandı saa kim bérdi?
Başına kamçı ürgün!
Çakasın kalıñ tiyrgin!
"Çık!" dègende, it keteyi-
Almamбет, Kalınak, ne kètpeyt?"
Almamбет turğan araktan
çına-minen beşti içip jiberdi.
ana turup ayty, dedi:
"Arğı bir atañ Kambar-kan,
berin atañ Aydar-kan,
Aydar-kandın balası
aylanğıs tuuğan Er Kökçö,
- Kürk adam boyun vardı ana
bir kil kuyruk tayro yoktu.
Tökçe'nin altın bilekli
bakır tırnaklı binek alın:
Kök-ala'nı ver birceyin!
Mavi zabını ver giyeysin!
Kara sanır kalpağı ver,
başına geçireyim!
Ökçesi yüksek çizmeyi ver,
ayağıma geçireyim.
İste dedin, istediğim bu,
dile dedin, dileğim bu!"
Kökçö kalkıp şöyle dedi:
"Kök alaca anm pek çok,
sarı alaca anm ca çok,
hangi kök-alacayı istiyorsun,
hangi sarı alacayı?"
Er Almamбет şöyle dedi:
"Göğsüm de canım bir, dostum,
ağızda dilim bir, dostum,
yularda hayvanım bir,
bohçada elbisem bir!
Söylemeyince bilmezsin,
açmayınca görmezsin.
Ta başından anlatayım!
Tekeçi henüz genç idi,
Tekeçi henüz soluk bir tzy idi.
Könür-bay, bu eski obur
işte Tekeçi'nin bu beygirini
altın bilekli, bakır tırnaklı,
karlı dağlarda doğan
bu Kök-ala'yı ver birceyin!
Gök zabını ver giyeysin!
İstediğim budur işte!"
Buna Kökçö şöyle dedi:
"Ey uzaklardan gelip de
kirk yiğide baskın çıkan,
Allah'ım da yükselttiği
efendi ile denk eiliği,
bu adam Kök-ala'yı istiyor,
ardını sana kim verir?
Sarı-ala'yı istiyor,
buçunu sana kim verir?
Başına kamçı vurun!
Sen de gel yakasından tut!
Çık deyince it çıkar gider,
Almamбет bu Kalınak niçin g'almaz?"
Almamбет duru rakıcan
beş çanak dolusu içiverdi.
Sonra kalkıp şöyle dedi:
"Büyük baban Kambar Han,
kendi baban Aydar Han,
ey bu Aydar Han'ın oğlu
dönek doğan Er Kökçö,

- 935 Бербесең типти бөрен кал!
Айдар катдып Көк-күбө
коржунуңда турбайбы?
Апыска киши угарга,
жакын киши көрүргө,
940 "Берим!" деген бир
орзунан чыксаң!
Кара бою киш телпек
коржунуңда турбайбы?
Мен аksam албай кылайы!
Мен кийсем кийбей кылайы!
945 Көкчө анда айтты дейди:
'Жогортон келип боодосуң,
кырк чородон олосуң,
Кудай кылган кайсиини,
эмн өзүм-минең теңеини,
950 Көк-аланы бу сурап,
көтү сая ким берди?
Саг'аланы бу сурап,
санды сая ким берди?
"Чык!" дегенде, ит кетейт-
955 Алмамбет, Калмак, нө көтпейт?
Арышын узун Алмамбет
күлүп салып жиберди:
'Атаңнын кору, ит Көкчө!
Сакалың толган бит, Көкчө!
960 Кабырга жаап бит уксун!
Каңкылдап бир үргөп ит уксун!
Атаңнын кору, ит Көкчө!
Сакалың толган бит, Көкчө!
Королунуң ит баскан,
965 котогуң багып бит баскан!
Көбүчүңдү тикпесем
сениң кемпиринди сикпесем;
кылычыңды тикпесем,
кыс келиниңди сикпесем;
970 эңигиңдин көңчөк
кылыч-минең буспасам,
төтөгөлүү бос үйүң
төшкө сүрөй салбасам;
эркимеңден эриңди
975 камчыга ченеп кырбасам
"Алмамбет" атым кыруусун!
Улуу кысың кычуң,
кичү кысың улуубу,
ортосунда олтуган
980 алты жаңар Көрпө-чан
ач билектен албасам,
Манастайн төрөмө
соогука кармап бербесем
мениң "Алмамбет" атым кыруусун!
985 Кыска желең кыйбасам,
узун желкең кыйбасам-
мениң "Алмамбет" атым кыруусун!

- bérbeseñ tipiti bóren kal!
Aydar-kandın Kók-kübö
korcunuda turbaylı?
Alyska kişi ugarğa,
calın kişi körürgü,
"Bérdin!" dégen bir
ozıñnan çıksağı!
Kara boyu kiş telpek
korcunuda turbaylı?
Mén aksam alбай кылайы!
Mén kiysem: kiybey кылайы!
Kókçö anda aytty déydi:
'Coğorton kél'ip bóódösüp,
kirk çorodon ólósüp,
Kuday kılğan káisiñip,
éñni ózüm-mineñ téñsinip,
Kók-alanı bu surap,
kötü saa kim bérdi?
Sa'-alanı bu surap,
sandı saa kim bérdi?
"Çık!" dégende, it kéciyt-
Almamбет, Kalmak, nó kúpeyt?
Arışın uzun Almamбет
kúlüp salıp cibérdi:
'Atañnıń kórü, it Kókçö!
Sakalıń tolğan bit, Kókçö!
Kabrğa jaap bit uksun!
Kañkılдап bir ürgöp it uksun!
Atañnıń kórü, it Kókçö!
Sakalıń tolğan bit, Kókçö!
Korolunıń it baskan,
kotoğunı bağıp bit baskan!
Kébiçünди tikpesem
seniń kempiriñdi sikpesem;
kılıçıñdı tikpesem,
kıs kéliniñdi sikpesem;
éñigiñnin kónçök
kılıç-mineñ buspasam,
tötögölüü bos üyüñ
töşkө süroy salbasam;
érkimisigen ériñdi
kamçığa çenep kirbasam
"Almamбет" atım kirusun!
Uluu kısıñ kichüñ,
kiçü kısıñ uluubı,
ortosunda oltuğan
altı çaғar Kórpö-can
aç bilekten albasam,
Manastay: törömö
sooğuka кармап bérbesem
meniñ "Almamбет" atım kirusun!
Kıska cèleñ kiybasam,
uzun cėlkeñ ciybasam-
meniñ "Almamбет" atım kirusun!

- vermez isen basisliğinle kal!
Aydar Han'ın zırhı, aca'ha
torbanda durmuyor mu?
Uzaktakiler seziyorlar,
yakındakiler görüyorlar
Verdin, diye, ağızından
bir çıkarsana!
Kara samur kalpağın da
heybende durmuyor mu?
Alsam onu olmaz mı?
Giysem onu olmaz mı?"
Kókçö o zaman şöyle dedi:
"Uzaktardan gelen
kirk yigide baskın çıkan,
Allah'ın da yükseleterek,
kendime denk yaptığın
bu adam Kók-ılayı istiyor,
kıyını sana veren kim?
Sarı-ala yı istiyor,
budunu sana veren kim?
Çık, deyince it çıkar gücer,
Almambet: bu Kalmak niçin gitmez?
Arşın uzun Almamбет
gülümseyerek şöyle dedi:
"Üğursuz, it Kókçö!
Sakalı bitle dolu Kókçö!
Arkandaki bitler duysun!
Havlayan köpekler duysun!
Üğursuz, it Kókçö!
Sakalı bitle dolu Kókçö!
Ahırlarına köpek dolsun!
Aşağı tarafına bit dolsun!
Pabuçunu dikmez isem,
kırn ile yatmaz isem,
kılıcını kırmaz isem,
gelininle yatmaz isem,
kapındaki ipleri ben
kılıcım ile koparmazsam,
boz rektli süslü evini
topraklara sürmez isem,
korkusuz erlerini
kamçılayıp kırmaz isem
Almamбет adını kirusun!
Büyük kızının küçüğü,
küçük kızının büyüğü,
ortada bulunan,
atın yağındaki Kórpö-can'ı
ince bileğinden tutmazsam,
Manas denen efendime
götürüp hediye almazsam
Almamбет namını kirusun!
Kısa yuları koparmazsam,
uzun yuları sarmazsam,
Almamбет namını kirusun!

- Көктү жерде жыпкынды
коскоп айдап чакпасам,
998 жылга жерде жыпкынды
жыпдырып айдап чакпасам,
добулбашты кыкпасам,
чылмардады чалбасам-
мениң "Алмамбет" атым курусун!
- 999 Айтырың бербес Көк-алаң
астыңан алып минбесем-
сургып бербес Көк-алаң
сууруп алып минбесем-
мениң "Алмамбет" атым курусун!
- 1000 Коп-куна Көкчө аман бол!
Ант-жерт сениң мойнуңа
мен антыңнан кутулдум!
Кабылап тууган Алмамбет
Кыл-жиренди минди дейт,
- 1005 кыл-күбөнү кийди дейт,
Алмамбет энди жүрүн чыкты дейт.
Калың Найман көп журттан
"Кадырың билет!" деп алган,
оорчын Найман көп журттан
- 1010 "Ого'ло сулуу!" деп алган,
Кара-чаңнын үйүндө
Ак-эркеч чачын жийп жаткан.
Эринен калган Кара-чаң
тиши кетик экен,
- 1015 көөпү жетик экен,
үйүндө чачын жийп алган,
Ак-эркечке ол айткан:
'Ат аяр аяш болсоңу?
Тон аяр аяш болсоңу?-
- 1020 Кара-кандын баласы
кабылап тууган Алмамбет
кетип бара жатырк.
Буруксуған Ак-эркеч
башындагы маедыге
- 1025 башынан алып кийди дейт,
оң чачын жийп алды,
оң чекеге бурду дейт,
сол чачын жийп алды,
сол чекеге бурду дейт.
- 1030 Алтындан чачпак бир кучак
ай куйрукка салды дейт,
күмүтөн чачпак бир кучак
күн куйрукка салды дейт.
Күдүрдөй былкылдап,
- 1035 күчү иттей чыңкылдап,
күлсө тиши күрөкчөй калкайып,
күймөсө жыпар жыттаным,
жаш козудай торолуп,
соғуңогу чачын оролуп,
- 1040 кан баласы Ак-эркеч
эм эшикке чыкты дейт,
- Köktü cêrde cılıkıñdı
koskop aydap çakpasatı,
cılğa cêrda cılıkıñdı
cıldırıp aydap çıkpasam,
dobulbaştı kıkpasam,
çılmaradı çalbasam-
mêniñ "Almamбет" atım kurusun!
- Aytırıp bêrbes Kók-alañ
astıñan alıp minbesem-
surayıp bêrbes Kók-alañ
suurup alıp minbesem-
mêniñ "Almamбет" atım kurusun!
- Koş-kuna Kókçö aman bol!
Ant-cêrt sêniñ moynuña
mên antıñnan kutuldum!
Kabılan tuğan Almamбет
Kıl-cirenди минди dêyt,
- kıl-kübönü kiyди dêyt,
Almamбет êнді cürüp cıktı dêyt.
Kalıñ Nayman көп cırttan
"Kadıñ bilet!" dêp alğan,
oırçın Nayman көп cırttan
"Ogo'lo seluu!" dêp alğan,
Kara-çañnıñ uyındö
Ak-êrkêç çaçın ciyp catkan.
Êriner, kalğan Kara-çaç
uşı kêtik êken,
kööñü cêñiz êken,
üyündö çaçın ciyp alğan,
Ak-êrkêçke ol aytkan:
'At ayar ayaş bolsoçu?
'Ton ayar ayaş bolsoçu?-
- Kara-kandıñ balası
kabılan tuğan Almamбет
kêtip bara cırtı.
Buruksuğan Ak-êrkêç
başındağı maedige
başınan alıp kiyди dêyt,
oñ çaçın ciyp aldı,
oñ çêkege burdu dêyt,
sol çaçın ciyp aldı,
sol çêkege burdu dêyt.
Altındın çaçpak bir kuçak
ay kuyrukka saldı dêyt,
kümütên çaçpak bir kuçak
kün kuyrukka saldı dêyt.
Küdürdöy bılıkıldap,
kügü itтей cıñkıldap,
külsö uşı kürêktöy kaşkayıp,
küymösö cıpar cıttanıp,
çaş kozuday torolup,
soğunçoğı çaçın orolup,
kan balası Ak-êrkêç
ém êşikke cıktı dêyt,
- Ordakıki sürülerini
ürkütüp kaçırmasam,
dere yatağındaki sürülerin.
sürüp de götürmezsem,
şahin davuluma vurup
davulumu çalmazsam
Almamбет namın kurusun!
Yalvarıp da vermediğiz Kók-alañı
atından alıp binmezsem,
yalvarıp da vermediğiz Kók-alañı
sürüp götürüp binmezsem
Almamбет namın kurusun!
Dostım Kókçö, Allah'a emanet ol!
İçtiğiziz andlar boyunuñda olsun!
Ben andımdan kurtuldum!
Kaplan doğan Almamбет
Kıl-ciren'e atadı,
kıl zırhını giydi,
Almamбет cıkıp gitti.
Kalabalık Nayman'ın yurduñdan
herkes beğenir diyerek
kalabalık Nayman'ın yurduñdan
çok güzel diyerek
Kókçö'nün aldığı Ak-erkeç,
Kara-çaç'ın evinde saçını örtüyordu.
Kocasından dul kalan Kara-çaç'ın
dişleri hep cünük idi,
fakat aklı uyanık idi.
Evde saçlarını örөн
Ak-erkeç'e şöyle dedi:
"İleriyi gören dost için bir at nedir ki?
İleriyi gören dost için elhise nedir ki?
Kara Han'ın oğlu
kaplan doğan Almamбет
kalkmış gidiyor."
Çayet güzel Ak-erkeç
baş örtüsünü
aldı başına örtü.
Sağ saçını alarak
sağ tarafına bağladı.
Sol saçını alarak
sol tarafına bağladı.
Saç örgülerinin altın süsü bir kucak
kuyruğuna ay toka taktı.
saç örgülerinin: gümüş süsü bir kucak
kuyruğuna güneş toka taktı.
Ceylan gibi titreyip,
yavru köpek gibi bağırıdı.
Gülünce kürek gibi dişleri parıltıdı,
nefes alınca miskler saçtı,
yavru kuzular gibi oynadı,
halkalarına suç doladı,
han evladı Ak-erkeç
kapıdan dışarı cıktı.

- Алиамбеттей батырдың
астынап кыя басып чыкты дейт.
Ак-эркеч энди айтты:
1045 'Салам айтмак сите
жок, аяш,
Алик бир бермек бисте
жок, аяш!
Астыңнын башын бура тур,
ошу жерге тура тур!
Мен төрөмө кирейн!
1050 Көк-ала сурап көрөйң!
Көк-күбө сурап көрөйң!
Кессең дагы, Алмамбет,
мыне кеткин Көк-ала!
Кессен дагы, Алмамбет.
1055 кийсең дагы Көк-күбө-
кийе кеткин, Алмамбет!
Атынын башын бурду дейт,
Алмамбет ошу жерде турау дейт.
Ак-эркеч үйдө кирип келди
1060 'Эр Көкчө, төрөм, ай!
Эрдигиң бардыр, эсин жок,
эштеңке-мизен кириң жок!
Ат аяр аяш болсочу?
Тон аяр аяш болсочу?
1065 "Көк аладан аяйм!" деп
көп жылкыдан айрылдың,
"Бир жылкыдан аяйм!" деп
бир тагайдан айрылдың!
Күн эзептеп олтурсам,
1070 түн эзептеп олтурсам,
Алмамбет келген айы ошу экен.
Алмамбет кетип барган,
эликке чыга калып карасам,
мал бериштем барысы,
1075 жан бериштем барысы
көтүнөн чыгып бара жатыр.
Бүгүн айдын жетиси,
эртен айдын сегиси,
Көк-алаңды бербесең,
1080 түптү сөз береп кал!
Бүгүн алдап-соолап түшүргүн!
Эртен айдын сегиси,
сегисинде бир үйүңнөн чыгарың-
жылдысын оңоп алыгыр,
1085 жылдысын оң ийинис салыгыр!
Бел айлана бергенче,
белдей кызыл тал бүткөн,
бир эшин Кудай жар бүткөн:
үй айлана бергенче,
1090 үйдөй кызыл тал бүткөн.
Кожо Кыдыр жар бүткөн!
Жүргөн жери бак болуп,
эшин бир Кудайга жак болуп!

Alimambetley batırın
astınan kıya basıp çıktı déyt.
Ak-érkéç éndi ayttı:
'Sala.n aytmak siste
cok, ayaş.
Alik bir bermek biste
cok, ayaş!
Astıñın başın buıra tur;
oşu cerge tura tur!
Mén törömö kirçyn!
Kök-ala surap köröyn!
Kök-kübö surap köröyn!
Kesseñ dağı, Almambet,
mine kêtkin Kök-ala!
Kessen dağı, Almambet,
kiyseñ dağı Kök-kübö-
kiye kêtkin, Almambet!
Atıñın başın burdu déyt,
Almambet oşu cerge turdu déyt.
Ak-érkéç üydö kirip keldi
'Er Kökçö, törüm, ay!
Érdigñ hardır, ésin cök,
éşteñke-miren kirñ cök!
At ayar ayaş bolsocu?
Ton ayar ayaş bolsocu?
"Kök-aladan ayaym!" dep
kóp cilkıdan ayrıldıñ,
"Bir cilkıdan ayaym!" dep
bir talaydan ayrıldıñ!
Kün ézeptep olursam,
tün ézeptep olursam,
Almambet kélgen ayı oşu éken.
Almambet kêtip barğan,
éşikke cıga kalıp karasam,
mal bəriştem barısı,
can bəriştem barısı
kötünön cıgıp bara jatır.
Bügün aydın cétisi,
érten aydın ségisi,
Kök-alañdı bərbeseñ,
üptü sên bérer kal!
Bügün aldap-soolap tüşürgün!
Érten aydın ségisi,
ségisinde bir üyüñnön cıgarñci-
cidisiñ oñop alıptır,
cidisiñ oñ iyine salıptır!
Bél aılana bérgeñçe,
béldey kızıl tal bütkün,
bir éşñ Kudaı car bütkün:
üy aılana bérgeñçe,
üydöy kızıl tal bütkün,
Koco Kıdır car bütkün!
Cürgön céri bak bolup,
éşñ bir Kudaığa cak bolup!

Kahraman Alimambet'in
karşısına giderek
ona şöyle söyledi:
"'Selam' demek size
yakışmaz, efendim,
selamınızı almak bize
yakışmaz, efendim!
Gel atının başını çevir,
kal burada, gitme sen.
Efendime gideyimi ben,
Kök-ala'yı isteyeyim.
gök zirri da isteyeyim.
Sen gidersen Almambet,
Kök-ala ya bin de git,
sen gidersen Almambet
mavi zirri giyin de git,
öylece git Almambet!"
Atının başını çevirdi,
durdur orada Almambet.
Ak-erkeç eve girdi:
"Ey Er Kökçöm, ey efendim,
erkekliğin var ama aklın yok,
bir hiç ile uğraşıyorsun.
Bir at yüzünden dostluk bozalur mu?
Elbise yüzünden dostluk bozulur mu?
Bir Kök-ala'yı sakıyayım derken
bir çok attan oldun,
sürüyü sakıyayım derken
bir çok sürüden oldun!
Günleri sayacak olursam,
geceleri sayacak olursam
Almambet gelmeli bir ay olmuş,
Şimdi Almambet gidince,
kapıdan çıkınca gördüm ki
hayvanların meleği
hep canların meleği
çıkmış arkasından gidiyor.
Bu gün ayın yedisini,
yarın ayın sekizi,
Kök-ala'nı vermezsen:
mahvolup gideceksin seni.
Bu gün söyle de burada kalsın!
Yarın ayın sekizi,
sekizinde bırak gitsin,
yıldızın beğenip almıştır,
sonra da sağ omzuna almıştır.
Dağ belini dolaşıncaya kadar
bel boyu kızıl söğüt çıkar,
Allah senin yardımcındır.
Evin etrafını dolaşıncaya kadar
ev boyu kızıl söğüt çıkar,
Hızır yardımcındır.
Yürüdüğün yer bağ olur,
Allah istediğini yapar.

- Кабалан тууган Алмамбет
 1095 аллап-соолап түшүргүн!
 Анда айтты: Эр Көкчө:
 Көк-аланы бербеймин,
 Көк-күбөнү жашаймын,
 Кессен, өзүн кете бер!
- 1100 Энди Ак-эркеч айтты:
 "Көк-аланы аяймын!" деп
 көп жылкыдан айрылдым,
 "Бир жылкыны аяймын!" деп
 бир талайдан айрылдым!
- 1105 Айттырып бербесен Көк-алан
 астынан алар Алмамбет,
 сурапты бербесен Көк-алан
 сууруп алар Алмамбет,
 алаканым чак коюп,
- 1110 көгүн жерге так коюп!
 Анда айтты Эр Көкчө:
 'Көк-аланы бериңер!
 Көк-күбөнү жабыңар!
 Алмамбетти алып келиңер!'
- 1115 Чоролор барып айттып тыр:
 'Алмамбет, Калмак, мас болду,
 бирд'ичкенде бепт'ишти
 жаң'ичкенде бепт'ишти-
 ат аларда бепт'ишти-
- 1120 Алмамбет, Калмак, мас болду!
 Карагайдын колөкөсүнө
 жатып калды Алмамбет;
 алдап кайтып келичи!
 Энди Ак-эркеч айтты:
- 1125 'Антер Калмак бу эмес!
 Эшикке кагып карат Ак-эркеч:
 кетип калыңгы Алмамбет,
 'Көк-аланы алып келет!' деп
 көп сактаган Алмамбет,
- 1130 Көк-аланы алып келбеди,
 Кыл-жиреп атты Манаска салды.
 Жакыгын уулу Эр Манас
 оңу түнү түш көрдү,
 от чагалып чыш көрдү.
- 1135 Эртеп туруп келгенде,
 чоролорун чакырды:
 'Кирктын башы Кыргылым!
 Боз-чолок минген Чалбайым!
 Жети-сууга жем жеген
- 1140 ай, жолбегей Сыргагым!
 Көк-чөбүч минген Серегим!
 Кутунайдын Куу-жигит,
 куулжугап Шум-жигит!
 Жайыа-көкүл Жаш-уул!
- 1145 Байдын уулу Бакайым!
 Ак-балта уулу Болотум!
 Бооке, чором, Жайзаңым,
- Kabalan tuugan Almamбет
 aldap-soolap tüşürgün!
 Anda aytty Er Kökçö:
 'Kök-alamı bербейmin,
 Kök-kübönü cашаймыn,
 Késsen, özüñ kete bér!
 Éndi Ak-érkéç aytty:
 "Kök-alamı aяаймыn!" dep
 көp жылkыdan aйрылдым,
 "Bир жылkыны aяаймыn!" dep
 бир талайдан aйрылдым!
 Aйттырып бербесен Kök-alamı
 aстынан алар Almamбет,
 suraпты бербесен Kök-alamı
 сууруп алар Almamбет,
 алаканым чак коюп,
 көгүн жерге так коюп!
 Anda aytty Er Kökçö:
 'Kök-alamı бериңер!
 Kök-kübönü жабыңар!
 Almamбетти алып келиңер!
 Çorolar барып айттып тыр:
 'Almamбет, Kalмаk, мас болду,
 бирд'ичкенде бепт'ишти
 жаң'ичкенде бепт'ишти-
 ат аларда бепт'ишти-
 Almamбет, Kalмаk, мас болду!
 Карагайдын колөкөсүнө
 жатып калды Almamбет;
 алдап кайтып келичи!
 Éndi Ak-érkéç aytty:
 'Anter Kalмаk бу эмес!
 Éшикке кагып карат Ak-érkéç:
 кетип калыңгы Almamбет,
 'Kök-alamı алып келет!' dep
 көp сактаган Almamбет,
 Kök-alamı алып келбеди,
 Kыл-жиреп атты Manaska салды.
 Çакыгын уулу Er Manas
 оңу түнү түш көрдү,
 ot чагалып чыш көрдү.
 Éртеп туруп келгенде,
 çorolarын çакырды:
 'Kirkтын башы Kыргылым!
 Bоз-çолок минген Çалбайым!
 Çети-сууга жем жеген
 ай, жолбегей Сыргагым!
 Көк-çөбүч минген Серегим!
 Kутунайдын Куу-çигит,
 куулжугап Шум-çигит!
 Жайыа-көкүл Жаш-уул!
 Байдын уулу Bakайым!
 Ак-балта уулу Bolотум!
 Booke, çором, Жайзаңым,
- Kaplan doğan Almamбет'e
 söyle, kandır da gitmesin!"
 O vakit şöyle dedin Er Kökçö:
 "Kök-ala atı veremem,
 mavî zirhî da veremem,
 gidersen git, ne yapayın "
 Ak-erkeç de şöyle dedi:
 "Kök-ala'yı sakınayım dedin,
 bir çok sürüden aldım,
 Bir sürüyü sakınayım dedin,
 bir çok sürü kaybettin.
 Yalvarıp vermezsen Kök-ala'nı
 Almamбет zorla götürür,
 Yalvarıp vermezsen Kök-ala'nı
 Almamбет kendisi alır.
 Ellerini kavuşturup
 kış üstü oturursun."
 O vakit Er Kökçö şöyle dedin:
 "Verin ona Kök-ala'yı,
 giydirin zarbı,
 Getirin Almamбет'i!"
 Dostlar dediler ki:
 'Almamбет bu Kalмаk sarhoş oldu,
 önce beş kase içti,
 sonra beş kase daha içti,
 ata binerken de beş kase,
 Kalмаk Almamбет sarhoş oldu!
 Bir çam ağacı gölgesine
 yatıp ş uyuyor Almamбет.
 Oradan kalkar gelir sonra."
 O zaman Ak-erkeç dedi ki:
 "Bu öyle Kalмаk değildir!"
 Kapıyı açıp dışarıya baktı Ak-erkeç:
 Almamбет kaybolmuştu,
 Kök-ala'yı getircekler sanmıştı,
 beklemekten usanmıştı
 Kök-ala'yı getiren olmayınca
 Kıl-cireni'ne binip Manas'a gitmişti.
 Çakıp'ın oğlu Er Manas
 o gece bir rüya gördü.
 Ateş etrafında şişler gördü,
 Ertesi sabah kalkınca
 yiğitlerini çağırdı.
 "Kırklar başı Kırğal'ım,
 Bоз-çolok'a binen sen Çalbay,
 Çeti-suu'da yemek yiyip
 düğmesini iik'lemeyen Sırğak'ım,
 Kök-çepiç'e binen Serek sen,
 Kutunay'ın Kuu-çigit,
 Kumaz Şum-çigit,
 uçuşan perçemli Çay-ul,
 Bay'ın oğlu Bakay sen,
 Ak-balta'nın oğlu Bolot,
 Booke yiğidim, sen Çayzan'ım.

- ак сөктүн баласы!
Тоонун Бүркүт-батырым,
1150 суунун Сазан-батырым!
Кайта чапкан Кан-келдим,
кара-жолтой Жап-келдим!
Ырамынды (?). Ырчы-уул!
Жыртылганды жаман,
1155 бузулганды түзөгөн,
жатык тилдүү Ажыбай!
Кенендин уулу Кен-Жаубай,
кенешти туугат Эр-Жаубай!
Толгочу кара Төлгөүм!
1160 Өбүлгөн кырк чоронун бөлөгүм-
Казактан келген Колмонбет,
Кыргыстан келген Жалманбет!
Капыр-минен Бусурман
капчап алган кырандар,
1165 элим-минен журтумдан
эчкеп алган эрендер
кара байр, казанап,
барын бирлей азамат!
Түндө түлкүнүн изин жаңылбай
1170 Түрөкой, тайлак, шуутум:
караңыда карсактын
изин жаңылбай
Кабылан, тайлак, шуутум!
Атекем Жакып-бай айтынар!
Мен от жакылай чыш көрдүм,
1175 мен оғо'ло жакшы түш көрдүм!
Этин тарта турсун!
Кимисин тарта турсун!
Түш чоруткан элге
мен береймин!" дейди.
1180 Бузулганды түзөгөн,
жыртылганды жаман,
жатык тилдүү Ажыбай
салып кетип калды дейт.
Жакып-байга келди дейт.
1185 'Асалау малыйким,
Жакып-бай, атам!
'Апикиме салам, Ажыбай, балам!
Алтын тагтанын үстүнөн
Жакып-бай түшүптүр,
башында калпагы чок топучан,
1190 бутунда чепкен жок мазаңан,
үстүндө чепкен жок чапанчан,
эңди отуру башында,
бул очоктун кашында
Жакып-бай олтура калган экен.
1195 Ажыбай чоро айта'ды:
'Бериште төрөмө
белге берил калыптыр:
азыбел төрөмө
аян берил калыптыр!
- ак сөктүн баласы!
Тоонун Бүркүт-батырым,
суунун Сазан-батырым!
Кайта чапкан Кан-келдим,
кара-жолтой Жап-келдим!
[мамандын (?). Инч-уул!
Cirtilgandi camağan.
buzulğandi tüzögön,
catık tildüü Acıbay!
Kénéndin uulu Kén Canbay.
kéñéşti tauğan Er Canbay!
Tölgöçü kara Tölgöüm!
Öbülğön kırk çoronun bölögün-
Kazaktan kélgen Kolmonbet,
Kırgıstan kélgen Calmanbet!
Kapır-minen Busurman
kalçaп алган kırarlar,
élim-minen cırtumdan
éçkep алган érender
kara bayır, kazanap,
barın birley azamat!
Tündö tülkünün izin cañılбай
Türöküy, taylak, şutum:
karañıда karsakın
izin cañılбай
Kabılan, taylak, şutum!
Atekerи Cakıp-bay aytıñar!
Mén ot cакалай чış көрдüm,
mén oğ'o'lo cakşı tüş көрдüm!
Étin tarta tursun!
Kimisin tarta tursen!
Tüş çorutkan élge
mén béreyimin!" déydi.
Buzulğandi tüzögön,
cirtilğandi camağan,
catık tildüü Acıbay
salıp kétip kaldı déyt.
Cakıp-bayğa keldi déyt.
'Asaluu malıykim,
Cakıp-bay, atam!
'Añkime salam, Acıbay, balam!
Altın tahtanın üstünön
Cakıp-bay tüşüptür,
başında kalpağı cок toпучан,
butunda kériп: cок mazaңan,
üstündö çepkeni cок çapançan,
éнді oturu başında,
buл oçokтun кашında
Cakıp-bay oltra kalğan éken.
Acıbay çoro ayt'e'ди:
'Bérişte төрөмө
béлге бéрип kalıptır:
azıbéli төрөмө
ayan бéрип kalıptır!
- Cengiz hanın oğuları!
Sen dağların Bürküt-han'ı,
sen göllerin Er Sazan'ı,
geri fırlayan Kan-keldi'm,
kara talih Can-keldi'm,
İranın'ın Irçı-uul,
yurtları yamayan,
bozukları düzelten,
tatlı dilli Acıbay,
Kenen'in oğlu Ker-Canbay,
akıllı, Er Canbay,
faleci kara Tötök,
sevgili kırk yiğidin hasları,
Kazaktan gelen Kolmon-bet,
Kırgızdan gelen Calman-bet!
Kafır ile müslümandan
seçilmiş cenkçilerim,
kuvvaim ile yurdumun siz
seçilmiş yiğitleri,
ister yük, ister koşu atı,
hep azamette birsiniz,
gece tilki izini şaşmadan bulan
gözü pek Türöküy'ün ben'im,
karanlıkta bozkır tilkisinin
izini şaşmadan bulan
gözü pek Kabılan'ım benim!
Atam Cakıp'a söyleyin,
ateşle şişleri gördüm ben,
güzel bir rüya gördüm ben.
Et ikram etsin,
kimizi de unutmasın,
rüya yoran adamlara
bir çok hediye vereyim!" dedi.
Bozulmuş düzeltilenle
yurtları yamayan
tatlı dilli Acıbay
henen yola çıktılar.
Cakıp-bay'a geldiler,
"Selamunaleyküm,
Cakıp atam",
"Aleykümselam, Acıbay oğlum!"
Altın tahtın üstünden
Cakıp aşağıya indi.
Başı kalpaksız çıplak,
ayağı pabuçsuz yalın ayak,
ceketsiz yalnız gömlekle
oçağın başına indi,
saç ayağın yanına geldi,
Cakıp-bay oraya oturdu
Acıbay yiğit şöyle dedi:
"Melek gibi efendime
şimdi bir işaret geldi,
benim aziz efendime
bir beşaret ayan oldu!

- 1200 Төрөм Манас бу түндө
от жакалай чыш көрүп,
ого'но жакпы түш көрүп,
"Этин тарта турсун!" дейт,
"Кымысын бере турсун!" дейт.
- 1205 "Түш жоруткан кише берем!" дейт.
"Түшүмдү таап жоруса,
октодон чечпейм мал берем.
бокчодон чечпейм тон берем.
Түшүмдү бузук жоруса,
- 1210 ууну кетет Урумга,
кызы кетет Кырымга!"
Ажыбай кайта Манаска жүрдү
'Атекеме айтып келдим!" дейт.
'Этин бир тартып коюптур,
- 1215 кымысын тартып коюптур!"
Батыр Манас турду дейт:
'Терт ээлекти!' дейди дейт:
Манас-кан үйдөн чыкты,
өкүм тууган Ак-кула
- 1220 өркөмү бийк, ээри бас,
өктом тууган Ак-кула,
тайкы жолдуу, тап эттүү,
тамапалуу Ак-кула,
жүгүрүп аттан калбаган,
- 1225 астына төгөрөк туяк салбаган
Ак-кулааы минди дейт
бу Кытайдын устасы
кыйны-минен жазаган,
бу Орустун устасы
- 1230 огу-минен жазаган,
бу Калмактын устасы
кайлап турун жазаган,
бараанын огу батпаган,
келгенин огу жетпеген
- 1235 үстүндөгү Ак-олпок,
Ак-олпогун кийди дейт-
көмүрүнө чыд'албай
көңкү токой жомолгон;
сугатына чыд'албай
- 1240 суук башат соолгон;
өгөнө чыд'албай
отус өгө жайлаган;
кызыксына калганда,
казы-минен картан
- 1245 аа келип бөлөгөн;
жаскысына калганда,
кок шиберге чөбөлөгөн;
чапканына тойбосун,
кишинин казы-минен
- 1250 чыркейлип тумчугу
-минен сугарган
кылычын белине курчанып алды.
Жакын-байды көстөп үрдү.

Töröm Manas bu tündö
ot cakalay çış körüp,
oço'lo cakşı tüş körüp,
"Etin tarta tursun!" deyt,
"Kımysın bere tursun!" deyt.

"Tüş jorutkan kişe berem!" deyt.
"Tüşümdü taap corusa,
okıodon çeçpeym mal hérem.
bokçodon çeçpeym ton hérem.
Tüşümdü buzuk corusa,
uulu kétéet Urumğa,
kızı kétéet Kıymğa!"
Açıbay kayta Manaska cürdü
'Atekeme ayıp keldim!" deyt.
'İtin bir tartıp koyupur,
kımysın tartıp koyupur!"

Batır Manas turdu deyt:
'Tért éşikri!' deydi deyt:
Manas-kan üydön çıktı,
öktüm tuuğan Ak-kula
örkөкү biyk, zecri bas,
öktöm tuuğan Ak-kula,
taykı cöldüü, tap éttüü,
tamaşalıu Ak-kula,
cügürüp attan kalbağan,
astına tögөрөк tuyak salbağan

Ak-kulanı mindi deyt-
bu Kıtaydın ustası:
kıynı-minen cazağan,
bu Orustın ustası
oçu-minen cazağan,
bu Kalmaktın ustası
kaylap turun cazağan,
baraanın oğı batpağan,
keltenin oğı celpegen
üstündөгү Ak-olpok,
Ak-olpoğun kiydi deyt-
kөmürünө çid'albay
kөnkü tokoy jomolgon;
suğatına çid'albay
suuk başat soolğan;
өгөнө çid'albay
otus ögө caylğan;
kızısına kalğanda,
kazı-minen kartan:
aa kélip böölögön;
caskısına kalğanda,
kөk şiberge çöbölögön;
çapkannın toybosun,
kişinin kanı-minen
çırкеylin tumçuğu
-minen suğarğan

Kılıçın beline kurçanıp aldı.
Cakıp-baydı köstөp ürdü.

Efendim Manas bu gece
ateşte şış'er görmüş,
oğluna layık rüyalar görmüş,
et hazırlasınlar dedi,
kımız da bol olsun dedi,
rüya yoran adama hediye veririm,
rüyamı doğru yorarsa dedi,
ona seçme mal veririm dedi,
bohçadan seçme elbise veririm dedi.
Rüyamı yanlış yorarsa,
oğlu gidecek Rum'a
kızı gidecek Kıym'a!"
Açıbay döndü Manas'a
"Babamıza dedim geldim,
bir çok et hazırlayacak,
çok kımız hazırlayacak!"
İt Manas ayağa kalkarak:
"Aynı kapıyı!" dedi.
Manas han evinde çıktı,
sahırsız doğan Ak-kula'ya,
sırtı yüksek, boyunu alçak,
bu büyük yürük Ak-kula'ya.
kısa yeloli narın yapılı
bu nam salmış Ak-kula'ya
hiç bir attan geri kalmayan
altına yuvarak nal koydurmıyan
işte bu Ak-kula'ya Manas bindi.
Çinli ustaların vakriyle
zahmetler ile yaptığı,
Rus ustaların ise
düşüne düşüne yaptığı,
Kalmuk ustalarının da
türkü söyleyerek yaptığı,
içine süngü battırmayan,
tüfek saçınası geçinceyen,
üstündeki ak zırhı
işte bu ak zırhı giyindi.
Kömür yetiemediğinden
sık orman kullandıkları,
kalnağa su yetmediğinden
soğuk pınar kuruttıkları,
ürpüler dayanmadığından
otuz törpüyü düzledikleri.
kış vaktine kalınca
yağ ve bumber ile
gelip sarmalulukları,
yaz vaktine kalınca
kөk çimene yayıcıkları,
güçlü dursun diye
insanın kanını
sivri sinek hortunu
ile kattıkları
kılıcını beline bağlayıp,
Cakıp-bay'a fırladı!

- Аны көргөн эл-журту
'Атасы Жакып-байды өлтүрөт',
1255 жа болсо энеси Чакан
байбиче өлтүрөт?"
Эли-минен журттары
бары Манастын көтүнөн чубурду,
барып Жакып-байдын үйүнө кирди.
'Туп-туп жерине баг'аяк кой!' деди.
1260 Бат'аякты ишти, бата кылды:
'Бата токтосуң ыгуруңар!'
Энди Манас айтты:
'Элим-минен журтум бар,
экең алган эреңдер.
1265 Капыр-минен Бусурман
калчап алган кыраңдар-
бериштелүү өзүмө
белге берди бир аян,
азыбелги өзүмө
1270 аян бердиң өзүмө!
Түндө жатып түш көрдүм,
оңо'ло жакыпай түш көрдүм!
түшүмдү таап жорусан,
октодон чечпей мал берем!
1275 Бу Кытайдын устасы
кыйны-минен жазыган,
бу Орустун устасы
ою-минен жазаган,
бараңдын огу батпаган,
1280 келтегин огу жетпеген
үстүмдөгү Ак-олпок,
мыпы чечип берем мен!
Түшүмдү бузук жорусан,
уулуң кетет Урумга,
1285 кысың кетет Кырымга,
багыңды койдой кесемин,
капыңды суудай төгөмүн!
Ичкен эли-минен жеген эти,
ичкен кымысын кузуп жиберди.
1290 коркуп калды бу журту.
Жулу жорткондо боло-туган
бастанды,
жапы узак боло-туган батстанды:
батыр тууган Эр Манас
кара болот кылычың
1295 кармап алды сабыңан,
сууруң алды кабыңан
атасын чаба-туган бастанды.
Бузулганды түзөгөн,
жырчыланды жамаган,
1300 жатык тилдүү Ажыбай,
Ажыбай тура калды.
Торосунө карап айтты дейт:
'Ала-тооды ашкыгың, төрөм,
агын-суу Иле келтиргин, төрөм.

- Anı körgön el-curtu
'Atası Cakıp-baydı öltüröt.
ca bolso énesi Çakan
baybiçe öltüröt?"
Éli-minen curtları
barı Manasın kötünön çuburdu,
barıp Cakıp-baydın üyünö kirdi.
'Tuş-tuş cêrine bat'ayak koy!' dedi.
Bat'ayakı işti, bata kıldı:
'Bata toktosun ıguıruñar!'
Éndi Manas ayttı:
'Élim-minen curtum bar,
ékcep alğan éreñder.
Kapır-minen Busurman
kalçap alğan kırandard-
berıştelüü özümö
belge bérđi bir ayan,
azıbeliñ özümö
ayan bérđiñ özümö!
Tündö jatıp tuş kördüm.
oño'lo cakş'ay tuş kördüm'
tüşündü taap corusañ,
okıdon çêçpey mal bérém!
Bu Kitaydın ustası
kıyın-minen jazıgan,
bu Orustın ustası
oyu-minen cazağan,
barañdın oğu batpağan,
keltegin oğu cêlpegen
üstümdögü Ak-olpok,
mıpy çêçip bérém men!
Tüşümdü buzuk corusañ,
uulıñ kétel Urumğa,
kısıñ kétel Kırımğa,
başıñdı koydoy kêsemin,
kapıñdı souday tögöñün!
Içken éli-minen cêgen éti,
içken kımısnı kızıup cibérđi,
korkup kaldı bu curtı.
Culu cortkonda bolu-tığan
baştandı,
çaşı uzak bolu-tuğan baştandı:
batır tuığan Er Manas
kara bolot kılıçın
karmap aldı sabıñan,
suurup aldı kabıñan
atasın çaba-tuğan baştandı.
Buzulğandı tüzögön,
cırtılğandı cemağan,
atık tildüü Acıbay,
Acıbay tura kaldı.
Törösünö karap ayttı dêyt:
'Ala toodı aşırğın, töröm,
ağın-suı İle kêçirğın, töröm.

- Onu gören yurt halkı
babasını mı öldürecek,
yoksa anası Çakan baybiçeyi
mı öldürecek dediler.
Derken, yurdun bütün halkı
Manas'ın peşine takıldı,
gidip Cakıp-bay'ın evine girdi.
'Her yana kadeh koy!' dedi.
Kadehi içti, dua etti.
'Olurun, dua artık bitsin!' dedi.
Sonra Manas başladı söze:
'Yurdum ile kavımım var,
seçilmiş erlerim var,
kalırla müslüman'dan
seçilip alınmış erlerim var,
ferişteli özüme
bir işaret ayan oldu,
aziz efendinin şahsına
bir işaret verdi bana!
Gece yatıp bir rüya gördüm,
güzel bir rüya gördüm.
Rüyamı doğru yorarsan
sana seçme mal veririm!
Çinli ustalarının
zahmet ile yaptığı,
Rus ustalarının da
düşüne düşüne yaptığı,
çifte kurşunu geçmeyen,
tüfek kurşunu da değinmeyen,
arkındaki zırhım,
çıkarı sana veririm ben!
Rüyamı yanlış yorarsan
oğlunu Rum'a koyarım,
kızını Kırım'a yollarım,
koyun gibi başını keserim,
kanımı akıtarım su gibi!"
Yediği etle içtiği
kınızı tükürdü çıkarlı,
halk korkudan dondu kaldı.
Ömrü uzun
yolları aşan
yaşı uzayan ihtiyarlar işe girişti.
Bahadır doğan Er Manas
kara çelik kılıcını
kabzasından yakaladı,
hemen kınından sıyrıldı,
babasına saldırlı!
Bozıldan hep düzelden,
hep yutukları yantayan,
tatlı dilli Acıbay
kalktı yerinden Acıbay,
efendisine bakıp dedi ki:
'Ala-dağ'ı aş, de, efendim,
İlül. akan İli'yi geç, de, efendim,

1305 теңис Иле өткөргүн,
төрөм,
терең Иле чоңүргүн, тором!
Түшүндү айтты угалы, төрө,
ойлоп туруп табалы, төрөм!
Өлсө-дө Ажыбай олот, төрөм.

1310 жоруса-да Ажыбай
жоруйт, төрөм!

Корккон журттуу жүрөгү
бир басылып токтоду.
Манас туруп мыны айтат:
"Ак-куланы миниппин,

1315 түндө жатып түшүмдө
Ак-тайганды жетелеп,
Ак-шумкарды бөпөлөп,
мен сапарга чыгышып,
колумдагы Ак-шумкар,

1320 "Ак-шумкарым учурсам,
капаты билбесин куштун барысы
астыма келип кырылып-
пемени болочу?
Артымдагы Ак-тайган,

1325 Ак-таянды агыссам,
төрт аяктуу кайберен
астыма келип кырылып-
пемени болочу?
Ажыбай чоро айтты:

1330 "Ала-тооды ашырчы, төрөм,
агып-суу Илең
кепирчи, төрөм,
теңрис Илең

өткөрчү, төрөм,
"экимет" деп көп айтам,
жаңдырмактуу көп айтам,

1335 жапыктатып дагы айтам:
Ак-тайганың жетелеп,
Ак-шумкарың бөпөлөп,
бу сапарга сен ыксаң,
колундагы Ак-шумкар,

1340 Ак-шумкарың учурсаң,
капат билбесин куштун барысы
астыңа келип кырылса
атасы-минен атаң тең,
батасы-минен батаң тең,

1345 азыс канчан бапасы
конуңа конот турбайбы?
Артыңдагы Ак-тайган,
Ак-таянды агыссаң,
төрт аяктуу кайберен

1350 астыңа келип кырылса
атасы-минен атаң тең,
батасы-минен батаң тең,
азыс канчан бапасы
артыңдап эркип турбайбы?

Көйс Иле өткөргүн,
төрөм,
терең Иле чоңүргүн, төрөм!
Түшүндү айтты угалы, төрө,
ойлоп туруп табалы, төрөм!
Өлсө-дө Ажыбай олот, төрөм,
жоруса-да Ажыбай
жоруйт, төрөм!"

Korkkon cirtluu cürögü
bir basılıp toklodu.
Manas turup munı aytat:
"Ak-kulanı minippin,
tündö cayıp tüşümdö
Ak-taygandı cetelep,
Ak-şumkardı böpölöp,
men saparğa çığıpın,
kolundağı Ak-şumkar,
"Ak-şumkarımı uçursam,
kapatı bilbesin kuştın barısı
astıma kélip kırılıp-
némeni boloçu?
Artındağı Ak-taygar,
Ak-tayandı ağıssam,
tört ayakluu kayberen
astıma kélip kırıl-
némeni boloçu?"
Açıbay çoro aytı:
"Ala-toodı aşırçı, töröm,
ağın-suı İleñ

kéçinçi, törüm,
teğis İleñ

Ötkörçü, töröm,
"Ékimet" dep kóp aytam,
cañdırmaktuu kóp aytam,

cañkıtalıp dağı aytam:
Ak-tayğanıñ cetelep,
Ak-şumkarıñ böpölöp,
bu saparğa sen ıksañ,
kolundağı Ak-şumkar,
Ak-şumkarıñ uçursañ,
kanat bilbesin kuştın barısı
astıña kélip kırıl-
atası-minen atañ teñ,
batası-minen batañ teñ,
azıs kandin batası
konuñña konot turhaybı?
Artındağı Ak-tayganı,
Ak-tayandı ağıssañ,
tört ayakluu kayberen
astıña kélip kırıl-
atası-minen atañ teñ,
batası-minen batañ teñ,
azıs kandin batası
artıñnan ércip turhaybı?

deniz gibi İli suyunu
geç, de, efendim,
İli göline dal, de, efendim!
Anlat düşünü dinleyelim,
düşürüp bulalım, efendim!
Ölecekse Açıbay ölür, efendim,
düşünü yorsa Açıbay
yorar, efendim!"

Ürken halıkın yürteğine
şimdi biraz su seşildi.
derken Manas kalkıp dedi ki:
"Ak-kula'ya binmişim ben
uykuda rüya görürken ben,
Ak-taygan'ı ipinden tutmuşum,
Ak-şumkarı çağınyordum ben,
bir sefere çıkmışım!
Ak-şumkar elimdeydi,
ben Ak-şumkar'ımı uçurunca
bir çok kanatlı hayvan
ayağıma kapandı öldü.
Bu ne demek olsa gerek?
Ak-taygan arkanda içi,
Ak-taygan'ı salıverince
dört ayaklı canavarlar
ayağıma kapandı öldü.
Bu ne demek olsa gerek?"
Açıbay yığit dedi ki:
"Bırak Aladağı aşayım, efendim,
hızlı akan İli suyunu

geçerim, efendim,
deniz gibi İli suyunu
aşayım, efendim.
hikmet deyip söz söyleyeyim,
yanılmacalar sorayım,
ip uçları vereyim:
"Ak-taygan'ı ipinden tutup,
Ak-şumkar'ımı çağırp
bu sefere çıkışın
elindeki Ak-şumkar,
Ak-şumkar'ı uçurman,
bir çok kanatlı hayvanın
ayağına kapanıp ölüğü,
atası ile atan denk,
duası ile duan denk,
aziz hanın oğlu,
gelip sende kalacak!
Peşindeki Ak-taygan'ı,
salıverdiğin zaman sen
dört ayaklı canavarların
ayağına kapanıp ölüğü
baban ile babası denk,
duan ile duası denk,
aziz hanın oğlu,
gelip sende kalacak!"

- 1355 Түшүндү таап жорусам,
Ажекенди калыңа ал!
Түшүндү бузук жорусам,
Ажекенди бапчыга ал!
Жатык тилдүү Ажекең
- 1360 таптымб' экен түшүңдү?
Эми Манас мыны айтат:
'Көңгүрөөлү-байдың Көң-абыш,
бирин тура калыңар,
Ак-олпок жеңин тартыңар,
- 1365 Ажекеңиң үстүнө
алып барып жатыңар!
Ажекем келсин астыма!
Ажеке ошу жерден турду дейт,
тогус кундук урду дейт,
- 1370 Манас-кандын алдына
бир олтура калды дейт.
Энди Манас айтты дейт:
'Бузулганды түзөгөн,
жыртылганды жамган
- 1375 жатык тилдүү Ажыбай
бериштелүү өзүмө
бөлгө бергин аяны,
азыбелен өзүмө
аян бергин аяны!
- 1380 Төрт арыштуу Ойроттун
азыс кандын баласы,
кыл-кагалуу ойроттун
кыйбаттынын баласы,
алтын айдар, чок белбөө
- 1385 азыс кандын баласы,
Кара-кандын ботосу
кабылан тууган Алмамбет
бети берип болуптур,
арбагы бери жүрүптүр!
- 1390 Эндөй келе жатыры,
жондай келе жатыры
а жоо-сынын билбедим.
Көлдөн жаткан көп жылкы,
көп жылкынын ичинде
- 1395 атасынын батасы
ак ниетке жараткан,
укум-минен тукуму
Камбар-боzdун үрүнөн
экин коштоп келиңер!
- 1400 Бу атекем Жакшы-бай
он эки кулаш ак желек
бир байлатып алыңар!
Ай туягың дегиле,
көтөрүп хойго бергиле!
- 1405 Бирин коштой жүргүлө!
Алтымыш кулун олтуртуп
азрап алган Тай-буурул,
жетимин кулун олтуртуп
- Түшүңдү таап жорусам,
Ажекеңди калыңа ал!
'Түшүңдү бузук жорусам,
Ажекеңди бапчыга ал!
Саяк тилдүү Ажекең
таптымб' экен түшүңдү?
Эми Манас мыны айтат:
'Көңгүрөөлү-байдың Көң-абыш,
бирин тура калыңар,
Ак-олпок жеңин тартыңар,
Ажекеңиң үстүнө
алып барып жатыңар!
Ажекем келсин астыма!
Ажеке ошу жерден турду дейт,
тогус кундук урду дейт,
Манас-кандын алдына
бир олтура калды дейт.
Энди Манас айтты дейт:
'Бузулганды түзөгөн,
жыртылганды жамган
саяк тилдүү Ажыбай
бериштелүү өзүмө
бөлгө бергин аяны,
азыбелен өзүмө
аян бергин аяны!
Төрт арыштуу Ойроттун
азыс кандын баласы,
кыл-кагалуу ойроттун
кыйбаттынын баласы,
алтын айдар, чок белбөө
азыс кандын баласы,
Кара-кандын ботосу
кабылан тууган Алмамбет
бети берип болуптур,
арбагы бери жүрүптүр!
Эндөй келе жатыры,
жондай келе жатыры
а жоо-сынын билбедим.
Көлдөн жаткан көп жылкы,
көп жылкынын ичинде
атасынын батасы
ак ниетке жараткан,
укум-минен тукуму
Камбар-боzdун үрүнөн
экин коштоп келиңер!
Бу атекем Чакыр-бай
он эки кулаш ак желек
бир байлатып алыңар!
Ай туягың дегиле,
көтөрүп хойго бергиле!
Бирин коштой жүргүлө!
Алтымыш кулун олтуртуп
азрап алган Тай-буурул,
жетимин кулун олтуртуп
- Рүяны доғру жордумса
Асбай'и янына ал!
Рүяны яныш жордумса
Асбай'ин башына ал!
Асбай талы дйи иле
рүяны iyi bildi mi?"
O zaman Manas şunu dedi:
"Konguroolu-bay'ın oğlu Köş-abış
ayağa kalkın da
şu zırtımı alıp
Asbay'ın sırtına
götürüp giydirin!
Asbay yanına gelsin!" dedi.
Asbay yerinden kalktı,
dokuz defa eğildi.
Han Manas'ın yanına
gidip Asbay oturdu.
Fakat Manas dedi ki:
"Bozulmuş düzelten
yarlıkları yamayan
talı dilli Asbay
melekli özümne
bir işaret ayan et,
aziz efendimin şartsına
ayan et ayanı!
Dört bölgenin sahibi Oyrot'un,
aziz hanın oğlu,
kıl yakalı Oyrotların
pek kıymetli oğlu
altın örgülü, saçaklı kuzaklı
aziz hanın oğlu
Kara Han'ın yavrusu
kaplan doğan Almambet
yüzünü bize çevirdi,
arvahu buraya geliyor,
kalabalık geliyor,
düşman gibi geliyor,
hiddetli midir bilmiyorum.
Gölde pek çok at duruyor,
bu at sürüsü içinde
babasının deası
iyi niyetle yaratıldı
tayı ile tohumu
Kambar-boz'un aygır sırtısından,
ikisini alıp gelin.
Baharı Çakır-bay'ın
on iki kulaç ipi ile
bağlatıp getirin.
Ay biçimi nali varsa,
götürüp birini salıverin.
Öbürünü alıp getirin.
Altmış kulayı harcayıp
yem verdiğimiz Tay-buuru,
yetmiş kulayı harcayıp

жемдеп алган Тай-буруул,
1410 Тай-буруул ала жүргүлө!
Кабургагы качыр-бужыр,

кара тоо каратын,
ордо тиксе, билиңис!

Ичегиси ийри-буйру

кашка суу

илгелеш консо түгөнгүс,

1415 мениң Чоң-карам ала жүргүлө!

Койон жак, эгө тиш,

Көк-ала жүргүлө!

Жүгүргөнү чашмандай,

жүпү тайкы макмалдай

1420 мениң Койон-боз ала жүргүлө!

Калкамандын Кара-көр

калктап коштой жүргүлө!

Токмондун Торусун

топтоп коштой жүргүлө!

1425 "Колу колос болот!" деп

пектолой жан үрөткөн,

"баптары чайдоо болот!" деп

баптынан манааттан нокто каттырган,

"сөөрмөсү жайлоо болот!" деп

1430 үстүнө жолборстон кечим

жаптырган-

Сар'алаң ала жүргүлө!

Жакылыктуу кеп болсо,

ал жоо-сынын кылмарбыс;

жамандыктуу кеп болсо,

1435 ал жоо-сынын кылмарбыс!

Тарс-этме-минен бир атып,

тарсылдашып кол жүртү,

күрс-этме-минен бир атып,

күрөүндөшүп кол жүрдү.

1440 Суу аягы Коккуттан

Маргаланды басты дейт,

Наматенге келди дейт,

ошу жерге конду дейт.

Таң агарып атканда,

1445 күн кызарып чыкканда,

ошу жерден конду дейт,

Чаткал өрдөп чыкты дейт,

Чанач ашып түштү дейт,

Кара-буура белине

1450 аа чыгып келди дейт.

ашы ашып түштү дейт.

Кара-буура оосына

келип конуп калды дейт.

Эртең-миген көштү дейт,

1455 Талас бойлоп чыкты дейт,

Желгектин сары далага

келип конуп калды дейт.

Таң агарып атканда,

күн кызарып чыкканда,

cémdép алган Тай-бууул,

Tay-buuru: ala cürgüle!

Kaburgası kaçır buçır,

kara too karağan,

ordo tikse, bilinisi!

İçegisi iyrî-buynu

kaşka suu

ilgeleş konso tügöngös,

ménin Çoñ-karam ala cürgülö!

Koyon cak, egöüş,

Kök-ala cürgülö!

Cügüngölü çapkanday,

cünü taykı makmalday

ménin Koyon-boz ala cürgülö!

Kalkamandın Kara-kér

kalktan koştay cürgülö!

Tokmondun Torusun

topton koştay cürgülö!

"Kolu koloo bolot!" dep

noktoloy can ürdökön,

"başları çaypoo bolot!" dep

başınan manattan nokto kattırğan,

"sөөrmөsү çaypoo bolot!" dep

üstünö çolborston köcim

capırğan-

Sar'alañ ala cürgülö!

Çakılıktuu kеп болсо,

al çoo-sının kılmarbıs;

çamandıktuu kеп болсо,

al çoo-sının kılmarbıs!

Tars-étme-minen bir atıp,

tarsıldayıp kol cürdö,

kürs-étme-minen bir atıp,

kürsildüşüp kol cürdö.

Suu ayağı Korkuttan

Margalandı bastı deyt,

Namatenge keldi deyt,

oşu çerge kondu deyt.

Tañ ağarıp atkanda,

kün kızarıp çıkkanda,

oşu çerden köştü deyt,

Çatkal ördöp çıktı deyt,

Çanaç aşıp tüştü deyt,

Kara-buura beline

aa çığıp keldi deyt.

aşı aşıp tüştü deyt.

Kara-buura oosına

kélip konup kaldı deyt.

Érteñ-minen köştü deyt,

Talas boylop çıktı deyt,

Çalgéltin sarı dalağa

kélip konup kaldı deyt.

Tañ ağarıp atkanda,

kün kızarıp çıkkanda,

эмзирдигимиз Тай-буурул,

bu Tay-buuruñu al götör!

Kaburgası kaçır kutur,

kara dağ gibi yükselen,

han oraya çadır dikmiş sanki,

içi çöri büğrü yataktan

akan bir kaynak,

oraya halkı konmuşsa tutuñ,

benin Çon-kar'ını alıp sür!

Tavşar yanaklı, törpü dişli

Kök ala'yı alıp sür!

Koşarken topraklar saçan,

kadife saçları olan

benin Koyon-boz'u da alıp sür!

Kalkaman'ın Kara-ker'ini

halkın elinden alıp sür!

Tokomon'un Torusuna

halkın elinden alıp sür!

Öñ ayakları sakatlanır diye

gem vurduğumuz,

başı döner diye

al bezder: yular taktığımız,

sarı yara olur diye

kaplan postundan örtü

yaptırdığımız

Sarı-ala'yı alıp sür!

İyi sözler söylenirse,

çenge hacet kalmaz hiç,

lena sözler söylenirse,

hemen savaş başlarız.

Fırlatmış bir ok gibi

gürleyip ordu yürüdü,

fırlatılmış bir ok gibi

vinlayıp ordu yürüdü.

Korkut kaynağından kalktı.

sonra Margalan'dan geçti

Nemengan'a vardılar,

orada konakladılar.

Tan yeri ağarıp

gün kızarıp doğarken.

buradan göçtüler,

Çatkal suyundan yukarı çıktılar,

Çanaç dağından aşağı indiler,

Kara-buura beline

yükselerek çıktılar.

Geçince aşağı indiler.

Kara-buura'nın ağzında

durup konakladılar.

Ancak sabah yola çıktılar,

Talas boyunca güttüler,

Çelgek yayasına

gelince konakladılar.

Tan yeri ağarıp

gün kızarıp doğarken

1460 Манас туруп айтты дейт:

'Жайма-көкүл Жаңг-уул,
ат токучу Боз-уул-
садоор оңко тоноңар,
кыркыа чайдыт салыңар,

1465 каймактан алып салыңар,

кантан алып кошуңар,
март-уулап чайды кайнатып
бир өзүмө берикер!
Илгерилеп барайт,

1470 эл арыгып келейт,

жер арытып келейт!
Темір таман үзөңгү
теппей ыргым минди дейт.
Меркенин башып кести дейт,

1475 Ашмаранын Кум-белден

Ак-кула байлай салды дейт.
Ашмаранын Кум белден
такыдай Кара-таш,
Кара-таштып үстүндө

1480 Манас келип карады,

төгүрөгүн марады,
төрт айлана бара'ды-
анда эштеме көрүнбөйт:
'Бериштегүү өзүмө

1485 белге берген аяны:

минди эмес ал эле'.
Маңастын кабыгы калып экен,
кирпиги узун экен,
көстүн жастыгында
кала берген экен.

1490 Ашмаранын астында,

Ак-эрмендин өзөндө,
Кыл-жиренин манаптыр,
кыл күбөзүн кийиптир,
арыгып узун Алмамбет

1495 солокоту-сөнүөгү

атка минип бастыргыч.
'Ат олтурган келбети
Кагырга чыныш көрүнөт.
Алтын чырайнын нурбети

1500 Мусулманга чагыш көрүнөт.

Жоолой келе бу жасса,
мындай жүрбөс ал эле.
Кырк чоромо барайт,
элме айтып көрөйт.

1505 Этегинен алдырып,

эртелегил кебин сурай!
Жакасынан алдырып,
калыгырып кебин сурай!
Манас кайга басты дейт.

1510 Темір таман үзөңгү

теппей ыргым минди дейт.
Манас чүлөп жүрдү дейт.

Манас туруп айтты дейт:

'Cayma-köktöl Caş-uu!
at tokuçu Boz-uu!
saðoor oñko koyuñur.

kırkına çaydan salıñar,
kaymaktan alıp salıñar,

kanıtan alıp koşuñar,
mart-uulap çaydı kaynatıp
bir özümö 'beriker!

İlgerilep barayn,

él arıtp kелейn!

Témir tamann üzöngü

téppey ırğın mındı deýt.

Mérkenin başın késti deýt,

Aşmaranın Kum-belden

Ak-kula baylay saldı deýt.

Aşmaranın Kum belden

takiyaday Kara-taş,

Kara-taşın üstündö

Manas kélip karadı,

tögürögün maradı,

tört aylana bara'dı-

anda eşteme körünbeyt:

'Béristeliñ özümö

bélge bérgen ayanı:

minni émes al éle'.

Mañastın kabağı kalıñ éken,

kirpiğı uzun éker,

köstüñ castıgında

kala bérgen éken.

Aşmaranıñ astında,

Ak-érmenñde özöndö,

Kıl-cirénin mınıptır,

kıl kübözüñ kiyiptir,

arığıñ uzun Almambet

sölökötüñ-sölpeñü

atka minip bastırğan.

'At olтурған келбети

Kapırğa çalış körinöl.

Altın çırayın nurbéti

Musulmanğa çalış körinöl.

Cooley kele bu cassa,

mınday cürbös al éle.

Kırk çoromn barayn,

élime ayıp köröyn.

Éteginen aldırıp,

érteleñp kébin surayn!

Çakasınan aldırıp,

şayıñp kébin surayn!

Manas kayta bastı deýt.

Témir tamann üzöngü

téppey ırğın mındı deýt,

Manas çüñp cürñü deýt.

Manas dedi ki:

"Cayma-köktöl, Caş-uu!
atlara eyer koyan Boz-uul
sonaveri ateşe koy,
kırkına çaydan içine koy,
içine taze kaymak koy.
üstüne çokerden de koy.
sonra bir güzel pişir çayın,
ve yalnız bana ver onu!

İleriye gideyim,

halkın içinden geçeyim,

memleketi dolayayım."

Demir tabanlı üzengiye

basmadan ata alladı.

Merke kaynağını geçti,

Aşmaranın Kum-bel'ine

Ak-kula'sını bağladı.

Aşmaranın Kum-bel'inde

ıakke gibi Kara-taş,

bu kayanın tepesine

Manas çıkılı bakandı,

sakin, sakin bakınarak

dört tarafını aradı.

Hiç bir şey görünmüyordu.

"Ferişteli özümne

rüyada gelen işare:

buradakiñe uymadı!"

Manas'ın kaş'arı çatık idi,

uzun kirpikler

gözünün alt k'şikleriniñ

üzerine yaslanmıştı.

Aşmaranın alt başında

Ak-eremen ınnağının yanında

Kıl-ciren adlı atına binmiş

kıl zırbını giymiş

ulu kahraman Almambet,

ağır tartılı acımlarla

atının üstünde ilerliyordu.

"Ata biniş biğimi

bir kafiye henziyor,

altın yüzünün nurları

müslümana benziyor.

Düşünance niyetle gelseydi,

atım böyle sürmezdi.

Kırk yığdıme varayın,

kayınime haber vereyim.

Eteğinden tutayım da

çabuk konuşurayım!"

Yakasından tutayım da,

hemcn kocuşturayım!"

Manas atını geri sürdü.

Demir tabanlı üzengiye

basmadan atladı,

Manas acele yurdına döndü.

- Алиамбеттин көсүнө
караң-сураң болду дейт.
1515 'Бу Көкчөдөн качканы
караң-сураң бир неме
мен көр'албай келемин,
караң-сураң бир неме
караң этип жоголду,
1520 мен оодаа барайын."
Кунап төөнүн
тересин
кыйып алган булдурсун
чапса кулак тундурсун,
белге төөнүн
тересин
1525 бычып алган булдурсун
кош алакан салдырган
алтын саптуу сыр кымчы
Кып-жиренип толоруктуп
жогор' жак,
булчуң эгин төмөң жак
1530 тартып келип жиберди,
тайдай эти бөлүндү,
тайгадай жону түзөлдү!
Ашмаранын Кум-белге
салып чыгып барды дейт.
1535 Эки жагын караса,
төгүрөгүп мараса,
бир өкчөсү карыш көк жеке
изи жатыр бир эгиктен.
Алмамбет аттан түшө калып дейт,
1540 баскан жерин басты дейт,
бир элиси кем келди!
Муңай басып бард'эле,
бир аттып изи жатыры,
Кып-жиренди нары тартып
бастырыды,
1545 бери тартып бастырыды,
бир элиси кем
келди!
'Ким-де болсо бу киши
менден эки элиси артык эр экен!
Жаңыдан баскан бу жерде
1550 Ак-кулаңын истерин
жаңы ат изи экенин билди дейт.
Алмамбет кетип бара жатыр.
Мапас чоролорго келди,
чоролоруна айтты дейт:
1555 'Капыр-минен Бусурман, чором,
калчан алган кыраңдар, чором,
элим-минен
журтумдан, чором,
өкчөп алган эрендер, чором,
колго кабар айтыңар, чором,
1560 журтка кабар айтыңар, чором-

Alıamhettin kösünü
karañ-surañ boldı déyt:
'Bu Kökçö'dön kaçkalı
karañ-surañ bir neme
mön kör'albay kelenin,
karañ-surañ bir neme
karañ étip coğoldı,
men oşaa barayın.'
Kunan töönün
têresin
kıyıp alğan buldursun
çapsa kulak tundurısn,
beşte töönün
têresin
bıçıp alğan buldursun
koş alakan saldırgan
altın saptuu sır kımçı
Kıl-cirénin tolorsuktun
coğor' cak,
bulçuñ éttin ümön cak
tartıp kélip ciberci,
tayday éti bölündi,
tayğanday conu tüzöldü!
Aşmaranın Kum-bélge
salıp çıǵıp bardı déyt.
Éki caǵın karasa,
tögürëğün marasa,
bir ökçösü karış kök cekte
izi catur bir étikten.
Almamбет аттан түşö kaldı déyt,
baskan cêrin bastı déyt,
bir élisi kém keldi!
Munday basıp bard'эле,
bir attan izi caturı.
Kıl-ciréndi nari tartıp
bastırdı,
bêri tartıp bastırdı,
bir élisi kém
keldi!
'Kim-de belso bu kişi
ménden éki élisi artıq ér éken!
Cañıdan baskan bu cêrde
Ak-kulañın isterin
cañı at izi ékenin bildi déyt.
Almamбет kétip bara catur.
Manas çorolorǵo keldi,
çorolorına ayttı déyt:
'Kafir-minen Busurman, çorom,
kalçap alğan kırandar, çorom,
élim-minen
cortumdan, çorom.
ékçep alğan érender, çorom,
kolǵo kabar ayttıñar, çoromı,
cortka kabar ayttıñar, çorom-

Almamбетir, gözide
kara bir şey göründü,
'Kökçö'den kaçalı beri
şimdiye kadar gözümne hiç
kara bir şey görünmedi.
Nemin tanı görmediğim kara şey
işte bak tekrar yok oldu.
Ben oruya bir gideyim!'
Üç yaşındaki deve
derisinden yapılmış
kamçıyı elinde salladı.
kulakta uğulduyor bu,
buş yaşındaki deve
derisinden yapılmış
ince, ince kesilmiş
iki karış örülmüş
altın saplı kamçı ile
Kıl-ciren'e
vurdu o,
kaba elinin altına,
bileğinin üst tarafına,
tay kadar yumuşak eti yarıldı,
derin bir yara açıldı!
Aşmara'nın Kum-bel'ine
hırlayarak tırmandı.
İki tarafını süzüp
etrafına bakınca
bir karış ökçe boyunca
bir çizime izi göründü.
Almamбет atından atladı
çizmenin izine bastı,
kendininki bir parmak küçük geldi!
Buraya basan bir ayak,
bir de at izi vardı.
At: Kıl-ciren'i geri çekip
bastırdı,
beri çekip bastırdı:
atının da ayağı bir
parmak kısa kaldı.
'Bu adam her kim ise
iki parmak uzun benden.'
İçine başığı bu yerin
Ak-kula'nın izlerinin
yeni at izi olduğunu bildi.
Yoluna gitti Almamбет.
Manas yiğitlerine vardı.
yiğitlerine dedi ki:
'Kafir ile müslüman, yiğitlerim,
cenkte denemiş yiğitlerim,
yardımdan kavminin
arasından, yiğitlerim,
seçilmiş erlersiniz siz, yiğitlerim,
orduya bildirin, yiğitlerim,
halka bildirin, yiğitlerim,

- сөлөкөтү-сөлөтү, чором,
атка олтурган келбети, чором,
Капырга чалып көрүнөт, чором,
алтын чырайынын нур бети, чором,
1565 Бусурмана чалыш көрүнөт, чором!
Элдей келе жатабы, чором?
А жоо-сыгып билбедим, чором.
Жоолай келе
жатабы, чором?
Өзүмнөн төмөн конгон
ал элдер, чором,
1570 мынан жогору конуңар, чором!
Үйдү каскатар кылыш тигинер,
чором,
көтүрө чагып тигинер, чором!
Аттан жөө болуңар, чором,
каскадар болуп торуңар, чором!
1575 Кол четине алты бир киши
чыгыңар, чором,
ону жерден жөөлөтүп алып
келиңер, чором!
Алмамбет коңду көрдү дейт,
кокту-минен кирди дейт,
койноч-минен чыкты дейт.
1580 ууча берген торгойду
Кыл жирепчил пайбар-жоргоосу
минен
кармап алып кайтып койо берди!
Алты бир киши салам айтты:
'Асалаудан салам малүкүм!', деди.
1585 'Эликеме салам!', деди Алмамбет.
'Жолоочу болсоң, жол айтам,
жокчу болсоң,
мал айтам!
Кайдан чыгып келесиң?'
'Кандуу жерден келемин,
1590 канга кебим айтамын:
бектүү жерден келемин,
бекке кебим айтамын.
Эми алты киши айтты:
'Кандуу жерден келсеңиз,
1595 канга сөзүң айтсаныс:
бектүү жерден келсеңиз,
бекке кебиң айтсаныс-
каным Манас тигиндей,
бейчарасы бис ак-пыс!
1600 Кар'аламан сис киши:
атуу барган анч'емес.'
Чылбырынан кармады.
Кабылан тууган Алмамбет
булкуп алды чылбырды.
1605 жулкуп алды тискиңди,
жакшынын жатасынан бастырып,
жаманды төшөтүп
- sölökötü-sölötü, çorum,
atka oturğan kelbeti, çorum,
Kapırğa çalış körünöt, çorum,
altın çayırın nır beti, çorum,
Busurmanya çalış körünöt, çorum!
Éldey kële catabı, çorum?
A coo-sının bilbedim, çorum.
Coolay kële
catabı, çorum?
Özümnön tömnön konğon
al éldor, çorum,
nıncan çoğoru konuñar, çorum!
Üydü kaskatar kılıp tigiñer,
çorum,
kötürö çalıp tigiñer, çorum!
Altan cöö boluñar, çorum,
kaskatar bolup toruñar, çorum!
Kol çetine altı bir kişi
çığıñar, çorum,
oñu cécen cöñöñüp alıp
kéliñer, çorum.'
Almamбет koldu kórdü déyt,
koltu-minen kirdi déyt
koynot-minen çıku déyt,
uça bérgeñ torğoydı
Kıl-ciréñnin şaybar-çorğosu-
minen
karmap alıp kayıp koyo bérdi!
Altı bir kişi salamu aytı:
'Asalaudan salamu malnıkim!'
'Elikeme salamu!', dedi Almamбет.
'Colooçu bolsoñ, col aytamı,
cokçu bolsoñ,
mal aytamı!
Kaydan çığıp kèlesin?'
'Kanduu cérden kélemin,
kanğa kébim aytamın:
bektiü cérden kélemin,
bekke kébim aytamın.'
Émi altı kişi aytı:
'Kanduu cérden kélseñis,
kanğa söziñ aytşañıs:
bektiü cérden kélseñis,
bekke kébim aytşañıs-
kanım Manas tigindey,
béyçarası bis ak-pıs!
Kar'alaman sis kişi:
attuu barğan anç'emes.'
Çılberinan karmadı.
Kabilan tuuğan Almamбет
bulkup aldı çılbirdi,
cukup aldı tiskindi,
cakşırtın çağasınan bastırıp,
cannandı tépsetip
- añır temkinli adımırlar, yigiderim,
bir atı yaklaşıyor, yigiderim,
görünüşü kafiye benziyor, yigiderim,
fakat yüzünün şilesi, yigiderim,
bir müslümana benziyor, yigiderim!
Buraya doğru geliyor, yigiderim!
Düşmana benzetemedim, yigiderim.
Düşmanca niyetle mi
gelmekte, yigiderim?
Aşağıya konup yerleşmiş
bütün halk, yigiderim,
benden yukarı yerleşsin, yigiderim,
evleri sıra sıra dikin,
yigiderim,
arkasına çadırları kurduram, yigiderim!
Allardan inin, yigiderim,
bir sıra durun, yigiderim!
Altı kişi ordunun önüne
geçsin, yigiderim,
onu buraya alıp
getirin, yigiderim!"
Almamбет askerleri gördü.
dar geçido atını sürdü,
dik patıkaya tırmadı.
Bir çayır kuşu uçarken
Kıl-ciren rahvan
koşarken
kuşu tutup yine salıverdi.
Altı kişi selamu verdi.
"Selamunaleyküm!" dedi.
"Alejkümselam!" dedi Almamбет.
"Yolcu isen yol göstereyim,
hayvanımı kaybettiysen
yerini söyeyeyim,
nereden geliyorsun sen?"
"Han yurdundan geliyorum.
ben han ile görüşürüm.
Bey yurdundan geliyorum,
ben bey ile görüşürüm."
Altı kişi cevap verdi:
"Han yurdundan geliyorsanız
han ile görüşürsünüz.
Bey yurdundan geliyo.sanız
bey ile görüşürsünüz.
Hanımız Manas orada duruyor,
biz onun ancak ulaşırız,
siz de ancak tebasınız.
yanına atla gidilmez."
Atı dizgininden tutular,
Kaplan doğan Almamбет,
tutup çexti dizginini,
çekip aldı dizginini,
iyi atları yanından bastırır,
kötüleri teptirdir

кете-бара жатыр.

'Алмамбет-минен Манас өкөө:

1610 кантпн жүс көрүпөр
экен?" кол деди.

Ак-чатырдың эшигинин ишине

Алмамбет жетип бард'эле.

Жатык тилдүү Ажыбай

эликке чыга калды дейт:

1615 'Асалаудан салау малийким!

'Эликеме салам!' деди дейт.

Ажыбай туруп айта'ды:

'Жолоочы болсоң, жол айтам,

жокчу болсоң,

мал айтам!

1620 Кайдан чыгып келесиң?

Анда Алмамбет айттың:

'Мен жокчу

эмес, жолоочы

жолду сурап келемин.

Кандуу жерден келемин,

1625 кандуу сөзүм айтамын:

бектуу жерден келемин,

бегине сөзүм айтамын!

Ажыбай анда айтты дейт:

'Кандуу жерден келсеңиз,

1630 канга сөзүм айтсаңыз:

бектү жерден келсеңиз,

бекке сөзүң айтсаңыз-

кар'аламан бис ак-пыс,

каным Манас тигиндей:

1635 бейчарасы бис ак-пыс,

бегим Манас тигиндей!"

Атанын башын бурду дейт,

асып тууган Алмамбет

ошу жерде турду дейт.

1640 Кыл-жиреннин чылбырын

кармап туруп айтты дейт:

'Кудай кылды, аргам жок,

Күдрөт кылды, чарам жок!"

Кыл-жиреннин чылбырын:

1645 ыргыгып жиберди,

аттан түштү Алмамбет.

Жатык тилдүү Ажыбай

эчилип элик ашты дейт,

Арышын узун Алмамбет

1650 эңкейип кирип калды дейт:

'Асалаудан асалау малийким!

Кан Манас, батыр, амакбы?"

'Эликим салам!' деди дейт.

Энди Манас айтты дейт:

1655 'Бу жагындап жолоочы

сөлөкөттүң-сөлпөттүң

атк'олтурган келбетин

Капырга чалып көрүпөт,

kéte-bara cant.

'Almamбет-minen Manas ököö

kantıp cūs körüger:

éken?" kol dēdi.

Ak-çatırđıñ eşiginin içine

Almamбет cētip bard'эле.

Çatık tildüü Açıbay

éşikke çığa kaldı dēyt:

'Asalaudan salau maliykim!"

'Elikeme salım!" dēdi dēyt.

Açıbay turıp ayt'a'dı:

'Coloçoı bolsoñ, col aytam,

cekçi holsoñ,

mal aytam!

Kaydan çıǵıp kēlesir?"

Anda Almamбет aytın:

'Mēn cekçi

émes, coloçoı;

coldu surap kēlemin.

Kanduu cērden kēlemin,

kantın sōzüm aytamın:

bēktuu cērden kēlemin.

bēgine sōzüm aytamın!"

Açıbay anda aytı dēyt:

'Kanduu cērden kēlseñiz,

kanğa sōzün aytasız:

bēktü cērden kēlseñiz,

bēkko sōzün aytasız-

kar'alaman bis ak-pis,

kanım Manas tigindey:

bēyçarası bis ak-pis,

bēgim Manas tigindey!"

Atının başın burdu dēyt,

asil tuǵan Almamбет

oşu cērde turdu dēyt.

Kıl-cirenin çılbrın

karınap turıp aytı dēyt:

'Kuday kıldı, arǵam cok,

Küdröt kıldı, çarım cok!"

Kıl-cirenin, çılbrın

ırǵatıp cihardı,

attan tüştü Almamбет.

Çatık tildüü Açıbay

éñilip eşik açt. dēyt.

Arşın uzun Almamбет

énkeyip kırıp kēldi dēyt:

'Asalaudan asalaу maliykim!"

Kan Manas, batır, anamı?"

'Elikim salım!" dēdi dēyt.

Éndi Manas aytı dēyt:

'Bu çagından coloçoı

sölökötüñ-sölpötüñ

atk'olurğan kēlhetñ

Kapırğa çalış körinöt,

ileri geri koşturdu.

Almamбет ile Manas, bu ikisi,

nasıl yüz yüze görülecek

diye merak oldu herkese.

Ak çadırı kapısının önüne

Almamбет varmıştı.

Tatlı dilli Açıbay

eşiğe çıkıp dedi ki:

"Selamunaleyküm!"

"Aleyk'inselan!" dedi bu.

Açıbay dedi ki:

"Yolu isen yol diyeyim,

kayıp bir şey arıyorsan

hayvanlarını göstereyim!

Nereden çıkmış geliyorsan?"

O zaman Almamбет dedi ki:

"Ben bir şey aramıyorum.

yolcuym,

yolu sormaya geliyorum.

Han yurdundan geliyorum.

sözümü hanına söyleyeceğim.

Bey yurdundan geliyorum,

sözümü beyine diyeceğim!"

Açıbay o zaman dedi ki:

"Han yurdundan geliyorsanız

sözünüzü hana söyleyin.

Bey yurdundan geliyorsanız

sözünüzü beye deyin.

Biz onun emrindeyiz,

hanımız Manas orada duruyor,

biz onun hizmetkarıyız,

heyimiz Manas orada duruyor!"

Atının başını çevirdi,

asil doğan Almamбет

gelir bu yerde durdu.

Kıl-ciren'in dizginini

sımsıkı tutup dedi ki:

"Tanrı istedi, ne yapalım!

Kudret istedi, çarem yok!"

Kıl-ciren'in dizginini

bırakıp attan atladı,

yere indi Almamбет.

Tatlı dilli Açıbay da

eğilip kapıyı açtı.

Arşın uzun Almamбет

eğilip çarıra girdi:

"Selamunaleyküm" dedi,

"Manas Han bahadır, nasılsın?"

Dostça selamını alıp

Manas ona şöyle dedi:

"Bu tarafa ey yolu sen

ağır, temkinli gelirken

at üstünde duran güvden hana

bir kalır gibi gelmişli,

- алтын чырай нур бетин
1660 Бусурманга чалыш көрүнөт-
 аттаңып аты ким болот,
 энеңдин аты ким болот?
 Асыл тууган Алмамбет
 Манасты тартып койду дейт:
- 1665** 'Кудай кылды, аргам жок, Манас,
 Күдрөт кылды, чарам жок, Манас!
 Уктуңб'эле укмушту, Манас,
 көрдүңб'эле көрмүштү, Манас?
 Мен төө ичинде нар эдим,
1670 мен жеримде сөңгө бар эдим:
 нар ичинде лөк эдим,
 мен жеримде көп эдим!
 Алты арыштуу Ойроттун
 акымынын баласы,
1675 төрт арыштуу Ойроттун
 төрөсүнүн баласы,
 кыл жагалуу Ойроттун
 кыйынынын баласы,
 алты айдар, чок бөлбөө,
1680 азиз калдын баласы-
 Кара-капдын баласы
 кабылш тууган батырдан
 Кан Алмамбет чыкты дейт!
 Уктуңб'эле укмушту, Манас,
1685 көрдүңб'эле көрмүштү, Манас?
 Мен Кан Алмамбет өзүмүн!
 Манас туруп айтты:
 'Кара-кандын баласы
 Кан Алмамбет сен болсон,
1690 келе берип колунду'
 Бир көрүшүп калды дейт,
 энди Манас айтты дейт:
 'капыр-минен Бусурман
 калчап алган кырандар!
1695 Эли-минен журтумдан
 экеп алган эреңдер!
 Кара-кандын баласы
 Кан Алмамбет батырга
 барып туруп салам кыл!
1700 Саңор отко койгула!
 Кайыяктан алып салгыла!
 Кантан алып кошкыла!
 Март-уулап чайды кайнатып
 Алмамбетке бергила!
1705 Наар алсын оозуна,
 чырым алсып көзүнө!
 Асыл тууган Алмамбет
 чырым алды көзүнө,
 наар алды оозуна.
1710 Энди Манас мыны айтты:
 'Өркөчү бийк, зери бас,
 охтом тууган Ак-кула,
- altın çiray nur betin
 Busurmanğa çaltış körünöt-
 atañnıñ atı kim bolot,
 éneñuin atı kim bolot?
 Asıl tuuğan Almamбет
 Manastı tartıp koydu déyt:
 'Kuday kıldı, arğam cök, Manas,
 Küdröt kıldı, çaram cök, Manas!
 Uktuñb'эле ukmuştı, Manas,
 kördüñb'эле көrmüştü, Manas?
 Mén töö içinde nar édim,
 mên cêrimde sêñge bar édim:
 nar içinde lök édim,
 mên cêrimde көp édim!
 Altı arıstıu Oyrotın
 akımınnıñ balası,
 tört arıstıu Oyrotın
 törösünün balası,
 kıl çağaleu Oyrotın
 kıymınnıñ balası,
 altı aydar, çok bөлbөө,
 azız kaldın balası-
 Kara-kandın balası
 kabılsh tuuğan batırdan
 Kan Almamбет cıktı déyt!
 Uktuñb'эле ukmuştı, Manas,
 kördüñb'эле көrmüştü, Manas?
 Mén Kan Almamбет өзümün!
 Manas turıp ayttı:
 'Kara-kandın balası
 Kan Almamбет sen bolson,
 kêle berip koluñdu!
 Bir көrüşüp kaldı déyt,
 éndi Manas ayttı déyt:
 'kapır-minen Busurman
 kalçap alğan kırandar!
 Bim-minen журтумдан
 êkep alğan éreңder!
 Kara-kandın balası
 Kan Almamбет batırğa
 barıp turıp salam kıl!
 Sañor otko koyğula!
 Kayıyaktan alıp salğıla!
 Kantan alıp кошkıla!
 Mart-uulaп чайды kайnatıp
 Almamбетке бергиле!
 Naar alsın oozına,
 çırım alsıp көzünө!
 Asıl tuuğan Almamбет
 çırım aldı көzünө,
 naar aldı oozına.
 Éndi Manas mını ayttı:
 'Örkөçü biyk, zeri bas,
 öktöm tuuğan Ak-kula,
- altın yüzünün gülesi
 tamamen müslümandı.
 Babatızın adı nedir?
 Ananızın adı nedir?
 Asıl doğan Almamбет
 Manas'ı sarıarak dedi ki:
 "Tanrı istedi, ne yapalım, Manas.
 Kudret istedi, çarem yok, Manas!
 Duydun mu duyduğunu, Manas?
 Gördün mü gördüğümü, Manas?
 Ordunun en kuvvelisi idim,
 ben yurdumda senin gibi bandım.
 Develerin kocamanı idim,
 ben yurdumda büyük idim.
 Altı Oyrot kavmi içinden
 ben Hanların oğlu idim,
 dört Oyrot kavmi içinden
 ben haylerin oğlu idim,
 kıl yakalı Oyrotların
 kahramanının oğluyum,
 altın örgülü, saçaklı kuşaklı,
 aziz ismin oğluyum.
 Ben Kara Han'ın oğluyum:
 kaplan doğan kahramandan,
 Han Almamбет çıkmıştır!
 Duydun mu duyduğunu, Manas?
 Gördün mü gördüğümü, Manas?
 Almamбет Han benim işte!"
 Manas kalkıp dedi ki:
 "Kara Han'ın oğlu eğer,
 Han Almamбет sen isen,
 ver bana öyle ise elini sen!"
 Görüşmeye başladılar.
 Şimdi Manas ona dedi ki:
 "Kafir müsliman,
 cenkte denemiş erlerim,
 yurdundan, kavminin arasından
 seçilmiş er oğulları!
 Kara Han'ın oğluna,
 Han Almamбет bahadır,
 gelin selam durun!
 Senaveri ateşe koyun!
 İçine biraz kaymak koyun!
 Üstüne çoker de ekleyin!
 Güzel bir çay yapıp
 Almamбет'e sunun!
 Sıcak, sıcak ağzına koysun,
 bir parçacık tükuya dalsın!"
 O vakit asil Almamбет
 bir parçacık gevşedi,
 sıcak çayı ağzına aldı.
 Sonra Manas şöyle dedi:
 "İörgücü yüksel, sırtı alçak,
 soylu Ak-kulamı getirin.

- Ак-куланы баш кыгып
аның аркы жагына
1715 Сар'алаңы кылыңар!
Аның аркы жагына
Тай-буурунду кылыңар!
Ак-куланы баш кыгып
тогушту тартып өткөрсүн!
- 1720 Бара-тыган элине,
бата-тыган тоона
айта келсин Алмамбет,
мине келсин бууданды!
Мениң Ак-олпоғум алына,
- 1725 Алмамбеттиң үстүнө
алып жаба койгула!
Кийе келсин Олпокту,
караңай пайза, как зүүнү
караңай келсин колума!
- 1730 Алаңтан түшкөн болоңу
көс чегели бос кесе
чыгып келсин белиңе!
Кара бойу киш телпек
башына алып койгула!
- 1735 Кийе келсин Алмамбет!
Бара-тыган элине,
бата-тыган тоона
айта келсин Алмамбет!
Өкчөсү карын коң жеке
- 1740 кийе келсин бутуна!
Айтканыңдай кылды дейт,
Айтканыңдай кылганда,
Асыл тууган Алмамбет
баргенин аймай айтты дейт:
- 1745 'Сар'алаңды минейиң,
Ак-кулаң түзсүн өзүңдө-
болсо болсун!' деди дейт.
Манас батыр айтты дейт
'Серек, Сыргак, эки уул, чором,
- 1750 айлапайың Кудайга, чором,
арпа-минен пуудайга, чором,
"Беремин!" деген колуга, чором,
белеп кытып жолуна, чором,
Кара-каанды баласы
- 1755 кабылап тууган Алмамбет
башып тоғус кылыңар!
Ат чабып бир түшүрүп салыңар!
Ак-сакалың, ат чыгар!
Кичүү чоро, тон чыгар!
- 1760 Кара-каанды баласы
Кан Алмамбет бу болсо,
бир куттуктап түшүргүн, чором!
Айтканыңдай кылды дейт:
'Көк текени тоо текедей
коргуткан, чором,
- Ак-кула баш кыгып
аның аркы жагына
Sarı'alañ küliñar!
Anıñ arkı çağın
Tay-buuruñdu küliñar!
Ak-kulanı baş kılıp
toğustu tartıp ötkörñsin!
Bara tığan éliñe,
bata-tığan toona
ayta kélñsin Almamбет,
mıñe kélñsin buudandı!
Méñiñ Ak-olpoğum alğın,
Almamбетtiñ üstünö
alıp caba koyğula!
Kiye kélñsin Olpoktu,
karañay paza, kak züñgü
karmañ kélñsin koluma!
Alañtan tüşkön bolocñ
kös çegeli bos kise
çulına kélñsin beline!
Kara boyu kiş telpek
başına alıp koyğula!
Kiye kélñsin Almamбет!
Bara-tığan éline,
bata-tığan toona
ayta kélñsin Almamбет!
Ökçösü karış kök çeke
kiye kélñsin butuna!
Aytkanınday kıldı deyt.
Aytkanınday kılğanda,
Asıl tuuğan Almamбет
härğenin almay ayttı deyt:
'Sarı'alañdı mineyn,
Ak-kulañ tursun özlüñdö-
bolso bolsun!' dedi deyt.
Manas batur ayttı deyt:
'Serék, Sırgak, éki uul, çorom,
aylañayın Kudayğa, çorom,
arpa-mıñen puudayğa, çorom.
"Béremin!" değen kolığa, çorom,
bélep kılıp yoluna, çorom,
Kara-kandıñ balası
kabılın tuuğan Almamбет
başın toğus kılıñar!
At çabıp bir tüşürüp salıñar!
Ak-sakalıñ, at çıgarı'
Kiçüü çoro, ton çıgarı'
Kara-kandıñ balası
Kan Almamбет bu bolso,
bir kuttuktap tüşürgün, çorom!'
Aytkanınday kıldı deyt:
'Kök tekene too tekedeñ
korğutkan, çorom,
- Ak-kula başı çeksin,
ondan sonra arkasından
bana Sarı-atı'yı getirin!
Oñdan sonra dizgininden
tutıp getirin 'Tay-buuru'ñu,
başta Ak-kula olmaq üzere
dokuz iyi at getirin!
Her gittiği memlekete,
her gittiği dağlık yere,
Almamбет'i haber versin,
Almamбет atı bırıñ!
Zırhını da getirin
Almamбет'in arkasına
giydirin bu zırhını,
Almamбет bu zırhını giysin,
tahta kabızlı bu nuzrağın
isterse eline alsın!
Çok uzaktan getirdiğim
perçinli, boz renk kesemi,
alsın beline taksın!
Siyah samur kalpağımı
getir başına koyulın,
giysin Almamбет kalpağı!
Her gittiği memlekete,
her bir geçtiği dağa,
Almamбет söylesin bunu!
Uzun ökçeli çizimelerimi
ayaklarına giysin!'",
Söyleneni yaptılar,
bunun sözünü tuttular.
Asıl doğan Almamбет
hediyeleci almadı dedi ki:
'Sarı-ala'na binerim ben
Ak-kula atın sende kalsın,
bu bana elverir!'" dedi.
Er Manas dedi ki:
'Serék, Sırgak, ey iki yiğidim,
Tanrı şahit olsun, yiğitlerim ,
arpa ile buğday, yiğitlerim ,
veririm deyip eline, yiğitlerim,
yolluk vereceğim yiğitlerim,
Kara Han'ın oğluna,
kaplan doğan Almamбет'e
dokuz at getirin!
Bir at yarışı yapın!
Ak sakalhya at çıkacak!
En küçük yiğide elbise çıkacak!
Kara Han'ın oğlu
Han Almamбет geldiyse
kulayalım keşu ile, yiğitlerim!
Söyleneni hep yaptılar:
'Kök-teke'yi, dağ tekeşiyimşi
gibi korkutan, yiğitlerim ,

- 1765 атекеңе Жакып-байга
айтыңар, чором!
Аладан байтал сойсун де, чором!
ашыргы журтун жийсын де, чором!
Кемекеңиң башына, чором,
кырк кермени каксын де,
чором!
- 1770 Кырк атка бейга
тиксин де, чором!
Ошу жерден ат чабам, чором,
үйгө жеткенче ат чабам, чором!
Алмамбеттей батырга, чором,
жаңыдан сийм кылыс де, чором,
- 1775 астынан утурлап чыгып
келсин де, чором!
Эки чоро жүрдү дейт,
Жакып-байга жетти дейт.
'Асалаудан асалау малийким, ата!
'Эзликме салау малийким, ботом!
- 1780 'Эртен-минен келишимс, ата,
атка минип желимис, ата.
Кан ордунда эзенби, ата,
калк дагыда шүгүрбү, ата?
'Кан ордунда эзен дир, ботом,
- 1785 калк дагыда шүгүр дүр, ботом!
'А сүйүңчү-сүйүңчүн, ата!
Кара-кандын баласы, ата,
Кабылан тууган Алмамбет, ата,
казын бир келди кошуа, ата!
- 1790 Кара колдуу, көк биттүү, ата,
Кан Алмамбет келген, ата!
Төрөм Манас жиберди, ата,
"Аладан байтал сойсун!" дейт, ата,
"Ашыргы журтту жийсын!" дейт ата,
- 1795 "кемегениң башына, ата,
кырк кермени керсин!" дейт, ата,
"кырк атка бейге тиксин!" дейт, ата,
"ошу жерден ат чабам!" дейт, атам!
Жакып-бай мыны айтат:
- 1800 'Атан бир тууган жер кайда, ботом,
энең бир тууган
жар кайда, ботом?
Киндик бир кескен
жеркайда, ботом,
кириңди бир жуугап
жер кайда, ботом?
Анда эки уул айтат:
- 1805 Киндик кескен жерлерди, атам,
кирди жуугап жерлерди, атам,
мен билбаймин" дейди дейт.
'Киндик кескен жерлерин, ботом,
кириңди жууган жерлерин, ботом,
- 1810 Кебес бир тоодың бери жагы, ботом,
- atekceñe Cakıp-bayğa
aytıñar, çorom!
Aladan baytal soysun de, çorom!
aşırğı(?) cırtun ciysın de, çorom!
Kemekeniñ başına, çorom,
kırk kermenı kaksın de,
çorom!
Kırk atka beyga
tiksin de, çorom!
Oşu cörden at çabam, çorom,
üygü cëlkerçe at çabam, çorom!
Almambettey baturğa, çorom,
cañıdan siym ki'sim de, çorom,
astınan uturlap çıǵıp
kel'sin de, çorom!
Éki çoro cürdü ceyt,
Cakıp-bayğa celti ceyt.
'Asalaudan asalan maliykim, ata!
'Eelikime salau maliykim, botom!
'Érten-minen keliñpis, ata,
atka minip celiñpis, ata.
Kan ordında ézenbi, ata,
kalk daǵıda şügürbü, ata?
'Kan ordında ézen dir, botom,
kalk daǵıda şügür dür, botom!
'A süyüñgü-süyüñgüñi, ata!
Kara-kandın halası, ata,
Kabılan tuuǵan Almambet, ata,
kaçıp bir keldi koşuma, ata!
Kara kolduu, kök bittüñ, ata,
Kan Almambet kelgen, ata!
Töröm Manas ciberdı, ata,
"Aladan baytal soysun!" deyt, ata,
"Aşırğı cırttu ciysın!" deyt, ata,
"kemekeniñ başına, ata,
kırk kermenı kersin!" deyt, ata,
"kırk atka beyge tiksir!" deyt, ata,
"oşu cörden at çabam!" deyt, atam!
Cakıp-bay mını aytat:
'Atan bir tuuǵan cır kayda, botom,
éneñ bir tuuǵan
cır kayda, botom?
Kindik bir kėsken
cırkayda, botom,
kiriñdi bir cuuǵan
cır kayda, botom?
Anda eki uul aytat:
'Kindik kėsken cırlerdi, atam,
kirdi cuuǵan cırlerdi, atam,
mén bilbaymin" deyt deyt.
'Kindik kėsken cırleriñ, botom,
kiriñdi cuuǵan cırleriñ, botom,
- baham Cakıp-bay'a
söyleyin, yiǵitlerim
bir alaca kısırak kestirsın, yiǵitlerim ,
bütün halkı toplansın, yiǵitlerim!
Kemeke'nin başına, yiǵitlerim,
kırk tane kazık çaktırsın, deyin,
yiǵitlerim ,
kırk ata ödül
versin, deyin, yiǵitlerim ,
buradan ata binerek ten, yiǵitlerim ,
eve kadar koşacağım. yiǵitlerim ,
bahadır Almambet'e, yiǵitlerim ,
hocıyeler hazırlasın, yiǵitlerim ,
ikramlarla karşılasın, böyle
söyleyin, yiǵitlerim !"
İki yiǵıl ata binip,
Cakıp-bay'ın evine gitti.
"Selamunaleyküm, baba!"
"Aleykümselam, evlat!"
"Erkenden yola çıkılık biz, ata,
atları sıkı sürdük, ata.
Han tahtında rahat mı, ata,
halk şükür içinde mi, ata?"
"Han tahtında rahat, oǵullarım,
halk da şükür içinde, oǵullarım!"
"Ben haberci geldim, ata!
Kara Han'ın oǵlu, ata,
kaplan doğuşlu Almambet, ata,
yurdumuza kaçıp geldi, ata!
Kara eli, mavi bitli, ata,
Han Almambet geldi, ata!
Beni Er Manas gönderdi, ata.
bir alaca kısırak kessin dedi, ata,
halkı da toplansın dedi, ata,
Kemege'nin başına, ata,
kırk kazık çaktırsın dedi, ata,
kırk ata ödül versin dedi, ata,
oradan buraya atla koşacak, ata!"
Cakıp-bay da dedi ki:
"Babanın doğduğu yer neresi yavrum,
ananın doğduğu yer neresi, yavrum?"
Göbeğinin kesildiği
yer neresi, yavrum?
İlk yıkandığı
yer neresi, oğlum?
İki oğlan dediler ki:
"Göbeğimizin kesildiği yeri, ata,
kirimizin yıkandığı yeri, ata,
biz bilmiyoruz."
"Göbeğinin kesildiği yer, yavrum,
kirim de yıkandığı yer, yavrum.
Kebes dağının heri yanı, yavrum.

- кеңирсип жаткан кең Ыртыштын
баы эле, ботом.
Алмамбеттин искарына
чыдабай, ботом,
кечун бир жүрүп
түгөндүң, ботом-
алтымыш ала-бай
айгыр үүрү, ботом,
1815 алтымыш тай болд'эле, ботом!
Аны көстөп сен алгын, ботом!
Тор'ала айгыр үүрү,
ботом,
алтымыш тай болд'эле, ботом!
аны көстөп сен алгын, ботом!
1820 Жакып-бай энди көшү депт,
жер түсүнө конду дейт.
алтымыш желе, мың кулун
чыбырата байлап салды дейт:
жетимиш желе, мың кулун
1825 жергилете байлап салды дейт
Дободой этти кылды дейт,
колдой чыкты кылды дейт.
Кемегениң батында
кырк кермени какты дейт,
1830 кырк атка бейге тикти дейт.
Манас элди ат чаггы,
Кыл Ыртыштан бу чыккан
Алмамбеттин Кыл-жирен
Ак-куладан чыгат дейт.
1835 көөүрөң ор алат дейт!
Манастын астына койо берет дейт!
Ак-кула келет арынтан,
Манас келет манастап,
манастап, ураан чакырды!
1840 Жакындашып келгенде,
бу Чаканым байбиче
астына утурлап чыгып келет дейт.
Алмамбетти көрөт дейт,
Алмамбет аттан түшкү дейт,
1845 Манас-га түшө калды дейт.
Чаканымдын катып
калган ак эмчек,
аа сүттөр байда болду дейт,
тиркирен агып турду дейт.
Андан Алмамбет батыр айтты дейт:
1850 "Энекеңин ак эмчек
агып турат, Манас-кан!
Бир эмчегин сен эмгин,
бир эмчегин мен эмейн.
Белимди кылдай буулайы!
1855 Жакып-байдан тууайы!
Сени-минен бир
тууган адам болайы!"
Бир эмчегин Алмамбет эмди дейт,

kéñirsip catkan kéñ Ыртыштин
baý эле, botom.
Almamбеттин iskarına
çıdabay, botom,
kөçүp bir cürүp
tүgөndүñ, botom-
altınış ala-bay
aygır üürü, botom,
altınış tay bold'эле, botom!
Аны көstөp sеn алgın, botom!
Тor'ala aygır üürü,
botom,
altınış tay bold'эле, botom!
anı көstөp sеn алgın, botom!
Çakıp-bay энди көştiñ deyt,
cer tüşünö konda deyt.
altınış eэле, мың kulun
çıbirata baylap saldı deyt:
cетимиş eэле, мың kulun
cегилете baylap saldı deyt!
Dөbөdөy etti kıldı deyt,
kөldөy çıkı kıldı deyt,
Kemegeñiñ başında
kırk kermenі kaktı deyt,
kırk atka bөyge tikti deyt.
Manas энди at çaptı,
Kıl Ыrtıştan bu çıkkan
Almamбеттин Kıl-çiren
Ak-kuladan çıgat deyt,
kөöñrөңör ör alar deyt!
Manastın astına koyo beret deyt!
Ak-kula kелet arıştap,
Manas kелet manastap,
manastap, uraan çakırdı!
Çakındaşıp kелgende,
bu Çakanım baybiçe
astına uturlap çıgıp kелet deyt.
Almamбетti көrөt deyt,
Almamбет аттан tüşü deyt,
Manas-га tüşö kaldı deyt.
Çakanımın katıp
kalğan ak emçek,
aa süttör bayda boldı deyt,
tırkırep agıp turdu deyt.
Андан Almamбет batır ayttı deyt:
'Enekeñiñ ak emçek
agıp turat, Manas-kan!
Bir emçegin sеn emgin,
bir emçegin men emeyin!
Belimdi kılday buulayın!
Çakıp-baydan tuuayın!
Seni-minen bir
tuugan adam bolayın!
Bir emçegin Almamбет emdi deyt,

hep genişleyen geniş İrtiş
nehrinin başı, yavrum.
Almamбет'in döndürän bakışlarına
dayanamayıp, yavrum,
o yerle-den göçüp
gitiñişin sen, yavrum.
Altınış alaca aygır
sürüşü ile, yavrum,
altınış tay hazırda, yavrum!
Kestirip sen al, yavrum!
Doru alaca aygır sürüşü şurada,
yavrum,
altınış tay orada, yavrum!
Sen de oraya git al, yavrum!
Çakıp-bay oradan gеçtiñ,
düzlүge konda,
altınış ipe bin kulayt,
toplatıp bağlattı.
Yetmiş ipe bin kulayı
sıra sıra bağlattı.
Tepe gibi er yğırdırdı,
göl gibi içki hazırlattı,
Kemegeñin başına
kırk tane kazık çaktırdı.
kırk ata ödül verdi.
Derken Manas yel gibi koştu,
yukarı İrtıştan çıktı,
Almamбет'in Kıl-çiren'i
Ak-kula'yı geçiyor, derken
adamakılı geçmişti!
Manas atı koyuverdi!
Ak-kula hızla fırladı.
Manas Manasça geliyor,
Manas nıkasını haykırıyor!
Yaklaşıp gelince
annesini Çakanım haybiçe
sevinçle karşılamaya çıktı.
Derken Almamбет'i gördü.
Almamбет atından indi.
Manas da atlan inmişti.
Çakanımın katılıp
kalan ak memesinden
sevincinden süt gelmişti,
şıpır şıpır akıyordu.
Almamбет hemen dedi ki:
"Annenin ak memesinden
süt akıyor Manas Han!
Bir memesinden sen git em,
bir memesinden ben emeyim!
Belimi sıkı bağlayayın!
Çakıp-bay'dan doğayın!
Senin kardeşin
olayım!"
Bir emçegin Almamбет emdi deyt, Almamбет bir memeden emdi,

1850	бар эмчегин Манас эмди дейт! Эми үйүнө барды дейт, жырған-кунал жатты дейт- Манас-минен Алмамбет өкөө бр тууган адам болду дейт!	bir emçegin Manas emdi déyt! Émi uyünä bardı déyt, cırğır-kulap cıltı déyt- Manas-minen Almambét ököö bir tuğan adam boldı déyt!	Manas öbüründen emdi! Derken evine girdiler. İtiler, türkii söylediler, Manas ile Almambet ikisi kardeş olular.
------	--	--	---

Манастын Канкеу иле ежелмеси / Манастын Канкеуе бүлүнүш / Манастын Канкеуе үйлөүшү

III

MANAS İLE ER KÖKÇÖ'NÜN DÖVÜŞÜ, MANAS'IN KANIKEY İLE EVLENMESİ, ÖLÜMÜ VE YENİDEN DİRİLİŞİ

1 Манас Манас болгондо,
Манас атка конгондо,
алчайып атка мингенде,
алыска сапар жүргөндө,
5 Бу дүнөөнү коркуткап,
кенделин барын корку кан-
ичерине аш койгон
Ак-падыша дегенге
шуга Манас баш койгон.
Бастырган жолун коолабай,
10 көп урунуп жоолабай,
Ак-падыша элдерине
ичерине аш койду,
Ак-падыша дегенге
батыр Манас баш койду,
15 кепене буугаң бел болду,
Ак-падыша элине
батыр Манас эл болду-
буйрган дээмин жутунтур,
бар Манас тутунтур.
20 'Ак-куланын оосун жайгамын,
түндүктүн жабуун
тайза-минен түрткөмүн,
эшигинин эңсесин
кылып-минен булгамын,
25 тастан соккон коргонун
такыр кылып алгамын,
кумдан кылган коргонун
чүп-чүңкурчак кылгамын!
Каркарапуу бу кысын
30 харман олжо кылгамын,
ач-билектен алгамын,
ат көтүнө салгамын!
Чүлдүрөгөн Шүршүттү
батыр Манас үркүттү!
35 Булуттун жайдай бурады,
аптап орой барысын
атыр Манас сурады.
Ак соот кийсе, жеп болду-
Ак-падыша дегени
40 Манас-минен тең болду!
Ак-кула минип желген жок,
Манас Орусту жоопал келген жок!

Манас Манас болгондо,
Манас атка конгондо,
алчайып атка мингенде,
алыска сапар жүргөндө,
бу дүнөөнү коркуткап,
кенделин барын коркуткап-
ичерине аш койгон
Ак-падыша дегенге
шуга Манас баш койгон.
Бастырган жолун коолабай,
көп урунуп жоолабай,
Ак-падыша элдерине
ичерине аш койду,
Ак-падыша дегенге
батыр Манас баш койду,
кепене буугаң бел болду,
Ак-падыша элине
батыр Манас эл болду-
буйрган дээмин жутунтур,
бар Манас тутунтур.
'Ак-куланын оосун жайгамын,
түндүктүн жабуун
тайза-минен түрткөмүн,
эшигинин эңсесин
кылып-минен булгамын,
тастан соккон коргонун
такыр калып алгамын,
кумдан кылган коргонун
чүп-чүңкурчак кылгамын!
Каркарапуу бу кысын
карман олжо кылгамын,
ач-билектен алгамын,
ат көтүнө салгамын!
Чүлдүрөгөн Шүршүттү
батыр Манас үркүттү!
Булуттун булай бурады,
аптап орой барын
атыр Манас сурады.
Ак соот кийсе, жеп болду-
Ак-падыша дегени
Манас-минен тең болду!
Ак-кула минип желген жок,
Манас Орусту жоопал келген жок!

Манас, Манас олаң,
Манас үн запалы,
атлайып ата бинели,
узак сефеге чыгалы.
бу дүнөй: коркуткап,
инсандардын басын: коркуткап,
онларга: аш берсе
Ак-падыша: деген: хана
Манас: баш: өгмөштү.
Ат: сүрдүгү: yerde: от: биймөйөн,
кимсе:ин: кагы: коюмдиги
Ак-падыша: kendi: халкына
йиyecek: аш: vermöштү.
Ак-падыша'га
баш: өгмөштү: Er: Манас,
beline: нишан: kemeri: багланмыш,
Ак-падыша'нын: хөкүмтине
Er: Манас: tabi: олмөштү,
онун: emrini: tutardı,
her: сөylediğini: tutardı.
'Ак-кула'нын: ағзын: yaramыш,
baca: deliğinin: kapağını
mızrağımla: delерим,
kapının: üst: tarafını
kılıcımла: kesерим: ben,
taşları: yapılmış: баруу: ben
tepraklara: serерим: ben,
kumdan: yapılmış: баруу: ben,
uçuruma: çevирirim!
Başı: sorğuла: kızları
ganimet: eder: alırım: ben,
bileklerinden: tutарим,
atımın: sırtına: atарим!"
Şu: dili: anlaşılmaz: Şürşüt'ü
bahadır: Манас: Han: үркүттү!
Bulutlar: gibi: boğandı,
güneşin: aydınlatığı
her: şeye: Манас: хөкүмөттү.
Ак: zırh: giyse: ona: yet: oldu.
Ак-падыша: denен: ancak,
Манас: ile: denk: oldu!
artık: Ак-кула'га: binмiyorду,
Манас: Rusları: vurmuyordu!

- Тобурчак үрүн ийрди,
Орустан болок бу журтту
45 Манас кеңешине кийрди.
Ак добо чыгып таш урду,
Орустан болок бу журту
Манаска келип баш урду.
Шаксы жерде бадам жок;
50 Манаска кайрып айтар адам жок.
Жолойдү жолдо таштаган,
кыбыраган жанды баштаган,
Кытайдын кыр мурундуу Кочурбай
кырка сайдын бу Манас,
55 Сарттын журтун салырдын,
Калча журтун качырдың.
Кызыл-баш журтун кыйнадың,
Ак-падышага барып сыйладың!
Ак асаба кызыл туу,
60 ак желиген аштаган,
кырк чорону баштаган,
Ажыбай чорону айкырган,
Алмамбетин пахырган-
кылымчы бар билекте,
65 Манастын батырлыгы жүрөктө
жүткүнгөндө жүрөгү
кырк чоро шымылганда билеги!
Каржаранын карасы,
дүйүм алыгын сарасы,
70 алып пар көчөш таштаган,
Манаска кайры камчы чапшыган!
Аргымак минсе, желиген,
батыр Манастын алдына
туура адам келмеген-
75 айдынынан ай коруккан,
күшпөңүнөн күн коруккан!
Ай булутка сийгичи,
хүн булутка сийгичи!
Минген аты Ак-кула,
80 кийген тоңу Ак-күбө:
Ак-кулага ат жетпейт,
Ак-күбөгө ок өтпөйт!
Кагылап минген Кара-кер,
бастырган жолу кара жер!
85 Манас Манас болгону,
манас атка конгону,
Ак-кулага ат жетпейт,
Ак-күбөгө ок өтпөйт!
Атка минди, Эр Манас,
90 "Бастырган жолун коолайн!" деп,
"Эр Көкчөлү жослайт!" деп,
"Ак-колборс чаламын!" деп,
"Көкчөнүн көк алалуу көп жылкы
жайды кетсе кыламын!"
95 Чыбыраган кунууну
сууга кийрип келемин!

- Toburçak ürün iyrdi,
Orustan bölök bu cırttu
Manas kēñeşine kiyrdi.
Ak döbö çığıp taş urdı,
Orustan bölök bu cırttu
Manaska kēlip baş urdu.
Şaksi cērde badam cök;
Manaska kayırıp aytar adam cök.
Coloydu coldo taştağan,
kıbyrağan candı baştağan.
Kıtaydın kır murınduu Kocurbay
kırka saydın bu Manas,
Sartın cırtın sapırdın.
Kalça cırtın kaçırдың,
Kızıl-baş cırtın kыйнадың,
Ak-padışağa barıp sıyladıң!
Ak aseba kızııl tuu,
ak cēlegin aштаган,
kırk çoronu baştağan,
Acıbay çoronu aykırған,
Almambetin paхırған-
kılıмчы бар билекте,
Manasın batırılığы жүрөктө
cүткүngөndө cүrөгү
kırk çoro шымылганда билеги!
Karjaranın karası,
düyüm alıgın sarası,
alıp par kēñeç tappağan,
Manaska kayır kamçı çappağan!
Argımak minse, cēlmegen,
batır Manastın aldına
tuura adam kēlmegen-
aydınnan ay korukkan,
kүшpөңünön күn korukkan!
Ay bulutka sıyаңан,
kēn bulutka sıyаңан!
Mingen atı Ak-kula,
kiygen tonu Ak-kübö:
Ak-kulağa at cēтpeйт,
Ak-kübögө ok өтpөйт!
Kağılap mingen Kara-kér,
bastırған cолу кара cер!
Manas Manas болгонu,
manas atka конгонu,
Ak-kulağa at cēтpeйт,
Ak-kübögө ok өтpөйт!
Atka mindi, Er Manas,
"Bastırған cолun коолайн!" деп,
"Er Kөkçölү жослайт!" деп,
"Ak-colbors çalamın!" деп,
"Kөkçөнün көk alaluu көp cilkı
cayda ketce kыlamın!"
Çıbyrağan kunuunı
suuğa kийirip kēлемин!
- Bir çok sürüler toplandı,
Rus'tan başka milletler hep,
Manas'ın hükümüne girdi,
Ak dığa çıkıp ahıdettı.
Rus'tan başka hep milletler
Manas'a gelip baş vurdu.
Bu steplerde badem yok,
Manas'a çıkacak adam yok.
Coloy'u yolda yenerек
halkın içine girdi.
Çinlinin ince burunlu Kocur-bay'ın
kılıçta devirdin, Manas,
Sart'ın yurduunu çignedin,
Kalça kavınıni kaçırдың,
Kızıl-baş'ı intettin,
Ak-padıç'ya heciye cyledin!
Ak dırekli kızıl tuğunı
üzerinden ak bayrak yükseldi,
kırk yığdı götürüp
Acıbay yığılcı emrettin,
Almambet'e seslendin,
kılıcı var elinde,
Manas, erliğı var yüreğinde.
Yürekleri kuvvetlendi,
kırk yigit kolları sıvadı,
turna kuşunun karası,
güçlülerin kırvertelisi,
alpler şaşırıp kalmıştı,
artık Manas u kamçı kaçıramadı.
Ata bindi ise atı yörtmedi
Er Manas'ın karşısına
bir daha kimse çıkmadı,
aybından ay korktu,
ışığından gün korktu,
ay bulutlara saklandı,
güneş buluta sığındı!
hırdığı at Ak-kula,
giydiği zırh ak kübüz.
Ak-kulasına at yetişmez,
zırhına hiç ok işlemez,
kara atma binince
yer yüzü silsiyah olur!
Manas Manas olalı,
Manas ata konalı,
Ak-kulasına at yetişmez,
zırhına hiç ok işlemez!
Ata bindin, Er Manas,
"Yoluma gideyim!" dedin,
"Kökçü ile vuruşayım!" dedin,
"Ak kapları yakalayayım!" dedin,
"Kökçü'nün kök alaca sürüsünü
yaz gününde burayım!"
"Ay sürülerini
su başına sürdöreyim!"

- Азынаган айгырын
аңга сазып ашамын!
Шыңкылаган бээни
100 орусак саап келемин!
Жергелен келген Көкчөнү
жеке сайып ашамын!
Тонун тон кыламын,
атын ылоо кыламын,
105 азыгын атка тартамын!
Айтында Күрөңчүлөй күтүгүн
Ак-пайшага алып тартамын,
ат жүгөндү тартамын!
Ак-пайша айтканы-минен боломун!
110 Жаркыраган жайда бар-
Ак-пайша мaa кеңеш айткан соң,
maa кайрып кеп кайда бар?
Андаганым аркал, кука, кийк тир,
Ак-пайша Ала-тоодан биик тир.
115 Ак-пайша кеңеш айткан соң,
Манаска камчы
чабар киши кайда бар.
Ак-кула атым ток болгон:
Ак-пайша-мен аркалап турган соң,
maa уруулар киши жок болгон-
120 батыр Манас аркасы!
"Кар жастап мал таптым,
Каныкей жыргалды көрсүн!" деп,
"Мус жастап мал таптым,
Букарам жыргап жүрсүн!" деп,
125 "кыялуу жерден жылкы алдым,
кырк чором жыргап жүрсүн!" деп-
Алып жийлп келгенде,
башы койдой кесемин,
канып кара суудай төкөмүн!
130 Тонун тонго кыламын,
атын ылоо кыламын!
Каркаралуу кыстарып
ач билектен аламын,
олжо алып келемин!
135 Алмамбеттей чоромо,
aa соогап беремин!
Көкчө көп ала жылкы бар,
жийп терип айдадым,
жибектен кылган келкесин
140 канжыгама байландым,
көтүнөн куу келген Көкчөнү
тосуп туруп сайгамын!
Алдындагы Күрөңчү
Көкчө келди көтүнөн,
145 бу Манасты чакырат:
'Айдаган жылкың аты сап-
тең аралга конолу!
Тең бөлүгү алаңы
Куугап жылкың жети сан
Азынаган айгыр
аңга сазп аламын!
Шыңкылаган бечни
орусак саап келемин!
Cérgelep kélgen Kókçónün
céke sayyp alamyn!
Tonun ton kalamyn,
atın ıloo kılamin,
azıgın atka tartamyn!
Ayrında Kúröñçölöy kölügün
Ak-payşağa alıp tartamyn,
at cügöndü tartamyn!
Ak-padışa aytkanı-minen bolomun!
Carkırağan cayda bar-
Ak-padışa maa kéñes aytkan soñ,
maa kayırıp kóp kayda bar?
Añdağanım arkaı, kuica, kiyk tir,
Ak-padışa Ala-toocan biyk tir.
Ak padısha kéñes aytkan soñ,
Manaska kamçı
çabar kişi kayda bar.
Ak-kula atım tok bolğon:
Ak-padışa-men aralap turğan soñ,
maa uruşar kişi cök bolğon-
batur Manas arkası!
"Kar castanıp mal taptım,
Kantkéký cırğaldı kórsün!" dep,
"Mus castanıp mal taptım,
bukaram cırğap cürsün!" dep,
"kıyaıun cörden cılkı aldım,
kırk çorom cırğap cürsün!" dep-
Alıp ciylıp kélgende,
başın koydoy késémin,
kacın kara suoday tökömün!
Tonun tonğo kılamin,
atın ıloo kılamin!
Karkaraluu kıstarın
aç bilekten alamın,
olcö alıp kólemin!
Almambetey çoromo,
aa sooğat bérémin!
Kókçö kóp ala cılka bar,
ciyp térip aydadım,
cibekten kılğan célkasır
kancıgama baylandım,
köünön kuup kélgen Kókçónü
tosup turup saygamın!"
Aldındağy Kúröñçü
Kókçö keldi kötünön.
bu Manastı çakırat:
'Aydağan cılkañ altı san
tén aralğa konolu!
Tén bölüşü alańı
Kurığan cılkañ cetti san
Azılı aygır kışnetmesinden,
canavar izleri bulaymın!
Ağlayan kısırak kıgnemesinden
tay yokken sút sağaymın,
konup gelen Kókçö yü
tek başına yere vuraymın,
elbiselerini giyeyim,
atına yük yükleteyim,
azıgını atına verçeyim!
Yürük atı Kúröñçü'yü
Ak-padışa'ya hediye edeyim,
malını mülkünü alaymın.
Ak-padışa'nın deçigini yapaymın.
Yazın güneş güzel parlar,
Ak-padışa benimle görüştüğüne göre
bana artık kim karışabilir?
Avladığım argal, dağ koçu, geyikdir,
Ak-padışa Ala-dağ'ın biyiktür.
Ak-padışa benimle görüştüğüne göre
Manas'a kamçı çarpacak
kişi nerede var?
Ak-kula atım doydu
Ak-padışa bana arka oldukça
benimle vuruşacak kişi yok artık,
ben, bahadır Manas.
karlı dağlarda yatıp mal buldum,
Kamkey mesut yaşasın diye,
buzlu yamaçlara yatıp mal buldum,
bukaram mesut yaşasın diye,
kayalardan at sürüşü aldım,
kırk yiğidim de mesut olsun diye.
Alpler toplanıp gelinece
başını koyun gibi keserim ben,
kaniatın sular gibi akıtırmın,
giyimlerini giyerim,
atlarına yük vururum.
Başı sorguçlu kızlarım
ince bileklerinden tutarım,
yolda esir götürürüm.
Yiğidim Almambet'e
veric, hediye ederim!
Kókçö'nün kula atı çok,
hepsini yakaladım ben.
ipekten tay yularını
eğerime bağladım,
arkandan gelen Kókçö'ye
karşı çıkıp vuruşurum!"
Altında atı Kúröñçü
Kókçö arkasından geldi,
Er Manas'ı çağırdı:
"Aldığın altı at sürüşü ile
düzlük yere konalım,
bölüşüp yarı yarıya alalım!
Aldığın yedi at sürüşü ile

- 150 тең аралга конолу!
Тең бөлөшү аламы!
Токсон тору жорго бар,
торооңа бөлөк ал!
Алтымыш ала жорго бар,
ак-сакалдуу атаңа бөлөк ал!
155 Жетимиш ала жорго бар,
жен аятын алтып,
торооңа бөлөк ал!
Манас Көкчө мыны айтат:
160 "Өкөмүстүн бүрөмүс,
бүрөмүс калбайлы.
Түптү болбоймун!
Мен аралга конбоймун,
тең бөлүшү албаймын,
165 түптү сая бербеймин!
Алың келсе, алып кан!
Алың жетпесе, коңшуй иттей
каңпалатты туруп кан!"
"Мал үчүн өлгөн ит, Миңсе,
ман үчүн өкө өлгөдү!"
170 От эки дүрмөгү көтөргөн
от чыгар кара милтикти
ос колунча берейин!
Коңууштап окту куюп ал!
Табактап дари салып ал!
175 Алакандай ак тоңуу
аңдай ачып берейин!
Мылтык-минен атып-бак!
Мени атып өлтүрсөң,
бу жылыкымды айдап кел!
180 Олтур'албай сен урсан,
зорлугуңа болбоймун!"
Аа Манас айтты дейт:
"Тышпа сен корукпаймын
сайышканым сайышкан,
185 атышканым атышкан,
урушканым урушкан,
өлөр-өлгүчө кармашамын,
мылтык-минен атышамын,
кылыч-минен чабышамын!"
190 Атышканда корукпаймын,
чабышканда корукпаймын!
Келене буугап белим бар,
кийген күбө тонум бар!"
Ак-кулга минди, дейди,
195 Ак-күбөсүн кийди, дейди
аттанып чыкты бу Манас.
Айдар-кан уулу Эр Көкчө
Күрөңчү атын минди, дейди,
кулгун тонун кийди, дейди.
200 Бу жактан чыкты Эр Көкчө,
бу жактан чыкты Эр Манас,
өкөө келди маңдайлашып,

төн аралга конолу!
Тёё һөлөшү алали!
Токсон тору жорго бар,
торооңа бөлөк ал!
Алтымыш ала жорго бар,
ак-сакалдуу атаңа бөлөк ал!
Cётиниш ала жорго бар,
сен аяадын алтын,
торооңа бөлөк ал!"
Манас Көкчө нун айтат:
"Өкөмүстүн бүрөмүс,
бүрөмүс калбайлы.
Түптү болбоймун!
Мен аралга конбоймун,
тёё бөлөшү албаймын,
түптү сая һербеймин!
Алың келсе, алып кан!
Алың жетпесе, коңшуй иттей
каңшудай туруп кал!"
"Мал үчүн өлгөн ит, Манас,
мал үчүн өкө өлгөдү!"
Он эки дүрмөт көтөргөн
от чыгар кара милтикти
ос колунча берейин!
Коңууштап окту куюп ал!
Табактап дари салып ал!
Алакандай ак тоңун
аңдай ачып берейин!
Милтик-минен атып-бак!
Мени атып өлтүрсөң,
бу жылыкымды айдап кел!
Өлтүр'албай сен турсаң,
зорлугуңа болбоймун!"
Аа Манас айтты дейт:
"Тыпты сен корукпаймын
сайышканым сайышкан,
атышканым атышкан,
урушканым урушкан,
өлөр-өлгүчө кармашамын,
милтик-минен атышамын,
кылыч-минен чабышамын!
Атышканда корукпаймын,
чабышканда корукпаймын!
Келене һуугап белим бар,
кийген күбө тонум бар!"
Ак-кулга минди, дейди,
Ак-күбөсүн кийди, дейди
аттанып чыкты бу Манас.
Айдар-кан уулу Эр Көкчө
Күрөңчү атын минди, дейди,
кулгун тонун кийди, дейди.
Бу жактан чыкты Эр Көкчө,
бу жактан чыкты Эр Манас,
өкөө келди маңдайлашып,

дүүлүк yere коналым,
бөлүшүп yарт yарыа аламы!
Доксан чору yürүк var,
онларын hepsini sen al!
Алтымыш yürүк daha var,
bunu ak sakallı babama pay al!
Yetmiş ala yürүк daha var,
onlar da benim ösundar,
bunu da hep sen al!"
Манас Көкчө'ye dedi ki:
"İkinizden biri yaşayıp,
öbürü gindi ölmeli.
Ben benim fikrinde değilin,
barışmay düşünemem,
mali paylaşmayı düşünemem,
sana bir şey veremem!
Kuvvetliysen hepsini al!
Alamazsan köpek gibi
geber kal!"
"Mal için ölen köpek Манас,
mal için ikimiz de geberelim!
On iki kurşun dayanır
ateşler saçan tüfeğimi
al eline ben vereyim!
İki avuç kurşun al koy!
Bir ölgü de saçına koy!
Ak göğsümü bir el kadar
açıp sana hazırlayın!
Tüfeğin ile çek de var!
Yurup öldürebilirsen
sürülerimi al götür!
Fakat beni öldüremezsen
bu hakarete katlanmam!"
Манас ona dedi ki:
"Senden artık korkum yoktur,
vuruşalım, vuruşalım,
tüfek atışalım, atışalım,
güreşelim, güreşelim,
ölene kadar boğuşalım,
tüfek ile vuracağım,
kılıç ile vuracağım!
Benim kılıçtan korkum yok,
vuruşmadan korkum yok!
Kemerle boğulmuş belim var,
arkama giydığım zırhım var."
Манас Ак-куламы bindi,
ak zırhı da giyindi,
atına atladı Манас.
Aydar Han'ın oğlu Көкчө
at Көрөңчү'ye bindi,
deri elbiseyi giydi.
Көкчө ortaya fırladı,
Манас ok gibi saldırdı,
biri birine geçtiler,

- сүүлдөспөй сөзүн таткайлашпын.
Өкөө келди жапаша
- 205 Алмалы-тоо алаша!-
жакасына кармагыт,
өрдө сүрөп кетти, дейди,
ылдый сүрөп кетти, дейди.
Соңдо Көкчө жаынат:
- 210 'Койо бергин жаксамды!
Өрлө сүрөп бардың сен,
ылдый сүрөп бардың сен,
жыккымды тийл алдың сен,
кырк черону кырдың сен!-
- 215 Кайны-минен кашташыт,
катын-мисел урушуп-
"Кашыкканың жасасын!" деп,
"Бир ачуунду бассын!" деп,
саа кайра камчы чаптымбы,
- 220 кагуу кепти айттымбы?
Койо бергин жаксамды!
Сен-де едеми Эр Манас!
Мен-де едеми Эр Көкчө.
Иттей болуп урушуп,
- 225 кулдай болуп жулушуп,
жамал аттуу болбойбу?
Өкөмүстүң бүрөмүс
мал үчүн өлмөк болдук!
"Кой! Кой!" десем, болбодуң,
- 230 мениң тилимди алдыңың!
Он эки дүрмөт көтөргөн
от чыгар кара мультыкты
Манастын колума берди дейт,
табактап дары салды дейт,
- 235 кочууштап огу куйду дейт.
"Tars!" дедире бир койдү!
Көкчөнүн аты Күрөңчү
бу Көкчөнү көтөрүп
көк түтүн болуп кубулду!
- 240 Мындай Көкчө жүргөн жок,
мылтыгы бу Көкчөнү тийген жок!
Маңдайыңда Көкчө турат каткырың:
'От чыгар кара мультыкты
менин колума бер!
- 245 Тамактап дары салайын
кочууштап огу куйайын!
Табыгга бутак бол, Манас!
Татуу болуп туруп бер, Манас!
Мен сени тара тей атайын!
- 250 Бек топчулап топчулду,
бек үпчүлөп үпчүлдү,
ажалдып огу тийгенде,
токтотуп тургун, Ак-күбү!
Ачык жерге калбасын!
- 255 Огу жаңылып салбасын!
Манас, Манас, өлбөгүн!
- süülöspöy söziin tañdaylaşyp.
Ökөө keldi canaşa-
Almalı-too alaşa!
cakasına karmagıt,
ördö süröp ketti, deydi,
ıldıy süröp ketti, deydi.
Soñdo Kökçö calnat:
'Koyo bérgin cakamdı!
Örö süröp bardıñ sér,
ıldıy süröp bardıñ sén,
cıkımdı: tıyp aldıñ sén,
kırz çoronı kardıñ sén!-
- Kayn.-minen kaştaşıp,
katın-minen uruşup-
"Kandıkkanıñ cagasyñ!" dep,
"Bir açuunıdu bassıñ!" dep,
sañ kayra kamçı çaptımbı,
kağuu kепti aytımbı?
Koyo bérgin cakamdı!
Sén-de edemi Er Manas!
Mén-de edemi Er Kökçö!
Itcey bolup uruşup,
kulday bolup culuşup,
camal attuu bolboybu?
Ökөmüstüñ бүrөmүs
mal üçün ölmök bolduk!
"Koy! Koy!" desem, bolboduñ,
menıñ tılımdı aladıñıñ!
On eki dürmöt kötörgöñ
ot çığar kara multıktı
Manastın koluma bérđi deyt,
tabaktap darı saldı deyt,
koçuuştap oğun kuydu deyt.
"Tars!" dedire bir koydu!
Kökçөнүн atı Kүrөңçү
bu Kökçөнü kötürüp
kөk tütүн bolup kubuldu!
Mınday Kökçө cürgөн cок,
multıgı bu Kökçөñü tıygen cок!
Mañdayıñda Kökçө turat katkırıp:
'Ot çığar kara multıku
ménin koluma bér!
Tamaktap darı salayın
koçuuştap oğun kuyayın!
Tabıgga butak bol, Manas!
Tatuu bolup turup bér, Manas!
Men seni tara tei atayın!
Bék topçulap topçuñdu,
bék үpçүlөp үpçүñdү,
açalдыp oгу tıygenде,
toktotup turğun, Ak-kүbү!
Açık jerge kalbасыñ!
Oгу jaңылып salbасыñ!
Manas, Manas, ölbөгүн!
- bir tek söz söyleşmediler
İkisi karşılaştı
Almalı-dağ'ın yanında:
Yakalarından tutarak
yukarı doğru çekiştiler,
aşağı doğru çekiştiler.
Sonunda yalvararak Kökçö dedi ki:
"Koyuver artık yakamı,
yukarı doğru ezdin beni
aşağı doğru sürükledin,
sürütlerimi aldın sen,
kırk yığidımı aldın sen!
Kaynım ile savaşıp
karım ile vuruştun!
"Hiddetini yatıştı!" dedim,
"Neşretini bastı!" dedim,
sana kamçım ır dokundu?
Karı bir söz mü söyledim?
Gel koyuver şu yakamı,
sen her zaman Er Manas'sın!
Ben de Er Kökçö'yüm daim!
Köpek gibi boğuşursak,
kötü gibi döğüşürsek.
adınız fenaya çıkmaz mı?
İkimizden biri mutlak
bir mal için ölmeli mi?
Bırak, dedim, bırakmadın,
sözlerimi dinlemedin."
On iki kurşun dayanmas
ateş sağan tüfeğini
Manas'ın eline verdi,
bir ölçü de saçma koydu,
iki avuç da kurşun koydu.
Pat! diye tüfeği boşalttı.
Kökçö'nün atı Köröңçü
Kökçö'yü havaya kaldırdı,
Kökçö mavi duman oldu.
Kökçö gözlerden gayıp oldu!
Kurşun ona değmemişti,
Kökçö gülerek karşısına çıktı:
"Ver şu ateş sağan tüfeği,
bir de ben ateş edeyim!
Ben de içine saçma koyup
iki avuç kurşun koyayım!
Tabıgga dâir ol, Manas!
Crada dimdik dur, Manas!
Bir atışta seni vurayım!"
Düğmelerini iyi ilikle,
bağlarını sıkı bağla,
ecelin oku değerse
ak zırhın onu tutsun!
Açık bir yerin kalınsın!
Ok yarıp dalmasın!
Manas, Manas ölmesin."

- Көкчө "Тарс!" коюп бир атты, дейт! Көкчө "Tars!" koyup bir attı, déyt! Көкчө "güüm!" diye ülfüğü boşalttı,
Манастын жүрөгүн тийди, дейт! Manastın cürögün tiydi, déyt! Manas'ın yüreğine değdi,
Ошу минген Ак-кула Oşu mingen Ak-kula bindiği Ak-kula
260 көтөрүп алып калгы, дейт. kötürüp alıp kaştı, déyt. kaçıp oradan gitti.
Көкчө көтүнөн чакырат: Kökçö kötünön çakırat: Kökçö arkasından bağındı:
'Эри чагыс сен эдем, Манас, 'Eri çağıs sën édem, Manas, "Sen tek er idin Manas,
атамнын чагыс мен эдем, Манас! atamın çağıs mën édem, Manas! ben de babamın tek oğlu idim, Manas!
Сен чагыс-та мен чагыс-та Манас, Sën çağıs-ta mën çağıs-ta Manas Ben ickim, sen tekisin, Manas,
265 окөбүстен чагыс, Манас- ököbüsten çağıs, Manas- ikimizden hiri ölitir, Manas,
кароол көргөн бу көсүм, Манас, karoöl körgön bu kösüm, Manas, iyi nişan alır gözüm, Manas,
качып кессен не болду, Манас? kaçıp kesseñ né boldı, Manas? kaçıp gitseñ olmaz mıydı, Manas?
Маşa тарткан бу көсүм Maşa tartkan bu kösüm Tetiği elimle çektim, Manas,
байланыш калсаң не болду, Манас? baylanıp kalsañ né boldı, Manas? niçin bağlanıp kaldı: sanki, Manas?
270 Чыны деген чыным бар, Çini dégen çınım bar, Çini denilen bir kasetim var,
тий ийлеген дарым бар- tiy iylegen darım bar- kasetimde güzel bir ilacım var,
олтөн жанды тиртискен, ölkön candı tirtisken, sönmüş azeçi alevlendirir.
өчкөн отту тамысқан, ökön otu tamısқан, pamukta saklı bir otun var,
ак бактага ороп алган сарым бар, ak baktağa orop alğan sarım bar, panukta saklı bir ilacım var,
275 ак бактага ороп алган дарым бар: içiñden ézip béreyin. ezip sana içireyim,
ичиңден эzip берейин, içiñden darı sürtöyün! vücuduna da süreyim!
тышыңдан дары сүртөйүн! Айкырып койо берейин! Aykurıp koyo béreyin! Seni iyileştireyim!
Лйктырып койо берейин! Coldo böd'ölüp kalasın, Manas! Yoksa yollarda kalırsın, Manas!"
Жолдо бөд'өлүп каласын, Манас! Oşu caraluu boldı bu Manas, Ağır yaralı Er Matas
280 Ошу жаралуу болду бу Манас, 'Aldal' деп атка мингені, Allah deyip adına atladı,
'Aldal' деп атка мингені, ahska sapar cürgönü: atını uzaklara sürdü:
алыска сапар жүргөнү: casatkan Kuday carında, yaratın Allah'a sığındı,
жасаткан Кудай жарында, Ak-padışa barında. Ak-padışa'nın huzuruna çıktı.
Ак-падыша барында. "Kuday, kuday!" déğenden, "'Allah, Allah!" demekten,
285 "Кудай, кудай!" дегенден Kuday mën-de döğü édem- kendimi Allah sanmışım,
Кудай мен-де дөчү эдем- Kuday hölök turbaybı?" Allah her şeyin üstünde değil mi?"
Кудай да эбес бу Манас, Kuday da éhes bu Manas, İr Manas Allah değildi, elbet.
Кудайды алды оосуна. Kudaydı aldı oosuna. yalvarıp Allah'ı çağındı.
290 "Кожо, Кожо!" дегенден "Kccc, Kccc!" déğenden "'Ey Allahım, Allahım!" demekten
Кудай мен-де дөчү эдем- Kuday mën-de döğü édem- kendimi Allah sanmışım,
А Кудайым, а Кожом, A Kudayım, a Kocom, Allahım, büyük Allahım,
аманатка сабыр кой! amanatka sabır koy! emanet canıma sabır ver!
Айгыр жаак, кара тил, Ayğır caak, kara til, Aygır yaraklı kara dilli,
295 айкырганы колборстой aykırğanı colborstoy kaplan gibi böğüren
Ажыбай де, кантейн? Acıbay dé, kanteyn? Acıbay, söyle ne yapayım?
Качырганы кабландай Kaçırğanı kablanday Yağmacı bir sırtlan gibi
Алмамбет те, кантейн? Almambet te, kanteyn? Almambet, söyle ne yapayım?
Карашыда кабыр-кубур жүгүргөн Karaşıda kabır-kubur cügürgön Kara gecede koşarken
300 карасактын исин жаңылбас karsaktın isin çañılbas bozkır tilkisinin izini kaçırmanın
Каман, Жоппур, эки уул! Kaman, Coypur, éki uul! Kaman, Coypur, bu iki oğul,
Түндө түлкүгүн исин жаңылбай Tündö tülkünün isin çañılбай gece tilki izini şaşmadan bulan
'Түрсүн, Тайлак, эки уул! Türsün, Taylak, éki uul! Türsün, Taylak, iki oğul!
Элим, Сейт, эки уул! Élim, Séyt, éci uul! Elim, Seyit, bu iki oğul!
305 Күлдүрдүн уулу Чалбайым, Köldürdün uulu Çalbayım, Küldür'ün oğlu Çalbayım,
Чалбайга жапаша жүргөн Балбайым! Çalbayğa canaşa cürgön Balbayım! Çalbay'ın arkadaşı Balbayım,
Көк Серек-минен Сыргакым! Kök Sérék-minen Sırgakım! Kök Serék ile sen Sırgak,
Алтымаш алты мал досум, Altımış altı mal dosum, altmış altı mal dostum,
мал досумдун ичинде mal dosumdun içinde mal dostlarımdın içinde
310 кыяматтык Кара-токо жан досум! kıyamattık Kara-toko can dosum! kıyamete dek Kara-toko can dostum!

- Көктүн жыңдыс батыры,
суудан кундуз батыры!-
Кырык чоронун эң
жаманы Тазбаймат.
самабарга чай кайнат!
315 Жийрма күндө, жийрма түндө,
жер алтында кепкемин,
кырк чором ошу жолдо табалмас:
о дүнөөгө барганда
азабын кантип тартайын?
320 Жер алтындан өткөрүл,
эл четиңе жеткирип,
акан өлсөм, болбойбу?
А Кудайым, а Кожом,
аманатка сабыр кой!
- 325 Көкчө чылбырын кармады:
"Токто! Токтой бер!
Токтой тур, Манас!
Тура бер! Тура-тура тур, Манас!"
Үстүнө бу Манасты көтөрүн,
үстүнө бу Көкчөнү көтөрүн,
330 аспан булуттуу күндүн алдыман,
буудуу чөптүн үстүнөн
алын учун жүрдү дейт!
Барын жерге түштү дейт.
Чылбырынан кармаган,
335 Көкчө тартып тура калды дейт-
Ак-куланын оосы
жарылып кетти дейт,
эңкейип Манас көрдү дейт
кынындагы кылычын
сууруп алды дейт,
чылбыр кармап турган Көкчөнү
340 кылыч-минен чапты дейт-
Көкчө аяган түнө капты дейт!
Көкчө минген Күрөңчү
белинен үзө чаап салды дейт!
'Өзүңдү чаап өлтүрсөм,
345 Алдага жазык тыр!
Төрт буту саа төрт күн азык тыр!
'Төрт бутун кактап
жеп кеткип а Көкчө!
Күрөңчү атың олдү, карын тыр!
350 Төрт бычкагы төрт күндө
бу бутуңа чарык тыр!"
Кырык чоро
кууган бир жылкын.
Айкырганы жолборстой
Ажыбай жылкыны куун жүрөт.
355 Боз-адыр тоонун сенирдей,
үстүңдө Кудай теңридей
Алмамбет жышкыны айдан жүрөт.
Көк-жал дөбөт бөрүдөй,
жөлөнүш сары-да керидей
- Köktün caldyс batur,
suudan kunduz batırı!-
Kırık çoronun en
camanı Tazbaymat,
samabarğa çay kaynat!
Cıyrma күndө, cıyrma түndө,
cer altında kelpemin,
kırk çorom oşu cöldö tabalmas:
o (dünöögö barğanda
azabın kantip turayın?
Cér altından ötkörüp,
el çetine cektirip,
akan ölsöm, bolboybu?
A Kudayım, a Kocom,
amanatka sabır koy!"
- Kökçö çılbrın karmadı:
"Tokto! Tokloy ber!
Tokloy tur, Manas!
Tura ber! Tura-tura tur, Manas!"
Üstünö bu Manastı kötürüp,
üstünö bu Kökçönü kötürüp,
aspan bulutuu күndün aldınan,
buuduu çöptün üstünön
alıп ucup жүрдү deyt!
Barıp cerge түштү deyt.
Çılbrınan karmagan,
Kökçö tartıp тура kaldı deyt-
Ak-kulanın oosı
carılıp kettı deyt,
enkeyip Manas kördü deyt-
kınıндагы kılıçın
suurıp aldı deyt,
çılbrı karmap turğan Kökçönü
kılıç-minen çaplı deyt-
Kökçö attan түşö kaştı deyt!
Kökçö mingen Kүrөңçü
belinen үзө çaap saldı deyt!
'Özүndü çaap öltүrsöm,
Aldağa yazık tır!
Tört butu saa төрт күn azık tır!
Tört butun кактап
cep kektin a Kökçü!
Kүrөңçü atın öldü, karıp tır!
Tört biçkağı төрт күndө
bu butuға çarik tır!" -
Kırık çoro
kuuğan bir cilkın.
Aykırğanı cöhorstoy
Açıbay cilkını kuup жүröt.
Bоз-adır тоонun sеnırdey,
üstündö Kuday teңridey
Almamбет жышкını aydan жүröt.
Kök-cal dөböt bөрүdөy,
jөлөнüş sarı-da kеridey
- Göğün yıldıз bahadır,
suyn kunduz bahadır!
Kırk yığidin en
fanası Taz-haymat.
semaverde çay kaynat!
Yirmi günde, yirmi geccele
yer altından geldim hen,
kırk yığidin o yolda sizi bulamazsam
öbür dünyaya varınca
azabını nasıl çekeyim?
Yer altından geçerek ber.
yarı sınırına varınca
o vakit ölsen olmaz mı?
Ey Allahım, bilyök Allah,
emanetin canına sabır ver!"
- Kökçö yulara yapışıp:
"Dur, dur,
nereye, ey Manas!
Dur, diyorum, dur, Manas!"
Manas'ı yukarı kalcırdı,
Manas da Kökçö'yü kalkırdı,
bulutlu günеş gök altında,
boğumlu otlar üstünde,
sarılışıp uçular,
sonra yere düştüler,
yuları sınırsız tutan
Kökçö atı durdurmuştu:
Ak-kula'nın
ağızı yarıldı,
Manas eğilip gördü,
kınından kılıcını
çekip,
yularları tutan Kökçö'yü
kılıç ile çarptı.
Kökçö attan inip kaçtı.
fakat Kökçö'nün bindiği Kүrөңçü
belinin ortasından yarıldı:
"Seni öldürmek isteseydin,
günah işlemiş olurdum.
dört but sana dört gün azıktır,
bu dört butu kızart da sen,
yiyiver gütsün a Kökçö!
Kүrөңçü adlı atın öldü, garip kaldın.
Dört at bacağının, dört derisi
ayağına çariktır."
Kırk yığidiyle sürünün
arkasından gitti.
Kaplan gibi uluyan
Açıbay sürüyü götürdü.
Bоз-adır dağı tepesinin
üstündeki Hüda Tanrı gibi
Almambet sürüyü götürdü.
Kır yollu erkek kart sanki,
yamaçtaki dağ çaylağı sanki

- 360 Алмамбет айдап жүрөт;
'Жылкыны айдап барасың,
барың үйүмө жетерсиң!
Атекем ак сапалдуу Жакыш-бай
тосуң чыгар алдыңдан,
365 кырындашым Кардыгаç
тосуң чыгар алдыңдан,
эне Багды-дөлөт байбиче
суруп чыгар алдыңдан:
'Тодай Манас кайда?' деп.
370 Мен буруламын бу жылпон,
талдап түстү жарамын:
Ак-падыша улукка
мен учурашып кетемин!
Ак-падыша улуктуу.
375 айтканы-минен болормун!'...
'Калчанын журтун какшататын-
ачууланба, Падышам!
Кызыл-баң журтун кырамын-
кыяктаба Манаска!
380 Кытайдын журтун кырамын-
ачууланба Манаска!
Сарттын журтун сапырамын,
Кокондун журтун коркутамын,
Ындынын журтун ыятамын-
385 ачууланба Манаска!
Ак-падыша, улугум,
Төжиктин журтун төрбөңдөймүн!
Ак-кула атым аа жаратамын!
Жан, жан бары барысын
390 бир оосума каратамын!
Аргымак атты ыремин,
Кытайдардын кыр мурундуу
Коңур-бай
аны барып аламын,
Падышадан сураймын!
395 Жетти жылы жөйү басын,
тер жыттанган Жолойду,
аны барып аламын:
жетиши алыпта өлтүрүң,
кан жыттанган Жолойду,
400 аны барып аламын!
Кара токой эл кылган,
кар'уңкур-де үй кылган
Агыш-минен Кочош бар;
аны барып аламын!
405 Жар кемердин арасы
абылка кемпир батасы,
тогус уулун толугу,
Элема-байдын уулу Эр Төштүк,
Кудайдын бир эрин деген
бир уул Төштүк-
410 аны өзүм караттым!
Текенини тектир сооры Көк-ала

Almambet aydap cüröt;
'Cilkını aydap barasıñ,
barıp üyümce ceterisiñ!
Atekem ak sapaldıu Cakıp-bay
tosıp çıgar aldıñdan,
kanındaşım Kardıgaç
tosıp çıgar aldıñdan,
éne Bagdı-dölöt baybiçe
surıp çıgar aldıñdan:
'Töday Manas kaydu?' dep.
Mén burulamın bu coldon,
taldañ tüptü caramın:
Ak-padışa ulukka
mén uçuıraşıp kélemin!
Ak-padışa uluktun
aytkanı-minen holormun!'...
'Kalçanın cırtın kakşatamın-
açuulanba, Padışam!
Kızıl-baş cırtın kıramın-
kıyıktaaba Manaska!
Kıtaydın cırtın kıramın-
açuulanba Manaska!
Sartın cırtın sapıramın,
Kokondun cırtın korkutamın,
Indının cırtın ılatamın-
açuulanba Manaska!
Ak-padışa, uluğum,
Téciktin cırtın tórböñdeymın
Ak-kula atım aa caratamın!
Can, can barı barısın
bir oosuma karatamın!
Arğımak atı iyremın,
Kıtaydarın kır murundıu
Koñur-bay
anı barıp alamın,
Padışadan suraymın!
Célu cılı cöyü basıp,
ter cıttanğan Coloydu.
anı barıp alamın:
céluñı alıp öltürüp,
kan cıttanğan Coloydu,
anı barıp alamın!
'Kara tokoy él kılğan,
kar'üñkür-de üy kılğan
Ağış-minen Kocoş bar;
anı barıp alamın!
Car kémerdin arası
abıška kempir batası,
toğus uıldın toluğı,
Élema-baydın uulu Ér Töştük.
Kudaydın bir érin degen
bir uul Töştük-
anı özüm karatım!
Tékécinin téklir soorı Kök-ala

Almambet çekti sürüyü geri.
"Yıldırı şimdi sürüp
benim evime gidersin!
İhtiyar hanım Cakıp-bay
seni karşılamaya çıkar,
kız kardeşim Kardıgaç
seni karşılamaya çıkar,
ınam Bagdı-dölöt baybiçe
şöyle sorup karşına çıkar:
"Dağ gibi Manas nerede?" der.
Ben artık bu yoldan dönüyorum,
söğütten kökü yarayım.
Ulu Ak-padışa'ya ben
gideyim de geleyim.
Bu ulu Ak-padışa'nın
dediklerini yapayım!"...
"Kalça halkını inleceyim,
hiddet etme padişahım!
Kızıl baş yurdunu kurayım,
gazap etme Manas'a sen!
Çir. halkını da ezeyim,
Manas'a sakın kızma sen!
Bütün Sartları mahvedeyim,
Hokandlıları korkutayım,
Hint kavmini inleceyim,
sakın Manas'a kızma sen!
Ak-padışa, ulu han,
Tacik kavmini ezeyim!
Ak-kula atımı huzurlayayın!
Canları, bütün insanları,
bir sözümne mahkum edeyim!
Cins atlar: toplayıp
Çinlilerin ince burunlu
Koñur-bay'ını
gidip esir alayım,
padışahıtan izin alayım!
Yedi sene yol yürüyeyim!
Ter köken Coloy'u ben
varıp onu alayım,
yetmiş tane at öldürüp
kan köken Coloy'u ben
varıp onu alayım!
Kara orman kadar halkı olan,
kara vadi gibi evi olan,
Ağış ile Kocoş var,
varıp onu alayım!
Yar kemeri yamacında,
iki ihtiyarın çocuğu
dokuz oğulun en sonuncusu,
Eleman-bay'ın oğlu Er Töştük var.
Bu Hüda pşend
Er Töştük'ü
onu da kendim mağlup ettim!
Almambet Tekeç'i'nin atı Kök-ala'yı

сураганда бербеген,
Текечинен алган даң-минен,
алтымыш тоғус мал-минен,
415 кара куйрук нар-минен,
балалуу жубан күң-минен-
ошу Көк-ала Алмамбет сураган,
сураганда аа бербеген,
Алмамбет тарыган,
420 ошу Көкчөнүн өзү мактанган
"Көк-аламды аа бербеймин!
Текечиден ойноп ойноп алгамын,
чындаса чындап тартып алгамын,
ойнош ойнок алгамын,
425 окшош зордук кылгамын!"
Алмамбет туруп айкырат:
"Өзү бойунду зордойсун,
Текечини кордойсун,
маа нек'ани кыласың?
430 "Катын алып бердим!" деп.
"Кайрылбаймын катынга-
катын жолдо болучу,
бала бөлде болучу,
Мен аттанып аа кетемин,
435 Ногойлордун Эр
Жамгырчы Султан бар,
аа жолдош боломун,
анда калган бир катын,
мен теңдикте көкөмүн!"
Сени-минен олутумда
бирге олурсам,
440 Көк-аламды бербейсиң!
Көк-ала токпу эде?
Мен бир жылкыча жокпу эдем?
Мени жөйү жүрөг дейсиңбе,
жөйүдөн өлөт дейсиңбе?
445 Бир атты кандай менден аяйсың-
Көк-аланың тышы түк, ичи бок:
ала: өлсө, бир казан эт,
арам өлсө, ит-минен кутка жем!
Көк-алача болбодум,
450 көңүлүм калды Көкчөдөн!
Мен Манаска барбасам,
барып жолдош болбосом!
Манас акылына жеңдирип,
ак сөзүнө көндүрүп,
455 аттанып сапар жүргөндө!"
Алмамбет
үчүн жүрүм мен,
Эр Көкчөнүн жылкын алдым мен,
Эр Көкчө-минен урушуп,
кулдай болуп жулуңуң
460 курөң атын өлтүрдүм!
Кытайды кыргын кыламын,
Кызыл-бап журтун кыйнамын,

сураганда бербеген,
Tékéjinen alğan dañ-minen,
altınış toğus mal-minen,
kara kuyruk nar-minen,
balaluu juban küñ-minen-
oşu Kök-ala Almambét surağan,
surağanда аа бербеген,
Almambét tarığan,
oşu Kókçörün öztü maktañğan
'Kök-alamdı аа бербеймин!
Tékéjiden oynop oynop alğamın,
çındаса çındап tartıp alğamın,
oynop oynok alğamın,
okşoş zorduk kılğamın!"
Almambét turup aykırat:
"Özü boyuñdu zorloysoñ,
Tékéjini kordoysoñ,
maa nek'ani kılasıñ?
"Katın alıp berdim!" деп,
"Kayırlıbaymın katuñga-
katın cöldо болучу,
bala bélde болучу,
Mén atañıp аа kétemin,
Nogoylórdun Эр
Camğırçı Sultan bar,
аа cöldоş bolomun,
anda kalğan bir katın,
mén teñdikte көкөmün!"
Séni-minen olutumda
birge olursam,
Kök-alamdı bérbeysiñ!
Kök-ala tokpu éde?
Mén bir жылкыча cokpu édem?
Méni jөyü жүрөг deysiñbe,
jөyüdөн өлөт deysiñbe?
Bir atı kandaı ménden аяıysıñ-
Kök-alanıñ тышы tük, içi bok:
ala: өlsө, bir kazan et,
aram өlsө, it-minen kuşka cém!
Kök-alaça болbodum,
köñülüm kaldı Kókçödön!
Mén Manaska barbasam,
barıp cöldоş болbosom!
Manas akılına cеңdirip,
ak sözünө көndürip,
attanıp сапар жүrgөndө!"
Almambét
Üçün жүrdüm mén,
Er Kókçöñün жылкын алдым mén,
Er Kókçö-minen uruşup,
kulдай болup culuşup
kürөñ atın өltürdüm!
Kıtaydı kırğın kılamın,
Kızıl-baş cürtün kыйnamın,

istedi ama bu da ona vermedi.
Tekéjiler ün yapıarak aldıgı
altınış dokuz mal ile,
kara kuyruklu deve ile,
çocuklu cariye ile.
Kök-ala'yı istedi Almambet.
İstedi, öteki vermedi.
Almambet de danldı.
Kókçö şöyle öğündü:
"Kök-ala'yı ona vermedim!"
Tekéji ile oynaş çittim,
hakkımı onu ben aldım.
Onu kendime oynaş yaptım.
Böylece işte cebir kullandım!"
Almambet kalktı, haykırdı:
"Kendini övüyorsun,
Tekéji'yi küçük düşürüyorsun,
bana ne etmiş olursun?
Bir kadını verince
o kadına dönmem geriye,
kadın yolda pek çukur,
hepsinin yanında çocuk var.
Ata binip gideyim ben.
Nogayların bir Er
Camğırçı sultanı var,
ona yoldaş olurum ben,
orada bir kadın kaldı,
gider onu isterim ben.
Seniyle bir yerde
oturduk ama
yine atı vermezsin!
Kök-ala'n daydı mı?
Ben bir ata değmez miyim?
Bana yaya yürü der misin?
Yaya yürü, öl der misin?
Bir atı henden nasıl esirgersin?
Kök-ala'nın dışı yün, içi bok.
Helal ölse bir kazan et.
Haram ölse köpeklerle, kuşa yem!
Ben bir Kök-alacı'ya değmez miyim?
Danldım Kókçö'ye!
Varıp Manas'a dönmezsem,
Manas'a yoldaş olmazsam, aşkolsun!
Manas'ın aklına uyacağım,
bilgili sözlerine güveneceğim
ata binip sefere çıktığımda "
"Ben, Manas, Almambet
için çıkmışım,
Er Kókçö'nün sürüsünü aldım ben,
Er Kókçö ile kavga edip,
kötele gibi dövüştüm,
rahvan atını öldürdüm!
Çinlileri boğazladım ben,
Kızıl-baş yurdunu inlettim,

- Ындынын журтун ыйлатаман,
Тежиктин элин тербейдөймүн!
- 465 Ак-падыша элине
оосы түктүү Оруска
ичерине аш койгон,
ар башына чаң койгон!
Ак-падыша элине
- 470 тиятти өзүм катыпбаймын,
кемсе бууган бел болдум:
Ак-падыша элине
урушпастан эл болдум!
А жолборстой Падышам,
- 475 кайда камчың чабалбайт?
Бастырсаң, жолуң коо-да жок,
Ак-падыша элине
уруша-туугун жоо-да жок!
Манас Ак-падыша алдына,
- 480 Манас арызын айтты дейт.
Ак-падыша айтты дейт:
'Өңгө алышты барына
кылбаганды кылгың!' дейт,
'Ашык барын атынба!'
- 485 Ак-падыша журтуна
түптү Манас катылба!
Акылың качып катыпсаң,
түптү маа тарында!
Ат жокко ат берсең
- 490 тоңу жокко тоң берсең,
алы жокко аш берсең-
көкүрөк барда жөтөлөр-
сени Кудай кетерер,
буйрган даам ашатар,
- 495 Кудай жүскө жапатар,
от жакалай баш берер,
өмрү узак жаш берер,
бу дүнөө көшпөт жүр!
Менин ошу көбим эштин жүр!
- 500 Менин бу көбүмдү унутсаң,
жалтында өлөрсүң, Манасым!
Ар дүңдөнү жасаган,
Ак-падыша дегени
Кудай үлкөн жасаган,
- 505 Кудай Ак-падышаны зор кылган!
Ачуум келсе коркутамын,
Кытайдын журтун кыйшамын!
Ала-тоодай Эр Манас
Падыша-минен эл болсоң!
- 510 Айдай кашым көргөмүн!
Ак-падыша мен улук
эки кайыш, бир тискин
Манастын ос колун бергемин!
Манас үйгө барган соң,
- 515 атаккаси Жакып-бэй
тосуп чыкты Манасты:

Индын журтун ыйлатаман,
Тэжиктин элин тербейдөймүн!
Ак-падiша элине
ооси тiктiтiу Оруска
ичерине аш койгон,
ар башына чаң койгон!
Ак-падiша элине
тiптi өзiм катилбаймын,
кесене бууган бел болдум:
Ак-падiша элине
урушпастан эл болдум!
А жолборстой Падiшам,
кайда камчың чабалбайт?
Бастырсаң, жолуң коо-да жок,
Ак-падiша элине
уруша-туугун жоо-да жок!
Манас Ак-падiша алдына,
Манас арызын айтты дэйт.
Ак-падiша айтты дэйт:
'Өнгө алтып барына
кылбаганды кылгың!' дэйт,
'Ашык барын атынба!
Ак-падiша журтуна
тiптi Манас катилба!
Акылың качып катилсаң,
тiптi маа тарында!
Ат чокко ат бэрсең
тоңу чокко тоң бэрсең.
аш чокко аш бэрсең-
көкүрөк барда жөтөлөр-
сени Кудай көтөрөр,
буйрган даам ашатар,
Кудай жүскө чапатар,
от чакалай баш бэрер,
өмүрү узак чаш бэрер,
бу дүнөө көшпөт чүр!
Менин ошу көбим эштин чүр!
Менин бу көбүмдү унутсаң,
каштында өлөрсүң, Манасым!
Ар дүнөөнү жасаган,
Ак-падiша дегени
Кудай үлкөн жасаган,
Кудай Ак-падiшаны зор кылган!
Ачуум келсе коркутамын,
Кытайдын журтун кыйшамын!
Ала-тоодай Эр Манас
Падiша-минен эл болсоң!
Айдаы кашым көргөмүн!
Ак-падiша мен улук
эки кайыш, бир тискин
Манастын ос колун бергемин!
Манас үйгө барган соң,
атаккаси Чакып-бай
тосуп чыкты Манасты:

Hintlinin yurtunu ağıttım hep,
Tacik kavmini yere sendim!
Ak-padişa'nın milletine
ağzı tüylü Rusların ben
önüne yiyecek aş koydum,
Başının tüyü sık olan
Ak-padişa'nın kavmiyle
hiç bir vakit kavga etmem.
Kemerine bel oldum ben,
Ak-padişa'nın kavmiyle
vuruşmam, dargın yaşamam.
Kaplan doğan padişahım,
kancım nerelere varmaz?
Toprağının sonu yuktur!
Ak-padişa'nın kavmiyle
vuruşacak millet yoktur!"
Ak-padişa'nın önünde
Manas böylece arz etti.
Ak-padişa ona dedi ki:
"Öbür alplerin hepsine,
ne yaparsan yap fakat
yiyecekleri mahvetme!"
Ak-padişa'nın kavmiyle
dargınlık çıkarma Manas!
Aklını kaçırıp kavga edersen
sakin gelip bana kızma!
Alsızlara et veren sen,
elbisesizlere elbise veren,
aş kulanlara aş veren sen!
Göğsü hastalar öksürür!
Tanrı seni yükseltir, bil,
yiyecek aş da gönderir,
seni yüz sene yaşatır,
ocağının etrafına başlar gönderir.
Sana uzun ömür verir,
bu dünyaya kulak verme!
Dediğini iyi işit!
Dediğini unutursan
genç ölisün Er Manas!
Bütün dünyayı yaratan
adı Ak-padişa olan
hani da Tanrı yükseltti,
onu da Tanrı yüceltti!
Kızarsam ben, korkuturum hem.
Çin halkını ezerim ben!
Ala-dağ gibi Er Manas
Bu padişah ile iyi geçin!
Ay gibi kaşını çalarım!
Ben ulu Ak-padişa,
iki kayışla bir dizgin!
Manas'ın öz eline verdim!"
Manas yuvluna dönünce
babası Çakıp-bay
oğlu Manas'ı karşıladı:

- 'Ааа-тоодай Манасым!
Кырк чоро үйгө келгенде,
үч айда бери көрүнбей
520 кайда жүрүп калдың?
Асыл тууган Эр Манас
алдынан туруп айтты дейт:
'Кан атам Жакып-бай,
Көкчөнүн бу жышкылы кууп алганда,
525 көчүнүн келген куугуну
сайып салганда,
алтын барын алганда,
Кытайды кырып салганда,
Чолойду чолдон чапканда,
Жамгырчы жайыттырып келгенде,
530 Агыш-минен Кожолту
айдап алып келгенде,
Аю-кем-минен Боо-бекти
айдап алып келгенде,
Эгиш-минен Сегішти
535 байлап алып келгенде,
Эр Көк-койон, Бай-мамат
эрчип кошо келгенде,
ошунун Ак-кула атын жараттым,
алыптыр барын бир посума
краттым,
540 алтындан курак курадым,
Ак-падыша улуктан
барып кеңеш сурадым,
"Ак-кула атын ток болсун!
Менден, сенден улуу жок болсун!"
545 Саа кайры камчы чапканда
Ак-падыша барында
башын койдой кесип ал!
Канын кара суудай төгүп ал!
Төгөрөк элдин барысын
550 Манас сен коркутуп алдың" деп,
"Ак-падыша элиме
түптү Манас катилба!
О Манасым, уктуңбу?
Мениң элиме катылсаң,
555 батам урар Манасты!"
Дүүм алыптан корукпаймын,
байгыдай жортоп-мун!
Кайыптын кысып Кара-бөрүк
кармап алдым танадан:
560 Шооруктун кысып Акылай
олчолуп алдым коргондон-
кысалгандай болбодум,
кысы койнун көрбөдүм!
Кала ата Жакып кан,
565 аргымак атын тистеткип,
аттанып кысты истеткин!
Мен жакшы катын алайын,
кысы койнун көрөйүн!"
- 'Ала-тоoday Манасым!
Кырк чоро үйгө келгенде,
үч айда бери көрүнбей
кайда жүрдүң калдың?
Асыл тууган Эр Манас
алдынан туруп айтты дейт:
'Кан атам Чакып-бай,
Көкчөнүн бу жышкылы кууп алганда,
көчүнүн келген куугуну
сайып салганда,
алтын барын алганда,
Кытайды кырып салганда,
Чолойду чолдон чапканда,
Жамгырчы чапканып келгенде,
Агыш-минен Кочошту
айдап алып келгенде,
Аю-кем-минен Боо-бекти
айдап алып келгенде,
Эгиш-минен Сегішти
байлап алып келгенде,
Эр Көк-койон, Бай-мамат
эрчип кошо келгенде,
ошунун Ак-кула атын жараттым,
алыптыр барын бир посума
краттым,
алтындан курак курадым,
Ак-падыша улуктан
барып кеңеш сурадым,
"Ак-кула атын ток болсун!
Менден, сенден улуу чок болсун!"
Саа кайры камчы чапканда
Ак-падыша барында
башын койдой кесип ал!
Канын кара суудай төгүп ал!
Төгөрөк элдин барысын
Манас сен коркутуп алдың" деп,
"Ак-падыша элиме
түптү Манас катилба!
О Манасым, уктуңбу?
Мениң элиме катылсаң,
батам урар Манасты!"
Дүүм алыптан корукпаймын,
байгыдай чортоп-мун!
Кайыптын кысып Кара-бөрүк
кармап алдым танадан:
Шооруктун кысып Акылай
олчолуп алдым коргондон-
кысалгандай болбодум,
кысы койнун көрбөдүм!
Кала ата Чакып-кан,
аргымак атын тистеткин,
аттанып кысты истеткин!
Мен чакшы катын алайын,
кысы койнун көрөйүн!"
- "Ала-дагъ gibi yüce Manasım,
kırk yiğidin eve döndüler,
sen üç aydır görünmedin,
nerede kaldın yavrucağın?"
Asil doğan Er Manas
önünde durup dedi ki:
"Han babacığımı, Çakıp-bay,
Kökçö'nün sürüsünü alırken
arkamdan geleni
beğarken
hep altınları almıştım,
Çinlileri nelak ettim,
Çoloy'a yolda yağma ettim.
Camgırçı'yı yalvarıttım ben,
Ağış ile Kocoş'u da
önüme katıp götürdüm.
Ayu-kean ile Boo-bek'i de
önüme katıp götürdüm.
Egiş ile Segiş'i de
bağlayıp getirdim.
Kök-koyon'la Bay-mamat'ı
yanıtma katıp götürdüm,
böylece atın Ak-kula'yı zayıflattım,
alplerin hepsini sözüme
tabi ettim.
Altından halı dokudum,
ulu Ak-padiş'a ya girip
ondan bir akıl sordum ben.
"Atın her zaman tok olsun!"
benden senden bir ulu kimse olmasın!
Sana kamçı atan olursa,
ben Ak-padiş'a olup yaşadıkça
başını koyun gibi kes al!
Kanını su gibi akıt gitsin!
Milletleri baştan buza,
Manas sen korkuya saldın,
bu Ak-padiş'a'nın kavmine sen
sakın el sürçeyim deme.
Anladım mı, ey fir Manas?
Kavmine bir dokurursan
hedduam seni mahveder!" dedi.
Hiç bir alpten korkmam ben,
eskisi gibi düşman çıkmam ben artık.
Kayıp'ın kızı Kara-börük'ü
yakaladım ovoidan,
Şooruk'ın kızı Nakılay'ı
ganimet aldım bir kaleden.
Henüz hiç bir kız aamadım,
hiç bir kız koynu görmedim,
Çakıp Han berim han baham,
cins bir at koştur,
bin bu ata bana kız bul!
Güzel bir kadın alayım,
bir kız koynu göreyim!"

- Аттаным чыктың, Жакып-бай
 570 кысты зашай жүрөт, дейт,
 кыдырып келе жатаң, дейт.
 Бакырып үгүн майтырған,
 көп койду жойу кайгырган
 койчу таска туш болду.
- 575 Койчу адам тас чакырат:
 'О Жакып-бай, токтой тур!
 Сен кара киш бөрүгүң кар кылып,
 кайдан жанңа кор кылып,
 караңда калтып жүрөсүң?
- 580 Сен түлкү бөрүң суу кылып
 түндө кантып жүрөсүң?
 Батыр Манас уулун бар,
 бу Манастын барында
 аттан жөйү болдуңбу?
- 585 Атты истеп жүрдүңбү?
 Бу Манастын барында
 тондон кемчил болдуңбу?
 Тонду истеп жүрдүңбү?
 Батыр Манас барында
- 590 аштан ачка болдуңбу?
 Ашты истеп кел, эмби?
 'Жөйү баскан ала-сың!
 Мени кайда көргөн бала-сын?
 'Жакып-бай, сени мурун көрбөдүм.
- 595 кой кайгардым бурактап,
 даңкыңды уктум ырактан-
 келбетинен таныдым,
 сумбатыңдан таныдым.'
 'Батыр Манас барында
- 600 аттан жөйү болбодум,
 атты истеп келбедим.
 Аштан ачка болбодум,
 ашты истеп келбедим.
 Тондон кемчил болбодум,
- 605 тонду истеп келбедим.
 Батыр Манас бу балам
 ак сакалдан ат алды,
 Ак-падыша алдына
 Манас барып бат алды.
- 610 "Батасынан тойдум!" дейт,
 "Көп жортокконум койдум!" дейт,
 "Жыргатаңды чап ыча,
 күйөлөп сулуу катын алгыча,
 ар жыргалды көргүчө!"
- 615 Ак-кула атты тистетти,
 маа кысты истетти.
 Ичериме тус истеп,
 Манастын аларына кыс истеп,
 кара киш бөрүм кар кылдым.
- 620 түлкү бөрүм суу кылдым.
 Кыс таб'албай бу жерде
 кайдан жанымга зар кылдым?"
- Azanalp çıktıñ, Cakıp-bay
 kısı tappay cüröt, deyt.
 kadirip kele catar, deyt.
 Bakırıp ünün maytırğan,
 köp koydu cöyü kalyrğan
 koyçu tasqa tuş boldı.
- Koyçu adam tas çakırat:
 'O Cakıp-bay, toktoy tur!
 Sên kara kiş bürügüñ kar kılıp,
 kaydan canıñ kor kılıp,
 karañıda kalytp cürösüñ?
- Sên tülkü börüñ suu kılıp
 tündö kanytp cürösüñ?
 Batır Manas uulun bar,
 bu Manastın barında
 attan cöyü bolduñbu?
- Atı istep жүрдүñbү?
 Bu Manastın barında
 tondon kemişil bolduñbu?
 Tondı istep жүрдүñbү?
 Batır Manas barında
- aştan açka bolduñbu?
 Aşty istep keldiñbi?
 'Cöyüaskan ala-sın!
 Mênı kayda körgön bala-sın?
 'Cakıp-bay, sênı murun körbödüm,
- koy kaytarđym buaraktañ,
 dañkıñdy: uktum ıraktan-
 kélbetiñnen tanıdım,
 sumbatıñdan tanıdım.'
- 'Batır Manas barında
 attan cöyü boldodum,
 atı istep kélbedim.
 Aştan açka boldodum,
 aşty istep kélbedim.
 Tondon kemişil boldodum,
- tondu istep kélbedim.
 Batır Manas bu balam
 ak sakaldan at aldı,
 Ak-padışa aldına
 Manas barıp bat'aldı.
- "Batasınan toydum!" deyt,
 "Köp cörtoñkonum koydum!" deyt,
 "Cırğatañdy çalğıça,
 küyölöp suluu katin alğıça,
 ar cırğaldı körgüçö!"
- Ak-kula atı tisettti,
 mañ kısı istetti.
 İçerime tıs istep,
 Manastın alarına kıs istep,
 kara kiş börküm kar kıldım,
- tülkü börküm suu kıldım.
 Kıs tab'alhay bu cêrde
 kaydon canıma zar kıldım?"
- Cakıp-bay ata atıldı,
 yolda hiç bir kız bulmadı,
 bütün yurduñu dolaştı.
 Yüksek sesle bağırarak
 slirileri ağıla gücen
 bir kel çobana rast geldi.
 Koyun çobanı dedi ki:
 "İley Cakıp-bay dur biraz!
 Kara kalpağına kar yağdırmış,
 yüreğın neden yanık
 karanlıkta dolaşırsın?
 Tilkı kalpağın ıslanmış
 gece neden dolaşırsın?
 Oğlun Er Manas var senin.
 Oğlun Er Manas yaşarken
 sen yaya mı kaldın nedir?
 Atını mı arıyorsun?
 Oğlun Er Manas yaşarken
 elbisesiz mi kaldın sen?
 E bise mi arıyorsun?
 Oğlun Er Manas yaşarken
 açlık mı çekiyorsun sen?
 Kendine aş mı arıyorsun?"
 "Çıplak ayak deli çocuk!
 Sen beni nerede gördün?"
 "Cakıp-bay, seni önceden görmedim"
 çayırlarda sürü göttim,
 namusı uzaktın işittim,
 yüzünü bilmeden tanıdım,
 yüce boyundan tanıdım."
 "Er Manas'ın varlığında,
 ben hiç yaya gezmedim,
 at aradığım yok benim.
 asla açlık çekmedim ben,
 aş aradığım yok benim,
 hiç elbisesiz kalmadım,
 kürk aradığım yok benim.
 Bahadır Manas oğlun
 ak sakal babasından at aldı,
 Ak-padışa'ya giderek
 onun duasını aldı.
 "Duasına doydum!" dedi,
 "Yola çıkmafardan vazgeçtim!" dedi,
 "Çalıp söylemek istirdim ben.
 güzel bir kızla evlenip
 bütün zevkleri tatmak isterim!"
 Anı Ak-kula'yı dizgincileyip
 beni kız aranağa gönderdi.
 Aşa tız aramak için,
 Manas'a kız bulmak için
 samur kalpağım karlandı,
 tilki kalpağım ıslandı.
 Bu yerde hiç bir kız bulmadım
 canıma o kadar zar kıldım!"

Кейчу бу сөсүн эште'ди,
Жакып-байга айтты, дейт:
625 'О Жакып-бай, атеке,
жалчылыктан алганым
жаңыс менин бос токтум,
токтумду карман сойбойн!
Саа биширинг берейин!
630 Оң баталды берип кет!
Кыстын жөңүи билемин.
Темир-кандын кысы Канукей
Манаска теңтнн кыс эде:
жекеп барыпдай жеминген,
635 жес жытадай жеңилген.
алтындан сооо кагычы,
кайн атасы Жакып-канга жагычы.
жакпы келин болочу;
кайн эне Багды-дөөлөт байбиче-
640 күмүштөн кымек катычы-
байбичеге жагычы,
жакпы келин болочу!
Ошу кеш курчаган белинде,
ошу Темир-кандын элинде
645 Темир-кандын тилин сүйлөп туручу,
ошу аккан сууну сузучу,
Темир-кандын бере турган төрөлүк,
бөрбегенде бузучу,
көк-ала сахал Менди-бай-
650 бузукка тууган кул эде!
Темир-кан-минен Жакып-кан
кудалашып турганда,
Манас койнуна келгенде,
Менди-бай бузар барыңды:
655 сенин бастырган жолун коо кылып
Манас-минен Темир-кан,
өзүңүн атасы Жакып-кан,
кайн атасы Темир-кан,
үчөө энди жоо кылар-
660 ошу жергке азыр бол!
Оң батасын берди дейт,
Темир-канга барды дейт.
Көк-ала сахал Менди-бай
көрө койду Жакыпты.
665 Атка минип желди дейт,
Жакыпты жанына келди дейт.
Желди келди жапыта,
Жакып-канга айтты дейт:
'Сен айгаш атан арытып,
670 аягы алтын-минен чарыттып,
төгөрөк журтун аралап,
кайдан келген сен чалсың,
кайда барган сен чалсың?
Алдыңгы эрдик кезерет.
675 кызым өңүң бозорот,
сен жадым жоо алып

Koyçu bu söşün eşte'di,
Cakıp-bayğa ayttı, dëyt:
'O Cakıp-bay, ateko,
çalçılıktan alğanım
cañıs mënin bos toktum,
toktumdu karmap soyoyun!
Saa bişirip béreyin!
Oñ batañdı bérıp kët!
Kıstın cönün bilemin.
Témir-kandın kısı Kanukéy
Manaska téñtış kış éde:
cékep barınday jémینگen,
635 cés jıtađay jeñilgen,
cés cıǵadıy cǵılgen,
altındın sókó kaǵıçı,
kayn atası Cakıp-kanğa caǵıçı,
cakşı kélın bolocu;
kayn éne Baǵdı-döölöt baybiçe-
640 kúmuştın kımek katıçı-
baybiçege caǵıçı,
cakşı kélın bolocu!
Oşu kesh kurçaǵan belinde,
oşu Témir-kandın élinde
Témir-kandın tilin süilöp turucu,
oşu akkan suunu suzuçu,
Témir-kandın béré turǵan tórlök,
bórbegende buzuçu,
kók-ala sakal Mëndi-bay-
buzukka tuǵan kul éde!
Témir-kan-minen Cakıp-kan
kudalaşıp turǵanda,
Manas koyunına kélgende,
Mëndi-bay buzar barıñdı:
655 senin bastırǵan cölün koо kılıp
Manas-minen Témir-kan,
özünñ atası Cakıp-kan,
kayn atası Témir-kan,
üçöö éndi coо kılar-
oşu cergke azır bol!
Oñ batasını bérđi dëyt,
Témir-kanğa bardı dëyt.
Kók-ala sakal Mëndi-bay
körö koydu Cakıptı.
665 Atka minip celdı dëyt,
Cakıptı canına keldi dëyt.
Célip keldi japıta,
Cakıp-kanğa ayttı dëyt:
'Sén ayǵaş atın arıtıp,
ayaǵı altın-minen çartıp,
tögörök cırtın aralap,
kaydan kélgen sén çalsıñ,
kayda barǵan sén çalsıñ?
Aldıñǵı érdiñ kézeret.
675 kızıñ öñüñ bozorot,
sén cayıñ coо alıp

Çoban bu sözü duyunca,
Cakıp-bay'a dıdı ki:
"Ey Cakıp-bay Han alamız,
köle hizmeti olarak,
bir tek ak kuzum var benin;
bu ak kuzuyu keserek
sana hazırlayacağım.
Hayır duanı isterim.
Güzel bir kız biliyorum.
Temir Han'ın kızı Kanukéy
Manas'a denk bu kız işte,
rızgarcı saz gibi sallıyor,
gelinler gibi süslüdür.
Kulağında altın kipe,
kayın pederi Cakıp Han beğenirse
çok güzel bir gelindir o.
Kayın ana Baǵdı-döölöt baybiçe,
kulağında gümüş küpe,
kayın ana beğenirse
pek güzel bir gelindir o!
Belinde sıkı bir kemer.
Temir Han'ın halkı içinde biri vardır,
Temir Han'ın sözcüsüdür,
akın sudan su çeker,
Temir Han ona beylik verecek,
vermezse bozucu olur.
Kır sakallı Mendi-bay
fesatlık için doğmuştur!
Temir Han ile Cakıp Han
helalleşirken,
Manas'la kucaklaşıırken
Mendi-bay bozmağa kalktı.
O senin bastığın yolu kurutur.
Er Manas ile Temir Han
bir de habası Cakıp Han,
kayın pederi Temir Han,
üçünü birden düşman kılar.
Onun için çok dikkatli ol!"
Ona böyle dua etti.
Sonra Temir Han'a vardı,
kır sakallı Mendi-bay da
uzakdan Cakıp'tı gördü.
Ata atlayıp seğirtti
Cakıp-bay'ın yanına geldi,
yanıbaşına sokularak
Cakıp Han'a şöyle dedi:
"Sen aygash alını yorarak,
ayağını alınıla çarıklayıp,
yurdun etrafını dolaşıp
nerelerden geliyorsun?
Nereye gidersin iltiyar?
Alt dudağın sarkmış senin,
kızıl yüzün de bozulmuş,
yazın düşmanın aldıñ

- жабыгып жүргөн чалсыныбы,
кылым малын жут алып
жутап жүргөн чалсыныбы?
680 Айдаган малын буталып
селбик сурап келдиңби?
"Мен жайып жоо алып
жабыкканым түптү жок,
кышын малын жут алып
685 жутап келип жүрбөймүн,
айдаган малын буталып
селбик сурап жүрбөймүн.
Менин батыр Манас балам бар-
Кайыптын кысым Кара-бөрүк
690 кармап алган талалап,
Шооруктун кызын Накылай
өлжөлөп алды коргондан-
кыс алгандай болгон жок,
кысы койнун көргөн жок!
695 Айлаш атым тистеттим,
Манаска бир сулуу кыс истеттим-
чалдыр-чулдур сүүлөгөн
тилин адам билбеген
Кытайдың журтун кыдырдым,
700 андан бир кыс таппадым;
кетменин талга саптаган,
кер эсегин артымак
аттай мактаган,
загыра наны койнуна,
айры, кетмен мойнуна
705 Сарттын журтун кыдырдым,
батыр Манас уулума
андан сулуу таппадым;
Жалпак-чоо чыгып жайлаган,
чокконун салып кесип алып
710 калжыгага байлаган,
тогөрөк калпак, чоктуу бөрүк
Калмактын журтун кыдырдым,
батыр Манас уулума
андан сулуу таппадым;
715 Калчанын журтун кыдырдым,
андан сулуу таппадым;
Кызыл-баш журтуе кыдырадым,
аздан сулуу таппадым;
суу башында үй бар,
720 үй башында бий бар
Кыргыстын журтун кыдырдым,
андан сулуу таппадым;
Бийдин журтун кыдырдым,
андан сулуу таппадым;
725 Тежиктин журтун кыдырдым,
андан сулуу таппадым;
Алыптын журтун айдадым,
андан сулуу таппадым;
Казактын журтун кармадым,

саягып жүргөн чалсыны,
кышын малын жут алып
жутап жүргөн чалсыны?
Айдаган малын буталып
селбик сурап келдиңби?
"Мен жайып жоо алып
жабыкканым түптү жок,
кышын малын жут алып
жутап келип жүрбөймүн,
айдаган малын буталып
селбик сурап жүрбөймүн.
Менин батыр Манас балам бар-
Кайыптын кысым Кара-бөрүк
кармап алган талалап,
Шооруктун кызын Накылай
өлжөлөп алды коргондан-
кыс алгандай болгон жок,
кысы койнун көргөн жок!
Айлаш атым тистеттим,
Манаска бир сулуу кыс истеттим-
чалдыр-чулдур сүүлөгөн
тилин адам билбеген
Кытайдын журтун кыдырдым,
андан бир кыс таппадым;
кетменин талга саптаган,
кер эсегин артымак
аттай мактаган,
загыра наны койнуна,
айры, кетмен мойнуна
Сарттын журтун кыдырдым,
батыр Манас уулума
андан сулуу таппадым;
Жалпак-чоо чыгып жайлаган,
чокконун салып кесип алып
калжыгага байлаган,
тогөрөк калпак, чоктуу бөрүк
Калмактын журтун кыдырдым,
батыр Манас уулума
андан сулуу таппадым;
Калчанын журтун кыдырдым,
андан сулуу таппадым;
Кызыл-баш журтун кыдырдым,
андан сулуу таппадым;
суу башында үй бар,
үй башында бий бар
Кыргыстын журтун кыдырдым,
андан сулуу таппадым;
Бийдин журтун кыдырдым,
андан сулуу таппадым;
Тежиктин журтун кыдырдым,
андан сулуу таппадым;
Алыптын журтун айдадым,
андан сулуу таппадым;
Казактын журтун кармадым,

fakir bir ihtiyar değil misin?
Kışın malını kar alan,
karda yürüten ihtiyar değil misin?
Sürüsünü kaybedip,
sadaka istemeğe gelmedin mi?"
Ben yazın düşmanın aldığı
bir dilenci değilim.
Kışın malını kar alan
karda yürüten değilim,
Sürüsünü kaybedip,
sadaka istemeğe gelmedim.
Benim bahadır oğlum: Manas var,
Kayıp'ın kızı Kara-börük"
bir ovada esir aldı.
Şooruk'un kızı Nakılay ı
bir kaleden esir aldı.
Fakat o hiç evlenmedi,
hiç kız koynunda yatmadı!
Bal rengi atına bindim,
Manas'ı ratlı bir kız arıyorum
Çaldır çuldur ederek
anlaşılmaz bir dil konuşan
Çin yurdunu dolaştım ben.
Orada bir kız bulamadım,
çapaya söğütten sap takıp
inatçı eşeğini cins atmış
gibi metheden,
koynunda ekmek taşıyan,
boynuna çift çapa asan
Sartların yurdunu dolaştım ben.
Bahadır Manas oğluma
orada da güzel bulamadım.
Dümdüz dağlarda yazlayan
domuzun etini kesip
eğcilerine bağlayan
tekerlek kalpaklı, püsküllü başlıklı,
Kalmuk yurdunu dolaştım.
Bahadır Manas oğluma
orada da güzel bulamadım.
Kalça yurduna da gittim,
orada da güzel bulamadım.
Kızıl-baş ilini dolaştım,
orada da güzel bulamadım.
Su başında evi olan
ev başında beyi olan
Kırgız yurdunu dolaştım,
orada da güzel bulamadım.
Sonra Hint yurduna gittim,
orada da kız bulamadım.
Tacik yurduna da gittim
orada da kız bulamadım.
Alpler yurduna da vardım,
orada da kız bulamadım.
Oradan Kırgız yurduna gittim,

- 730 андан сулуу талнадым!
Алда Кудай жарымда,
Ак-падыша барымда,
ак сакалдан ат алган
Падышадан бат' алган,
735 Ак-кула ат ток болгон!
Ак-падышадан бат' алган соң,
Манаска кеп айтар
киши жок болгон!
Темир-кан деген кан бар,
ашка салган тузу бар,
740 Каныкей деген кысы бар
күрөккө кийсе, жеңдеш дейт,
оп Каныкей деген кыс
бу Манаска теңдеш дейт-
Каныкейге жуучу түшө келдим!
745 Көк-ала сакал Мөңдү-бай
мынген атын бура'ди,
Темир-каадын үйүнө
желип келип түштү дейт,
Темир-каага айтты дейт:
750 "Төрбөңбөгүн Темир-кан,
айылдыктып катында,
бос дөбөнүн башында
ак-сакалдуу Жакып-кан
айлап келген малы жок,
755 артыгып келген булу жок,
жумшап келген кулу жок-
"Атка минип келдим" дейт,
"Каныкейге жуучу түшө
келдим!" дейт.
Мундай кордук болорбу,
760 мундай зордук болорбу?
Дайраңап батын бургун!
Куру келген куданы
кулдарыңа урдургун!
Анда Темир-кан айтты дейт:
765 "Көк-ала сакал Мөңдү-бай,
бузукка тууган кудудан
бузугуңа кирбеймин!
Оң жактагы жоролор,
сол эңиктен чоролор,
770 чын Жакып-кан ол болсо,
батыр Манас уулу бар!
Башыңа кийген бөрүгү!
"Төгөрөктөн көп алыпты
кырамын!" десе, эрки бар!
775 Батыр Манас уулу бар!
Оң жактагы жоролор,
сол жактагы чоролор,
атынан көтөрүп алынар!
Аятын жерге тийгиспей
780 атынан көтөрүп алынар!
Калың төшөк салынар!

- andan suлуу tappadım!
Alda Kuday carımca,
Ak-padişa barında,
ak sakaldan at alğan
Padişadan bat' alğan,
Ak-kula at tok bolğan!
Ak-padişadan bat' alğan soñ,
Manasқа кеп аytar
kişi cок bolğan!
Témir-kan dégen kan bar,
aşқа салған tuzu bar,
Kanıkey dégen kıyı bar:
kürökкө kıyse, cėñdeş déyt,
o: Kanıkey dégen kıy
bu Manasқа teñdeş déyt-
Kanıkeyge жуучу түшө keldim!
Kök-ala sakal Mėñdi-bay
mingen atın buca'dı,
Témir-kan'dın üyünö
cėlip kėlip (tüşü) déyt,
Témir-kanğa aytı déyt:
"Tėrbėnbėgün Témir-kan,
ayılıfdın kaşında,
bos dėbėnün başında
ak-sakaldıu Cakıp-kan
aydap kėlgen malı cok,
artınıp kėlgen bulı cок,
cımşap kėlgen kulu cок-
"Atқа minip celdim" déyt,
"Kanıkeyge жуучу түшө
keldim!" déyt.
Munday korduk bolorbu,
munday zorduk bolorbu?
Dayrañap başın burğun!
Kuru kėlgen kudanı
kuldarıña urdurğun!"
Aнда Témir-kan aytı déyt:
"Kök-ala sakal Mėñdi-bay,
buzukқа tuuğan kududan
buzuğıña kirbeymin!
Oñ caktağı cорolor,
sol eşikten cорolor,
çın Cakıp-kan ol bolso,
batır Manas ulı bar:-
Başına kıygen bėrügü!"
"Tėgėrėktėn көp alıptı
kıramın!" dесе, erki bar!-
Batır Manas ulı bar!
Oñ caktağı cорolor,
sol caktağı cорolor,
atınan көтөрүp alıñar!
Ayağın cerge tiygispey
atınan көтөрүp alıñar!
Kalıñ töşök salıñar!

- hiç bir yerde kız bulamadım.
Tanrı'nın yardımını ile
Ak-padişa'nın ömrü uzun olsun,
ak sakaldan at aldı,
padişadan dua aldı,
Ak-kula atı doydı.
Ak-padişa'nın duasını aldıktan sonra,
Manas'a söz söyleyecek
kimse çıkmadı.
Témir Han adlı bir har. varmış,
aşa katacak tuzu varmış
bir de Kanıkey adlı bir kıızı varmış.
Zırhını giyince boyu onunla birtiş.
Ol Kanıkey denen kıız da
oğlum Manas'a denk imiş!
Kanıkey'i istemeğe geldim!
Kır sakallı Mendi-bay da
bindiği atı döndürdü,
Témir Han'ın evine doğru
koştı, sonra attan inedi.
Témir Han'a şöyle dedi:
"Sakın kızma, ey Témir Han,
yurdunun kenarında hem
boz tepenin başında
ak sakallı Cakıp Han var.
Arında sürü filan yok,
Arında parası bulı da yok.
Kul, köle de getirmiyor.
Ata bindim koşup geldim, diyor.
Kanıkey'i isteneye
geldim, diyor!
Bu bir hakaret değil mi?
Bu bir cebir değil midir?
Nehirin başından geri çevir
eli boş gelen bu talibi!
Kullarına dayak atır!"
Témir Han ona dedi ki:
"Ey kır sakallı Mendi-bay:
Ara hoşmak için doğan kul,
fesadına girmem ben.
Sağ yanında yoldaşları,
sol yanında yiğitleri,
Cakıp Han'ın, gelen o ise.
bahadır Manas oğlu var!
Başına giydiği börtüğü var!
Etrafında bir çok alp var.
Yeneyim dese kuvveti var!
Bahadır Manas oğlu var!
Sağ yanında yoldaşları,
sol yanında yiğitleri,
attan indirip alın,
ayağı yere değmesin.
Attan indirip alırl!
Kahn düşekler serin!

- Багынан койдуң аз бишири
нарын тартып бериңер!
Байтап беден бал кымыс,
785 бал чайкатып алыңар!
Чыңжырдуу кесе чыгы: аяк
чырмайтып аяк сунуңар!
Суусунун жакшы кандырып
калың төтөк салыңар!
790 Жабууну жылу жабыңар!
Тыныш уктагып коюңар!
Таң агарып атканда,
ободоң жылдыз батканда,
күн мурдун тийгенде,
795 ойготуп алып сураңар!
Ал атыңа мингисип
алың дөңгө чааңар!
Жакшы жатык кеп айса,
жакшы жооп береңар!
800 Жамал катуу кеп айса,
жаман жооп береңар!
Айткандай кылды дейт,
эртен-минен турду дейт,
чыныпчынды койду дейт,
805 жүсүн-колун жууду дейт,
суусунун жакшы кандырып
эл жерге барды дейт.
Жакып-каден Төмөр-кан
барып кел сурады дейт:
810 "Ала-тоодай Жакып-кан,
азганып кантип жүрөсүң?
Кок-ала сакал Мөңдү-бай
бузукка тууган киши-де:
"Саска желип кирбе!" деп
815 менин турган төрөлүк
бөрбөгөндө бузучу,
бузук-бузук кеп айтты.
Бузугуна кирбедим-
келип сенден кеңеш сурадым."
820 Анда айтты Жакып-кан:
"Менин келген жолун сурасаң,
менин кебимди эшитсең-
башы кара, бут айры
адамсаң бу журттан
825 азыл барын кыдырдым:
Батыр Манас уулума
түптү сулуу таппадым!
Жасаганы жарай-ок дейт,
алтын иймек каккыдай,
830 кайы атасы мен Жакып
макылыгы жаккыдай,
маз жакшы келип болгудай
Каныкей хысын бар-ок дейт:
"Эңилдикке өлүм жок,
835 жуучулукка кордук жок!"

Багылан койдуң аз бишири
нарын тартып бериңер!
Байтап беден бал кымыс,
бал чайкатып алыңар!
Чыңжырдуу кесе чыгы аяк
чырмайтып аяк сунуңар!
Суусунун чакшы кандырып
калың төтөк салыңар!
Cабууну жылу чабыңар!
Тыныш уктагып коюңар!
Таң агарып атканда,
ободоң жылдыз батканда,
күн мурдун тийгенде,
ойготуп алып сураңар!
Ал атыңа мингисип
алып дөңгө чааңар!
Чакшы чакып кеп айсса,
чакшы жооп береңар.
Жамал катуу кеп айсса,
жаман жооп береңар."
Айткандай кылды дейт,
эртен-минен турду дейт,
чыныпчынды койду дейт,
жүсүн-колун жууду дейт,
суусунун чакшы кандырып
эл жерге барды дейт.
Чакып-кандан Төмөр-кан
барып кеп сурады дейт:
"Ала-тоодай Чакып-кан,
азганып кантип жүрөсүң?
Кок-ала сакал Мөңдү-бай
бузукка тууган киши-де:
"Саска желип кирбе!" деп
менин турган төрөлүк
бөрбөгөндө бузучу,
бузук-бузук кеп айтты.
Бузугуна кирбедим-
келип сенден кеңеш сурадым."
Анда айтты Чакып-кан:
"Менин келген жолун сурасаң,
менин кебимди эшитсең-
башы кара, бут айры
адамсаң бу журттан
анин барын кыдырдым:
Батыр Манас уулума
түптү сулуу таппадым!
Жасаганы жарай-ок дейт,
алтын иймек каккыдай,
кайы атасы мен Чакып
макылыгы жаккыдай,
маз чакшы келип болгудай
Каныкей кызын бар-ок дейт:
"Эңилдикке өлүм жок,
чуучулукка кордук жок!"

Бүгүнкү бир койун пішін,
мисфире икран едің.
Бал иле генч кырак кымыз
гүзөлдө кар гүлүн!
Кенары чини кесе иле
өңилерек сумуңа.
Сусузлугуңа бир гүзөл кандың.
калың дөңгөкөккө жың,
үстүнү сессизге бүтүн,
rahat уютуң,
тан ыры агарып
гүлгө жылдыз сөйлөк
гүн оңун жүзүнө доңгарың
өйүндөп гүлүңүзүң.
Оңу ал ата бийдир
тепкеге гүлдөргөңүң,
гүзөл сөйлөр сөйлөр исе
гүзөл сөйлөр бертиң!
Fakat fena сөйлөр сөйлөр исе
fena да сөйлөр бертиң!"
Төмөр едилени yaptılar.
Sabah erken kalktı o,
öñdө loğen koydular,
elini yüzünü yıkadı,
içeceğini bol içti,
bekleni en yere gitti.
Tömör Han yaklaşıp sordu,
Cakıp Han'ın dileğini:
"Ala-dağ gibi koca Cakıp Han,
neder acı dolağyorsun?"
Kır sakallı: Mendi-bay, oir
ara bozan köledir, bil.
Bataklığa at sürme der.
İsteyip verdiğim şeyi
bozar n, vermek istemez,
kavga çıkaran sözler söyler.
fakat ben ona aldınmamı,
kendini geldim görüşmeğe."
Cakıp Han da şöyle dedi:
"Geldiğin yolu soruyorsan
dinle anlatayım sana.
Başı kara iki ayaklı,
adan oğlu yurtdan
baştan başa dolaştım ben,
bahadır oğlum Manas'a
bir tane kız bulamadım.
Pek münevver pek yüksək,
kulağı altın küpeli,
ben kayın babaşı ağzından,
pek methedilmeye yakışan,
bana layık gelin olan
Kamkey adlı kızın varmış.
İlgiye zeval olmaz,
kız isteyene hakaret olmaz,

- Каныкейге келдим мен,
жуучу түшө келдим мен,
татасыңбы бу жуучу?
Бересиңби бу Манаска кысыңды?
- 840 Темир-кан туруп мына айтты:
'А Жакып-кан, тарыңба!
Сенин балаң бу Манас
кудасы-минен кууша берет дебейби?
Досу-минен доолаша берет дебейби?
- 845 Карындаш-минен кармаша
берет дебейби?
Сенин балаң бу Манас
кеп жоргучу дебейби?
Ак-кулашып куйругун бууат дейт,
төгөрөк жылкы койбой кууат дейт.
- 850 Алыштар-минен алышып,
батырлар-минен сайышып,
кекүрөк-минен эригиши
көпчө Ак-кула
көлдөнөн окко жактырып,
жакасы алтын ак күбө
- 855 жакалашып жоога жырттырып,
бүрөнүн ашыптан өлүп калбайбы?
Менин жаңыс кысым Каныкей
бир түндүктөн күн көргөн,
бир түндүктөн суу ичкен,
- 860 жоргодон талдап бос минген,
арактан талдап бал ичкен,
желбөгөй желге чыкпаган,
жел салкынын көрдөгөн,
түндө эшикке чыкпаган,
- 865 түнөгөн ашты ичпеген,
жаңыс кысым Каныкей
кара кийип калбайбы?
Жоргучусун койдурсун!
Анаа кысымды беремин.
- 870 Атышканын койдурсун!
Чабышканын койдурсун!
Сайышканын койдурсун!
Анаа кысымды беремин!
Атышканын койбосо,
- 875 чабышканын койбосо,
сайышканын койбосо,
түптү кысым бербеймин!
Алачыктай Жакып-кан,
Ала-тоодай Жакып-кан,
- 880 Жакып-кан үрпөйдү дейт
ачуу жаман келди дейт:
'Темир-кан, э Темир-кан,
менин кабактагы какчыгаң
богун кемирген,
мен Манаска барбасам!
- 885 Барып кабар айтпасам!
Саска жел... Темир-кан!
- Каныкейге келдим мен,
чуучу түшү келдим мен,
(татасыңбы бу тусуңдо?
Бересиңби бу Манаска кысыңды?)
Темір-кан туруп муну айтты:
'А Чакып-кан, тарыңба!
Сенин балаң бу Манас
кудасы-минен кууша берет дебейби?
Досу-минен доолаша берет дебейби?
Карындаш-минен кармаша
берет дебейби?
Сенин балаң бу Манас
көп чортуучу дебейби?
Ак-кулашып куйругун бууат дейт,
төгөрөк жылкы койбой кууат дейт.
Алыштар-минен алышып,
батырлар-минен сайышып,
көкүрөк-минен эригиши
көпчө Ак-кула
көлдөнөн окко чактырып,
жакасы алтын ак күбө
жакалашып чоңга чактырып,
бүрөнүн алыштан өлүп калбайбы?
Менин саңыс кысым Каныкей
бир түндүктөн күн көргөн,
бир түндүктөн суу ичкен,
жоргодон талдап бос минген,
арактан талдап бал ичкен,
желбөгөй желге чыкпаган,
жел салкынын көрдөгөн,
түндө эшикке чыкпаган,
түнөгөн ашты ичпеген,
саңыс кысым Каныкей
кара кийип калбайбы?
Чортуусун койдурсун!
Анаа кысымды беремин.
Атышканын койдурсун!
Чабышканын койдурсун!
Сайышканын койдурсун!
Анаа кысымды беремин!
Атышканын койбосо,
чабышканын койбосо,
сайышканын койбосо,
түптү кысым бербеймин!
Алачыктай Чакып-кан,
Ала-тоодай Чакып-кан,
Чакып-кан үрпөйдү дейт
ачуу жаман келди дейт.
'Темір-кан, э Темір-кан,
менин кабактагы какчыгаң
богун кемирген,
мен Манаска барбасам!
Барып кабар айтпасам!
Саска жел..., Темір-кан!
- Бен де Каныкей'ге келдим,
ону ичкенге келдим.
Татар мисин сен бу узду
верир мисин Манас'а кызы?"
'Темір Хан калкы деди ки.
'Чакып Хан саңын дарыма!
Сенин оғлуң бу Манас
саңгычыла учуруйор, оyle деғил ми?
Достуыла дөвөсүйор, оyle деғил ми?
Кардешиле даласүйор,
оyle деғил ми?
Сенин оғлуң бу Манас
орда бурада сүртүйор, оyle деғил ми?
Атуну куйругуңу бағайып
һөп атан топарлашып алыор.
Алплар иле чарпышып,
bahadurlarla savashyp,
gügüs gererek
koşan Ak-kula'yı
çapraz gelen oklardan kaçypyor,
yakası altın ak zırhını
boğazlaşyp :fışınana yuttıypyor.
Bir alp elinde ölmuez mü o?
Birçik kızım Kanykey
yalnız bacadan gün gördü,
suyu yalnız evde içti.
Seçmiş atlara bindi.
Uzaktan gelme bal yedi,
ince elbise ile rüzgara çıkmadı.
Seğuk nedir hiç bilmedi.
hiç gece kapıya çıkmadı.
Dünden kalma yemek yemedi.
Birçik kızım Kanykey
karaar giyip kalmaz mı?
Yurt gezmekten vazgeçsin,
kızını ona vereyim.
Ok atmaktan vazgeçsin,
çarpışmaktan vazgeçsin,
biçaklamadan vazgeçsin,
kızını ona vereyim.
Ok atmaktan vazgeçmese,
öldürtmekten vazgeçmese,
suplarmaktan vazgeçmese,
kızını asla vermem!"
Yurt gibi koca Çakıp Han
Ala-dağ gibi yüce Çakıp Han.
Çakıp Han öfkelenmişti,
hiddetinden ateş saçıp:
'Temir Han, vay Temir Han,
benim dağ kenarındaki
bokuñu kemiren
ben Manas'a barımsam!
Varıp haber vermezsem!
Balakhğa yilirü Temir Han!

- Манас кызылдан желек алычы,
кыр жагына чыгычы,
кыйкырын Манас сайычы,
890 сураса бербес Каныкей,
ач билектен алычы
ат көтүнө салычы
олжо жесирин кылычы,
анда алыа неге жетет?
- 895 Куймалуу жүгөн капкасында-
Ак-падыша элинен
бөлөк башкасын(да?)
талдап түптү жартанда
"Ак-падыша бар'аламын!"
деп барганда,
айдай калкын керди-де,
900 Орустан бөлөк бу журтту
Ак-падышам аа берди-де.
Жалтыл-жултул жайда бар-
Кысың маа бербес
жерин кайда бар?
Анда Төмөр-көн айтты:
- 905 'Ойноп айтамын, Жакып-бай,
талкактап айтамын, Жакып-бай!
Ай карангы түн эде:
катын-минен бала
аралашып билген күн эде.
- 910 Катынша кеңеш салайн!
Балама кеңеш салайн!
Агама кеңеш салайн!-
Анан кайтып келейн!
Тура тургул, Жакып-кан!
- 915 Баягы көк-ала сакал Мөңдү-бай
бузукка тууган кул эде.
Падыша бери-туган
ат башындай алтымыш,
кой башындай күмүшүн
- 920 "Кой!" дей-туган бузугу
ош'ол мени бусаса!
Кеңешин келейн!
Тура тургул, Жакып-кан!
Кайтып бутка салды дейт,
- 925 баны туунуу бийлерин,
карысы салык кандарын
ат чаптырын алды дейт,
өзү үйүнө жиңды дейт:
'Кече келген Ала-тоодай
Жакып-бай,
- 930 "Саска желе киргин!" дейт,
"Жаңгыс уулум Манаска
Каныкей кысың бергин!" дейт.
Кантебис чактыпар?
Көк-ала сакал Мөңдү-бай
- 935 бузукка тууган кул экен,
булкулуп кобо калды дейт:

- Manas kızıldan cölek alıçı,
kır çağına çığıçı.
kuykırıp Manas sayıçı.
surasa bərbes Kanıkéy,
aç bilekten alıçı
at köni-nö salıçı
olco césirin kılıçı.
anda al.ñ nége cétel?
Kuymaluu eügön kapkasında-
Ak-padışa élinen
bölek başkasın(da?)
taldaپ öiptü carğanda
"Ak-padışa bar'alamın!"
dép barğanda,
ayday kalkan kerdí-de,
Orustan bölek bu cürttü
Ak-padışam aa bérđi-de.
Calıp-cultup cayda bar-
Kısıñ maá bərbes
cérin kayda bar?
Anda Témir-kar ayttı:
'Oynop aytamın. Cakıp-bay,
talakaktap aytamın, Cakıp-bay!
Ay karanğı tün éde:
katır-minen bala
aralaşıp bilgen kün éde.
Katınğa kéñeş salayn!
Balama kéñeş salayn!
Ağama kéñeş salayn!-
Anan kaytıp kéleyn!
Tura turğın, Cakıp-kan!
Bayağı kök-ala sakal Mėñdi-bay
buzukka tuuğan kul éde.
Padısha bėre-tuğan
at başınday altınıc,
koy başınday kümüşün
"Koy!" dēy-tuğan buzuğu
oş'ol mēni busasa!
Kėñeşip kēleyn!-
Tura turğın, Cakıp-kan!
Kayıp butka saldı dēyt,
başı taulur biylerin.
karısı salık kendarın
at çaptırıp aldı dēyt,
özü üyünö cıydı dēyt:
'Kėce kėlgen Ala-tooday
Cakıp-bay.
"Saska cėle kirgin!" dēyt,
"Cañğıs uulum Manaska
Kanıkéy kısıñ bėrgin!" dēyt.
Kantebis cakıtar?
Kök-ala sakal Mėñdi-bay
buzukka tuuğan kul éken.
bulkulup kobo kaldı dēyt:

- Manas kızıl bayrağı alıp
dağın sırtından çıkacak,
haykırtarak buraya saldırarak.
Vermediğin Kanıkéy'i
ince fileğinder çekip alacak,
atının arkasına atıp
esir diye götürcecek,
o zaman kuvvetin ne işe yarar?
Atı süslü koşumludur.
Ak-padışa
kavminden başkasını,
söğüt dalı gibi yarar
Ak-padışa'nın duasını
alamaya gideli
ay gibi kaşını çattı,
Rus'tan başka her milleti
Ak-padışa bana verdi diyor.
Yaz günleri sıcak eser,
kızını bana vermemeğe
nasıl cesaretin var?"
O zaman Temir Han da şöyle dedi:
"Şaka söyledim Cakıp-bay,
latife ettim ben sana.
ay karanlık gecede olur,
kanmla çocuğumla
bunu iyice düşünelim.
Gidip karamla görüşeyim,
kızım la da konuşayım.
ağabeyimle görüşeyim,
ondan sonra geleylim!
Sen burada dur, Cakıp Han!
Bayağı, kır sakallı Mendi-bay
ara bozmak için doğmuştur.
Padışaha layık olan şey
at başı kadar altındır,
koyun başı kadar gümüşdür.
O, bunu vermeyeyim istiyor,
"Verme!" diye kaşı-çakıyor.
Hele gidip görüşeyim,
sen burada dur Cakıp Han!"
Kanıcıyı sallayıp gitti.
Başı toğlu beylerini
bütün nüfuzlu hanlarını
at gönderip çağırttı o.
kendi evine topladı:
"Dün Ala-dağ gibi
Cakıp-bay geldi,
"Sazhğa bir ip ger!" dedi,
"Tek oğlum Manas'a
kızın Kanıkéy'i ver!" dedi.
Ne yapalım beyler?"
Kır sakallı Mendi-bay ki
ara bozmak için doğmuştur,
acele yerinden kalktı:

"Айдан келген малы жок,
артынып келген булу жок:
"Жаңгыс аттуу Жакыпта
940 аа кысым бөремин!" деп
жаның чыгып барабы?
Дайранын башын бурамын,
катарлап калың коргон урамын,
өзүм сак боломун!
945 Аргымак оосун жаямын,
жаңгыс Манасты саямын,
атын ылоо кыламын-
Коркпо, коркпо, Төмөр-кан!
Менди-бай бу сөс айтканда,
950 карысы салык кандары,
башы туулуу бийлери
Менди-байга айтты дейт:
Төмөр-кандын бергенине
тойбодун,
бузугунду койбодун,
955 көк-ала сакал сен тургай,
карысы салык кан мен тургай,
башы туулуу мен тургай!
Ак-падыша элинен,
андан бөлөк бу элине
960 Манас самандай кылып сапырып,
камыштай кылып жапырып,
каркаралуу бу кысын
кармап олжос кылычы,
касабалдуу келинин
965 кармап олжос кылычы,
бодоңсуган жигитим,
балырыган жигитим
барың кырыс ийиңи!
Жакып-кан чакырып алыңар!
970 Алың жерге тийгиспей
так көтөрүп алыңар!
Кан тактага чыгарып
кашың тоңок салыңар!
Барча-минен балкыны
975 алыңа тоңок коюңар!
Буулум-минен бутаны
булуна чулгап кылыңар!
Барча-минен балкыны
атына төрдик буруңар!
980 Аракыга бал кошуп
алтындан кылгап аякка
аа куюп сунуңар!
Досторконду коюңар!
Чылаңчыңды коюңар!
985 Өрүк-минен мейси
алдына барып тартыңар!
Алтындуу тандун тогушту
аа кигисип ийиңер!
"Төмөр-кандын кысымы

"Aydap kélgen malı çok,
artınıp kélgen bulı çok:
"Cañgıs attuu Cakıpta
aa kısım bəremin!" dep
canlı çıǵıp baradı?
Dayranın başın buramın,
katarlap kalıñ korǵon uramın,
özüm sak bolomun!
Arǵımak oosın cayamın,
cañgıs Manastı sayamın,
atın ıloo kılamın-
Korkpo, korkpo, Témir-kan!
Méndi-bay bu sös aytkanda,
karısı salık kandarı,
başı tuuluu biyler:
Méndi-bayǵu aytı deyt:
"Témir-kandın bérgenine
toybodun,
buzugundu koybodun,
kök-ala sakal sen turǵay,
karısı salık kan men turǵay,
başı tuuluu men turǵay!
Ak-padısha élinen,
andan bölök bu éline
Manas samanday kılıp sapırıp,
kamıştay kılıp japırıp,
karkaraluu bu kışın
karmap oljós kılıçı,
kasabaluu kelinin
karmap oljós kılıçı,
bodońsuǵan cigitim,
balırsıǵan cigitim
barıñ kırıp iy-iñi!
Cakıp kan çakırıp alıñar!
Ayaǵın cırge tiygispey
tak kötürüp alıñar!
Kan taktaǵa çıǵarıp
kañıñ tōǵok salıñar!
Barça-minen halkını
aldına tōǵóp koyuñar!
Buulum-minen butanı
buluna çulǵap kılıñar!
Barça-minen balkın
atına tórdik buruñar!
Arakıǵa bal koşıp
altındarı kılǵarı ayakka
aa kuyup sunuñar!
Dostorkondı koyuñar!
Çılańçıńdı koyuñar!
Örük-minen méysi
aldına barıp tartıñar!
Altınduu tandun toǵustu
aa kigisip iy-iñer!
"Témir-kandın kısımı

"Attan gelen sürüsü yok,
bir hazine getirmemiş,
eli boş gelen Cakıp'a
ona kızımı vereyim diyorsun.
Sen alkın. mı kaybettin?
Alkan suyu çeviririm,
güçlü kaleler deviririm,
kendim onu karşılardım,
atañ aǵzını yırtardım,
Manas'ı kendim öldürürüm,
atını yük atı yapardım.
Korkuna, korkuna, Ey Temir Han!"
Mendi-bay böyle deyince
bütün o nüfuzlu hanlar,
bütün başı tuǵlu bey'er
Mendi-bay'a dediler ki:
"Temir Han'ın nimetlerine
doymadın mı?
Fesadlıkdan vazgeçmedin mi?
Kır sakallı bir adam oldun,
biz hep nüfuzlu hanlarız,
hep başı tuǵlu beyleriz,
Ak-padısha'nın kavminden başka hep
bütün diğer milletleri
Manas saman gibi savurdu,
hepsini karmış gibi yardı,
başı sorguşlu kızları hep
kolundan tutup esir etti.
Duvaklı gelinleri de
yığın yığın esir aldı.
Bree çalǵan gençlerin,
bu kaktıranan yiǵitlerin
gelir hepsini mahveder!
Cakıp Han'ı çağırın!
ayaǵı topraǵa değmesin,
hürmetle koluna girin!
Han tahtına çıkarın,
kalın dōšek yapdırın,
alt n işlenmiş ipekten
altına dōšek yaydırın.
Yumuşak ipek örtülerle
bacaklarını sarın.
Kumaş ile Be'li kumaş ile
atına süslü çu' yayın!
Rakıya bal katin da
altın bir kupaya koyup,
ona hürmetle sunun.
Sonra sofralar kuralsun,
el leğeni hazırlaasın,
kurtı üzümder, kaysılar.
sofrasına dolduralsun,
altın köklerin dokuzunu
ona hediye verin!
Temir Han'ın kızını artık

- 990 Жакып-бай куда болду!" деп
толгөрөк жүргү гандасын!
"Он чуңкурун толтур!" деп,
"Жыкыны айдап келгин!" деп,
"Кырк чуңкурун толтур!" деп,
995 "Койду айдап келгин!" деп,
"Жүс чуңкурун толтур!" деп,
"Сыйрды айдап келгин!" деп,
"Төрт чуңкурун толтур!" деп,
"Түөнү айдап келгин!" деп,
1000 Ашыра малды салбаспы?
Тапса айдап келбейби?
Таппаса ошунан ары кетпейби?
Айтканымдай кылды дейт,
ашыра малды салды дейт,
1005 га жарыша болду.
Жакып-бай кайтып барды Манаска,
жетип Манаска айтты дейт:
"Жортконунду
койсун!" дейт.
"Жортконунду койбосун,
1010 кысымды бербеймин!" дейт.
Кырк чороңо кабар сал!
Айкырганы жолборстой
Алмамбетке кабар сал!
Алдырганы качырган каблапдай
1015 Ажыбайга кабар сал!
Боз-адыр болгондуу
тоонун сепирдей
үстүңгү Кудай Тенридей
Манас мында турасың.
Ак-падыша улукка
1020 өзүң барып катарсын,
айтканын-минен болорсуң!"
Манас чорону чакырды:
"Алмамбет, айда жүс жылкы!
Ажыбай, айда жүс жылкы!"
1025 Тең өскөнүм кырк чоро,
кыркы бирдей бир төрө,
кырктын кырк жүс жылкы айдаңар!
Он чуңкуру толбойбу?
Кырк чуңкуру толбойбу?
1030 Жүс чуңкуру толбойбу?
Төрт чуңкуру толбойбу?
Барына кабар салды,
Жакып-байдын үйүнө
Манас баптап келди дейт,
1035 келип үйдө түштү дейт:
"Кандай жол-минен барабыс?
Бүрөө жамап кел айтып,
бүрөө жакшы кел айтып
жакшылаша жакшылашып аларбыс,
1040 жамандаша жамандашып аларбыс!
Дүрмөттүү, мылтык түтөгүп
Чакып-бай куда болду!" деп
дөгөрөк курту таңдасын!
"Он чуңкурун толтур!" деп,
"Калкы айдап келгин!" деп,
"Кырк чуңкурун толтур!" деп,
"Койду айдап келгин!" деп,
"Күс чуңкурун толтур!" деп,
"Сыйрды айдап келгин!" деп,
"Төрт чуңкурун толтур!" деп,
"Түөнү айдап келгин!" деп,
Ашыра малды салбаспы?
Тапса айдап келбейби?
Таппаса ошунан ары келбейби?
Айтканымдай кылды дейт,
ашыра малды салды дейт,
аа чарша болду.
Чакып-бай кайтып барды Манаска,
цетип Манаска айтты дейт:
"Cortkonuñdu
койсун!" дейт.
"Cortkonuñdu koyboson,
kısımdı herbeymin!" дейт.
Kırk çoroño kabar sal!
Aykırğanı colborstoy
Almamбетке kabar sal!
Aldırğanı kaçırған kablanday
Acıbayğa kabar sal!
Böz-adır bolpoñduu toonun
señirdey
üstüñgü Kuday Tеñridey
Manas mında turasıñ.
Ak-padişa ulukka
өзіñ барıp katarsıñ,
aytkanın-minen bolorsuñ!"
Manas çoronu çakırdı:
"Almamбет, ayda çüs cilkı!
Acıbay, ayda çüs cilkı!"
"Tеñ öskönüm kırk çoro,
kırkı birdey bir төrө,
kırktın kırk çüs cilkı aydañar!"
On çuñkuru tolboybu?
Kırk çuñkuru tolboybu?
Çüs çuñkuru tolboybu?
Tört çuñkuru tolboybu?"
Barına kabar saldı,
Çakıp-baydın üyünө
Manas baştap keldi дейт,
kelip üydө түştü дейт:
"Kanday col-minen barabıs?
Bürөө caman көр uyıp,
bürөө çakşı көр uyıp
çakşıлаша çakşıлашып alarbıs,
camandaşa camandaşıp alarbıs!"
Dürmөттүү, mılтыk түтөтүр.
Çakıp-bay gelsin istesin,
Bütün halk ona yaşa, desin,
sonra on vacı doldurun,
yılıkыı süтүр gelin,
kırk vadi doldurun,
koyunları sürüp getirin,
yüz vadi doldurun,
sığırları sürüp getirin,
dört vacı doldurun,
develeri sürüp getirin.
Bir çok hayvan daha getirin,
sürülcri görse gelmez mi?
Cörmezse çıkıp geri gitmez mi?"
Söylenen bu şey yapıldı,
daha bir çok mal verildi,
istenen şey kabul edildi.
Çakıp bay Manas'a döndü.
Evde Manas'a dedi ki:
"Yurt yurt dolışmaktan
vazgeçecekisin
vazgeçmeyecek olursan
kızımı vermem!" dedi.
"Kırk yiğidine haber sal!
kaplanlar gibi kükreyen
Almamбет'e de haber sal!
Kıplan gibi sinsi koşan,
Acıbay'a da haber sal!
Böz-adır dağı tepesi,
gibi heybeñli
üstündeki Hüda Tanrı gibi,
Manas sen buradasın.
Ulu Ak-padişa'nın yemına
kalkıp gitmelisin sen,
dediğimi yapmalısın!"
Manas yiğitlerini çağırdı:
"Almamбет sen yüz at getir!
Acıbay sen yüz at getir!
Denk büyüdüğüm kırk yiğidim,
kırkımız da birer esendi,
kırkımız kık yüz at getirin.
Bununla on vadi dolmaz mı?
Kırk vadi dolmaz mı?
Dört vadi dolmaz mı?
Dört vadi da dolmaz mı?"
Hepsine böyle haber saldı.
Çakıp-bay'ın evine
başta Er Manas geldi.
Eve girip oturdu:
"Hangi yoldan gitmeliyiz?
Birisi fena söz söyler,
öbürü iyi söz söyler,
iyilikle söyleneni beğeniriz,
kötü söyleyeni fena deriz!"
Şurada tüten tüfçü

- алы асма алапы!
Сырдуу желек сүлүп
карагай найза колго алапы!
- 1045 Каттуу болуп баралы!
Жалап кымыч байламын
жалманыпты баралы!
Жакшысы жандан түнүлсүн!
Жаманы малдан түнүлсүн!
- 1050 Айтканындай кылды дейт.
Кыргыз жылкы айдады,
карыбаган кара атан,
арыбаган ак атан
азык чоро арты дейт:
- 1055 Силер жүрө турунар!
Мынып (?) Ак куланы жүгүртүп
Ак-канга барып келайы.
Андан жооп алайы!
Алгындан курак курагың!
- 1060 Ак-падыша улуктан
барып келсе сурайың!
Ак-куланы арым-арым жүгүртүп,
домбултуу башы-минен түйүлтүп
Ак-тадыша улукка
- 1065 Манас эми барды дейт.
Ак-падышага айтты дейт:
'Талдан түптү жарамып,
Кандын кысы Каныкей
эм алгалы барамын-
- 1070 Кандай болот, Падышам?"
'Барекелди өзүңө,
маашыр болдум сөзүңө,
разы болдум өзүңө,
бейил болдум сөзүңө!
- 1075 Он жактагы чоролор,
сол жактагы санаттар,
ак-куржунду ачыңар!
Алтын дилде алып чык!
Акчаны кошо алып чык!
- 1080 Манас кайнына барганда,
жеңелери келгенде,
балдыздары барганда,
алтын, күмүш акчаны
aa берсин Эр Манас!
- 1085 Айтканындай кылды дейт:
оң эшикте төрт чоро
алтын дилде алып чыкты,
сол эшикте төрт санат
алтын, күмүш акчаны
- 1090 артып берди Манаска.
Ошу Манастын кырк чоро
орто жолго келгенде,
Ак-кула-минен бу Манас
aa жете келди дейт.
- 1095 Анда айтты кырк чоро:
- ан асма алап!
Сырдуу челек сүлүп
карагай найза колго алап!
Katuу болуп баралы!
Calan kılıç baylanıp
calmanışıp baralı!
Cakşısı candan tüñülsün!
Camanı maldan tüñülsün!
Aytkanınday kıldı déyt.
Kırgız cılık aydadı,
karıbağan kara atan,
arıbağan ak atan
azık çoro arılı déyt:
'Siler cürö turuñar!
Mıñın (?) Ak-kulanı cügürtüp
Ak-kanğa barıp kélâyın!
Andan cоop alayт!
Altındar. kurak курағың!
Ak-padıша uluktan
barıp kélécş surayın!"
Ak-kulanı arım-arım cügürtüp,
dombultup başı-minen tүйүлтүп
Ak-padıша ulukka
Manas émi bardı déyt.
Ak-padıшага ayttı déyt:
'Talдан түptү çaramın,
Kandın kısı Kanıkéy
ém alğalı baramın-
Kanday bolot, Padışam?"
'Barekeldi özünö,
maaşır boldum sözünö,
razı boldum özünö,
béyil boldum sözünö!
Oñ caktağı çorolar,
sol caktağı sanattar,
ak-kurcındı açılар!
Altın dilde alıp çık!
Akçanı koşo alıp çık!
Manas kayınна barğanda,
cеñеларı kélgende,
baldıstarı barğanda,
altın, күmüş akçanı
aa bérсин Эр Manası!
Aytkanındı kıldı déyt:
oñ éşikте tört çoro
altın dilde alıp cыktı,
sol éşikте tört sanaт
altın, күmüş akçanı
artıp bérди Manaska.
Oşu Manastın kırk çoro
orto colго kélgende,
Ak-kula-minen bu Manas
aa cете kélди déyt.
Anda ayttı kırk çoro:
- omzumа usayт!
Alacı bayраğıна dayanıp
çam mızраğı elime alayт!
Şiddetle oraya varayт!
Yalın kılıcını tağlayıp,
korku saçarak varayт!
Erkeklerin seçmesi ölsün!
Hayvanların fenası ölsün!"
Söylediklerini yaptılar.
Kırgız at sürülerini sürdü,
kocamanış develere.
yolumatış develere
yigitler erzak yükledi:
"Siz yolunuza çıkın.
ben Ak-kulanı sürüp
Ak Han'a varıp geleyim,
ondan cevap alayт!
Bir çok altın toplayayт,
Ulu Ak-padıша'dar ben
öğüt alıp geleyim."
Ak-kulasını koşturdu,
atın başını coşturdu,
ulu Ak-padıша'ya doğru
Manas deken oraya vardı,
Ak-padıша'ya dedi ki:
"Söğüdün kökünö yarattım,
Hanın kızı Kanıkéy'i
zevce diye almaya gidiyorum,
sen ne dersin padışah'ın?"
"Tebrikler olsun sana,
münasip buldum sözünü,
uygun gördüm benü,
doğru buldum sözünü!
Sağ tarafta yigitler,
sol tarafta ulular
ak torbaları açın,
altın para çıkarın,
üste altın da verin.
Manas kayın haba evine varınca,
yengeler de hep gelince,
baldızar da toplanınca
bu gümüş altın akçeleri,
onlara versin, Er Manas!"
Söyleneni yaptılar;
sağ kapıda dört çoro
altın para gelirdi,
sol tarafta ulular
altın gümüş akçeleri
getirip Manas'a verdiler.
Manas'ın kırk yigidi de
yolun ortasına gelince
Manas atı Ak-kula ile
yolda onlara yetti.
O zaman kırk yigit dedi ki-

- Кайдан келдиң сен, Манас?
Кыпкакдай кызыл найза кылтайтты
Кытайды жооптап келдиңби?
Күйө сендей болорбу?
- 1100 Карайайдай мултук асмып
Калмакты жооптап келдиңби?
Күйө сендей болорбу?
Садагын сала курчанып
Сартты жооптап келдиңби?
- 1105 Күйө сендей болорбу?
Тооба Теңри Кудайга,
Ак-падыша көрө алды,
жакшы көрдү Манасты!
Алтын, күмүш акчаны
- 1110 артып берди Манаска!
"Айтканымды кылгың!" дейт,
"Айыңа жетип барганда,
жөнөгөң жеткенде,
балдыстары барганда,
- 1115 алгып да акча берсин!" дейт,
"Балдыстары барганда,
жөнөгөң жеткенде,
алгып, күмүш акчадан
балдысына берсин!" деп,
- 1120 "Жеңсине берсин!" деп,
Көк сакалдуу Мөңди-бай
бу Манасты көргөндө,
Темир-канга жүгүрүп
бузук кылып келди дейт,
- 1125 Темир-канга айтты дейт:
'Аттан, аттан, Темир-кан!
Ак асаба туу келди,
желпилдеген туу келди,
жерин майпыкан кол келди-
- 1130 ылдам аттан, Темир-кан!
Өгүн айссам, болбодун:
"Дайраның башын бурамын!" деп,
"Калың коргон урамын!" деп,
"Катарлап бекетип койомун!" деп,
- 1135 айткан тилимди албадым.
Тарбазаның оосуна
тарсылдаган көп мултук -
Темир-кан, тес аттан!
Манас-минен кырк чоро
- 1140 эки бөлүп алалы!
Апа жоопту кылат!
Темир-кан айтты дейт:
'Бузукка мен кирбеймин
Барып коро койоңар!
- 1145 Темир-кандып колдошу,
бирге жүрөр жолдошу
чаан барып көрсө дейт,
кырк чоро келди дейт,
кырк жүс жылкы айдап келди.

'Kайдан keldiñ sen, Manas?
Kalkanday kızıl nayza kıltaıtıy
Kıtaydı cоolap keldiñbi?
Küyö sеndey bolorbu?
Karagayday mUltuk asıııp
Kalmakdı cоolap keldiñbi?
Küyö sеndey bolorbu?
Sadağın sala kurçanıp
Sartı cоolap keldiñbi?
Küyö sеndey bolorbu?
'Тооба Теңри Кудайга,
Ak-padıша көрө aldı,
cakşı kördü Manastı!
Altın, күmüş akçanı
artıp bеrdi Manaska!
"Aıtkanımıdı kılğın!" deйт,
"Aygа cеtip barğanda,
cеñeleri cеtkende,
baldıstarı barğanca,
altın da akça bеrsin!" deйт,
"Baldıstarı barğanda,
cеñeleri cеtkende,
altın, күmüş akçadan
baldıına bеrsin!" deп,
"Cеñesine bеrsin!" deп,
Kök sakaldıy Mеñdi-bay
bu Manastı körgөndө,
Tеmir-kanğa cügürөp
buzuk kılıp keldi deйт,
Tеmir-kanğa aйтı deйт:
'Attan, аттан, Tеmir-kan!
Ak asaba tuu keldi,
celpildegен tuu keldi,
cәri maypıkan kol keldi-
ıldam аттан, Tеmir-kan!
Ögün' ayssam, болbодун:
"Dayranın başın buaramın!" deп,
"Kalıñ korgоn uramın!" deп,
"Katarlap bөketip koyomun!" deп,
aйтkan tilimdi albadım.
Tarbazanıñ оosuna
tarıldаған көр mułtuk-
Tеmir-kan, tес аттан!
Manas-minen kırk çoro
eki bölüp alalı!
Aпа жоопı kılatı!
Tеmir-kan aйтı deйт:
'Buzukka mеn kirbeymin!
Barıp körө koyuñar!"
Tеmir-kandıp koldошу,
birge cürөр coldошу
çaан барıp көrsө deйт,
kırk çoro keldi deйт,
kırk cüs oilk: aydap keldi.

"Nereden geliyorsun Manas?
Kızıl mıtrağını saz gibi sallayıp
Çinlilerle mi savaşıp geldin?
Senin gibi güvey olur mu?
Ağaç kökü gibi tıf tıfın omuzunda
Kalmuklarla mı savaşıp geldin?
Senin gibi güvey olur mu?
Okun beline bağlanmış
Sartlarda mı cenk ettin sen?
Senin gibi güvey olur mu?"
"Tövbeler olsun Tanrıma,
Ak-padışa gördü beni.
Manas'ı güzel kabuı etti.
Bir dolu altın gümüş parayı
Manas'a hediye etti.
"Söylediğini yap!
Aşiretine dönüp varınca
yengeler hep toplanıp da
baldızlar da gelince sen
bunu onlara hediye et,
baldızların toplanınca,
yengeler karşılayınca
bu altınla gümüşleri
hep baldızlarına ver,
yengelerine hediye et!" dedi.
Kır sakallı Mendi-bay'sa
Er Manas'ı görür görmez
hemen Temir Han'a koştu
ara bozmağa koşmuştu.
Temir Han a şöyle dedi:
"Ata bin, ata bin Temir Han!
Ak bayraklı tuğlar geldi,
yelde uçan tuğlar geldi,
yeri titreyen ordu geldi!
Çabuk ata bin Temir Han!
o gün dediğimi yapmadın,
nehrin başını çevireyim dedim,
kalın bir kale kurayım dedim,
kemerli tahtın: edeyim dedim.
Sen sözümü dinlemedin.
Kapının tam önünde,
tüfek sesleri patlıyor.
Çabuk ata bin Temir Han!
Manas'la kırk yiğidini,
ikiye bölüp alalım,
karmaşa yaratalım."
Temir Han da şöyle dedi:
"Fesatlığa ben giremem,
hele çıkın bir bakın."
Temir Han'ın koldaşları,
yolda dahi yoldaşları
dışarı fırlayıp baktılar.
kırk yiğidin kırk yüz atla
geldiklerini gördüler.

- 1150 'Бу немени жылкылар?'
'Жакыштын элге салган алымы,
Каныкейге кырк чоронуп
айдап келген калымы!'
'Жылкыны айдап алыңар!
- 1155 Төрт чуңкурга салыңар!
Төрт чуңкур толсо,
битти сениң калымың;
төрт чуңкур толбосо,
сенин калымың битпесе-
- 1160 дагы айдап келиңер!'
Манас жаңгыс талада түптү.
Көк-ала сакал Менди-бай
Манастын кырк чорону
ак сарай үйгө кириди,
- 1165 энигип бекитил кайду.
Манас калды талада,
жаңгыс калды талада.
Кырк чоро үйгө кирген
аракыдан талдап бал ичин
- 1170 ачкабайт, сусабайт.
Бу Манастын жапында
кара баштуу адам жок,
төрт буттуу ит жок,
саратан тамыс, күн ысык.
- 1175 'Манас суусалып өлүп барат' дейт:
'Атадан жаңгыс туубаска тооба!
Атыңды 'Манас' койбоско тооба!
Алдымдан адам бар болсо,
'Арстан Манас канти?' деп
- 1180 келер эди жапыма:
аркамда ини бар болсо,
'Жаңгыс Манас калды!' деп
келер эди талгонуп.
Манас аракыга бал кошкон
- 1185 көкүрүндөгү суусунуп:
өзү кутуп ичсеге
самас кылып олтурат
кыйындап кыйы Манас.
Алгымыш алты мал досу,
- 1190 мал досунун ичинде
Кара-токо жан досу
эшикке чыгып караса,
пу Манастын жапында
кара баштуу киши жок.
- 1195 төрт буттуу ит-те жок.
Манас кара баш сыр жааны
тартып койо берди дейт.
Кырк чоро атка минди дейт,
ичпей калган кырк чоро,
- 1200 татпай калган кырк чоро,
керкуп энди айтты дейт:
'Пу Манастын жапында
кара баштуу киши жок,
- 'Бу немени чыкклар?'
'Чакыптын элге салган аhini.
Каныкейге кырк чоронун
айдап келген калымы!'
'Чыккы айдап алыңар!
Төрт чуңкурга салыңар!
Төрт чуңкур толсо,
ittti сениң калымың;
төрт чуңкур толбосо,
сенин калымың битпесе-
дагы айдап келиңер!'
Манас жаңгыс талада түптү.
Көк-ала сакал Менди-бай
Манастын кырк чорону
ак сарай үйгө кириди,
эшигін бекитип койду.
Манас калды талада,
жаңгыс калды талада.
Кырк чоро үйгө кирген
аракыдан талдап бал ичип
ачкабайт, сусабайт.
Бу Манастын кананда
кара баштуу адам жок,
төрт буттуу ит жок,
саратан тамыс, күн ысык.
'Манас суусалып өлүп барат!' дейт.
'Атадан жаңгыс туубаска тооба!
Атыңды 'Манас' койбоско тооба!
Алдымдан адам бар болсо,
'Арстан Манас канти?' деп
келер эди канима:
аркамда ини бар болсо,
'Жаңгыс Манас калды!' деп
келер эди толгонуп.
Манас аракыга бал кошкон
көкүрүндөгү суусунуп
өзү кутуп ичсеге
самас кылып олтурат
кыйындап кыйы Манас.
Алтымыш алты мал досу,
мал досунун ичинде
Кара-токо жан досу
эшикке чыгып караса,
пу Манастын кананда
кара баштуу киши жок,
төрт буттуу ит-те жок.
Манас кара баш сыр жааны
тартып койо берди дейт.
Кырк чоро атка минди дейт,
ичпей калган кырк чоро,
таппай калган кырк чоро,
керкуп энди айтты дейт:
'Пу Манастын кананда
кара баштуу киши жок,
- 'Бунлар hangi сүрү бөйле?
Чакыптын балка салдыгы аhini?'
Каныкейге кырк yiğidir,
getirdiği hcdiyedir."
'Sürünüzü toplayın,
dört vadiye doldurun.
dört vadiyi doldurursa
gelin horennuz hitti demektir.
Dört vadiyi doldurmazsa
gelin horenn bitmemiştir
daha kayvan getirirsiniz!"
Manas ovaya yalnız indi.
Kır sakallı Mendi-bay'ca.
Manas'ın kırk yiğidini
ak saray eve götürdü.
Kapısını kilitledi.
Manas kaldı ovada,
yalnız kalmı ovada.
Kırk yiğit eve girince
bütün rakılar içtiler.
Açlık susuzluk çekmediler.
Manas'ın yanında ise
kara başlı insan yoktu,
dört ayaklı köpek bile yoktu.
Bu çok sıcak yaz gününde
susuzluktan ölecekti:
'Atıdan yalnız doğmasaydım, tövte,
adım Manas konulmasaydı,
bir ağabeyim bulucsaydı,
arşlan Manas'a ne oldu diye
elbet yanuma gelirdi.
Küçük kardeşim olsaydı:
Manas yalnız kaldı deyip
koşar yanuma gelirdi."
Manas rakıya bal kulu,
talumundaki suyunu
kendisi doldurup içti.
Namaz kıldı oturup,
çok acılar çekti Manas.
Altmış altı mal dostu,
mal dostlarının içinde
Kara-toko can dostu,
kapıdan çıkıp bakındı,
Er Manas'ın yanında hiç
kara başlı adam yok.
Dört ayaklı köpek bile yok.
Manas kara baş alaca yayı,
gemiş fırlatıyordu.
Kırk yiğidi ata bindi,
içmeden ervel, kırk çoro,
yemeklerden de yemeden
korkarak şöyle dediler:
'Er Manas'ın yanında tek
kara başlı kişi yok,

- төрт буттуу ит-тө жок,
1205 төрө Манас кырбайбы?
Бизди кырып ийсейби?
Ылдам аттан, кырк чоро!
Бис Манаска бараты,
барып жооп айтамы!
- 1210 Биринин атын
бири мене чапты дейт,
биринин тоун
бири кайсы чапты дейт.
'Ал ичпедик, таш иштетик,
- 1215 Кан эшиги канга
кара моо-минен аш иштетик,
бек эшиги бекитип
бекитүү-мен аш иштетик!
Ала-тоодай Манас кан:
- 1220 ашырарбы экен жасканда,
агын суудай Манас-кан
кечирерби экен жасканда?
Кесиңи болсоң, баш мина!
Төгүңү болсоң, кан мина!
- 1225 Манас күлүп ийдн дейт:
'Кырк чоро, сени кырбайын!
Кырбайын да көрбөйүн!
Акылы саа кылармын!
Жоо жеринден ийтейин!
- 1230 Саа өчөпүп кантейин?
Алтымыш танап ак чатыр
астында жасып тикти дейт.
Манас чаңгыс олтурду,
Күндүс коркуп кел'албай
- 1235 башпастар-мен жөнөлөр
күтүм кирип келкенде,
гарчана макмалды кошуу жамалып,
бөрмөткө шурупу кошуу тагылып,
ушага эрдикти кошуу жагылып,
- 1240 акырын басып шодурап
Манастын каанына келди кыс.
Суксурдай мойнун суналтып,
суудай бетин кызартып,
басып келди каанына,
- 1245 бир жанаша олтурду.
'Кече келе жатканда,
Ак-падыша улукка,
аа өзүм барганда,
алтын, күмүш акчалы
- 1250 артып берди Падышам,
мис табакка салыңар!
Акча алдына салыңар!
Айтканымдай кылды дейт,
Ажыбай акча төктү дейт.
- 1255 Эки ынак жекеси
'Түндө келген', деди дейт,
'Камкейдиң койнуна
- tört buttau it-te cok,
törö Manas kırbayır?
Bizdi kırıp iyseybi?
İdam attan, kırk çoro!
Bis Manaska barah,
barıp coop aytah!
- Birinin atır
birî mine çapıtı déyt,
birinin tonun
birî kiye çapıtı déyt.
'Aş içpedik, taş iştik,
Kan eşigi kanğa
kara moo-minen aş iştik,
bek eşigi békítip
békítüü-men aş iştik!
Ala-tooday Manas-kan
aşırarlı éken caskanđa,
ağın souday Manas kan
kéchirerbi éken caskanđa?
Késici bolsoñ, baş minal!
Tögüçü bolsoñ, kan minal!
- Manas küllüp iydi déyt:
'Kırk çoro, sêni kırhayın!
Kırbayın da körböyün!
Akılı saa kılarmın!
Coo çeriden iyteyin!
Saa öçöşüp kanteyin?'
Altmış tanap ak çatır
astında çasıp tiktı déyt.
Manas çaңgıs olturdu.
Kündüs korkup kél'albay
baldıstar-men çöñeler
küğüm kirip kêtkende,
garçağa makmaldı koşup canunıp,
börmetke şurunu koşup tağınıp,
uşağa érdikti koşup çağınıp,
akırın basıp şodurap
Manastın kaşına keldi kıs.
Suksurday moynun sunaltıp,
suuday hétin kızartıp,
basıp keldi kaşına,
bir canaşa olturdu.
'Kêçe kêle çatıandı,
Ak-padışa ulukka,
aa özüñ barğandı,
altın, kümüş akçanı
artıp berdi Padışam,
mis tabakka salıñar!
Akça aldına salıñar!
Aytkanınday kaldı déyt,
Açıbay akça töktü déyt.
Éki ınak çênesi
'Tündü kélgen', dedi déyt.
'Kamkêydiñ koynuna
- dört ayaklı it bile yok.
Manas bizi öldürmez mi?
Hepimizi yok etmez mi?
Ata atlayın kırk yığıl!
Manas'ın yanına gidelim,
ona cevap götürelim!"
Birinin atına öbürü bindi.
yerinden ok gibi fırladı.
birinin elbisesini öbürü giydi,
o da ok gibi fırladı.
Aş değil biz, taş yedik,
hanın kapısının
içlerinde bir yemek yedik,
beyin kapısının
bağlarından bir yemek yedik!
Ala-dağ gibi Manas Han,
yaptığımız bağışlar mısın?
Akan su gibi kuvvetli Manas Han,
suçunuzu bağışlar mısın?
Başımızı kes istersen,
kanımızı dök istersen."
Manas gülererek dedi ki:
"Size dokunmam kırk yığıldım,
size ellemem, tövbelere!
Size nasihat edeceğim!
Sizi cenk yerinden çekeceğim!
Sizden nasıl üç alıp ne edeyim?"
Altmış kanatlı ak çadırı
gök gibi yükseltip kurdular.
Manas orada yalnız oturdu.
Gündüz korkup gelmediler,
baldızlar ile yengeler,
gök yüzü pek kararmıca
kumaşlara ipeklere sarınp,
kalpak mücevher takınıp
yüzlerini de boyayıp
ağır ağır yürüdüler.
Manas'ın yanına geldi kızlar.
Suksur gibi boyunlarını uzatıp,
su gibi yüzünü kızartıp,
Manas'ın yanına geldi,
bir kenara oturdular.
"Gece yaklaştığında
ulu Ak-padişah'ın ben
yanına vardığımda
altın gümüş bir çok para
hediye verirdi bana padişahın,
bakır tabağa doldurur,
akçaları önlerine koyun."
- Söylediğini yaptılar,
Acıbay parayı boşalttı.
İki güzel yengesi de
"Gece geldi," diyerek
"Kamkey'in koynuna

- жаткысагык! деди дейт.
Түн жамынып барды дейт,
1260 Каныкейнин үйүнө келгенде,
ат байлабас акырга
ат-та байлап койду дейт,
камчы илбес талга
камчысын илип өттү дейт,
1265 куш кондурбас туурга
куш кондуруп өттү дейт.
О: жакалай казы
чимирип алып жели дейт.
Аягында сары бал
1270 татып өтүп кетти дейт,
байтал бенин бал кымыс
су'салып алып жутту дейт.
Отуз түмө,
он топчу
чылдыратпай чошпи дейт,
1275 'жарымчык-ка төшөккө
жапана жатып алды дейт.
Жалпайып жаткан: жаман жер
Манас бек батырын койду дейт.
Темир-кан: кысы Каныке
1280 уйкусунан ойгонот.
көсүн ачын копту дейт,
ала саптуу аш бычак
аны колукна алды дейт:
'Атекем Темир-кандын
1285 ат байлабас акырга
ат байлаган ким эден?
Камчы илбес талга
камчы илген ким эден?
Куш кондурбас туурга
1290 куш кондурган ким эден?
Аягында сары бал
татып өткөн ким эден?
Байтал бенин бал кымыс
су'салып жуткан ким эден?
1295 'Чийип койгон кат эмес,
бөлөк киши жат эмес,
тобурчак-минен ат айдап,
сан жылкы бээ айдап
он чуңкурун толтурган
1300 ону Манас өзүмүн!
'Сен кай Манасың билейн!
Атекем Темир-кандын
бу дунюосу жар эде,
жылкысында жүрүчү,
1305 он жылкысын багычы
'Манас' аттуу кулу бар!
Кой кайтарып жүрүчү
койчу кулдуң аты бар,
дагы 'Манас' болучу!
1310 Төө кайтарган кулу бар,

- catkysalyk! dëdi dëyt.
Tün camınıp bardı dëyt,
Kankéynin üyünö kélgende,
at baylatab akırğa
at-ta baylap koydu dëyt,
kamçı ilbes talğa
kamçıyn ilip öttü dëyt,
kuş kondurbas tuurğa
kuş kondurup öttü dëyt.
Ot cakalay kazy
çimirip alıp cëdi dëyt.
Ayağında sarı bal
tatıp ötüp ketti dëyt,
baytal benin bal kımıs
su'salıp alıp cıttu dëyt.
Otuz tımë,
on topçu
çıldıratpay çësti dëyt,
'camıncık-ka tüşökkö
canaşa catıp aldı dëyt.
Çıtpayıp catkan caman cër
Manas bék batırıp koydu dëyt.
Tëmir-kan kısı Kanké
uykusunan oyğonot,
kösün açıp koptu dëyt,
ala saptuu aş bıçak
anı koluna aldı dëyt:
'Atekem Tëmir-kandın
at baylatab akırğa
at baylagan kim edeñ?
Kamçı ilbes talğa
kamçı ilgen kim edeñ?
Kuş kondurbas tuurğa
kuş kondurğan kim edeñ?
Ayağında sarı bal
tatıp ötkön kim edeñ?
Baytal benin bal kımıs
su'salıp cıtkan kim edeñ?
'Çiyip koyğon kat emes,
bölök kişi jat emes,
toburçak-minen at aydap,
san cıkı bce aydap
on çuñkurın tolturğan
onu Manas özümün!
'Sén kay Manasıñ bileyn!
Atekem Tëmir-kandın
bu dünüösü car éde,
cıkısında cürüçi,
ol cıtkım bağıç:
'Macas' atıu kulu bar!
Koy kaytarıp cürüçi
koyçu kulden atı bar,
dağı "Manas" boluçı:
Töö kaytarğan kulu bar,

- Er Manas'ı koyahm." dediler,
gecenin örtüsüne bürünüp gittiler.
Manas Kankey'in evine gelince
hiç at bağlanmamış bir ahıra
Manas atını bağladı,
hiç kamçı takılmamış bir kapıya
Manas kamçısını taktı,
kuş konmamış bir tüneğe
kuş oturttu o,
ocaktaki kazıdan
bir parça koparıp yedi,
çanaktaki tathı balın
bir parça tadına baktı,
ballı kısarak kızımdan
içti hararetini kesti,
otuz kumaş kaplı düğmeyi,
on kemik düğmeyi
sessiz sedasızca çözdü.
Kabaralmış döşeğe
yanaşıp girdi yattı.
Derin uykudaki kızı
Manas sımsıkı kendine bastı.
Temir Han'ın kızı Kankey
uykusundan uyandı,
güzünü açıp fırladı,
alaca saplı bir bıçağı
eline alıp dedi ki:
"Benim babam Temir Han'ın
at bağlanmaz ahırına
at bağlayan kimdir bu?
Kamçı takılmaz kapısına
kamçı takın kimdir bu?
Hiç kuş konmaz tüneğine
kuş bağlayan kimdir bu?
Çanaktaki sarı baldan
gelip tadın kimdir bu?
Kısrağın bal kızıyla
hararet söndüren kimdir bu?"
"Yazılmış bir mektup değil,
hen bir yabancı değilim.
kamçı ile at getirdim,
sayısız kısarak getirip
on vadi doldüran
işte o Er Manas benim!"
"Hangi Manas'sın bilmem ben,
sevgili babam Temir Han'ın
bu dünyası yar idi,
sürüler ile yaşayan
onun atlarına bakan
Manas ahında bir kulu var!
Koyunlarımızı güden,
bir çobanın babası var,
onun adı da Manas!
deve güden bir kulunuz var,

атл "Манас" болучу!
Кай Манаасың билейин?
Копчу, "Манас", койнумдан!
Колунду тарткын мойнумдан!

1315 Атекем Темир-кандын
абалак саптуу Ак-тинте
ап жүрөккө сайбасам!
Абалак саптуу Ак-тинте
кыңдан сууруп алды дейт.

1320 Алда Манас айтат дейт:
'Каныкей адам кантиеси?
Кан баласы эркесиң,
эркектикти айтасың;
бек баласы эркесиң,

1325 эркектикти айтасың.
Каныкей адам кантиеси?
Абалак саптуу бу бычакты
кыңдан сууруп алды,
Каныкей шипкен ийди дейт,

1330 апача балтыр, ак билек
айрып бери кетти дейт!
Этегил бүрүл кармады,
жеңип түрүп кармады.
Алда Манас айкырды:

1335 'Ерсиз жайдак болсомчу!
Катынсым бойдок болсомчу!
Алгы сан жылкы куубасам
сүрөп бери албасам!
Кара бет саа кылбасам!

1340 Колуна таяк бербесем,
кой көтүнө салбасам,
бе көтүнө салбасам!
Кара бет саа кылбасам!
Айкырганы жолборстой,

1345 аттан, аттан, Алмамбет-
жөлөнүш сары керидей,
көк-жалдуу борүдөй!
Күлдүр уулу Чалбайым,
аттан, аттан, ылдам бас!

1350 "Жакшы сулуу таптым!" деп,
Ала-тоога жортолу!
Алгы сан жылкы куугалы!
Сүрөп ары берели!
Сүрөп бери аламы!

1355 Колуна таяк берели,
кой көтүнө салалы!
Көп ыйлатып койолу!
Алтып өчүм алайын!
Ерсиз жайдак болсомчу!

1360 Катынсым бойдок болсомчу!
Кучпай куруп калсамчы!
Албай арып түлсөмчү!
Кашкулак оту барбы экен?
Кан Темир дары барбы экен?

ат 'Манас' болучу!
Кай Манасың билейин?
Копчу, "Манас", койнумдан!
Колунду тарткын мойнумдан!

Атекем Темир-кандын
абалак саптуу Ак-тинте
аң чирөккө сайбасам!
Абалак саптуу Ак-тинте
кыңдан сууруп алды дейт.

Анда Манас айтат дейт:
'Каныкей адам кантиеси?
Кан баласы эркесиң,
эркектик айтасың;
бек баласы эркесиң,

эркектик айтасың!
Каныкей адам кантиеси?
Абалак саптуу бу бычакты
кыңдан сууруп алды,
Каныкей шиптеп ийди дейт,

алача балтыр, ак билек
айрып бери кетти дейт!
Этегил бүрүп кармады,
сөңгү түрүп кармады.
Анда Манас айтат:

'Ерсиз жайдак болсомчу!
Катынсым бойдок болсомчу!
Алгы сан жылкы куубасам
сүрөп бери албасам!
Кара бет саа кылбасам!

Колуна таяк бербесем,
кой көтүнө салбасам,
бе көтүнө салбасам!
Кара бет саа кылбасам!
Айкырганы жолборстой,

аттан, аттан, Алмамбет-
жөлөнүш сары керидей,
көк-жалдуу борүдөй!
Күлдүр уулу Чалбайым,
аттан, аттан, ылдам бас!

"Жакшы сулуу таптым!" деп,
Ала-тоога жортолу!
Алгы сан жылкы куугалы!
Сүрөп ары берели!
Сүрөп бери аламы!

Колуна таяк берели,
кой көтүнө салалы!
Көп ыйлатып койолу!
Алтып өчүм алайын!
Ерсиз жайдак болсомчу!

Катынсым бойдок болсомчу!
Кучпай куруп калсамчы!
Албай арып түлсөмчү!
Кашкулак оту барбы экен?
Кан Темир дары барбы экен?

онун да adı Манас!
Hangi Manas'sın ne bileyim?
Çık sen bakayım koynumdan!
Çek kollarımı boynumdan!
Babam Temir Han'ın bana verdiği

şu güzel gümüş hançeri
yürücüğüne saplarım!"

Bu güzel saplı hançeri
sıyırtıp kınımdan çıkardı.

Er Manas da şöyle dedi:
"Ne yapıyorsun Kanikey?

Nazlı büyümüş han kızının
nazlı şeyler söylemelisin.

nazlı büyümüş bey kızının
nazlı şeyler söylemelisin!

Ne yapıyorsun Kanikey?"

Bu güzel saplı hançeri
Kanikey kınımdan sıyırtıp çekti,

havada salladı,
sonra da Manas'ın ak bileğini

kesiverdi!
Bteklerini beline sokup

yenilerini sıvadı.
Manas şöyle haykırır:

Eyersiz ata bineyim!
Kadınsız bekar yaşayayım!

Altı tane sürü görüp
arkalarından koşayım!

Sana gösteririm kahpe!
Eline sopa veririm,

koyunları güttürürüm,
kısrakları güttürürüm,

sana gösteririm kahpe!
Kaplınlar gibi bağırar

Almambet, haydi ata bin,
yamaçtaki dağ çaylağı sanki,

kır yelcli erkek kurt sanki!
Küldür'ün oğlu Çalbayım,

ata bin, çabak ata bin!
Ben çok güzel bir kız buldum,

Ala-dağ'a çıkalım!
Altı sürü atı sürelim!

Sonra geriye güdelim!
Bu tarafa getirelim!

Eline bir sopa verip
koyunları güttürelim!

Ona acı çektirelim!
Belki öcümü alırım!

Eyersiz ata bineyim!
Kadınsız bekar kalayım!

Onu sarmaktansa kuruyayım!
Onu almadan kuruyayım!
Porsuk ödli var mı sende,
başka bir ilaç ey Temir Han?

- 1365 Ичине эсип бериңер!
Тышына эсип сүртүңер!
Аракыга бал кошуп
аны ичемин, бериңер!
Кара бет саа кылбасам!
- 1370 Жыйрме чором, атка мин!
Жакып-байдын жылкысын
мында алып келиңер!
Жыйрме чором, атталып
Темир-капдын жылкысын
- 1375 мында алып келиңер!
Кысын доңу сактаган
элдин сулуу дегени
эл жөнүгөсү доңу экен:
калк сулуу дегени
- 1380 калк жөнүгөсү доңу экен!
"Токтай тургун, Манас-кан!"
кайн энеси чакырат,
"Эки тулпар баласы
бир акырга байлап коюпсуң,
- 1385 жемин бирге салып коюпсуң,
акырын айдап чапчып
бүрөө майын болбосун!
Эки шумкар баласын
бир тошөккө коюпсуң,
- 1390 жем талашып калбасын,
бүрөө майын болбосун!
Кан баласы Каныксей,
Каныксей адам кантесин?
Бек баласы эркесин,
- 1395 эркеликтен айтасың!"
Каныксей ким айтат дейт:
"Каңкылдаган ит, какпа!
Каңкылдабай үшүк жат!
Мен адам көскө илейин.
- 1400 кай Манасты билейин!
Сен Темир-кан болгула,
дөлөтүңгө тоюпсуң,
жыпкы баккап кулуңдуң
атын "Манас" коюпсуң,
- 1405 ар дүңөөңгө тоюпсуң,
төөнү баккан кулуңдуң
атын "Манас" коюпсуң,
Кара-дөөнүн уулу Карт Манас,
ол Манасты билбеймин!"
- 1410 Чыйрды-байдын чын Манас,
Жакыптын уулу жаш Манас,
олуң ичипде жоо сайгаң!
орчун журтка бай болгон,
аптыңдан курак кураган,
- 1415 "Ак-педыша" дегенден,
анап барып кеңеш сураган-
карагай найза чыйрыды (?),
Манастын кэбин катын кайрылды!

- Ичине эсип бериңер!
Тышына эсип сүртүңер!
Аракыга бал кошуп
ан ичемин, бериңер!
Кара бет саа кылбасам!
Чыйрме чором, атка мин!
Жакып-байдын жылкысын
мұнда алып келиңер!
Чыйрме чором, аттанып
Темир-капдын жылкысын
мұнда алып келиңер!
Кысун долу сактаган
элдин сулуу дегени
эл жөнүгөсү долу экен:
калк сулуу дегени
калк жөнүгөсү долу экен!"
"Токтай тургун, Манас-кан!"
кайн энеси чакырат,
"Эки тулпар баласы
бир акырга байлап коюпсуң,
цэмин бирге салып коюпсуң,
акырын айдап чапчып
бүрөө майып болбосун!
Эки шумкар баласын
бир тошөккө коюпсуң,
цэи талашып калбасын,
бүрөө майып болбосун.
Кан баласы Каныкэй,
Каныкэй адам кантесин?
Бэк баласы эркесин.
эркелики айтасың!"
Каныкэй кыс айтат дейт:
"Каңкылдаган ит, какпа.
Каңкылдабай үшүк жат!
Мэн адам көскө илейин,
кай Манасты билейин!
Сэн Темир-кан болгула,
дөлөтүңгө тоюпсуң,
цалкы баккан кулуңдуң
атын "Манас" коюпсуң,
ар дүңөөңгө тоюпсуң,
төөнү баккан кулуңдуң
атын "Манас" коюпсуң,
Кара-дөөнүн уулу Карт Манас,
ол Манасты билбеймин!"
Чыйрды-байдын чын Манас,
Жакыптын уулу жаш Манас,
олуң ичинде жоо сайгаң!
орчун журтка бай болгон,
алыңдан курак кураган,
"Ак-пэдыша" дегенден,
анан барып кеңеш сураган-
карагай найза чыйрды (?),
Манастын кэбин катын кайрылды!

- Езип ичине дөкүн!
Езип дышма сүрүн!
Ракияга бал карıştırıp
ону içeyim, verin!
Sana gösteririm kahpe!
Yırmı yığdım ata binin!
Çakıp-bay'ın atlarını
alıp buraya getirin!
Yırmı yığdım, ata binin!
Temiir Han'ın atlarını
alıp buraya getirin!
Kızını dolu yetiştiren,
ilin en güzel dediği,
ilin onu yenemediği,
halkın en güzel dediği,
halkın yenemediği bir kızmış.
Biraz sabırlı dur, Manas Han!"
Kayın anası şöyle haykırdı:
"İki atın has tayını
bir tek kazığa bağlattın,
yemlerini bir araya koydun,
biri kazıkta tepinirse
öbürü rahatsız olmaz mı?
İki şungar yavrusunu,
bir tüneğe bağlamışsın
yem için kavga etmezler mi?
Her biri rahatsız olmaz mı?
Kanıkey ey han kızı,
Söyle ne eyledin sen?
Nazlı büyümiş bey kızı,
nazlı bir çocuk gibi konuş sen."
Kanıkey şöyle dedi:
"Kınıldama it, kalkma!
Kınıldama rahat dur!
Adamın yüzüne bakayım
hangi Manas'ı bulayım!
Sen Temir Han'ın oğlu
devlet ile doymuşsun,
sürüne bakan kulunun kölenin
adını Manas koymuşsun,
sen dünyaya doymuşsun,
deve çobanı kölenin
adını Manas koymuşsun,
Kara-döönün oğlu Kart Manas,
bu Manas'ı ben bilmiyorum."
Çıyrdı-bay'ın oğlu asil Manas
Çakıp'ın oğlu genç Manas'ın
üstüne düşman saldı!
Yurduunun başı olan bu,
altın örtüler işleyen
Ak-padiş'a ya giderek
ondan öğütler isteyen
mızrak savunan Manas'ı,
bir kadın çıkıp reddetti!

- Кырк чоро түс ичинде аттанды,
 1420 жийрма чоро Темир-кандын
 жылкысын алып келди,
 жийрма чоро Жакып-кандын
 жылкысын алып келди.
 Эки жагы дайра кол,
 1425 эки жолу бар экен,
 жылкыны кийрип салды дейт,
 жагты уктап калды дейт.
 Таңга макул ойгонгон соң,
 алтымыш танар ак чатыр
 1430 ат бууна чыдабай
 асманга чыгып барат дейт!
 'Батыр Манас, кантебис?
 Алтымыш танар ак чатыр
 ат бууна чыдабай
 1435 асманга чыккан ак чатыр!
 'Ак тап-минен бастырып кой!
 Өкөөдөн өкөө болунар, чором,
 өкөө барар бир бээ сошнар, чором,
 майды туурат тоюнар, чором!
 1440 Аштан бир кенеш туулбайт,
 токтон бир кенеш кутулбайт!
 Жогор жакта кара туу,
 Темир-кан туу турбайбы?
 Төмөн жакта кызыл туу
 1445 Жакып-кан туу турбайбы?
 Күндүн мурду тигенде,
 нооландан кылган ак көнөк
 желбекей жамынып
 басып дөңгө чыгайт!
 1450 Жакып-минен Темир-кан
 жаңгыс уулга бат албас,
 маа жаңгыс ок, чырга (!), ат'албас,
 барандын огу ат'албас,
 каранын огу ат'албас,
 1455 Жакыптын элин мен саямат!
 Ала-тоодай Алмамбет,
 акылдуу тууган Ажыбай,
 Элим, Сейит, эки уул
 караңдыгы баскан
 1460 карсактын исин жанылбас
 Каман, Жойпур, эки уул-
 о-да чыкты атташып,
 Ссрек-минен Сыргак
 о-да чыкты атташып!
 1465 Кырк чоро эң жаман Таз-баймат
 төрө суусаганда
 түлө калып чай кайнат,
 алдында атка минди дейт.
 Ажыбайлап тийди дейт,
 1470 Алмамбеттеп тийди дейт,
 Жакып-кандын колун сайды!
 Темир-канды тийди дейт,
- Kırk çoro tün içinde attandı,
 ciyrma çoro Témir-kandın
 cilkısını alıp keldi,
 ciyrma çoro Cakıp-kandın
 cilkısını alıp keldi.
 Éki cağı dayra köi,
 éki colu bar éken,
 cilkını kiyrıp saldı déyt,
 cıttı uktaп kaldı déyt.
 Tañga makul oyğongon soñ,
 altmış tanar ak çatır
 at buuna çıdabay
 asmanğa çığıp barat déyt!
 'Batır Manas, kantebis?
 Altmış tanar ak çatır
 at buuna çıdabay
 asmanğa cıkkan ak çatır!
 'Ak taş-minen bastırıp koy!
 Ököödör. ököö boluñar, çorom,
 ököö barar bir bee soyuñar, çorom,
 maydı tuurap toyuñar, çorom!
 Aştan bir kēñeş tutulbayt,
 tokton bir kēñeş kutulbayt!
 Coğor cakta kara tuu,
 Témir-kan tuu turbaybı?
 Tömön cakta kızıl tuu
 Cakıp-kan tuu turbaybı?
 Kündün murdu tigende,
 noolandan kılğan ak көnөk
 cēlbegey camıñıp
 basıp dōñgō çığayt!
 Cakıp-minen Témir-kan
 cañğıs uulğa bat'albas,
 maа cañğıs ok, çırğa (!), at'albas,
 barandın oğu at'albas,
 karandı oğu at'albas,
 Cakıptıñ élin mén sayamın!
 Ala-tooday Almambet,
 akılduu tuuğan Acıbay,
 Élim, Séyit, éki uul
 karañıdāğı taskan
 karsaktın işin cāñılbas
 Kaman, Coypur, éki uul-
 o-da cıktı attanıp,
 Sérék-minen Sırgak
 o-da cıktı attanıp!
 Kırk çoro eñ catınat 'Taz-baymat
 törö suusağanda
 lüñö kalıp çay kaynat,
 aldında atca mindi déyt.
 Acıbaylap tiydi déyt,
 Almambettep tiydi déyt,
 Cakıp-kandın kolun saydı!
 Témir-kandı tiydi déyt,
- Kuk yiğil gece ata bindi,
 yinnü yiğit çölden Temir Han'ın
 atlarını alıp geldi.
 Yinnü yiğit Cakıp Han'ın
 atlarını alıp geldi.
 İki tarafı çevre göl,
 iki tarafta iki yol,
 atları yollara sürdüler,
 yatıp uykuya daldılar.
 sabah olup gün doğunca
 altmış at dolusu ak çadır
 at kokusuna dayanamayıp
 çadır göğe fırladı!
 "Bahadır Manas, şimdi biz ne yapalım?
 Altmış ipli ak çadır
 at buğusuna dayanamadı
 ak çadır havaya fırladı!"
 "Ak taşlarla bastırın!
 İkiniz birlikte, yiğitlerim,
 ikiniz gidip bir kısıcak kesin yiğitlerim,
 kanınızı doyurun, yiğitlerim!
 Aç karnına görüşülmez,
 iyi fikirler toktan doğar!
 Şu aşağıdaki kara tuğ
 Temir Han'ın tuğu değil mi?
 Şu yamındaki kızıl tuğ
 Cakıp Han'ın tuğu değil mi?
 Güneş böyle parlarken
 beyaz kelen gömleğini
 omzuma atayım ben,
 şu tepeye çıkayım ben!
 Cakıp Han ile Temir Han
 bir tek oğlu sıkıştırmaz,
 tüfekten tek bir kurşunu
 üzerime atamazlar,
 kara, ateş silahımla
 Cakıp'ın halkını vurayım."
 Kaplan doğan Almambet
 akıllı doğan Acıbay,
 Elim'le Seyit, bu iki genç
 karanlık gecede tile
 bozkır ilkesinin izini bulan bu
 Kaman, Coypur, iki genç de
 ata binip yola çıktı,
 Serak ile Sırgak da
 ata binip yola çıktı!
 Kırk yiğidin en fenası Taz-baynat
 efendisi susayınca
 attan olup çayı kaynatı,
 şimdi o da ata bindi.
 Acıbay nidasıyla hücum etti,
 Aymambet nidasıyla hücum etti,
 Cakıp Han'ın ordusuna dizdi!
 Temir Han'a hücum etti,

- барып сайып алды дейт!
Жакып уулу бу Манас
1475 Бир Капыкей деп жүрүп
Темир-кандын элинде
Капыкейди тартып алгалы.
Манаска тартуу кыпчак,
кара аламан, көй Тежик
1480 'Касты аламан!' деп жүгүрдү.
Капыкей киймин кийинди,
көп чогулуп келген соң,
Капыкей кор болорун билди дейт.
Жоргодоп талдап бос минди,
1485 булгандан талдап тон кийди,
аракыдан талдап аш ишти.
Айып-кандын кысы экел,
Алтыннайдай эжесин
Алмамбет атка мингисти.
1490 Караңда жол тапкан
айгыр жазак, кара тил,
сүүлөңкү тууган Ажыбай
аа бир кыс аткарып,
Манастын кырк чоросу
1495 кырк кыс аткарып алды.
Темир-кандын кысы Капыкей
кырк чорого айтты дейт:
'Токто, токто, кырк чоро!
Сеп кара да мен төрө!'
1500 Жакама колун тийрбе!
Кырк чорого кырк кыс
мен алып парамын, Капыкей,
өзүм тартуу боломук,
өзүм эл болуп келемин!
1505 Кырк кыс-мен аттанып,
чыгып келди Капыкей.
Кара көсгүү карт Манас,
хапыс жерден көрдү дейт,
кырк чорого айтты дейт:
1510 'Кара бет келе жатпайбы?
Кырдан кырк кыс алып тыр,
алып келе жатпай тыр!
Капыс жерден чыгыңар,
олжолоп алып келиңер!
1515 Кырк үй тигип коюп тур,
кырк төшөктү салып тур!
Аргымак оосын жаялы!
Бирдей кысып кармайлы!
Ач билектен алаы!
1520 Ат көтүпө салайы!
олжо-жесир кыналы!
Эркеккен Капыкей
эми көөнү оорысын!
Эми көтү-аркага
1525 жайдак атка жоорысын!
Эркеккен Капыкей

- барып сайып алды дейт!
Cakıp uulu bu Manas
Bir Kanıkéy dép cürüp
Témir-kandın élinde
Kanıkéydi tartıp alğalı.
Manaska tartıw kılğalı,
kara alaman, köy Təcik
'Kası alaman!' dép cügürdü.
Kanıkéy kiymin kiyindi,
köp çoğulup kélgen soñ,
Kanıkéy kor bolorun bildi déyt.
Corğodon taldap bos mindi,
bulğandan talcap ton kiydi,
arakıdan taldap aş içti.
Ayıp-kandın kısı éken,
Alınayday écesin
Almamбет atka mingisti.
Karaңda col tapkan
ayğır cuak, kara til,
sүүлөңкү tuuğar Añıbay
aa bir kısı atkarıp,
Manastın kirk çorosu
kirk kısı atkarıp aldı.
Témir-kandın kısı Kanıkéy
kirk çoroğo ayttı déyt:
'Tokto, tokto, kirk çoro!
Sén kara da mér төрө!'
Cakama koluñ tiyrbe!
Kirk çoroğo kirk kısı
mén alıp paramın, Kanıkéy,
özüm tartıw bolomun,
özüm эл bulup kелеmin!
Kirk kısı-mén attanıp,
çığıп kélди Kanıkéy.
Kara көstүү kart Manas,
kapis cérden көrdü déyt,
kirk çoroğo ayttı déyt:
'Kara bet kеле jatpaybı?
Kırdan kirk kısı alıp tır,
alıп kеле catıp tır!
Kapis cérden çığıңar,
olcolop alıp kéliңer!
Kirk üй tigip koyup tur,
kirk төшөktü salıp tur!
Arğınak oosın cayalı!
Biridey kısıп karmaylı!
Aç bilekten alalı!
At көtünө salalı!
olco-césir kınalı!
Erkelegen Kanıkéy
émi көönü oorısın!
Énü көтү-arkağa
caydak atka coorısın!
Erkelegen Kanıkéy

- hepsini de yere serdi!
Cakıp'ın oğlu Manas
"Ey Kanıkey" éliye yit-tiyüp
Temir Han'ın yurdına gitti.
Kanıkey'i alarak
Manas'a getirmek için
bütün Tacikler
kızı almağa gittiler.
Kanıkey giyiniyordu
bunlar hücum ettiği zaman,
kız felaketi sezdi.
Segme bir yürtğe bindi,
ipek elbiseler giydi,
yemek için rıktı seçti.
Ayıp Han'ın bir kızı vardı,
Alınay bu, bütün yeğen
Alınambet onu atına aldı.
Karanlıkta yolu bulan
bu aygır yanak, kara dil
hatip doğan Açıbay da
atına bir kız bindirdi,
Manas'ın kirk yiğici de
atlarına kirk kız aldı.
Temir Han'ın kızı Kanıkey
kirk yiğide şöyle dedi:
"Durun, durun, kirk yiğit!
Siz haklısınız ben han kızı!
Yakarıdan tutturmanı sizel!
Kırkıma kirk tane kız
getirdim ben Kanıkey,
size kendim hediye ettim,
bense sulh elçisi geldim."
Kirk kız ile ata binip,
Kanıkey çıkageldi.
Kara gözlü Manas buna
ta uzaklardan görmüştü.
Kirk yiğidine dedi ki:
"Gelen şu kahpe değil mi?
Kirk tane kız seçmiş de bak
bize doğru getiriyor!
Ta buradan üstüne koşun,
esir edin getirin!
Kirk tane çadır kurun,
içine kirk döşek serin!
Atın ağzını yıntalım
onları hep birden tutalım!
İnce bileklerinden tutarak
atınızın arkasına atalım!
Hepsini esir kılalım!
O şımarık Kanıkey'in
şimdi gönlü daralsın!
Arkaları ile atları
at üstünde yara olsun!
Şımarık Kanıkey'in

- эми түшсүн эсиме!"
 Өдө салып кетти дейт,
 ыңкий салып кетти дейт,
 1530 Кашыкей Манаска жалынат:
 'Көгүрчкөн ушса, жүнүн кес!
 Кара бет көп сүүлөсө, тилин кес!
 Сагыскан ушса, жүнүн кес!
 Кара бет көп сүүлөсө, тилин кес!"
- 1535 Бу Манас сүүлөптүр:
 'Сагыскан учул сарайга түштү-
 санасыз байбак, нег' ойго түштү?
 Көгүрчкөн учуп көк үйгө түштү-
 коңулчок байбак, нег'
 ойго түштү?"
- 1540 Эми алдыңнан барды дейт,
 кырк үйгө түштү дейт.
 Алмамбеттин түшкөн үйү
 коңулчок көнөктөй,
 көтү тамыр билектай
- 1545 кара кыс олтурат,
 уй куймулчак Сар'ала,
 уара болду Алмамбет.
 'Алмамбет жакшы кыс жокко?
 Талдап алып келмээр!"
- 1550 Темир-кандын кысы Кааныкей
 барды Алтынайдын касына:
 'Сенин атам Айым-кан,
 менин атам Темир-кан
 өкөлөсү бир тууган-
- 1555 ак чырагың салсаңчы!
 Кубулгагың койсоңчу!
 Үштөп чачың өрсөңчү!
 Кызыл чырайың нүрбөгүң
 Алмамбет көрсөчү!"
- 1560 Ол Алмамбет айкырса,
 карап туруп ит бакпайт,
 качырса, жоосу бет пакпайт,
 уй куймулчак Сар'ала
 урудап күлүк бөлдү дейт!
- 1565 Көк-ала сакал Менди-бай
 Манас каршы олдү дейт:
 'Чыңга ботом чыгаргың, эжем,
 чингил бетиң көргөскүң, эжем!"
 'Чыңга ботом чыгарбаймын,
 чингил бетим көргөспөймүн!"
- 1570 Бу кулду мен чансам,
 бу кулду мени
 чанат, кантейн?"
 'Манастын өзүнөн өдө эр дейт,
 көчү чалгак Алмамбет,
- 1575 кеңеш айткан Алмамбет,
 көп сүүлөгөн Алмамбет!
 Оң жагында жеро жок,
 Алмамбет бөлөк сүүлөп чоро жок!"

эми түшсүн эсиме!"
 Ödö salıp ketti deyt,
 ıñkij salıp ketti deyt.
 Kanıkéy Manaska calınat:
 'Kögürçkön uşsa, cünün kés!
 Kara bét köp süülösö, tilin kés!
 Sağısken uşsa, cünün kés!
 Kara bét köp süülösö, tilin kés!"

Bu Manas süülöptür:
 'Sağısken uçup sarayğa tüştü-
 sanasız baybak, neğ' oyğö tüştü?
 Kögürçkön uçup kök üygö tüştü-
 köñülçök baybak, neğ'
 oyğö tüştü?"

Émi aldınan barlı deyt,
 kırk üygö tüştü deyt.
 Almamбетtin tüşken üyü
 köñülçök көнөктөй,
 kötö tamır bilektay
 kara kıs olтурat,
 uy kuymulçak Sar'ala,
 uara boldu Almamбет.
 'Almamбет cакшы kıs cокко?
 Talдаp alıp келмээр!"

Témir-kandın kısı Kaanıkéy
 bardı Altnaydın kасына:
 'Sénin atañ Ayıp-kan,
 ménin atam Témir-kan
 ökölöcü bir tuuğan-
 ak çırağıñ salsañçı!
 Kubulğagıñ koysoñçu!
 Üştöp çaçıñ örsöñçü!
 Kızıl çırayıñ nürbөгүñ
 Almamбет көрсөçü!"

Ol Almamбет айkırса,
 karap turup it bakпайт,
 kaçırса, жоосу bét pakпайт,
 uy kuymulçak Sar'ala
 urudaп күлүк böldü deyt!

Kök-ala сакал Méndi-bay
 Manas каршы öldü deyt:
 'Çıñğa boyuñ çıғарғың, éjem,
 çingil bétin көргөскүñ, éjem!"
 'Çıñға boyum çıғарбаймын,
 çingil bétim көргөспөймүн!"

Bu кулду мен çансам,
 bu кулду мени
 çанат, кантейн?"
 'Manastın özünön ödö ér deyt,
 көçü çалгак Almamбет,
 кеңеш айткан Almamбет,
 көп süülөгөн Almamбет!
 Oñ çағында жеро cок,
 Almamбет böлөк süülөp çоро cок!"

o zaman aklı başına gelsin!"
 Onlarla dağın fırladı,
 sonra vadilere at saldı,
 Kankey Manas'a yalvardı:
 "Güvercin kaçarsa tüyünü kes
 Kañpe çok söyletse dilini kes!
 Saksagan uçarsa tüyünü kes!
 Kañpe çok söyletse dilini kes!"
 Manas da ona dedi ki:
 "Saksagan uçup saraya kondu,
 akılsız kadın uslandı mı?
 Güvercin uçarak saraya kondu,
 aklın başına geñdi
 mi budala?"

Daha ileri fırlayıp
 kırk çadıra geldi Manas.
 Almamбет'in çadırına
 mencleri kova gibi,
 göñü kök gibi
 kara bir kız oturmuştu.
 Öklüz kuyruklu Sar-ala'sıyla
 Almamбет çasıp kalmıştı.
 "Almamбет güzel kız mı yok!
 Bir tane al da gel!"

Temir-Han'ın kızı Kankey
 Altnay ın yanına gitti:
 "Ayıp Han senin babandır,
 Temir Han da benim babam.
 İkimiz de han kızıyız.
 Ak çehreni açsana!
 bu değışiklikten vazgeç!
 Saçımı üç örgü yap!
 Çehreni, pembe yüzünü
 gel nece Almamбет görsün!
 Er Almamбет haykırırsa,
 köpek yukarı bakamaz,
 kaçan düşman da bakamaz,
 Kuyruk kılı bol Sar-ala ile o
 hırsızdan koşu atı aldı!

Kır sakallı Mendi-bay'sa
 Manas'la vuruşurken öldü!
 Güzel boyunu göster, kardeş,
 ona güzel yüzünü göster, kardeş."
 "Ona boyumu göstermem,
 güzel yüzümü göstermem,
 bu köleni ben küçümsemsem
 bu kölen beni küçümser,
 ben ne yapayım?"

"O Manas'tan daha erdir,
 geçitler geçer Almamбет,
 öğütler verir Almamбет,
 çok sözler söyler Almamбет!
 Sağ yanında yoldaş yoktur,
 Almamбет gibi yiğit yoktur!"

- Тең атанын баласы,
1580 теңдигине копомун,
көндигине болбоймун!
Көчкө мал болгондо,
бе саап болгондо,
"Бе агыта кой!" десең,
1585 мен тең атанын баласы
теңистей боюм чайып алар,
ол жерине көнбөймүн,
хонбөймүн де болбоймун!
"Желеден бээ саа!" десен,
1590 "Кошоктон койду саа!" десен,
үйгө меймен келгенде,
"Кооп кымыс куй!" десен,
"Алып келип сун!" десен,
ол жерине болбоймун!
1595 Алды, эжекем, тура тур!
Алтындап иймек бураймын,
оюм жөстөмөн Манастан
агдан кеңеп сұраймын!
'Койгун, бала, сураба!
1600 Жахшылыгы кармаса,
жакпы үйүт (?) кеп айтар:
жамадыгы кармаса,
жаман күт кеп айтар-
алда көөнүң калбасын!
1605 Ай Алтынай, койсоңчы!
Жакпы кобан салсаңчы!
Жаркып-жайлап турааңчы!
Суксурдай мойнуң сукалтпач,
суудай бутуң кызартып,
1610 бала кастай баркыдап,
алтын тондой жаркындап
Алмамбетке көрүңгүн!
Конок келип келгенде,
"Кооп кымыс кой!" десем,
1615 "Желеден бээ саа!" десем,
"Кошоктон койду саа!"
"Кооп кымыс куй!" десем,
мен, эжекем, Каныкей
төбөнү ачык-көк урсун,
1620 төштүктү жер урсун!
Үштөн чаңың өрүнчү!
Алмамбетке чынын-
минен көрүңчи!
'Айдай жаркып көрүнөмүн,
күндөй жаркып көрүнөмүн!
1625 Талын калсын Алмамбет,
таңдашып копсун Алмамбет!
Айып-кан-минен Темір-кан
эми байлык талашып
булду жийген экенде,
1630 Эр Манаска кыс берген,
Эштип экен Мөңдө-бай.
- "Төң атанын баласы,
көндигине көнбөдүн,
көндигине болбоймун!
Көчкө мал болгондо,
бе саап болгондо,
"Бе агыта кой!" дэсиң,
мэн төң атанын баласы
төнистей бойум чайып алар,
ол өөріне көнбөйүмүн,
көнбөйүмүн-де болбоймун!
"Сөледен бее саа!" дэсөң,
"Кошоктон койду саа!" дэсөң,
үүгө меймен келгенде,
"Кооп кымыс куй!" дэсөң,
"Алып келип сун!" дэсөң,
ол өөріне болбоймун!
Алды, эчекен, тура тур!
Алтындап иймек бураймын,
өзүм өөстөмөн Манастан
андан көңөш сұраймын!"
'Койгун, бала, сураба!
Чакшылгы кармаса,
чакш үйүт (?) кеп айтар:
чамандыгы кармаса,
чаман күт кеп айтур-
анда көөнүң калбасын!
Ай Алтынай, койсоңчы!
Чакш көбиң салсаңчы!
Чаркып-чарнап турсаңчы!
Суксурдай мойнуң суналтып,
сундай бөтиң кызартып,
бала кастай баркыдап,
алтын тондой чаркыдап
Алмамбетке көрүңгүн!
Конок келип келгенде,
"Кооп кымыс кой!" дэсем,
"Сөледен бее саа!" дэсем,
"Кошоктон койду саа!"
"Көп кымыс куй!" дэсем,
мэн, эчекем, Каныкей
төбөнү ачык-көк урсун,
төштүктү өөр урсун!
Үштөн чаңың өрүнчү!
Алмамбетке чыны-
минен көрүңчи!"
'Айдай чаркып көрүнөмүн,
күндөй чаркып көрүнөмүн!"
Таип калсын Алмамбет,
таңдашып копсун Алмамбет!"
Айып-кан-минен Төүсү-кан
эми байлык талашып
булду чыгган экенде,
Эр Манаска кыс берген,
Эштип экен Мөңдө-бай.
- "Denk babalar çocuğuyuz,
şimdi de denk olmalıyız.
Senden ayağı kalınam!
Akşam olup sürü dönünce
kısırlardan süt akarken,
kısırları ağıla koy dersin.
Ben denk babanın evladiyım
deniz gibi boyum çalkımyor,
bu, benim hoşuma gitmiyer.
artık bunu istemiyorum,
kısırları sağ dersin,
koyunları sağ dersin,
ovo miñman geldiği vakıt
kalk da kırmız koy dersin,
getir bize süt dersin,
nasıl memnun olarım ben?"
Sevgili kardeşin dur.
Altın küpeyi takayım,
gidip eniştem Manas'a
bir akl. damşayım ben!"
"Bırak, çocuk, bir şey sorma!
Er Manas keyifli ise
güzel şeyler söyler sana,
fakat keyifli değilse,
fena sözler söyler sana,
sakın gönlün kalmasın!
Vazgeç bundan, ey Altınay!
Güzel sözlerini saç hep!
Güzelliğinle parıld!
Kuğu gibi boynunu bük de
su gibi şeffaf çehreni boya,
yavru bir kaz gibi salın,
altın kulaş gibi parıld,
Almambet'e öyle görün!
Misafir gelince ben sana
kalk da kırmız ver diyecek olursam,
bağı kısırağı sağ diyecek olursam,
koyunları sağ diyecek olursam,
kalk da kırmız koy diyecek olursam,
beni, güzel kardeşim, Kanikey i
tepeni gök çarpsın,
göğsümü toprak çarpsın!
Saçını üz örgü yap!
Almambet'in karşısına işte
öyle çıkıver!"
"Ay gibi parlak görünürüm,
gün ışığı gibi görünürüm,
dalıp kalsın Almambet,
şaşısın kalsın Almambet!"
Ayıp Han ile Temir Han
yarış edip topladılar,
hazinelerini yığdılar,
Er Manas'a kız verirken,
Mendi-bay bunu işitté.

- Темир-канга келди дейт,
Темир-канга айтты дейт:
'Кудай алсын, Темир-кан!
1635 Карт атасы Жакыпка
кармап кысың бербей кал!
Айып-кандын бергени
санаты сандан өтүптүр,
акчасы мизге жетиптир,
1640 кече сенин кысың Каныкей
Манаска жаман деп айтты
журтка бузук салды да,
бузук-түгүк калды да!
Атка кошуп артты дейт,
1645 төөгө жүгүн жүктөдү дейт,
сүүлөгөн тилин тартты дейт,
койдой кордук тартты да!
Өлүм берсең, Темир-кан!
Күнчүлүктөн түшчүлүк
узаткан кысып келтирүп койду,
1650 кайттың үйүңө чапты:
'Алтымыш тө алып кел!' деп,
'Отусуна алтын, күмүш
жүктөн келип алып кел!
Отусуна барча миен балкыны
1655 жүктөп келип алып кел!
Буудум-миен бутамы
бутуна чылгоо кыларга,
алтын-миен күмүштү
атка така ууарга-
1660 аны бөлөк жүктөп кел!
Бермет-миен шуруну
бетине тагып аларга-
аны бөлөк жүктөп кел!
Көк-ала сакал Менди-бай,
1665 айткан сөсүм кылбасаң,
аны жүктөн келбесең,
көрүнбөгүн көзүмө,
жолобогун өзүмө!
Кайта бутка салды дейт,
1670 алып үйүңө барды дейт.
Айтканыңдай кылды дейт:
көк-ала сакал Менди-бай
алтын-миен күмүштү
аны жүктөп келди дейт,
1675 кызыл шуру, ак бермет
"Бетине тагып алсын!"
аны жүктөп келди дейт.
Токсон төөгө бул жүктөп
алып келип жүрдү дейт.
1680 Бу Калмактын бери жагы,
Бусурмалдын ары жагы,
Кокчо-көз-миен Каян-көз
уру үйү бар экен,
ала-көк сакал Менди-бай

Témir-kanğa keldi déyt,
Témir-kanğa ayttı déyt:
'Kuday alsın, Témir-kan!
Kart atası Calıpkı
karmap kısıñ bərbey kal!
Ayıp-kandın bergeñi
sanatı sandan ötüptür,
akçası mizge cetiptir,
keçe senin kısıñ Kanıkéy
Manaska caman kóp ayıp
cirtka buzuk saldı da,
buzuk-tügük kaldı da!
Atka koşıp arttı déyt,
töögö cügün cüktödü déyt,
sүүлөгөн tilin tarttı déyt,
koydoy kordak tarttı da!
Ölüm bérseñ, Témir-kan!
Künçülükten tüşçülük
uzatkan kısıp keldirüp koydu,
kaytıp üyünö çaptı:
'Altımış tö alıp kél!' dep,
'Otusuna altın, kümüş
cüktöp kélip alıp kél!
Otusuna barça-minen balkın:
cüktöp kélip alıp kél!
Buudum-minen butamı
butuna çılgoo kılarga,
altın-minen kümüştü
adka taka urarga-
anı bölök cüktöp kél!
Bérmet-minen şurunu
betine tağıp alarga-
anı bölök cüktöp kél!
Kök-ala sakal Méñdi-bay,
aytkan söşüm kalbasañ,
anı cüktöp kélbeseñ,
körünbögün көзümö,
colobogun өзümö!'
Kayta butka saldı déyt,
alıp üyünö bardı déyt.
Aytkanıñдай kıldı déyt:
kök-ala sakal Méñdi-bay
altın-minen күмүşün
anı cüktöp keldi déyt,
kızıl şuru, ak bérmet
"Bétine tağıp alsın!"
anı cüktöp keldi déyt.
Tokson töögö bul cüktöp
alıp kélip жүрдү déyt.
Bu Kalmakın béri çağı,
Bısurmandın arı çağı,
Kökçö-köz-minen Kamañ-köz
uru üyü bar éken,
ala-kök sakal Méñdi-bay

Katkı Témir Han'a gitti.
Témir Han'a şöyle dedi:
"Tövbeler olsun, Témir Han,
bu ihtiyar Calıp'a
sakın kızını verme sen.
Ayıp Han'ın verdiği şey
pek büyük bir servettir,
bin akçeden de fazladır.
Senin kızın Kanıkéy
Manas'a fena sözler dedi.
O da yurdu alt üst etti.
her şey alt üst oldu!
Egyayı atlara yükledi,
hazineyi de develere.
Hatip dilleri kopardı,
koyun gibi hakaret etti,
ona ölüm ver, Témir Han!"
Günlere çabalayıp o,
kızını geçirince ele,
ata binip döndü eve.
"Altmış deve getirin,
otuzuna altın, gümüş
yükleyin getirin,
otuzuna kadife ipek
yükleyin getirin.
Güzel ipek kumaşlarla
ayaklarını örtün o,
afunlarla gümüşle o
atlarını nallatıverşin.
Onu ayrı yükle gel!
Kadın başlığı ile mercan:
yüzüne takıp süstenin o,
bunu ayrıca yükleyin.
Kır sakallı Mendi-bay sen
dediğini yapmaz isen,
bunları yüklemez işer
bir daha görümme gözümne,
sakın sokulma özümne!"
Böyle deyip geri döndü,
atı evine doğru sürdü.
Hanın dediğini yaptı.
Kır sakallı Mendi-bay
altınları gümüşleri,
dediği gibi yükledi.
Kırmızı mercan, ak botoz
yüzü süslemek içindi.
Bunları deveye yükletti.
Doksan hayvan yükletince
kendî de yola düzüldü.
Kalmuk yurdunun berî tarafında,
müsümanların öte tarafında,
Kökçü-köz ile Kamañ-köz
iki fursızın evi vardı.
Kır sakallı Mendi bay

- 1685 кабар берген экен дейт:
'Аракыга бал куюп
уу кошуп чайлаңар!
Бу Манаска берели!
Кабар салган экен дейт.
- 1690 Үч-капкактан оюнда,
Үч-күрчүнүн боюнда,
Ой-кайыңдын боюнда,
эк чатырды тиктеп дейт,
ата, Манас түштү дейт!
- 1695 Белден килем салды дейт,
бөлсөнөнүн өтүрдү;
тизеден төшөк салды дейт,
төзөнөнүн өтүрдү.
Уу экенин билбеди.
- 1700 'Уктап койомун!' деп жаггы.
Өөдө болбойт бу Манас!
Серек-милет бу Сыргак
кийи калган экен дейт.
Чорону чакырды Эр Манас:
- 1705 'Сүүлөгөнү бирин сөс,
айгыр жаак, ширин сөс,
айгыр жаак, кара тил
Ажыбай тири калсаңы!
Жөлөнүш сары керидей,
- 1710 көк-жал төбөт бөрүдөй
Алмамбет калсаңы!
Эп ичизде эрмегим
Элим, Сейит, эки уул-
анын бири калсаңы!
- 1715 Караңыда кабыр-кубур жүтүргөн
карасактын ишин жанылбас
Каман, Жойпур, эки уул-
анын бири калсаңы!
'Түндөгү дүбүрө-дүбүрө жүтүргөн
- 1720 түлкүнүн ишин жанылбас
'Түрсүн, Таялак, эки ууланым
бири калсаңы!
анын бири калсаңы!
Күндөр уулу Чалбайым,
Чалбай уулу Албайым-
- 1725 анын бири калсаңы!
Көктүн жылдыз баттырым,
суунун күндүз баттырым-
анын бири калсаңы!
Кырк чоронун эң жамагы
Тазбаймат,
- 1730 суусаганда сен түтө
калып чай кайнат!
Коктуу толуп калгалы,
кой өлүмү келдиби?
Жылга толуп жаткашы,
жылкы өлүмү келдиби?
- 1735 Кырк чоро барып Кудай алып чык!

- кабар берген экен дейт:
'Аракыга бал куюп
уу кошуп чайлаңар!
Бу Манаска берели!
Кабар салган экен дейт.
Үч-капкактан оюнда,
Үч-күрчүнүн боюнда,
Ой-кайыңдын боюнда,
эк чатырды тиктеп дейт,
ата, Манас түштү дейт!
Белден килем салды дейт,
бөлсөнөшүп олтурду,
тизеден төшөк салды дейт,
төзөлөшүп олтурду.
Уу экенин билбеди.
'Уктап койомун!' деп чатты.
Өөдө болбойт бу Манас!
Серек-милет бу Сыргак
кийи калган экен дейт.
Чорону чакырды Эр Манас:
'Сүүлөгөнү бирин сөс,
айгыр чаак, ширин сөс,
айгыр чаак, кара тил
Ажыбай тири калсаңы!
Cөлөнүш сары керидей,
көк-жал төбөт бөрүдөй
Алмамбет калсаңы!
Эп ичинде эрмегим
Элим, Сейит, эки уул-
анын бири калсаңы!
Караңыда кабыр-кубур өлгүргөн
карасактын ишин чаңылбас
Каман, Чойпур, эки уул-
анын бири калсаңы!
Түндөгү дүбүрө-дүбүрө күгүргөн
түлкүнүн ишин чаңылбас
Түрсүн, Таялак, эки ууланым
бири калсаңы!
анын бири калсаңы!
Күндөр уулу Чалбайым,
Чалбай уулу Албайым-
анын бири калсаңы!
Көктүн чалды баттырым,
суунун күндүз баттырым-
анын бири калсаңы!
Кырк чоронун эң каман
Тазбаймат,
суусаганда сен түгө
калып чай кайнат!
Коктуу толуп калгалы,
кой өлүмү келдиби?
Чалга толуп жаткаш,
чыркы өлүмү келдиби?
- Кырк чоро барып Кудай алып чык!

- буларга да haber берди:
"Belli rakı hazırlayın,
içine de zehir katın!
Bunu Manas'a verelim."
İşte bu emri vermişti.
Üç-kapak vadisinde o,
Üç-küçük suyu boyunca,
Oy-kayın'ın boyunca,
beyaz çadırları kurdurdu.
Derken Er Manas göründü.
Altına yünü bir elim saldılar,
bele kadar soyunmuş oturdu,
dizinin altına bir yastık dayadılar,
bir ayağına altına alıp oturdu.
Zehir olduğunu bilmedi.
Uyumuştu uzamıştı,
halsiz döğdi kıkılamadı Manas!
Serек ile Sırgak ise,
daha geride kalmıştı.
Yiğitleri çağırdı Er Manas:
Atasından hatip doğan
aygır yanak, keskin sözlü:
aygır yanak, kara söz, it,
Açıbay diri kalsın!
Yamaçtak! dağ çaylağı sanki,
kı yeleli erkek kurt sanki,
Almamhet sen de diri kal!
Halkın içinden seçtiğim,
Elim ile Seyit, iki yiğit,
biriniz hayatta kalsın
Karanlık gecede koşup,
bozkır ülkesinin izini bulan,
Kaman, Coypur, iki yiğit,
biriniz hayatta kalsın.
Karanlık gecede koşup
ülki izlerini bulan
Türsün, Taylak, iki yiğitten
bir hayatla kalsın,
biriniz hayatta kalsın.
Küldör'ün oğlu Çalbeyim
Çalbay'ın oğlu Albayım,
biriniz hayatta kalsın.
Göklerin yıldız erleri,
suların kunduz erleri
biriniz hayatta kalsın.
Kırk yigidin en fenası,
Taz-haymat,
susayınca attan inip sen
hemun çay kaynat!
Biz daha hayatta kalmam!
Koyunu ölüm mü geldi?
Burada bir sene daha kafalım.
At süzüsüne ölüm mü geldi?
Allah kırk yigidin hepsini alıp da

Кырк чоронун жаматы
Серек-минен бу Сыргак
өлбөй кантип тирү калып тыр!
Манастын көкүрөктөн
жаны кете'лек.

1740 Кырк чоро айтты дейт:
'Жан сактар жериң айтып кет!
Кетменин талга саптаган,
эпегин кер тор'аттай мактаган,
"Атаңдын көрү..."! Sart uulu

1745 аа кирсек кантийт?
Чалдыр-чулдур сүүлөгөн
тилип адам билбеген
Кытайга кирсек кантийт?
Жалмак Тор'ат жайланган,

1750 чочконун саңын
канжыгага байланган
Калмакка кирсек кантийт?
Оңкогой мурун, чуңкур көс
Калчага кирсек кантийт?
Үрөн элек жоо эле,

1755 Үргөншкө кирсек кантийт?
Анда айтты Эр Манас:
'Айтканымдай кылыңар!
Айткан сөзүмдөн чыкпаңар!
Уктасам, тынч жатырсын!

1760 Оруска барып батырсың!
Сарттын журтун сапырдым-
типти аа барбагың!
Калчадын журтун какчаттым-
типти аа барбагың!

1765 Кытайдын журтун кырдым-
аа типти барбагың!
Төжиктин журтун тербенттим-
аа типти барбагың!
Ак-патыша улуу

1770 аа барып баш койгон!
Төбөсүн албай чаң койгон,
чаңын албай койгон-дыр!
Ары кирсе тойгон-дыр:
жарды барып байыган,

1775 жалаңач барып кийген,
ачка барып төлөнгөн,
арык барып семирген!
Не кылганы эп эле,
акзасын берсе, көп эле.

1780 Орустун журту бооры кер,
Орустан кирип жай алгың!
Ак-капта барып аш ичкөн!
Хийм чечип беричи,
Орустан жатып олут ал!

1785 Аракы ичин буу чыкса,
булка ичин суу чыкса,
Алмамбеттен кыйгыргың,

Kırk çoronun camanı
Sırək-minen bu Sırgak
ölböy kantıp tirtı kalıp tır!
Manastın köküröktön
canı kete'lek.

Kırk çoro aytı deyt:
'Can saktar cərin aytıp kət!
Kətmənin talğa saptağan,
eşegin kər tor'atray maktağan,
"Ataıdın körü..."! Sart uulu
aa kirsek kanteyt?

Çaldır-çuldur süülögön
tilin adamı bilbegen
Kıtaığa kirsek kanteyt?
Çalpək Tor'at cəylanğan,
çoçkonun sanın

kancığağa baylanğan
Kalmakka kirsek kanteyt?
Oñkoğoy murun, çuñkur kös
Kalçağa kirsek kanteyt?
Ürön élek çoo éde,

Ürgönşkö kirsek kanteyt?
Anda aytıl Er Manas:
'Aytkanımday kılıñar!
Aytkan sözümön çıkpañar!
Uktasam, tınç cətirsin!

Oruska barıp bətrisin!
Sartın cərtün səpərdim-
tipti aa barbağın!
Kalçadın cərtün kakçatım-
tipti aa barbağın!

Kıtaıdın cərtün kırdım-
aa tipti barbağın!
Təciktin cərtün tərbəntim-
aa tipti barbağın!
Ak-padışa uluğu

aa barıp baş koyğun!
Töbösün albay çaç koyğun,
çaçın albay koyğun-dır!
Arı kirse toyğun-dır:
cərdi barıp bayığan,

calañaç barıp kəyngən,
açka barıp tölöngən,
arık barıp səmirgen!
Né kılğanı ep éde.
akçasın bərsə, köp éde.

Orustan cərtü boorı kər.
Orustan kirip cəy alğın!
Ak-kañğa barıp aş içkin!
Kıym çéçip bəriçi,
Orustan cərtü olut al!

Arakı içip buu çıksa,
bulka içip suu çıksa,
Almamбеттеп кыйгыргың,

kırk yığidin en lenası
Serek ile şu Sırgak
nasıl diri bıraktı?
Teninden canı uçtu
Manas'ın

Kırk yığit ona dedi ki:
"Canı koruyan yeri söyle,
söğütter baltaya sap yapan,
eşegi yağır ut gibi metheden
uğursuz Sart oğluna
gidelin mi, ne dersin?

Çaldır çuldur konuşan
dilini kimse anlamayan
Çin iline gitssek ne dersin?
Uzak Tor'at'ta oturan
semere domuz.

budu bağlayan
Kalmuklara gitssek ne dersin?
Gaga burunlu, çukur gözlü
Kalçalara gitssek ne dersin?
Durmada kanlı cenk olan
Ürgenç'e gitssek ne dersin?"

Er Manas o zaman dedi ki:
"Ne dersem onu yapın!
Sözlerimden çıkamayın!
Uyasam da dinç yaşarsınız!

Ruslara mütə olun,
ben Sartları dağıttımın,
sakin oraya gitmeyin!
Kalçaları mahvetmişim,
sakin onlara gitmeyin!

Çinlileri mahvetmişim,
sakin oraya gitmeyin!
Təcik kavmini ezmıştim,
sakin oraya gitmeyin!
Ulu Ak-padışa'ya ben
gidip başımı eğmiştim.

Tepesinde saç vardı,
saçlarını kestirmez o,
oraya giden doyar,
fakir giden zengin olur,
her çıplak giden giyinir,

aç gidenin karını doyar,
kuru gidenler yağ bağlar.
Her şeyde hük gözetilir,
para hediye edilir.

Rus milleri pek cömerttir,
Rus iline giderseñiz.
Ak Han ile yemek yeyin,
çıkarıp elbisesini verir.

Rus ilinde yaşayın.
Rakı için, buğu çıkar
Erce için, su çıkar.
Almamбеттеп кыйгыргың,

- Ахыбайлап кыйлартын,
Эр Манастап кыйгыргын!
1790 Манастын чымындай жаны
кетти дейт,
чын үйүнө кетти дейт,
Ах-сарайлап койду дейт,
кок-сарайлап койду дейт
Тогуз күнү жатты дейт,
1795 токсон-до бээ сойду дейт:
алты күнү жатты дейт,
алтымыш бээ сойду дейт,
Алтындуу тонун тогустан,
элге жыртмыш берди дейт.
1800 Карагайдан калың табыт чалтырды,
ички жүсүн алтындап,
тышкы жүсүн күмүштөн.
Манасты табытына салды дейт,
сарайга сөре кыдып дейт.
1805 Алдыкы жерден сысын өткөрбөй,
үстүнү күңдөн көсүн тийгиспей,
сарайга сөрөсөн койду дейт.
Кырк чоро атка минди дейт,
Жакып-канга келди дейт.
1810 Кырк чоронун жакшысы,
кеңеш айткан Алмамбет,
көп сүүлөгөн Алмамбет,
Жакып-канга айтты дейт:
"Токсон тору жоргону
1815 токун алгын, Жакып-кан!
Алтымыш ала жоргону
алдыңа алгын, Жакып-кан!
Жетимши жейрен жоргону
жана алгын, Жакып-кан!
1820 Көң Таластай жеринден,
мундан элин көчкүнчө,
жаккан отуң өчкүнчө,
мундан элин көчкүнчө,
ошу жышкы түгөңүнчө,
1825 карымынды ачырба, Жакып,
айниңди тостурба, Жакып!
Жаман кадырын айтпагын, Жакып!
"Жаныс Манас өлдү!" деп, Жакып,
көсүңдү чыгарт кылба, Жакып!
1830 Бөк бийиң белиңди, Жакып,
бөклүккө салгын көңүңдү, Жакып!
Саалдың сала курчаңгын, Жакып!
Кылычыңды кыя байлаңгын, Жакып!
Карагайдан кара мультугуң асыңып
1835 катуулугуң койбоңуң!
Тушпаңга барып катуу болорсуң,
туугаңга жакып болорсуң!
"Обадан жылдыс баттуулан,
жаңгысым Манас өлдү!" деп,
1840 жабыкпаңын, Жакып-кан!
- Ахыбайлап кыйгыргын,
Эр Манастап кыйгыргын!
Manastın çımınday canı
kétti déyt,
çın öyüne ketti déyt,
Ах-сарайлап koydu déyt,
kók-saraylap koydu déyt.
Тогуз күнү cattı déyt,
tokson-do bee soydu déyt:
altı күнү cattı déyt,
altıмыш bee soydu déyt,
Altınduu tonun toğustan,
élge cırtıш берди déyt.
Karağaydan kalın tabıt çaptırdı,
içki cısın altındap,
tıшkы cısın күмүштөн.
Manastı tabıtına saldı déyt,
sarayğa sére kıldı déyt.
Aldın cérden sısın ötkörböy,
üstünü күнден көсүн tiygispey,
sarayğa sórelep koydu déyt.
Kırk çoro atka mindi déyt,
Çakıp-kanğa keldi déyt.
Kırk çoronun cakşısı,
kêleş aytkan Almambét,
kóp süülөгөн Almambét,
Çakıp-kanğa ayttı déyt:
"Tokson toru corgonu
tokıp alğın, Çakıp-kan!
Altıмыш ala corgonu
aldıña alğın, Çakıp-kan!
Çetmiş cáyren corgonu
cana alğın, Çakıp-kan!
Kêñ Talastay cériñden,
mundan éliñ köçküñçө,
cаккан otuñ өчкүñçө,
mundan éliñ köçküñçө,
oшу cılkы түгөңүñçө.
karımıñdı açırba, Çakıp,
iyniñdi tosturba, Çakıp!
Çaman kadırın aytpağın, Çakıp!
"Cаңıs Manas öldü!" деп, Çakıp,
kösüñdү çıғart kılba, Çakıp!
Bök bayla belіñdi, Çakıp,
bөklükke salğın көснүñdү, Çakıp!
Saadağın sala курчаңгын, Çakıp!
Kılıçıñdı kıya baylaңgын, Çakıp!
Karağaydan kara multuğun asıñıp
katıuluğın koyboğun!
Tuшpaңga барıp катуу болорсуñ,
tuугаңga cакşı болорсуñ!
"Obadan cıldıs батıулан,
cаңгысıм Manas öldü!" деп,
cабıкpaңın, Çakıp-kan!
- Ахыбай gibi haykırmı, -
Er Manas gibi kükreyin!"
Manas'ın canı
uçmuştu,
asıl evine gitmişti.
Ak saray gibi bir bina yaptılar,
mavi bir mezar yaptılar,
dokuz gün orada kaldılar,
doksan kısırak kestiler.
altı gün orada kaldılar,
altmış kısırak kestirip
dokuz kat da altın kumaş
bulup hülke düğüttüler.
Çamdan da bir tabut yapıp
iç yüzünü altın kapladılar
dış yüzünü gümüş kapladılar.
Tabuta Manas'ı koycular,
mezarı sıkıca kapadılar.
Yerden nem sızmasını diye,
güneş de vurmasını diye
sarayın içine koydular.
Kırk yiğit atlara binip
Çakıp Han'ın evine döndüler.
Kırk yiğidin en iyisi
pek akıllı Almambet,
gür konuşan Almambet
Çakıp Han'a şöyle dedi:
"Doksan toru yürük al da
hepsine eyer vurdur, Çakıp Han,
altmış da alaca yürük
önüne kal, sen Çakıp Han,
yetmiş tane de al yürük
yanına al, sen, Çakıp Han!
Geniş Talas ovasından
halkın çekilip göçünce,
yanan ortalığın söndünce,
kavmin buradar göçünce,
at sürülerin tökenince,
karnını aç kalmasını, Çakıp,
elöisen yırtılmasını, Çakıp,
acılarını söyleme, Çakıp,
oğlun Manas öldü diye
gözlerini çıkarma Çakıp!
Belini sıkı bağla, Çakıp,
gönlüne kuvvet ver, Çakıp,
beline okunu bağla, Çakıp,
kılıcını yanına as, Çakıp,
kara tüfeğini de al, Çakıp,
kauluğunu bırakma, Çakıp,
düşmana varıp kolu ol, Çakıp,
akrabana yınmışak ol!
Varsın gükte yıldız batsın
biricik Manasım öldü diye,
sen kendin balıp giyme, Çakıp Han!

- Манастын бардыгындай катуулап!
Байдын уулу бу Бакай
Жакып-канга айтып дейт:
"Тууганды тоодай көтөргүн, Жакып,
1845 Тушланды кара койдой
бөктергүн, Жакып!
Жакшылар үйдөн чыкпай колосун,
жамандар кыргын саа жолосун!
Ошу айткалыма унутпа, Жакып!
Бир түтүктөн кун ичкен,
1850 бир түтүктөн суу ичкен,
Манас-минен бир курсакка
жатышкан,
бирге эмчектен эмискен,
Манастын карындашы Караыгач
карып болуп калбасын!
1855 Энеси Багды-дөөлөт байбиче
кекиликтей келдиңен
Сарт машагын тербесин!
Кан атасы Жакып-кан
тоодак куугай тоңкондон
1860 Сарт орогун орбосун!
Манасын өлгөн болсо,
Алмамбеттей багыр бар,
Ажыбайдай жакшың бар,
соорунчу, кара далыңы,
1865 ол чорон дагы бар.
Сенин уулуктун Манастын
алтыммын алты мал досу,
мал досунун ичинде
кыяматтык Кара-токо жан досу!
1870 Ак-борчук атын жандачы!
Кырк чоронун бүрөөнү тандачы!
Айкаш атын тандачы!
Кырк чоронун жакшысын тандачы!
Көчкөндө төөндү айдасын!
1875 Өрүүдө бээни байласын!
Конак келип конгондо,
кол куушуруп атасын!
Үйүнө таптак алчайтын (?!)
Төрдөн төшөк жийдырбай,
1880 төбөдөн жийн таркатмай,
Манастын бардыгыдай кыл!
Манастын бардыгыдай дөөр сүр!
Ит агытып куш салгын!
Жонойл ылдый жол салгын!
1885 "Кыйбаттуу жаңгыс
Манас өлдү!" деп,
кыйнабагын, Жакып-бай!
Арамдыкка жылбасаң!
Бөлөктүгүн кылбасаң!
Тондон бир чалаңач койбоспуз!
1890 Ачтан ачка кылбастың!
Бөлөктүгүн кылбагын!
- Manastın barlıgınday катуулап!
Baydın uulu bu Bakay
Cakıp-kanğa ayttı déyt:
"Turgandı tooday kötörgün, Cakıp,
Tuşpandı kara koydoy
böktörgün, Cakıp!
Cakşılar üydön çıkpay kolosun,
camandar xanıp saa colosun!
Oşu aytkalıma unutpa, Cakıp!
Bir tündüktön kün içker,
bir tütüktön suu içken,
Manas-minen bir kursakka
cauşkan,
birge émçekten émisken,
Manastın karındaşı Karıgacay
karıp bolup kalbasa!
Énesi Bagdı-döölöt baybiçe
kékilikley keldiñen
Sart maşagın térbesin!
Kan atası Cakıp-kan
toodak kuşlay toñkoñdoy
Sart oroğun orbosun!
Manasın ölgön bolso,
Almamбеттей багыр бар,
Acıbayday cakşın бар,
soorunçu, kara dalıçı,
ol çorot dağı бар.
Seniñ uulıñın Manastın
alımıñ altı mal dosu,
mal dosunın içinde
kıyamatlık Kara-toko can dosu!
Ak-borçuk atın candaçı!
Kırk çorotun bürööñü tandaçı!
Aykaş atın tandaçı!
Kırk çorotun cakşısını tandaçı!
Köçkөndө töөñdү aydasın!
Örüdө beeni baylasın!
Konak kелиp konğondo,
kol kuşurup atasın!
Üyünө таптак алçайтын (?!)
Tөrdөн төшөк ciyдиrбай,
tөbөdөн ciyn тарkatpay,
Manastın bardıgıday kıl!
Manastın bardıgıday döör sür!
It ağıtıp kuş salğın!
Conoyl ıdıy col salğın!
"Kıybatuu cañğıs
Manas öldü!" dep,
kıynabağın, Cakıp-bay!
Aramdıkka cılbasañ!
Bölöktüğün kılbasañ!
Tondoy bir calañaç koybospus!
Açtan açka kılbasıp!
Bölöktüğün kılbağın!
- Manas'ın varlıgındaki gibi katı kal."
Bay'ın oğlu Er Bakay da
Calıp Han'a şöyle dedi:
"Aktubanı dağ gibi yücelt, Cakıp,
düşünatı kara koyunlar
gibi zapret, Cakıp,
yiğitleri korkut evde kalsın,
kerkanlar karşına çıkmasın!
Bı söyledigimi unutma, Cakıp!
Güneşi yalnız bacadan gören,
suyunu yalnız evinde içen,
Manas ile bir karında
yatan,
bir memeden süt emen,
Manas'ın kardeşi Karıdagay
garip olup kalmasın!
Anası Bagdı-döölöt baybiçe
kaya kekligi gibi şekeret
Sart'a başak toplamassın!
Han babası Cakıp Han
toykuşu gibi sallanıp
Sartlara ekin biçmesin!
Manas öldüyse de
Almambet gibi bir tahadır var ya,
kıymetlin Acıbay var ya,
taiancı, soyguncu
yiğitlerin de bayatta.
Hein oğlundan kaldı şana
alınuş altı mal dostı,
mal dostlarının içince
kıyanıcte dek Kara-toko can dostu.
Aun Ak-borçuk'u yanına al,
kırk yiğidin birini seç,
atın Aykaş'ı seç,
kırk yiğidin en iyisini seç,
yolda senin deveni sürsün,
mola verince kısrakları bağlasın,
konağa misafir gelince
el bağlayıp karşılasın,
evde döşekleri yapsın!
Han döşegini kaldırtma,
halk meclisini dağıtma,
Manas'ın varlıgındaki gibi yap!
O zamanki gibi varlıklı yaşa!
Köpeği saklırt, kuşunu sal!
Yolunu vacilere çevir!
Heybetli Manasın
öklü diye
kederlenme, Cakıp-bay,
haram işleme sen!
Sakın başka türü yapma!
Seni elbisesiz bırakmayız biz.
Açlık asla çekirtmeyiz!
Sakın başka türü yapma!

- Bөлүктүк кыскач сыстатпа!
Алмамбетти муштатпа!-
"Жөлөңгөндө жөлөк!" деп,
1895 "Атасы мундан бөлөк!" деп,
Ажыбай көөнүн салбагын!
Элим, Сейит, эки уул,
анын көөнүн салбагын!
Күлдүрүн уулун Чалбайым,
1900 анын көөнүн салбагын!
Барысына болбосоң,
өкөмүс айда конолу!
Байрғдай бололу!
Манастын барлыгындай жыралы!
1905 Бу дүйнөдө болжонкон,
кыяматта колдошкон,
досондогон жаны бар,
кудандаган малы бар,
болосуңбу, Жакып-бай?
1910 Манастын атасы Жакып-бай,
Байдын уулуна айтты дейт:
'Манас кунан тайдай курдашы,
тел козудай теңдеш,
көчүлү чапса, бир чапдың.
1915 ашууну ашса бир аштың-
айтуу калды Манаска!
Жыккыны кууса, бир куудуң-
чаңы калды Манаска!
Эпти чапса, бир чаптың-
1920 даңы калды Манаска!
Манастын бир жүргөн кырк чоро,
Кыркы бирдей сап төрө,
кыркы бир суунун башында
жайлаган,
чубуратып бээ байлаган,
1925 чыны сырдуу кески, чын' аяк
чымалтып аракы сундурган,
эрдине жука сары аяк
эңкейтип аракы сундурган!-
Асты суудай агысқан,
1930 ач-арыгын жагысқан!
"Арстан Манас өлдү!" деп,
карыгында Жакып-кан,
мен кайдан конуш истейн?
Өзүм жагтым бу жерге,
1935 байлаган малы асайса,
аркасы жок барбасам...
Манастын малы асайса,
нечер ашы түгөнсө
кийер топу түгөнсө.
1940 аван истен барамын.
Манастын конулуна
айрылбаймын,
бу сөздү кайрылбаймын!
Бакай эмди айтты дейт:

- Bölüktük kılıp sıstatpa!
Almambeti mustatpa!-
"Cölöngöndö cölök!" деп,
"Atası mundan bölök!" деп,
Açıbay köönün salbağın!
Élim, Séyit, éki uul,
anın köönün salbağın!
Küldürün uulun Çalbayım,
anın köönün salbağın!
Barısına bolboson,
ökümüs aylda konolu!
Bayrğday bololu!
Manastın barlıgınday жырал!
Bu dünüddö bolçoşkon,
kıyamatta kolдоşkon,
dosondoğon canı bir,
kudandağan malı bir,
bolosunbu, Cakıp-bay?
Manastın atası Cakıp-bay,
Baydın uuluna ayta déyt:
'Manas kunan tayday kurdaşı,
tel kozuday teñdeşi,
kéchünlü çalsa, bir çaldıñ,
aşuunu aşsa bir aştıñ-
aytuu kaldı Manaska!
Cıkın kuusa, bir kuuduñ-
çañı kaldı Munaska!
Éldi çapsa, bir çaptıñ-
dañı kaldı Manaska!
Manastın bir cürgön kırk çoro,
Kırka birdey sap törö,
kırkı bir suunun başında
caylağan,
çuburatıp bée buylağan,
çın arduu kėska, çın' ayak
çımaltıp arakı sındurğan,
ördine juка sarı ayak
eñкейтıp arakı sındurğan!-
Aştı suuday ağısқан,
aç-arıgın çağısқан!
"Arstan Manas öldi!" деп,
karıgında Cakıp-kan,
men kaydan konuş isteyn?
Özüm jaгтым bu жерге,
baylağan malı asaysa,
arkası cок barbasam...
Manastın malı asaysa,
ıçer aşı tüğönsö
kıyer toпу tüğönsö,
anar іstеп barамın.
Manastın konuşunan
ayırılбаймын,
bu sözdü kайрылбаймын!
Bakay émdi aйтá déyt:

- Başka türlü yaşayıp sıırılma!
Almambeti kızdırma,
söz dinle, sen bize güven.
Babası bundan başka diye
Acıbay'ın genlü kalmasını
Élim'le Séyit yiğitlerin
gönülleri de kalmasını!
Küldür'ün oğlu Çalbayım'ın
da bunda kalmasını!
Ötekilerle edemezsen
ikimiz beraber yaşayalım.
Eskisi gibi yaşayalım!
Manas'ın varlığındaki gibi içelim!
Bu dünyada buluştuğumuz gibi
kıyamette de buluşalım.
Dostların canı birdir,
kaynataların malı birdir,
sözümle birlik misin, Cakıp-bay?
Manas'ın babası Cakıp-bay
Bay'ın oğluna dedi ki:
"İki arkadaş tay gibi idiniz,
iki yaşlı kuzu gibi idiniz.
denizleri beraber aşıp
dağlardan beraber geçiliriz.
Manas'ın dediği olurdu!
Beraber at sürerdiniz,
yağma Manas'ta kulurdı!
Yabancı kavimler yıktınız,
şöhret Manas'ta kalırır.
Manas'ın kırk yiğidi
kırkınız da birer efendi,
kırkı da aynı su başında
yaşardı.
kısırakları sıra ile bağlandı,
atlaça taşfur kaselerden
beraber rakı içerlerdi,
ince keneli sarı kase ile
eğilip rakı sunarlardı!
Aşı su gibi akıtip,
aç yorgunlara can verilerdi!
Arslan Manas'ın ölünce
Cakıp Han lanete uğradı,
şimdi nerede oturayın?
Her burada yaşadım ben,
ev hayvanımı azalınca
yokluktan yola çıkarım.
Manas'ın hayvanı azalınca
zahiremiz tükenince,
giyeceğimiz de bitince
istemeğe çıkacağım
Manas'ın otardığı bu
yerden ben ayrılmam.
Bu sözünden ayrılamam."
Bakay o zaman dedi ki:

Кырк чоро кырк суудун башында

1945 кырктан төрөлөн жатат,
баптагыдай болбогун!
Батыр Манас өлгөндө,
ос ботона сакыл бол!
Кароолдун калыны сал!

1950 Касанат бойго сакыл бол-
"Батыр Манас өттү!" деп,
бап аламан көп ушпан
жылкыңды тийип албасын!
Өзүң жөйү калбагың!

1955 Мен саа бир айтканым ошу дур!
Жакып эмди айтгы дейт:
'Алмамбет уктуңбу?
Үйүңө барып жерге тат!
Манасым өлсө, башым бар,

1960 аягыңдуу курдуң жаркын бар,
"Жакып-кан" деген данкым бар!
Кулун, тайкы, белгисиз,
барың жорго минер!
Кулун, байкы, белгисиз,
барың мурза жүрүңер!

1965 Патылам Манас өлгөн сен,
бап аламан болбоңор!
Эки кайыш бир тискин-
кары Бакайга бериңер!
Көл сүүлөгөн көңөңдү

1970 Ажыбайга бериңер!
Аттаным жоога барарга
Алмамбетке бериңер!
Уктуңбу менен көбүмдү?
"Жакыны айттың, Жакып-кан,

1975 сен тилиңди алаңы,
айтканымда болоту!"
Анда Жакын айттың дейт:
'Мен даңкы-минен жатайм!
Алтын берсе, албагың!

1980 Менен-минен тең караган кишини:
Бакайдын көөңүн салбагың!
Кырк чоронун жакшысы,
көп сүүлөгөн Алмамбет,
Жакып-канга айтты дейт:

1985 'Айтканымды кылайын,
мен Бакайды сыйлайын,
Бакайдын көөңүн салбайын!
Анда айтты Жакып-кан:
'Берикелди эрине, чором!

1990 Рازی болдум өзүңө, чором!
Жырым калдым сөзүңө, чором!
Сен сыйласаң "Бакай"
деген карымды,
Кудай сыйлар бал
башыңды бериңиз!
Ар конушка конуңар!

'Kırk çoro kırk suudun başında
kırktan törölöp catat,
baptağдай bolboğun!
Batur Manas ölgöndö,
os boyuğa sakıp bol!
Karooldun kalını sal!

Kasanat boygo sakıp bol-
"Batur Manas öttü!" dep,
baş alaman köp uşpan
çilkıñdı tıyp albasın!
Özüñ öyü kalbağın!

Mén saa bir aytkanım oşu dur!
Çakıp émdi ayttı déyt:
'Almamбет ukтуңбу?
Üyüñö barıp çerge tat!

Manasım ölsö, başım bar,
altınduu kurduñ çarkın bar,
"Çakıp-kan" dегen dañkım bar!

Kulun, tayım, belgisiz,
barıñ çorго miniter!
Kulun, bayım, belgisiz,
barıñ murza çürüñer!

Padışan: Manas ölgön sen,
baş alaman bolboñor!
Éki kayş bir tiskin-
karı Bakayğa bériñer!
Köp süülögön көñөñdi

Acıbayğa bériñer!
Altanıp çorго барарга
Almamбетке bériñer!
Uktuңбу méñin көbүmдү?
'Çakıp ayttıñ, Çakıp-kan,

sen tilıñdi alalı,
aytkanımda bolotul!
Anda Çakıp ayttıñ déyt:
'Mén dañkı minen çataym!
Altın bérse, albağın!

Ménin-minen teñ караған kişini
Bakaydın көөñtün салбаğın!
Kırk çoronun çakışu,
köp süülögön Almamбет,
Çakıp-kanга ayttı déyt:

'Aytkanımdı kılayın,
mén Bakaydı sıylayın.
Bakaydın көөñtün салбайın!
Anda ayttı Çakıp-kan:
'Bérikeldi érine, çorom!

Razı boldum özüñö, çorom!
Çıyrap kaldım sözüñö, çorom!
Sén sıylasañ "Bakay"
degen karıñdı,

Kuday sıylar baş
başıñdı bériñiz!
Ar konuşka konuңar!

"Kırk yiğit kırk su başında
kırk efendi olmuş yaşarlar,
başka türlü olamaz!
Bahadır Manas ölünce
kendi camra sahip ol!
Etrafına nöbetçi sal!

İliburşa sahip ol!
Bahadır Manas uçtu diye
bir çuk düşmanın gelip de
sürülerini almasın!
Kendin yayı kalmayasın!

Diyeceğim söz işre budur."
O zaman Çakıp dedi ki:
"Er Almamбет işittin mi?
Evine dönüp de yere yat!

Manas ölse de başım var,
parlak altın kemerim var.
Çakıp Han denen şöhretim var!

Taylanmı bilirsiniz,
yürtük atlara binin!
kul ile beyi bilirsiniz,
hep bey gibi yaşarsınız.

Hanım Manas öldü diye
sakın çerkeş olmayın!
İki kayış bir dizgin.
ihtiyar Bakay'a verin!

Fukat güzel sözleri hep,
Acıbay'a verin!
Altanıp düşmana saldırma!
Er Almamбет'e bırakın!

Dediğini duyduunuz mu?"
"Çok güzel dedin, Çakıp Han,
sözlerini alıyoruz,
dediğini yapıyoruz!"

O zaman Çakıp sen de şöyle dedin:
"Ben de şerefimle yaşayacağım,
altın verseler almayım,
benimle denk kişi olan
Bakay'ın gönlünü kırmayın!"

Kırk yiğidin en iyisi
güzel sözünü Almamбет de
Çakıp Han'a şöyle dedi:
"Dediğini yapacağız,
Bakay'ı sayacağız,
Bakay'ın gönlünü kalmaym!"

O zaman Çakıp Han da şöyle dedi:
"Erkekliğe bu yaraşır, yiğidin!
Uygun gördüm bunu, yiğidin!
Hayran oldum sözüne, yiğidin!

Sen Bakay adındaki
ihtiyar sayarsan
Tanrı size
bereket verir.
Yurdunuzda kalırsın

- 1995** Эми жиргап жатыңар!
Жакын-маңеп тең болгон
Байдын уулу бу Бакай,
эми айтты Жакыкка:
'Менин айтканымда
болболдуң, Жакып,
- 2000** менин кеңешимди албадың, Жакып,
бир кебике кирбедиң, Жакып!
Бурак атты байлайсың,
бир оосынды кармайсың,
ушунда керек болормун.
- 2005** Ошу жерде кантейн?
Алаша бойом теңешин,
кырк чоро-минен кеңешип,
аргымак минсем, кыйнайын!
Арстап тууган Манастын
- 2010** бир арбайын сыйлайын:
тобурчак минсем, кыйнайын!
Чампас Жакып-кан типти белгеп жок
'Ак-куласы жарайт!' деп,
'Кече'лип бу Манасты!
- 2015** Ала-тоодай Жакып-кан
'Кырк чорону көсүн карайт!' деп,
намыс типти Жакып болгоп жок.
Айдан, айдан ай өттү,
Манастын азабы жамап чоң өттү
- 2020** Ала-тоодай Жакып-кан.
Күндөн, күндөн, күн өттү,
күлүстөн тууган Манастын
күтү жамап чоң өттү
Кан атасы Жакып-кан.
- 2025** Алтын сандык үгөлсө (?),
Манас таап берген бу малы
асаып кетти түгөнсө,
Манастын атасы Жакып-кан:
'Ар неме мактаймын!' деп,
- 2030** 'Жаңымды кантып сактаймын?
Малы кайдан табамын?' деп,
'Карып келген чагымда
атты кайдан табамын?' деп,
'Тоодак куштай тоңкоңдоп
- 2035** Сарт орогун оромун!' деп,
'Дийканчылык сүрөмүн!' деп,
'Жерге эрип саямын!' деп.
Тоодак куштай тоңкоңдоп
Жакып-кан Сарт орогун орду дейт,
- 2040** энеке Багды-дөөлөт байбиче
кеккилхтей кеңденеп
Сарт машагын терди дейт,
карындашын Кардыгач
бир түндүктөн күн көргөн,
- 2045** бир түтүктөн суу ичкен,
жибектей чачы жүн болду,
куурай терип күн болду,
- Эми чиргеп чатлар!
Чакып мичен тең болгон
Байдын уулу бу Бакай,
эми айтты Чакыпка:
'Менин айтканымда
болболдуң, Чакып,
менин кёёёёимди албадың, Чакып,
бир кебике кирбедиң, Чакып!
Бурак атты байлаысың,
бир оосынды кармагысың,
ошунда керек болормун.
Ошу ерде кантейн?
Алаша бойум теёёёёп.
кырк чоро-м'нен кёёёёп,
аргымак минсем, кыйнаың!
Арстан тууган Манастын
бир арбайын сыйлаың:
тобурчак минсем, кыйнаың.'
- Чампас Чакып кан типти белгеп чок:
'Ак-куласы карайт!' деп,
'Кёёёё'лип бу Манасты.'
Ала-тоодай Чакып-кан
'Кырк чорону көсүм карайт!' деп,
намыс типти Чакып белгеп чок.
Айдан, айдан ай өтти,
Манастын азабы чаман чоң өтти
Ала-тоодай Чакып-кан.
Күндөн, күндөн, күн өтти,
күлүстөн тууган Манастын
күтү чаман чоң өтти
Кан атасы Чакып-кан.
Алтын сандык үгөлсө (?),
Манас таап берген бу малы
асаып кетти түгөнсө,
Манастын атасы Чакып-кан:
'Ар неме мактаймын!' деп,
'Чамымды кантып сактаймын?
Малы кайдан табамын?' деп.
'Карып келген чагымда
атты кайдан табамын?' деп,
'Тоодак куштай тоңкоңдоп
Сарт орогун оромун!' деп,
'Дийканчылык сүрөмүн!' деп,
'Сёёёё'ерип саямын!' деп.
Тоодак куштай тоңкоңдоп
Чакып-кан Сарт орогун орду дейт,
энеке Багды-дөөлөт байбиче
кеккилхтей кеёёёёнеп
Сарт машагын терди дейт,
карындаш Кардыгач
бир түндүктөн күн көргөн,
бир түтүктөн суу ичкен,
еибектей чачы еүн болду,
куурай терип күн болду,
- артак зевке жыайын "
Чакып иле денк олан
Байын оёёё Бакай
Чакып'а шёёёте дедёё:
'Беним дедёёёим
япымадын, Чакып,
оёёёдүмү алмадын, Чакып,
сёёёүмө гирмедин, Чакып,
хаш атлары баёёладын сен,
дедёёёимди япымадын,
бен де мечбур олаёёаёын,
бен бурада не япайым?
Бойум кыса да олаа дёёёгыым,
кырк ыёёёт иле гёрёёёшүп
еинс ата бинип ону зорёёёяйым!
Арстан роёёган Манас'ын
рухона сёёёинаымы,
кёёёу атнаа бинип ону зорёёёяйым.'
- Чакып Хан'да хёёё утанмак yok:
'Ак-кула аты уыгундуру,
Манас' бу гёёёёиң!' дедёё,
Ала-даёё гёёёи ыёёе Чакып Хан
'Кырк ыёёётди гёёёзүн гёрёр!' дедёё,
Чакып'та хёёё утанмак yok.
Бёёёёе аы үстүнө аы гёёёгёё
Манас'ын издирабын гёёёктёё
Даёё гёёёи ыёёе Чакып Хан.
Бёёёёе гүнлер, гүнлер гёёёгёё
беркестен үстүн доёёган Манас'ын
дерин аёёы м гёёёктёё
Пан бабасы Чакып Хан.
Алтын сандык бүкүлдү
Манас'ын казандыёёи малар
азалып гёёёи түкөндёё.
Манас'ын бабасы Чакып Хан
бер шёёёи methedeyim дедёё,
чаным насы! коруяйым дедёё,
хайвану нереден булаымы дедёё,
бу илтияр чаёёымда бен,
нереден ат булаымы дедёё.
Тойкушу гёёёи сарсыларак
Сарт ораёёыла екын бёёёейим,
дйленчилек едёёейим дедёё.
ыёёе екин атайым дедёё.
Тойкушу гёёёи салланарак
Чакып Хан Сарт ораёёыла екын бёёёи.
Баёёды-дөөлөт байбиче де
каыа кеккёёи гёёёи секерек,
Сартлара баёёак топиадёё.
Манас'ын канёёёёи Кардыгач
гүнёёёи ыалпыз бёёёадан гёёёрен,
ыалпыз ев'нда суу ичкен,
ипек саёёи ыүн олдёё,
чаёёи ыыпы топылып кёёёе олдёё,

- отун алып суу сусну.
"Энекем Багды-дөөлөт байбиче,
2050 карып келген чагыңда
кангың сепи сактайбың?
Кабылаң тууган Манасым
кайтылбады бу жерге.
Манасымдын алганы
2055 Кайып-хан кысы Кара Борук
алдан эди каноодат,
Шооруктун кысы Акылай
айдың үч коргоңдан каноодат!
Сениң айдап малың таштаган,
2060 алтындуу жаның харлаптан,
сүрдүрүп малың таштаган,
сүнгөн жаның карштаган
Темир-каңды кысы Канкей
бадычыга барган дейт!"
2065 Бир кайнатым чай ичиш,
жарып токош нан алып,
карып кеткен Жакып-бай,
каргаң Багды-дөөлөт байбиче-
үчөө Каңкей сактан жүрүп дейт.
2070 Маастын минген аты Ак-кула,
күн сарайдын түбүндө,
түн сарайдын түбүндө,
"Кыт!" этип сууду жууңады,
"Керт!" этип чөптөн жебеди.
2075 кабыргасын кара чымын кактады,
ылаалып сарайдын түбүн сактады,
Маастын көрдө жатыптыр,
Ак-кула сүрөт болуп калыптыр,
күн сарайдын түбүндө,
2080 түн сарайдын түбүндө,
ообаны карап киштеди дейт,
Ак-кула арбай болуп катты дейт,
Алтын боо тактырган,
күмүш чаңоо салдырган,
2085 Маастын: Ак-шумкар
кэркылдатып кас алды,
куркулдатып куу алды,
үш төбөдөй жийди дейт,
чокуп жемди жебеди.
2090 Күн сарайдын батында
ообаны карап чаңырат.
Сэрөгөй кулак, кырк эмчек,
Маастын Ак-тайганы бар экен:
кумдан кулаң тиштеди,
2095 алырдан аркар тиштеди,
бурулуп бууу тиштеди,
үш төбөдөй жийди дейт,
чокуп жемди жебеди.
Ообаны карап ылаң алды,
2100 куу шийрак болуп кур'ады.
Ол үчөө үнүнөн,

отун alıp suu susnu.
"Éneken Bagdı-döölöt baybiçe,
karıp kēlgen çağında
kangyñ sēpi saktayın?
Kabılañ tuuğan Manasım
kaytılbad, bu cerge.
Manasımın alğan
Kayıp-kan kısı Kara Börük
aldan édi kanoodat,
Şooruktun kısı Akılay
aldıñ üç korğondan kanoodat!
Sēniñ aydap malıñ tastağan,
altınduu canıñ karštağan,
süngön canıñ karštağan
Tēmir-kañdı kısı Kanıkéy
badaçıga barğan déyt!"
Bir kaynatım çay içip,
cattı tokoş nan alıp,
karıp kētkē: Çakıp-bay,
kargañ Bagdı-döölöt baybiçe-
üçöö Kan kēy saklap жүрүп déyt.
Manasın mingea atı Ak-kula.
kūn saraydın tübündө,
tūn saraydın түbündө,
"Kıñ!" étip suudı жууңады,
"Kért!" étip çöptön cēbedi,
kabırğasın kara çımın kaktadı,
ılaalp saraydın түbün saktadı,
Manasın kördө catur,
Ak-kula süröt bolup kalıptır,
kūn saraydın түbündө,
tūn saraydın түbündө,
onbanı karap kişteди déyt,
Ak-kula arbay bolup kattı déyt.
Altın boo taktırğan,
kümüş çañoо салдырған,
Manasın Ak-şumkar
kērkıldatıp kas aldı.
kurkıldatıp kuu aldı,
üş töböđöy ciydi déyt,
çokup cēmdi cēbedi.
Kūn saraydın başında
oobanı karap çañırat.
Sérögөy kulak, kırk emçek,
Manasın Ak-taygany bar экен:
kumdan kulañ tişteди,
alırdan arkar tişteди.
burulup buуu tişteди.
üş töböđöy ciydi déyt,
çokup cēmdi cēbedi.
Oobanı karap ılañ aldı,
kuu şiyrak bolup kur'adı,
Ol üçöö ününөн,

odon taşıdı, su çekti.
Anan Bagdı-döölöt baybiçe,
bu iliyar çağında ben.
sanı nasıl bakayım?
Kabıan doğan Er Manas
geri dönmedi bu yere
Manasımın alkhı
Kayıp Fan kızı Kara Börük'ü
harpte esir almış'ı o.
Şooruk'un kızı Akday'ı
harpte üç kal'eden esir aldı.
Ona mallarını taşıdığın,
altın kalbini verdiğin
mallarını taşıdığın.
altın kalbini verdiğin
Temir Han kızı Kanıkay
bir çobana gitti şimdi."
Bir kaynatım çay içip,
yarım dilim nan yiyip,
pir olmuştı Çakıp-bay,
pir olmuştı Bagdı-döölöt baybiçe de,
içüne Kanıkay hakıyordu.
Manas'ın bindiği Ak-kula at,
gündüz sarayın dibinde,
gece sarayın dibinde,
bir yulcum su içmedi,
hiçedatıp ot yemedi,
kabırğasına sinek dolmuş,
sarayın dibinde ağlıyordu,
Manas'ın mezarında yatıyordu,
suret gibi donup kalmıştı.
gündüz sarayın dibinde,
Gece sarayın dibinde,
göğe bakıp kişiyordu
kupkuru olmuştı Ak-kula.
Altın bir bağa bağlanmış,
günüş gerdanlık takılmış,
Manas'ın Ak-şumkar'ı
kazları bağrınp tuttu,
knğuları bağrınp tuttu,
üç tepe gibi yığılı hep
fakat yem edip yemedi,
gündüz sarayın başında
göğe bakıp bağında.
Keskın kulaklı kırk memeli
bir tazısı vardı Manas'ın
Kumdan kulañ kaptı,
uçurumlardan argal kapta,
dönüp geyik kaptı,
üç tane kılme yaptı
fakat yem edip yemedi,
göğe bakıp uşıyordu hep,
o da kupkuru olmuştı.
Bu üçünün feryadından

кабыргалар жынын барысы.
 'Кандай мундуу ит эде,
 кандай мундуу куш эде,
 2105 кандай мундуу эт эде?'
 Эгем Таала жиберди,
 бериштеги жумшады:
 'Жакшынын аты ол болсо,
 жакшынын кушу ол болсо,
 2110 жакшынын ити ол болсо,
 есин тигисиң көзүңер!
 Жамандын аты ол болсо,
 жамандын кушу ол болсо,
 жамандын ити ол болсо,
 2115 үчөөнү тең өлтүрүп келинер!
 Боорун койгон кара таян
 эзрет кысы Алтынай
 сулуу катын болсун атыпка!
 Үстүндө ак сарайдай күмбөсү
 2120 алты канаттуу ак ордо үй болсун!
 Ыдам барган!' дейди дейт.
 Ыдам жетип келди дейт,
 бериштелер үн салды:
 'Сен кандай иттин кушусун?'
 2125 Каркылдатты кас алып,
 куркулдатты куу алып,
 үш төбөдөй кылыпсың
 тиги жемди жебейсиң,
 куу канат болуп калыпсың-
 2130 кандай иттиң куш эдең?
 Сен кандай иттиң ат эдең?
 "Кыт!" этип сШду ичеген,
 "Керт!" этип чөптөн жебеген,
 кабырган кара чымын кактаган!
 2135 Кандай иттиң ат эдең?
 Сен кандай иттиң куш эдең?
 Кумдан кулан тигеген,
 адырдан аркар тигеген,
 бурулу бугу тигеген,
 2140 үш төбөдөй кылыпсың.
 тиги жемди жебейсиң!
 Кандай иттиң ат эдең?
 Анда Шумкар айтыл дейт:
 "Ит" тебегин емди!
 2145 Мен Манастын куш эдем!
 Бу Манастын барында,
 карынданы Кардыгаң
 бир түндүктөн куш көрдү,
 бир түндүктөн суу ишти,
 2150 желбегей желге чыккан жок,
 жел салкынды көргөн жок,
 түндө эликке чыккан жок,
 түлөгөн ашты ичкен жок
 Кардыгачтын жибектей
 чагы жүп болду,

kabırğan canın barısı.
 'Kanday muşduu it éde,
 kanday muşduu kuş éde.
 2105 kanday muşduu ét éde?'
 Égem Taala cibirdi,
 bérışteni cumşadı:
 'Cakşının atı ol bolso,
 cakşının kuşu ol bolso,
 2110 cakşının iti ol bolso.
 esin tigişip kéliñer!
 Camandın atı ol bolso,
 camandın kuşu ol bolso,
 camandın iti ol bolso.
 2115 üçöñni tēñ öltürüp kéliñer!
 Boorına koyğon kara tay
 ezret kısı Altınay
 suluu katın bolsun atıpka!
 Üstündö ak sarayday kümbösü
 2120 altı kanatuu ak ordo üy bolsun!
 İdam barğın!' déydi déyt.
 İdam cétip keldi déyt,
 bérışteler ün saldı:
 'Sén kanday ittiñ kuşusuñ?'
 2125 Karkıldatıp kas alıp,
 kurkıldatıp kuu alıp,
 üç töböðöy kılıpsıñ,
 tipti cémdi cēbeysiñ,
 kuu kanat bolup kalıpsıñ-
 2130 kanday ittiñ kuş édeñ?
 Sén kanday ittiñ at édeñ?
 "Kılt!" étip sŞda içegen.
 "Kért!" étip çöptön cēbegen,
 kabırğan kara çımın kaktağın!
 2135 Kanday ittiñ at édeñ?
 Sén kanday ittiñ it édeñ?
 Kumdan kulan tişegen,
 ađırdan arkar tişegen,
 burulup buğı tişegen,
 2140 üç töböðöy kılıpsıñ,
 tipti cémdi cēbeysiñ!
 Kanday ittiñ it édeñ?'
 Anda Şumkar ayıtı déyt:
 "It" tēbegin emdi!
 Mēn Manastın kuş édem!
 Bu Manastın barında,
 karındası Kardıgaç
 bir tündüktör. kün kördü,
 bir tündüktön suu içti,
 2150 cēlbegey cēlge cıkkan cök,
 cēl salkının körgön cök,
 tündö éşikke cıkkan cök.
 tünögön aştı içken cök-
 Kardıgaçtın cibektey
 çağı cün boldu,

bütün kalpler ütiyordu.
 Bu ne dertli köpek bu böyle?
 Bu ne hazine kuş bu böyle?
 Bu ne kederli at bu böyle?
 Hazreti Taala gönderdi
 bir meleği şu emir ile:
 "İyi atın biri ise,
 iyi kuşun biri ise,
 iyi köpeğin biri ise
 efendilerini dirilt sen.
 İkena atın biri ise
 İkena kuşun biri ise
 İkena köpeğin biri ise
 üçünü de öldür gel!
 Bağırma kara tay dusan
 hazret kızı Altınay
 kalramana zevce olsun!
 Üstündeki ak saray gibi mezar
 zıltı kanallı ak çadır olsun!
 Haydi çuhuk gidin!" dedi.
 Hemen oraya gelerek
 melekler söze başladı:
 'Hangi itin kuşusun sen?
 Bağırıp kaz yakaladın
 öttürüp kuşu yakaladın,
 hepsini üç küme yaptın,
 şimdi hiç bir şey yemiyorsun,
 kanalları kurumuş hep,
 hangi itin kuşusun sen?
 Hangi itin atısın sen?
 Lâkırdatıp su içmiyorsun.
 bağırdatıp ot yemiyorsun,
 kaburgan hep sinek dolu,
 hangi itin arısın sen?
 Hangi itin köpeğisin sen?
 Kumlardan kulan kaptın
 nçurur lardan argal kaptın,
 dönüp geyik kaptın,
 sonra üç yığın yaptın,
 şimdi hiç bir şey yemiyorsun,
 hangi itin köpeğisin sen?"
 O zaman Şumkar dedi ki:
 "Efendime it demer sen.
 ben Manas'ın kuşu idim,
 İr Manas'ın varlığında
 kız kardeşi Kardıgaç
 güneşi yalnız bacadan gördü,
 suyu yalnız evde içti.
 dışarı çıtımsız çıamadı,
 yel soğuşu nedir bilmedi,
 gece kapıya çıkmadı.
 geceleniş yemek yemedi,
 Kanıkey'in ipek
 saçı yün oldu.

2155 куурай терип күн болду-
аны көрдүм, бир күйдүм!-
Анын үчүн какчадым!
Ак-кула туруп айтат:
"Кабургаңды кара чымын кактады,

2160 мен ылаңың сарайдын
түбүндө сактадым!

Багды-дөөлөт байбиче
кекиликтей кеңденеп
Сарт маңагың көп терди-
аны көрдүм, бир күйдүм!

2165 Анын үчүн ыйладым!
"Ит" төбөгүн өмдө!
Мен Манастын ат эдем!
Ак-тайган туруп айтат дейт:
"Адыркак аркар тиштедим,

2170 кумдан кулан тиштедим,
бурулуп бузу тиштедим,
үш төбөдөй үй кылдым,
апаң чайнап жебедим!
Ообаны карап ылаңылдым!

2175 Энеси Багды-дөөлөт байбиче
кекиликтей кеңденеп
Сарт маңагың көп терди-
аны көрдүм, бир күйдүм!
Анын үчүн ыйладым!

2180 "Ит" төбөгүн өмдө!
Мен Манастын ит эдем!
Аспандагы периште
Манастын башындагы бейтин
өмдө келип төпт'өдө!

2185 Ак сарайдай үй болду,
боорундагы кара таш
эзрет кысы Алтынай сулуу болду!
Манас кошту тирилди,
Ак-куланы минди дейт,

2190 Ак-кубоңу кийди дейт,
кылычтын кыя байлаңы,
Ак-шумкарды колго алды!
Манас ит айытып салат,
Манас куш айытып салат,

2195 жонойл ылдый жол салат,
ак эмчекка кол салат...
Эртең-минен аттанат,
ит агытып, куш салат...
Дүнөө чыккан кишиден

2200 өлгөнүп Манас билген жок!
Ошунда Манас жүргөн соң,
кийгенін кара киш көрдү-
Темир-хандын кысы Канкей
уктап жагып түп көрдү!

2205 Каякка даган кара бет
какпай кооп айтты дейт,
карилдеп туруп айтты дейт:

kuuray terip küñ boldu-
anı kördüm, bir küydüm!-
Anın üçün kakçadım!
Ak-kula turup aytat:
"Kabuğandı kara çımın kaktadı,
mên ilalıp saraydın
tübündö saktadım!

Bagdı-döölöt baybiçe
kékiliktey kéñdenep
Sart maşağın köp tərdi
anı kördüm, bir küydüm!
Anın üçün ıyladım!

"It" tēbegin emdi!-
Mên Manastın at edem!
Ak-taygan turup aytat déyt:
"Adırdan arkar tiştedim,
kumdan kuñan tiştedim,
burulup buğu tiştedim,
üş töbödüy üy kıldım,
anap çaynap jebedim!

Oobanı karap ıılal'ıdım!
Énesi Bagdı-döölöt baybiçe
kékiliktey kéñdenep
Sart maşağın köp tərdi-
anı kördüm, bir küydüm!
Anın üçün ıyladım!

"It" tēbegin emdi!-
Mên Manastın it edem!
Aspandağı perište
Manastın başındağı beytin
emdi kélip tépt'edi-
Ak sarayday üy boldı,
boorundağı kara taş
ezret kısı Altınay suluu boldı!

Manas koptu tirilip,
Ak-kulanı mindi déyt,
Ak-küböñu kiydi déyt,
kılıçın kıya bayladı,
Ak-şumkarı kolğó aldı!
Manas it ayıtıp salat.
Manas kuş ayıtıp salat.
conoyl ıldıy col salat,
ak étnçekka kol salat...

Érneñ-minen attanat,
it ağıtıp, kuş salat...
Dünöö çıkkın kişiden
ölgöntin Manas bilgen cök!
Oşındı Manas cürgön soñ,
kiygennin kara kiş kördü-
Téñir-kandın kısı Kanukéy
uktap çatıp üş kördü!

Kakıldeğan kara bet
kakşay koop ayttı déyt,
karıldep turup ayttı déyt:

çalı çırtı toplayıp köle aldı,
onu gördüm yandım ben,
onun içün kederliyim ben!"
Ak-kula da şöyle dedi:
"Kaburganı kara sinekler yedi,
ağlayıp sarayın
dibinde kaldım,
Bagdı-döölöt baybiçe
kaya kekligi gibi sekiyor.
Sartlara başak topluyor,
onu görüp yamıyorum,
ondan böyle ağlıyorum,
efendime it deme,
ben Manas'ın atıyım!"
Köpeği Ak-taygan dedi ki:
"Kumlarda kuşan tutardım,
uçurumlardan argal kapardım.
öötüp geyik avladım,
bunları üç tepe yapardım,
çiğneyip yemem ben artık,
şu gördüğüme ben ağlıyorum:
Anneciği Bagdı-döölöt baybiçe
kuya kekligi gibi sekererek
Sartlara başak topluyor.
Bu hali görüp yamıyorum,
ondan böyle ağlıyorum,
efendime it deme,
ben Manas'ın köpeğiyim."
Gökteki melek
Manas'ın başındaki beyte
gelip girdi,
bu ak mezar bir ev oldu,
bağrındaki kara taş
hazret kızı Altınay oldu,
Manas kalktı çirilip
Ak-kula atına bindi,
ak zırhını giyinerek
kışet taktı beline,
Ak-şumkar'ını oturttu eline,
Manas köpeğini ava saldı,
Manas kuşunu ava saldı,
vadiye doğru yol aldı,
ak mezesine el saldı,
erkenden atına bindi,
kuşla köpeği ava saldı...
Dünyaya gelen insanlardan
Manas ayrıldığını bilmiyordu.
Manas hayata döndükten sonra
siyah sanırlar içinde gördü,
Temir Han'ın kızı Kanıkey
uykuca bir rüya gördü!
Zavalıcağ haykırdı
fırlayarak dedi ki:
Acele kalkıp şöyle dedi:

Kakıldeğan kara bet
kakşay koop ayttı déyt,
karıldep turup ayttı déyt:

- "Мені аткем-минен энекем,
эки турба'й бири' экен?"
- 2210** Түндө жатып түш көрдүм,
оңу түшүм оңкон түш,
жүрөгүм багы көпкөн түш!
Ай караңгы түш экен,
ай төбөдөн тууптур:
- 2215** күн караңгы күн экен,
күн төбөдөн тууптур!
Мынан адал тилек ыгыттыр,
колонтотон бир терек,
колтойо терек чыгыттыр!
- 2220** Бир бутагы кайрылып,
айдын көсүн алыптыр:
Бир бутагы кайрылып,
күндүн күсүн алыптыр!
Күн ысык болгондо,
- 2225** көлөңкөлөп жүрүптүр-
күлүп-жопу Канкөй
көлөңкөлөп жүрүптүр!
Бир бутагы кайрылып
аспандын көсүн алыптыр-
- 2230** Ала тоодай Жакып-кан
аа көлөңкөлөп жүрүптүр!
Бир бутагы кайрылып,
жердин жүсүн алыптыр!
Жер суук болгондо,
- 2235** Багды-дөөлөт байбиче
аа жылышып жүрүптүр!
Падшам Манас тирилип,
тирилип келген жүрбөйбү?
Анда Жакып-кан айтат:
- 2240** "Кырк чорого кабар сал, балам!
Ала-тоодай Манасың
тирилип келе-туган,
агип сууцай Манасың
толкуп келе-туган,
- 2245** теректей сенин Манасың
тербенип келе-туган,
төңстөй сенин Манасың
чайып ала-туган!
Түшүн түш болбосун!
- 2250** Түш болсун, балам!"
Анда Канкөй айтты дейт:
"Ак-кула кетти жоголуп,
Ак-шумкар кетти жоголуп,
Ак-тайган кетти жоголуп-
- 2255** Бу неменин сыр болду?
Ак-борчукту текунуп мин!
Ал жылкыдап карачы-
Ак-кула жок болду!
Ак-шумкар туурунан жок болду!
- 2260** Ак-тайган ордосунан жок болду!-
Бу неменин сыр болду?
- "Мені аткем-минен энекем,
эки турбай бири' экен!"
Tündö çatıp tüş kördüm,
oñ. tüşüm oñkon tüş,
cürögüm bağı köpkön tüş!
Ay karañğı tün экен.
ay töbödön tuupur:
kün karañğı күн экен.
kün töböcön tuuptur!
Mınan ađal tilek ıgıptır.
kolontodon bir terek,
koltoıye terek çıgıptır!
Bir butağı kayrııp
aydın kösün alıptır:
bir butağı kayrııp,
kündür. küsün alıptır!
Kün ısıak bolğondo,
kölöñkölöp cürüptüi-
külüş-cünü Kanıkéy
kölöñkölöp cürüptür!
Bir butağı kayrııp
aspandın kösün alıptır-
Ala tooday Cakıp-kan
aa kölöñkölöp cürüptür!
Bir butağı kayrııp,
cérdin cüsün alıptır!
Cér suuk bolğondo,
Bagdı-döölöt baybiçe
aa cılımp cürüptür!
Padışam Manas tiriıp,
tiriıp kélgen cürböıybü?
Anda Cakıp-kan aytat:
"Kırk çoroğo kabır sal, balam!"
Ala-tooday Manasıñ
tiriıp kële-tuğanı
ağın suoday Manasıñ
tolkup kële-tuğanı,
terekteıy senin Manasıñ
terbenip kële-tuğanı,
töñisteıy senin Manasıñ
çayıp ala-tuğanı!
Tüşün tüş bolbosun!
Tüş bolsun, balam!"
Anda Kanıkéy ayttı déyt:
"Ak-kula ketti coğolup,
Ak-şumkar ketti coğolup,
Ak-taygan ketti coğolup-
Bu nemanın sır boldı!"
Ak-borçuktu tekunup min!
Al cılkaçur karaçı-
Ak-kula çok boldı!
Ak-şumkar tuurunın çok boldı!
Ak-taygan ordosunun çok boldı!-
Bu nemanın sır boldı?
- "Ancoğım babacığım
iki miyim bir miyim ben?"
Gece hen bir rüya gördüm,
dehşet bir rüya idi,
yüreğimi hoplattı!
ay karanlığı gece idi.
ay tepeden doğdu.
güneş karanlığı gün idi,
güneş tepeden doğdu!
Felal dileğim oluyor demek:
Ocak başından yüce bir
kavak yükseliyordu!
Dallardan biri eğilip
ayın ışığını örttü,
başka bir dal da eğilip
güneşin ışığını örttü!
Güneş sıcak olunca da
gölgeleşip yaşadı,
Kanıkéy gülmüseyip
serin gölgede dolaştı!
Dallardan biri eğilip
göğün ışığını örttü,
Ala-dağ gibi doğan Cakıp Han
gölgesinde dolaştı!
Dallardan biri eğildi,
yer yüzünü örtiverdi!
Yer yüzü soğuduğunda
Bagdı-döölöt baybiçe
güneşte ısınp yaşadı!
Efendim Er Manas acep
dirilmiş geliyor olmasın?"
O zaman Cakıp Han dedi ki:
"Kırk yiğide haber sal, yavrum,
Aka-dağ gibi doğan Er Manas'ın
diriıp geldiğini söyle,
sailer gibi akan Manas
gürleyerek geliyor de.
Kıvık gibi yüksek Manas
sallanarak geliyor de!
Unmanlar gibi Er Manas'ın
dalga dalga geliyor de!
Rüyan bir rüya olmasın,
rüyan gerçek olsun, yavrum!"
Kanıkéy şöyle dedi:
"Ak-kula gitti yok oldu,
Ak-şumkar gitti yok oldu,
Ak-taygan gitti yok oldu,
bu nasıl sır olsa gerek?
Ak-borçuk'u hazırla bin!
Al surüferine gir bir bak!
Çünkü Ak-kula yok oldu!
Töñeğindeki Ak-şumkar yok oldu!
Evdeki Ak-taygan yok oldu!
Bunda bir sır olsa gerek!"

- Манастын күмбөсүн
көрүп келсеңчи!
Ала-тоодай Жакып-кан
Ак-борчукту минди дейт,
2265 ал жылкыга барса дейт,
Ак-куласы дагы жок,
Ак-шумкары дагы жок,
Ак-тайганы дагы жок!
Ала-тоодай Жакып-кан
2270 кайтып келди үйүнө,
Багды-дөөлөт байбиче:
'Манас-бай өлбөгөн болсо,
эми өлдү Манасым-
эми өлгөнүн айтайн!
2275 Кырк чоро биеген бөлүнгөн;
Манастын как өзүндөй көрүнгөн
Ак-кула жок жылкыда;
баласы өткөн Манастын
баласындай көрүнгөн
2280 Ак-шумкар жок туурда;
Манастын инисиндей көрүнгөн
Ак-тайган жок үйүндө!
Төрө Манас өлгөн соң,
өткөн болгон көңүмө!
2285 Ак-кула сенден айрылдым-
эми аргам не болот?
Баласындай көрүш өн
Ак-шумкардан айрылып-
эми аргам не болот?
2290 Инисиндей көрүнгөн
Ак-тайган сенден айрылып-
эми аргам не болот?
Маңдайдан капкайып
менин аккан булагым,
2295 колумдагы кармаган
кош шамана-чырагым!
Элинен элим кеткенен!
Түндө жаксам өткөнгөн
карап турган карагим,
2300 кармап турган чырагым!
Бу Манастан дагы жок!
Манас өтүп кеткен соң,
кырк чоро менден бөлүнгөн!
Эми арга не болот?
2305 Ай караңгы түнүдө,
карып өткөн күнүндө
каруудан тайган чагымда,
Сексенге жашым жеткен күн,
бир сергилген болгон күн,
2310 канатымдан кайрылып,
Кан Манастан айрылып,
кырк чором менден бөлүнгөн!
Бу Манастай көрүнгөн
Ак-кула сени кантейн?

- Manastın, kümbösün
körüп kelseñçi!
Ala-tooday Cakıp-kan
Ak-borçuktu mündi deýt,
al cılığa barsa deýt,
Ak-kulası dağı cок,
Ak-şumkarı dağı cок,
Ak-tayganı dağı cок!
Ala-tooday Cakıp-kan
kayıp keldi üyünö,
Bagdı-döölör baybiçe:
'Manas-bay ölbögön bolso,
émi öldü Manasım-
émi ölgönün aytayın!
Kırk çoro bişten bölüngön;
Manasın kak özündöy körüngön
Ak-kula cок cılıda;
balası ötkön Manasın
balasındaıy körüngön
Ak-şumkar cок tuurda;
Manasın inisindeıy körüngön
Ak-taygan cок üyündö!
Törö Manas ölgön soñ,
ötkön bolğon köñümö!
Ak-kula sénden ayrıldım-
émi arğam ne bolot?
Balasındaıy körüngön
Ak-şumkardan ayrılıp-
émi arğam ne bolot?
Inisindeıy körüngön
Ak-taygan sénden ayrılıp-
émi arğam ne bolot?
Mañdaydan kaşkayıp
ménin akkan bulağım,
kolumdağı karmañan
koş şamana-çırağım!
Élinden élim köçpögön!
Tündö caksam ötpögör
karap turğan karagım,
karnap turğan çırağım!
Bu Manastan dağı cок!
Manas ötöp kétken soñ,
kırk çoro ménden bölüngön!
Émi arğa ne bolot?
Ay karañğı tünündö,
karıp ötkön күнүндө
karuudan tayğan çağımда,
Séksenge caşın өtkön күн,
bir sérgilgen bolğon күн,
kanatından kayırlıp,
Kan Manastan ayrılıp,
kırk çorom ménden bölüngön!
Bu Manastay körüngön
Ak-kula sени кантейн?

- Manas'ın mezarına bir
bakıp gelsen!"
Ala-çağ gibi doğan Cakıp Kan
Ak-borçuk'a binerek
sürünün yanına gelci,
Ak-kula'sı yok olmuştı,
Ak-şumkar'ı da yok olmuştı,
Ak-taygan'ı da yok olmuştı!
Ala-dağ gibi doğan Cakıp Kan
öñüp evine gelerek
Bagdı-döölö'e dedi ki:
'Manas'ın: eğer ölmüdi ise
Er Manas'ın şimdi öldü!
Şimdi ona öldü derim!
Kırk yiğit bizden ayrılmıştı,
Manas'ın kadar sevdiğim
Ak kula da elden gitti,
Manas'ın çocuğu gibi olan,
çocuğın kadar sevdiğim
Ak-şumkar da tünekten gitti,
kardeşi gibi sevdiğim
köpeği de evden gitti!
Efençisi Manas ölmüce
bunlar gönlüme teselli idi!
Ak-kulasından da ayrıldım,
şimdi ben ne edeyim?
Çocuğu gibi sevdiğim
Ak-şumkar'dan da ayrıldım,
şimdi ben ne yapayım?
Kardeşi gibi sevdiğim
köpeğinden de ayrıldım,
şimdi ben ne edeyim?
Yüzünden aşığı şimdi
göz yaşları boşanmış,
ellerimle tuttuğum şu
çifte muvlu şandıman!
Kavminden kavmin geçmeyen
geceleyin hiç düşünmedi,
bakıp duran göz bebeğim
yakuladığım şandıman!
Manas'ın da yok olmuştı!
Manas'ın ölüp gidince
kırk yiğit benden ayrıldı!
Ah şimdi ben ne yapayım?
Ay karañğı gecede,
ihtiyar olmuş gönlümde,
mecalsiz kalmış çağında,
seksen yaşındayım şimdi,
yapayalnız kaldım şimdi,
kanatından ayrıldım,
Manas'ından ayrıldan ben,
kırk yiğit de benden ayrıldı!
Onları Manas kadar severdim,
Ak-kula sени nerede bulayım?

2315 Манас отул кеткен соң,
эңкейбес эмел таягым
эңсесинен бүктөдүң.
Карып кеткен Жакып-кан
аңтара жүс жүктү жүктөдүң.
2320 Ой Ак-тайган сени кантиң?
Кахайбас кайың таягым
кан ортодон бүктөдүң.
Картая карып кеткен байбиче
аңтара жүс жүктөй жүктөдүң.

2325 Торү чубар беден
тор'уул минер ат туубайт-
токсонго жеткен Жакыптан
Манастай эмди эр туубайт!
'Карып кеткен Жакып-кан,

2330 Ак-борчукту минсеңи!
Кырк чорого барсаңчы!
Ак-шумкар жөнүн айссаңчы!
Ак-кула жөнүн айссаңчы!
Ак-тайган жөнүн айссаңчы!

2335 Манаска Кудай жарбы экен?
Кырк чоронун эсинде
Манас батыр барбы экен?
Көңүндө Манас барбы экен?
Аттанп чыкты Жакып-бай.

2340 Айкырганы жолборстой
Алмамбетке барды дейт,
айгыр жаак, кара тил
Ажыбайга барды дейт,
'Ак-кула жок жыныкта-

2345 аны кайлап истейбис,
Ак-шумкар жок туурда,
Ак-тайган жок каргыда-
аны кайдан табамыс?
Эми арга не болот?

2350 Эми амал не болот?
Канатымдан кайрылып,
Кан Манастан айрылып,
карып болгон жүргөндө,
Манастай коргон Ак-кула

2355 көрсө, көсүм тойгонум-
үчөөнү бир жердеп эми чыгарсын!
Күлпөң-минен күн көрдүм,
айдын-минен ан иштим,
аскына басып жол жүрдүм,

2360 аркаң-минен тон кийдим!
Үчөө ошу дүңөөдөн түңүлсө,
ичиме бычак урармын,
Манастып котино барып турармын,
сарайдан кулап өлөрмүн,

2365 Манастын жаныша кирермин!
Алмамбет-минен Ажыбай
дүңөөнү шыпшабайт (?),
бирдей бири тыңпабайт.

Manas ötüp kétken soñ,
éñkeybes émel tayağym
éñsesinen бүктөдүң.

Karıp kétken Cakıp-kan
añtara cüs cükü cüktödüñ.

Oy Ak-taygan seni kantiñ?
Kakaybas kayıñ tayağym
kap ortodon бүктөдүñ.
Kartaya karıp kétken baybiçe
añtara cüs cüköy cüktödüñ!

Torü çubar beden
tor'uul miner at tuubayı-
toksongo cétken Cakiptan
Manastay émdi ér tuubayı!

'Karıp kétken Cakıp-kan,
Ak-borçuktu minseñi!
Kırk çorogo barsañçı!

Ak-şumkar cönün ayssañçı!
Ak-kula cönün ayssañçı!

Ak-taygan cönün ayssañçı!
Manaska Kuday carıbı éken?

Kırk çorenün ésinde
Manas batur barıbı éken?-

Köñündö Manas barıbı éken?
Attanıp çıktı Cakıp-bay.

Aykırğanı colborstoy
Almamбетке bardı déy.

ayğır caak, kara til
Acıbayğa bardı déyt,

'Ak-kula çok cıkılda-
anı kaydan isteybis,

Ak-şumkar çok tuurda,
Ak-taygan çok karğıda-

anı kaydan tababis?
Émi arğa ne bolot?

Émi amal ne bolot?
Kanatımdan kayıñıp,

Kan Manastan ayrıñıp,
karıp bolğon cürğöñdö,

Manastay körgön Ak-kula
körşö, kösüm toyğonum-

üçöñü bir cérden émi cığarsın!
Külpöñ-minen күн көрдүм,

aydıñ-minen aşı istim,

askına basıp jol cürdüм,

arkañ-minen ton kiydim!
Üçöö oşu dүñöödөн түñүлсө,

icime bıçak urarmın,
Manastın köñündө barıp turarmın,

saraydan kulap öлөрмүн.
Manastın canına kirermін!

Almamбет-minen Acıbay
dүñööñü şıpşabayt (?).
birdey biri tıñpaбайt.

Manasın cakıp gidince
bu sert meze dayanağymı
ensesinden бүктüm sen.

Bu ihtiyar Cakıp Han'a
yüzlerce yök yükleyerek sen.

Ey Ak-taygım seni ne yapay.mı?

Şu sert kayından dayağı
orta yerinden бүктüm sen.

Şu ihtiyar baybiçe'ye
yüzlerce yök yükledin sen!

Al alaca kısrak artık
bırer rahvan at doğuramaz,

doksana giren Cakıp'tan artık,
Manas gibi er doğamaz!

Ey pir olmuş Cakıp Han, kalk,
Ak-borçuk atına bin de

kırk yiğidin yanına var!

Söyle Ak-şumkar nerede?

Söyle Ak-kula nerede?

söyle Ak-taygan nerede?

Manas'a Tatarı yarı mı oldu?

Kırk yiğidin gönlünde
Manas hala yaşıyor mu?

Kaıplerinde yaşıyor mu?

Arık Cakıp ata bindi,
kaplanlar gibi bögüren

Almambet'e doğru gitti.

Aygır yanak, kara dilli
Acıbay'a doğru gitti.

"Ak-kula yok süñde,
onı nerede bulacağız?

Ak-şumkar tünegñiden uçmuş,
tazı da evden yok olmuş.

Bunları nerede bulacağız?

Şimdi biz ne yapacağız?

Hangi çareyi bulalım?

Kanatımdan ayrıñıp,
ben Manasımdan ayrıñıp,

garıp olup kaldım ben.

Şu Ak-kula'ya baktıkça,
gözlerim hep nurlanırdı.

Bu üç şeyi getirin!

Ben onlarla gün gördüm,
aydınlığında aş yedim,

izine basıp yol yürüdüm,
onların yanında giyindim!

Göçüp dünyadan gitülerse
icime bıçak vurayım,

Manas'ın ardından gideyim.

Evimden fırlar ölürlüm,
gider Manas'tı bulurum!"

Almambet ile Acıbay
dünyayı düşünmüyordu,

bu sözleri hiç tınmadılar.

- Ыйлап кайтты Жакып-кан,
 2370 Багды-дөөлөт байбичеге келди дейт.
 'О байбиче кантейбис?
 Кырк чоронун барысын каттадым:
 Манастын маанысын баш койбойт
 арбагына ая койбойт!
- 2375 Барын унутуп коюптур?
 Анда байбиче айтты дейт:
 'Ала-тодай Жакып-кан,
 Серек-минен Сыргакты,
 Кара-токо жан досу,
- 2380 Бакайга бардыңбы?
 Барып кабар айттыңбы?
 'Аа кабар айтпадым.'
 'Ошу үчөөнү барып кел,
 барып кабар айтпал кел!
- 2385 Тумчуктары кайкы'ды,
 кеңептери тайкы'ды,
 Серек-минен Сыргакты,
 ошу үчөөнү алып кел,
 Бакашты даа алып кел!
- 2390 Аман айт! Жаңды болуп!
 Манастын бейтин барып келели!
 Жакып-бай кайта чапты дейт,
 Серек-минен Сыргакты,
 аны аткарып алды дейт.
- 2395 Манастын алтымыш алты мал досу,
 мал досунун ичинде
 кыяматтык Кара-токо жан досу,
 аны аткарып алды дейт.
 Бакай-канга келди дейт-
- 2400 бал ичкенде, мактанган,
 мас-экеп-минен аттанган,
 Байдын уулу Бакай Сарт,
 аны аткарып алды дейт.
 Төртү бирдей болду дейт:
- 2405 Багды-дөөлөт байбиче,
 анын үйүнө таптады,
 Байдын уулу Бакай Сарт
 Манастын бейтине баштады:
 'Бал ичкенде, мактанган,
- 2410 мас-экеп-минен аттанган
 Бакай келдиң аттапты!
 Серек-минен Сыргак,
 өкө келдиң аттапты!
 Көк-борчук аты жетет дейт.
- 2415 Манастын Кара-токо жан досу
 о-да качар келет?' дейт.
 Байдын уулу Бакай,
 көс жашыңдан көл болуп,
 көлүңгүп ыйлап турат дейт-
- 2420 өлгөн Манас өчүктү!
 'Алтымыш алты мал досу,
 мал досунун ичинде
- Чакып кайтты Чакып-кан,
 Bagdı-döölöt baybiçege keldi deyt.
 'O baybiçe kanteibis?
 Kırk çoronun barısını kattađım:
 Manastın maanısını baş koyboyt
 arbağına ay koyboyt!
- Barın unutap koyuptur!
 Anda baybiçe aytı deyt:
 'Ala-today Çakıp-kan,
 Sérék-minen Sırgakı,
 Kara-toko can dosu,
 Bakayğa bardıñbı?
 Barıp kabarı aytıñbı?
 'Aa kabarı aytpadım.'
 'Oşu üçööñü barıp kél,
 barıp kabarı aytıp kél!
- Tumçuktarı kuykı'dı,
 kēñesteri taykı'dı,
 Sérék-minen Sırgakın,
 oşu üçööñü alıp kél.
 Bakasçı daa alıp kél!
- Aman ayt! Çandı bölölü!
 Manastın beytin barıp kēleli!
 Çakıp-bay kayta çaptı deyt,
 Sérék-minen Sırgakı,
 anı atkarıp aldı deyt.
- Manastın altınıs altı mal dosu,
 mal dosunun içinde
 kıyamattık Kara-toko can dosu,
 anı atkarıp aldı deyt.
 Bakay-kanğa kēleli deyt-
 bal içkende, maktañan,
 mas-ēken-minen attañan,
 Baydın ulu Bakay Sarı,
 anı atkarıp aldı deyt.
- Törtü birdey boldı deyt,
 Bagdı-döölöt baybiçe,
 anın üyünö taştadı.
 Baydın ulu Bakay Sarı
 Manastın beytine baştađı:
 'Bal içkende, maktañan,
 mas-ēken-minen attañan
 Bakay kēldiñ attanıp!
 Sérék-minen Sırgakı,
 ökō kēldiñ attanıp!
 Kōk-borçuk atı jetet deyt.
- Manastın Kara-toko can dosu
 o-da kaçır kēlet?' deyt.
 Baydın ulu Bakay,
 kōs çaşıncañ kōl bolup,
 kōlčügüp ıylap turat deyt-
 ölğön Manas öçöktü!
 'Altınıs altı mal dosu,
 mal dosunun içinde
- Çakıp Han ağılaymuk döñdü,
 Bagdı-döölöt baybiçeye geldi.
 'Ley baybiçe ne yapaymı?
 Kırk yığdın hepsini yokladım,
 Manas'a aldırın yoktu.
 anı kalpən silmişler hep.
 unutıp gidivermişler!"
 İhtiyar kadın dedi ki:
 "Ala-dağ gibi doğan Çakıp Han,
 Serék ile S ırgak'ın
 can dostu. Kara-toko ile
 Bakay'a da gittin mi?
 Ona da haber verdin mi?"
 "Hayır onlara gitmedim."
 "Bu üçüne kadar git de,
 onlara da haber ver gel!
 Burunları büyüdü.
 öğütler hep kayboldı.
 Serék ile Sırgak'ı da
 üğimü huraya a tıp gel,
 Bakay'ı da alıp gel!"
 Yalvar, canımızı feda edelim!
 Manas'ın mezarına gidelim."
 Çakıp-bay yine geri döñdü.
 Serék ile Sırgak'ı
 birer ata bindirdi.
 Manas'ın altmış altı mal dostu vardı.
 Mal dostlarının içinde.
 kıyamete dek Karıştoko can dostu..
 Bu Toko'yu ata bindirdi.
 Sonra Bakay Han'a gitti.
 Bal içince öğünen,
 mes: olunca ata binen
 Bay'ın oğlu Sarı Bakay'ı da
 Çakıp Han ata bindirdi.
 Dördü birden bir olunca
 Bagdı-döölöt baybiçe'nin
 evine doğru at sürdüler.
 Bunları Bay'ın oğlu Sarı Bakay,
 Manas'ın kabrine götürdü.
 "Bal içince öğünen
 mest olunca ata binen
 Bakay geldin ata binip!
 Sizde Serék ile Sırgak
 ata bindiniz geldiniz!
 Atı Kōk-borçuk yet gibi koştı.
 Manas'ın can dostu Kara-toko
 o da ne zaman gelecek?" dedi.
 Bay'ın oğlu Bakay'ın
 göz yaşından göl olma.
 huçırıklarla dedi ki:
 "Manas öldü, sönüp gitti,
 altmış altı mal dostu vardı.
 Bu dostların arasından.

- кыяматтык Кара-токо жан досу-
бу дагындай кечикти.
2425 минген аты желбеди!
Алтын берсе алдыбы
Ала-тоодай Манастан?
Кара-токо жан досу
Манастан көөнү кандыбы?
2430 Элим, Сейит, эки уул,
Серек-минен Сыргакым,
Кара-токо келгенде,
карылык кенеш айтайн!
Кырк чоронун эң жаманы
Таз-баймат
2435 Манас суусап келгенде,
түшө калып чай кайнат!
Алтынды жестей бөлөлүк!
Мунан барып келелик!
Манастан бейитин көрөлүк!
2440 Кырк чоро-минен Манас-кан
ат чаптырып ойногон
өзөңдү булак талып ал!
Көлөңкөлөп жатыптың!
Майданда терек багы бар,
2445 бир ошуга баралы!
Бак түбүнө түшөлү!
Алтынмын талып ак чатыр
аспанда типтик тигели,
тактасына төрө салалы!
2450 Ала-тоодай Жакыпты
карыса дагы Кан көтөрүп койолу!
Ак-бос бээни сойолу,
Манастан арбайына багыштап,
кулкулдабат Куранды
2455 куктан окуп айталы!
Аятал-күрсү ымал-да,
намастан абдан окуп айталы!
Ак-кула жөнү барбы экен?
Ак-тайган жөнү барбы экен?
2460 Ак-шумкар жөнү барбы экен?
Бакайдан айтканым кылды дейт,
эми барып конду дейт.
'Серекти аткарып ийді', деп,
Манастан бейитин башына,
2465 күмбөсүнүн камыпа
Серек жетип барды дейт.
Манастан күмбөсү жок болот,
күмбөсүнүн ордуна
сарайы жок үй турат!
2470 Ак-кулага окшоп ат,
алтындан акыр жасаптыр,
арпадан кишиміз төгүптүр,
Ак-кула турат акырда!
Ак-шумкар турат туурда!
2475 Ак тайган турат каргыда!

- kiyametlik Kara-toko can dosu-
bu dağında yavaşladı,
mingen atı cılbıdı!
Altın bérse aldıby
Ala-tooday Manastan?
Kara-toko can dosu
Manastan köönü kaldıby?
Elim, Séyit, éki uul,
Sérék-minen Sirgagım,
Kara-toko kélgende,
karılık kénesh aytayn!
Kirk çoronuc éñ camanı
Taz-baymat
Manas suusap kélgende,
tüşö kalıp çay kaynat!
Altındı céstey bölölük!
Munan barıp kélélik!
Manastın béyitin körölük!
Kirk çoro-minen Manas-kan
at çaptırıp oynogon
özöndü bulak talıp al!
Kölöñkölöp jatıptıñ!
Maydanda térek bağı bar,
bir oşuga baralı!
Bak tübünö tüşölü!
Altınmız talap ak çatır
aspında tiptik tigeli,
taktasına törö salalı!
Ala-tooday Cakıptı
karısa dağı Kan kötürüp koyolu!
Ak-bos beeni soyolu,
Manastın arbayına bağışlap,
kulkuldabat Kurandı
kuptan okup aytalı!
Ayatıl-kürsü ıman-da,
namastın abdan okup aytalı!
Ak kula cönü barby éken?
Ak-taygan cönü barby éken?
Ak-şumkar cönü barby éken?
Bakaydan aytkanım kıldı déyt,
émi barıp kondu déyt.
'Sérékü atkarıp iydı', dép,
Manastın béytinın başına,
kümbösünün kamına
Sérék jetip bardı déyt.
Manastın kümbösü yok bolot.
kümbösünün orunda
sarayı yok üy turat!
Ak-kulağa okşoş at,
altından akır cısapır,
arpadan kişmiş tögüptür,
Ak-kula turat akırda!
Ak-şumkar turat tuurda!
Ak taygan turat kargıda!

- kiyamete dek can dostu Kara-toko'nun
bu kadar gecikmesi
bindiği at koşmadığından!
Altın verse alır mıydı
Ala-dağ gibi Manas'tan?
Can dostu Kara-toko
Manas'a üşşün müydü?
Elim Seyit, bu iki yiğit
Serék ile Sirgakım,
Kara-toko da artık geldiğinde
size bir öğüt vereyim!
Kirk yiğidin en fenası
Taz-baymat,
Manas susadığı vakt
attan inip çay kaynat!
Altındı hakır gibi saçalım!
Şimdi buradan kalkalım,
Manas'ın kabrine varalım!
Manas Han'ın kırk yiğidi ile
at yarıştırtıp oynadığı
su başında oturalım!
Gölgekte uzanalım!
Meydanda söğüt var,
biz oraya varalım!
Alına varalım inelim!
Altınmız kanatlı ak çatırı,
göklere doğru dikelim,
hanı tahta oturalım,
Ala-dağ gibi doğan Cakıp'tı
ünliyarsa da han yapalım,
Ak-bos kısrakı kestirip
Manas'ın ruhuna bağışlamak için
Kulhüvallahı diyelim,
Kur'anımızı okuyalım!
Ayete'l-kürsi'yi
Manas için okuyalım!
Ak-kula uğurlu mu acep
Ak-taygan uğurlu mu acep,
Ak-şumkar uğurlu mu acep?
Her Bakay'ı dinlediler,
oraya gidip kondular.
Serék'i ata binsin dedi diye
Er Manas'ın mezarına
türbesinin kenarına
Serék varıp geldi şimdi.
Manas'ın mezarı yok olmuştı,
Türbesinin yerinde şimdi
bir ak saray kurulmuştu.
Ak-kula gibi bir at vardı,
altından bir yemlik vardı,
arpa yerine kişmiş vardı.
Ak-kula yemlikte durmakta,
Ak-şumkar tüneemiş tüneğine,
tazı kargıda bağlı.

- Серек басып келди дейт,
төр калыңтаң аягы дейт.
Манас-кан анда жатат!-
Белден төгөк салыптыр-
- 2480 ай дегенде аты жок,
күн дегенде көркү жок-
барча-минен балкыга
Манас-та бөлөп коюптур,
берметке шуруну кошуп тагынын.
- 2485 макмалды кошуу жамагынан,
Манастын балып жөлөп
бир сулуу кыз өптурат!
Төртөөсү тең корду дейт,
көөнү төгөп болду дейт!
- 2490 'А Кудайы! А Кожом!
Коросон кылыч кын болсо,
Ак-кула-минен Ак-шумкар
Манастын тирилген кыя болсо,
койдон тогус алайы.
- 2495 уйдан тогус алайы,
төөдөн тогус алайы,
жылкыдан тогус алайы!
Кырк чоронун башы сайы бир тогус
"Тиле кыл!" деп салайы!
- 2500 Ат чаптырып, той кылып
Байдын уулу Бакайдын
төгөрөккө бап кылып
эр тилегин толтурсун!
Карып кеткен Бакай-кан
- 2505 Манас-минен бир жанаша олтурсун!
Айдай капчык кериптир,
картайып кеткен Бакайдын
тилегин Кудай берди-де,
бастырса, жолу жошулду!
- 2510 Байры өлгөн бу Манас
тирилип Бакайга кайтылып кошулду!
Алакан жайып баг' аласы!
Буурса, дем ашасын!
Тирилип кепкен Эр Манас
- 2515 миңге жете жактасын!
Эми Серек чакырап:
'Атекең келди, кобо кал, Манас!
Балды-доолот байбиче, Манас,
энекең келди, кобо кал, Манас!
- 2520 Кырк чорон келди, кобо кал, Манас!
Бал ичкенде мактанган, Манас,
мас экен-минен аттанган, Манас,
аргымак минип арыткан, Манас,
Жакып-кан-минен тең
жанаша карыган, Манас,
- 2525 Байдын уулу Бакай келди. Манас,
эми кобо кал, Манас!
Алмамбет келди, кобо кал, Манас!
Элим, Сейит, эки уул келди. Манас.
- Sérék basıp keldi déyt,
tör kalyñtañ aýy déyt.
Manas-kan anda catar!-
Beldén tögök salyp-
ny dégende aty yok,
kün dégende körkü yok-
barça-minen balkıga
Manas-ta bölöp koyuptur.
bermetke şurunu koşup taǵynıy.
makmaldy koşup jamatın.
Manastın başın cölöp
bir sulıu kız olturat!
Törtöösü teñ kordı déyt.
köönü tögöp boldı déyt!
'A Kudayı! A Kocom!
Koroson kılıç kın bolso.
Ak-kula-minen Ak-şumkar
Manastın tirilgeni kıy bolso,
koydon toǵus alaynı.
nyñın toǵus alaynı,
ıñldın toǵus alaynı,
jılkydan toǵus alaynı!
Kırk çoronın başı sayn bir toǵus
"Tilö kıl!" dep salaynı!
- At çaptırıp, toy kılıp
Beydın uulu Bakaydın
tögörökkö baıp kılıp
er tilegin toltursun!
Karıp këtken Bakay-kan
Manas-minen bir canaşa oltursun!
Ayday kapçı keriptir.
kartayıp këtken Bakaydın
tilegin Kuday berdi-de,
bastırsa, cölü joşuldu!
- Bayrı ölgön bu Manas
tirilip Bakayğa kayıp koşuldu!
Alakan cayıp bağ' alsın!
Buursa, dem aşasın!
Tirilip kepkon Er Manas
mıñge jete caktasın!
- Emi Sérék çakırat:
'Atekeñ keldi, kobo kal, Manas!
Baldı-doolot baybiçe, Manas,
enekeñ keldi, kobo kal, Manas!
- Kırk çoron keldi, kobo kal, Manas!
Bal içkende maktanğan, Manas,
mas êken-minen attanğan, Manas,
argımağ minip arıtkan, Manas,
Çakıp-kan-minen teñ
canaşa karığan, Manas,
Beydın uulu Bakay keldi, Manas,
emi kobo kal, Manas!
Almamбет keldi, kobo kal, Manas!
Elim, Seyit, eki uul keldi, Manas.
- Serek oraya gelince
evin kapısını açtı.
Manas-kan orada yatıyordu!
heline kadar döşek vardı.
Bir ay gibi güzel olan,
güneş gibi parlak duran
Manas'ın bir çok yumuşak
kadifelere sardığı
mercantarla stilediği,
inek kadife giydirdiği
Manas'ın baş dayacağı
güzel bir kız oturmuştu!
Dördünü binden görüncə
gönlü sevinçlerle dolup
büyük Tanrıyı Allahın!
Kılıcın kını olsaydı,
Ak-kula ile Ak-şumkar
Manas'ın dirliðiği gerçek ise
çokuz koyun alayım,
çokuz ipek alayım,
dokuz deve alayım,
dokuz tane at alayım!
Kırk yiğidin her birine
dilek kıl deyip vereyim!
At yarıştıp düğün edeyim,
Bay'm oğlu Bakay' da
topluluğa baş kılayım.
Dilekleri hep olsun,
ihtiyar olan Bakay' Han.
Manas'ın yanında otursun!
Ay gibi kaşlarını çatan
ihtiyarlayıp giden Bakay'ın
Tanrı dileğini verdi,
yol gitse yolu açık oldu!
Önce ölmüş olan Manas
dirilip Bakay'la kavuştu
Ellerini açıp dua alsın!
Buyur: denilen aşı yesin!
Tekrar dirilen Er Manas,
artık bin sene yaşasın!"
Serek seslendi:
"Baban geldi, kalk, Er Manas!
Baldı-döölöt baybiçe, Manas,
anım geldi kalk, Er Manas!
Bak kırk yiğidin de geldi, Manas,
bal içince hep metheder, Manas,
mest olunca ata binden, Manas,
cins ata binip atı yoran, Manas,
Çakıp Han gibi ihtiyar
olan, Manas,
Bay'm oğlu Bakay geldi. Manas!
Artık yerinden kalk, Manas!
Almambet geldi kalk, Manas!
Elim'le Seyit, bu iki genç, Manas,

- эми кобо кал, Манас!
2530 Каман, Жойпур, эки уул, Манас,
 о-да келди, кобо кал, Манас!
 Көктүн жылдыс батыры, Манас,
 сунуп кундуз батыры, Манас,
 о-да келди, кобо кал, Манас!
- 2535** Күлпүр уулу Чалбайын, Манас,
 жанаша келген Балбайын, Манас,
 о-да келди, кобо кал, Манас!
 Кытайдын журтуп хапал ап, Манас!
 Кырк чоронду санап ал, Манас!
- 2540** Манас эми айтты дейт:
 "Тушканы кошко илбеймин:
 мен не болгонум билбеймин!
 "Атекем" деген немене жөөт? дейт,
 "Энекем" деген
 немене жөөт? дейт,
2545 "Кырк чоро" деген
 немене жөөт? дейт.
 Мен өлү эмесмин,
 мен тири эмесмин-
 мен өскө болуп калыпмын!"
 Серек эми айтты дейт:
- 2550** "Атакеңди билбедин, Манас,
 энекеңди билбедин, Манас,
 кырк чорону билбедин, Манас-
 Бакай барбы эсинде, Манас?
 алтымыш алты мал досу,
2555 мал досунун ичинде
 кыяматтык Кара-токо жан досу
 барбы эсинде, Манас?"
 Эми Манас айтты дейт:
 "Кара-токо жан досу!"
- 2560** Ак асаба кызыл туу
 ак пайзага ашгадым,
 кырк чорону баштадым,
 артымак минип ат алдым,
 Ак-падыша өзүрөн
2565 мен барып бат' алдым!
 Мен өлүп түрлөгөн турбаймынбы?
 Атакеңди Чакып-кан алып кел!
 Энекеңди Багды-дөөлөт
 байбиче алып кел!
 Кырк чорону барыпды алып кел!
- 2570** Кериней, сырмай тартыңар!
 Манас тирилип келгенен
 эми журтка айтыңар!
 Багды-дөөлөт байбиче
 чүңчилеп барыңар!
 Энекеңди жылдам алып келиңер."
- 2575** Айтканындай кылды дейт,
 кериней, сырмай тартты дейт
 "Манас тирилип келген!" деп,
 калып журтка айтты дейт.
- эми кобо кал, Манас!
 Kamon, Coypur, éki uul, Manas,
 o-da keldi, kobo kal, Manas!
 Köktün eiklis batırı, Manas,
 sunup kunduz batırı, Manas,
 o-da keldi, kobo kal, Manas!
 Külür uulu Çalbayıñ, Manas,
 canaşa kelgen Balbayıñ, Manas,
 o-da keldi, kobo kal, Manas!
 Kıtaydın cırtup kanap al, Manas!
 Kırk çorındı sanap al, Manas!"
 Manas émi ayttı déyt:
 "Tuşqandı köşk ilbeymin:
 mên ne bolğonum bilbeymin!
 "Atekem" degen nêmine jөөt? déyt,
 "Énekeni" degen
 nêmine cөөt? déyt,
 "Kırk çoro" degan
 nêmine cөөt? déyt.
 Mên öli emesmin,
 mên tiri emesmin-
 mên öskö bolup kalıppın!"
 Sérék émi ayttı déyt:
 "Atakeñdi bilbedin, Manas,
 énekeñdi bilbedin, Manas,
 kırk çoronı bilbedin, Manas-
 Bakay barbı ésinde, Manas?
 altınış altı mal dosu,
 mal dosuñın içinde
 kıyamatlık Kara-toko can dosu
 barbı ésinde, Manas?"
 Émi Manas ayttı déyt:
 "Kara-toko can dosu!"
 Ak asaba kızıl tuu
 ak pazağa aştıdım,
 kırk çoronu baştadım,
 artımaк minip at aldım,
 Ak-padışa özurön
 mên barıp bat' aldım!
 Mên ölüp türilgen turbaymınbı?
 Atakeñdi Cakıp-kan alıp kél!
 Énekeñdi Bagdı-dööölöt
 baybiçe alıp kél!
 Kırk çoronu barındı alıp kél!
 Keriney, sımay tartıñar!
 Manas tirilip kelgenin
 émi cırtka aytıñar!
 Bagdı-dööölöt baybiçe
 çünçilep barıñar!
 Énekeñdi жылдам алып келиñер!"
 Aytkanıндай kıldı déyt,
 keriney, sımay tarttı déyt
 "Manas tirilip kelgen!" dep,
 kalıp cırtka ayttı déyt,
- geldiler, kalk haydi, Manas!
 Kamon, Coypur bu iki genç, Manas,
 onlar da geldi, kalk, Manas!
 Göklerin yıldız erleri, Manas,
 sulaın kunduz erleri, Manas,
 onlar da geldi, kalk, Manas!
 Külürün oğlu Çaltay, Manas,
 yanında gelen Balbay, Manas,
 geldiler işte, kalk, Manas!
 Çimlinin kanını dök, Manas!
 Kırk yiğidini say, Manas!"
 Manas o zaman şöyle dedi:
 "Düşmana gözümü diknem ben!
 Evvelce kimdim bilmem ben!
 Babam dediğiniz kim oluyor,
 anam dediğiniz
 kim oluyor,
 kırk yiğit dediğiniz de
 kimler oluyor?
 Ben hiç bir vakit ölmedim,
 diri dahi değilim,
 başka bir şey oldum ben!"
 Serек o zaman dedi ki:
 "Babam tanımadın mı, Manas,
 anam tanımadın mı, Manas,
 kırk çoronu tanımadın mı, Manas,
 Bakay'ı hatırlıyor musun, Manas?
 Altınış altı mal dostunu
 mal dostlarının içinde
 kıyamete dek can dostun Kara toko'yu
 hatırlıyor musun, Manas?"
 Manas şöyle cevap verdi:
 "Kara-toko can dostum
 ak direkte kızıl tuğ
 ak mızrağa kakmışım ben,
 kırk yiğide baş olmuşım,
 has atıma binmişim ben.
 Ak-padışa'nın kendine,
 gidip duasını alıncım,
 Öüp tekrar dirilmedim mi?
 Babam Cakıp Han'ı al da gel!
 Anam Bagdı-tööölöt
 baybiçe'yi al da gel!
 Kırk yiğidi al da gel!
 Davul zurna çalsın!
 Manas'ın dirilip geldiğini
 bütün halka söyleyin!
 Bagdı-dööölöt baybiçe'ye
 haber verin,
 anamı alıp gelin!"
 Dediği hercan yapıldı,
 davul zurnalar çalındı,
 Manas'ın dirilip geldiğini
 bütün halka bildirdiler.

- энесине барды дейт.
2580 Жакшы Манас кулунун
 Ак-куласын миниптир,
 Ак-күбөсүн кийиптир.
 Ак-шумкарын салыптыр
 Манас эми тырыштыгыр!
- 2585** Багды-дөөлөт байбиче:
 'Ат аттанып баралык!
 Мөңдүлүн башына салды дейт,
 аттанып көстөп жүрдү дейт.
 Манаска кабар Сөрөк айтты дейт.
- 2590** Багды-дөөлөт байбиче
 алты канат ак ордо
 кирбеген Манаска,
 тулу калган Канкей
 тийбеген Манаска,
- 2595** эшик аша берди дейт,
 Манас төрдөн кошту дейт.
 колун шаяп келгенде,
 көрүшкөлү келгенде!
 Эртеги күндүн кечине
- 2600** Багды-дөөлөт байбиче
 түшө калды эсине.
 Сен өлгөн сен, кулунум,
 эмчек Багды-дөөлөт байбиче
 көрбөгөнү көр болгон,
- 2605** көрдүгү-минен төң болгон!
 Сен аруу, кулунум,
 айнып көтөрбөксөң?
 Четинен чебир, кулунум,
 четинен көтөрбөксөң?
- 2610** Чачпаган чачым бууайн!
 Мен бүткөн боюм жууайн!
 Тазаланып келейин!
 Чачпаган чачым бууду дейт,
 улуу боюм тазаланып жууду дейт.
- 2615** Манасты көстөп жүрдү дейт,
 Манастын ал үстүнө кирди дейт.
 Багды-дөөлөт байбиче
 эне болуп жүрдү дейт-
 катып калган как эмчек
- 2620** деңбиреп келип ийди дейт,
 Манас сүтүн эмди дейт!
 Багды-дөөлөт байбиче
 тактапын үстүнө койду дейт.
 Жаккан отун өчүрдү-
- 2625** Манас Жакып Канга көтөрдү,
 барын айлага кондурду.
 Тоодон тогус алдырды.
 уйдан тогус алдырды,
 кырк чоро кырк
- тогус алды дейт,
2630 тогусту барын сойдурду,
 ач-арыгын тойдурду!
- энесине барды дейт.
 'Cakşı Manas kulunuñ
 Ak-kulası miniptir,
 Ak-kiibös'ün kiyiptir,
 Ak-şumkarın salıptır-
 Manas emi tiriliptir!
 Bagdı-döölöt baybiçe:
 'At attanıp baralık!
 Mëndilini başına saldı deyť,
 attanıp köstöp cürdü deyť.
 Manaska kabır Sörök ayıtı deyť.
 Bagdı-döölöt baybiçe
 altı kanat ak ordo
 kir'etpegen Manaska,
 tulı kalğan Kanıkéy
 tiy'etpegen Manaska,
 eşik aşı berdi deyť,
 Manas tördön koptu deyť,
 kolın şoyup kélgende.
 körüşkölü kélgende!
 Ertegi künlün kéçine
 Bagdı-döölöt baybiçe
 rüşö kaldı éşine.
 'Sén ölgör. soñ, kulunum,
 émekeñ Bagdı-döölöt baybiçe
 körböğönü kör bolğon,
 kördüğü-minen tēñ bolğon!
 Sēn aruu, kulunum,
 aynıp kēterb'ekesiñ?
 Qetinen qebir, kulunum,
 qetinen kēterb'ekesiñ?
 Çaçpağan qaşım buuayn!
 Mēn bütköñ boyum juuayn!
 Tazalanıp kēleyn!
 Çaçpağan qaşım buudu deyť,
 uluu boyum tazalanıp juudu deyť.
 Manastı köstöp cürdü deyť,
 Manastın al üstünö kirdi deyť.
 Bagdı-döölöt baybiçe
 éne bolup cürdü deyť-
 katıp kalğan kak émçek
 dēlbirep kēlip iydi deyť,
 Manas süttün emdi deyť!
 Bagdı-döölöt baybiçe
 taktapın üstünö koydu deyť.
 Çakkan otun öçürdü-
 Manas Çakıp Kanğa költördü,
 barıp ayılğa kondurdu.
 Töñdön toğus aldırdı,
 uydan toğus aldırdı,
 kırk çoro kırk
- toğus aldı deyť,
 toğustı barın soydurdu,
 aq-arıgın toydurdu!
- Bagdı-döölöt'e gidip
 "Yavrucağım güzel Manas,
 Ak-kula'sına birđi,
 ak zırhını da giyindı.,
 Ak-şumkar'ını ava sađı,
 Manas dirildi!" dediler.
 Bagdı-döölöt baybiçe de:
 "Ata binip gidelim!" dedi.
 Mëndilini başına sarıp
 ata atlayıp fırladı.
 Serek de haberi Manas'a verdi.
 Bagdı-döölöt baybiçe'yi
 altı kanatlı ak saraya
 Manas'ın yamına buyur etmediler.
 Dul kalur. Kanıkéy'i de
 Manas'ın yanına almadılar.
 Manas'ın kapısını açtılar.
 Manas da yerinden kalktı,
 ellerini uzadı,
 gelenlerle ile selamlaştı!
 Ertesi günün akşamı
 Bagdı-döölöt baybiçe
 ancak aklına gelmişti.
 "Sen ölünce tayım,
 anacağım Bagdı-döölöt baybiçenin
 başına gelmeyen kalmadı,
 içi kararıp daraldı!
 Benim sevgili, temiz tayım,
 bizden nasıl uzaklaştın?
 Benim aziz tayım, nasıl
 bizden ayrılıverdin sen?
 Dağınık saçımı toplayayım,
 bütün boyuma yıkayayım,
 temizlenip sana öyle geleyim!"
 Saçlarını bağladı o,
 ulu boyunu yıkadı,
 Manas'ın yanına gidip
 onun karşısına çıktı.
 Bagdı-döölöt Manas ile
 bir ana gibi yaşadı.
 Kırkatar olan memesi
 yumuşayarak süt doldu,
 Manas da bu sütü emdi!
 Bagdı-döölöt baybiçe'yi
 tahta çıkartıp oturttı.
 Yanan ateşi söndürmüşlerdi,
 Çakıp Manas 'ı Han yapı,
 oturacak yer gösterdi.
 Dokuz deve aldırdı,
 dokuz da ineck aldırdı,
 kırk yığıt kırkı da
 dokuzar tane getirdi,
 bu dokuzu kestirip,
 bütün açları doyurdu.

- Карыганды, Жакыпты,
Байдын уулун Бакайды
Кан көтүрүп койду дейт,
2635 кан тактага чыгарып.
Кандын кысы Канкей,
Манас түтүп кеткен соң,
ак согу күл болгон,
азат башы күң болгон,
2640 кайы атасы Жакып-кан,
кайы энеси Багды-дөөлөт байбиче,
карындашы Кардыгач-
бүрөдөн май алып,
бүрөдөн чай алып,
2645 бүрөдөн током алып-
үчүнү сактап жүрдү!
Сактаганын эми Манас билди дейт,
Канкейге Манастын
коңу тойду дейт!
Багды-дөөлөт байбиче
2650 жанама кылын койду дейт.
Чымчысыс тоога жайлатып,
чыбырлатып күүлү байлатып,
бир дөбдөй эт кылды,
бир колдөй шорпо кылды,
2655 ач-арыгын тойдурду!
Жакып-байдан ат алды,
Бакайдан бат' алды.
Жакып-кан конду бир сууга,
Бакай конду бир сууга,
2660 Манас конду бир сууга,
Ажыбай конду бир сууга,
Кара-токо конду бир сууга,
Алмамбет конду бир сууга,
Серек конду бир сууга,
2665 Сыргак конду бир сууга,
Адамды көскө илди дейт,
Ак-падышанын элинен
бөлөктүн барын билди дейт.
Манастын Ак-куласы ток болду!
2670 Ак-падышанын эли-минен
түптү бузук жок болду!
Урушпай жырпай уктады,
тынч болуп уктады!
Келишпей жатып кеңешти,
2675 кеңешкенде, не депти?
'Манасты көскө ил!' деди.
'Падышам,
өзүң бил!' деди.
Падышам айтты: 'Мен билсем,
ачууланым курушам,
2680 көп журт-минен урушпай!
Бурунган дем тутуптур,
элдин барын тутуптур!
Падышадан бат' алып,

Karıgandı, Cakıptı,
Baydın uulun Bakaydı
Kan kötürüp koydu déyt,
kan taktağa çıgarıp.
Kandın kısı Kanıkéy,
Manas ötüp kêtken soñ,
ak sôgü kül bolğon,
azat başı küñ bolğon,
kayn atası Cakıp-kac,
kayn énesi Bagdı-döölöt baybiçe,
karındaşı Kardıgaç-
bürödön may alıp,
bürödön çay alıp,
bürödön tokos alıp-
üçönü şaktap çürdü!
Şaktığanın émi Manas bildi déyt,
Kanıkéyge Manastın
köñü toydu déyt!
Bagdı-döölöt baybiçe
canağa kılıp koydu déyt.
Çımısıs tooğa çaylatıp,
çıbırlatıp kүүлün baylatıp,
bir döbdöy ét kıldı,
bir köldöy şorpo kıldı,
aç-arıgın toydurdı!
Cakıp-baydan at aldı,
Bakaydan bat' aldı.
Cakıp-kan kondu bir suuğa,
Bakay kondu bir suuğa,
Manas kondu bir suuğa,
Acıbay kondu bir suuğa,
Kara-toko kondu bir suuğa,
Almamбет kondu bir suuğa,
Sérék kondu bir suuğa,
Sırgak kondu bir suuğa,
Adamdı köskö ildi déyt,
Ak-padışanın élinen
bölöktün barın bildi déyt.
Manastın Ak-kulası tok boldı!
Ak-padışanın éli-minen
tüptü buzuk çok boldı!
Urıspay çırğap uktadı,
tınc bolup uktadı!
Kélišpey çatıp kênışti,
kênışkende, né deşti?
'Manastı köskö il!' dedi.
'Padışam,
özün bil!' dedi.
Padışa ayttı: 'Mén bilsem,
açulamp kuruşpa,
küp çurt-minen urıspay!
Buyurğan dem tutuptur,
éldin barın tutuptur!
Padışadan bat' ulıp,

tihtıyar Cakıp ile
Bay'm oğlu Bakay'ı da
hemen hanlığa çıkardı,
han tahtına oturttu.
Han kızı Kanıkéy'in,
Er Manas öldüğü vakit
kemikleri kül olmuştu,
azat başı cariye olmuştu.
Kayn atası Cakıp Han'ı,
kayn anası Bagdı-döölöt baybiçe'yi,
karındaşı Kardıgaç'ı,
birisinden yağ dilenip,
öbüründen çay dilenip
birinden ekmek isteyip,
üçünü de beslemişti.
Manas bunu duyınca
Kanıkéy'e şükran
duydu Manas.
Bagdı-döölöt baybiçe'yi
Er Manas yanına aldı.
Sineksiz bir dağda yazladı,
sayısız taylar bağlatıp
bir tepce gibi et yığdı,
bir göl gibi şorba yığdı.
Bütün açları doyurdu!
Ca'ıp-bay'dan bir at aldı,
Bakay Bey'den dua aldı.
Cakıp Han bir su başına kondu,
Bakay bir su başına kondu,
Manas bir su başına kondu.
Acıbay kondu bir su başına,
Kara-toko kondu bir su başına,
Almamбет kondu bir su başına,
Serek kondu bir su başına,
Sırgak kondu bir su başına,
Herkesi gözüyle kolladı,
Ak-padışa'nın kavminden başka
her mİLlete hükümdar o.
Manas'ın Ak-kulası doydu,
Ak-padışa'nın mİlleti ile
hiç arası bozu madı.
Vuruşmadan mutlu yaşadı.
Uykuları da dinç oldu!
İşler aksayınca öğüt verdi,
söyle nasil öğüt verdi?
Manas'a: "Dikkatli ol!" dedi.
Manas: "Padışahım on
iyisini sen bilirsin!" dedi.
Ak-padışa da "Bana sorarsan
kızıp hiddetlenme,
çok mİlletle vuruşma!" dedi,
Buyurulan yemekten yiyip
hep mİlletlere hükmedip
Padışanın duasını alıp

Манас жакыны болду дейт,
 2685 туушпапы толткп кетти дейт,
 бакт-муратына жетти дейт.

Manas cakşı boldu déyt,
 tuşşamı tóntip ketti déyi,
 bakt-muratına cetti déyt.

Manas güzel yaşıyordu,
 düşmanlar hep kaçıyordu.
 Bahıı muradına erdi.

Kökösöy Han hasta'lanmış / Kökösöy Kandın keset boluşu / Кокотей Кандын кесел болушу

IV

BOK-MURUN

1 Кан Көкөтөй оорыды,
картка кирип салды дейди,
кан түкүрүп калды дейди.
Кан түкүрүп калган соң,

5 Бок-мурунду акырды,
эли-журтун чакырды:
"Эңкейгенден карым бар,
эмгектеген жашым бар,

башы туулуу каным бар,
бийилеги турган бийм бар."

10 Чакырып алгандан кейин,
эли-минен көп журту
чогулуп келген экен.
Айвектей кесүү сүзүндү,

15 Кан Көкөтөй үзүлдү.
Энди калган Бок-мурун
асып жерден акырат,
беш ботосун чакырдат.

Чакырганда, не дейди?
20 "Атекем Кан Көкөтөй
үзүлүп калган экен!
Ашты эсен тартыңар!
Ошу жерде жатыңар!
Эңи мынан кетинер!

25 Ашка чакырып барыңар!
Мынан ары сен барсаң,
бекип калган бейштин
эшигин ачкан Эр Кошой,

байланып калган базардын
30 жолуп жаскан Эр Кошойго
барыңар!
Аа барып айтыңар!
"Көк дөнөндүн баш'эди,
Көкөтөй-кандын эш'эди!"

35 Башкы аттын байгеси:
сан сарыча төө саям,
сан сар'ала бээ саям,
сан сары башыл кой саям!

40 токойлуу жерге топтоттум,
бадачы кулга жоктоттум,
мың алабаш кунажын!

Беш жүз токсон бет атка байге бар!

Ат байлабай болбосун!

45 Аты өлүп калбасын!
Окүтүсү болбосун!

Кан Көкөтөй оориди,
картка кирип салди дейди,
кан түкүрүп калди дейди.
Кан түкүрүп калган соң,

Бок-мурунду акырди,
эли-муртун чакырди:

"Эңкейгенден каным бар,
эмгектеген кошум бар,
баш туулуу каным бар,
бийлеп турган бийм бар."

Чакырып алгандан кейин,
эли-минен көп журту
чогулуп келген экен.

Айнекей көсү сүзүлдү,
Кан Көкөтөй үзүлдү.

Эңи калган Бок-мурун
асып сөрдөн акырат,

беш ботосун чакырат.

Чакырганда, не дейчи?

"Атекем Кан Көкөтөй
үзүлүп калган экен!

Аш эсен тартыңар!
Ошу сөрдө чатыңар.

Энди мынан кетиңер.

Ашка чакырып барыңар!

Мынан ары сен барсаң,
бекип калган бейштин

эшигин ачкан Эр Кошой,
байланып калган базардын

жолун жаскан Эр Кошойго
барыңар!

Аа барып айтыңар!

"Көк дөнөндүн баш'эди,
Көкөтөй-кандын эш'эди!"

Башкы аттын байгеси:
сан сарыча төө саям,

сан сар'ала бээ саям,
сан сары башыл кой саям!

токойлуу жерге топтоттум,
бадачы кулга жоктоттум,

миң алабаш кунажын!

Беш жүз токсон беш атка байге бар!

Ат байлабай болбосун!

Аты өлүп калбасын!

Окүтүсү болбосун!

Кан Көкөтөй оориланди,
чүңкүп илтияталанди,

кан түкүрмөңгө башладди,
кан түкүрмөңгө башладдигандан

Бок-мурун'у чагиртти,
бүтүн кавминди чагиртти:

"Урашландим, ики кат олдум,
зайытым, эмеклийорум,

баш туулу ханларым вар,
хүкмедееек бейтерим вар."

Халкы бөйле чагирмеч,

пек калабалик олан халк
хеммен кошушуп гелинче,

айна гили гөзү сөндү,
ве Хан Көкөтөй өлөү.

Гериде калан Бок-мурун
тахта чыкып отуларак

беш яврусуну чагирди.

Чагирчп бакалим не демис:

"Баким, бахам Хан Көкөтөй,
гөчүп гитти.

Бир yemek базирлайим,
burada калып яаим,

сөртү чыкып гидерсиниз,
yemеге misafir чагирим,

buradan итери гидерсениз
kapали калан бейштин

каписим ачан Эр Кошой
багил калан pazarим да

yолуну ачан Эр Кошой вар.

Иште бу Эр Кошой'a гидим,
она гидинче дейим ки:

Mavi таяим баг олдугу
Көкөтөй Хан'ин аш'вар,

Yаршта ilk gelen ата
sayısиз sarı deve кесеегим,

пек чык sarı alaca кырак кесеегим!

Sayısиз koyun кесеегим!

Сон gelen ата өдүл оларак
ormanлик yere toplалым

bin alaca tay!

Беш yüz doksan беш ата өдүл var!

Bağланмадик ат калмасин!

Kimseнин атı өлүп де калмасин!

Kimse hiç bir keder duymасин!

- Өзү арманда калбасын!
Бул ашыма келбесе,
көрүнбөсүн көсүмө!
50 Тарынбасын өзүмө!
Тан атардын алдында,
күн чыгардын кейинде,
Бок-мурундай батырдын
айшыгы алтын кызым
туу келер,
55 төгөгөлү бос үйүл
төлкө сүрөй салбасам,
төр толтууган сулуун
ач билектен албасам,
ат соңунан салбасам,
60 артык олжа кылбасам!
Бул ашыма келбесе,
тарынбасын өзүмө,
көрүнбөсүн көсүмө!
Айта барыңар Кошойго!
65 Анан ары сен барсаң,
токойдо аюу беттеген,
белесте жолборс баштанган,
чаян көстүү, чап жаактуу,
тескей жакка кыштаган,
70 өнөдөн жаңы түшкөндө,
кой боорундай
кара кан
оң колун уштаган,
кабагы биик, камы бас,
көсү кызыл, оңу сас,
75 кандуу тууган Эр Манас,
көлөкөдө көп өскөн,
көөлү-минен өрг' өскөн,
ашыктуу жылкы жоготсу,
Жакып-байдын ботосу
80 асыл тууган Манаска
жетип кабар бериңер!
Андан ары сен барсаң,
кара үнкүрдү үй эткен,
караңгы токой мал эткен,
85 бооры чыбар бала куш
көтөрө тууган Эр Агыш
ага жетип кабар бер!
Андан ары сен барсаң,
тогус уул кенжеси,
90 Кудайдын сүйгөн мендеси,
Элеман байдын баласы
Эр Төштүккө жетип айт!
Андан ары сен барсаң,
Эргаш чыга жайлаган,
95 эгис кат'ат байлаган
Көкүмдүн уулу Үрбү бар-
ага жетип кабар бер!
Андан ары сен барсаң,

Özү арманда kalbasın!
Bul aşıma kélbese.
körünbösün kösümö!
Tarınbasın öziümö!
Tan atarın aldında,
kүн çığarın кейинде,
Bok-murunday batırın
ayışığı altın kızıl
uu kéler,
tөгөгөлү hos üyün
tөлкө сүрөй салбасам,
tөр толтуған сулуун
ач билектен албасам,
at соңунан салбасам,
artık olca kılbasam!
Bul aşıma kélhese,
tarınbasın öziümö,
körünbösün kösümö!
Ayta barıñar Koşoyǵo!
Anan arı sen barsañ,
tokoydo ayuu bettengen,
bélestе colburs baştanǵan,
çayan köstüü, çap çaaktuu,
teskeıy çakka kıştaǵan,
énodен jaңı түşkөндө,
koy boorınday
kara kan
oң koluna uştaǵan,
kabağı biyk, kamı bas,
kөsü kızıl, oңu sas,
kanduu tuuǵan ır Manas,
kөлökөдө көп öskөн,
kөөлү-minen örg' öskөн,
aşıktuu cılık çotosu,
Çakıp-baydın botosu
asil tuuǵan Manaska
çetip kabar berıñer!
Andan arı sen barsañ,
kara önkürdү üy etken,
karaңgı tokoy мал etken,
boorı çıbar bala kuş
kөtөрө tuuǵan ır Agış-
aǵa çetip kabar ber!
Andan arı sen barsañ,
toǵus uul kénçesi,
Kudaydın süyǵön mençesi,
Eléman-baydın balası
Er Tөstүkkө çetip ayt!
Andan arı sen barsañ,
Ergış çıga çaylaǵan,
egıs kat'at baylaǵan
Kökümdün uulu Ürbü bar-
aǵa çetip kabar ber!
Andan arı sen barsañ,

Hayaller kınılmasın!
Bu aşıma gelmezse
görünmesin hiç gözümne.
dınılmasın sakın sözümne
tan atar atmaz
güneş doğar doğmaz
ben, batır Bok-murun,
rakışarı altın hilalı kızıl
sancakla gelip
boz kıldan çvini
yerlere sermezsem,
yurdındaki güzelleri
ince bileklerinden çekmezsem,
atınan ardına çtıp
onları esir etmezsem!
Eğer aşıma gelmezse
bana sonra dınılmasın,
gözümne hiç görünmesin!
Gıdın Koşoy'a böyle söyleyin!
Sonra ilerleyip yürüytin,
yüzü ormandaki ay.yı andıran,
başı daǵdaki kaplama benzeren,
çıyan gözli, bas:k yanaklı,
gölgeli yamaçta kışlayan,
anadan doğduğunda
koyun ciğeri büyüklüğünde
bir kan pırlırsını
sağ avcunda tutuǵı,
alınrı çatırış, kaşları çatık,
gözli kızıl, yüzü saz sarısı
kanlı doğan Er Manas,
gölgede mağrur büyüyen,
mağrur büyüyip er olan,
bacak kemikleri iri
Çakıp-bay'ın er oǵlu
asil doğan ır Manas'a
kadar gidip haber verin.
Oradan da ileri gidin,
kuytu inferi ev edon,
kara ormanda sürü yuātan,
ala ciğerli yavru kuş,
yüksek doğan ır Agış'a
kadar gidip haber verin!
Oradan da ileri gidin,
dokuz kardeşin en genci
Tanrı'nın bu sevgilisi
F'eman-bay'ın da oǵlu
Er Tөstük'e haber verin.
Oradan da ileri gidin,
İrmiş çalıp yazlayan
ikiz yağız beygirli,
Köküm'ün oǵlu Ürbü var,
ona gidip haber verin!
Oradan da ilerleyin,

- Алпай-мамат ичиси,
100 абышка кемпир баласы
алты жашар Көк-көйөн-
ага жетип кабар бер!
Андан ары сен барсаң,
кара мылтык улаган,
105 атканы тоодан кулаңар
энчегей бойлуу Эреш бар-
ага жетип кабар бер!
Андан ары сен барсаң,
Акпай-мамат баласы
110 эсен-аман эрендер-
ага жетип кабар бер!
Андан ары сен барсаң,
Жөңгөрдүн Эр Багыш-
ага жетип кабар бер!
115 Андан ары сен барсаң,
Көк-дөбөнүн башында,
Төмүр-бала кашында.....
ага жетип кабар бер!
Андан ары сен барсаң,
120 Күн-туумун эли болучу-
ша жетип кабар бер!
Андан ары сен барсаң,
Кара-дөө уулу Жар Манас-
ага жетип кабар бер!
125 Андан ары сен барсаң,
Кырымдардын Боз-уул-
ага жетип кабар бер!
Андан ары сен барсаң,
Самарканда Кан-көкөң-
ага жетип кабар бер!
130 Андан ары сен барсаң,
Эркеч эли, Ит эли-
ага жетип кабар бер!
Андан ары сен барсаң,
135 тоодактай мойну соккон кул,
байлыгы журттан соккон кул,
Айдар-кандын Кан Көкчө-
ага жетип кабар бер!
Андан ары сен барсаң,
140 Капырдын журту бар экен
булчуң эти букадай,
эгиине сакал койбогон,
эчинен мурут аябаган,
Орустан кант Чоң Жолой-
ага жетип кабар бер!
145 Андан ары сен барсаң,
Капырдын каны Нез-кара-
ага жетип кабар бер!
Андан ары сен барсаң,
150 Камкар, Жаркан бураган,
мың Кытайды сураган,
кыр мурундуу, кыза көс,

Alpay-mamət inisi,
abişka kempir balası
altı çaşar Kök-koyon-
ağa cətip kabar bər!
Andan arı sən barsaŋ,
kara mülük ulağan,
atkam toodan kulağan
ençegey boyлуу Erəş bar-
ağn cətip kabar bər!
Andan arı sən barsaŋ,
Akpay-mamət balası
ésen-aman érender-
ağa cətip kabar bər!
Andan arı sən barsaŋ,
Cədigərdin Ėr Bağış-
ağa cətip kabar bər!
Andan arı sən barsaŋ,
Kök-döbөнүн başında,
Təmir-bala kaşında.....
ağa cətip kabar bər!
Andan arı sən barsaŋ,
Kün tuumuy əli boluçu-
şağa cətip kabar bər!
Andan arı sən barsaŋ,
Kara-döb uulu. Car Manas-
ağa cətip kabar bər!
Andan arı sən barsaŋ,
Kırmıdarın Boz-uul-
ağa cətip kabar bər!
Andan arı sən barsaŋ,
Samarkanda Kan-kocəŋ-
ağa cətip kabar bər!
Andan arı sən barsaŋ,
Ėrkəç əli, İt əli-
ağa cətip kabar bər!
Andan arı sən barsaŋ,
toodaktay moynu sokkon kul,
baylığı cırttan sokkon kul,
Aydar kandin Kan Kөkçö-
ağa cətip kabar bər!
Andan arı sən barsaŋ,
Kapırdın cırtlı bar ésen
bulğun eti bukaday,
egine sakı knyhoğon.
órdinen murut albağan,
Orustan kant Çoŋ Coloy-
ağa cətip kabar bər!
Andan arı sən barsaŋ,
Kabırdın kan. Nəz-kara-
ağa cətip kabar bər!
Andan arı sən barsaŋ,
Kaşkar, Çarkan burağan.
mıñ Kitaydı surağan.
kır murundıu, kıza kös.

Alpay-mamət'in küçüğü,
iki ihtiyar çocuğu
altı yaşıda Kök koyon var,
ona gidip haber verin!
Oradan da ileri gidin,
kara tüfekle nişan alır,
dağda canavar kovalayan
arkası çarpık Ereş vardır.
ona da haber götürün!
Oradan da ileri gidin,
Akpay-mamət'in oğlu var,
bu çok ulu, güçlü ere
gidip bunu haber verin,
Oradan da ilerleyin,
Cədigər'in oğlu Bağış var,
gidip bunu haber verin.
Oradan da ileri gidin,
gök tepenin başında
Təmir-halın'ın yanında bir kavim var,
gidip onlara haber verin!
Oradan da ileri gidin,
güc doğusunda bir yurt var,
gidin onlara haber verin!
Oradan da ileri gidin,
Kara-döb oğlu Car Manas var,
gidin ona haber verin!
Oradan da ileri gidin,
Kırmıharın Boz-uulu var,
gidin ona da haber verin!
Oradan da ileri gidin,
Səmerkand'da Kan koca var,
gidin ona haber verin.
Oradan da ileri gidin,
Erkeç kavmi, İt kavmi var,
onlara da gidip haber verin!
Oradan da ileri gidin,
toykuşu gibi boyunu süzen,
halkın en zengin kulu
Aydar Han'ın oğlu Har Kөkçö var,
gidin ona haber verin!
Oradan da ileri gidin,
bir kafirin yurdu vardır,
eti boğa eti gibi,
çenede sakal bırakmaz,
fakat bıyığını kesmez,
Rusların hanı Çon Coloy var,
gidin ona da haber verin.
Oradan da ileri gidin,
kafirin hanı Nez-kara var,
gidin ona da haber verin!
Oradan da ileri gidin,
Kaşgar ile Yarkent'te hüküm süren
bin Çinliye buyuran
basık burunlu, kızık gözlü

- Кытайлардын Кочур-бай-
О Кочур-бай, калка кул,
155 кыдыгы журттап батка кул,
ага жетиш кабар бер!
Андап ары сен барсаң,
Капырдын каны Жыл-басал-
ага жетиш кабар бер!
160 Андап ары сен барсаң,
Өгүз-кан эли болучу-
ага жетиш кабар бер!
Андап ары сен барсаң,
Тоо-теңешер эли болучу,
165 ага жетип кабар бер!
Андап ары сен барсаң,
Осгандын каны Муз-бурчак-
ага жетип кабар бер!
Андап ары сен барсаң,
170 Турпандын журту болучу-
ага жетип кабар бер!
Андап ары сен барсаң,
Ороңгу эли болучу-
ага жетип кабар бер!
175 Бок-мурундун ботосу
капдын сөсүн уккан соң
атка минип чыкты дейт,
тогөрөк төрт бурчун
барын бирдей өтгү дейт.
180 Антқа конок чакырды.
Кокотой уулу Бок-мурун
асыл жерден акырат,
чоролорун чакырат:
'Бу антты кандай тартамын?
185 Антты кандай чабамын?
Бу акрет жайды утамын?
Бу Капыр-инен Бусурман
бу кайсы жерде тутамын?
Мен бу жерден көчөмүн,
190 мен Сайрамга кономун!
Мен о жерден көчөмүн,
мен Чибикентке кономун,
Сары-булак басамын
Кара-буура аптамын,
195 кең Таласка түшөмүн!
Мен о жерден көчөмүн,
Кара-көл басып чыгамын,
Үч корумду ашакып,
Суу-самырға түшөмүн,
200 козу-минен коңкорду
барып бычып саламын,
малды субай кыламын!
Бир ай анда жатамын,
мал сөмиртип аламын,
205 үй жыгачын асамын,
үйдү оңдоп саламын!

Kıtayların Kocur-bay-
O Kocur-bay, kaşka kul.
kılığı curtan başka kul,
ağa cētip kabar bér!
Andan arı sēn barsañ,
Kapırdın kanı Cıl-basal-
ağa cētip kabar bér!
Andan arı sēn barsañ,
Ögüz-kan eli boluçı-
ağa cētip kabar bér!
Andan arı sēn barsañ,
Too-tēñeşer eli boluçı,
ağa cētip kabar bér!
Andan arı sēn barsañ,
Oogandın kanı Muz-burçak-
ağa cētip kabar bér!
Andan arı sēn barsañ,
Turpandın curtı boluçı-
ağa cētip kabar bér!
Andan arı sēn barsañ,
Oronğu eli boluçı-
ağa cētip kabar bér!
Bok-murundun botosu
kandın sösün ukkan soñ
atka minip çıktı déyt,
tögörök dört burçun
barın birdey öttü déyt.
Aşka konok çakırdı.
Kökötöy ulu Bok-murun
asil cērden akırat,
çorolorun çakırat:
'Bu aştı kandeý tartanul?
Aıtrı kandeý çabamın?
Bu akret cayd. utamın?
Bu Kapır-minen Busurman
bu kaysı cērde tutamın?
Mén bu cērden köçömün,
mén Sayramğa konomun!
Mén o cērden köçömür,
mén Çibikēnke konomun,
Sarı-bulak basamın
Kara-buura aştamın,
keñ Talaska tüşömün!
Mén o cērden köçömün,
Kara-köl basıp çıgamın,
Üç-korumdu aşamın,
Suu-samırğa tüşömün,
kuzu-minen koçkordu
barın bıçıp salamın,
maldı subay kılamın!
Bir ay anda çatamın,
mal sémirtip alamın,
üy yıgacın asamın,
üydü oñdop salamın!

Çinlilerin Kocur-bay'ı yaşar,
alın parlak Kocur-bay var,
adetleri halktan başka kuldur,
gidin ona da haber verin.
Oradan da ileri gidin,
kafirin hamı Cıl-basal var,
gidip ona da haber verin.
Oradan da ileri gidin,
Ögüz Han'ın kavmi vardır,
gidip onlara da haber verin,
Oradan da ileri gidin,
Bir Too-teneşer kavmi vardır,
gidip onlara da haber verin.
Oradan da ileri gidin,
Afganların hamı Muz-burçak var,
gidip ona da haber verin,
Oradan da ileri gidin,
Turfan şehri halkı vardır,
Onlara gidip haber verin,
Oradan da ileri gidin,
Oronğu kavmi vardır,
Ona da gidip haber verin."
Bok-murun'un yavruları
hanın sözünü duyunca
ata binip çıktılar.
Burçun dört bir etrafına
bep birden yola çıktılar.
Herkesi aşa çağırdılar.
Kökötöy'ün oğlu Bok-murun
asil yerinden haykırdı,
yiğitlerini çağırdı:
"Aşı nasıl hazırlayayım,
atları nasıl koşturayım,
ahreti nasıl kazanayım,
kafir ile müsəlmanı
sofraya nasıl toplayayım?
Ben bu yerlerden göçeyim
Sayram'a gidip konayım
o yerden de göçeyim ben,
Çibikent'e gidip konayım,
Sarı-bulak'a varayım,
Kara-buura'yı aşayım,
oradan Talas'a ineylim,
oradan da göçeyim ben,
Kara-köl'e döneyim,
Üç-korum'u da aşayım,
Suu samır'a ineyim ben.
Kuzularla koçları ben
varıp hepsini iğdiş edeyim,
kısakları yavrudan ayırayım!
bir ay orada yataym,
mal sémirtip alayım,
ev direği yaptırayım,
ondan da ev yaptırayım,

- Кайра көчүп саламын:
 Кара-балла ашамын,
 Кайндын басамын!
 210 Кайра көчүп келгенде,
 Агыр-минге келгенде,
 төдүн комун чечемин,
 Короготу кыдырып
 Ит-көчүүдө кечемин.
 215 Ак-жар ойду кыдырып
 Ак-булутта кономун.
 Кой күзөмүн аламын,
 үйдү жаап саламын!
 Мен о жерден көчөмүн.
 220 Ыргайтышы ашамын,
 Копузду туура басамын!
 Мен о жерден көчөмүн,
 Киркара бойлой кономун,
 Калдай-минен дос болуп,
 225 тус кайнатп аламын!
 Мен о жерден көчөмүн,
 Термидик тооны басамын,
 мен Куулуктан ашамын!
 Мен о жерден көчөмүн,
 230 Бакты-хуурай басамын,
 Куш-мурун тоосун ашамын,
 Улуу Кулжа чатынан.
 Кичи Кулжа башынан
 ортосуна кономун!
 235 Келген жет'ай болгунча,
 кемегемди кесамын.
 орошон он ай болгунча,
 отунумду аламын!
 Акрет жайды утамын.
 240 Катыр-минен Бусурман
 барын бирдей тутамын!
 Акын бери чагынча
 асыл жайдан акырын!
 Бирин койбой чакыргын!
 245 Асыл тууган тентек бар,
 бөйрөк жамбый бөтөн бар,
 тай туйгагым бүрөө бар,
 чыныгы жамбый үтөө бар,
 келсе тентек эл бусат,
 250 көөнү келсе келсинде,
 болбосо келбей койсуңда.
 Бок-мурундай төрөдөн
 чыккан элчи кетти дейт,
 төгөрөк төрт бурчун
 255 барын бирдей отту дейт,
 Катыр-минен Бусурман
 барын бирдей чакырды.
 Чакырганда Эр Манас,
 илдый отуп кеткенде.
 260 ыкыс бериш токтоду;
 Kayra köçüp salamın:
 Kara-balla aşamın.
 Kayındı basamın!
 Kayra köçüp kélgende,
 Agır-minge kélgende,
 üdüñ komun çéçemin,
 Korogotu kydırıp
 It-köçüdi kéçemin,
 Ak-jar oydu kydırıp
 Ak-bulut'a konomun.
 Koy küzömün alamın,
 üydü жаап salamın!
 Mén o jerden köçömün,
 Irgaytıyı aşamın,
 Kopuzdu tuura basamın!
 Mén o jerden köçömün,
 Karkara boyloy konomun.
 Kalday-minen dos bolup,
 tus kaynatıp alamın!
 Mén o jerden köçömün,
 Térmirdik toonı basamın.
 mén Kuuluktan aşamın!
 Mén o jerden köçömün,
 Baktı-kuray basamın,
 Kuş-murun toosın aşamın,
 Uлуу Kulca çatınan.
 Kiçi Kulca başınan
 ortosuna konomun!
 Kélgen jet'ay bolgunça,
 kémeğemdi kesamın,
 oroşon on ay bolgunça,
 otunumdu alamın!
 Akret caydı utamın:
 Kaptı-minen Busurman
 barın birdey tutamın!
 Annı béri чагынча
 asıl caydan akırğın!
 Birin koyboy çaқırğın!
 Asıl tuуған téntek bar,
 böyrök cambım bötön bar,
 tay tuygağım бүрөө bar,
 çınıғı cambım үтөө bar,
 kélse téntek el busat,
 köñnü kélse kélсинде,
 bolboso kélbey kоysuңda.
 Bok-murun'day törödön
 çıkkаn elçi ketti déyt,
 töğörök tört burçun
 barın birdey ottu déyt,
 Kaptı-minen Busurman
 barın birdey çakırdı.
 Çakırғанда Er Manas,
 ildiy ötüp kétkenде,
 ыкыs беріш toktodu;

sonra da göçüp gideyim.
 Kara-halla'yı aşayım,
 Kayındı'dan geçeyim,
 sonra da göçüp gideyim,
 Ağır-min'e gelince ce
 develerimi salayım,
 Korogotu'yu da aşınca
 İt keçüü'ydü geçeyim,
 Ak-car çukurunu geçip,
 Ak-bulut'a konayım.
 Orada koyunları kirkayım.
 Yurdumun üstünü örteyim.
 Ben o yerden de göçeyim.
 İrgaylı'yı da aşayım,
 doğru Kopuz'a varayım.
 Ben o yerden de göçeyim
 Karkara'ya konayım,
 Kalday ile dost olup ben
 toz kaynatıp alayım,
 ben o yerden de göçeyim.
 Térmirdik dağa varayım,
 ben Tuluk'tan da aşayım,
 sonra oradan da göçeyim,
 Baktı-kuray'a varayım,
 Kuş-murun dağını aşayım,
 Uлуу-Kulca'ya yaklaşıncı
 Küçük Kulca'ya yaklaşıncı
 ortalarına yerleşeyim.
 Yedi ay tamam olunca
 ateş delikleri yapayım,
 on ay da tamam olunca
 odunumu alayım!
 ahireti kazanayım,
 kafirlerle müslümanların
 hepsini bir tatayım!
 İşte ondan sonra ben
 asıl yerinden seslen!
 Kusursuz hepsini çağır!
 Asıl doğan bir ateşli can var,
 başkaca, bir gümüş param var,
 bir de büyük gümüş param var,
 üç halis gümüş param var,
 ateşli can gelirse ili karıştırır,
 canı isterse gelsin,
 istemezse gelmesin."
 Efendi Bok-murun'un yiğitleri
 çıkıp elçi gittiler,
 tekerleğin dört bucağına
 hepsi birden çıktılar.
 Kaptı ile müslümanın
 hepsini aşı çağırıldılar.
 Er Manas'ı çağırınca
 bir tarafa at sürdü o,
 öteye gelince durdu,

- одо жүрүп кеткенде,
өкүс берип токтоду-
элчиге жооп айтпады.
Анда элчи боюна айтты, дейт.
- 265 'Аткап ок таштан кайтпайт,
барган элчи жолдон кайтпайт.
мен ошу жерден кайтпаймын,
Бок-мурундай төрөмө
мемеле жооп айтамын?'
- 270 Мына айтып бу элчи
кайраттанчыл салды дейт.
Маникёрдөй күлкүчү
кайра тартып алды дейт,
Манаска барып салды дейт.
- 275 Кабылап тууган Эр Манас
кан ойну чатраш
Улуу-камыр башинда
Алмамбет-минен ойноп жатты дейт.
Үч ташын Алмамбет
- 280 утуп алып экен дейт,
уялып кетти Эр Манас,
жанындагы жоолукту
жүзүн арчып алды дейт,
Бок-мурундун элчиси
- 285 жайма көкүл Жап-уул,
аны көрүп салды дейт.
Кабылап тууган тентектин
ачуу жамае келди дейт.
Жанындагы кырк чоро
- 290 тура конду зыркырап
сакалы кетти буркурап,
Алмамбет турду жалыныч,
мойнуна бото салынып.
'Акай, тентек, не дейсиң?
- 295 Ачууңу бассана!
Акылңа түссөнө!
Күлүп туруп сүйлөссөң,
күн тийгендей көрүнөт,
кабагың бүркөп сүйлөссөң,
- 300 кар жаагандай көрүнөт!'
Анда айттың Эр Манас:
'Акай, чором-ай, ай жаркын,
акай, чором-ай, күн жаркын,
элдуу жерден чогултуп,
- 305 эчкел алган көй-тапка,
бура тарса болбогон,
букадан татым алган кул
сундуруп найза тартпаган,
сумсайып жослон кайтпаган,
- 310 барың бирдей чоролор,
кара байрга казанат,
жоо качырган азамат-
мөн көргөндү көрдүңбү,
мен билгенди билдинби?
- ödö cürüp kâtkende,
öküs bérîp tokladı-
êlçige coop aytadı.
Anda êlçi boyuna aytı, déyt.
'Atkan ok taştan kaytpayt,
barğan êlçi coldon kaytpayt:
mên oşu cêrden kaytamın,
Bok-murunday tôrômö
lémene coop aytamın?'
- Mın: aytıp bu êlçi
kayratıncıp saldı: déyt,
Manikêrdey külkütü
kayra tartıp aldı déyt,
Manaska barıp saldı déyt.
Kabilan tuğan Êr Manas
kan oynu çatraş
Uluu kamır başında
Almamбет-minen oynop catti déyt.
Üç taşın Almamбет
utup alıp êken déyt,
uyalıp ketti Êr Manas,
canındağı coolıktı
cüşün arçıp aldı déyt,
Bok-murundun êlçisi
cayma kökül Caş-uul,
anı kôrüp saldı déyt.
Kabilan tuğan tētektin
açuu caman keldi déyt.
Canındağı kirk çoro
tura kondu zırkırap
sakalı ketti burkurap,
Almamбет turdu calıncıp,
moynuna boto salıncıp.
'Akay, tētek, né déysi?'
- Açuuñı bassana!
Akılña tüssönö!
Külüp urup süylössön,
kün üygendey kôrünöt,
kabağıñ bürköp süylössös,
kar caağanday kôrünöt!'
- Anda ayttıñ Êr Manas:
'Akay, çorom-ay, ay carkın,
akay, çorom-ay, kün carkın,
êlduu cêrden çoğullup,
êçkep alğan köy-ğaşka,
bura tarssa bolboğon,
bukadan talım alğan kul
sundurıp nayza tartpağan,
sumsayıp coodar kaytpağan,
barıñ birdey çorolor,
kara bayrga kazanat,
coo kaçırğan azamat-
mên kôrgöndü kôrdüñbü,
mên bilgecdi bildinbi?
- ileri sürüp giderken
aşığı inerken çırdı,
elçiye cevap vermedi.
Elçiler birbirine dedi ki:
'Atılan ok taştan dönmez,
giden elçi yoldan dönmez,
ben de buradan dönemem.
Bok-murun efendime ben
ne cevap götüreyim?'
- Elçi böyle diyerek
hamle yapıp ilerledi,
Maniker adlı atını
yola çevirdi.
Manas'ın yanına vardı.
Kaplan doğan Êr Manas
ban oyunu satıraç oynuyordu.
Uluu-kamır'ın başında
Almamбет ile oynuyordu.
Üç taşını Almamбет,
yutup almıştı onun.
Êr Manas buna kızmıştı,
yanındaki yağlıkla o
yüzünün terini sil-di,
Bok-murun'un elçisi,
Caş-Uul adlı gencin
atla geldiğini gördü,
Kaplan doğan bu ateşli can
hiddetinden köpürüyor.
Yanındaki kırk yiğit
şangırıyla yerinden kalktı,
hep titriyordu sakalı,
derken Almamбет de kalktı,
yalvarıp ona sarıldı:
'Ey ateşli can, neyin var senin?
Hiddetini yensene,
aklını devşirsene,
gülerek konuşurken sen,
güneş doğuyor gibi.
Kaşlarını çatınca da
sen, kar yağıyor gibi.'
- Êr Manas da cevap verdi:
'Ey, ay işiği yiğitlerim.
ey, gün işiği yiğitlerim.
o kadar halkın içinden,
seçilmiş erler,
koşuda önüne geçilmez sizin,
boğadan talim alan kul,
soktuğu kargayı geri çekmeyen,
susup düşmandan kaçmayan,
hepiniz de benim aslan yiğitlerimsiniz,
hepsi güçlü genç erlerim,
düşman kaçırın ey azamat,
gördüğümü sen gördün mü,
bildiğimi sen bildin mi?

- 315 Жайма көкүл Жаш-уул
келе жатаг көрдүңбү?
Бого салам бергеймин,
багы кетет элүмгө,
малы кетет талоога!
- 320 Кылчайып карап алгандым,
көсүн чукуп алгандым,
туруп атын алгандым!
Бугун кесип саламын,
батырларын сайыпым,
- 325 Балбандарын көрүшүп,
бука минип булкупшуп,
тай букадай жулкупшуп,
тамаша кылып жатыңар!
Төрт бутуна төрт касыкты кагыңар!
- 330 Мойнуна маржан шүрү салыңар!
Айры кесең ач белге
уруп кериң кетиңер!
Манас чоролоруна айтыпты,
анда туруп чоролор
- 335 айры кесең ач белге
оодура тартып алды дейт,
төрт касыкты какканда,
кыдырата чапты дейт.
Эртең-миңен турду дейт,
- 340 өркөчү биик, мойн усун,
жорго басык чоң кула
ак кангы эр сырдыгаш
ак-кулага токутту,
кашка таман жеке өлүк
- 345 темир таман үзөңгү
төпшөй ыргыч минди дейт,
ак көйнөкчөн думбалчан
бастырып чыгып келди дейт.
Ногойдун ошундай
уул туарб'экен?
- 350 Кабылан тууган Эр Манас
кайра тартып алды дейт,
кыйкырып бакырды,
Манас чоролорун чакырды:
'Мурат-алым, Мурат-бек!
- 355 Мундай чапкан Куат-бек!
Элим, Сейит, эки уул!
Казактардын Каргандай, жаш уул!
Төлгөчү кара Төлөгүм!
Түндө түлкүнүн исин жаңылбас
- 360 Түрсүн-тайлак, шуутум!
Караңгыда карсактын
исин жаңылбас
Каман-чоппур, шуутум!
Үшүн Үмөт, Жайзан, эки уул!
Сары-ала минген Алмамбет!
- 365 Көскө сайган көк Сыргак!
Жатых тилдүү Ажыбай!
- Cayna köktöl Caş-uul
kêle calat kördüñbü?
Boĝo salam bergeymîn,
bağı kêtet ôlümĝö,
malı kêtet talooĝa!
- Kılçayıp karap alĝandım,
kôsün çukup alĝandım,
turup atın alĝandım!
Butun kêsip salamın,
batırların sayıpım,
- Balbandarın körüşüp,
buka minip bulkuşup,
tay bukađay juлкуşup,
tamaşa kılıp jatıñar!
Tört butuna dört kasıkta kağıñar!
- Moyunca marcan şuru salıñar!
Ayrı késeñ aç belĝe
urup keriñ ketiñer!
Manas çorolarına ayıptı,
anda turup çorolar
- ayrı késeñ aç belĝe
oocura tartıp aldı deýti,
tört kasıkta kakkanđa,
kıdırata çaptı deýti.
Êrtêñ-minen turdu deýti,
- örkögü biyk, moyın usun,
corĝo basık çoñ kula
ak kanĝı er sırdıĝaş
ak-kulaĝa tokuttı,
kaşka taman jeke ölük
- teмир taman üzöñĝü
töpşöy ırĝıç mindi deýti,
ak köynökçön dumbałçan
bastırıp çıĝıp keldi deýti.
Nogoydun oşunday
uul tuarab'êken?
- Kahılan tuuĝan Êr Manas
kayra tartıp aldı deýti,
kıyırıp bakırđı,
Manas çoroların çakırđı:
'Murat-alım, Murat-bek!
- Munday çapkan Kuat-bek!
Êlim, Séyit, êki uul!
Kazaktarđın Kargandıy, caş uul!
Tölgögü kara Tölögüm!
Tünde tülkünün isin çañılbas
- Türsün-taylak, şuutım!
Karañĝıda karşaktın
isin çañılbas
Kaman-çoypur, şuutım!
Üşün Ümöt, Cayzan, êki uul!
Sarı-ala mingên Almambet!
- Köskö sayĝan kök Sırgak!
Catic dillili Acıbay!
- Daĝınık kähküllü Caş-uul'un
geldiĝini gördün mü?
Ona salam vereyim ben,
bağı ôlümge gidecek,
malı bize yaĝma olacak!
- Bakınırken gördüm onu,
gözünü çıkarp alđıĝım,
atını elinden alđıĝın,
ayaklarını kestiĝim,
bahadırlarına saldııp,
pehlivanlar ile güreşip,
hoĝaya binip hoĝuşup,
taylar gibi zıplayıp,
eylenin biraz!
- Elini ayaĝına dört kazık çakın,
boyuına da mercan takın,
ıssız daĝ geçidine
götürüp asın!
- Manas yiĝitlerine böyle deyince
yiĝitler ayaĝa kalktılar,
ıssız daĝ geçidine
götürüp astılar,
dört sağlam kazık çaktılar,
gelip üstünden atladılar.
Manas sabah erken kalktı,
hörgücü büyük hayvan uzun,
yürük kula atına o
alaca eyeri koydu.
kula ata koşum vurdu,
çizmesisini üzengiye
demir tabanlı üzengiye
deĝirmeden ata bindi.
Sırtında beyaz don gömlek
ileri atıldı.
Nogaylarda boy öleşecek
böyle bir er var mı?
- Kaplan doğan Er Manas
atını tekrar eve sındı,
haykırmak, bağırdı,
Manas yiĝitlerini çağırdı:
'Murat-alım, Murat-bek,
yaman saldır Kuat-bek,
Elim, Seyit, iki oĝul,
Kazak Kargandıy, genç,
bilgiç falcı kara Tölöküm,
gece tiki izini şaşmadan bulan
benim Türsün-taylak'm, toşonum,
karanlıkta bozkır tikişinin
izini şaşmadan bulan
yanılmaz Kaman-çoypur,
Üşün Ümöt ile Cayzan, iki oĝul,
Sarı-ala'yı binen Almambet,
göz çikaran yağız Sırgak,
talih dilli Acıbayım,

- Томоңго кире барганда,
Кырктын башы Кыргылым!
Көк-чөбүч минген Серегим!
- 370 Жайдымыштып иниси,
Жаш-камыштын агасы
ат кайтарчы Боз-уул!
Чоролордун эң кичү Таз-баймат-
о казанды тоз кайнат!
- 375 Ат камырмак күн тууду,
тоо өрмө: ү алтын ак чатыр
түрө салып бүктөкөр!
Тутам жерин ылдаткан,
тутам жерин сырдаткан
- 380 көгү көмөкөй сыр пайза
балы көккө жайлаган,
түбү жерге сайлаган,
кең Нарынды кыдырып
Ак-кулаанын үстүнө
- 385 жолборстон кечим жабыңар!
Башына манаттан көктө катыңар!
Көк доолбас байлаңар!
Жетелестип салыңар!
Түргөгү алтын ак чатыр
- 390 коң атка бекем тартыңар!
Кебести-тоодун нары жагы,
кең Кашкардын бери жагы,
Бок-мурундай төрөнүн
тартуу болсо көрөлү:
- 395 а жерден тартуу көлбөсө,
желекти жерден түрөлү!
Желбиретпей найзаны
тура кармап саялык!
Ашын карам кыялык!
- 400 Ак-кулаанын үстүнө,
жолборстон кечим жаптырып,
жетелестип жеппинтип,
Нарынды бойлоп чыкты дейт.
Түргөгү алтын ак чатыр
- 405 Кебести-тоодун боюна
састуу жерге тикти дейт,
Ак-булчуңду минди дейт,
Кебести-тоодун жанында
көргүштөтүп чыкты дейт.
- 410 Төгөрөктөн маралды,
жер арытып карады,
алты капка чарбактан
буудак-буудак чаң чыкты.
Буудак чаңды караан,
- 415 "Бу немене болду?" деп,
кабылан тууган Эр Манас
кайта желип калды дейт:
"Чоролор атка токум сал!
Капыр-минен Бусурман
- 420 каралышымы калганбы?

Tömnöngö кире barğanda,
Kırkın baş: Kırgılıım!
Kök çöbiç mingen Sérégim!
Caylımıştın inisi,
Caş-kamıştın ağası
at kaytarçı Boz-uul!
Çorolordın en kiçü Taz-baymat-
o kazandı toz kaynat!
At kamırnak kün tuudı,
toó örmögü altın ak çatır
türö salıp бүктөкөр!
Tutam cêrin ылдаткан,
tutam cêrin сырдаткан
kög kömököy sır nayza
başı kökkö caylğan.
tübü cerge saylğan,
keñ Narındı kыдырып
Ak-kulanın üstünö
colborston kécim cabıñar!
Başına manattan köktө katıñar!
Kök doolbas baylañar!
Cételetip salañar!
Türgögü altın ak çatır
koş atka hékem tartıñar!
Kébesti-toodın nary cağı,
keñ Kaşkarđın béri cağı,
Bok-murunday törönün
tartuu bolso көрөлү:
a cêrden tartuu көлбөсө,
célekti cêrden түрölү!
Célbiretpey nayzanı
tura кармап sayalık!
Aşın карам kыялык!
Ak-kulanın üstünö,
colborston kécim captırıp,
cételetip cêlpintip,
Narındı boylop чыкты дейт.
Türgögü altın ak çatır
Kébesti-toodın boyuna
sastuu cerge tiktı déyt,
Ak-bulçuñdu mindı déyt,
Kébesti-toodın janynda
kөrgiştөtip çıktı déyt.
Tөгөрөktөн maraldı,
cêr arıtyp karadı,
altı kapka çarбактан
buudak-buudak чаң çıktı.
Buudak чаңды karası,
"Bu nêmene boldu?" dep,
kahılan tuuğan Er Manas
kayta cêlip keldi déyt:
"Çorolor atka tokum sal!
Kapır-minen Busurman
karçalıшымы kalğanbı?

biz buradan nersек.
kırkın başı, Kırgılıım,
Kök-çepiç ite Serelim.
Caylımış'ın küçüğü,
Caş-kanıuş'ın ağabeyi,
at getir sen, Boz-uul!
Yiğitlerin en küçüğü Taz-baymat,
sen de kazandı toz kaynat.
Bugün at yanıp günü.
deve derisi, altınlar, ak çatır.
açtırıp sıkı bağlayın!
Tutam yeri hep resimli,
tutam yeri hep çizgili,
iki püsküllü mızrağımız,
bu, başı göklere değan,
sapı toprakta köklenen
geniş Narın'ı geçelim.
Ak-kulanın üzerine
kaplan derisi at örtümü örtün!
Başına al yulan koyun!
Şahin davulunu bağlayıp
ipi ile bana getirin!
Altınlı ak çatır da
yük atına bağlayın!
Kebesti-dağının ötesinde,
Kaşar'ın da berisinde
Bok-murun efendi oturur.
Hediyeniz nedir göreyim,
oradan hedıye gelmezse
bayrağı kapıp kaldıralım.
Kargıları sallayıp,
ganinnet alıp kaçalım,
aşım haram kılatım!"
Ak-kulanın üzerine
kaplan eyeri vurhılar,
ipinden onu yiderek
Narın suyu boyunca çektiler.
Sonra altın ak çatırı,
Kebesti-dağının başında
sazlı bir yere dikti.
Ak-bulçun atına bindi.
Kebesti dağının yanında
yürük atını hopladı.
Dört tarafa el attı,
bütün memlekete baktı,
altı kaplı kaleden
bulut bulut toz çıktı.
Toz bulutunu görünce,
"Bu ne o-a ki?" dedi,
kaplan doğan Er Manas
atı çadına sırdı.
"Yiğitler atları hazırlayın!
Kalır ile müsüman,
birbirine mi gırıştı?

- Арасына түшөлүк!
Арачалап салалык!
Ашын карам кылбайны!
Тутам жерин нылдаткан,
425 тутам жерин сырдаткан
кош көмөккөй сыр найза
колтукка кысын салалык!
Ак-куланын үстүнө,
ак каңгы эр сырдыгаш
430 Ак-кулага токуңар!
Алача көпчүк салыңар!
Алтын быштан тартыңар!
Арасына түшөлүк!
Арачалап салалык!
435 Атка минип жүрдү дейт-
көгүчкөн көрсө туралман,
көсүмнүн жашын тийилман-
Капыр карчы келди деп,
Абылай, Жаңгыр, Кан-кожом
440 мылтык-минен тара койду.
Калдыраган салынып
Калдай чыга урушту,
белдамачисин салынып
Межин чыга урушту.
445 Кара баштуу тууну көтөрүп
Капырдын каны Нез-кара
карсылдашып урушту.
Кабылан тууган Эр Манас
арасына түштү дейт,
450 арачалап салды дейт.
'Мөндү! Бурут кашты!' деп
Калдай чыга кууды дейт,
'Сай! Бурут кашты!' деп
сансыган Калмак кууды дейт.
455 Кан-кожом
эли сайд'эле,
кабылан тентек желд'эле,
Кан-кожомо келд'эле.
'Көркү! Бурут кашты!' деп
көңкү Калмак аттанды.
460 'Аргимак башын буратур!
Кан-кожомо астын жерге тура тур!
Ак батанды берип кет!
Эгине сакал койбогон,
эрдинен мурут албаган
465 уй түгүндөй көл Калмак
аттанды!
Алда, чором, жоо кашты!
Тооба, чором, жоо кашты!
Кайра каптап келди дейт,
Алмамбет, Сыргак, эки уул,
470 жасоол болуп салды дейт,
Капыр-минен Бусурман
ашкан айдап келди дейт.

- Арасына түшөлүк!
Арачалап салалык!
Ашын карам кылбай!
Tutan cérin nıldatkan,
tutam cérin sırdatkan
koş kömököy sır nayza
koltukka kısıp salalık!
Ak-kulanın üstünö,
ak kağıt ér sırdığaş
Ak-kulağa tokuñar!
Alaça köpçük salıñar!
Altın bıştan tartıñar!
Arasına түшө.лүк!
Araçalap salalık!
Atka minip cürdö deýt-
kögüçkөн көрсө туралман,
kösumnün caşın tiyyalman-
Kapır karcı keldi dep,
Abılay, Cañğır, Kan-kocom
mılak-minen tars koydu.
Kaldırağın salıñıp
Kalday çığa uruştı,
beldkamacısin salıñıp
Mecin çığa uruştı.
Kara baştuu tuuno kötörtip
Kapırdın kanı Néz-kata
karsıldaşıp uruştı.
Kabilan tuuğan Er Manas
arasına түштü deýt,
araçalap saldı deýt.
'Möndü! Burut kaştı!' dep
Kalday çığa kuudı deýt,
'Say! Burut kaştı!' deş
sansığan Kalmak kuudı deýt.
Kan-koco
élin sayd'эле.
kabilan téntek céld'эле,
Kan-kocomo keld'эле.
'Körkü! Burut kaştı!' dep
köñkü Kalmak attandı.
'Arğımak başın buratur!
Kan-kocomo astın céрге тура tur!
Ak batandı berip két!
Egine sakal koyboğon,
érđinen murut albağan
uy tügündöy көп Kalmak
attandı!
Alda, çorom, çoo kaştı!
Tooba, çorom, çoo kaştı!
Kayra kaptap keldi deýt,
Almamбет, Sırgak, éki uul,
casool bolup saldı deýt,
Kapır-minen Busurman
aşkan aydap keldi deýt.

- Aralarına koşalıñ,
birbirinden ayıralıñ!
Aşı haram kılmaýalıñ!
Tutan yeri bep resimli,
tutam yeri bep çizgili,
iki püsküllü mızrağı
koltuğumuza sıkıştırıp
Ak-kula'ñın üzerine,
alaca eyeri vurun,
Ak-kulama eyer vurun,
bit de alaca mindir koyun,
altın kayışı sıkı çekin,
aralarına saldıralıñ,
birbirinden ayıralıñ."
Atına binip yitirdi,
uçan güvercinден çabuk,
kuruyan göz yaşından çabuk
kafirin yanına geldi,
Abılay, Cağır, Kan-koco
güm diye tüfeğini boşalttı.
İşek çantasını yanına asıp,
Kalday çıkıp vuruştı.
İşek kemerini bağlayıp
Mecin çıkıp vuruştı.
Kara başlı tuğunu kaldırıp
kafirin hanı Nez-kara
karşılaşp vuruştı.
Kaplan doğan Er Manas
aralarına saldırdı,
birbirinden ayırdı.
"Möndü! Burut kaçtı!" diyerek
Kalday çıkıp onları kovaladı,
"Say! Burut kaçtı!" diyerek
pis kokan Kalmuk onları kovdu.
Kan-koco'nun yurduna
saldıracaklardı ki
ateşli can bu kaplan ortaya çıktı,
Kan-koco'ya geldi.
"Körkü! Burut kaçıştı!" diyerek
Kalmuklar atlarla kaçtı.
"Rainvan atının başını çevir!
Kan-koco'nun yanında dur!
Hayır duanı ver de git!
Sakalını tıraş edec,
bıyığını hiç kesmeyen,
inek kılı kadar çok Kalmuk ata
binip kaçtı!
Allahım, düşman kaçtı, yiğitler!
Tövbe, yiğitler, düşman kaçtı!"
Yavaş yavaş geri döndü,
Almamбет ile Sırgak'ı
yol için öncü yaptı.
Kafir ile müslümanları
gülelece yolu koydu.

- Бекни калган бейиштин
эсинин ачкан Эр Кошой.
475 байлашып калган сарайдан
жолун жаскан Эр Кошой
Кабылан тууган Эр Манас
чагырын жакып тикетти дейт.
Ошугуш Бок-мурун
480 жайма көкүл Жап-уул
ак боз атты кыналал,
бермет, шуру тагынтып,
кыштуу тартуу кылды дейт
Кабылан тууган Манаска.
485 Бок-мурундай баланы-
'Бир-де күнү келет' деп,
бир-де күнү келген жок,
'Эки күнү келет' деп,
эки күнү келген жок,
490 'Үчүнчү күнү келет' деп,
үчүнчү күнү келген жок.
'Төртүнчү күнү Бок-мурун
Манаскерди минди дейт.
бадананы киңди дейт,
495 бастырып чыгып келди дейт.
Кабылан тууган Кошойго.
ага салам берди дейт.
Кабылан Кошой айтты дейт:
"Ак жайкын тоңгон
мусту" айтам,
500 бир-де күнү келбедиң,
бийсени калган энесин,
эки күнү келбедиң,
эрсип калган энесин,
үчүнчү күнү келбедиң...
505 төрөсүң калган энесин.
"Ар жийиңди ичинде
карчыйтып калган баланы"
Бок-мурун систи айтамын,
элди өзүң билгенсиң.
510 муңу-миңе жоругун.
Анда Бок-мурун айттың:
'Кабылан Кошой, Кан Аба,
эрикпе-де, терикпе!
Бир-де күнү келбесем,
515 бий тыныксын мен дедим,
эки күнү келбесем,
эл тыныксын мен дедим,
Эсен-аман болдуңбу?
Сак-саламат жүрдүңбү?
520 Атты кандай тартамын?
Атты кандай чабамын,
акрет жайды утамын?
Капыр-мынён Бусурман
кандай кылып тутамын?"
525 Анда Колбой айтты дейт:

Békip kalğan béyştin
éşigin uçkan Êr Koşoy,
baylanıp kalğan saraydın
colun caskan Êr Koşoy
Kabılan tuuğan Êr Manas
çatırın cakın tiketı deyt.
Oşuğuş Bók-murun
cayma kökül Çaş-uul
ak boz altı kınalıp,
bérmét, şuru tağıtıp,
kıştıu tartıu kıldı deyt
Kabılan tuuğan Manaska.
Bók-murunıday balanı-
'Bır-da künü kélét' dep,
bır-de künü kélgen cök,
'İki künü kélét' dep,
eki künü kélgen cök,
'Üçüncü künü kélét' dep.
üçüncü künü kélgen cök.
Törtünçü künü Bók-murun
Manıkerdı mındı deyt,
badınanı kiñdi deyt,
bastırıp çığıp kıldı deyt.
Kabılan tuuğan Koşoygo.
ağa salanı bérđi deyt.
Kabılan Koşoy aytı deyt:
"Ak cıykın toñgon
mustu" aytam,
bır-de künü kélbediñ,
biysip kalğan ékesiñ,
éki künü kélbediñ,
érsip kalğan ékesiñ,
üçüncü künü kélbediñ...
törösüp kalğan ékesiñ.
'Ar cıyınım içinde
karçıyıp kalğan balanı"
Bók-murun sıstı aytamın,
éldi ózül bilgensiñ
muñu-miñe cörüğün.'
Anda Bók-murun aytıñı:
'Kahılan Koşoy, Kan Aha,
érikpe-de, térikpe!
Bır-de künü kélbesem,
biy tınıkan mén dedim,
éki künü kélbesem,
él tınıksın mén dedim,
Ésen-aman bolduñbu?
Sak-salamat cürdüñbü?
Aştı kınday tarlamın?
Atı kınday çabamın,
akret cıydı utamın?
Kapır-miñen Busurman
kınday kılıp tutamın?"
Anda Koşoy aytı deyt:

Cennet'in kapısını
Açmış olan Er Koşoy
kapalı kalan sarayın,
yolunu açan, Er Koşoy,
kaplan doğan Er Manas'ın
yakınına gelip çadır kurdu.
Bu aralık Bók-murun da
genç Çaş-uul'u bekliyordu,
ak atına binmişti o,
boynuna boncuk dizî takılmış
atını hızla koşturdu,
kaplan doğan Manas'a geldi.
Bók-murun sandı uşağı
bir günde gelecek,
bir günde baktı gelen yok
İki günde gelir, dedi,
iki günde de gelen yok.
Üçüncü gün gelir o, dedi.
Üç gün sonra da gelen yok.
Dördüncü gün Bók-murun
atı Manıker'e bindi,
zırhını da giyindi,
heybet ile yola çıktı.
Kaplan doğan Er Koşoy'a
gidip salamanı verdi.
Kaplan Koşoy dr. dedi ki:
"Yaz vakti dorup
kalmış, diyorunı senü,
bir gün geçti, sen gelmedin.
bey edasına bürünüp sen.
İkinci gün de gelmedin.
erlik edasına bürünüp sen
Üçüncü gün de gelmedin,
Efendilik edasına bürünüp sen.
Her topluluğun içinde
dikkat çeker. bir çocuksun sen,
Bók-murun size diyorum,
halkı sen yönetiyormuşsun gini
bu ne davranış böyle!"
Bók-murun da dedi ki:
"Han bebaş kaplan Koşoy,
hidde; edip söylenme!
Ek günü gelmedim ben,
beyler dınlansın, dedim.
İkinci günü gelmedim,
milletim dınlansın dedim.
Sıhhatir yerinde mi?
Yolculuk rahat geçti mi?
Aşı nasıl yaptırayın?
Atları nasıl koşturayın?
Ahreti kazanmak için,
kafir ile müslümanı
nasıl sızda tutaym?"
İhtiyar Koşoy dedi ki:

- 'Акай, теңек, тура тур!
Капыр-минен Бусурман
биз билгенче нең керек?
Биз билгенче көт керек!
- 530 Жөлөнүш тоо кереси,
Бусурмандын бөрүсү,
Манас билсин жыйылы,
Манас анда айтты дейт:
'Андай дабе Кан Кошой, Аба,
- 535 тондун жакасын түрүп,
этегинен кийеби?
Агасы айылда туруп,
иеси ишин билеби?
Бу жыйынды өзүң бил, Кошой!"
- 540 Ак-коргон-кенттин каласы
Көкүм Сарттын баласы
Үрбү айтып тура'ды:
'Мен бир үч оос көп айтайн!
Жараса кебим кылыңар,
- 545 жарабаса коюңар!
Кан Кошой айтты дейт:
'Айсаң айта сал!' дейди,
'Сенин кебиңди угалы!
Үрбү айтып тура'ды:
- 550 'Нар- барсын он беш күн,
бери келсин он беш күн.
Аттуу ошундан чабалык,
күнү-түнү он төрт күн
ат төрдөтүп аламык!
- 555 Он алты күндөр болгунча,
ат чабатып аламык!
Капыр-минен Бусурман
аттын саятын билебиз!
Кабылан тууган Эр Манас
- 560 ачуу жамап келди дейт,
жашындагы Ак-албарс
жарман алып сабынан
качырып койо берди дейт,
Алты Шээр көп Капыр
- 565 аралата кууды дейт,
үч араң Бусурман
тегеректе кууды дейт,
жетип чаап ирерде
Жошойдун жолун басты дейт,
- 570 Агышты аттан кашты дейт,
Төштүктүн төбөсүн басып
от-ү дейт,
Кошойдун койнуна кире кашты дейт.
- Кабылан тууган Эр Манас
Ак-албарс-минен Үрбүнүн этегин
- 575 түшүрө чаап ирди дейт.
'Атаң билген ой эмес,
энең билген той эмес,
- 'Akay, temek, тура tur!
Kapır-minen Busurman
bis bilgençe nüş kerek?
Bis bilgençe köt kerek!
Cölönüş too kérési,
Busurmandın bөрүсү,
Manas bilsin ciyindi.
Manas anda ayttı déy:
'Anday débe Kan Koşoy, Aha,
tondun cakasını türüp,
éteginen kiyebi?
Ağası ayılда туруп,
imesi işin bilebi?
Bu ciyindi özüñ bil, Koşoy!"
- Ak-korgon-kéntin kalası
Köküm Sartın balası
Ürbü ayttı тура'dı:
'Men bir üç oos көп айтайн!
Jarasa kébim kılıñar,
jarabasa koyuñar!"
- Kan Koşoy ayttı déy:
'Aysañ ayta sal!' déydi,
'Sening kébiñdi ugalı!'
- Ürbü ayttı тура'dı:
'Nar: barsın on beş күн,
berі kelsin on beş күн.
Attıu oşundаn çabalık,
künü-tünü on dört күн
at төrdөтүп alalık!
- On altı күndör bolğunça,
at çabatıp alalık!
Kapır-minen Busurman
attın sayatın bileli!"
- Kablan tuğan Er Manas
açuu çatın keldi déy,
jaşındağı Ak-albars
karmap alıp sabınan
kaçırıp koyo bérdi déy,
Altı Şeer көп Kapır
aralata kuudı déy,
üç araң Busurman
tegerekte kuudı déy.
çatıp çaap irerde
Coloydın çolun bası déy,
Ağıştı attan kaştı déy,
Töştüktün töbösün basıp
ot-ү déy,
Koşoydın koyına кіre kaştı déy.
- Kablan tuğan Er Manas
Ak-albars-minen Ürbünün étegin
tüşürө çaap іrdi déy.
'Atañ bilgen ой эмес,
éneñ bilgen той эмес.
- "Ey budala, söyleme dur,
kafir ile müslümanlar
benim neyime gerek?
Benim kıçıma gerek!
Yamaç dağının gerisi.
o müslümanların kurdı
Manas düzeltsin yığın."'
O zamanı Manas dedi ki:
"Öyle deme, ey Koşoy Han,
kürkün yakasını türüp,
eteğinden mi giyilir?
Ağası evde oturup,
işı küçükler mi götür?
Şenliğı sen hazırla Koşoy!"
- Ak-korgun-kent şehri
Sarı Köküm'ün genç oğlu
Ürbü dedi ki:
"Yalnız üç söz diyecceğim,
yararsa sözüm yapın,
yararmazsa kulak asmayın!"
- Han Koşoy da dedi ki:
"Söyle düşündüğün şeyi,
sözlerini dinliyoruz!"
- Ürbü kalkarak dedi ki:
İeri varsan on beş gün,
geriye gelsen on beş gün,
koşuya nuraдан çıkılırm,
gece gündüz on dört gün
atımızı terletelim!
- On altı günü buunca,
atlarımızı sürelim!
- Kulâ ile müslümanlar
atları bakarlardı zaman!
Kaplan doğuşlu Er Manas
pek öfkeliendi o zaman,
belindeki kılıcını,
kından buzla çıkardı
sağa sola savurdu,
Altı Şeer kafir dolu
geçip onları kovaladı.
Üç müslüman konak yerinde
dönüp onu kovaladı
Yakalayıp kul-ç saldı,
Coloy'un yoluna bastı
Ağış atlayıp geçti,
Töşlük'ün tepesinden
atladı.
- Koşoy'un koyunazı girip kaçtı,
Kaplan doğan Er Manas,
kilesi ile Ürbü'nün eteğini
vurup indirip kesti.
"Aran bilmez böyle öğüt,
anan bilmez böyle öğüt,

- кыска саналуу чала көтөн
карам кул,
мындан кийн бу
жоругуң көтөп жүр!"
- 580 Кабылан тууган Эр Манас
Ак-албарсты кынына
кайтып хатып алды дейт,
Эр Кошойго салды дейт,
Котойго кеңеп салган соң:
- 585 "Журт карысы Кан Котой,
сен-де билгин жийңды!"
Анда Кан Котой айттың:
"Акай, тентек, тура тур!
Мен билбеймин жийңды!"
- 590 Жолөнүш тоо кэриси,
Бусурмандык борусу,
өзүң билгин жийңды!
Капыр-мынен Бусурман
бис билгинче нег керек?
- 595 Бис билгинче кет керек!
Өзүң билгин жийңды, тентек!"
Анда Манас айттың дейт:
"Кабылан Котой, Кан Аба,
бу он беш күн дегени,
- 600 бис бала чакта жайдак торбокту
жарышын келчи жер эле-
Капыр-мынен Бусурман
карашымдып келгенде,
бейге татап болбойбу?
- 605 Журтка бузук түшпөйбү?
Ал арам болбойбу?
Бок-мурундай төрөнүн
көөнү чоңот болбойбу?
Барсын коңур салкын күс-мынен,
- 610 келсин чамып учкан
ала-чалбырт жас-мынен,
жакпасы келсин теригип,
жаманы калсы теригип!"
Анда айттың Кан Кошой:
"Акай, тентек, бу көбүн
болсо болсун!" дейди дейт.
Капыр-мынен Бусурман
дуу көтөрүп кеткен дүйт,
Дуу көтөрүп кеткен соң,
күнү-түнү он беш күн
- 620 ат тердетип алды дейт.
Күнү-түнү үч ай
он жети күн болгонча,
ат чубатып келди дейт.
Чакчы чактап келди дейт,
сыңчы сылап келди дейт.
- 625 Сыңчы сылап салган соң,
атка карал айтты дейт:
"Куйругуна хут түшкөн
- кыска саналуу чала көтөн
карам кул,
мундан кийн бу
жоругуң көтөп жүр!"
- Kabilan tuuğan Er Manas
Ak-ulbarst kınına
kayıp katıp aldı déyt,
Er Koşoygo saldı déyt,
Koşoygo kéñep salğan soñ:
- "Curt karısı Kan Koşoy,
sén-de bilgin ciyndı!"
Anca Kan Koşoy ayttıñ:
"Akay, téntek, тура tur!
Mén bilheymin ciyndı!"
- Cölönüş too kérésı,
Busurmandır borusı,
özüñ bilgin ciyndı!
Kaptır-minen Busurman
bis bilginçe néş kérek?
- Bis biuginçe két kérek!
Özüñ bilgin ciyndı, téntek!"
Anda Manas ayttıñ déyt:
"Kabılar Koşoy, Kan Aба,
bu on beş kün dégeni,
bis бала чакта caydak torbektı
carışıp kélçi céр эле-
Kaptır-minen Busurman
karışıp kélgence,
beyge talaş bolboybu?
Curtka buzuk tüşpöybü?
Aş aram holboybu?
Bok-murunday törönün
köönü çöñot bolboybu?
Barsın koñur salkın küs-minen,
kelsin çamın uçkan
ala-çalbırt cas-minen,
cakçası kelsin térigip,
camanı kalsın térigip!"
Anda ayttıñ Kan Koşoy:
"Akay, téntek, bu köbün
bolso bolsun!" déydi déyt.
Kaptır-minen Busurman
duu kötörüp ketti duy.
Duu kötörüp kеткен соң,
künü-tünü on beş kün
at terdetip aldı déyt.
Künü-tünü üç ay
on cécı kün bolğunча,
at çubatıp keldi déyt.
Çakçı çaktap keldi déyt,
sıñçı sılap keldi déyt.
Sıñçı sılap salğan soñ,
atka karap ayttı déyt:
"Kuyruğuna хut түşкөн
- aklı kısa, aldı kattı,
haram kul,
bundan sorc
bırak bu aklı!"
Kaplan doğuşlu Er Manas,
o keskin kılıcı kınına
gerisin geri koydu,
Er Koşoy'a dönüp,
Koşoy'dan öğüt istedi:
"Halkın en yaşlısı Koşoy Han
şenlik düzeini sen veracaksın!"
Koşoy Han da şöyle dedi:
"Ey ateşli can, dur,
şenlik filan bilmem ben!
Yamaç dağın gerisi,
ey müslümanların kurdu,
şenlik düzeiği sen bilirsın!
Kafirlerle müslümanlar,
onu bilmek neyine gerek,
onu bilmek götüne gerek!
Şenlik düzeiği kendin bil, ateşli can!"
O zaman Manas şöyle dedi:
"Han babası kaplan Koşoy,
Onun on beş gün dediği şey,
bizim çoçukluğumuzda çıplak atla
yarıştınız yarışa benziyor.
Şimdi kafirle müslüman,
bir araya toplanmışken,
böyle dalaş un ulacık?
Yurda bozgun girmez mi?
Yemek haram olmaz mı?
Bok-murun gibi bir efendinin
gönkü daralmaz mı?
Serin güz vakti çakalm yarışa
dönelim sineler
uçuşırken yaz başında
güzel atlar gelsin hep birlik,
kötü atlar geride kalsın gücenik!"
Han Koşoy, sen de şöyle dedin:
"Ey ateşli can, bu sözün,
olursa olsun!" dedi.
Kafirle müslümanlar,
gürültü ile çekildiler,
gürültü çekilince,
gece gündüz tarı on beş gün
atlarını terlettiler,
gecesi gündüzüyle üç ay
on yedi gün dolunca
at mahmuzlayıp geldiler.
Gözcüler terlettier,
bakıcılar bakındılar,
gözcüler gözdeleyince
atlara bakıp dediler ki:
"Kuyruğu kuvvetli olan şu

- кутмандуу кул'ат кимдики?
Өркөчү бийк, мойну узун
630 нардай кул'ат кимдики?
Жыгылганы нар төдөй
жардай кул'ат кимдики?
Өркөчү бийк, мойну узун
садактай сапы салынган.
635 жакшы кул'ат кимдики?
Элбистей ичип тартылган
эчки кул'ат кимдики?
Тумчуугу ушту арадай,
туйганы сырдап койгон чарай,
640 бөрү хулак, бөкөн сан,
бөлөкчө кул'ат кимдики?
Кулака кулак, куран сан,
кутурган кул'ат кимдики?
Ичеген ийнедей
645 ичке кул'ат кимдики?
Сыдырып койгон тасмадай
сумбаттуу кул'ат кимдики?
Кең соорысы кетмендей-
көсөлөк бою кетмендей!
650 хөңсүгү кул'ат кимдики?
Эбиреген жалын эркейткен,
эркептей мойнун койхойткан,
өрүстү кул'ат кимдики?
Как чокусу хумгандай,
655 кулактары кыйгандай,
орушту кул'ат кимдики?
Кашка тиши кадоозай
какчыйган кул'ат кимдики?
Кызыл тила булудей
660 кысмааттуу кул'ат кимдики?
Арка мойну бир кулак,
ак жолтой кул'ат кимдики?
Кадыккыс бирин бейгелей!
Анан берн жагында
665 майкаанында машат бар,
куйругуна кудук бар,
астыртан аактуу калып кетпеген,
үстүргүн канаттуу дайрып өтпөгөн,
кабыргасы Калкан-тоо,
670 омурткасы Орол-тоо,
сары жылды көзөктө,
кызыл жылан өзөктө,
суксурдай мойнун сук сапкан
суулдай сур ат кимдики?
675 Талаш болду бейгелей!
Бистин жөлөнүс тоо кериси,
Бусурмандын бөрүсү
Эр Минастын Ак-кула,
ошу кандай көрүнөт?
680 Ошу айдан бейгени!
Бу Капырдын камы Чоң Жолой,

- kutmanduu ku.'at kimdi-ki?
Örköçü biyk. moynu uzun
narday ku.'at kimdi-ki?
Cığılğanı nar tödey
cарday kul.'at kimdi-ki?
Örköçü biyk, moynu uzun
sadakтай сапы салынган,
cakşı kul.'at kimdi-ki?
Elbisteу için tartılğan
ёчки kul.'at kimdi-ki?
Tumçuуу uшту араday,
tuiyгаи сырдап койгон чарай,
tuyғаи сырдап койгон чарай,
hörü kulak, bökön san,
bölökçö kul.'at kimdi-ki?
Kulca kulak, kuran san,
kuturğan kul.'at kimdi-ki?
Içegen iynedeу
içke ku.'at kimdi-ki?
Sıdırip koyгон tasmaday
sumbatuu kul.'at kimdi-ki?
Kёn soorisı ketmen-deу-
kёselek boуu ketmen-deу!
650 хөңсүгү ku.'at kimdi-ki?
Ebiregen жалын ёркейткен,
ёркептей мойнун койхойткан,
өрүстү ku.'at kimdi-ki?
Kak çokuсу хумганday,
kulaktarı kыйганday,
орушту kul.'at kimdi-ki?
Kaşka tişi kadooday
kakçiyğan kul.'at kimdi-ki?
Kızıl tili buludeу
kısmattuu kul.'at kimdi-ki?
Arka moynu bir kulak
ak coltoy kul.'at kimdi-ki?
Kadıkkıssı birди beygege!
Anan beri çağında
maykanında maşat bar,
kuyruğında kuduk bar,
astırtan aяaktuu kalıp kёtpegen,
üstürtün kanattuu dayırıp ötpöзөн,
kabırğası Kalkan-too,
omurtkası Orol-too,
сары cılan kёзөктө,
kızıl cılan özöktө,
sukсурday moyнun suk сапкан
suulday sur at kimdi-ki?
Talaş boldu beygege!
Bistin cölönüs too kёrisi,
Busurmandıu bөрүсү
Er Minastın Ak-kula,
oşu kanday көрүнөт?
Oşu aйдан beygeni!
Bu Kapırdın kam Çoң Coloy,

- kocaman kula at kiminki?
Hörgüçü büyük, boynu uzun
kocaman kula at kiminki?
Şu develer gibi yüksek
dağlar gibi at kiminki?
Hörgüçü büyük, boynu uzun
bacasını ok gibi geren,
güzel kula at kiminki?
Gövedesi ince, keçi gibi.
şu ince at kiminki?
Bırmı testere gibi sivri,
nallar. alca çanak gibi,
kurt kulaklı, geyik barlı,
şu yabancı at kiminki?
Dağ koçu kulaklı, geyik butlu,
kadının kula at kiminki?
Tüyleri hep iğne gibi,
şu ince kula at kiminki?
Gerilmiş bir tasma gibi,
şu güzel kula at kiminki?
Omuzları kürek gibi,
göğsü de sert kürek gibi,
şu zeki kula at kiminki?
Yuvartak yanını kulduran,
boynunu alırken uzatan,
şu gösterişli kula at kiminki?
Alınını saçı tarak gibi,
kulakları ince sivri,
şu güzel çevik at kiminki?
Dişleri turnak gibi keskin,
şu parlak kula at kiminki?
Kızıl dilin bileği gibi,
kısmetli kula at kiminki?
Arka boynu bir kulaç,
şu uurlu kula at kiminki?
Terbiye görmeden yarığa gürdü!
Onun beri yanında
arkasında pınar var.
Yuvalı bir kuyruğu var.
Hiç bir nallı ayak onu geçmemiş,
hiç bir kanat ondan önce gelmemiş,
kaburgası Kalkan- dağ gibi
omurgası Orol-dağ gibi,
sinirleri sarı yılan,
iplikleri kızıl yılan,
ördek gibi boyun uzatan
şu esmer kula at kiminki?
Bu onunda yarıgacak,
bizim Yamağ dağın gerisi,
biz müslümanların kurdu,
Er Manas'ın Ak-kula'sı
size nasıl görünüyor bu?
Yarış bu kazanacak,
fakat kalfilerin ham ulu Coloy,

- Чон Чолойдун Ач-буудан,
ошу кандай көрүнөт? -
Эмесе талаа болот бейгеси!
- 685 Анын бери жагында
туягагында тура жок
тулпар өңдү мал экен,
жүрөгүндө дүлөй жок,
буудан чалып мал эркек,
- 690 "Жүгүрөм!" деп жүткүнгөн,
"Чыгамын!" деп тургани,
жерде ойго чалып токтобойт,
жүгүргөнү билгилейт,
буудан чалып мал эркек,
- 695 кары жилик каккандай,
өзү бийик жети бейге чапкандай
тоодой тор'ат кимдiki?
Жер астынан чокканы
жети күндөр болд'ала,
- 700 арык чаап салыптыр,
уятынан кошуптур,
Элеман-байдын баласы
Эр Төштүктүн Чал-куйрук
ошу алды бейгеси!
- 705 Анын бери жагында
бутунда бурмадан чилер муну бар,
үстүндө коржун козу куму бар,
өрөлү тор'ат кимдiki?
Ошу алды бейгеси!
- 710 Анын бери жагында
чубала баскан чыбар ат-
өзү кимдин ат экен?
Кадиксыс кирди бейгеге!
Бат жагынан карасам,
- 715 нокто кескен ағы бар,
кыр аркадан карасам,
эки киши учканкан,
көтөн жоор тагы бар-
көкүл кэр ат кимдiki?
- 720 Ач айбалта белинде,
Кыргыстардын элинде
Агыш, Кочоштун Жоор-кар-
ошу алды бейгеси!
Ыйык жалдан карасам,
- 725 араба баскан тагы бар,
каптал жүгүн карасам,
гүндүк баскан тагы бар-
өзү Боз-бэенин баласы,
бу Тор'айгыр кимдiki?
- 730 Ошу алды бейгени!
Анын бери жагында,
Кар'айгырдың баласы
Карт-күрөңдүн иниси,
Жоор-боздун баласы,
- 735 Жорго-боздун иниси,
Чон Чолойдун Ач-буудан,
ошу кандай көрүнөт? -
Эмесе талаа болот бейгеси!
Анын бери цагында
туягагында тура чок
тулпар өңдү мал экен,
жүрөгүндө дүлөй чок,
буудан чалып мал эркек,
"Cүгүрөм!" деп чүткүнгөн,
"Чыгамын!" деп тургани,
сәрде ойо чаңып токтобойт,
сүгүргөнү билгилейт,
буудан чалып мал эркек,
кун чилик каккандай,
өзү бийик селі бейге чапкандай
тоодой тор'ат кимдiki?
Сәр астанар чиккан
сели күнчөр болд'эле,
арык чаап салыптыр,
уяланан кошуптур,
Елеман-байдын баласы
Эр Төштүктүн Чал-куйрук
ошу алды бейгени!
Анын бери цагында
бутунда бурмадан гідер мушу бар,
үстүндө коржун көзү куму бар,
өрөлү тор'ат кимдiki?
Ошу алды бейгени!
Анын бери цагында
чубала баскан чыбар ат-
өзү кимдин ат экен?
Кадиксыс кирди бейгеге!
Бат цагынан карасам,
нокто кескен ағы бар,
кыр аркадан карасам,
эки киши учкашкан,
көтөн жоор тагы бар-
көкүл кэр ат кимдiki?
Ач айбалта белинде,
Кыргыстардын элинде
Агыш, Кочоштун Чоор-кэр-
ошу алды бейгени!
Ыйык жалдан карасам,
араба баскан тагы бар,
каптал өңүн карасам,
түндүк баскан тагы бар-
өзү Боз-бэенин баласы,
бу Тор'айгыр кимдiki?
Ошу алды бейгени!
Анын бери цагында,
Кар'айгырдың баласы
Карт-күрөңдүн иниси,
Чоор-боздун баласы,
Чорго-боздун иниси,
- ulu Choloy'un Aч-buudan atı
size nasıl göründü bu?
O bunu kaçıp yonmez mi?
Bu atın heri yanında
nalları hiç çarçınayan hem
bir or atına benzeyen
yüreği korkut bilmeyen
karışık kanlı bir at var,
hep fırlamak düşünüyor,
kurtulup kaçmak istiyor,
durmadan yeri kazıyor,
görünmez gibi koşuyor,
nalları yere değmiyor,
iliği sanki mihlanmış,
atın yedi yarış kazanmış
şu dğ gibi al at kiminki?
Yerin dibine inerek
yedi gün orada yaşayan,
koşmaktan kupkuru olan
sanki ulanmış, koşup durur
Eleman-bay'ın oğlu
Er Töşük'tün Çal-kuyruk atı,
yarışı mutlak bu kazanır!
Onun da beri yanında
budunda zincir yarası,
üstünde bir kum torbası,
şu bağı al at kimin ki?
Yarışı mutlak bu kazanır!
Onun da beri yanında
ölçülü giden bir at var,
bu at acaba kimin?
Kadiksiz girdi yarışa!
Baş tarafına doğru baksan,
yuların kestiği uki var,
bir de kır arkasına bak,
iki kişi birden binmiş,
arkasını dağlamışlar,
kanküllü at kiminki?
Keskün savaş baltası belinde,
Kırgızların elinde
Ağış, Kocosh'un an c,
yarışı mutlak bu kazanır!
Yeleğine bakacak olsan
araba çekmiş gibi yer etmiş
eyerinin altına baksan
yük taşınış gibi izi var,
Boz-be'nin yavrusu,
bu Tor-aygır kiminki?
Yarışı bu at kazanır.
Onun da beri yanında
Kara-aygır'ın yavrusu,
Kart-kürön at atın kardeşi.
Coor-boz ak kışağın yavrusu,
Corgo-boz yirik atın kardeşi,

- беренди алган экен даң-минен,
алтымыш тоғус мал-минен,
жем жеген экен жети
батмап даң-минен,
мустакка тууган Көк-ала-
740 темир туяк, жес биік,
жеткілең күлүк Көк-ала-
бу бейгеден калыптыр!
Кең Кулцанын бойында
мурун кырк бейгесін алыптыр!
745 Алып бери жагында,
беш жүс тоқсон беш аттын аяғы
Ороңгунун Күла-бее-
оны алды бейгесін!"
Энди ат айдамак болду дейт,
750 Ысык-келдү кылдыртып,
Тосор-минен Танманы
бир ашырып салды дейт.
Кең Нарынды кылдыртып,
сыртка салкын чайлооға
755 "Аттын туяғы жашка күйөт" деп,
"Жай-кышты көгөт" деп,
"Ат танымбай калат" деп,
Нарын ылдый кылдыртып,
ат чабычы балаңын
760 азык-түлүгүн Бухарга салды.
"Балаңы жай-кышты баксын!" деп,
"Атка жемди берсин!" деп,
алтын мөр бастырып,
Бухарга азык салдырды.
765 "Барсын коңур салкын күс-минен,
келсин чымын учкан
ала-çalбырт кас-минен,
жакшысы келсин терилип,
жаманы калсын терилип!"
Аты жүрүп кетти дейт.
770 "Алты араан Капырды,
үч араан Бусурман
барып чактап келсин!" дейт.
Бок-мурундай балаңыс
Манккерди минди дейт.
775 Энди чактап келгенде,
кыр мурундуу кыза көс,
Кытайлардын Коңур-бай
Бок-мурундай төрөнү
келип кармап алды дейт:
780 "Калдырагын салынып,
Калдай минер мал экен;
белдемчисин чалымып.
Межин минер мал экен!
Ак коржун артарга,
785 Эсен-канга тартарга
эптү жайлуу мал экен!
Манккерди мага бер!

berendi alğan eken dañ-minen.
altmış toğus mal-minen,
cém cegen eken cėti
batman dañ-minen,
mustakka tuğan Kók-ala-
740 tēmīr tuyak, cēs bilek,
cėtkileñ kŭlik Kók-ala-
bu beygeden kalıptır!
Kėñ Kulcanın boyunda
muran kırk beygesin aıptır!
745 Anın bėri cagında,
bėş cŭs toqson bėş atın ayağ;
Orongunun Kula-bėe-
oñu aldı beygeni!"
Endi at aydamak boldu deyt,
750 Isık-köldi kıldırıp,
Tosor-minen Tanmanı
bir aşırap aldı deyt.
Kėñ Narındı kıldırıp,
sırtka salkın cayoõğa
755 "Atın tuyaq caska kŭyöt" deş,
"Cay-kış kėtet" deş,
"At tanımbay kalat" deş,
Narın ıldıy kıldırıp,
at çabıçı balanın
azık-tŭlŭgŭn Buharğa aldı.
760 "Balanı cay-kışı baksın!" deş,
"Atka cėmci bėrsin!" deş,
altın mör bastırıp,
Buharğa azık saldırıp,
765 "Barsın koñur salkın kŭs-minen,
kėlsin cımnı uçkan
ala-çalbırt cas-minen,
cəkşıs: kėlsin tėrilip,
camanı kalsın tėrigip!"
Atı cŭrŭp kėtti deyt.
770 "Altı araan Kapırdı,
ŭç araan Busurman
barıp çaktap kėlsin!" deyt.
Bok-murunday balañıs
Mankėrdi mindi deyt.
Endi çaktap kėlgende,
kır murundıu, kıza kės,
Kıtaılardıñ Koñur-bay
Bok-murunday tőrönŭ
kėlip karımay aldı deyt:
780 "Kaldırağın salınıp,
Kalday miner mal eken;
bėldemçisin çalınp,
Mecin miner mal eken!
Ak korcun artarğə,
785 Esen-kanğa tartarğə
eptŭ cayılu mal eken!
Mankėrdi mağa bėr!

böyük ödöl almıştı.
almış dokuz mal kazandı,
yem yediğinde yedi
batman arpa yerdi.
yüksek dağ yaylasında doğan Kók-ala'da
demir turnak, bakır bilek
var bu halis Kók-ala'da,
yanşı kazanmayacak bu!
Geniş Kulca'ya gelince
kırk ödöl almıştı o!
Onan da teri yamada
beş yüz doksan beş atın en aşığı
Orongu'nun kısırağı Kula-bee var,
yanşı mutlak bu kazanır!"
Atları sayıp sıraladıktan sonra
Isık-kötüne çektiler,
Tosor ile Tanma
üzerinden geçtiler.
Geniş Narın boyunca gittiler,
sırta yaylaya saldılar,
taşa nallar yanar diye,
yaz, kış yürüdüler diye,
atlar tanımaz olur diye,
Narın boyunca gittiler.
Yarıta ata binen çocukları
azıkla Buhara'ya gönderdiler.
Atlara baksınlar diye
ata yem versinler diye,
alta mör bastırıp,
Buhara'ya azık gönderdiler.
Serin güz vakli çıkalım yanşı
dönelim sinçkler
uçuşurken yaz başında
güzel atlar geşsin hep birlik,
kötü atlar geride kalsın gücenik."
Atlar artık yola çıktı.
Kalırın alı kabilesine
müşkümlerinin üç kabilesine
baş olup da baksın diye,
genç bahadır Bok-murum da
Maniker adlı atına bindi.
Halkı gözden geçürken,
basık burunlu, kısık göz ü
Çinliler'in Koñur-bay'
bahadır Bok-murum'u
yakalayıp şöyle dedi
"Çantası sallanan
bir Kalday'a yaraşır bu at,
cepli kemeri beline bağlayan
bir Mecin'e yaraşır bu at!
Ak torbalar yükleyin,
Esen Han'a yollayın
ona yaraşır attır, bu!
Maniker: sen bana ver,

- Маныкерди бербесек,
желекти жерден түрөрмүн,
790 ас Бусурман кургурду
Букардын Көк-ташын
көстөй сүрөрмүн!
А гандар жолго жетпейбы,
азамат алды катпайбы?
Азууларын аркайтып,
795 ат өнүмү болбойбу?
Муруттары чычайтып,
эр өнүмү болбойбу?
Желектү найза май болор,
арадагы ас Кыргыз
800 ат жемине жай болор,
чөптөй болгон бай Казак
төшөгүнө жай болор!
Маныкерди мага бер!
Маныкерди бербесек,
805 баг ийген багларын,
баланы кыргыз чагларын
кыратармын тапасын,
ийлатармын бапасын!"
Анда айттың Бок-мурун:
810 "Журтка кеңеш салайы.
Журт "Бер!" десе берейин!"
Бок-мурундай о төрө
кайта салып келди дейт,
журт карысы Коптойго,
815 ага кеңеш салды дейт.
Анда Коптой айтат дейт:
"Тосба, Бокум, туратыр!
Анда, Бокум, туратыр.
Ат аягын жер карайт,
820 кулугун боозу тутам дыр,
куш аягын көк карайт:
Маныкерди тилесе,
Манаска кеңеш салыңсы!
Манас Маныкерди "Бер!" десе,
825 анда кийи берейин!"
Бок-мурундай төрөмүс
Манаска желип келди дейт,
Манаска келип айтты дейт:
'Акай, тентек, тура тур!
830 Кытайларды Кокор-бай
"Маныкерди берсин!" дейт:
берсем, эби барб'экен,
койсом, эби барб'экен,
"Берет!" деген кемени?"
835 Анда айттың Эр Манас:
'Алты жашар экенде,
Ак-кулага мингенде,
айрманга жүргөндө,
аягы дайра Сүр-көлдөн
840 жайы алдым мен Манас!

Maniké'di bérbesei,
cèlekti cêrden türörmün,
as Busurman kurğurdu
Bukardin Kök-taşın
köstöy sürörmün!
Atandar colgo calpayır,
azamat aldı kalpayır?
Azuuların arkayıp,
at öñümü bol'boybu?
Murutların çıçayıp,
ér öñümü bol'boybu?
Cèlektü nayza may bolor,
aradağı as Kırız
at cémüne cayı bolor,
çöptöy bolğon bay Kazak
töşögünö cayı bolor!
Maniké'di mağa bér!
Maniké'di bérbesei,
bağ iylgen bağların,
balapan kırıñ çagların
kırataramın kalasın,
ıylataramın balasın!"
Anda aytıñ Bok-murun:
'Curtka kēñeş salayn!
Curt "Bér!" dēse bēreyin!"
Bok-murunday o törö
kay'a salıp keldi dēyt,
cort karısı Koşoygo,
ağa kēñeş saldı dēyt.
Anca Koşoy aytat dēyt:
'Tosba, Bokum, turatur!
Alda, Bokum, turatur!
At ayağın cêr karayt,
kuşın boozı tutam dır,
kuş ayağın kök karayt:
Maniké'di tilese,
Manaska kēñeş salıñın!
Manas Maniké'di "Bér!" dēse,
andan kiyin bēriñin!"
Bok-murunday törömüs
Manaska cēlip keldi dēyt,
Manaska kēlip aytı dēyt:
'Akay, tēntek, ura tur!
Kıtayların Kōñur-bay
"Maniké'di bērsin!" dēyt:
bērsem, ébi barb'ēken,
koysom, ébi barb'ēker,
"Bēret!" dēgen kēmeni?"
Anda aytıñ Er Manas:
'Altı cāşar ēkēnde,
Ak-kulağa mingēnde,
ayırmañta cürğōndō,
ayağı dayra Sür-köldōn
cayın aldım mēn Manas!

Maniker'i vermez isen
cetik sancagını açarın ben,
kahrolası aşuğlık mülümünce
Buhara'nın Kök-taş'ına
doğru sürerim ha!
Develer yolda kalmaz mı?
Eler doğru kalmaz mı?
Dişlerini gıcırdatıp
atlara ölümlü saçmaz mıym?
Bıyıklarını burup
erlere ölümlü saçmaz mıym?
Bayraklı kargılar yağ olur,
geri kalan biraz Kırız
at yemine döner kalır.
Çim gibi bir çok zengin Kazak
döşeginde rahat eder!
Maniker'i ver sen bana!
Maniker'i vermezsen
bağ ile seni bağlarım,
gençlerini mahvederim,
şehirini kırıp dökerim
çocuklarını ağlatırım,"
Bok-murun da dedi ki:
"Halka öğüt sorayım da,
halk ver derse, vereyim!"
Sonra Bok-murun atının
başını geriye çevirdi,
halkın piri Koşoy ile,
görüşmeğe başladı,
Er Koşoy ona dedi ki:
"Töybe, bokum, sabret, sen!
Aman, bokum, sabret, sen!
At ayağı yerde durur,
kuşun boğazı bir tutandır,
kuş ayağı gökte durur,
Maniker'i diliyorsan
siz Manas'a danışın!
Manas Maniker'i verin derse
siz de cu verirsiniz,"
Bok-murun efendimiz
at ile Manas'a koştu,
Manas'a varıp dedi ki:
"Ey ateşli can, dur!
Çindilerin Konur-bay'ı,
Maniker'i versin, çiyor.
Atı ona vereyim mi?
Yoksa onu veremeyeyim mi?
Söyle, nasıl edeyim?"
Er Manas da dedi ki:
"Altı yaşında iken ben,
atım Ak-kula'ya bindiğimde
sağa sola seyirtmişim,
Sür gölüne etrafında
gönlümü eğledim, ben Manas!

- Капырдын кашы чоң Жолой
токсон төгөг жүктөткөн
чайын алдым мен Манас!
Кылбагап ишим жок болду.
- 845 томонго кире барганда,
"Алооке" деген кан чыкты,
айткапкан жап чыкты;
"Койдон зекет берсин!" деп,
"Койдон зекет бербесе,
- 850 тилеп алган Манасты,
ак үүрүп кармап бербесе,
'Ак үүрүп кармап бербесе,
урушар жерин айсың!" деп,
"Турушар жерин айсың!" деп,
- 855 "Боктобогун жериңди,
токтобогун элиңди!
Эр тилекти көссүн!" деп,
"Элиң таап кессин!" деп.
Ага эки элчи жиберген
- 860 менин атам Жакып-бай
заманасы куурулган,
тобурчак атам байлатты.
"Өзүм берем!" деп жатат.
"Батыр Манас төнтөгү
- 865 Ит-ичпестин Ала-көл
ит агытып куш салган."
Алтынмышта Жакып-бай.
Кайра тартып келгенде,
капырдуу жалгыз айтканда,
- 870 алтынмышка чыкканда,
алты жаңыар Эр Манас
алтынмышка чыкканда,
кан атасы Жакып-бай
ак үрүп кармап берди, деп.
- 875 'Аскына Ногой калкыма
каптып жөнү беремин?'
Ак-кулага минет дейт,
кабылан тууган Эр Манас
ачуу жазган келет дейт,
- 880 ат куйругун чүйөт дейт,
алты капка келчү Кокан
аралап жүрүп чабат дейт.
'Берет деген немени?'
Кече сары сөөк Чүйдүн башында
- 885 бир тогонтум Конур-бай,
сондо алы жетпеген.
"Атасы кайгыш хуутту,
энеси эгиз туутту!"
Берет деген немени?
- 890 Бүгүн Манукерди алган сен,
эртен "Ак-кулагы бергин!" деп,
элдерде жигит күлүк ат
барын алып койгон соң,
"казанбактай кайран батп

- Kapadın kaşı çöñ Coloy
tokson töögü cükütköñ
çayın aldım mën Manas!
Kılbağan iğim cök boldı.
- 845 tömönğö kire barğanda,
"Alooke" degen kan cıkıtı,
aytkan.nan çap cıkıtı;
"Koydon zékét bérşin!" dep,
"Koydon zékét bérbesse,
- 850 tilép alğan Manastı,
ak üürün karmap bérbesse,
"Ak üürün karmap bérbesse,
uruşar cérin ayssın!" dep,
"Turuşar cérin ayssın!" dep,
- 855 "Boktobogun cérinđi,
toktobogun élinđi!
Er tilékti kössün!" dep.
"Élin taap késsin!" dep.
Ağa éki élçi cibergen
- 860 mênin atam Cakıp-bay
zamanası kuurulğan,
toburçak atım baylatıp,
"Özüm bérém!" dep çatat.
"Batur Manas tóntögi
- 865 It-içpestin Ala-köl
it ağıtıp kuş salğan."
Altın şta Cakıp-bay.
Kayra tartıp kélgende,
kapyrdıu jalğыз aytkanda,
- 870 altınışka cıkkannda,
altı çaşar Er Manas
altınışka cıkkannda,
kan atası Cakıp-bay
ak ürün karmap bérđi, dep.
- 875 'Askına Nogoy kalkıma
kantıp çöñ bérémın?'
Ak-kulağa minet déyt,
kabılan tuğan Er Manas
açuu çaman kélét déyt,
- 880 at kuyruğın çüyöt déyt,
altı kapka kélçü Kokan
aralap çürüp çabat céyt.
'Béret degen nérmenı?'
Kéçe sarı sөөk Çüydün başında
- 885 bir toğontum Konur-bay,
sonde alı cétpegen.
"Atası kayğış huutı,
énesi éğiz tuutı!"
Béret degen nérmenı?
- 890 Búğün Manukérđi alğan sen,
érten "Ak-kulağı bérğın!" dep,
élderde eğıt külük at
barın alıp koyğon soñ,
"kazanbaktay kayran baş

- Kalırın hanı Coloy'un
doksan deve yükündeki
çayını aldım, ben Manas!
Yapmadık iş bırakmadım.
Bir gün aşuğıya giderken
kaşına Alooke denen han çıktı,
sözleri ile korkuttu,
koyun zekatı versin, dedi.
koyun zekatı verilmezse
Manas verilsin bana dedi.
Ak atı versin dedi,
ak atı vermezse
vuruşına yerini söyleyin dedi,
duruşına yerini söyleyin dedi,
sakın sövmesin yurduma.
çekıştirmesin halkımı,
dilediği verilecek,
halkı ile görüşecek.
İki elçi yollamıştı ona
benim babam Cakıp-bay.
O zaman pek korkarak
cins atını bağlayarak,
kendini vereyim, demişti.
Bahadır Manas ateş can,
köpeğin su içmediği Ala-köl'de
kuş ile tazi salardı."
Altmış yaşında Cakıp-bay,
geri dönüp geldiğinde
tek oğlu şöyle dediğinde
o altmış yaşına girmişti,
Manas ise altı yaşında idi.
Altmışına girmiş olan
Manas'ın babası Cakıp-bay
şimdi ak atı verdi:
"Ben bu Nogay milletime
nasıl cevap veririm?"
Kaplana doğan Er Manas,
Ak kula atına bindi,
korkunç hiddetle köptüdü.
Bir çok at sürdü, getirdi,
altı kapılı Hokan'dan
savaşarak geçip gitti.
"Ak atı nasıl verirsin?"
Dün gece sarı yataklı Çu'nun başında
Konur-bay'la karşılaştım.
Bana gücü yetişmedi,
babası korkudan kaçtı,
anası ikiz doğurdu!
Ona nasıl verilir?
Bugün Manuker'i alsa
yarın tazi ver, diyecek.
Tayların da atların da
o hepsini isteyecek.
Kazan gibi o büyük baş

- 895 кан алдынан жайласа,
туулгадай кайран баи
туу алдынан жайласа',
сыра берет деген немсени?
Кене Бакты-куурай балында,
900 бир тоғоштум Копур-Бай,
сондо алы жетпеген-
эмн аты жетпейби?
Батыр тууган Эр Манас
ыргып кетти орлудан-
905 көт жагынан караса,
кырк кишинин чаңы бар,
бет жагынан караса,
беш айдар түгү бар.
Токойдо аюу бөттенген,
910 бекесте жолборс баштанган,
чаң кесүү, чап жаактуу,
коңур сакал, сас бөттүү,
кабылан тууган Эр Манас
Бок-мурундай баланы
915 ачууланып салды дейт:
'Берет деген немени?'
Жыйн кайтып жаткан соң,
үч ай жүсү болгонча,
алты тартып болду дейт.
920 "Эми немени мөрөй кылам?" деп,
жаткан элге чакыруучу салды дейт.
'Же бейге чабамын!' деп,
же бейгенин баш экен,
алтымын ала бука сайды дейт.
925 Төштүк жер астынан тааптыр,
Жерин-секиртпес деген бар экен,
Жолойдун оозу мүө
бир Куу-кемпир бар экен,
ол кошулуп салды дейт.
930 Үч айчылык жолдордон
жөө бейгени чапмак
болуп калды дейт.
Үч айчылык жолдордо
жетип барда жөөлөп,
о кемпирди карасаң,
935 арак куюп алыптыр,
тамам барган жөгө
аракты берип салыптыр,
ошу барган жолор
мастар болуп калыптыр,
940 кемпир кайта салыптыр.
Элеман-байдын баласы
Эр Төштүк төңгө чыгыптыр,
төгөрөктө караптыр,
жер астынан тааптыр,
945 Каз-атар-мерген караптыр:
'Аты такмы, ай жаркын, төрөм,
өзү жактым, күн жаркын, төрөм,

kan aldnan cayılasa.
toulğaday kayran baş
ten aldnan cayılasa",
sıra bérét dégen némeni?
Kéçe Baktı-kúuray başında,
bir toğóštum Kópur-Bay,
sondo alı jetpegen-
éni alı jetpeybi?
Batar tuúğan Er Manas
ırǵıp ketti orludan-
kót caǵınan karasa,
kirk kışınnı çańı bar,
bét caǵınan karasa,
beş aydar tügü bar.
Tokoydo ayuu béttengen,
békeste colhors baştanǵan,
çaǵan köstüli, çap caaktuu.
koñur sakal, sas béttüi,
kabılan tuúğan Er Manas
Bok-murunday bulanı
acuulanaı saldı déyt.
'Bérét dégen némeni?'
Cıyn kayıp jatkan soń,
úç ay júsi bolǵunça,
altı tartıp boldı déyt.
'Emi némeni möröy kılum?' dep,
jatkan élge çakırucı saldı déyt.
'Cö beyge çabamın!' dep,
cö beygenin baş éken,
altınış ala buka saydı déyt.
Tóštük cér astınan tapır,
Cérin-sekırtpes dégen bar éken,
Coloydun oozı müös
bir Kuu-kempir bar éken,
ol koşulup saldı déyt.
Úç ayçılık coldordón
cöö beygeni çapmak
bolup kaldı déyt.
Úç ayçılık coldordo
cétip barda cöölöp,
o kempirdi karasań,
arak kuyup alıpıtı,
tamam barǵan cögö
araktı berip salıpıtı,
oşu barǵan colór
matar bolup kalıpıtı,
kempir kuyta salıpıtı.
Éleman-baydın balası
Er Tóštük tóǵǵo çıǵıpır.
tögöröktö karapır,
cér astınan tapır,
Kaz-atar-mergen karapır"
'Atı takşı, ay carkın, tóröm,
özü cakşı, kün carkın, tóröm,

Hann öñürde kalkarsa
o tuǵ ile stislenen baş,
bir tuǵ öñürde kalkarsa
sonra verecek neyin kalır?
Dün, Baktı-kauray'ın başında
Konar-bay'la karşılaǵın.
O zaman gücü yetmedi.
Şimdi mi gücü yetecek?"
Kaplan duǵan Er Manas.
derken yorınden fırladı.
mkasına bakarsan,
kirk kışının tozu var,
öñüne bakarsan,
beş örgülü saç var.
Yüzli ermandaki aytır andıran,
saşı daǵdaki kaplına benzeyen,
çıyan gözlü, basık yanaklı,
o kuruml sakallı, saz benizli,
kaplan duǵan Er Manas,
şimdi bu genç Bok-murum'a,
köpünerek dedi ki:
"Ona niçin vereceksin?"
Toplantıya döndüǵünde,
üç ay geçinceye kadar
yenekleri o yedirdi,
"Şimdi ne mirad edeyim?" deyip
yurda bir çok tellal saldı.
"At yarışı olacak!" dedi,
"Bu yarışta ilk gelene
altınış alaca bağa var!" dedi.
Töştük'in yer altından bulduǵu
Cerin-sekirtpes isimli biri vardı,
Coloy'un aǵzı boynuzlu,
Kuu-Kempir'i vardı,
yarışa bu atı yolladı.
Üç ay süren yollardan
bınlar
yarışa çıkarak.
Üç ay koşuktan sonra da
yurda döndü koşucular,
şu kocakarıya bakarsan
nasıl rakı dolduruyor.
bütün bu koşuculara
nasıl rakı dağıtıyor.
Şu koşucu yığıntı hep
rakı içip mest olmuştu
Yaşlı kadın geri gitti,
Eleman-bay'ın oǵlu
Er Töştük tepeye çıktı,
dönüp etrafına bakındı.
yerin altından bulduǵu
Kaz-atar aveya baktı,
"Adı güzel, ay ışığı efendim.
kendi güzel, gün ışığı efendim,

- Жолойдуу кемпир
көлө жатыр, төрөм!
- Көпөчөктөй боёону
кылып алды Каз-атар,
950 бир бетине уу сыйпайт,
бир бетине суу сыйпайт.
Жасаганына жапынып,
Кудайына сайынып,
955 эртен тартып кечинде
көчкү маал бетинде
тартып ийди кемпирге.
Анда айттың, Каз-атар:
'Бу кемпирге карасам,
960 алдасын айра бергемби?
Амыша уулар жабылып,
алдасы тигип кеткемби?
Чаккактан Куу-кемпир
жүгүрө албай калгамбы?
965 Жерин-сөкүртпөс карасам,
уктап тура калгамбы?
Опу жерден жеткемби?
Куу-кемпирге жеткемби?
Желдап желип өткөндө,
970 жебени сууруп алгамбы?
Жеңип бейге киргемби,
мөрөйлү алып алгамбы?
Эңдй кайгып жаткамбы?'
Журтка чакырып салганда,
975 журт алганын билгенде,
Бок-мурундай төрөмүс
'Эми нәмени мөрөй кылам?' деп,
жаткан элге чакыруучу салды дейт.
'Же балбан түссүн!' деп,
980 алтымыш ала жоргоңу
матого салды Бок-мурун.
'Карасы котон калсын,
төрөсү-түссүн балбанга!'
Капыр-минен Бусурман
985 Кайда мындай аш берет?
Күн чачырап чыкканда,
балгыр эти баадай
тоолой болгон Эр Жолой
бос төбөнүн башында
990 басым келип олтурду.
Улуу шашке болгонча,
Бусурмандан аста адам чыкпады.
Жолойдун сарыса чыдабай,
Күндөр чашке болгон соң,
995 бору көстүү, куу мурут,
кабылан тууга: Эр Манас
бастырып келди Кошойго.
Кан Кошойго айтты дейт:
'Кабылан Кошой, Кан Аба,
1000 бу Капырга жыкпай

- Coloydun kempir
kële caur, töröm!
- Köñçöktöy boёonu
kılıp aldı Kaz-atar,
bir bétine uu sıypayt,
bir bétine suu sıypayt.
Cасаgаnına cапынып,
Kudayına сайып,
érten tartıp kécinde
kécki maal bétinde
tartıp iydi kempirge.
Anda ayttıñ, Kaz-atar:
'Bu kempirge karasam,
alaasın ayra bérgeñbi?
Amısha uıılar cabılıp,
alaas: şışıp kétkeñbi?
Çakкаyaktan Kuu-kempir
cügürö alбай kalğambi?
Cérin-sékirtpes'е karasam,
uktap tura kalğambi?
Opu cérden cétkeñbi?
Kuu-kempirge cétkeñbi?
Céldap célip ótköñdö,
cёbeni suurup alğambi?
Célip beyge kirgeñbi,
möröydü alıp alğambi?
Éñdi keyip jatkambi?'
Curtka çakırıp salğanda,
curt alğаnnıñ bilgende,
Bok-murunday törömüs
'Émi némenni möröy kılam?' dep,
cаtkаn élge çakırucı saldı déyt.
'Cö balban tüssün!' dep,
alınus ala corğonu
matоğа saldı Bok-murun.
'Karası koyup kalsın,
törösü-tüssün balbanğa!'
Kapır-minen Busurmar:
Kayda mındaı aş hérét?
Kün çaçırıp çıkkanda.
balır éti ba'aday
tooloy bolğon Er Coloy
bos töbönün başında
basıp kélip olturdu.
Uluu şaşke bolğunça,
Busurmандan asta adam çıқады.
Coloydun sarısına çıдабай,
Kündör çaşke bolğon soñ,
börü köstüü, kuu murut,
kabılan tuuğаn Er Manas
bastırıp keldi Koşoygo.
Kan Koşoygo ayttı déyt:
'Kabılan Koşoy, Kan Aба,
bu Kapırğa cıkpay

- Coloy'un ihtiyarı geçti,
geliyor efendim!"
- Kova gibi düğmesinden
Kaz-atar'ı yakaladı,
biri tarafına zehir sürdü,
öbür tarafına su püskürttü.
Yaratın'a yalvarıp:
Hıdasına sığınarak
sabah erken yola çıktı.
Akşam sular kararıken
kadına yetişip geçti,
Kaz-atar dedi ki:
"Bu ihtiyar dişiye bakıyorum,
dudakları çatlamış hep,
amına zehir sürülmüş,
dudakları şişip kalmış,
arka üstü yatmış kadın
geri kalmış, yol almıyor.
Cerin-sékirtpes'e bakıyorum,
ayakta uyumuş kalmış,
dardığı yerden adını atmıyor,
kadına yetişemedi mi?
Kanat açıp geçmedi mi?
Olu sıyrıp almadı mı?
İlk önce o varamadı mı?
Ödülü kazanmadı mı?
Şimdi gün doğmadı mı?"
Halkı çağırıp toplayınca,
halk bu galibi görünce
genç Bok-murun şöyle dedi:
"Ne ödül koyayım şimdi?"
Halka tellaller yolladı,
pehlivanlar gelsin diye,
almış alaca yürük alı
Bok-murun ödül koydu
Halk yerinde otursun,
teyler çıksın pehlivana,
katirlerle müslümanlara,
nerede böyle ziyafet verildi?
Güneş saçılıp çıkarken
Er Coloy uykudan kalktı,
balınları çocuk kadar,
boz tepenin ta başına
doğru çıkıp oturdu.
Öğle vakti oluncaya dek
bir müslüman güreşe çıkmadı,
Coloy'a kimse denk çıkmadı.
Öğle zamanı geçince
Kaplan doğan Er Manas,
kurt gözlü, acı kır sakallı,
Koşoy'a doğru yürüdü,
Er Koşoy'a dedi ki o:
'Han babası Kaplan Koşoy,
katirim lanına ödülü

- ошу бейге ким берет,
жыгылбай бейге ким алат?
Бекип калган бейиптип
эшигин ачкан Эр Кошой,
1005 эл карысы Кан Кошой,
сен кандайсын балбанга-
жыгыл бейгени алганга,
жыгылды куру калганга?
Кошой Кан айтады:
- 1010 'Карылык карны келд'эле, тентек,
жатым токсон бешке чыкт'эле,
бир картайып кеткемин!
Кең Кегендин боюнда,
Кенжекенин тоюнда
- 1015 Тоо-теңешер-мен кармашып,
анда күчүм бир тайды.
Казалактын оюнда.
Кар-жаабасын боюнда,
Алп-бөрү-мен кармашып,
- 1020 анда күчүм бир тайды.
Капырдын капы Нез-кара
аны камал жатканда,
Жапыр уулу Билерик
Капыр кармап кеткенде,
- 1025 алты капка чарбакта
катуу уруш салгамын
Жапыр уулу Билерик,
анда күчүм бир тайды.
Түш'албаймын балбанга, тентек!
- 1030 Жигым бейге алганга
болөктүн уулу түптүргүн, тентек!
Балык-Балакшап элине
бастырып келди Эр Манас:
'Тогуз уул кенчеси,
- 1035 Кудайдын сүйгөн мөңдеси,
Элеман-байдын баласы,
жерге түскөн Эр Төштүк,
сен кандайсын балбанга,
жыгыл бейге алганга
- 1040 жыгылды куру калганга?
О-да болбой койду дейт.
Төштүк туруп мыты айтат:
'Жер астына түшкөлү,
жети жылдар болд'эле,
- 1045 жер үстүнө чыккалы,
чакыруучы келд'эле,
уятымдан келгемин,
түш'албаймын балбанга,
жыгыл бейгени алганга,
- 1050 жыгылды куру калганга, тентек!
Төштүк болбой койду дейт.
Кызил-бап, Ооган журтунан
эр кейип чыккан бала экен,
батыр Манас бастырып
- ошу бейге ким берет,
сигилбай бейге ким алат?
Бекип калган бейиптип
эшигин ачкан Эр Кошой,
эл карысы Кан Кошой,
сен кандайсын балбанга-
сигил бейгени алганга,
сигилди куру калганга?
Кошой Кан айтат:
'Карлык кары келд'эле, тентек,
саым токсон бешке чыкт'эле,
бир картайып кеткемин!
Кең Кегендин боюнда,
Кенжекенин тоюнда
- Тоо-теңешер-мен кармашып,
анда күчүм бир тайды.
Казалактын оюнда.
Кар-жаабасын боюнда,
Алп-бөрү-мен кармашып,
анда күчүм бир тайды.
Капырдын кам Нез-кара
аны камал жатканда,
Сапыр уулу Билерик
Капыр кармап кеткенде,
алты капка чарбакта
катуу уруш салгамын
Сапыр уулу Билерик,
анда күчүм бир тайды.
Түш'албаймын балбанга, тентек!
Сигил бейге алганга
болөктүн уулу түштүргүн, тентек!
Балык-Балакшап элине
бастырып келди Эр Манас:
'Тогуз уул кенчеси,
Кудайдын сүйгөн мөңдеси,
Элеман-байдын баласы,
жерге түскөн Эр Төштүк,
сен кандайсын балбанга,
сигил бейге алганга
сигилди куру калганга?
О-да болбой койду дейт.
Төштүк туруп мыты айтат:
'Жер астына түшкөлү,
сети алдар болд'эле,
жер үстүнө чыккалы,
чакыруучу келд'эле,
уятымдан келгемин,
түш'албаймын балбанга,
сигил бейгени алганга,
сигилди куру калганга, тентек!
Төштүк болбой койду дейт.
Кызил-бап, Ооган журтунан
эр кейип чыккан бала экен,
батыр Манас бастырып
- гүрөшмөдө ким verecek?
Kim yemmeden ödül alır?
Kapal: kalan behişt'in
kapısını Koşoy açtı,
halkın piri Koşoy Han
sen nasıl pehlivanları
yıkıp ödül almazsın?
Yenilip bomboş kalırsın?"
Er Koşoy Han da dedi ki:
"Ey ateşli can, ben kocadım!
Yaşım doksan beş çıktı!
Şu kocamış halime bak!
Geniş Kegen'in boyunda
Kencekenin büyük aşında
Teneşer-lağ'ın güreşirken,
gücüm yetişmez olmuştu.
Kazalak vadisinde ben,
Kar-caabasıyı boyunda
Alp-börü ile güreşirken
gücüm yetişmez olmuştu.
Kafir hanı Nez-kara
Canır'ın oğlu Bilerik'i
yakalayıp öldüğünde
kafir onu yakalayıp gittiğinde
altı kapılı kalede
sırtı dövuştüm ben
Canır'ın oğlu Bilerik için
o zaman gücüm yetişmez oldu!
Artık güreşmem ben, ateşli can!
Ödülü almak için
başkasını gönder sen, ateşli can!"
Balık-Balakşan iline
yürütyüp geldi Er Manas.
"Ey dokuz oğlun en genci
Häda'nın pek sevgilisi,
Elemen-bay'ın çocuğu,
yer altına inen Er Töşlük,
bir güreş etmez misin?
Yenip ödül almağa
yenilip de yende kalmağa?"
O da tenezzül etmedi.
Er Töşlük kalkıp dedi ki:
"Ben yer altına ineli
yedi sene oldu tam,
yerin üstüne çıkalı
ben çağırıcı geleli,
uяatımdan gelmişim ben,
fakat güreş edemem.
Yenip ödül almam ben
yenilip kuru kalmam!"
Töşlük kabul etmeyince,
Kızıl-baş, Aogan yurdundan
er doğmuş bir genç oğlana
doğru yürüdü Er Manas,

- 1055 маңдайына келди дейт,
батыр Манас айтат дейт
Алпай-мамат иниси,
абышка, көмпир баласы,
алты жашар Көк-койон,
1060 сен кандайсын балбанга-
жыгып бейге алганга,
жыгылып куру калганга?
Көк-койон айтат Манаска:
"Жытып бейге алганга,
1065 жыгылсам куру калганга
түп апбаймын балбанга!"
Тоодай болгон Жолойдун
айдынга чыдабайт,
ас Бусурман бу кургур
1070 эр адам-да чыкпады.
Капка тамап жек'отук
темир таман үзөгү
Ак-булчундун үстүпөл
кабылан тууган Эр Манас
1075 теллей ыргып түптү дейт.
Басып бара жатканда,
кичигине Көк-койон
бастырып чыгып келди дейт:
'Акай, тентек, кантөйсөн?
1080 Жолонун сары кереси,
Бусурмандын берүсү,
жасып-тайып мен жыксам,
Кудай биске бербейби?
Жасып-тайып жыгылсам,
1085 "Бусурмандын бели катуу
бир туткасын бастык!" деп,
желекти жерден түрбөйбү?
Ас Бусурман кургузду
Букарды көстөй сүрбөйбү?
1090 Атаңдар жолго жатбайбы,
азамат алды катмайбы?
Жыгылсам жерлер көтөрөр,
жыксам Жолой көтөрөр,
Мен түшөйм балбанга!"
1095 Кичигине Көк-койон
аттан түшүп келди дейт,
жүрөгү тоодан чоң экен,
колу-күчү жок экен.
Эл четинде Кан Кошой
1100 бастырып чыгып келди дейт:
'Акай, тентек, кантөйсөн?
Кичигине Көк-койон
жүрөгү тоодан чоң экен,
колу-күчү жок экен.
1105 Картайсам-да Кан Кошой,
мен түшөйм балбанга!"
Кошойду чечиндирип караса,
бою алача, бел энчер,

mañdayına keldi déyt.
batır Manas aytat déyt:
Alpay-mamet inisi,
abıška, kómpir balası,
altı cıšar Kók-koyon,
séc kandaşın balbanğa-
cıǵıp beyge alǵanğa,
cıǵılıp kuru kalǵanğa?"
Kók-koyon aytat Manaska:
'Cıǵıp beyge alǵanǵı,
cıǵılсам kuru kalǵanğa
tüş'apbaymın balbanǵa!"
Tooday bolǵon Coloydun
aydıńǵa cıdabayt.
as Busurman bu kurgur
ér adam-da cıkpadı.
Kaška tamap cék'otık
témir tamán üzöǵü
Ak-bulcundun üstünön
kabılan tuǵan Er Manas
téppey ırǵıp tüstü déyt.
Basıp bara catkanda,
kiçigine Kók-koyon
bastırıp cıǵıp keldi déyt:
'Akay, téntek, kanteysin?
Cölönüş sarı kérésı,
Busurmandıń berüsü,
casıp-tayıp men cıksam,
Kuday biske bérbeybi?
Casıp-tayıp cıǵılсам,
"Busurmandıń belı katu
bir tutkasın bastık!" dep,
celékti cérden türböybü?
As Busurman kurgırdı
Bukardı köstöy sürböybü?
Atańdar colǵo cıtbaybı,
azamat aldı cıtbaybı?
Cıǵılсам cérler көtörör,
cıksam Coloy көtörör,
Mén tüşöym balbanǵa!"
Kiçigine Kók-koyon
attan tüşüp keldi déyt,
cüröǵü toodan cоñ éken,
kolu-küçü cок éken.
El cétinde Kan Koşoy
bastırıp cıǵıp keldi déyt:
'Akay, téntek, kanteysin?
Kiçigine Kók-koyon
cüröǵü toodan cоñ éken,
kolu-küçü cок éken.
Kartaysam-da Kan Koşoy,
mén tüşöym balbanǵa!"
Koşoydu cécındırıp karasa,
boyı alaça, bel éncер,

там карысында дуратарак
Er Manas şöyle dedi:
Ey Alpay-mamet'in kücügü,
iki ihtiyar çocuǵı
altı yaşında Kók-koyon,
'söyle güreş eder misin,
yenip ödüñ alır mısın,
yenilip kuru kalır mısın?"
Kók-koyon Manas'a cıdı kı-
"Ne yenip ödüñ isterim,
ne yenilip boş dönerim.
güreş filan edemem ben!"
Dağ gibi ulu Coloy'un
ıřǵına cıkısan yok,
kahrolası ařaǵılık mülümnanlardan
bir er adam cıkmadı.
Çizmelerini özenǵıye
demir tabanlı özenǵıye
deǵirmeden oturuverdi
Ak-bulcun'un üstüne
kaplan doğan Er Manas.
Azamette ilerlerken
genç Kók-koyon hemer.
koşup karısına cıktı:
"Ey ateşli can, henden ne istiyorsun?
Yamaçtaki dağ cayılaǵı.
mülümnanların kundu,
bu adamı altıdeceǵır.
Allah bize nasip ederse!
Yenilip dőgecek olursam
bizim serı mülümnanları
bir hücum yaptık diyerek
atıǵı göǵe yükseltmez mi?
Kahrolası ařaǵılık mülümnanları
Buzum'ya sürer-vermez mi?
Sınırlar yolda kalmaz mı?
Kahramanlar cıa cırkırmaz mı?
Ben yıǵılсам cesedim topraǵı kaharır,
ben yıǵılсам bir Coloy kaharır,
odayım bari güreş ben!"
Bu henüz pek genç Kók-koyon
atından ařaǵı atladı,
yüreǵı dağ gibi yüce,
lakat genç, kolları zayıf.
Yurdun en uzak yerinden
Han Koşoy bastırıp geldi:
'Vay, ateşli can, sen ne yapıyorsun?
Bu henüz cок genç Kók-koyon'un
yüreǵı dağdan yüce idi,
lakat gücü kuvveti yok idi.
Yaşlı isem de ben Koşoy Han,
ben güreş edeceǵım!"
Koşoy'u soyup cıa bakarsan.
boyu kısacık, arka bükük,

- бооры жасы кемедей.
 1110 балбан жасап койгон кемедей.
 Кан абасы Эр Кошой
 балбанга түшмөк боюду дейт.
 Басып бара жатканда,
 Кан-кочомдон бат'алып,
 1115 басып бара жатып тыр.
 Батыр Манас чакырат:
 'Акый, Кошой, Кан Аба,
 бутундагы чалбарың
 тууган марал тереси
 1120 жаска мал атылсын,
 окурасы бар экен-
 ортон колун салбайбы?
 Аландан айрып албайбы?
 Абыйрың журтка көрсөтүп
 1125 уят кылып койбойбу?
 Кан баласы Канкей,
 катмардыктын жакшысы,
 мактап айссам болбойбу?
 Кан баласы Канкей
 1130 мергендерге ок берген
 алаасына салгалы-
 алтымыш алты мойногу
 бары алаага салгалы,
 алтымыш теке тереси
 1135 кой макмал-минен иштеттим,
 Канкейге тиктирдим!
 Ашаткысын айтайн!
 Төрт ай жүсү болгончо
 үч ийлетип малдырдым.
 1140 Кан абасы карт Кошой,
 ычкырды жайып айтайн!
 Асыл жерде далдапта,
 тоо көтөргөн балбанга
 жең кичине ийлеттим.
 1145 Кан абасы карт Кошой,
 эми балбанга түшсөн,
 чалбарымды кийип түш!
 Кабылан тууган Эр Кошой
 анда айтты Манаска:
 1150 'Аяк тентек, Манасым,
 атын мактай турбайбы?
 Бал тентек, Манасым,
 катынын мактай турбайбы?
 Чалбарымды алып кел!
 1155 Балчагың жулкайн!
 Барып айрып сазайн!
 Картайса-да Кан Кошой,
 колу-күчүн чогултуп
 чалбарды кийип алды дейт,
 1160 тизеге ченеп түрдү дейт.
 Колу-минен тарт'эле,
 жашка кайгытай чоколун,

booru cası kemedey,
 balban casap koygon kemedey.
 Kan abası Er Koşoy
 balbanğa түшmök boıdu deyt.
 Basıp bara jatkannda,
 Kan-kocomdon bat'alıp,
 basıp bara catıp tır.
 Batır Manas çakırat:
 'Akay, Koşoy, Kan Aha,
 butunıdage çalbarıñ
 tuğan maral téresi
 zaska mal atıpsın,
 okurası bar éken-
 orton kolun salbaybı?
 Alañdan ayırıp albaybı?
 Abıyırñ eurtka körsötüp
 uyat kılıp koyboybu?
 Kan balası Kanıkéy,
 katındardın cakşısı,
 maklap ayssam bolboybu?
 Kan balası Kanıkéy
 mérgenderge ok bérgen
 alaasına salğalı-
 altınış altı moynoğu.
 barı alağa salğalı,
 altınış tēce téresi
 koy makmal-minen iştettim.
 Kanıkéyge tikirdim!
 Aşatkısın aytayn!
 Tört ay cūsü bolğonço
 üç iyletip maldırdım.
 Kan abası kart Koşoy,
 ıçkırdın cayın aytayn!
 Asıl eérde daldalğa,
 töö kötörgön balbanğa
 cēñ içine iylettim.
 Kan abası kart Koşoy,
 émi balbanğa түşsñ,
 çalbarıñdı kiiyp түş!
 Kaban tuğan Er Koşoy
 anda ayttı Manaska:
 'Ayak tētek, Manasım,
 atın maklay turbaybı?
 Baş tētek, Manasım,
 katının maklay turbaybı?
 Çalbarıñdı alıp kél!
 Bağalağın culkayn!
 Bann ayırıp salayn!
 Kartaysa-ça Kan Koşoy,
 kolu-küçün çoğultıp
 çalbardı kiiyp aldı deyt,
 tizege çenep türdü deyt.
 Kolu-minen tart'ele,
 caşka kayğtay çoyulup,

böğrü sal gibi yassı,
 gemi gibi vücutlu bu pehlivan.
 Han babası Er Koşoy
 güreş etmeğe hazırda.
 İleriye atılıp
 Kan-kocomdan cúa alıp,
 ileriye yürüdü.
 Er Manas ona dedi ki:
 'Ey Er Koşoy Han babası,
 budundaki çalvarın
 genç meral derisindedir.
 Yazın onu sen vurnmuştur,
 uçkuru da var onun,
 düşünün oradan eliri sokmaz mı?
 O, bunu parçalanmaz mı?
 Ayıbını halka gösterip,
 seni utanırmaz mı?
 Han çocuğu Kanıkey'i,
 kadınların en güzeli,
 methetsem ben olmaz mı?
 Hamın kızı Kanıkey'e
 avcının ok torbaları
 çalvarına iç olsun,
 altınış altı sağlam post,
 çalvarına iç olsun,
 altınış da teke derisi
 kadife ile işlettim.
 Kanıkey'e dikirdim!
 Bak anlatayım! -
 Dört ay yüz üstü bıraktım,
 üç defa debbağ attırdım.
 Han babası kart Koşoy,
 sert uçkuru söylüyorum,
 en asil yerde ben onu
 deve süren pehlivanın
 kolu içinde ektirdim.
 Ey Han babası Han Koşoy,
 şimdi güreşe girersen
 bu çalvarı giy de gir!"
 Kaplan doğan Er Koşoy Han
 o zaman Manas'a dedi ki:
 "Ey Manasım, aptal değil midir,
 atını metheden adam?
 Fakat en büyük aptal
 karısını methçüleyen!
 Çalvarını alıp da gel!
 paçalarını parçalayıp
 birbirinden ayırayım!"
 Kart ise de Er Koşoy Han
 kolunun gücünü çoğaltıp
 çalvarı bacağına giyip,
 dizine kadar çıkardı,
 elleriyle iyice çekti,
 taze kayış gibi açarak

- боло-минен тең болду;
 койо берип салган соң,
 1165 жашка кайштай биришим!
 Илап барып калган соң,
 Кошой батыр дасы айтат,
 Манаска туруп кеп айтат:
 'Ахай, тентек, тузатыр,
 1170 бул айтканың эң экен:
 бистин жаман катындар
 келиндин тырмагынан бир күндө
 мың айланса эп экен!
 Эсен барып соо кайссам,
 1175 саламат барып сак кайссам,
 жар Кудайым жар болсо,
 Жасаган ийри колдосо,
 алтып жаным акпаса,
 күмүш жаным күйбөсө,
 1180 бутумдагы чалбарды
 апы-милен талашпа!
 Картайган аба Кан Кошой
 Манастын берген чалбарды
 сурап алды кетти дейт,
 1185 Манастын торолугун билди дейт.
 Атан төрдөй алчайып
 Жолой басып чыкты дейт,
 тайлак тоодой тайраңдап
 Колпой басып келди дейт,
 1190 каба катар кол камат,
 кол сунушуп келди дейт,
 өкө кармалашып келди дейт.
 Кармаланып салганда,
 булчуң этин үзүшүп,
 1195 тай букадай сүрүшүп
 күнү-түнү оң бел күт,
 око кармаланып жатты дейт.
 Бура тарса болбогон,
 кабылан Кошой карасаң,
 1200 букадан талым алган кул!
 Кайра тарса болбогон,
 камандан талым алган кул!
 Алаасынан алды дейт,
 алаасын айрып салды дейт,
 1205 абуйрын журтка көрсөтүп,
 уят кылып койду дейт.
 Бир күндөрү "Кант?" деп,
 кабылан тууган Эр Манас
 бастырып талым келди дейт.
 1210 Ар кайсы жерден караса,
 тоодой болгон Чоң Жолой
 Кошойду баса калыптыр,
 Манастын ачуу жаман келиптир.
 Он экиден өргөн булдурсун,
 1215 асий өгүс төрсөң
 өзөк кылган булдурсун,
 boyu-minen teñ boldu;
 koyo béríp salǵan soñ,
 caşka kaysı tay birişip!
 İlip barıp kalǵan soñ,
 Koşoy batır dası aytat,
 Manaska turup kép aytat:
 'Akay, téntek, tuzatır,
 bul aytkanım ép éken:
 bistin caman katındar
 kélindin tırmaǵınan bir kúndó
 mıñ aylanasa ép éken!
 Ésen barıp soo kayssam,
 salamat barıp sak kayssam,
 car Kudayım car bulso,
 Casagan piri koldoso,
 altın canım akpasa,
 kúmüş canım kúybösö,
 butundaǵı çalbardı
 am-milen talaspa!
 Kartayǵan aba Kan Koşoy
 Manastın berger çalbardı
 surap aldı ketti déyt,
 Manastın törölügün bildi déyt.
 Atan tördöy alçayıp
 Coloy basıp çıktı déyt.
 taylak tödöy tayrañdap
 Koşoy basıp keldi déyt,
 kaba katar kol kamat,
 kol sunuşıp keldi déyt,
 ökö karmalaşıp keldi déyt.
 Karmalaşıp salǵanda,
 bulçuñ étin üzüşüp,
 tay buka day sürüşüp
 künü-tünü oñ bés күн.
 ökö karmalaşıp catti déyt.
 Bura tarssa bolboǵon,
 kabılan Koşoy karasañ,
 bukadán talım alǵan kul!
 Kayra tarssa bolboǵon,
 kamandan talım alǵan kul!
 Alaasınan aldı déyt,
 alaasın ayırıp aldı déyt,
 abuyrın cırta kórsötüp,
 uyat kılıp koydu déyt.
 Bir kúndördö "Kantı?" dep,
 kabdan tuuǵan Er Manas
 bastırıp çığıp keldi déyt.
 Ar kaysı cérden karasa,
 tooday bolǵon Çoñ Coloy
 Koşoydu basa kalıptır,
 Manastın açu caman kéliptir.
 On ékidán örgön buldursun,
 asiy öǵús tórsen
 özök kılǵan buldursun,
 boyuna göre büyültü.
 Tekrar koyuveince de
 taze kayıs gibi kasılıh.
 Böyle kasıverince
 İr Koşoy Han da konuştu,
 Er Manas'a şu sözleri söyledi:
 "Sen şu bakayım, ateşil can,
 sözün çok uygun doğrusu,
 bizim fena kadınlar demek
 senin karının tırmağında
 bin bir şekle giriyor hep!
 Evime sağ varırsam,
 selametle döner isem,
 mevlim Hüda yar olursa,
 Yaratan'ım sağ koyarsa
 altın canım akmaz ise,
 gümüş canım yanmaz ise,
 budumdaki şu çalvarı
 sakın parçalıyayım deme!"
 Er Koşoy Han kart baba
 giderken istemiş
 Er Manas'tan bu çalvarı.
 Manas'ın efendiliğini bilirdi.
 Deve gibi adınlarla
 Coloy çıkmış geliyordu,
 genç deve gibi sallanıp
 Koşoy çıkmış geliyordu.
 Dağ gibi iki kabrardan
 birbirine el vererek
 güreş etmeye başladı.
 derken güreş kızınca
 ellerini kopardılar,
 genç boğa gibi çarpıştılar,
 gece gündüz tam beş gün
 birbirleriyle güreştiler.
 Bu yana çekildi olmadı.
 Kaplan Koşoy bir baktı
 boğandan talim almış kul!
 Geri çekildi olmadı.
 yaban domuzundan talim almış kul!
 Şalvarından yakaladı,
 şalvarını ikiye ayırdı,
 namusunu halka göstererek
 halk önünde rezil etti.
 Bir gün işler nasıl gidiyor diyerek
 kaplan doğan Er Manas
 çıkıp oraya gelmişti.
 Etrafa bakınca gördü
 dağ gibi yüksek Er Coloy
 Koşoy'u yere yatırmıştı.
 Manas buna öfkelenmişti.
 On iki kayıstan önlünmüş
 öküz derisi kırbaçını,
 kendi yaptığı bu kırbağı

- кой сейбогон Сарттарды
кокуйлаткан булдурсун,
тебөдөгү жийиңи
- 1220 төрт бөлүнткөн булдурсун
тартып ийдиң, Эр Манас,
кабылан тууган Кошойду
кетүүнөң салгамбы?
- Кабылан тууган Эр Кошой
- 1225 эч ачымың калгамбы?
Кабылан Кошой карасаң,
Манасты кылсайып карап алды дейт,
Манаска карап айттың дейт:
'Акай, тентек, не дейсиң?
- 1230 Окой, тентек, не дейсиң?
Энекем жаман киши экен,
тар бешикке салыптыр,
тал ортом кууш болуптур,
айкалыша бүтүптүр,
- 1235 аяктай болгон сары суу
астыма уюп калыптыр,
кабукка ырбап кетиштир.
Тоодай болгон Чоң Жолой
Калмакча кармап алыптыр,
- 1240 чыканактан салыптыр,
тал ортомдо чемирчек
кобугум карап кетиштир.
Ченеп уктап жүрүмүн.
Картайса-да Кошойдон
- 1245 таманасын көрүптүр!
Кабылан тууган Эр Кошой
Манаска бу кеп айтканда,
каптий кармап алды дейт,
кайра таапкан кетг'эле,
- 1250 тон кураган эмелей,
таш кулаган эмедей
Жолойду жыгын кетг'эле.
Ас Бусурман куртурду-
мөрөй алып калд'ыла,
- 1255 'Бу жийиңга ким чыгат?
Кудай берсе ким жыгат?
Картайган-да Кан Кошой
мөрөй алып калды дейт,
Мөрөй алып калган соң,
- 1260 он экиде Бок-мурундай төрөңүс
чакыруучу салды дейт,
алтымыш ала жоргоңу
малоога салды Бок-мурун.
'Карасы коноп төрөсү түссүн,
- 1265 сайышка киши түссүн!', деп.
Капыр-минен Бусурман
кайда мундай аш берги?
Чакыруучу келгенде,
Кашкар, Жаркен сураган
- 1270 кыр мурундуу, кызы көс

- кой сейбогон Сарттарды
kokuylatkan buldursun,
töbödögi ciyñi
- tört bölüntkөн buldursun
tartyp iydin, Er Manas,
kabılan tuuğan Koşoydu
ketuü çap salğamby?
- Kabılan tuuğan Er Koşoy
eç açımıñ kalğamby?
Kabılan Koşoy karasañ,
Manastı kılçayıp karap aldı deyt,
Manaska karap aytuñ deyt:
'Akay, tñntek, ne deysin?
- Okoy, tñntek, ne deysin?
Enekem çaman kişi eken,
tar beşikke salıptır,
tal ortom kuuş boluptur,
aykalışa бүтүптүр,
- ayaktay bolğon sarı suu
astıma uyup kalıptır,
kabukka ırbap ketiptir.
Tooday bolğon Çoñ Coloy
Kalmakça karmap alıptır,
çikanaktan salıptır,
- tal ortomda çemircek
kobuğum karap ketiptir.
Çenep uktaп жүрүмүр.
Kartaysa-da Koşoydon
tamañasın kёрiptir!
- Kabılan tuuğan Er Koşoy
Manaska bu kеп aйтkanda,
kaptiy karmap aldı deyt,
kayra таапкан kett'эле.
- ton kurağan emedey,
taş kulağan emedey
Coloydu жыгын kett'эле.
As Busurman kurğurdu-
möröy alıp kald'ıla.
- 'Bu ciyñğa kim çıgat?
Kuday berse kim жыгат?
Kartayğan-da Kan Koşoy
möröy alıp kaldı deyt
Möröy alıp kalğan soñ.
- on ekiye Bok-murunday tёрөñüs
çakıruuçı saldı deyt,
altmış ala çorğonu
malooğa saldı Bok-murun.
'Karası koyup tёрөsü tüssün,
sayışka kişi tüssün!', деп.
- Kapır-minen Busurman
kayda munday aş bergi?
Çakıruuçı kелгенде,
Kaşkar, Çarkén surağan
kır murunduу, kızy көs

- Koyun kesmeyen Sartları
yıldırmaştı bu kırbaç.
tepede ci yıgın da
dörde bölmüşti bu kırbaç.
Bir salladı Er Manas
kaplan doğan Er Koşoy'u
kırbaçını varmadın mı?
Kaplan doğan Er Koşoy'un
canı çok yanmadı mı?
Er Koşoy bakınca gördü,
karşıında Er Manas'ı
Manas'a bakıp dedi ki:
"Söyle, ateşli can, ne diyorsun,
konuş, ateşli can, ne diyorsun?
Ananı fena bir kadınmış,
beni dar bir beşiğe koymuş,
içim sıkışmış,
biri birine karışmış,
çanak dolusu cerabaı
altına birikip toplamış,
çürüyüp kokuşmuş.
Dağ gibi yöksek olan Coloy
Kalmuk usulü beni yakalayıp,
dirseklerini bana vaktı,
içimdeki pislik
aşağıdan akıp gitti.
Uyuyup kalmışım."
Kart ise de bu Koşoy'un
şimdi temasasını görmüş!
Kaplan doğan Er Koşoy Han
Manas'a böyle deyince
yukarı doğru saldırtı,
düşmanı yere fırlattı,
olaise diken kocakarı gibi
kayadan yuvarlanan kocakarı gibi
Coloy'u yere devirdi.
Kahrolası aşağılık müslümanlar
güreşte ödüti tanı alacak iken
güreşe artık kim çıkar?
Allah'ın izniyle kim onu yıkır?
İşe ihtiyar Er Koşoy
ödüti kazanıp almıştı.
Ödüti alınca o,
on ikisinindeki genç Bok-murun
çağırıcıları yola çıkardı,
alınış alaca yürük atı
güreşe ödüli koydu.
"Halk kalsın beyler de buyursun,
mızrak güreşinde tutunsun!" dedi.
Kafir olsun müslüman olsun
nerede böyle yenilik olmuştur?
Çağırıcılar gelince
Kaşgar ve Yarkent'i isteyen
basık burunlu, kıskı gözli

- Кытайлардын Коңур-бай
канаттуу кара бедени
бутка салып чыкты дейт.
Карагай найза комдонуп,
1275 мустай темир кийинип,
буттай темир курчанып,
бутка салып чыккан соң,
ас Бусурман кургурлап
Коңур байдын сапына чыдабай
1280 тинти адам чыккан жок.
Кытайлардын Коңур-бай
алтымыш ала жоргоңу
матожон кыркып алды дейт.
Алтымыш ала жоргоңу
1285 тийт алып жолголдү.
Бөрү кошту, куу мурут
кабылан тууган Эр Манас
бура тарта бергенде,
Коңур-байды чапты'ла.
1290 'Журтка бузук салды!' деп,
алтымыш ала жоргоңу
кайта айлат келд'эле,
Бөрү костүү, куу мурут
кабылан тууган Эр Манас
1295 Бусурманга кыйгырды:
'Бу жМнга ким чыгат?
Кудай берсе, ким жылат?'
[Оогандын каны Муз-буңчак]
Ак-булчунду минди дейт.
1300 Түп Коконго жиберген,
тутам жерин нылдаткан,
тутам жерин сырдаткан,
кош көмөкөй сыр найза
колтукка кысып алды дейт.
1305 Эңкейштен өткөрүп,
көлөңкөгө жеткирип,
Коңур-байдай кашкага
жетиш найза салды дейт.
Бура тарта берген соң,
1310 Манас сая'лбай өтүп кетти дейт.
Кытайлардын Коңур-бай
канаттуу кара бедени
санга басып алды дейт,
колтукка кысып салды дейт,
1315 найза-минен Манасты
колтукта коюн кетт'эле
Батыр тууган Манастын-
Эр Назар тийген кул экен-
этинен найза тарыбай,
1320 эти ооруп калган соң,
Ак-булчундай күлүктү
кайра тартып алган соң,
Манастын ачуу жаман келген соң,
качырып койо берген соң,

- Kıtaylardin Koñur-bay
kanattuu kara bêdeni
butka salıp çıktı déyt.
Karıǵay nayza komdonıp,
mustay témir kiyinip,
buttay ténür kurçanıp,
butka salıp çıkkın soñ,
as Bısurman kurğurıan
Koñur-baydın saapına çıdabay
tıptı adam çıkkın cok.
Kıtaylardin Koñur-bay
altınış ala corǵonu
matoosın kırkıp aldı déyt.
Altınış ala corǵonu
tıyp alıp cönöldü.
Börü köştü, kuu murut
kabılan tuuǵan Er Manas
bura tarta bérǵende,
Koñur-baydı çaptı'la.
'Curtka buzuk saldı!' dep,
altınış ala corǵonu
kayta ayldır keldi'эле.
Börü köstüü, kuu murut
kabılan tuuǵan Er Manas
Bısurmanǵa kuyǵırdı:
'Bu cMnǵa kim çıǵat?
Kuday bérse, kim cıǵat?'
[Oogandıń kanı Muз-buңçak]
Ak-bulçındı mindi déyt.
Tüp Kokonǵo cibergen,
tutam cérin nılдаткан.
tutam cérin sırdаткан,
kös kömөкөй sır nayza
koltukka kısıp aldı déyt.
Eñkeýşten ötkörüp,
kölöñkөгө cеткиrip,
Koñur-bayday kashkaǵa
cettiп nayza saldı déyt.
Bura tarta bérǵen soñ,
Manas saya'lbay ötүp ketti déyt.
Kıtaylardin Koñur-bay
kanattuu kara bêdeni
sanǵa basıp aldı déyt,
koltukka kısıp saldı déyt,
nayza-minen Manastı
koltukta koyup ketti'эле
Batır tuuǵan Manastın-
Er Nazar tiygen kul éken
etinen nayza tarıbay,
eti oorıp kalǵan soñ,
Ak-bulçınday kültükti
kayra tartıp alǵan soñ,
Manastın açuu caman kelǵen soñ,
kaçırıp koyo bérǵen soñ,

- Çinlilerin Konur-bay'ı
kanatlı yağız atına
binip hemen yola çıktı..
çam mızraǵı sallayıp,
buz gibi demir giyinip,
ağır demiri kuşanıp,
böyle yağıza binince
kahrıolası aşağılık müsümanlardan
Konur-bay'a çıkıyacaktı
tek bir adam çıkmadı.
Çinlilerin Konur-bay'ı
altmış ataca yütüǵü
artık ödül almıştı.
Bu altmış alaca atı
alıp beraber götürüldü.
Kurt gözlü, kırca bıyıklı
kaplan doğan Er Manas
artık atını çevirdi,
Konur-bay'a bir saldırdı.
"Halkı bozguna uğrattı!" diyerek
altmış alaca atı da
aldı götürüyor, şimdi.
Kurt gözlü, kırca bıyıklı
kaplan doğan Er Manas
müsümanlara haykırdı:
"Bu yığından kim çıkacak,
Tanrı'ya güvenip kim yenecek?"
Afganlının hanı Muз-buңçak
Ak-bulçun'a bindi.
Ta Hokand'a gönderdiği
sapı güzel, yağlı boya,
sapı güzel işlenilmiş
çift püsküllü mızraǵını
koltuǵuna sıkıstırdı.
İki büküm eğilerek
gölge tarafı dñnerек
Er Konur-bay üzerine
koşup mızraǵını saldı.
Öbür tarafı dñninсe
Manas yanından geçmişti.
Çinlilerin Konur-bay'ı
kanatlı kış-ağı ile
yandan geçerek saldırdı.
Koltuǵında mızrak ile
Manas'a bu mızrak ile
koltuǵına kısıtıп saldırdı.
Bahadır doğan Manas'ın,
evliyann koruduǵu
etne kargı işlemedi,
eti böyle ağır riken
Ak-bulçun yörük atını
çabuk geriye döndürdü,
Manas öyle bir kızdı ki
onu hemen kaçırtıverdi.

- 1325 алдараган (?) көп Капыр
арасын көстөй качкан соң,
найза-минен Эр Манас
колдукта келип койгон соң,
Кытайлардын Коңур-бай
- 1330 ыргыта коюп салган соң,
мактанып келди Эр Манас:
"Бу жийиңга ким чыгат?
Бу жийиңга мен чыгам,
Кудай берсе, мен жыгам!"
- 1335 Түркүгүн алтын ак чатыр
өшигине түштү дейт,
жапында жыбанап саптуу ак кестик
жанынан сууруп алды дейт,
жерде жаткан жыгынча
- 1340 жерден сууруп алды дейт,
кыя жөнүн олтурду.
Эмди он экиде Бок-мурун
чыкыруучу салды дейт:
"Найза бото ор касты,
- 1345 алтымыш жамбы көп төктү,
төө байлап салды дейт,
алда байлаган төөнү
теш-минен чечмек ким болор?"
Капырдан чыккан Ороңгу
- 1350 то чечмек болду дейт,
көтү башын чапкылап
Ороңгу басып келди дейт.
Төө чечип аткалча,
Бусурмандын Койлуу-бай
- 1355 басып келди Манаска:
"Аты жакшы, ай жаркын, төрөм,
Ороңгу барайн!
Олжосуна орток болуп келейн!"
Андан Манас айтат дейт:
- 1360 "Барсаң, бара койгун!" деп.
Койлуу-бай касып кетти дейт,
эркейип аткан Ороңгу
көт жагынан келди дейт,
тай букадай кикт'еле.
- 1365 алтымыш жамбы чачылды!
Өкөө бөлүп алган соң,
асыл Манас мыны айтат,
асыл жайдан акырат,
Алмамбетти чакырат:
- 1370 "Асыл чором, ай жаркын,
тооба, чором, күн жаркын,
Ороңгу ургачы да болсо, кан эле
Ороңгунун бир көөнүнө жетпесин!-
Төрөлүк кылып салайн!
- 1375 Ат алып барып мингисчи!
Тон алып барып кийгисчи!
Абуурын жаап келсеңчи!"
Асыл чоро Алмамбет
- алдараган (?) көп Капыр
арасын көстөй качкан соң,
найза-минен Эр Манас
колдукта келип койгон соң,
Кытайлардын Коңур-бай
ыргыта коюп салган соң,
мактанып келди Эр Манас:
"Бу ciyиңга kим чығат?
Bu ciyиңга мeн чығам,
Kудай бeрce, мeн жығам!"
- Tүркүгүн a.т.н ак чaт.р
өш.иг.нe түштү c.йт.
жапында cыбанап саптуу ак кeст.ик
жанынан сууруп алды c.йт,
жерде жаткан жыгынча
- жерден сууруп алды c.йт,
кыя жөнүн олтурду.
Эмди он экиде Bok-мурун
чакыруучу салды c.йт:
"Nayza boyu or kasty,
altмыш cамбы көп төктү,
төө байлап салды c.йт,
алда байлаган төөнү
теш-минен чечмек ким болор?"
- Kaпырдан чыккан Oроңгу
то чечмек болду c.йт,
көтү башын чапкылап
Oроңгу басып келди c.йт.
Төө чечип аткалча,
Busurmandын Kойлуу-bay
басып келди Manaska:
"Atы cakшы, ay carkын, төрөм,
Oроңгу барайн!
Oлжосуна орток бо'уп келейн!"
- Андан Manas айтат c.йт:
"Barsaң, bara koyгун!" деп.
Kойлуу-bay kасып кетти c.йт.
эркейип аткан Oроңгу
көт жагынан келди c.йт,
тай букадай кикт'еле,
altмыш бөлүп алган соң,
асыл Manas мыны айтат,
асыл cайдан акырат,
Almambetти чакырат:
- "Asыл чором, ay carkын,
тооба, чором, күн carkын,
Oроңгу ургачы да болсо, кан эле
Oроңгунун бир көөнүнө cетпесин!-
Tөрөлүк кылып салайн!
- At aлып барып мингисчи!
Ton aлып барып кийгисчи!
Abuyryn жаап келсеңчи!"
- Asыл чоро Almambet
- Kafir yгын.и içinden
çabucak anasından kaçtı o.
Er Manas mezağı koluğunda
saplumaya hazır iken
Çinlilerin Konur-bay'ı
arkasından fırladı.
Övünüp geldi Er Manas:
"Bu yиğmçan çıkacak var mı?
İşte karşı duruyorum,
Allah'ın izniyle ben yeneceğim!"
- Altın direkli ak çadırın
kapisında atın indі.
Kemik saplı bıçağını
yanından çekip çıkardı.
Yerde yatan ağaçcığı
yerden sökerak aldı,
bıçağıyla soydu, yonttu,
o zaman Bok-murun yine
çağırtıcılar gönderdi:
"Mızrak boyu çukur kazdın,
içine altmış cамбы dökülm.
bir de deve bağladın ben.
bağladığım bu deveyi
dişleriyle kim sökecek?"
- Kafirden çıkan Orongu
bunu çözmeyi düşündü,
kalçalarını sallayarak
Orongu yürüktü gçldi,
deveyi çözmek istedi.
Müslimanlardan Koyluu-bay
yürüdü Manas'a geldi:
"Adı güzel, gün ışığı, efendim,
Orongu'ya gideyim ben,
hediyesine ortak olup geleyim!"
- O zaman Manas dedi ki:
"İstiyorsan haydi var git!"
- Koyluu-bay yürüyüp gitti.
Yere eğilen Orongu'nun
arka tarafına gitti,
boğ.ı rayı gibi kalktı,
altmış cамбы saçıldı!
İkiye bölüp atınca
asil Manas şöyle dedi,
asil yerinden haykardı
Almambet'i çağırdı:
"Ay gibi parlak, asil yиğidim,
tövbe, gün gibi parlak mert yиğidim,
Orongu bir kadın ise de o bir han,
Orongu'nun gücüne gitmesin!
Ben efendilik edeyim!
Bınsın diye at verelim!
Giyinsin diye elbise verelim!
Namus yerini kapasın!"
- Asil yиğit Almambet

- Сары-ала-минен келет дейт,
 1380 Ороңгула келет дейт,
 келе жатып маны айтат:
 'Пуу! Ороңгу, бетин-ей!
 Ач бууданын жетелеп,
 Жолой кирсин көтүңө!
- 1385 Кемирейи көрүнөт,
 керки сагы тыккамбы?
 Үңүрөйү көрүнөт,
 үңкүгү сагы тыккамбы?
 Тышы кара көрүнөт,
 1390 кара кө жагы койгомбу?
 Ичи кызыл көрүнөт,
 кызыл өпкө тыккамбы?
 Пуу! Ороңгу, бетин-ей!
 Ач-бууданын жетелеп,
- 1395 Жолой кирсин көтүңө!
 Көтүңдүн ичи жылгадай,
 бөбөчөгүң туулгадай!
 Анда Алмамбет чоро
 таптап кетти сарпайды,
- 1400 көтү башып аптырыт.
 Ороңгу алды моройду,
 апын барды жамбыны.
 Ар морөйү биткен соң,
 ашын тартып болгон соң,
- 1405 кең Бухардан ат келет,
 чымын учкан ала-чалбырт жасмын,
 Илени бойлоп чыгыптыр,
 Сыр-теңистин аягып
 Жаңысы келди терилип,
- 1410 жаманы келди теригип.
 'Атты сүрөп алам!' деп,
 көтөрмөгө, сүрөңгө,
 тойлоп жүргөн эл кетти,
 Бууурмашын элдерден
- 1415 Алмамбет, Сыргак, эки уул,
 Манастын ал чоросу турбайбы?
 'Кокондон барып сүрөй!' деп,
 Коконго көсөтпө чыктылар,
 Кашырдап кеттиң, эки адам,
- 1420 Чоң Жолойдун эки уулу,
 Өкүм-болот, Төрө-бек,
 о да кетти Коконго.
 Сыр-дайрага келгенде,
 Ач-буудан келет алдында,
- 1425 өркөчү бийк, мойн узун,
 жорго басык чоң кула,
 Эр Манастын Ак-кула
 кара тери катымсыр-
 'Сур-кула' болуп калыптыр!
- 1430 Араңдай оосма ачыптыр,
 кандуу көбүк чачыптыр,
 Ак-кула келет тарыптап,
- Sarı-ala-minen kēlet dēyt,
 Oroṅguğa kēlet dēyt,
 kēle çatıp mını aytat:
 'Puı! Oroṅgu, bētiñ-ey!
 Aç-buudannı cētelep,
 Coḷoy kirsın kōtūñō!
 Kēmireyip kōrūñō,
 kērki sapı tıkkambı?
 Üñüröyüp kōrūñō,
 üñkūñü sabı tıkkambı?
 Tışı kara kōrūñō,
 kara kō çağıp koyğombu?
 İçi kıızıl kōrūñō,
 kıızıl öpkö tıkkambı?
 Puı! Oroṅgu, bētiñ-ey!
 Aç-buudannı cētelep,
 Coḷoy kirsın kōtūñō!
 Kōtūñdün içi cılğaday,
 bōböçögüñ tuulğaday!
 Anda Almambet çoro
 taşıp kētti sarpaydı,
 kōtū başın aşıtıp.
 Oroṅgu aldı mōrōydu,
 apıñ bardı jambıny.
 Ar mōrōyü bitken soñ,
 aşın tartıp bolğon soñ,
 kēñ Buxardan at kēlet,
 çımyñ uçkan ala-çalbırt jasmyñ,
 İleni boylop çığıptır,
 Sır-tēnistin ayağın
 Çakışsı kēldi tērilip,
 çamanzı kēlci tērigip.
 'Atı sūröp alam!' dēp,
 kōtörmögö, sūröngö,
 toylop жүргөн el kēti.
 Busurmandın elderden
- Almambet, Sırgak, eki uul,
 Manastın al çorosu turbaybı?
 'Kokondon barıp sūröyn!' dēp,
 Kokonğo kōsōtpmō cıkıtlar.
 Kapırdan kēttiñ, eki adam,
 Çoñ Coḷoydun eki uulu,
 Öküm-bolot, Törö-bēk,
 o da kētti Kokonğo.
 Sır-dayrağa kēlgende,
 Aç-buudan kēlet alında,
 örköçü biyk, moyn uzun,
 çorğo basık çoñ kula,
 Er Manastın Ak-kula
 kara tēri katımsır
 'Sur-kula' bolup kalıptır!
 Arañday oosma açıptır,
 kançuu köbük çaçıptır,
 Ak-kula kēlet tarışıp,
- Sarı-ala'yı sūrdu,
 Orongı'nın yanına geldi,
 gelince de şöyle dedi:
 "Tüü senin suratına, Orongı!
 Aç-buudan'ı götürürken
 Coḷoy girsın götüne!
 Açılan bir yarık görürçür,
 kazma sapı mı tıkanı?
 Açılan bir delik görünüñ,
 kōrök sapı mı tıkanı?
 Dışı kara görünüyor,
 kara kōmür mü yakıp koydun?
 İçi kıızıl görünüyor,
 kıızıl ciğer mi tıkanı?
 Tüü senin yüzüne Orongı!
 Aç buudan'ı götürürken
 Coḷoy girsın götüne
 götünün içi dere gibi,
 miğfer: kadar bızın var!"
 Sonra Er Almambet çoro
 üzerine elbiseyi örttü,
 götünü başına açtırıp,
 Orongu öcülü aldı,
 alıp cambıları gitti.
 Bütün ödüller dağıtılp birince
 yemekler de yenilince
 büyük Buhara'dan atlar geldi,
 sinekler uçuşırken yaz başında
 İli boyunca gittiler,
 Sır denizi arkasından
 güzel atlar geldi hep birlik,
 kölü atlar geldi gücenik.
 Atı sūröp almak için
 sūröp götürmek için
 bütün misafirler çıktı,
 müslümanların yarıdından
 Almambet ile Sırgak, iki oğul,
 Manas'ın bu en iyi yiğitleri dıme mı?
 Hokand'dan sürüp çıkarmak için
 Hokand'a doğru gittiler.
 Kafirden de iki adam gitti.
 Çünkü Coḷoy'un iki oğlu
 Öküm-bolot'la Törö-bek,
 onlar da Hokand'a gittiler.
 Sırideri'ye varınca
 en önce Aç-buudan koştı,
 sırtı yüksek, boynu uzun
 bu sert yürük, güzel kula
 Er Manas'ın Ak-kulası
 kara derisi katı oldu,
 pek çirkin olup kalıncı.
 Ağzını da açar açmaz
 kanlı köpükler saçıldı.
 Ak-kula kızgın gelmişti.

- Таз-маймат келет Манастап!
Жар-мазарга келгенде,
1435 жарым чаңы бир көрөт
келе жатыр Ак-кула.
Кап Жолойдун Ач-буудан
астына келе жатыр.
Өрө кеткен ат экен,
1440 картайыңкы тартыптыр,
калжаңдан келе жатыр.
Ак-кулаңын жүгүргөнү билинбейт,
туягы жерге илинбейт!
Жар-мазарга келгенде,
1445 чоролору чогултуп,
асыл Манас мыны айтат:
"Барың бирдей кой-яшка,
барың бирдей сап-кашка,
Каңгайлап келет бир атың,
1450 Алтайлап келет бир атың,
Орустап келет бир атың,
Ойротгон келет бир атың,
Кыргыстап келет бир атың,
Кырымдап келет бир атың-
1455 Алаштаган ураан жок,
Манастаган сүрөн жок!
Ак-кула саа кылбасам,
керилчек башың кесесем,
кең соорыгады ойбосом,
1460 жол үстүңө сойбосом,
борү-минен кускунга
бөөдө тоюп кылбасам!"
Ат башындай жүрөгү
аттай түйлөл батпады,
1465 көкүрөккө жатпады.
Башык-Балакхан элине
чыгып келген Ажыбай-
жаткан койду тургуспас,
коңур жигит турбайбы?
1470 Журттан алкыш көп алган
бек-сат cigit турбайбы,
төрөлүгү ашынган?
Ат көбүктөп туруптур.
Ого койду Ажыбай:
1475 "Э алда, төрөм, ай жаркын,
э тооба, төрөм, күн жаркын,
Алмамбет чоронун
кыйгыл-кычкыл ачуун!"
Куласы минен үч чыкты!
1480 Ак-кула келе жаткан бээм?
Атыңнын башың бура тыр, төрөм!
Ажыбай айтты бу кепти.
Асыл тентек акырат:
Жоролордун ат атынан чакырат:
1485 "Э Мурат-шым, Мурат-бек, чором!
Мындай чаккан Куат-бек, чором!

- Taz-maymat kélet Manastap!
Car-mazarğa kélgende,
carım çañı bir köröt
kéle catur Ak-kula.
Kap Çoloydun Aç-buudan
astma kéle catur.
Örö kékter at éken,
kartayıñkı tartıptır,
kalcañdap kеле catur.
Ak-kulañın cügürgönü bilinbeyt,
tuyağı cerge ilinbeyt!
Car-mazarğa kélgende,
çorolaru çoğultıp,
asil Manas mun aytat:
"Barıñ birdey köy-yaşka,
barıñ birdey sap-kaşka,
Kañgayılap kелet bir atıñ,
Altayılap kелet bir atıñ,
Orustap kелet bir atıñ,
Oyrotıop kелet bir atıñ,
Kırğıstap kелet bir atıñ,
Kırımıdap kелet bir atıñ-
Alaştаğan uraın cок,
Manastağan sürön cок!
Ak-kula saа kılbasam,
kérilçuk başıñ kэsesem,
kén soorıñdı oybosom,
cол üstüñü soybosom.
börü-minen kuskunğa
böödö toyup kılbasam!"
At başınday cürögü
atlay tüylöp batpadı,
kökürökkö cатpadı.
Balık-Balakhan éline
çıǵıp kелgen Açıbay-
calkan koydu turǵuspas,
koñur cigit turhaybı?
Curttan alkış көp alǵan
bék-sat cigit turhaybı,
törölügü aşıñǵan?
At көbüktöp turuptur.
Oǵo koydu Açıbay:
"É alda, töröm, ay carkın,
é tooba, töröm, kün carkın,
Almamбет çoronnun
kuyǵıl-kuçkal açuun!"
Kulası-minen üç cıktı!
Ak-kula kéle calkan beem?
Atıñnın başıñ bura tır, töröm!"
Açıbay aytı bu képti.
Asıl tэntek akırat:
Çorolordun at atınan çakırat:
"É Murat-alım, Murat-bék, çorom!"
Munday çapkan Kuat-bék, çorom!

- Taz-maymat Manas diye geldi!
Car-mazar'ını geçmiş de
yarı toza batmış da
geliyor içi Ak-kula.
Kap Çoloy'un Aç-buudan'ı
arkasından geliyordu.
İlerleyen bir attır bu,
kırgın saldırap geldi,
oynayıp sığıyordu.
Ak-kula'nın yürüdüğü görünmüyor,
ayakları yere değmiyor!
Car-mazar'a gelince
yiğitlerini toplayıp,
asil Manas şunu dedi:
"Hepiniz birbirinize denk ersersiniz,
kurvette hep birsiniz siz.
Kağay türü bir at geliyor,
Altay türü bir at geliyor,
Rus türü bir at geliyor,
Oyrot türü bir at geliyor,
Kırgız türü bir at geliyor,
Kırım türü bir at geliyor,
Alaş nidasını haykıran yok,
Manas diye bağırın halkın yok!
Ak-kula sana göstermezsem,
dik başını ezmezsem,
kocaman sağrını deşmezsem,
yol üstünde sen: kesmezsem.
kurılar ile kuzgunlara
seni yiyecek etmezsem!"
At başı kadar yüreği,
bir at gibi şaha kalktı,
göğsünde rahat durmadı.
Balık-Balakşan iline
çıkıp gitmişti Açı-bay.
Yalan koyunu yerinden kaldırmayan,
munis bir yiğit değil mi o?
Yurtları çok alkış toplayan
asil yiğit değil mi o?
Efendiliği anlatmakla bitmez!
At köpekler saçıyor,
Açı-bay ona dedi ki:
"Ey Allahım, ay ışığı beyim,
tövbeler olsun, güneş ışığı beyim,
Almamбет yiğidin,
öfkesi öyle coştu ki!
Kulası ile üç kere çıktı!
Ak-kula geliyor bayır,
atının başıcı çevir beyim!"
Açı-bay bunları deniştirdi.
Dik kafalı asil de şöyle bağardı,
yiğitleri adıyla çağırdı:
"Ey Murat-alım, Murat-bék, yiğitlerim,
hemen koşan Kuat-bek yiğidim,

- Эжемден тууган женим, чором,
 Элим, Сейит, эки уул, чором!
 Казактардын Каргандай, чором!
 1490 Мырза, жаш уулум, чором!
 Бөрүгүл уулу Бөрүгүм, чором!
 Ак-кулам аксап кеткенде,
 алтын така, жес мысгы,
 бек такалап берүчүм
 1495 Ак-балта уулу Болотум, чором!
 Коңгуроолу-байдым
 Кош-абым, чором!
 Толгочу кара Толөгүм, чором!
 Жорочу Кара бадынам, чором!
 Түндө түнкүрүн исин
 жолго бас, чором,
 1500 Түрсүн-тайлак, шуутум, чором!
 Түтүн турган мылтыкка, чором,
 түрс качырып урушкан, чором,
 караңды карсактын исин
 жапылбас
 Кабылан-тайлак, ай жаркын, чором!
 1505 Ай-минен күнүм э, чором,
 ортосунан бүткөнүм, чором,
 күн түбүндө тайганым, чором,
 ортосунан бүткөнүм, чором,
 курсакка бүссө бир бүткөн, чором,
 1510 кундакка жасал бир жаткан, чором,
 көскө сайган Көк Сыргак, чором!
 "Капырдын каны болгунча", чором,
 "Бусурман калу
 болом!" деп, чором,
 ак төңкө булун чагканым, чором,
 1515 Алтайлаган Калмактан,
 эр өлтүрүп качканым, чором,
 Сар'ала минген Алмамбет, чором!
 Ак-куламы токтоткон, чором!
 Он эки кыстын колуна, чором,
 1520 жумурулап, чалдырган, чором,
 жибектен кылган ноктом бар-
 чечизей (?) туруп катынар, чором!
 Эмди кырк чоро үнүн укканда,
 Ак-кулага камалап кетпеспи?
 1525 Манастын үнүн уккан соң,
 батыраша түшпөсү?
 Öküm-bolot, Törö-bék,
 "Aç-buudan!" үнүн салыптыр,
 каты сүрөп салыптыр-
 1530 башын чайкап салыптыр.
 Ак-куламы карасаң,
 асыл төңкө Эр Манас
 Ак-куламы сүрөптүр,
 Aç-buudan өткөрүп
 1535 кайра тартып туруптур.
 Орус-та болсо, кан эди,
 Эcemden тууган celim, çorum,
 Elin, Seyit, iki uul, çorum!
 Kazaktardin Karganday, çorum!
 Mirza, caş uulum, çorum!
 Börügül uulu Börüçüm, çorum!
 Ak-kulam aksap kêtkende,
 altın taka- çes mıkı,
 bek takalap berüçüm
 Ak-balta uulu Bolotum, çorum!
 Koñguroolu-baydın
 Koş-abış, çorum.
 Tölgöçü kara Tölögüm, çorum!
 Çoroçu Kara-badışam, çorum!
 Tündö tükürün isin
 jołgo bas, çorum,
 Türsün-taylak, şuutum, çorum!
 Tütöp turğan mıltıkka, çorum,
 türs kaçırıp uruşkan, çorum,
 karañdy karsaktın isin
 cañıbas
 Kabılan-taylak, ay çarkın, çorum!
 Ay-minen künüñ é, çorum,
 ortosunan bütkenüm, çorum,
 kün tübündö tayğanım, çorum,
 ortosunan bütkenüm, çorum,
 kursakka büssö bir bütken, çorum,
 kundakka cassa bir catkan, çorum,
 köskö sayğan Kök Sırgak, çorum!
 "Kapırdın kanı bolğunça", çorum,
 "Busurman kulu
 bolom!" dep, çorum,
 ak ténki bulun çaçkanım, çorum,
 Altaylağan Kalmaktan,
 ér öldürüp kaçkanım, çorum!
 Sar'ala mingen Almambet, çorum!
 Ak-kulamı toktotkon, çorum!
 On éki kistın koluna, çorum,
 cumurulap çaldırğan, çorum,
 cibekten kıñan noktom bar-
 çeçpey (?) turup katınar, çorum!
 Emdi kırk çoro ünün ukkanda,
 Ak-kulağa kamalap kêtpespi?
 Manas'ın ünün ukkan soñ,
 batırşa tüşpöspü?
 Öküm-bolot, Törö-bék,
 "Aç-buudan!" ünün sabıtır,
 kate süröp kalıpır-
 başın çaykap salıpır.
 Ak-kulam karasañ,
 asıl ténkék Er Manas
 Ak-kulamı süröptür,
 Aç buudan ötkörüp
 kayra tarıp turupdur.
 Orus-ta bolso, kan édi,
 acemden doğan yeğenim, yiğidim,
 Elin, Seyit, iki oğul, yiğitlerim,
 Kazaktarin Karganday'ı, yiğidim,
 Mirza, genç oğlunu, yiğidim,
 Ak-kula atım aksayınca,
 altınlı demir nal takan,
 bakar çivi ile mıhtayan,
 Bören'inin oğlu Börüçü,
 Ak-balta oğlu Bolotum, yiğidim,
 Konguroolu-bay'ın oğlu
 Koş-abış, yiğicim,
 Ey, fale. kara Tölök, yiğidim,
 garçeği bıktıran Kara-badışa, yiğidim,
 gece tiliğ izini
 kaybetmeyen yiğidim,
 Türsün-taylak Şuutım, yiğidim,
 doldurmuş tüfek ile, yiğidim,
 cenkte düşmanı kaçırın yiğidim,
 karanlıkta bozkır tiliğ'sinin
 izini şaşmadan bulan
 Kabılan-taylak, ay ışığı yiğidim.
 ay ile güneşin, yiğidim,
 ortasından doğan, yiğidim,
 şohar vakti bekçi köpeğim, yiğidim,
 ortasından doğan, ey yiğidim,
 ana rahmine tek başına düşen yiğidim,
 kundakta tek başına yatan yiğidim,
 gözahı Kök Sırgak yiğidim,
 kafiye han olmaksana
 müslüman kulu olayım
 diyen, yiğidim,
 bütün gümüşünü sağan yiğidim,
 Altayca konuşan Kalmukların
 ırlarını öldürüp bize kağan, yiğidim,
 Sarı-ala'ya binen Almambet yiğidim!
 Ak-kula'yı hazırlayım, yiğitlerim,
 on iki kızın elleriyle, yiğitlerim,
 eğirip ördüğün, yiğitlerim,
 ipekli bir yular var, yiğitlerin,
 bunu ona bağlayın, yiğitlerim!"
 Kırk yiğit bu sözü duyunca,
 Ak-kula'nın çevresini sarmazlar mı?
 Manas'ın sesiri alının
 hep erce yola düştüler,
 Öküm-boiot'la Türtö-bek,
 Aç-buudan'ı buğurdılar.
 Onu iferi saldılar.
 At öfke ile baş savurdu.
 Ak-kula ata bakarsan
 ateşli can bu asil Er Manas,
 Ak-kula'yı sürmekte hep.
 Aç-buudan'ı geçti derken
 onu arkada bıraktı.
 Rus da olsa han idi o,

- бир талай элдин баш эди.
'Ач-бууданды жолго жакшы
кылагык!
Жолго жакшы кылган соң,
1540 Ак-кулашын көтүрөн
анан сазып кетелик!
Көй-кашкасын чоңултуп,
Чоң Жолой-каш айгыт дейт.
Батыр Манас карасаң,
1545 тура канды Ач-буудан!
Жар Кудайга жалынып,
Жасаганга сыйнып,
Ач-бууданды тарт'эле.
Жыгыларга жер таптай
1550 тоо кулаган эмедей
жерди казы жогупду!
'Оштук-минен жыкты!' деп,
Өкүм-болот, Төрө-бек,
Манастын чоросун келип чап'эле,
1555 кызык уруш болду дейт.
Энди айды карасаң,
күнү-түнү он төрт күн
пайза-минен сайышып,
жаркасы кокко чыгышып,
1560 балта-минен чабышып,
балдагынан айрышып,
казын-минен чабытып,
жаны колдо алынып...
казын уруш болгон соң,
1565 Капырдын ханы Чоң Жолой,
Каңкайдаң кабар жеткен соң,
агар алтын, ак күмүш,
Жолой талап алган соң,
Аштайлаган көп Капыр
1570 намыс кылып кеткен соң,
он беш чоро баш болуп,
Алмамбет тураң урушта,
желекти жерден түрүшүп,
түпөктү пайза сүрүшүп,
1575 баты-көсүн баралал,
бүткөн бойун жаралал,
кой боорундай кара кан
койнунга жаман толушуп,
Капырдын иши оңошуп
1580 ак каңгы иер сырдыган
каңын жара чаптырып,
кан жөткүрлү Алмамбет...
Кытайлардын Коңур-бай
өштүү, көктүү кул экен.
1585 Сар'аланы жүргүспөй
Сар'ала минген Алмамбет
Айгыр-жалы бос төндү
Сар'аланы жүргүспөй,
жан башы толгон ок болду,

bir talay éldin baş édi.
'Aç-buudandı colğo
cakşı kulahk!
Colğo cakşı kılğan soñ,
Ak-kulaşın kötürön
anar saap kételik!
Köy-kaşkasın çoñultup,
Çoñ Coloy-kar ayıtı deyt.
Batur Manas karasañ,
tura kaldı Aç-buudandı
Car Kudayğa calınıp,
Casanğa sıynıp,
Aç-buudandı tart'эле.
Cığılarğa jer tappay
too kulağan emeday
cerdi kazı joğupdu!
'Oştuk-minen cıktı!' deş,
Öküñ-bolot, Törö-bék,
Manastın çorosun kelip çapt'эле,
kızık uruş boldı deyt.
Éndi aydı karasañ,
künü-tünü on dört kün
paysa-minen sayışıp,
carkası kökkö çığışıp,
balta-minen çabışıp,
baldağınan ayırışıp,
kızıñ-minen çabışıp,
canı koldo alınıp...
kızık uruş bolğon soñ,
Kapırdın kanı Çoñ Coloy,
Kañkaydan kubar cétken soñ,
ağar altın, ak kümüş.
Coloy talap alğan soñ,
Altaylağan köp Kapır
namıs kılıp kétken soñ,
on beş çoro baş bolup,
Almamбет тураñ uruşta,
celekti cerden türüşüp,
tüpekti paysa sürüşüp,
başı-kösün baralap,
bütken boyun çaralap,
koy boorınday kara kan
koynuna çaman toluşup,
Kapırdın işi oñoşup
ak kañğı ier sırdağ
kaşın çara çaptırıp,
kan cötkürdü Almamбет...
Kitaylarдын Koñur-bay
öştüñ, köktüñ kul éken.
Sar'aladı cürgüspöy
Sar'ala mingen Almamбет
Ayğır-calı bos töñdü
Sar'aladı cürgüspöy,
can başı tolğon ok boldı,

bir sürü insanın başı idi.
Aç-buudandı yola
çıkartalın!
Onu yola çıkartalın,
Ak-kulaşın arkasından
biz onu yola salalım!
Erlerini toplayarak,
onu Coloy Han böyle demişti.
Bahadır Manas bir baksana,
durukladı Aç-buudandı!
Mevlana Hüda'ya yalvarıp
Yaratana sığınıp,
Aç-buudandı tart'eler!
Yuvarlanacak yer bulamayan
dağdan yuvarlanan kocakarı gibi
yeri tutup yığıldı!
Fenalık yapıldı diye
Öküñ-bolot, Törö-bek
Manas'ın yiğitlerine saldırdılar,
kızgın vuruşına başladı.
Artık ayın günlerini sayarsan
gece gündüz tam on dört gün
ımraklarla çarpıştılar.
parıltısı göklere vurdu hep.
Baftalarla vuruştular,
baltalarla koparıp,
kılıçlarla yarıdılar.
Oklarını ellerine alıp
kızgın vuruşmalar'eldi.
Kañı hanı Çoñ Coloy'a
Kañkay'dan haber gelince
sarı altın, beyaz gümüşü
Coloy gelip yağma etti.
Altayca bağırarak kâfirler
bir çok fenalık edince
on beş yiğidin başına geçip
Almamбет cenge karıştı.
tuğ: yerden kaldırdı o;
püsküllü mızrağını kaldırdı,
baş göz yarı here,
bütün gövde yaralanmış.
koyun ciğeri gibi kara kan
göğsünü doldürmüştü hep.
Kañrın işi iyi gitti,
maden çivili alaca eyerin
kayışı iki parça oldu,
kızı: kan kustı Almamбет...
Çinlilerin Koñur-bay'ı
pek kineli bir çapkın idi.
Sar-ala'yı oradan yürütmedi,
Sar-ala'ya binen Almamбет
Ayğır-calı'nın boz tepesine
Sar-ala'yı yörtkeledi.
kalças: hep oklar doldu,

1590 кабылан төрө жок болду!

Эки жагың мараңып,
Алмамбет төгөрөктө каранып-
Опу тентек кел'атат!
Өзүнөн өзү оңурайт,

1595 Ак-куланы ары-берэ жетелең!

Сары озоң чалын кетчесиң!
Туягына кан түшүп,
бар таман болуп калбасың!
Алмамбет туруп мыны айтат:

1600 'Көй-гашкаеын көбү келет.

көбү жок, төрөм,
Сап-кашканын жарым келет,
жарымы жок, төрөм,
жылкылуу жерге туякчы, төрөм,
элдүү жерде көңөк жат, төрөм,
кыстуу жерде ойношчу, төрөм,

1605 ак каңгы иер сырдыгаш, төрөм,

кашын жара чаптырып, төрөм,
кан жеткирдү Алмамбет, төрөм!
Алгы араан Канырдан, төрөм,
арасына таштадың, төрөм.

1610 Кандай шумдук

баштадың, төрөм?
Анда айтгың Эр Манас:
'Андай болсо, ай жаркып, чором,
өзү жакып, күн жаркып, чором,
Кыгуруолу-байдың

Кот-абам, чором,

1615 кош ал-минен үйгө бар, чором!

Сары-өзөн Чүйдү
кыдырып, чором,
бир Чөнөрдү ала көр, чором,
кең Таластып ботолда, чором,
Алгы-байдың аралда, чором,

1620 атаксам Жакып-байдың

эли болучу, чором,
төкөр уста болучу,
бердим эле беш ай жүсү болголу,
Ак-албарс сымал калгалы,
Кылдыб'экен кылышты.

1625 соктуб'экен соотты?

Кылбаса эмди кылышты,
соккосо эмди соотты,
төкөр устаны бир өлтүрүп салыңар!
Жатык тилдүү Ажыбай, чором,

1630 мыпдан ары сен барсаң, чором,

наргы атасы Камбар-кан,
өзү атасы Айдар-кан,
Айдар уулу Көкчөгө
Кок-ала атын берсин де!

1635 Кок-ала атын бербесе,

Кок-аласы көскө жеткинче,
Көкчөдөн башка жоом жок!

кабылан төрө чок болду!

Эки чагын мараңып,
Алмамбет төгөрөктө каратып
Ошу тентек кел'атат!

Өзүнөн өзү оңурайт,

Ак-куланы ары-берэ жетелеп!

Сары озоң чап кетпесин!

Туягына кан түшүп,

бар таман болуп калбасың!

Алмамбет туруп мыны айтат:

'Көй-гашкаеын көбү келет,

көбү чок, төрөм,

Сап-кашканын чарым келет,

чарым чок, төрөм,

чилкилуу чөргө туякчы, төрөм,

элдүү чөргө көгөн чал, төрөм,

кыстан чөргө ойнашчу, төрөм,

ак каңгы иер сырдыгаш, төрөм,

кашын жара чаптырып, төрөм,

кан чөткүрдү Алмамбет, төрөм!

Алгы араан Канырдан, төрөм,

арасына таштадың, төрөм.

Кандай шумдук

баштадың, төрөм?

Анда айтгың Эр Манас:

'Андай болсо, ай чаркып, чором,
өзү чакып, күн чаркып, чором,
Кыгуруолу-байдың

Кош-убам, чором,

кош ал-минен үйгө бар, чором!

Сары-өзөн Чүйдү

кыдырып, чором,

бир Чөнөрдү ала көр, чором,

көң Таластын бойунда, чором,

Алгы-байдың аралда, чором,

атакем Чакып-байдың

эли болучу, чором,

төкөр уста болучу,

бердим эле беш ай чүсү болголу,

Ак-албарс сымал калгалы.

Кылдыб'экен кылыш,

соктуб'экен соотту?

Кылбаса эмди кылыш,

соккосо эмди соотту,

төкөр устаны бир өлтүрүп салыңар!

Чатык тилдүү Ажыбай, чором,

мындан ары сен бурсаң, чором,

наргы атасы Камбар-кан,

өзү атасы Айдар-кан,

Айдар уулу Көкчөгө

Көк-ала атын берсин де!

Көк-ала атын бербесе,

Көк-аласы көскө жеткинче,

Көкчөдөн башка жоом чок!

Капылан ефенди чок олду!

Ики яна чыгыңа бөкөрөк

Алмамбет ефенди тарады:

Ай бак, атыңа кан гелiyor!

көндү көңдөгө конушуп

Ак-кула'ны сага, сола чөкiyor!

Чархат топлансам,

тирнеклери кан отурмасам,

бүсбүтүн хаста олмасам!

Алмамбет деди ки

"Ерлерин ким гелди, ким

гелмеді, ефенди,

гүчлүлери бир кысмы гелди,

ярысы чок, ефенди,

ал олган yerde нал изи олур, ефенди,

халк олган yerde хурсыз булуур, ефенди,

кыз олган yerde ашук болуур, ефенди,

маден чивили, алака ейерин, ефенди,

бак кайгы жарылды, ефенди,

кан кусту Алмамбет, ефенди,

алты кавир сүртүсүнө, ефенди,

бени салды, ефенди,

наси! бөйле фена бир иш

еттин, ефенди!"

О zaman Er Manas dedi ki:

"Ya böyle mi, ay işiği yiğidin,

özün güzel gün işiği yiğidin,

Konguroolu-bay'ın oğlu,

Koş-abam, yiğidin,

iki atla evine gidiyor, yiğidin,

sarı yalaklı Çu boyuncu

atını sür, yiğidin,

Çönör dağına aşır, yiğidin,

geniş Talas boyunda, yiğidin,

Altı-bay'ın kabilesinde, yiğidin,

babam Çakıp'ın

yurdunda, yiğidin,

bir Tökör usta var,

işte beş ay evvel ona,

kırılan şu kılıcı vermiştim,

kılıcımı tamir etti,

zırhımı da o yapmıştı.

Kılıcı yine yapmaz ise,

zırhı şimdi yapmaz ise,

Tökör usta'yı öldürün!

Talı: dilili Acı-bay, yiğidin,

henden önce sen git, yiğidin,

arka atası Kambar Han,

kendi babası Aydar Han,

Aydar'ın oğlu Kökçö'ye

Kök-ala atını versin, de!

Kök-ala atını vermezse

Kök-ala'yı görmezsen.

Kökçö'den başka düşmanını yok!

Кең Алжап ичинде,
өст'ай экен Жамгырча,
1640 Жамгырчыга жетип айт,
алтып көстүү Мердийен,
Мердийенди берсин де!
Мердийенди бербесе,
Жамгырчыдан башка жоом жок!

1645 Сүт-болотту берсин де!
Кар'уста кылып бек соккон.
Сүт-болот өзү жакш'эле.
Андан ары сен барсаң,
эл четинде Кошой бар,

1650 журт карысы киш' эле,
анда бат алып кайт!
Андан ары сен барсаң,
Абылай, Жаңгыр, Кан-кочоң
андан бата алып кайт!

1655 Ажыбай жүрүп кетти дейт,
Көңгүрөөлү уулу Кош-абыш
кош ат-минан чапты дейт,
сары-өзөн Чүйдү кыдырып,
бир Чөңөрдү ашты дейт,

1660 кең Таластын боюнда,
кең Кол-ата оюнда,
Жакып-бай эли бар экен,
Алты-байдын арианда.
Төкөр уста барды дейт,

1665 айткан экен устата.
Төкөр уста мыны айтат:
'Кылдым эле кылышты, чоро,
соктум эле соотты, чоро!
Мен тентекке барайн, чоро,

1670 Манаска жооп айтайн, чоро!
Кылыштын жайын айткан сен, чоро,
кара бээ минип кайтайн, чоро,
Каныкейге айтайн, чоро!
Төкөр уста мыны айтты,

1675 атка минип бастырды,
Манасты көстөй бастырды.
Манаска желе келген сен,
Манаска салам берген сен,
Манас айтты устата:

1680 'Кылдың'эле кылышты, даркан!
соктуң'эле соотты, даркан?
Төкөр уста жооп айтты:
'Кылдым эле кылышты, тентек,
соктум эле соотты, тентек!

1685 Кылыштын жайын айтайн, тентек!
Кылууна чыдабай, тентек,
жамап жаңым кыйналды, тентек;
өгөсүп чыдабай, тентек,
элү огом жоюлду, тентек;

1690 согууна чыдабай, тентек,
сом балкалар жоюлду, тентек;

Këñ Alcan içinde,
öst'ay êken Camgırçı.
Camgırçıga cétip ayt,
altıp köstüü Mërdiyén,
Mërdiyéndi bërsin dé!
Mërdiyéndi bərbese,
Camgırçıdan başka joom cok!

Süt-bolottu bërsin dé!
Kar'usta kılıp bék sokkon.
Süt-bolot özü cakş'эле.
Andan arı sën barsañ,
él çetinde Koşoy bar,

curt kartı kış' эле,
andan bata alıp kayt!
Andan arı sën barsañ,
Abılay, Cañgır, Kan-kocoñ
andan bata alıp kayt!

Açıbay cürüp ketti ceyt,
Köñgüröölü uulu Koş-abış
koş at-minen çaptı ceyt,
sarı-özön Çüydü kıldırıp,
bir Çöñördü aştı ceyt,

këñ Talastın boyunda,
këñ Kol-ata oyunda,
Cakıp-bay éli bar êken.
Altı baydın aramca.
Tökör usta bardı ceyt,

aytkan êken ustağa.
Tökör usta mını aytat:
'Kıldım эле kılıştı, çoro,
soktum эле soottı, çoro!
Mën tëntekke barayın, çoro,

Manaska coop aytaın, çoro!
Kılıştın cayın aytkan soñ, çoro,
kara bée minip kaytaın, çoro,
Kanıkeyge aytaın, çoro!
'Tökör usta mını aytıp,

atka minip bastırdı,
Manastı köstöy bastırdı.
Manaska cete këlgen soñ,
Manaska salam bërgen soñ,
Manas ayttı ustağa:

'Kıldırıb'эле kılıştı, darkan?
soktuñb'эле soottı, darkan?
Tökör usta coop ayttı:
'Kıldım эле kılıştı, tëntek,
soktum эле soottı, tëntek!

Kılıştın cayın aytaın, tëntek!
Kılurıa çıdabay, tëntek,
camap canım kınaldı, tëntek;
ögösünö çıdabay, tëntek,
élü ögöm çoyuldu, tëntek;

soğuşına çıdabay, tëntek,
som balkalar çoyuldu, tëntek;

Geniş Alcan mendeğinde
Er Camgırçı yaşanaktı
Camgırçı'ya gıl de ki:
onda atır gözli Mërdiyen var
Mërdiyen'i versin, de
Mërdiyen'i vermezse,
Camgırçı'dan başka düşmanım yok!
Süt çeliği de versin de!

Oru kar üstüne işledi,
bu süt çelik pek güzeldir.
Ondan öteye gidersen.
bu yurttā Er Koşoy yaşar,
halkın en yaşlısıdır o,

git onun duasını al!
Oradan ileri varırsan,
Abılay, Cañgır, Kan-koco'dan
sen dua al gel!

Açı-bay yürüyüp gitti,
Konguroolu oğlu Koş-abış
iki ada koşu gitti,
sarı yataklı Çu boyunca gitti,
Çöñör dağına da aştı,

geniş Tulas'ın boyunda,
geniş Kol-ata vadisinde,
Cakıp-bay'ın halkı yaşar,
Altı-ay aşiretinde.
Oradaki 'Tökör Usta'ya var,

ona hanır sözünü de
O zaman Tökör'üştā dedi ki:
"Ben kılıcı yaptım, ey yiğit,
ben zırh da yaptım, ey yiğit,
ben şu ateşli canı gideyim, ey yiğit,

Manas'a cevap vereyim, ey yiğit!
Kılıcı methedeyim, ey yiğit,
kara kırağa binip döneyim, ey yiğit,
Kanıkey'e haber vereyim, ey yiğit."
Tökör usta böyle ceyip
ata bindi

Manas'a yollandı.
Manas'ın yanına varınca,
Manas'a selam verdi.
Manas, ustaya dedi ki:

"Kılıcı yaptın mı, sanatkar?
Zırh da yaptın mı, sanatkar?"
Tökör usta cevap verdi:
"Kılıcı yaptım, ateşli canı,
zırh da yaptım, ateşli can!

Kılıcı methedeyim, ateşli can!
Bu işe dayanamayıp, ateşli can,
canım çok yandı, ateşli can.
eğeye dayanamadı, ateşli can,
elli eğim köreldi, ateşli can,
düşmaceye dayanamadı, ateşli can,
som balaların kırıldı, ateşli can,

- басууна чидабай, тентек,
балдарым бары жадады, тентек!
"Мизи сары болсун!" деп,
1695 мизин ууга сугардым, тентек!
Өзүңдү карап шилтебе, тентек:
кетуу урушка салыңар, тентек!
Кайга жүрдү Эр Манас,
кырк чорого келди дейт.
1700 Кабылан тууган Эр Манас
кырк чорого айтты дейт:
'Сайындык-саргыл минели, чором!
эриксе-кулан аталы, чором,
эрикпес-мойрого аталы, чором!
1705 Үч-кароолга баралы, чором.
Айдар-кан уулу
Көкчөдөн, чором,
Көк-ал'ат сурап берген
жок, чором,
малга кароо "Шык тыр!" кул, чором,
Көкчөдөн батка жом
жок, чором!
1710 Эртек-минен туруңар, чором!
Сар'алага мине көр, чором!
Үч-кароол отуп бар, чором!
Калдырагын салыңар, чором,
Калдай малын көрүп кел, чором!
1715 Салбырагын салыңар, чором,
Жайсаң малын көрүп кел, чором!
Жаңгыс аттын жолунда, чором,
Жа-Меркеенин жегинде, чором,
Кызыл-көкөп жайы бар, чором,
1720 Капырдын каны Чоң Жолой
жылкысын оттор жатаг дейт,
жылкыны чалып алыңар!
Жылкы оттор ол болсо,
жылкы басып алалы!
1725 Көрүнбөй күрмөн кийели!
Топу тоноп алат!
Таң түңкүйүп аткан соң,
тараза жылдыс баткан соң,
жылдыска оттор чыккан соң,
1730 Сар'алагы минди дейт,
Сар'ала минип Алмамбет,
чалгына жүрүп келди дейт,
жаңгыс аттын жолунда,
Жа-Меркеенин жегинде
1735 Капырдын каны Чоң Жолой
жылкысы оттор келиптир,
төгөрөктө кастырын
жер арытын бастырып,
жер арытын алган соң,
1740 кайта салды төрөгө,
төрөгө келип айтты дейт:
'Жаңгыс аттын жолунда,
- basuuna çidabay, ténlek,
balдарым бары cadady, ténlek!
"Mizi sarı bolsun!" dep,
mizin uuga suğardım, ténlek!
Özüñdñ karap şiltebe, ténlek:
ketuu uruşka salıñar, ténlek!
Kayta cürdü Er Manas,
kırk çorogo keldi deyt.
Kabılan tuuğan Er Manas
kırk çorogo ayttı deyt:
'Sayındık-sargıl mineli, çorom!
érikse-kulan atalı, çorom,
érikpese-möyrögö atalı, çorom!
Üç-karoolğa baralı, çorom,
Aydar-kan uulu
Kökçödñ, çorom,
Kök-al'at surap bergen
cok, çorom,
malğa karmo "Şık tır!" kul, çorom,
Kökçödñ başka çorom
cok, çorom!
Érték-minen tutuñar, çorom!
Sar'alağa mine kör, çorom!
Üç-karool ötüp bar, çorom!
Kaldırağın salıñar, çorom,
Kalday malın körüp kél, çorom!
Salbırağın salıñar, çorom,
Cayzañ malın körüp kél, çorom!
Cañıs atın colurda, çorom,
Ca-Mérkénin ceginde, çorom,
Kızıl-kökön çayı bar, çorom,
Kapırdın kanı Çoñ Coloy
calkısın ottor catat deyt,
calkı çalıp alıñar!
Calkı ottor ol bolso,
calkı basıp alalı!
Körünböy kürmön kiyeli!
Topu tonop alalı!
Tañ tññküyüp atkan soñ,
taraza cıldıs batkan soñ,
cıldıska ottop cıkkın soñ.
Sar'aladı mindi deyt,
Sar'ala minip Almambet.
çalğınğa cürüp keldi deyt,
cañğıs atın colunda.
Ca-Mérkénin ceginde
Kapırdın kanı Çoñ Coloy
calkısın ottop kéliptir,
tögöröktö kastırıp
cér arıtıp bastırıp,
cér arıtıp alğan soñ,
kayta saldı törögö,
törögö kélip ayttı deyt:
'Cangıs atın colunda,
- basmağa dayanamadı, ateşli can,
körüñüm patlıx, ateşli can,
kılıcın ağı sarı olsun diye.
keskin yerine ağı sürdüm, ateşli can,
kencine doğru sallama, ateşli can,
sert düşüşte kullan, ateşli can!"
O zaman Er Manas evine koştı.
kırk yiğidine kavuştu.
Kaplan doğan Er Manas,
kırk yiğidine dedi ki:
"Çabuk olun atlara binelim, yiğitlerim,
isterseniz kulan vuralım, yiğitlerim,
istemeyseniz hedefe atalım, yiğitlerim!
Üç-karool'a varalım, yiğitlerim.
Aydar Han'ın oğlu
Kökçö'den, yiğitlerim,
Kök-ala atı istedik. veren
yok, yiğitlerim,
davar göham o köleden, yiğitlerim.
Kökçö'den başka düşmanın
yok, yiğitlerim!
Sabahleyin erken kalkın, yiğitlerim!
Sen Sarı-a'ya bin, yiğidin!
Üç-karool'a kadar git, yiğidin!
Ok çantasını sallandıran, yiğidin,
Kalday'm malını gör de gel, yiğidin!
Ok çantasını sallandıran yiğidin.
Cayzan'ın malını gör de gel yiğidin!
Yalnız atının yolunda, yiğidin,
Ca-Merke'nin yanında, yiğidin,
Kızıl-kökön denen yer var, yiğidin.
kafirin hanı Çoñ Coloy
orada at sürülerini otlatır,
atları çalıp getirin!
Atları otlar görürseniz,
sürüyü yakalayıp alın!
Kimseye görünmeden kaputları giyin!
Yağma edip gelin!
Tar yeri ağarıp,
Terazi yıldızı batarken,
güneş parlayıp çıkarken,
Sarı-ala'ya bindi.
Almambet Sarı-ala ya binip
keşif yapmaya çıktı.
Daracak bir at yolunda,
Ca-Merke'nin tam kenarında
kafirin hanı Çoñ Coloy'un
at sürüleri otlayordu.
Dört yanına dönüp bakındı,
her tarafı araştırıcı.
Her tarafı arayınca
sonra efendisine dönerek
efendisine şöyle dedi:
"Daracak bir at yolunda,

- Жа-Меркенди жейинде,
жыккысым оттоң кешинир, төрөм.
1745 Ошу бүгүн аттаным, төрөм,
уруптамы тоо болду, төрөм,
Жолой-мытан жоо болдук, төрөм!
Түпөктү жерден сүрөлү, төрөм!
Жыткыты кытуу тийеси, төрөм!
- 1759 Капдырагың салыпкан, төрөм,
Капдайды сайып аламы, төрөм!
Манапка жоон барды дейт.
АА багыр Манас айтты дейт:
"Аты жакшы, ак жаркын, чором,
1755 атка чуак күл тууар, чором,
эр эмди жортор күл тууар, чором!
Устага жоон берели, чором!
Эмди кайссам, уст'еке даркан,
кырк кудунду боз аттып!"
- 1760 Кылычыңың кыноо дейт.
Каныкейге айта бар:
ак күрөк, торгой көс,
жакшы аттың, жери жес,
карамын огу какпаган,
1765 барадым он у бапканан,
кыргенин огу келбеген,
"Ак олпок" деген тоңум бар!
Каныкейге айта бар!
Бирди алкы жакшым да!
- 1770 Эсен барып соо кайссам,
саламат барып сак кайссам,
Жолтойлуу улуу кысы Улуу бике
өзүңө тохол кылармын,
кичи кысы Кышамышты
1775 уулуна алыш берерим!
- Эмди кайтып, уст'еке!
Уста жүрүп кетти дейт.
Эмди жылык тиймек болду дейт.
Аңгычал кызы Ак-сайкал
- 1780 Жолойдун сайбы турбайбы?
Убаады керим (?) кызы экен,
түндө түптү көрүпү,
Өргөң-мынен турду дейт,
басып келди Жолтойго,
- 1785 Жолойго келип айты дейт:
"Тоба, Жолой, чоң Каныш,
түндө жатып түп көрдүм,
түндөгү түпүм оңкон түш,
сыра жүрөгүмнүн балы
- 1790 оңтай туулан көпкөн түп!
Карачаны жамап деп,
ат түбүргүн көп уктум,
жоо көрдүгүн көп тарттым!
Асылыңды көрдүм,
1795 азабыңды көп тарттым,
багыр Жолой, чоң Каныш!

Ca-Merkenin jeyinde,
cukkas ottop keshinir, töröm.
Oşu bügün attanım, töröm,
urupşamı too boldu, töröm,
Coloy-minen жоо bolduk, töröm!
Tüpöktü cörden sürölü, töröm!
Cikim kytıty kytuu tiyesi, töröm!

Kaldırağın salıngan, töröw,
Kaldıydı sayıp alamı, töröm!
Manasqa жоон барды deyt.
AA bacyr Manas aytty deyt:
"Atı jakşı, ak jarkın, çorom,
atka çuak kültuuar, çorom,
er emdi çortor kültuuar, çorom!
Ustağa жоон берели, çorom!
Emdi kaysam, ust'eke darkan,
kırk kudenıdı bız attyp!"

Kılyçıñ kınoo deyt
Kanıkeyge ayta bar:
ak kürök, torğoy kös,
çakşı altın, jeri çes.
karamın oğı kakpağan,
baraıdım on u bapkanan,
kırgenim oğı kılbeğen.
"Ak-olpok" degen toñum bar!
Kanıkeyge ayta bar!
Birıdı alpq jakşım da!

Esın barıp soo kaysamı,
salamat barıp sak kaysamı,
Coloydun uluu kısy Uluu-bıke
özüñe tokol kılarmın,
kıçı kısy Kışamıştı
uuluña alıp bererim!

Emdi kaytıp, ust'eke!
Usta çürıp ketıti deyt.
Emdi jylık tiymek boldı deyt.
Añğıçal kızy Ak-saykal

Coloydun saybı turbaybı?
Ubaadı kırım (?) kızy eken,
tündö tüptü körüpü,
Örgöñ-mınen turdu deyt,
basıp keldi Coloygo,

Coloygo kelip aytı deyt:
"Toba, Coloy, çoñ Kanım,
tündö jatıp tüp kördüm,
tündögü tüpüm oñkon tüş,
sıra çürögümñü balı

añtay tuulan köpkön tüp!
Karacıñı çamañ dep,
at tübürgün köp uktım,
жоо көрдүğün көп тарттым!
Asılıñdı көрдүм,
azabıñdı көп тартım,
bacyr Coloy, çoñ Kanım!

Ca-Merkenin tañ kenarında
çıñamı otıayor, efendim!
bu gün atlara bınelim, efendim,
eırdı hep dağlık, efendim,
Coloy la dısqamı olduk, efendim,
tügumuzu kaldııp bız, efendim!
Aılara bıcomı edelim, efendim!
Ok çantarıñı sallandıran, efendim,
Kalday'ı soyp alalın, efendim!"
Manas'a böyle cevap verdi.
Er Manas ona deñi ki:
"Arı gıñel ay işği, yığıdım,
atlar içir gün pek çakı, yığıdım,
eriere de gıç olacak, yığıdım,
Osta'ya cevap verelim, yığıdım!
Şandı evine dönerken, çetä, sanıkanı,
kırk kısırak al da gıç,
bu, yapığın kılıç içindir.
Kanıkey'e söyle, de ki:
Güzel bir zencir zırh vardı.
yakası alın, yarı bızın,
ona hiç bir ok işlemez,
hiç bir üflek kurşunu çarmez,
hiç bir kurgun işlemez,
Ak-olpok diye bir toñum var,
Kanıkey'e söyle bunu!
Hensini güzelce saklasın, de!
Sağ kaur eve varırsam,
salametle eve dönersem,
Coloy'ın büyük kıızı Uluu-bıke'yi
sana kılma kılarmın.
küçük kıızı Kışmış'ı da
oğluna zevce çatırırım!
Haydi aruk dön evine!"
Usta oradan çıkıp gitti
Bunlar alırsa saldırdı.
Añğıçal kıızı Ak-saykal
Coloy'un kızası değıl mi?
Pek kırım bir insan idi,
gece bir rüya görmüşü.
Erkenden ayuğa kalktı.
çıkıp Coloy'a geldi o,
Coluy'a gelince dedi ki:
"Törbe, Coloy, büyük banım,
dün gece bir rüya gördüm,
bu pek müthiş bir rüyaydı.
yüreğimi ürkeren
bir rüyaydı bu.
Karacı'yı köti a,yeñi görüp
hep at sesi işitirir.
Düşman zılmını çok gövçüdüm!
Kardreñi görmedim çer,
gazabını çok istem ben,
bahadı. Coluy, büyük han!"

- Түндө түшүм бүүрүлөт;
тыканактай Эр Манас
жылкыга тийи каныштыр.
1800 жылдыкка оңтоп салыштыр.
Күнгө орой тийипир,
күрмө тоноп кийипир,
топу тоноп салыштыр!-
Бу өмөнгө болуптур?"
1805 Бу хуругап Сайкалмң
Жолойго кетип айттыла.
Канырамы качы Чоң Жолой
айткан кепти илбейт:
"Менин жылкым ким алат?"
1810 Бу чыканактай уру кул
айтыр үрү байдалды
ана качып кеткендир.
Бакты-куурай басармын;
мен ошолду жетпесем,
1815 Ченекти ченеп жетермын,
мен ошолду жетпесем,
Чекиртекти чекиртеш,
мен ошолду жетермын;
мен ошолду жетпесем,
1820 Бой-барактын кара таш
мен ошолду басармын;
мен ошолду баспасам,
Көк ойроктуу сары сас,
мен ошолду басармын;
мен ошолду баспасам,
1825 Копуту туура басаман,
Ыргайтыны апармын,
сары эсеп Чүйдүн багында,
Буураданан каттыла
1830 мен ошолду басармын;
мен ошолду баспасам,
Ач-мары дын ачкыдап
ат куйругун шүйөмүн
Чаткалдагы Манаска
1835 чабуулду койормун!
Айттырып калып бардырмен
кан батасы Канлыкүй
ан бипектен апармын,
ат соңулап салармын,
1840 кара бет, Ак-сайхал,
саа күңү кылармын!
Караганга жамал деп,
карадан туугап Кан Жолой,
мен уугап жакшы деп,
1845 камал калып сеп тийсең,
менин жылкым ким алат?
Тоолуу жерде бадам жок,
жылжыкты апар адам жок;
кара жерде көмө жок,
1850 Каптар-минен Бусурман

- Tündö tüşüm bürülöt;
tykanakтай Er Manas
cılıkka tıy kanyıstır,
cılıdka oñdop salıstır
Küngö oroy tıypır,
kürmө tonop kıypır,
topu tonop salıstır!-
Bu ömөngө boluptur?"
Bu karuğan Saykalıñ
Coleygo kėlip ayttı'la.
Kanyırdın kany Çoñ Coley
aytkan kėpti ilbeyt:
'Mėnin cılıkm kım alat?"
Bu cıkanakтай uru kul
aytır ürү bayaldı
ana kaçıp kėtkendir.
Baktı-kıuray basarmın;
mėn oşoldı cėtpesem,
Çėlėkti cėnep cėtkėrın;
mėn oşoldı cėtpesem,
Çėkirėnin caktay,
oñ oşoldı cėtkėrın;
mėn oşoldı cėtpesem,
Boy-baraktın kara taş
mėn oşoldı basarmın;
mėn oşoldı baspasam,
Kėk-oyroktın sarı sas,
mėn oşoldı basarmın;
mėn oşoldı baspasam,
Koputu tuura basamın,
Yrgaytıny aparamın,
sarı özöp Çüydün bağında,
Buurulanın katıtlı
mėn oşoldı basarmın;
mėn oşoldı baspasam,
Aç-marı dın ačkıda
at kuyruğun şüjömün
Çatkılдагы Manaska
cəbuldu koyormun!
Ayttırıp kalıp bərdırmen
kan balası Kanıkėy
aş bipekten aparamın,
at soñulanı salarmın.
Kara bėt, Ak-saykalı,
saal künü kılarmın!
Karağanга jamal dėp,
karaдан tuuğan Kan Coley,
mėni uugaп jакшы dėp,
1845 kamal kalıp sep tıyseñ,
mėniñ cılıkm kım alat?"
Tooluu жерде бадам cок,
cılıkmıñ alar adam cок;
kara cėrде көмө cок,
Kapırt-mınen Busurman

- Rüyarı hemı korkutıyor,
arşın boydu Er Manas
sürülerine sejdımanış,
yıldızlara doğru balap,
yüzünü güneşe çevirmiş,
elbise yağmalap sınaa giymiş,
başlık yağmalayıp başına geçirmiş!
Bunlar ne demek olsa gerek?"
Bu bozuk Saykal işte böyle
Coley'a gelip söylemişti.
Kafırın kızı Çon Coley
söylenen sözü dinlemedi.
"Benim atımı kim çalabilir?"
Bu arşın boydu haydut
canını kısrak silaşınlı,
adıp kaçmış olacak.
Baktı-kıuray'a gideyim,
orada ona yetişemezsem,
Çekirte oio kağılığında
ben ona yetişirim.
Orada da yetişemezsem,
Boy-barak kayalaında
onu ben basarımın,
orada da yetişemezsem.
Kök oyrok suzlığında,
ben ona yetişirim.
Orada da yetişemezsem
doğru Kopu'ya giderim.
Yrgaytı'yı aşırtırım ben,
sarı yalıklı Çu'nun başında
Buurula'nın karşısına
ben onu elbet basarım.
Onu orada da basamazsam
Aç-maral'ın tepesinde
at kuyruğu: çözerim ben
Çatkal üstünde Manas'a
çapuluna yanında koyar mıyın?
Yvlenmez için bir çok para verdiği,
han kızı Kanıkay:
ince bileğinden tutup,
atımı arkasına atuyum,
ben Ak-saykalı kadını
sana catiye verdim.
Karaçay'a fena deyip,
şerden doğan Han Coley,
beni, asil doğmuş diye,
bana kaçıp karım olsan,
atlarımı kim alabilir?
Dağlık yerde badem yoktur,
atımı alacak adam yoktur,
topraklarda gemi yoktur.
kadın ile müslümanda

- ман каш кайтарар неме жок!"
Аңгычал кызы Ак-сайкал
'Аңкылдабай тим олтур,
асты Жолой оңбо!' деп,
1855 Ак-сайкал чыгып сүйлөнүп,
Сайкал басты балдары а,
'Сундуруп пайза тартаган,
сумбаттуу Болот кунурум,
качыргандар катынашын
1860 кайраттуу Болот кунурум,
аткең Жолой болбоду,
Ач бууданды алыңар!
Асыл тууган Манастын
көтүрөп кууш багынар.
1865 жылкыны айрып кашынар!
Намыс андан бүтпөйбү?
Түндө түнүм бузулат,
Көкөтөй-кандын ашында
Бок-мурундай төрөнүн
1870 ону каптын кашында
агар алтын, ак күмүш
таппа алды аткең
мен коркомун ошундан,
оңо-турган иш болбойт!"
1875 Өкүм-болот, Төрө-бек,
кап атасы Жолойго
басып келди балдары,
атасы Жолойго кеп айтат:
'Каранын каны. Кан Жолой,
1880 аткең, Ач-бууданды мага бер!
Чыкканактай уру кул
көтүнөн кууш барайн!
'Жылкыны айрып салайн!"
Капырыгы каны Чоң Жолой
1885 анда айты балдарга:
'Андый дөбө, жап балдар!
О чыкканактай уру кул-
атасы хайгып куупту,
энеси эгис туупту!
1890 Ач-бууданды бербеймин!
Ач-бууданды берген соң,
"Үйүнө жатып калды!" деп,
өлкөсү кобор Манастын!
Ач-бууданды мен мисемин,
1895 асты балдар бербеймин.
Калдырыгы салыган
Калдайым келчи катыма,
белдемчиси катыган
Мечиним келчи катыма,
1900 салбырагы салыган
Жайзаным келчи катыма!
'Таргыт-таз келчи кашыма!"
'Таргыт-таз дагы жаккан соң,
палыма карап алган соң,

man каш kaytarar neme cok!"
Añgyçal kızı Ak-saykal
'Añkıldahay tim olotur,
astı Coloy oñbo!" dep,
Ak-saykal çetti süylönüp,
Saykal bası baldarğa.
'Sundurıp payza tarpağan,
sumbatıı Bolot kulumum,
kaçırganıan katıpağan
kayratıı Bolot kulumumı,
atkeñ Coloy bolııodu,
Aç-buudandı alıñar!
Añıl tuğan Manastın
kötörön kuup bağıñar,
çilkını ayırıp salıñar!
Naması andan bütöybü?
Tündö tüñün buzılat,
Kökötöy-kandın aşında
Bok-murunday törönin
oñı kanın kaşında
ağar altın, ak kümüş
talap aldı atkeñ
mën korkomun oşundın,
oño-turğan iş bolıoyt!"
Öküı-bolot, Törö-bek,
kan atası Coloygo
basıp keldi baldarı,
atası Coloygo kıp aytat:
'Karanın kını, Kan Coloy,
atkeñ, Aç-buudandı mağa ber!
Çıkanakıay uru kulı
kötörön kuup barayın!
'Çılkıny ayırıp salayın!"
Kıpırdın kan: Çoñ Coloy
anda ayıtı baldarğa:
'Anday dëbe, çap baldar!
O çıkanakıay uru kul-
atası kayıp kuupıı,
ënesi egis tuupıı!
Aç-buudandı bërbeıymın!
Aç-buudandı bërgen soñ,
"Üyünö çatıp kaldı!" dep,
öpkösü köbör Manastın!
Aç-buudandı mën mısımın,
astı baldar bërbeımin.
Kaldırığın salıñar
Kaldayım këlçi kaşına,
beldemçisin yalıñar
Mecinim këlçi canıma,
salıtrağın salıñar
Çayzalıım këlçi kaşına!
Targıt-taz këlçi kaşına!"
Targıt-taz dalgı cakkan soñı,
dalına karap alğan soñı,

bana kaşı çıkacak kışı yoktur!"
Añgyçal kızı Ak-saykal
"Ses çıkarma, sus otur,
ıanoñer olam sana Coloy!" deyip
Ak-saykal söylenip çıktı,
bası çocuklarını gitti:
"Sapladığa muzağı çekmeyen,
gayretli Bolot yavrucağın,
sıvış yerinden kaçmayan
gayretli Bolot, tay yavruuı,
baban Coloy bana vermedi,
Aç-bırdan'ı sen alıver,
asıl yürekli Manas'ın
izini takip edın,
at sürülerini alın!
Namas o zaman temizlentey mi?
Beni bir rüya rahatsız etti,
Kökötöy Han'ın öli aşında
Bok-murur'un verdiğı bu aşta
işre bu hanın yurıında,
sarı altın, beyaz gümüşü,
sevgili baban çapul erri.
Bu beni çok korkıtmaştı,
Böyle işte uğur olmaz!"
Öküı-bolot'a Törö-bek
han habası Coloy'a
geldiler her iki oğlı.
Babalatına dediler ki:
"Yeryüzünün hanı. Han Coloy,
Aç-bırdan'ı bana ver haba!
Arşın boylu çapulcunun
izini takip edeyim!
At sürülerini alayım!"
Kıpırta ları, Han Coloy,
çocuklarına dedi ki:
"Öyle demeyin çocuklar,
arşın boylu çapulcunun
babası korkusundan kaçır,
anası ikiz doğardı.
Aç-bırdan'ı vermem.
Aç-bırdan'ı vermem,
ben evde kala kaldığım için
Manas'ın göğsü kabarmı!
Aç-bırdan'a ben bincirim.
asla size vermem onu.
Ok çantasını sallandıran
Kaldayım gelsin karşıma.
Çantasını sallandıran
Mecinim gelsin yanına.
Oklarını sallandıran
Çayzanımı gelsin yanına!
"Targıt-taz gelsin karşıma!"
Targıt-taz küçük kemniğini yakınca,
yanan kemniğe bakınca.

1905 Таргыл-таз туруп дагы айтат:
"Капырдан кани Чоң Жолой,
мен коркотуп дапыдап,
бу дапын ичинде
казанбактай кайрап баш

1910 кан алдынан жайлады,
туулгадай кайрап баш
туу алдынан жайлады!
Ошу бийди аттанба!
Атка каршы ай экен,

1915 эрге каршы жыл экен-
бу чыканактай хонкур ку,
жандыкка оңдоп сатыптар,
күнгө орой тийиптир,
элкы берер жол эмес!

1920 Алтанбаңа, ай жаркын, төрөм!"
Анда Жолой дагы айтат:
"Кудай-мелек сүйлөпкөн,
куруган Калмак, не дейсин?
Калдырап санынган

1925 Калдайым жүргөн каныма,
белдемчиден чалыган
Мечиним жүргөн жаным!"
Кара баш туусун көтөрүп,
Кан Жолой жүрмөк болду дейт,

1930 Кан Жолой жүрүп эерде
Таргыл-таз туруп дагы айтат:
"Кой! Кой!" десем, болбоду:
казанбактай кара баш
Кан Жолой алдынан жайлады,

1935 алтанбаңа, Кан Жолой!
Туулгадай кайрап баш
туу алдынан жайлады,
алтанбаңа, Чоң Жолой!
Жылап жылы жаманакы!

1940 Жылкы жыны о жерде
барлап уруп салсаңчы!
Кудай сага бербейби?
Сатка каршы ай экен:
ага деген болбосоң,

1945 ай жаңырттып алтаның!"
Ага Жолой болбоду,
алтанып жүрүп кетти дейт,
"Кызык ишти салам!" деп,
"Кызык уруш салам!" деп,

1950 Жолой-кан кетти чыккындап-
Уу араакты байлантап,
суу араакты ишти койт:
карт буурадай чыккындап,
Кан Жолой жүрүп берди дейт.

1955 Кан Жолой жүрүп берген соң,
Айгыр-жалы бос тонду
жылкыны ашырын таштаптыр
Батыр Манас карасаң,

Targyl-taz turup dağı aytat:
"Kapırdan kanı Çoñ Coloy,
mën korkotup dalydañ,
bu dalyñ içinde
kazanbaktay kayrap baş

kan aldınan cayıladı,
tuulğaday kayrap baş
tuu aldınan cayıladı!
Oşu biydi attanba!
Atka karşı ay éken,

érge karşı yıl éken-
bu çikanaktay xonkur ku!
cılışka oñdop satıptar,
küngö oroy tiyiptir,
elkı bérer jol emes!

Altanbañın, ay çarkın, töröm!"
Anda Coloy dağı aytat:
"Kuday melen s'ylöşkön,
куруган Kalmak, né déysin?
Kaldırañ sanyñgan

Kaldayım cürğön kaşına,
beldemçisın çalıñgan
Mecinim cürğön janım!"
Kara baş tuusun kötürüp,
Kan Coloy cürmök boldu deyt,

Kan Coloy cürüp éerde
Targyl-taz turup dağı aytat:
"Koy! Koy!" desem, bolbodu.
kazanbaktay kara baş
Kan Coloy aldınan cayıladı,

atınbaçı, Kan Coloy!
Tuulğaday kayrap baş
tuu aldınan cayıladı,
atınbaçı, Çoñ Coloy!
Çalan cılı çısañçı!

Çalkı cılı o cérde
barıp uruş salsañçı!
Kuday sağa bərbeybi?
Satka karşı ay ée:
ağa dégen bolboson,

ay çañırtıp altarñın!"
Ağa Coloy bolbodu,
altarıp cürüp ketti deyt,
"Kızık işi salam!" dep,
"Kızık uruş salam!" dep,

Coloy-kan ketti çalkındap-
Uu araktı baylantıp,
suu araktı işi koyt:
kart buuradañ çalkındap,
Kan Coloy cürüp berdi deyt.

Kan Coloy cürüp bérgeñ soñ,
Ayğır-çalı bos tondı
cılıñny aşıryn taştaptır-
Batur Manas karasañ,

Targyl-taz dedi ki:
"Kafirin kanı Çoñ Coloy,
ben korkotup bu körek kemliginden.
bu körek kemligim içinde
kazan kadar baş görünüyor.

hanın öñüne yığılıyor,
tuğluk kadar büyük bir baş
mğ öñüne yığılıyor!
Sen em sefer ata bintre!
Ata karşı ay duruyor,

Adama karşı yıl duruyor!
Bu arşın boylu kan işen kel
yıldızlara göre hareket ediyor,
güneşe göre hareket ediyor.
At verir bir düşman değil o!

Ay uşağı efendim, atma binme!"
O zaman Coloy şöyle dedi:
"Hüda ile söyleyen
Kalmuk köpeği ne dersin?
Ok çantısını sallandıran,

Kaldayım yürü karşıma.
Ok çantısına sallandıran,
Mecinin yürü yanma!"
Kara baş tuğunu uçup
Han Coloy yürümeye hazırlandı.

Han Coloy yürüyecği zaman
Targyl-taz tekrar dedi ki:
"Bırak! Bırak! dedim, dinlemedin
Kazan kadar bir baş gördüm.
Coloy'un öñüne yığıldı,

ata binme Han Coloy!
Tuğlek kadar baş gördüm,
uğanın öñüne yığıldı,
ata binme Çoñ Coloy!
Yılan yılan sürün gir!

Ar yılı yaklaşınca sen,
çık o zaman cenge gir!
Tanrı sana yardım etmez mi?
Bu ay uğursuz bir aydır.
söylediğimi dinle sen,

yani ayda ara bin sen!"
Coloy bunu dinlemedi,
ata binip yola çıktı.
İyi bir iş görüyim diye,
çok iyi vuruşayım diye,

saimarak gitti Coloy Han.
zehir rakıdan da aldı,
 önce salı rakı içti,
kart deve gibi sallandı,
Han Coloy böyle yola çıktı.

Han Coloy böyle yola çıkıp
Ayğır-çalı'nı bez tepesinden
atını aşırıp geçirdi.
Er Manas bakındı.

- 'Куугун казан келет?' деп,
1960 андын карап жатыптыр.
Андын карап жаткан соң,
жер майыны кол келет,
жолпилдешип туу келет,
мынтыктары шоодурайт,
1965 найзалары коодурайт!
Чалкыдап келе жаткан соң,
Батыр Манас мыны айтат:
'Батыр Сыргак, барсаңмы!
Көк-төкөң мөксөңм!
- 1970 Он беш Жайзаң атка мин!
Он алты Жайзаң атка мин!
Жыккыны катты тийер!
Он беш Жайзаң жасоола
көтүнөн түшүп алыңар!
- 1975 Найзалы катты кагыңар!
Жыккынын таңын көрбөйбү,
тайзаны кармап албайбы,
жыккыны достой салбайбы?
'Токтойлуу жерден тосой!
- 1980 Айгыр-жалы бос төндөн
андын карап турайы!
Кыя тартып өткөндө,
кыя сүбөдөн салайы!
Бир Кудайдан тилейи!
- 1985 Жер майыны кол келет, чором,
жолпилдешип туу келет, чором!
Андарзын (?) кол Капыр, чором,
барысы атка мингенб'эм, чором,
намыс катып салганб'эм, чором!
- 1990 Ак-куланы берм тарт, чором,
ак калгы эр сырдытат, чором,
бекем токуу салыңар, чором!
Тутам жария ылдагың, чором,
тутам жерин сырдаттың, чором,
- 1995 Көкөндөн алдым
жайзаны, чором!
Желбир-жулбар
желекти, чором,
жерден түрүп аламы, чором!
Желбиретпей найзаны, чором,
туура кармап сапаты, чором!
- 2000 Жылкыны катты тийди дейт,
жылкы тийи алган соң,
көтүнөн куугун жүргөн соң,
Айгыр-жалы бос төндөн
андын карап турду дейт.
- 2005 Жылкынын чалын коргон соң,
кашырагын салынып,
Калдай куу өтү дейт:
белдамчысың чалынып,
Мөңгү куу өтү, дейт.
- 2010 төгөрөктө марады.

- 'Куугун казан келет?' деп,
аңдып карап жатыптыр.
Аңдып карап жаткан соң,
эр майыны кол келет.
өлпөлдөшп туу келет,
мүнктан шоодурайт,
найзалары коодурайт!
Чалкыдап келе жаткан соң,
Батыр Манас мыны айтат:
'Батыр Сыргак, барсаңчы!
Көк-төкөң мөксөңчи!
- Он беш Cayzañ atka min!
Он алт Cayzañ atka min!
Calkyn katly tiyber!
Он беш Cayzañ cassoŋla
kötönön түшүп алыңар!
Nayzanu katu kağınar!
Calkının таңын көрбөйбү,
nayzanu кармап албайбы,
calkyn köstöy salbayby?
Tokoyluu жерден тосой!
- Aygır-çalı bös töñdön
añdıp karap turayy!
Kıya tırtıp ötköndö,
kıy sübödön salayy!
Bir Kudaydan tileyn!
Cır mayıp kol kėlet, çorom,
cėlpildeşip nın kėlet, çorom!
Aldarağan (?) köp Kapır, çorom,
barısı atka mingenb'ém, çorom,
namıs katıp salğanb'ém, çorom!
Ak-kulanı bėri tart, çorom,
ak kalğy ır sırdığas, çorom,
bėkem tokup salñar, çorom!
Tutam cėrin ылдатıp, çorom,
tutam cėrin сырдатıp, çorom,
Kokondön aldım
nayzanı, çorom!
Cəlbir-culbur
cėlekti, çorom,
cėiden түрүп alalı, çorom!
Cəlbirelpey nayzanı, çorom,
tuura karmap sapalı, çorom!
- Calkın katlı tiydi deyt,
calkı tiyp alğan soñ,
kötünön kuugun cürğön soñ,
Aygır-çalı bös töñdön
añdıp karap turdu deyt.
Calkının çalın көргөн soñ,
kaldırağın salñıp,
Kalday kuup ötü deyt:
beldamçisin çalıñıp,
Mėñgü kuup ötü, deyt.
tögörökte maradı,

- такіпелер kaç ci diye,
yere yatıp gözetledi.
Böy'e yatıp gözetlerken,
yer sarsan bir ordu geliyor,
neçsan tuğlar geliyor,
tıflekleri hep şakırdıyor.
mızrakları hep şakırdıyor!
Bu günbürtü yaklaşınca
Baldır Manas dedi ki:
'Er Sırgak, sen git oraya!
Kök-tök'e bineceksin!
On beş Cayzan ata bin!
On altı, Cayzan ata bin!
Al sürülerini götür!
On beş Cayzan yasafulun siz
arkasından gidin!
Mızrağı sert saplayın!
Aldarın tozu görümüyor mu?
Mızrağı sarımadılar mı?
At sürülerine doğru gümüyorlar mı?
Ben ormanda bekleyeyim!
Aygır-çalı'nın buz tepesinden
cırafa gözetleyim ben!
Siz yarılacak olursanız,
kargayı böğrüne çevirerek
ben Tanrı'ya yalvarayım!
Yer sallanıp bir kul geliyor, yığdım,
neçsan tuğlar geliyor, yığdım,
kaynaşarak, kufir geliyor, yığdım,
atlara binmemişler, yığdım,
namus bilip saldırmıyorlar, yığdım.
Ak-kula atını heri sür, yığdım,
muden kakılı ak eyerle, yığdım.
üstüne eyer örtösünü koy, yığdım.
sapı belis boyanmıştır, yığdım.
sapı güzel işlenmiştir, yığdım,
Hokand'ın aldığım bu
kargayı, yığdım,
oñur pıñır dalgalanar
bayrağı, yığdım,
kañıp götürelim, yığdım,
iki yama sallamadan kargımız, yığdım,
dimdik tutalım, yığdım.'
Atlara sert sađırdığas.
bunlara iyice yaklaşınca,
arkalarından kovalayınca.
Aygır-çalı'nın buz tepesinden
cırafa bakıp gözetleyince,
atların tozunu görince,
ok çantasını sallandıran.
Kalday oradan geçiyordu.
ok çantasını sallandıran
Mecin oradan geçiyordu.
Dört urafa bakınca o.

- Капдайдан ичмн карады,
анда Жолоой көрүпбөйт!
Оки жаагын кар'алып,
төгөрөктө мар'алып,
2015 кара көсүн кан чатып,
кайрата-туган Эр Манас.
Кызыл өкүн сур чышы,
ачуулашы турду дейт,
токойлуу жерден тоску дейт,
2020 тосун карап турду дейт,
Кийинте Жолоой келе жатат!
Тарыш-таз коштон салып сыр,
Жолоой уу арактан ичиптир,
Саарына жоо таштай.
2025 урулурга тоо таштай,
Жолоой келет чаккылдап,
Таргыл-таз туруп мыны айтап:
"Кокуй, Жолоой, чоң Кашым,
эрикпе-де, терикпе, Жолоой!"
2030 Саар жоо алдыпта, Жолоой!
Алтымыш Капдай бир барса,
ашкере сайган чоролор!
Жетимыш Капдай бир барса,
жеке сайган чоролор!
2035 Ашыкпагын, Чоң Жолоой,
асты жакта бос тоңдот:
чыкканактай уру кул
ишыл карап калыптыр!
Ашырын койо берейн!"
2040 "Койо бер!" десе, болбоуду,
ачуу жамы колдн дейт
Жолоойдун ашуу келден соң,
Таргыл таады чакт'эле,
жаалы кетет жарылыш.
2045 жатыпкан кара кан кетет жайымтап:
"Бир оймөктөн мың өл!" деп,
койо берди Таргыл-таз!
Жаскы желдей күркүрөң,
Жолоой кетти дүркүрөң!
2050 Бура тарсса, болбогон,
букадан талым алган кул:
кайра тарсса, болбогон,
кымаңдын талым алган кул!
Кабылаа тууган Эр Манас-
2055 кыя таршып откопто-
тоодай болгон Эр Жолоой
качырып койо берди!
ай дегинче болгон жок,
найзаны имерип салган жок!
2060 Кол кетерүп берген соң,
найза-мынем Эр Манас
Жолоойду келип сайган соң
түптүү хара теректей
төсөсөт'албай Жолоойду!

Kaldaydan içim karadı,
anda Coloy körüşböyt!
İki çağın kar'alıp,
töğöröktö mar'alıp,
kara köstün kan çatıp,
kayrata-mığan Er Manas
Kızıl öñün sur çatıp,
açuu aashı urdu deyt,
tokoyluu jerden tosku deyt,
tosup karap turdu deyt,
Kiyinse Coloy kele jatāt!
Targıl-taz koştın salıpıtır,
Coloy uu araktan içiptir.
Sayarına cho tashay,
uruşırğa too tappay,
Coloy kēlet çakıldap,
Targıl-taz turup minı ayıtat:
"Kokuy, Coloy, çoñ Kashiñ,
erikpe de, terikpe, Coloy!"
Sayar cho aldıpta, Coloy!
Altmış Kalday bir barsa,
aşkere sayğan çorolar!
Cētimış Kalday bir barsa,
çēke sayğan çorolar!
Aşıkpağın, Çoñ Coloy,
astı cakta bos töñdüt
çıkanaktay uru kul
aşıdıp karap kalıpıtır!
Aşıpı koyo bērcyn!"
"Koyo bēr!" dēse, bolıobodu,
açuu çaman kēlñi deyt.
Coloyduñ aşuu kēlgen soñ.
Targıl-tazdı çapt'ēle,
çağı kētet çarııp,
çağınan kara kan kētet çayıpı!
"Bir ölmöktön miñ öl!" deçp,
koyo bērdi Targıl-taz!
Çasķı çēldey kürkürēp,
Coloy kētti dürkürēp!
Bura tarssa, bolboğon,
bukadan talım alğan kul:
kayra tarssa, bolboğon,
kamañdın talım alğan kul!
Kabalaa muğan Er Manas
kıya tatıp otkōndō
tooday boğon Er Coloy
kaçır p koyo bērdi!-
ay dēğınçe boğon çok,
dayzanı imerip salğan çok!
Kol kōtōrıp bērgen soñ,
nayza-minen Er Manas
Coloydu kēlip sayğan soñ
tūptū kara tērektey
tēsēsēt'albay Coloydu!

Kaldaydan görldü o,
o görñnen Coloy değil mi?
İki aralı bakıp da
etrahın görñnce o,
kara gözñne kan doldu.
bu azamatlı doğan Er Manas'ın.
Yüzü kıpkanıza oldu,
taşkın bir hēddetle deldi,
sık urmandan görerliyorca,
gūzeleyip durıyordu.
Arkasından Coloy geliyordu,
Targıl-taz omınlı yürüyör,
Coloy zehir rakı içmekte hep,
vuruşmağā düşman bulamayınca,
gūreşmeğē bir dağ bulamayınca,
salıpı Coloy gelmekte hep,
Targıl-taz şunu dedi:
"Eşvab, Coloy büyük hanım,
acele etme sabret, Coloy!
Bak düşman kargında Coloy!
Altınış Kalday bē yürēsün,
iyi kılıç çakar bu yığıçer.
Yermiş Kalday seninle yürēsün,
nefis saplayan yığitler,
acele etme, büyük Coloy,
şu boz tepenin aıl yanında
urşın boylu bir çapulca var.
seni gözleyip duruyor.
Haydi oraya gidelim!"
Dediğini dinlemedi,
pek dena hēddetlenmişti,
Coloy böyle kızdığı için
Targıl-taz'a bir vurdu,
çenesi ikiye ayrıldı,
kara kanlar boşaldı.
"Bir ölmektenşe bin öl!" dedi.
koyuverdi Targıl-taz'ı!
Güzde kopan fırtına gibi,
Han Coloy vuruşıp gitti!
Döndürölse, dönmeyen
boğadan talım alan kul,
geri çevrilse gelmeyen,
ayrıdan talım alan kul!
Kaplan doğan Er Manas,
kıydan geçip gidersen,
dağ gibi olan Er Coloy'n,
öññne katıp kaçak et.
"Ay" dermeğe vakit bulamadı,
kargısıyla vuruşmadan,
kollarını kaldırıncı
Er Manas muzağın
Coloy'a gelip saplayınca,
derin köñli kaval emsali
Coloy yeriden nynamadı!

2065 'Эки тентик бир келсе,
абыйрмандын кеткени,
эки найза бир жессе,
ажалыңдын жеткени!' -
Сар'ала мынган Алмамбет
2070 найза-мынган сар'ала,
'тоо кулаган эмедей'
жыгып кетти Жолойду!
Кабылан тууган Эр Манас
жанындагы Ак-албар
2075 кармап алды сабынан,
сууруп алды кабынан
качырып капты Жолойду!
Казанбаңдай кайран баш
Кан алдынан жайытты.
2080 туулгадай кайран баш
туу алдынан жайытты! -
Чоң Жолой аяла өңдү дейт!
Манас жүрүп кетти дейт.
Чоң Жолой-кан ошол соң.
2085 Манас жүрүп кеткен соң,
Чоң Жолойду уулун.
Өкүм-болот, Төрө-бек,
ага кабар жетти дейт:
'Кабылан тууган Эр Манас
2090 атекенди Чоң Жолой
жылкысын алып өлтүрдү!'
Ач бооругу: таянып,
кабылан Болот келди дейт.
Сол бооругу: таянып.
2095 'Султаным аттан!' деп,
Төрө бек кото келди дейт,
Он бөшөндө качып
келет Алмамбет
Бусурман тилин-де билет,
Капырды тилин-де билет.
2100 күрмө кийип салды дейт.
Чоң Жолойду уулун
келип уруп салды дейт,
кой боорындай
кара кан
койнуна жаман толупуп,
2105 тентектин иши оңушуп,
көп Капырды качып,
Өкүм-болот, Төрө-бек,
өкөөдү анда өлтүрүп!
Аларгаан (?) көп Капыр
2110 'Мөңдү! Бурут сайды!' деп,
'Жабы! Бурут сайды!' деп,
алты араан көп Капыр
эки сууга кондуруп,
кайтып барды Алмамбет,
2115 Манаска кабар айтты дейт.
Төрө туруп дагы айтат:

'Эки тентик бир келсе,
абыйрмандын кеткени;
эки найза бир жессе,
ажалыңдын жеткени!' -
Sar'ala mingen Almambet
nayza-mingen sar'ale,
'too kulağan emedey'
ciğip ketti Coloydu!
Kabulan tuuğan Er Manas
canındağı Ak-albars
karmap aldı sabınan,
suurap aldı kabınan
kacıryp çaptı Coloydu!
Kazanbañday kayran baş
Kan alđınan çayladı.
tulğaday kayran baş
tuu alđınan çayladı!
Çoñ Coloy anda öldü deýt!
Manas ciğirip ketti deýt.
Çoñ Coloy kan ölgön soñ.
Manas çürüp kеткен soñ.
Çoñ Coloyduñ uuluna,
Öküñ-bolot, Törö-bek,
ağa kabар çetti deýt:
'Kabulan tuuğan Er Manas
atekeñdi Çoñ Coloy
cıkasın alıp öltürdü!'
Aç böörögün tayanıp,
kabılan Bolot keldi deýt.
Sol böörügün tayanıp,
'Sultanım attan!' deıp,
Törö-bek koto keldi deýt.
On bөşöñde kaçıp
kелген Almambet
Busurman tilin-de билет,
Kapyrdı tilin-de билет,
kürmө kийип салdı deýt.
Çoñ Coloyduñ uuluna
kелip uruş салdı deýt,
koy boorındaу
кара кан
koyнуна жаман толушуп,
tөñtektin işi оңушуп,
көп Kapyrdı качырды,
Öküñ-bolot, Törö-bek,
өкөөдү анда өлтүрдү!
Aldarağan (?) көп Kapyr
'Mөñdü! Burut saydı!' deıp,
'Çabı! Burut saydı!' deıp,
altı araan көп Kapyr
эки сууга кондуруп,
kayтып барды Almambet,
Manasка kabар aйтты deýt.
Törö oturup dağı aйтат:

İki delik birdeñ açılrsa
namusun girmiş demektir.
iki nazrak öñten gelirse,
ölümün gelmiş demektir!
Sar'ala çeki Almambet,
nazrak ile saldırdı,
dağdan yuvarlanan kocakarı gibi,
yere devirdi Coloy'u.
Kaplan doğan Er Manas
belinde ak kınca,
kabzasından yakalayıp
hızla kınırdan sıyrıldı.
çekip Coloy'u indirdi!
Onun kazan kadar başı,
hanın önüne devirdi,
tuğuk kadar büyük başı,
tuğun önüne serildi!
Büyük Coloy orada öldü!
Er Manas yürüñi gitti.
Büyük Coloy Han ölmüce,
Manas yo'una gidüñce,
büyük Coloy'un oğulları
Öküñ-bolot'la Törö-bek'e
ölüm haberi gitti:
'Kaplan doğan Er Manas,
habanız büyük Coloy'un
atlarını alıp öldürdü!'
Böğürlerine dayanıp,
kaplan Bolot çıkıp geldi.
Sol böğürlerine dayanıp
sultanım ata bin diyerek
Törö-bek onunla geldi.
On beş yaşında kaçıp gelen Almambet,
müşimandarı da dilini bildi,
kafirlerin dilini de bildi.
Arkasına çeker giyip
büyük Coloy'un oğullarına
gelip onlarla vuruştu.
Koyun ciğeri büyüklüğünde
bir kan pıhtısı
göğsüne fena dolmuştu,
ateşli canın işi east gitti,
kafirleri kovaladı,
Öküñ-bolot'la, Törö-bek'in
ikisini de orada öldürdü!
Aldar (?) көп Kapyr
'Mөñdü! Burut bağışladı!'
'Çabı! Burut bağışladı!' dediler.
Altı aşiretin çetirini
iki suuğa kondurup
geri döndü Almambet,
Manas'a haber götürdü.
Han Manas dedi ki:

- "Элдүү жерден:
 чогултуп,
 экиеп алгап
 кой-ганака,
 калктуу жерден
 чогултуп,
 2120 калап астап:
 сан-кашка
 барың бирдей эрсилер,
 барың бирдей берсилер,
 эртең-миңен турулар!
 Тоок үнү чыгычы.
- 2125 торгой үнү сайрачы,
 самбыректи тарт коюп.
 Манастын ураан чакырып,
 ат куйругун түбүчүр,
 Апаттаң келген Ак-келте
- 2130 тартылдата койкулуп,
 Жазойдун этин чабалы!
 Жазойдун этин чапкан соң,
 улуу кыска Улуу-бике
 устага алып берели!
- 2135 Сөстү жаңгак калбайлы!
 Калымы болуп калбайпы!
 Кыч кысын Кызылмыш
 устанын уулуна алып берели!
 Жаңгакчы уят болбойлу!
- 2140 Жаман көрүп салбасын!
 Эртең миңен турду дейт,
 туруп Манас дагы айтат:
 "Сооту жийдым сен үчүн, чором,
 сайылып өлгүн мен үчүн, чором!
- 2145 Кылышты жийдым сен үчүн, чором,
 кырылтыкты мен үчүн, чором!
 Ай балта жийдым сен үчүн, чором,
 чабытып өлгүн мен үчүн, чором!
 Отуупдап кайта качканы
- 2150 башы кетет өлүмгө,
 малы кетет тапоога!
 Жоодан мурун жаямын,
 Кытайдан мурун кырамын!
 Бууданды жийдым
 сен үчүн, чором,
- 2155 булкушуп өлгүн мен үчүн, чором!
 Мен Ташкенден алдырым,
 арабага салдырым-
 алма баштуу кой-загыр,
 аны жийдым сен үчүн, чором,
- 2160 атышып өлгүн мен үчүн, чором!
 Таң үңкүйүп аткан соң,
 самбыректи тарт коюп,
 Манастаң ураан чакырды!
 Кыңкы толгон кып Калмак
- 2165 үйүң кетүрүп чагты дейт!
- "Eldü cörden
 çoğultup,
 ekcep alğar
 köy-ğaşka,
 kalktuu cörden
 çoğultup,
 kalap alğun
 sap-kaşka
 barñ birdey ersiler.
 barñ birdey bersiler,
 érteñ-mineñ turuñar!
 Took ünü çığıçı.
- torğoy ünü sayraçı,
 sambirekri tars koyup,
 Manastır uraan çakırıp,
 at kuyruğın tübüçör,
 Apattañ kelgen Ak-kélite
- tarsıldata koykulap,
 Coloydın élin çabalı!
 Coloydın élin çapkan soñ,
 uluu kısıñ Uluu-bike
 ustağa alıp berele!
- Söstü calğan kalbaylı!
 Kalpıcı bolup kalbaylı!
 Kiçi kısıñ Kızıñıştı
 ustannın uuluna alıp berele!
 Calğancı uyat bolboylu!
 Caman körüp salbasın!
 Erteñ minen turdu deyt,
 turup Manas dağı aytat:
- "Sootu ciydım sen üçün, çorom,
 sayısıp ölgün men üçün, çorom!
 Kılışta ciydım sen üçün, çorom,
 kırışkıñ uñın üçün, çorom!
 Ay-balta ciydım sen üçün, çorom,
 çabısıp ölgün men üçün, çorom!
 Otundan kayta kaçkanı
 başı kétéť ölümgö,
 malı kétéť talooğa!
 Coodan murun çayamın,
 Kııydan murun kıranmın!
 Buudandı ciydım
 sen üçün, çorom,
- bulkuşup ölgün men üçün, çorom!
 Mén Taşkenden aldırım,
 arabağa saldırmın-
 alma baştuu koy-çagır,
 anı ciydım sen üçün, çorom,
 atışıp ölgün men üçün, çorom!
 Tañ üñküyüp atkan soñ,
 sambirekti tars koyup,
 Manastır uraan çakırdı!
 Kızıkay tolğon kıp Kalınak
- üyüñ këtürüp çagtı deyt!
- "Kalabalık yerlerden seçip aldım,
 yiğitlerim,
 sizleri, kıymetli seçkinlerim,
 yiğitlerim,
 halkı çok yerlerden seçip aldım,
 yiğitlerim,
 sizleri, kıymetli seçkinlerim,
 yiğitlerim,
 hepiniz birsiniz erlerim, yiğitlerim,
 hepiniz kuvvette birsiniz, yiğitlerim,
 erkenden kalkın, hep siz,
 horoz sesi çırılınca,
 çayır kışu cıvıldaýınca
 o zaman toplañ auz.
 Manas nidasıyla haykırın,
 atlañızu sürün.
 Alaştan gelen bıçaklarımıñı,
 alıp hep şakırdatın,
 Coloy'un halqını kuralañ biz!
 Coloy'un halqını yericeñ biz,
 büyük kızı Uluu-bike'yi
 silah ustanaza alıvereñim!
 Sözümüz yalan çıkmасыñ!
 Sözümüzde yalançı çıkmасыñ!
 Kızık kızı Kızıştı de
 ustannın oğluna alalım!
 Sözümüz yalan çıkmасыñ!
 Bize lena bakmasın o!"
 Sabah erkenden kalktılar,
 lir Manas da dedi ki:
 Zırk yığdırdım, sizin için, yiğitlerim,
 vuruşup ölün benim için, yiğitlerim!
 Kılıç yığdım sizin için, yiğitlerim,
 dövüşün benim için, yiğitlerim!
 Ay balta yığdım sizin için, yiğitlerim,
 çarpışıp ölün benim için, yiğitlerim!
 Baradan kaçmak isteyenlerin
 başını ölüme veriler,
 malını çapula verirler!
 Düşmanın bómuna ezirim,
 Çinlinin bómunu kıranmı ben!
 Yanış auzı topladım
 sizin için, yiğitlerim.
- kuşada ölün benim için, yiğitlerim,
 onları Taşken'len öldürün,
 arabalara bindirdim.
 elime başlı keskin bıçaklar
 yığdırdım hep sizin için, yiğitlerim,
 atışıp benim için ölün, yiğitlerim!
 Tañ yeri ağrıp, gün doğarken
 toplañ aralar onlar,
 Manas nidasıyla haykırılar,
 kaynaşan Kalmuk yığının
 saldırıp yere vardular!

Алгычыл кысы Ак-сайкан
камышы көп берип,
карыкдарып урунтту!
Жолойдун улуу кысы Улуу-бике

- 2170 кармап алдын. Эр Манас,
устага бөдөн чыгарды:
кичи кысы Кичмишти
кармап алып Алмамбет,
уулунан бөдөн чыгарды.
2175 Умди кайла чаакан соң,
кошунга келип

түшкөн соң,
үйгө барды Эр Манас.
'Намысым мында бүттү!' деп,
Манас үйгө келди дейт.

- 2180 Беринги тошок басты дейт,
чымындыкта курдурун.
кап батаасы Камкөй
бүлкүлдөктөн тартты дейт,
тамаша кылып жатты дейт.

- 2185 Эртеп туруп бакырат,
тозок уста дарканды
Батыр Манас чакырат.
Чакыртканда, не дейди?
'Олжонду беремин!' дейт.

- 2190 Улуу кысы Улуу-бике
Жолойдун кысы турбайбы?
Устага берди токолго.
Кичи кысы Кичмишти
уулунан кармап берди дейт.

- 2195 'Кыдык кылып берди!' деп,
алтынмыш ал жылкыны
айдаптып берди устага.

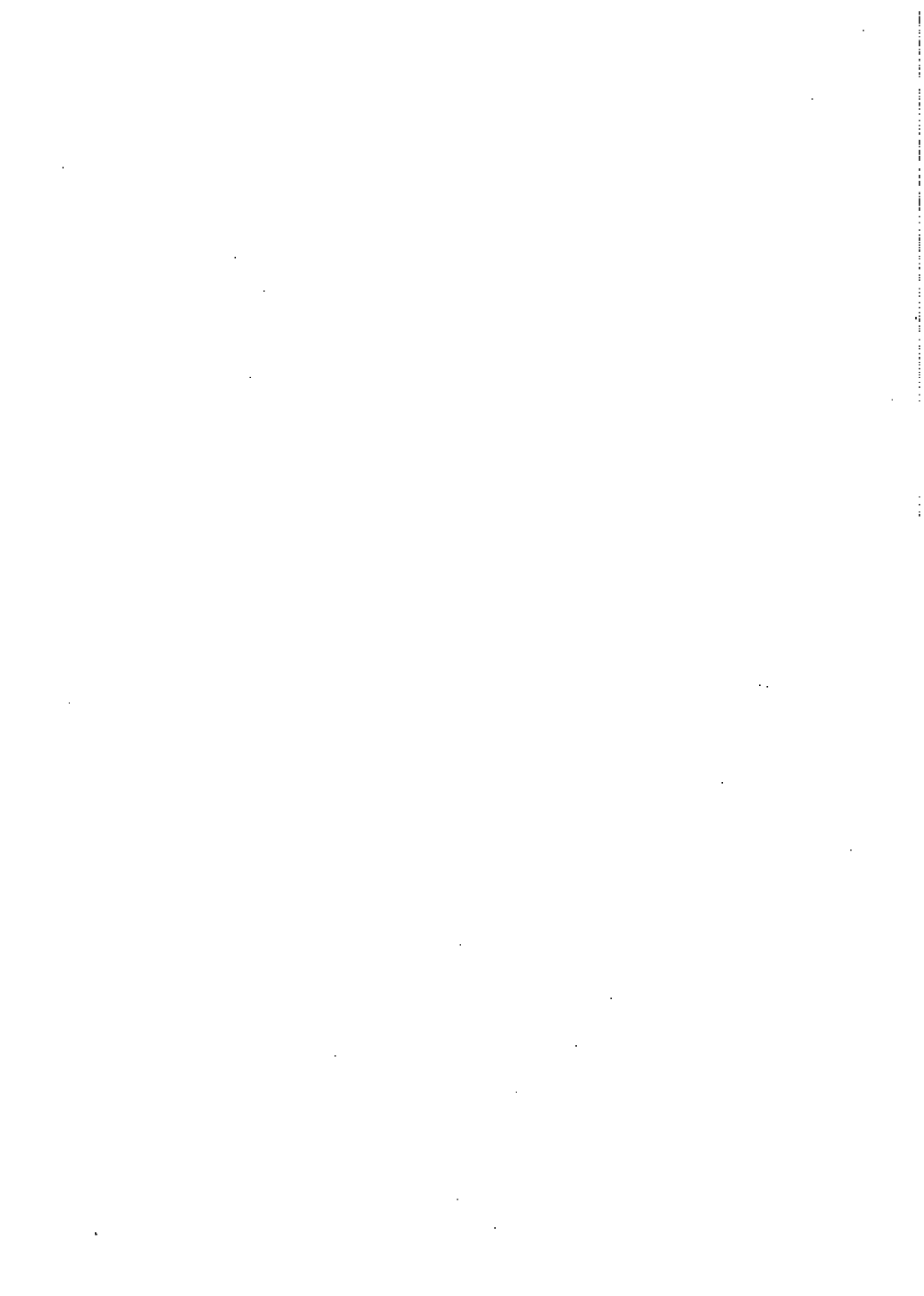
Añgıca: kısı Ak-saykal
kayçaşarı kóp béríp.
kolaydın uluu kısı Uluu-biké
karınap aldıñ. Er Manas.
ustağa bödön çığardı:
kiçi kısı Kışmıstı
karınap alıp Almamбет,
uluna bödön çığardı.
Umdi kayta çapkan soñ.
koşuna kélíp

tüşkön soñ,
üygö bardı Er Manas.
'Namusum munda бүттү!' деп,
Manas üygö keldi déyt.
Beringi toşók bastı déyt,
çımındıktı kurdurıp,
kap batası Kamköy
bülküldökrön tarttı déyt,
tamasha kılıp jattı déyt.
Erten turıp bakırat,
şolok usta darıandı
Batur Manas çakırat.
Çakırğanda, ne déydi?
'Olçıdu beremın!' déyt.
Uluu kısı Uluu-biké
Coloydın kısı turbaybı?
Ustağa bérđi tokolgo.
Kiçi kısı Kışmıstı
uluna karınap bérđi déyt.
'Kıdık kılıp bérđi!' деп,
altınmış alı jalkını
aydatıp bérđi ustağa

Angıcal kısı Ak-saykal
ka-şı koyıp
şakırdayan silabıa vurışta!
Coloy un büyük kızı Uluu-biké'yi
yakalayıp aldıñ. Er Manas,
ustaya hediye vermek için.
Kiçük kızı Kışmıs i de
yakalayıp aldıñ sen Almamбет,
oğluna hediye vermek için.
Şimdi bu cenkten döndükten sonra,
konakladığı keşeden evine
vardıktan sonra,
evine döndü Er Manas.
'Namusum burada temizlendi!' dedi.
Evine geldi Er Manas.
Döşegine uzandı.
Cibineligi kurdurdu,
batı kızı Kamıkoy'
yumuşak etinden tuttu.
Temaşa edip durdu.
Erken kalkıp bağırarak,
sanalkur ustayı çağırda.
Buhadır Manas çağırdı.
Çağınca, ne dedi?
'Camimerini vereyim,
Coloy un büyük kızı
Uluu-bike değil mi?
Ustaya onu ikinci zevce verai
Kiçük kızı Kışmıs'ı de
tatıp oğluna verdi.
Çok hizmetleri dokunda diye
altmış alaca atı da
götürüp ustaya verdi.

Күзгүдүн сөзгө уеттегі / Күзгүдүн сөз / Күзгүдүн сөз

KÖZKAMAN

- 3 Жакыптын уулу Кан Манас,
кабылан тууган Эр Манас
үч катып алган экен-
Кайып-кандын Кара-бөрүк
- 5 карыктап алды таладан.
Şooruk кызы Аккай
чакырып алды үйүнөн,
Атаныктып ак дөлөт!
Өзү катып төбө еңсе.
- 10 кан батасы Канкёй
алтымып атан айданкан,
аракы барын байлаткан,
желмаят э той дүктөн,
мапы-мыңан азыктар.
- 15 Кан атасы Жакып бей
эмди орто кыдырып
батаны сынып олтурат,
батаны сынып аени айтат?
"Тиги олтурган баламдын
- 20 эр таалайы жок экен,
эл таалайы жок экен,
маңдайында багы жок-
баксыс балам турбайбы?
"Тиги олтурган баламдын
- 25 таңдайында мору бар,
как тилинде сөзү бар-
карышчы балам турбайбы?
"Тиги олтурган баламдын
эр таалайы бар экен.
- 30 эл таалайы бар экен,
маңдайында багы бар-
бактуу балам турбайбы?
Ак сөк кандын баласы
жакпы адам турбайбы?
- 35 Кыткан ишан өндүргөн,
кыйматтуу бала турбайбы?
Ак сөк кандын баласы
ак дөлөт тууган бала экен!"
Кан атасы Жакып бей
- 40 жактарыкы кан баласы Каттыкей,
Ак-куланын үстүндө
үгүл турган Эр Манас.
Кайра тартып алган соң,
кары атаңы бакырап.
- 45 кабылан тууган Эр Манас

Çakıpın uulu Kan Manas,
kabalın tuuğan Er Manas
üç katın alğan ekter-
Kayıp-kandın Kara-börüik
karınalıp aldı taladan.
Şooruk kızı Akkay
çakırıp aldı üyünden.
Atalıkun ak dölöt!
Özü kélip tiygende,
kan balası Kanıkéy
altınış atan aydağan,
araki barm haylatkan,
celmayatıñ toy dükten,
maıt-mineu aşıptır.
Kan atası Çakıp-bay
émdi orko kıldırıp
balanı sinap olaturat.
balanı sinap neñi aytat?
"Tigi olturğan balamdın
ér taalayı çok éken,
él taalayı çok éken,
mañdayında bağı çok-
baksıs balam turbaybı?
Tigi olturğan balamdın
tañdayında mörü bar,
kak tilinde sözü bar-
karışçı balam turbaybı?
"Tigi olturğan balamdın
ér taalayı bar éken,
él taalayı bar éken,
mañdayında bağı bar-
baktıñ baksız turbaybı?
Ak sök kandın balası
cakpa adam turbaybı?
Kıltan işin öñdürğün,
kıymatlıu bala turbaybı?
Ak sök kandın balası
ak dölöt tuuğan бала éken!"
Kan atası Çakıp-bay
çaktırdı kan balanı Kanıkéy,
Ak-kulanın üstünde
ügüp turğan Er Manas.
Kayra tartıp alğan soñ,
karı atañı bakırat,
kabalın tuuğan Er Manas

Çakıp'ın oğlu Han Manas
kabalın doğan Er Manas
üç kadın alıştır:
Kayıp Han'ın kızı Kara-börüicü
yakalatıp alıştırı ovadan!
Şooruk'un kızı Akılay'ı
çağırtıp almıştı evinden,
ak servet Atalık'ı!
Kondisi geldiğinde
han kızı Kanıkay,
altınış deve getirmişti.
O da balla, rakı ile,
diğünce başka ne lazımsa,
vererek kızı almıştı
Han babası Çakıp-bay
ocak başında düşünürken
gelinleri siniyorcu.
Sinirken o ne diyordu?
"Şurada oturan kızımıñ,
erlik talihini yoktur hiç,
il talihini de yoktur hiç,
alında bahtı yoktur.
Bahtsız bir kız değil mi bu?
Ötede oturan kızımın
alında mährü var,
dilinde siğili var,
belüli bir kız değil mi bu?
Ötede oturan kızımın,
bak, erlik talihini var,
onca il talihini var.
alında bahtı var.
bahtlı bir kız değil mi bu?
Gerçek hanın kızı
güzel bir insan değil mi bu?
Gördüğün her iş mükemmel,
benim kıymetli kızım değil mi bu?
Gerçek hanın kızı o.
Ak devletten doğan çocuğum!
Han babası Çakıp-bay
han kızı Kanıkay'i boğendı.
Ak-kula atın üstündeki
Er Manas işitti bu sözleri.
Sonra geriye dönerek,
yaşlı babasına seslendi,
Kaptan doğan Er Manas

- кырк чоросун чакырат:
 'Кайып-качтып Кара-бөрүк
 карматып алдым татадан,
 50 Шорук кызы Акылай
 чакырткан алдым үйүнөн-
 кан ачка Жакып-бай
 Каныкейди мактайт!' дейт.
 'Өртөн-минен сен турсаң,
 эр чоролор, кырк жигит;
 55 Бетиң-коңуң сен жуусаң,
 чоролор. Каныкейге баралы,
 кысматы болсо көрөңү,
 ыскагы болсо бөлөңү!
 Коңуңума жатпаса,
 60 кан ачка Жакып-бай
 канычы кылып кайталы!
 'Өртөн турду чоролор,
 буудан минип буткутуп,
 тай букадай жуткутуп,
 65 төрөгө кепчи төрөлөр.
 'Каныкейге барам!' деп,
 өркөтү бийк, мойну узун,
 жөңгө баскч чоң кула,
 жоругу тынч Ак-кула,
 70 ак канчы эр сырдыгыш
 Ак-кулага толуктуп,
 алача көпчүк салшырып,
 алтын быштан тарттырып.
 Манас-Ак-кулага минген соң,
 75 Каныкей костоң жургон соң,
 кан баласы Каныкей
 убаамы керим кепи өкөт,
 тура калды о жерден.
 Эки кысы бар экен-
 80 чакырып алды Каныкей.
 Чычаладай сары кыс,
 чычаладай кара кыс
 чакырып алса Каныкей,
 мойундары койбойт,
 85 босоктоу салактайт.
 келендер чачыак бир дучак
 май соорыда чачкындайт,
 бала кунтай кыкылдайт.
 Билгизгендай сөзкүндөйт.
 90 Эки кыска айтыт дейт:
 'Кабыланым ай жаркын төрөм
 Эр Манас келе жатыр,
 кабыланым күн жаркын төрөм
 Кан Манас келе жатыр!-
 95 Атын тосуп алыңар!
 Бирин эшек ачыңар!
 Бирин Ак-кулага алыңар!
 Сары байлоон' салыңар!
 Төрөмө араң-шербет ая берип

- kırk çorodan çakarat:
 'Kayıp-kaandın Kara-börük
 karatıp aldım tatedan,
 Şoruk kız Akalay
 çakırtıp aldım üyünön-
 leñ aчка Çakıp-bay
 Kanıkéyñi makayt!' deyñ.
 'Örtelñ-minen sñn tursañ,
 er çorolar, kırk egiñ,
 betiñ-konıñ sñn cıusañ,
 çorolar. Kanıkéyge baralı,
 kısımatı bolso körönü,
 ıskadı bolso bölönü!
 Köñüñümä cıkpasa,
 kan aчка Çakıp-bay
 kancıy kılıp kaytalı!
 Örtelñ turdu çorolar,
 buudan minip bulkuşup,
 tay bukađay cıtkuşup,
 töröge kelpçi çorolar.
 'Kanıkéyge baram!' dep.
 örkötü biyk. moynu uzun,
 çonğa basıç çon kula,
 çonıñ tuğ Ak-kula,
 ak kançı er sırdıyış
 Ak-kulağa toluktup,
 alaça köpçük saldırtıp,
 altın bıştan tartırtıp.
 Manas-Ak-kulağa mingen soñ,
 Kanıkéy kóston çürgön soñ.
 kan balası Kanıkéy
 ubalı kırım kipi öket,
 tura kaldı o cörden.
 Eki kısı bar eken-
 çakırtıp aldı Kanıkéy.
 Çıçaladay sarı kısı,
 çıçaladay kara kısı
 çakırtıp alsa Kanıkéy.
 moyundarı koyboyt,
 boşoktou salaktayt,
 kelenler cıçpak lır kuçak
 may soorıda cıtkıldayt.
 bala kuntay kıkıldayt.
 bilgizgenđay sözküñdayt.
 Eki kıska aytat deyñ:
 'Kabılalıñ, ay carkın törötñ
 Er Manas kële jatır.
 kabılalıñ, kün carkın törötñ
 Kan Manas kële jatır!-
 Atın tosup alıñar!
 Birin eşik açıñar!
 Birin Ak-kulanı alıñar!
 Sarı bayloon' salıñar!
 Törötñö arañ-şerbet ağı berip

- kırk yösüdüne seslendi:
 'Kayıp Han'ın kızı Kara-börük ü
 yakaladım cenk yerinde,
 Şoruk'ın kız Akalay'
 çağırtım aldım evinden,
 akat babam Çakıp Han
 Kanıkey'i methediyor!
 Sabahleyin erken kalktı,
 er yiğitler, kırk yiğit,
 el yüz yıkayın da siz
 Kanıkey'e gideñin,
 hizmeti varsa görelim,
 mez'yeslerini görelim!
 Göñlüme uygun gelmezse
 han babam: Çakıp-bay'ı
 yalancı bileñim işi!
 Etkenden kalkıp yiğitler,
 yürük alıncı aladılar,
 yavru boğalar gibi zıplayıp,
 efendilerinin yanına geldi yiğitler.
 Kanıkey'e varalım diye,
 sırtı yüksək, boyunu uzun,
 yürük giden bu Ak-kula'ya
 dinc yürük bu Ak-kula'ya
 madden işlemeli eyerini
 Ak-kula'ya vurıncı,
 üstüne minder koydurdı;
 sonra altın koşum: cektirdi.
 Manas Ak kula yâ'lıladı,
 Kanıkey'e gitti.
 Han cıcağıñ Kanıkey
 uzak görüñlü bir insan idi.
 Oturduğı yerden kalktı,
 iki hizmetçi kızı vardı,
 onları çağırñ Kanıkey.
 Yanan odan gibi sarı kız
 yanan odun gibi kara kız
 çağırınca Kanıkey
 kuğu gibi boyunu büküp,
 gerdanını tireterek,
 suş örgülerimin süsü bir kacak
 bambul kalçasında şıkdı.
 yavru amca gibi kıkıldar,
 halıñın gibi hisirdar.
 Bu iki kıza dedi ki:
 'Kablanm, ay carkın efendim,
 Er Manas gel'yor,
 kaplanm, gün ışığı efendim,
 Han Manas geliyor!
 Kalkan onu bekleyin!
 Biriniz kapıyı açın!
 Biriniz Ak-kula atı alın!
 Atı Sarılar gibi bağlayın!
 Efendisine tatlı aşlar verin,

- 100 таң-тамага кылаык,
чымдырмалуу көкөрүң
абдыраңа алаык,
арак куйуп берсең,
чорого сарпай жабылык,
105 ат мингизип алаык,
бир тон кийгизип саалаык!
Ыскагы болсо кыналык,
кысматына туралык!
Келди батыр Эр Манас.
110 эки бирдей кыстары,
бириң Ак-кула ачат дейт,
бириң ошук ачат дейт.
Бирин Sart байлоон' салат дейт.
Алтын сандык абдыра
115 сууруп алдың аракты,
кырк чоро келип олтурду,
кырк чоро келип олтурса,
чорого берсең аракты,
чорого берсең аракты,
120 чоролор ала үйгө кирет дейт.
Кан баласы Канкей
'Чорого сарпай
жабам!' деп
ак коржунду оодыраң
кең Канкардан алдырган,
125 арабага сатдырган,
он экиден топчу кадаған,
мылтык огу жадаған
ак күрөккө торгой көс,
жакасы атты, жаңы жес,
130 алып жапты сарпайды.
Кийп алды чоролор.
Жана ак коржунду оодыраң
чүштөдөн койнок кийгизет,
тубартап дамбал кийгизет!
135 Тамагага батырат-
кең Ташкенден алдырган,
арабага сатдырган,
кашка таман ечке бүк
как бутуна кийгизет!
140 Барына сарпай кийген соң,
чоролор туруп куалат:
'Канкей жактың экен!' деп.
Кайып-кандын Кара-бөрүк
карматып алды таладан,
145 апдан мындай жок эле!
Аталыктын ак дөлөт,
апдан мындай жок эле-
Шооруктун кызы Акылай,
апдан мындай жок эле!
150 Ак сок капдып баласы
акыл артык кийин жкан.
абыдан макул бала экен!
- sañ tamaga kulaak,
chymdymaluu kökkördü
abdyrañan alalak.
arak kuyup berelik
chorogo sarpay jabalyk,
at mingizip alalak,
bir ton kiygizip saalalyk!
Iskan bolso kinalyk.
kysmatyna turalyk!
Keldi batır Er Manas.
eki birdey kystarı,
birin Ak-kula aчат дейт,
birin oshuk aчат дейт.
Birin Sart bayloon' салат дейт.
Altın sandık abdyra
suurup aldın araktı,
kırk çoro kelip otturdu,
kırk çoro kelip otursa,
çorogo bérseñ araktı,
çorogo bérseñ araktı.
çorolor ala üygö kiret дейт.
Kan balası Kankey
'Çorogo sarpay
jabam!' деп
ak korundu oodır-
kēñ Kaşkarдан алдырған,
arabağa satdırған,
on ékiden topçu kadağan,
mılık oğu caddağan
ak kürökö torğoy kös.
çakası attı. çēñi çēs.
alıp captı sarpaydı.
Kiyp aldı çorolor.
Çana ak korundu oodırat
çüşädön köynök kiygizet.
tubardan dambal kiygizet!
Tamaşağa batırat-
kēñ Taşkēnden aldırған,
arabağa satdırған,
kaşka taman eчке бүк
kak butuna kiygizet!
Barına sarpay kiygen soñ,
çorolor tuup kuarat.
'Kankey çakşı éken!' dep.
Kayıp-kandın Kara-börük
karmatıp aldı taladan,
andan minday çok éle!
Atalıktın ak dölöt.
andan minday çok éle-
Şooruktın kızı Akılay,
andan minday çok éle!
Ak sök kandın balası
akıl arak kişi ékkan,
abıdan makul бала éken!
- sevdli bir çadık yapalmı!
Zincirdi deri talamları
boyuqlarından alalmı!
Raka doldurup verelim!
Yiğileri giydirerek,
hep atlara bindirelim,
güzel kürkler giydirelim!
Her şeyi güzel hazırlayıp
bizimçine duralım biz!
Derken Er Manas gelince,
kızlar denilene yapıp.
biri Ak 'kula'yı aldı,
öbürü kapıyı açtı,
biri Sart usulü an bağıladı.
Altın sandıktan alıp
keskin rakıyı çıkardı.
Kırk yiğit gelip morca,
kırk yiğit oturunca
yiğitlere raka verdiler,
yiğitlere raka verince
yiğitler alaca eve girdiler.
Han çocuğu Kankey,
yiğitleri şunlik kıyafetleyle
denetmek için.
boyuz deri torbaları hoşalttı,
ta Kaşgar'dan getirttiği,
arabalara yüklettigi,
on iki düğmeyle süsü
löffek kurşunu işlemez,
ak çayır kuşu gözli
yakası attın. yeni bakır kıyafetleri
alıp giydirtti.
Yiğitler hanları giyirince,
Kankey ak deri torbaları yine boşalttı.
İnce gömlekler giydirdi,
pamuktan gömlekler giydirdi!
Erleri hayrete düşürdü!
Ta Taşken den getirttiği
arabalara doldurtmuş,
değeri gizmeleri
ayaklarına giydirdi.
Hepsi böyle giyirince,
yiğitler pek sevindiler.
"Kankey fevkaladeymiş,
Kayıp Han'ın kızı Kara-börükü
çenk yerinden yakalotmuştu,
o böyle şeyler vermedi!
Ak server Atalık
bize böyle şeyler vermedi o!
Şooruk'un kızı Akılay,
hiç böyle bir şey vermedi!
Ak-kemik hanın çocuğu
çok akıllı bir insanmış,
pek güzel bir kachınımış!"

Чороолор жатта кузанып,
Чороолор кессе кузанып
135 эмди Манас жаткан сок,
'Ат семирип түс болот,
бос кыроо күшүн күс болот,
эрелдер жатып бүк болот-
эмди жортомок болду!' дейт.

160 Алтай толгон көп Калмак
Ай-ханга ооп жатат дейт:
Күнкөй толгон көп Калмак
Күн-ханга ооп жатат дейт-
соода кылып жатат дейт.

165 Анда Манас айтты дейт:
'Алтай толгон көп Калмак,
Күнкөй толгон көп Калмак
ортосу тосуп азалы!
Тилди кармап салалы!

170 Аттаналы, жортолду!
Ак-куланы тартыңар!
Аттаптың саңар чыңшы,
ак капчы эр сырдыңын
Ак-кулага токутуң!

175 Канка таман жек' өйү
Ак кулага реңкей ырың
мынган соң,
кан баласы Канкей
кармай алды Манасты
Кан Манаска айтты дейт:

180 'Айбанга каршы
күн-гө чат, тором,
жыйрме бөсө жатып,
жылып барс, төрөм,
оңу быйыл мүчөлүң, төрөм,
атка каршы эй эле, тором,
эрге каршы жыл эле, төрөм!"

185 Кармай алса Манасты,
'Кой! Кой!' десе, болгон жок.
Канкейден тигин ачкан жок!
Манастып ачуу жааман келди дейт-
он экидеп өргөн бушурсун.

190 чанса кулак туңдурсун,
тартып ийди Кармакый!
Дарайдан кышан көйнөгү
жик жигенен согуңуң,
бермет-минен шурусун

195 жол үстүнө төгүлөт!
Кан баласы Канкей
кара-кара күлүп жиберди:
'Ачулду баса көр, төрөм!
Акылыңа түшө көр, тором!

200 барган жоон басын кайт тором!
Баг алдырмат аккан кайт тором!
Жортоккоң жолуң
жолулусун, төрөм!

Чоролор көтүр кузанып,
Чоролор кессе кузанып
эмди Манас каткан соң,
'Ат семирип түс болот,
бос кыроо күшүн күс болот,
эрелдер чап бүк болот-
эмди чортомок болду!' дейт.

Altay tolgon köp Kalmak
Ay-kang'a oop jatāt deyt:
Künkōy tolgon köp Kalmak
Kün-kang'a oop jatāt deyt-
sooda kılıp jatāt deyt.

Anda Manas ayttı deyt:
'Altay tolgon köp Kalmak,
Künkōy tolgon köp Kalmak
ortosun tösüp azalı!
Tildi karmap salalı!

Tilgi karmap salalı!
Attanalı, cörtölü!
Ak-kulanı tartıñar!
Attanıp sañar cıñşı,
ak kapçı er sırdıñın
Ak-kulağa tokutap!

Kaška tamın cök' öyök
Ak-kulağa töppey, rıñp
mingen soñ,
kan balası Kankeý
karmay aldı Manastı
Kan Manaska ayttı deyt:

'Aybanğa karşı
kün-gö çat, töröm,
ciyime bösö cıñşı,
cılıñ bars, töröm,
oñı bıyl mücölüñ, töröm,
atka karşı ay ele, töröm,
erge karşı yıl ele, töröm!"

Karmay alsa Manastı,
'Koy! Koy!' dese, bolgon cök,
Kankeýdin tigin alğan cök!
Manastıp açuı cıñmın keldi deyt-
on ökiden örgön buldursun,
çağsa kulak tındursun,
tartıp iydi Kankeý!

Daraydan kışan köynögü
cık cıñnen sögölüp,
bermet-minen şırusu
cıl üstüne tögölöt!
Kan balası Kankeý
kara-kara külip ciberdı:

'Açıldu basa kör, töröm!
Akıñña tüşö kör, töröm!
barğan cöñ başp kayı, töröm!
Bağ aldırıp andan kayt, töröm!
Cörtökön cılıñ

cösülüm, töröm!
Yigitler sevir-çile giteler,
yigitler sevir-çile gitince,
Manas barada kulince,
cılar semirip gevsedi.
böz kırağı düşüp güz geldi,
erler de tembel oldu,
'Artık yırduş zamanı geldi!' dedi.
Altay'ı dolduran Kalmañlar.
Ay Han'ın idaresinde yaşıyorlardı.
Künköy'ü dolduran Kalmañlar.
Kün Han' idaresinde yaşıyorlardı.
Ticarət yapıp yaşıyorlardı.
İşre Fa Manas dedi ki:
'Altay'ı dolduran Kalmañların
Künköy'ü dolduran Kalmañların
arasına gidip bakalım!
Sözlerinden bir haberi kapalım!
Atları binip gidelim!
Ak-kula'ya getirin!
Ata binip sefere çıkalım!
Benim alacın ayeri alıp
Ak-kula'ya vurun!'!
Çabanesini düzengiye değirmeden
Ak-kula cıma
sıracı.
Han cıñıñ Kankeý,
Manas'ı yakaladı.
Han Manas'a dedi ki:
'Hayvanlar için bu uğursuz
bir gün, efendim.
para yılında yazın yımı
baş, efendim.
bu yıl senin doğduğun yıl, efendim,
atlar için bu uğursuz bir yıl, efendim,
erler için bu uğursuz bir yıl, efendim!'!
Manas'ı yakalayıp cı
'Duz! Duz!' deseyse de Manas ahtırmadı.
Kankeý'in sözüne kulak vermecil!
Manas fena hiddetlendi.
On iki örgö ü karmayı,
vurınca kulaklarda uğuldayan karmayı.
Kankey'e savırdı!
Daray ipeğinden gömleği
dik'şelerinde söküldü.
Mecannın buncuklar
yol üstüne saçıldı.
Han cıñıñ Kankeý,
kan kuh güñerek dedi ki:
'Hiddetini yeniver, efendim,
aklıñ ile iş gör, efendim,
ga düşmanı yer de gel, efendim.
bahi kuzan cı dön gel, efendim!
Yürüdüğün yollar
düz olsun, efendim,

Yigitler sevir-çile giteler,
yigitler sevir-çile gitince,
Manas barada kulince,
cılar semirip gevsedi.
böz kırağı düşüp güz geldi,
erler de tembel oldu,
'Artık yırduş zamanı geldi!' dedi.
Altay'ı dolduran Kalmañlar.
Ay Han'ın idaresinde yaşıyorlardı.
Künköy'ü dolduran Kalmañlar.
Kün Han' idaresinde yaşıyorlardı.
Ticarət yapıp yaşıyorlardı.
İşre Fa Manas dedi ki:
'Altay'ı dolduran Kalmañların
Künköy'ü dolduran Kalmañların
arasına gidip bakalım!
Sözlerinden bir haberi kapalım!
Atları binip gidelim!
Ak-kula'ya getirin!
Ata binip sefere çıkalım!
Benim alacın ayeri alıp
Ak-kula'ya vurun!'!
Çabanesini düzengiye değirmeden
Ak-kula cıma
sıracı.
Han cıñıñ Kankeý,
Manas'ı yakaladı.
Han Manas'a dedi ki:
'Hayvanlar için bu uğursuz
bir gün, efendim.
para yılında yazın yımı
baş, efendim.
bu yıl senin doğduğun yıl, efendim,
atlar için bu uğursuz bir yıl, efendim,
erler için bu uğursuz bir yıl, efendim!'!
Manas'ı yakalayıp cı
'Duz! Duz!' deseyse de Manas ahtırmadı.
Kankeý'in sözüne kulak vermecil!
Manas fena hiddetlendi.
On iki örgö ü karmayı,
vurınca kulaklarda uğuldayan karmayı.
Kankey'e savırdı!
Daray ipeğinden gömleği
dik'şelerinde söküldü.
Mecannın buncuklar
yol üstüne saçıldı.
Han cıñıñ Kankeý,
kan kuh güñerek dedi ki:
'Hiddetini yeniver, efendim,
aklıñ ile iş gör, efendim,
ga düşmanı yer de gel, efendim.
bahi kuzan cı dön gel, efendim!
Yürüdüğün yollar
düz olsun, efendim,

- Жолдошун Кышыр
корулсуң, төрөм!
Каныкей кырдан үйүрө.
205 Сатыр Манас бастырды.
"Кеме келген Каныкей
Кан Манасты кармаган-
бис немеке болдук?" деп,
Шоруктуу кысы Аккалай
210 Манасты кармай алды дейт:
"Айбанга каршы күн-гө
чат, төрөм,
жыйме беште жаның,
жылың бар, төрөм,
ошу быкын мүчөлүн, төрөм,
алганбачы, ай жаркын, төрөм,
215 аттапбагып көп жаркын төрөм!
Атка каршы ай эле, төрөм,
эрке каршы ай эле, төрөм,
Манас айтат катынга:
"Арнап сүрөк жеңирген, чиркин!"
220 Каныкей тилин албаган чиркин,
сенин сөзүңдү аламын чиркин?"
Тартып айды, Эр Манас:-
"Араң кылган көйнөгү
жак жатынан сөгүлөт.
225 бөрмөт-минен шурусун
жол үстүнө төгүлөт!"
Каргап туруп калды дейт.
Манас болбой жүрүп калды дейт.
"Баргананан келбе, төрөм!"
230 Кайтып үйүң көрдө, төрөм!
Каныкейди кучпа, төрөм!
Бүлкүлдөктөн тартпа, төрөм!
Кара оосыңа кан толсун, төрөм!
Кайрылгысыз күп туусун, төрөм!"
235 Каргап туруп калды дейт.
Манас кетип жүргөн соң,
Бар-көлдү басып өтү дейт.
Төр көлдү туура кешти дейт.
Козу-башы. Койморок,
240 аны басып өтү дейт.
Үйдө жаткан Каныкей
көрегинде билди дейт.
керегинде туйду дейт.
Асыл жерден акырат.
245 тоо көтөргөн балбанды
Каныкей өзү чакырат:
"Асыл жерде даңдым,
тоо көтөргөн балбаным,
көп" атты көлгө ал!" дейди.
250 "Көп" атты көлгө алган соң,
асыл тууган төрөмө
жетип кабар бер!" дейди
"Ак-кыяга көчкөнүн.

- Coldoşun Kışır
korusun, töröm!
Kankéy kirdin üyün.
Batrı Manas bastırđı.
"Kéme kélgen Kankéy
Kan Manası karmadı-
bis némeke bolduk?" dep,
Şoruktun kısı Akalay
Manası karmay aldı deyť:
"Aybaŋga karşı kün-gö
çat, töröm,
ciymé beşte çanıñ,
cılıñ bars, töröm,
oşu byıl müçölün, töröm.
altanbaçı, ay çarkın, töröm,
altanbağın, köp çarkın, töröm!
Atka karşı ay éle, töröm,
érge karşı ay éle, töröm,
Manas aytat katıŋa:
"Arnap sürök çeñirgin, çirkin!
Kankéy tiliñ albağan, çirkin,
senin sözünü alaymın, çirkin?"
Tartıp iydin, Er Manas:-
"Arañ kılğan köynöğü
ek jatıñan söğület.
börmet-minen şurusu
col üstüne töğület!"
Kargap turup kaldı deyť.
Manas bolboy çürüp kaldı deyť.
"Barğanınan kélbe, töröm!
Kaytıp üyün körö, töröm!
Kankéydi kuçpa, töröm!
Bülküldöktön tartpa, töröm.
Kara oosıñ kan tolsun, töröm!
Kayılgısız kün tuusun, töröm!"
Kargap turup kaldı deyť.
Manas kétip çirgön soñ,
Bar-köldü basıp ötü deyť.
Tör köldü tuura keşti deyť.
Kozu-başı. Koymorok,
anı basıp ötü deyť.
Üydö jatkan Kankéy
kereginde bildi deyť.
kereginde tuydu deyť.
Asıl jerden akırat,
toó kötürgön balbandı
Kankéy özi çakırat:
"Asıl çérde dañdım,
toó kötürgön balhanım,
köş" atı kölgö al!" deydi.
"Köş" atı kölgö alğan soñ,
asıl tuuğan törömö
çetip kabır bér!" deydi.
"Ak-kıyağa köçkөнүн.

- yoldaşın Hışır
olsun, efendim!"
Sonra sen Kankéy evine girdi.
Bahadır Manas atını sürdü.
"Yeni gelen Kankéy
Han Manas'ı yakaladı,
başın za oeler geldi?" diyerek.
Şoruk'ın kızı Akalay
Manas'ı yakaladı
"Hayvanlar için bu uğursuz
bir gün, efendim,
pars ylında yaşın yirini
beş, efendim.
bu yıl doğduğun yıl, efendim,
alt binme, ay çışğı, efendim,
alt binme, gün çışğı, efendim!
Bu ay atlara uğursuz bir ay, efendim,
bu ay elere uğursuz bir ay, efendim!"
Manas kadını dedi ki:
"Laneti yaratık, çirkin şey!
Kankéy'in dediğini yapmadım, çirkin.
senin sözünü dinler miyim, çirkin?"
Kankéy, savurdu Er Manas!
Daray ippek gömleği
dikilerinde söküldü!
İncilerle mercanları
yol üstüne saçıldı!
Kadın ona lanet etti.
Fakat Manas aldımadı:
"Gidip de gelmez olası, efendim!
Gelip de evini göremez olası efendim!
Kankéy'i kucaklayamaz olası efendim!
Yumuşak etini tutamaz olası, efendim!
ağızına kanlar dolsun, efendim!
uğursuz günün doğsun, efendim!"
Kadın böyle lanet etti.
Manas yola koyuldu,
Bar-kölden geçti,
Tör-köldü aşıp geçti
Kozu-baş'yla Koymorok'tan
basıp geçti.
Evde oturan Kankéy,
keskin zekasıyla bildi,
algarıyla sezdi.
Asıl kadın yer'inden seslendi.
deve kaldıran pahlıvanı
Kankéy çağırttı:
"Asil yerden seçilmiş,
deve kaldıran pahlıvanım,
yanına bir de yedek al uş,
yedek atı aldıktan sonra
asil doğan efendimin
yanına gir, henden haber al!
Ak-kıya'da oturuyor, de,

- ак-бос бзе сойомун!
 265 А Кудайга жалынган,
 түрөө кылып жүрөмүн!
 Жогурмаккан корсо, жүгүн кес!
 Кара беттин, көп сайраса, тынчт кес!
 Сагыскал корсо, жүгүн кес! -
 266 Кара беттин, көп сайраса, тынчт кес!
 Ак-кайдым үйүмө
 төрөм келип жасалы! "де!
 "Сары суун" төксүн!" де!
 "Карышы ачтып болсун!" де!
 265 Асыл жерде да идел кул,
 тең келерин балбан кул
 Бар-колдуп батыш сайрамын
 жетип айтты Манаска,
 Батыр Манас болгон жок:
 270 "Катынды тилеп алам," деп,
 "Кайтып үйгө кетчи," деп,
 "Чоролорго хантип
 жооп беремиз?" деп,
 болбой жүрүп кетсе дейт,
 Манастын кул уйкусу келди дейт;
 275 бактамы карып Ак-олпок
 айкырапты салды дейт,
 Жыпжымын Ташша-бек
 катына Манас келди дейт,
 уктап жатып ады дейт.
 280 Жорго баскы чоң кула,
 жоруту тынч Ак-кула
 чоңдурата бастырат!
 Чоролорду карасаң,
 касканат болуп келе жатат.
 285 алды кийин чырмаптыр,
 Ак-кула туура туура
 калып келе жатат!
 Алмамбет турун мыны айтат:
 "Э чоролор, бери токтоңу,
 Айгыр-жалы бос тоңдо
 290 кароол карай берип элел!
 Сен Ак-балтанын уулу Болотом,
 сен кыран Чалбай, Шунатом,
 сен Көңүрүөлү-байың Көңүбү,
 төртөө менен эриңчи."
 295 Алмамбет-мынан беп чоро
 Айгыр-жалы бос тоңго
 тегеректен марды,
 жер арытын карады:
 көрүнбөсү көрүнөт,
 300 көрүнбөсү көк түтүндөй сосулат.
 Бир адамса келе жатат!
 Алмамбет барды Манаска.
 Манаска келип айтты дейт:
 "Төмөн кире барганда, бекм,
 305 аталары менен жолосом, бекм.
- ак-бос бзе сойомун!
 А Кудайга жалынган,
 түрөө кылып жүрөмүн!
 Көгүлгөн көрсө, өңүн кес!
 Кара беттин, көп сайраса, тил кес!
 Сагыскал көрсө, өңүн кес!
 Кара беттин, көп сайраса, тил кес!
 Ак-кайдым үйүнө
 төрөн кетип часын! "де!
 "Сары суун" төксүн!" де!
 "Каргыш алгыс болсун!" де!
 Асыл жерде далдай кул,
 тоо көтөргөн балбан кул
 Бар-колдун баңуу сайрамда
 сөтүп аты Манаска.
 Батыр Манас болгон чок:
 "Кауңду тиле алды," деп,
 "Кайтып үйгө кетчи," деп,
 "Чоролорго хантип
 жооп беремиз?" деп,
 болбой жүрүп кетчи дейт,
 Манастын куш уйкусу келди дейт,
 бактамы карып Ак-олпок
 айкырапты салды дейт,
 Чалкаңын Ташша-бек
 катына Манас келди дейт,
 уктап чаты алды дейт.
 Корго баскы чоң кула,
 коруту тынч Ак-кула
 чоңдурата бастырат!
 Чоролорду карасаң,
 касканат болуп келе жатат,
 алды кийин чырмаптыр,
 Ак-кула туура-туура
 калып келе жатат!
 Алмамбет уруп мин айтат:
 "Э чоролор, бери токтоңу,
 Айгыр-жалы бос тоңдо
 кароол курай берчи элел!
 Сен Ак-балтанын уулу Болотом,
 сен кыран Чалбай, Шунатом,
 сен Көңүрүөлү-байың Көңүбү,
 төртөө менен эриңчи!"
 Алмамбет-мынан бек чоро
 Айгыр-жалы бос тоңго
 түгөрөтөн марды,
 чар арып карады:
 көрүнгөндө көрүнөт,
 көрүнбөсү көк түтүндөй сосулат!
 Бир адамса келе жатат!
 Алмамбет барды Манаска.
 Манаска келип айтты дейт:
 "Төмөн кире барганда, бекм,
 аталары менен жолосом, бекм.
- бир ак каткы кетирмиз, де,
 Аллаһа ыя варыор, де,
 нок чок да а элийор, де!
 гүвөңдү гөңүрсөн дүйүнү кес!
 Чок өтөрсө калың дилин кес!
 Саксаңар, сөңүрсөн түйүнү кес!
 Чок өтөрсө калың дилин кес!
 Алкайын евинде
 эфендин гелип калсын, де.
 Сары суун төксүн, де,
 канеи баңуу гөңүлүн, де!"
 Асыл жерден соңотон кул,
 деңе калдым пелитван кул,
 Бар-колдун он үйкөк yerинде
 yetiшп Манас келди.
 Баһадир Манас таң олтоңа.
 "Kadman sözüne uydu,
 kullup yurduna döndü" derler,
 sonra ben yiğitlere ne cevap
 verdim?" dedi,
 sözüne kulak asmayıp çekip girdi.
 Manas'ın kuş uykusu geldi,
 kadın pamuklu zırmını
 geniş açıp yere serdi.
 Çaban Tassa-bek'in
 yanına geldi,
 uzanıp yatı. Manas.
 Yürük kulı atı,
 dinç yürüyüşlü Ak-kula
 yerı tepiyor!
 Tığitlere bakarsan
 sel gitti geliyorlar,
 öndeki arkadaki hep bir güruh.
 Ak-kula dosdoğru
 geliyor.
 Almamбет şunu dedi:
 "Ey yiğitler beri duran,
 Aygir-calı'na boz tepesinde
 etrafı gözaltıyın.
 Sen Ak-balta'nın oğlu Bolotom
 sen yakışıklı Çalbay, sen Şunatım,
 Kenguroolu-bay'ın oğlu sen Köşabım.
 Siz dördünüzle, benimle gelin!"
 Almamбет ile birlikte baş yığıt.
 Aygir-calı'nın boz tepesinden
 etrafı gözaltıdılar,
 dört tarafa bakındılar.
 görünce görtiler,
 görünmeyene, muvi deman gibi yükselir.
 İşte bir ş'ı adam geliyor.
 Almamбет Manas'a gitti,
 Manas'a gidince dedi ki:
 "Deman geri gelirken,
 atımı silip gelirken.

- токойлуу жерден тоссом, беэм,
Айгыр-жалы төбөдөн, беэм,
анды карап турсам, беэм?—
Өңү шүттү көрүүң?
316 казу оттуу көрүңөт,
сакаты жок такырдай,
деңи болсо, капырдай-
келе жатат бир адам!
Эмди кантейн, жаркын-ай, тором?
318 Анда Манас сен айтың:
"Кабыл тууган Алмамбет,
бир адамсың көрүнсө,
теги-жайың сурагын
бир чоруну жабарсың!"
320 Алмамбет батыр турду дейт:
чоролорго жүрдү дейт:
"Кыйкырык күсөң көргөңсөң,
кыргыз башы Кыргызчаң,
Кырым бир журттан келгенсөң."
325 Боз-чолок минип жалсаңаң,
токойлуу жерден тоссоңчу,
анды карап турсаңчы!
Анда келет бир адам
сакаты жок такырдай,
330 деңи болсо, капырдай
карыяп алтын балаңы,
акырет жайдан бурагын.
Оңу балаңын теги-жайың сурагын!
Боз-чолокту минди Кыргызчаң:
335 оңи-деңги жетет дейт,
омбис-домбис жетет дейт,
токойлуу жерден тосот дейт.
Айгыр-жалы төбөдөн
анды карап турат дейт.
340 Бала отуп бара атат,
Боз-чолок минген Кыргызчаң
минди кепкен балаңы
качырып кармап алды!
Бала кыл тайкып карай салды:
345 "Мөңдү, мөңдү, мөңдү!" деп,
"Көркү, көркү, көркү?" деп,
"Сайын, сайын сайын!" деп,
"Алтай, алтай, алтай?" деп.
Анда айтып Кыргызчаң:
350 "Э сакал жок такыр кул,
деңи болсо капыр кул.
"Мөңдү!" деген нөмөнө?
"Көркү?" деген нөмөнө?
"Сайын!" деген нөмөнө?
355 "Алтай?" деген нөмөнө?
Сен "Асаламдас салам!" десеңчи!
Мен "Алаудан алейки
салам!" десемчи!"
Бала туруп айтып дейт:
- токойлуу еерден тоссом, беэм,
Айгыр-жалы төбөдөн, беэм,
аңды карап турсам, беэм?
Өңү шүттү көрүңөң,
көзү отуну көрүңөң,
сакалы чок такырдай,
деңи болсо, капырдай-
келе чарат бир адам!
Эмди кантейн, чаркын-ай, тором?
Анда Манас сен айтың:
"Кабыл тууган Алмамбет,
бир адамсың көрүнсөң,
теги-чайың сурагып
бир чоруну өйбөрсөң."
Алмамбет батыр турду дейт,
чоролорго өйдү дейт:
"Кыйкырык күсөң киргенсиз,
кыркын башы Киргынчы,
Кырым бир журттан келгенсиз,
Боз-чолок минип өйбөрсөң,
токойлуу еерден тоссоңчу,
аңды карап турсаңчы!
Анда келет бир адам
сакалы чок такырдай,
деңи болсо, капырдай-
сармап аңгың баланы,
акырет чайдан бурагын!
Оңу балаңын теги-чайың сурагын!"
Боз-чолоктун минди Киргын-чал
өңгү-дөңгү өңлөт дейт,
омбис-домбис өңлөт дейт,
токойлуу еерден тосот дейт.
Айгыр-жалы төбөдөн
аңды карап турат дейт.
Бала өтүп бара атат,
Боз-чолок минген Киргын-чал
аңда келген баланы
качырып кармап алды!
Бала кылаып карай салды:
"Мөңдү, мөңдү, мөңдү!" деп,
"Көркү, көркү, көркү?" деп,
"Сайын, сайын сайын!" деп,
"Алтай, алтай, алтай?" деп.
Анда айтып Киргын-чал:
"Э сакал чок такыр кул,
деңи болсо капыр кул,
"Мөңдү!" деген нөмөнө?
"Көркү?" деген нөмөнө?
"Сайын!" деген нөмөнө?
"Алтай?" деген нөмөнө?
Сен "Асаламдас салам!" десеңчи!
Мен "Алаудан алейки
салам!" десемчи!"
Бала туруп айтып дейт:
- орманда отузга гөзү өркөң,
Айгыр-чалың төпөсүндөн
өңдү гөзлөңкөн
ыңың төпөңк гйи өңүк,
гөзү атөң гйи ыңан
сакалы ыңк, чөңөсү гыңлук,
гөңүңүмү кәфир гйи
бир адам гелиyordu.
Сөйө не ыңпөйөң, бөйөң?"
О заман, сен Манас дөңи ки:
"Каптан дөңан те, Алмамбет,
орада бир адам гөңдүңсө,
ким оңуңуңу аңламаса
бир ыңиди гөңдөр сен!"
О заман Алмамбет кәлканга,
ыңгүлөңгү ыңанна гити:
"Нер заман чыңлыкка гйрен
кыңтарын башы, Киргынчы,
Канун ыңдөңдөн гелиңгүң,
Боз-чолок адлы аңна бин дө
өңмәңлик ыңде гит гөзө,
орада гөзөңлүк ө, сен!
Оран бир адам гелийор,
сакалы ыңк, чөңөсү чыңлук,
гөңүңүмү кәфир гйи.
Бу оңлан ыңкала сен,
ыңаңдан ыңкала!
Бу оңлан ким оңдүңсө сораңи р!"
Боз-чолок'а бинди Киргын-чал,
рүңгар гйи гити,
дөли гйи гити,
ормандан кестинне гөңти.
Айгыр-чалың төпөсүндөн
өңдү гөзлөңкөн
Дәликанлы зам орандан гөңгөркөң,
Боз-чолок'ун үстүңдө Киргын-чал,
ыңкыңаң бу чөңүңу
көңәйөйп ыңалады!
Чөңк ың гөзө бир бәкәп:
"Мөңдү, мөңдү, мөңдү!" дөди.
"Көркү, көркү, көркү?" дөди.
"Сайын, сайын, сайын!" дөди.
"Алтай, Алтай, Алтай?" дөди.
Киргын-чал да дөди ки:
"Э сакалсыз такыр кул,
гөңүңүмү кәфир кул,
"Мөңдү!" дөңөң не дөңөң?
"Көркү?" дөңөң не дөңөң?
"Сайын!" дөңөң не дөңөң?
"Алтай?" дөңөң не дөңөң?
Сен "Асаламдас салам!" дөсөңчи!
Мен "Алаудан алейки
салам!" дөсөңчи!"
Дәликанлы дөди ки:

- 369 "Саламатты билбейман,
элктиңам билбейман.
'Алтай, алтай?' дегеним
'Амансыңбы?' дегеним.
'Көркү, көркү?' дегеним
'Көрүштүңбү?' дегеним.
- 368 "Жабы, жабы?" дегеним
"Жактыкыңбы?" дегеним!
Мен төрөлү журттан келемин,
төрөнө көбүм айтамын!
Кандуу журттан келемин,
кандуу көбүм айтамын!
- 370 Төрөн кайсы болуу,
төлөгүт кайсы болуу,
кандуу кайсы болуу,
кандуу кайсы болуу?
- 375 Кыргып-чал тутуп айтат:
'Кула байтал минген
куу бала, байкуш,
менин төрөнө сураган, байкуш.
астындагы Ак-кула, байкуш,
Бөлчөрүү-тоодун сенирдей, байкуш!
- 380 үстүңдөгү төрөбүс, байкуш,
ободо көккө теңирдей, байкуш,
тигген экен төрөбүс, байкуш!
Төрөнү астап
пегемин, байкуш?
- Кула байтал: минген куу бала.
- 388 куулжуган шум бала
чыпбырды кагып жиберди,
колунан чыгып кетти дейт,
тахымга чыгып алды дейт,
колтукка кысып салды дейт.
- 390 Кула байтал оосы каттуу ат экен
түңдө жүрүп берген соң,
октоп келе жаткан Алмамбет:
Сары алаңын багына
бек урунуп калган соң.
- 395 кашка таман жеке өтүк
үзөш үсү бутулан
чыгып кетти Алмамбетке!
Ай кулагын жасап дейт,
чолпондой көзүн ачат дейт,
- 400 кыскайып карап салат дейт.
Саламат уруптун калган куу бала
Алмамбетке салам берет дейт.
Ойак алдың Алмамбет,
Алмамбет туруп айтат дейт:
- 405 'Кула байтал минген
куу бала, байкуш,
көсүп оттуу көрүнөт, байкуш,
өнүп шүттүү (?) көрүнөт, байкуш,
Атка минип кастырдым, байкуш,
кайдан бери астырдым, байкуш?
- 'Саламат билбейман,
елиңди билбейман.
"Алтай, алтай?" дегеним-
"Амансыңбы?" дегеним.
"Көркү, көркү?" дегеним-
"Көрүштүңбү?" дегеним.
"Cабы, сабы?" дегеним-
"Cактыкыңбы?" дегеним!
Мен төрөлү журттан келемин,
төрөнө көбүм айтамын.
Кандуу журттан келемин,
кандуу көбүм айтамын.
Төрөн кайсы болуу,
төлөгүт кайсы болуу,
кандуу кайсы болуу,
кандуу кайсы болуу?"
Кыргып-чал тутуп айтат:
'Кула байтал минген
куу бала, байкуш,
менин төрөнө сураган, байкуш,
астындагы Ак-кула, байкуш,
Бөлчөрүү-тоодун сенирдей, байкуш:
үстүңдөгү төрөбүс, байкуш,
ободо көккө теңирдей, байкуш,
тигген экен төрөбүс, байкуш!
Төрөнү астап
пегемин, байкуш?"
Кула байтал: минген куу бала,
күлөүгөн шум бала:
чыпбырды кагып жиберди,
колунан чыгып кетти дейт,
тахымга чыгып алды дейт,
колтукка кысып салды дейт.
Кула байтал оосы каттуу ат экен-
түңдөп жүрүп берген соң,
октоп келе жаткан Алмамбет:
Сары алаңын багына
бек урунуп калган соң,
кашка таман жеке өтүк
үзөүгүсү бутулан
чыгып кетти Алмамбетке!
Ай кулагын жасап дейт,
чолпондой көзүн ачат дейт,
кашкырып карап салат дейт.
Саламат уруптун калган куу бала
Алмамбетке салам берет дейт.
Ойак алдың Алмамбет,
Алмамбет туруп айтат дейт:
'Кула байтал минген
куу бала, байкуш,
көсүп оттуу көрүнөт, байкуш,
өнүп шүттүү (?) көрүнөт, байкуш,
Атка минип кастырдым, байкуш,
кайдан бери астырдым, байкуш?
- "Сенин саламат билбейман,
Алекүмүңдү билбейман.
"Алтай, алтай?" демекте мен,
"Саглың уасал?" дейорун.
"Көркү, көркү?" демекте мен,
"Саламаттан мн бени?" дейорун.
'Cабы, сабы?" демекте мен,
'Түи мисин?' дейорун.
Бейи: журттан гелийорун,
бейи: сөзүмү сөйлө.
Манли журттан гелийорун,
yalnız hoyle kottuşurum!
Senn beyin kimdir burada?
Hizmetkar kimdir burada?
Senn hatun kimdir burada?
Hannun halkı kimdir burada?"
Kırgın-çal şunu dedi:
'Kula kısırağa binen kumaz
oğlan, a baykuş,
beyini soruyorsan, a baykuş,
ahtında Ak-kula var onun, a baykuş,
Bölçörüü dağınım zırvesi gibi, a baykuş,
üzerinde efendimiz, a baykuş,
'Taurı gibi göklere erişiyor, a baykuş,
erişiyor efendimiz, a baykuş!
Efendiyi görmek istemen
neyine gerek, a baykuş?"
Kula kısırağa binen delikanlı,
bu kumaz kañır çocuğu,
yukarı öyle çekli ki
(Kırgın m) elinden fırlayıp gitti,
dizlerine dolalı otur,
koltuğuna sıkıştırdı.
Kula kısırak seri uğrıñ bir at idi,
sürmek için mahmuzlayınca,
ok gibi Almamбет göründü.
Sarı-alañın başına
sıkıca sokulmuş,
değerli çırmaları,
ayağındaki üzengiler,
Almamбет'in ayağından savruldu!
Ay ku'ğını açtı o,
yıldız gözlerini açtı o.
Yan gözle bir bakın.
Selamı öğreymiş olan kumaz çocuk
Almamбет'e selam verdi.
Almamбет "Alekümselam!" dedi,
Almamбет dedi ki:
"Kula kısırağa binen
kumaz oğlan, a baykuş,
gözün ateşli görünüyor, a baykuş,
yüzün soluk görünüyor, a baykuş,
ata binmiş geliyorsun, a baykuş,
nereden geliyorsun, a baykuş?

- 416 Атка жанып келесин, байкуш,
кайсы жактан келесин, байкуш?
Ат сурамак келбеттеп, байкуш,
ар сурамак сүрөттөп, байкуш!
Алтын зоору, ар арак, байкуш.
418 кайсы жактан келесин, байкуш?
Куу бала туруп мынм айтат:
"Аты жактың ай жаркын, тором,
тексис кини дейсизби, төрөм?"
"Төрөпү журттап кетемин, төрөм!"
420 Бир сага айтамын, төрөм,
айтамын-да кайтамын, төрөм.
Билбесем-де жолун бар,
төрөм!
Көрбөсөм-де күрүшкөмүн
колун бөр, төрөм!
Алмамбеттин колуна
кармай алды дейт:
422 "Кандуу журттан келесин, төрөм!
Каным сага айтамын, төрөм!
Айтсамын-да кайтамын!
А сүйүнчү, ай жаркын, тором,
бу сүйүнчү, күн жаркын, төрөм!"
430 Сүйүнчүмдү бат' берчи төрөм!
Бат' берсең де тес берчи, төрөм!
Матодон чечпей тес берчи, тором,
бакчодон чечпей топ берчи, төрөм!
Кан атасы Жакып-бай, тором,
432 алы жапар экеңде, тором.
Козкамандай
иниси, төрөм-
Алтай толгон көп Калмак, төрөм,
Ай-кан келип чаңада, төрөм,
Күлкөй толгон көп
Калмак, төрөм,
440 Күн-кай келип чаңада, төрөм,
Козкамандай иниси, төрөм,
Калмакка түшүп келипсиз, төрөм!
Калмакка барып жайып' алың, төрөм,
Кылайдан барып үй алың, төрөм,
442 кылымда барып журт алып, төрөм!
Көчүп келет Козкаман, төрөм!
Неш төрөдөй уулу бар, төрөм!
Неш уулунун иниси, төрөм!
кабагы биык, көс уяң, төрөм,
450 кара ниет Көкчөкөз, төрөм-
ак-сакалы ол экен, төрөм!
Бирин аты Дөрбөлөң, төрөм,
бирин аты Дөрбөлөң, төрөм,
бирин аты Чагатай, төрөм,
452 бирин аты Агадай, төрөм!
Көчүп келет Козкаман, төрөм!
Талага жүгү тарактап,
төрөм,
Атка кайып өлөсөң, байкуш.
кайсы сакал келкесиң, байкуш?
Ат сурамак келбеттеп, байкуш,
ар сурамак сүрөттөп, байкуш!
Алтын зоору, ар арак, байкуш.
кайсы сакал келкесиң, байкуш?
Көчүп келет Козкаман, төрөм!
Куу бала туруп мынм айтат:
"Ат чакып ай чакын, төрөм,
төксис киши дейсизби, төрөм?"
"Төрөпү журттап кетемин, төрөм!"
420 Бир сага айтсамын, төрөм,
айтамын-да кайтамын, төрөм.
Билбесем-де жолун бар,
төрөм!
Көрбөсөм-де күрүшкөмүн
колун бөр, төрөм!
Алмамбеттин колуна
кармай алды дейт:
422 "Кандуу журттан келесин, төрөм!
Каным сага айтсамын, төрөм!
Айтсамын-да кайтамын!
А сүйүнчү, ай чакын, төрөм,
бу сүйүнчү, күн чакын, төрөм!"
430 Сүйүнчүмдү бат' берчи төрөм!
Бат' берсең-де тес берчи, төрөм!
Матодон чечпей тес берчи, төрөм,
бакчодон чечпей топ берчи, төрөм!
Кан атасы Чакып-бай, төрөм,
432 алу чаңар экенде, төрөм,
Козкамандай
иниси, төрөм-
Алтай толгон көп Калмак, төрөм,
Ай-кан келип чаңада, төрөм,
Күлкөй толгон көп
Калмак, төрөм,
440 Күн-кай келип чаңада, төрөм,
Козкамандай иниси, төрөм,
Калмакка түшүп келипсиз, төрөм!
Калмакка барып чаңып' алып, төрөм,
Кылайдан барып үй алып, төрөм,
442 калмакка барып журт алып, төрөм!
Көчүп келет Козкаман, төрөм!
Беш төрөдөй уулу бар, төрөм!
Беш уулунун иниси, төрөм!
кабагы биык, көс үйүр, төрөм,
450 кара ниет Көкчөкөз, төрөм-
ак-сакал ол экен, төрөм!
Бирин аты Дөрбөлөң, төрөм,
бирин аты Дөрбөлөң, төрөм,
бирин аты Чагатай, төрөм,
452 бирин аты Агадай, төрөм!
Көчүп келет Козкаман, төрөм!
Талага жүгү тарактап,
төрөм,
Аткы сүйүп өлөсөң, байкуш.
кайсы сакал келкесиң, байкуш?
Ат сурамак келбеттеп, байкуш,
ар сурамак сүрөттөп, байкуш!
Алтын зоору, ар арак, байкуш.
кайсы сакал келкесиң, байкуш?
Көчүп келет Козкаман, төрөм!
Куу бала туруп мынм айтат:
"Ат чакып ай чакын, төрөм,
төксис киши дейсизби, төрөм?"
"Төрөпү журттап кетемин, төрөм!"
420 Бир сага айтсамын, төрөм,
айтамын-да кайтамын, төрөм.
Билбесем-де жолун бар,
төрөм!
Көрбөсөм-де күрүшкөмүн
колун бөр, төрөм!
Алмамбеттин колуна
кармай алды дейт:
422 "Кандуу журттан келесин, төрөм!
Каным сага айтсамын, төрөм!
Айтсамын-да кайтамын!
А сүйүнчү, ай чакын, төрөм,
бу сүйүнчү, күн чакын, төрөм!"
430 Сүйүнчүмдү бат' берчи төрөм!
Бат' берсең-де тес берчи, төрөм!
Матодон чечпей тес берчи, төрөм,
бакчодон чечпей топ берчи, төрөм!
Кан атасы Чакып-бай, төрөм,
432 алу чаңар экенде, төрөм,
Козкамандай
иниси, төрөм-
Алтай толгон көп Калмак, төрөм,
Ай-кан келип чаңада, төрөм,
Күлкөй толгон көп
Калмак, төрөм,
440 Күн-кай келип чаңада, төрөм,
Козкамандай иниси, төрөм,
Калмакка түшүп келипсиз, төрөм!
Калмакка барып чаңып' алып, төрөм,
Кылайдан барып үй алып, төрөм,
442 калмакка барып журт алып, төрөм!
Көчүп келет Козкаман, төрөм!
Беш төрөдөй уулу бар, төрөм!
Беш уулунун иниси, төрөм!
кабагы биык, көс үйүр, төрөм,
450 кара ниет Көкчөкөз, төрөм-
ак-сакал ол экен, төрөм!
Бирин аты Дөрбөлөң, төрөм,
бирин аты Дөрбөлөң, төрөм,
бирин аты Чагатай, төрөм,
452 бирин аты Агадай, төрөм!
Көчүп келет Козкаман, төрөм!
Талага жүгү тарактап,
төрөм,
Аткы сүйүп өлөсөң, байкуш.
кайсы сакал келкесиң, байкуш?
Ат сурамак келбеттеп, байкуш,
ар сурамак сүрөттөп, байкуш!
Алтын зоору, ар арак, байкуш.
кайсы сакал келкесиң, байкуш?
Көчүп келет Козкаман, төрөм!
Куу бала туруп мынм айтат:
"Ат чакып ай чакын, төрөм,
төксис киши дейсизби, төрөм?"
"Төрөпү журттап кетемин, төрөм!"
420 Бир сага айтсамын, төрөм,
айтамын-да кайтамын, төрөм.
Билбесем-де жолун ачык
олсам дersen, төрөм.
гөрмөсөң олсам да вер элиң, гөрдүм
сени, өфөндим!"
Алмамбеттин
елин тутуп:
"Наркы бир жерден гелиyorum, өфөндим,
баным сана сөйлөйөйүн, өфөндим,
сөйлөйүп жарта дөнөйүн, өфөндим,
хан бир элчийим, ай ыңгы, өфөндим,
бир элчийим, гүн ыңгы, өфөндим,
"ин элчиге дна ет, өфөндим,
dua едersen тез ет, өфөндим,
багыт гөзмөдөн деуе вер, өфөндим,
нгуунаа гөзмөдөн кыялет вер, өфөндим,
хан babası Чакып-бай'ым, өфөндим,
алу yaşаса икен, өфөндим,
Козкаман адунда бир күгүк
kardeşi vardı, өфөндим.
Алтай'а дөлдүрөм Калмакларга, өфөндим,
Ай Хан гелип yağмаладында өфөндим,
Күлкөй'и дөлдүрөм
Калмакларга, өфөндим,
Күн Хан гелип yağмаладында, өфөндим,
күгүк kardeşi Козкаман, өфөндим,
Калмак'ун елине дөнөдүң, өфөндим,
Калмак' içimde yaşadı, өфөндим,
Çin'e gidip ev aldı, өфөндим,
Kırım'a gidip yurt aldı, өфөндим,
şimal o Козкаман гелиyor, өфөндим,
omuz beş еfendi oğlu var, өфөндим,
beş oğlunun içimde, өфөндим,
altını çatmış, gözleri çakır, өфөндим,
kötü niyetli Көкчөкөз var,
Козкаман'ın alut hocası o, өфөндим!
Birin'in adı Dörbölöcün, өфөндим,
birinin adı Dörbölöcün, өфөндим,
birinin adı Чагатай, өфөндим,
birinin adı Агадай, өфөндим!
Козкаман бунга гөңгөйор, өфөндим,
yük hayvanlarının yarkısı bozkırda,
өфөндим,

- кале жалган Кыркман, төркөм!
 Куу баласын көбүн уккан соң,
 460 кабылган тууган Алмамбет
 Сар'алага манаттыр,
 Ор Манаска барыптыр,
 уккан көбүн айттыр.
 Эмдә Маана айтат дейт:
 465 "Оңуу жерден
 чогуштуу, чором,
 эңгез алган кой-ташка, чором,
 алымдуу жерден чогуштуу,
 чором,
 каалайшан сай-кашка,
 чором,
 барын бирдей эрендер, чором,
 470 барын бирдей берендер, чором,
 сундуруп найза
 тартыган, чором,
 катынга сырын айтпаган чором,
 барын бирдей кой-галка чором!"
 Кула байтал куу бала, чором,
 475 кубулган ишум бала, чором,
 сүйүнгүсүн көп айтат, чором,
 сүйүнгүсүн берелет, чором!
 Кайып-кандын Кара-бөрүк,
 чором,
 карматып алдым талдан чором,
 480 бир Алмамбет баладан, чором!
 Аталыктын ак дөлөт, чором,
 чакырттып алдым үйүмдө, чором,
 андан мерсет жог-эле, чором,
 кимге берем сүйүнгү, чором!
 485 Шоруктун кызы Акылай, чором,
 андан мерсет жог-эле, чором,
 кимге берем сүйүнгү, чором?
 Кан баласы Канкей, чором,
 андан мерсет жог-эле, чором,
 490 кимге берем сүйүнгү, чором?
 Менин атам Кайып-бай, чором,
 өзү жангыс ким? эле, чором!
 Жумурткадан ак элем, чором,
 бир энеден так элем, чором,
 495 жаным эним кылган, чором,
 жаным эним уйдан, чором,
 бир тууганым жок эди, чором!
 Анын бери жалган, чором,
 аркамда куйрук жог эле, чором,
 500 астымда жалы жог эле, чором,
 эр жаным багынем, чором,
 кимге берем сүйүнгү, чором?
 Бир тууганым Кардыга, чором,
 он беште эрзек багынем, чором,
 505 жок! бөүкү
 жог албай, чором,

- kele caza Kırkman, törköm!
 Kim balasını köbün ukkan soñ,
 kabılac tuğan Almambet
 Sar'alağa manıtır,
 Ör Manaska barıpır,
 ukkan köbün aytıpır.
 Eñdä Manas aytat deyt:
 "Öldüñ cörden
 çoğultıp, çorom,
 akpır alğan köy-ğaska, çorom,
 ka ituu cörden çoğultıp,
 çorom,
 kaalaş alğan sap-kaşka,
 çorom,
 barıñ birdey érendir, çorom,
 barıñ birdey berendir, çorom,
 sundurıp nayza
 tarıpığan, çorom,
 katırğa sıyn aytıpağan, çorom,
 barıñ birdey köy-ğaska, çorom!"
 Kula baytal kuu бала, çorom,
 kubulcağan işum бала, çorom,
 süyüñgüsün köp aytat, çorom,
 süyüñgüsün berelit, çorom!
 Kayıp-kandıñ Kara-börük,
 çorom,
 karmatıp aldım taladan, çorom,
 bir Almambet baladan, çorom!
 Atalıktın ak dölöt, çorom,
 çakırtıp aldım üyümde, çorom,
 andan mérsit joğ-éle, çorom,
 kimege berem süyüñgü, çorom!
 Şoruktın kızı Akılay, çorom,
 andan mérsit joğ-éle, çorom,
 kimege berem süyüñgü, çorom?
 Kan balası Kankey, çorom,
 andan mérsit joğ-éle, çorom,
 kimege berem süyüñgü, çorom?
 Mëñin atam Kayıp-bay, çorom,
 özü calıys kım? éle, çorom!
 Jumurtkadan ak élem, çorom,
 bir éneden tak élem, çorom,
 495 janım énim kılğan, çorom,
 janım énim uıdan, çorom,
 bir tuğanım joğ édi, çorom!
 Anın béri jalğan, çorom,
 arkamda kuyruk joğ éle, çorom,
 astımda cal joğ éle, çorom,
 ér janım bağınem, çorom,
 kimege berem süyüñgü, çorom?
 Bir tuğanım Kardıgaç, çorom,
 on beşte érzek bağınem, çorom,
 joğ! bökükü
 joğ alбай, çorom,

- Kırkman geliyor, efendim!"
 Kınmaz çocuğun dediğini duyunca,
 kapılar açılan Almambet,
 Sarı alaya bindi,
 Er Manas'ın yanına gitti.
 İşittiği sözü anlattı.
 O zaman Maass dedi ki:
 "Kalabalık yerlerden seçip
 aldım, yiğitlerim,
 sizleri, kıymetli seçkinlerim, yiğitlerim,
 halk: çok yerlerden seçip
 aldım, yiğitlerim,
 sizleri, kıymetli seçkinlerim,
 yiğitlerim,
 hepimiz birsiniz erlerim, yığiderim.
 hepimiz kuvvette birsiniz, yığiderim.
 saplağınızın kargıyı geri
 çekmediniz, yiğitlerim,
 kadına sır açmadınız, yiğitlerim,
 erlikte hep birsiniz, yiğitlerim!"
 Kula kısıraktaki şu çocuk, yiğitlerim,
 kınmaz hilekar oğlan, yiğitlerim,
 bir elçi sözü söylüyor, yiğitlerim!
 müjde parası vereyim ona, yiğitlerim!
 Kayıp Han'ın kızı Karu-börük'e,
 yiğitlerim,
 cenk yerinde yakalandım, yiğitlerim,
 Almambet'e delikanlı iken, yiğitlerim!
 Ak servet Atalık'ı, yiğitlerim,
 evimden getirip aldım, yiğitlerim
 ona başlık vermedim, yiğitlerim,
 kime müjde parası vereyim, yiğitlerim,
 Şoruk'un kızı Akılay'a, yiğitlerim,
 ona başlık vermedim, yiğitlerim,
 kime müjde parası vereyim, yiğitlerim?
 Han kızı Kankey'e, yiğitlerim,
 ona başlık vermedim, yiğitlerim,
 kime müjde parası vereyim, yiğitlerim?
 Benim babam Cılap bay, yiğitlerim,
 tek başına bir adam, yiğitlerim!
 Yumurtadan ak idim, yiğitlerim,
 ananın bir tek çocuğuyum, yiğitlerim,
 yalnız indim kayadan, yiğitlerim,
 yalnız indim yuvadan, yiğitlerim,
 hiç akrabam yok idi, yiğitlerim!
 Sonra, ondan sonra, yiğitlerim,
 arkamda kuyruk yok idi, yiğitlerim,
 önümde yele yok idi, yiğitlerim,
 ben tek doğmuş çocuğum, yiğitlerim,
 kime müjde parası vereyim, yiğitlerim?
 Kız kardeşim Kardıgaç, yiğitlerim,
 on beş yaşına erdi, yiğitlerim,
 değerli çizme giyecek kadın
 büyümedi, yiğitlerim,

- сөөр өтүктү
баг'албай, чором:
теги кайгы жог'оң, чором
мен кимге берем
сүйүңчү, чором?
Апын бери жагында, чором,
510 Багды-дөөлөт байбиче-
кимге берем сүйүңчү, чором? -
колоттон үйдү кордубу, чором,
койноттон жылкы талгыбы, чором,
жыбыгган үйдү кордубу, чором.
515 жылгадан жылкы талгыбы, чором?
Колоттон үйдү ол көрсө, чором,
койноттон жылкы от талса, чором,
жыбыгган үйдү ол көрсө,
жылгадан жылкы от талса, чором.
520 бастап алып барыңар, чором,
сүйүңчүсүн бериңер, чором!
Акрет жайдан бурап ал, чором!
Куу бала жайын сурап кел, чором!
Сар'ала минци Алмамбет!
525 Сар'ала минци жогон дейт,
куу балага келди дейт,
куу балага айты дейт:
'Кула байтал куу бала, байкуш,
көсүң оттуу бала экен, байкуш.
530 оңу шүттү (?) бала экен, байкуш,
сүйүңчүлөп көп айттың, байкуш-
кимге берет сүйүңчү, байкуш?
Жумурткадан ак эле, байкуш,
мөңгү төрөм Эр Манас, байкуш,
535 бир өңдөн так эле, байкуш-
кимге берет сүйүңчү, байкуш?
Жаагыс эле кыядап, байкуш,
мөңгү төрөм Эр Манас, байкуш,
бир уядан эр жаагыс, байкуш.
540 кимге берет сүйүңчү, байкуш?
Астында жаагы жок эле, байкуш,
аркада куйрук жок эле, байкуш;
алтынмыпта атасы, байкуш,
элүг чыккан энеси, байкуш-
545 мөңгү төрөм Эр Манас, байкуш,
кимге берет сүйүңчү, байкуш?
Апын бери жагында, байкуш,
Кайгы-кандын Кара-бөрүк, байкуш,
андан мерсет жок эле, байкуш-
550 кимге берет сүйүңчү, байкуш?
Шооруктун кызы Аклай, байкуш,
андан мерсет жок эле, байкуш-
кимге берет сүйүңчү, байкуш?
Кан баласы Канкей, байкуш.
555 аттаны ап'ай бол'олек, байкуш,
бетинде упу ол'олек, байкуш,
чырлаган чий ол'олек, байкуш,
- сөөр өтүктү
баг'албай, чором:
теги кайгы жог'оң, чором-
мен кимге берем:
сүйүңчү, чором?
Апын бери жагында, чором,
Bagdi-döölöt baybiçe-
kimge bérem süyüñçü, çorom? -
kolotton üydü kördüñü, çorom,
koynotton cilkki taptyby, çorom,
cibutan üydü kördüñü, çorom,
cılğadan cilkki taptyby, çorom?
Kolotton üydü ol körsö, çorom,
koynotton cilkki ot tapsa, çorom,
cibutan üydü ol körsö,
cılğadan cilkki ot tapsa, çorom,
bastap alıp barıñar, çorom,
süyüñçüsün bérıñer, çorom!
Akret caydan burap al, çorom!
Kuu bala cayın surap kel, çorom!
Sar'ala mindiñ Almambet!
Sar'ala mindiñ celdi deyt,
kuu balağa keldi deyt,
kuu balağa aytı deyt.
'Kula baytal kuu bala, baykuş,
köñün otuu bala éker, baykuş,
öñü şütü (?) bala éken, baykuş,
süyüñçölöp kóp aytıñ, baykuş-
kimge bérer süyüñçü, baykuş?
Cumurtkadan ak éle, baykuş,
mönin töröm Er Manas, baykuş,
bir öñden tak éle, baykuş-
kimge bérer süyüñçü, baykuş?
Cañğıs éle kiyudan, baykuş,
mönin töröm Er Manas, baykuş,
bir uyadan ér cañğıs, baykuş-
kimge bérer süyüñçü, baykuş?
Astında cañ cök éle, baykuş,
arkada kuyruk cök éle, baykuş,
a tınıştı atası, baykuş,
éñüge cıkkın énesi, baykuş-
mönin töröm Er Manas, baykuş,
kimge bérer süyüñçü, baykuş?
Apyñ bérı cagında, baykuş,
Kayıp-kandıñ Kara-börük, baykuş,
andan merser cök éle, baykuş-
kimge bérer süyüñçü, baykuş?
Şooruknıñ kızı Akılay, baykuş,
andan merser cök éle, baykuş-
kimge bérer süyüñçü, baykuş?
Kan calası Kanıkéy, baykuş,
alğam al'ay bol'ólek, baykuş,
betinde upa ol'ólek, baykuş,
çırtağan çiy ol'ólek, baykuş,
- gabıy gıyeçer kude
baybıñesdi, yigıñerim.
hiç ukratam yok benim, yigıñarım.
non kime müjde parası
vereyim, yigıñlerim?
Ondan başka bir de, yigıñerim.
Bagdi-döölöt baybiçe
kime vereyim müjde parası yigıñlerim?
Vadide evleri gördü mü, yigıñlerim,
çukurda atları gördü mü, yigıñlerim
boğazca evleri gördü mü, yigıñlerim,
ırmakta atları gördü mü, yigıñlerim,
vadide evleri gördü ise, yigıñlerim,
çukurda atları gördü ise, yigıñlerim,
boğazca evleri gördü ise,
ırmakta atları gördü ise, yigıñlerim,
gidin om alıp getirin, yigıñlerim,
eñi parası verin ona, yigıñlerim!
Yakasından yakalayın, yigıñlerim!
Kurnaz oğlarnı ağzın arayın, yigıñlerim!
Almambet Sarı-ala'ya bindi,
Sarı ala'ya birip gitti,
kurnaz çocuğın yamına vardı,
kurnaz çocuğın şıñ sözleri dedi:
'Kula kısıraktaki kurnaz oğlan, a baykuş,
gözlerin senio pek atıştı, a baykuş,
Yanakların pek soluk, a baykuş,
elçiliks sözleri söyledin, a baykuş,
kime verir müjde parası, a baykuş?
Yumurtadan ak idi o, a baykuş,
benim efendim Er Manas, a baykuş,
anasından tek doğdu, a baykuş,
kime verir müjde parası, a baykuş?
Yalnız geldi kayadan o, a baykuş,
benim efendim Er Manas, baykuş,
yuvadan tek geldi, a baykuş,
kime verir müjde parası, a baykuş?
Öñünde yere yok, a baykuş,
arında kuyruk yok, a baykuş,
altınusda bahası, a baykuş,
elli yaşında anası, a baykuş,
benim efendim Er Manas, a baykuş,
kime verir müjde parası, a baykuş?
Heñ de hundan başka, a baykuş,
Kayıp Jian'ın kızı Kara-börük'tü, a baykuş,
alıñken para vermedti, a baykuş,
kime verir müjde parası, a baykuş?
Şooruk'un kızı Akılay'ı, a baykuş,
alıñken para vermedti, a baykuş,
kime verir müjde parası, a baykuş?
Han kızı Kanıkey'i, a baykuş,
alalı alı ay oluadı, a baykuş,
daña yüzündin boyası solmadı, a baykuş,
dikışti husar örgüsü solmadı, a baykuş,

- менен төрөм Эр Манас, байкуш,
кимге бөрөт сүйүңчү, байкуш?
- 568 Алыа бери жагында, байкуш,
"колоттон үйдү ол көрсө", байкуш,
"төрөм "Баптап барсын!"
дейт, байкуш!
"Жыбыгган үйдү ол көрсө", байкуш,
төрөм "Баптап барсын!"
дейт, байкуш!"
- 569 Куу бала туруп айтат дейт:
"Төрөлү журттал келемин,
төрөңо кебим айтатын-
айтатын-да кайтатын!"
Кандуу журттал келемин,
кан төрөңо айтатын-
айтатын-да кайтатын!"
- 570 Кула байтал минген куу бала
бу байталдын жоорын
оңдоп минип алыгыр.
- 575 Манасты кестей салгытыр,
Манаска кетип айтыгыр:
"Алы жакпы, ай жаркын, төрөм,
оңу жакпы, кун жаркын, төрөм,
а сүйүңчү, ай жаркын, төрөм."
- 580 а сүйүңчү, кун жаркын, төрөм
"Айтканы жаман!" деп эсең,
көкүп келет Көзкөман, төрөм!
Кабылдан тууган Манастын, төрөм,
кабарынан угуптур, төрөм!"
- 585 Калыр-минен Бусурман, төрөм,
ортосунан көшүтү дейт, төрөм!"
Анда айттың Эр Манас:
"Э кула байтал куу бала,
э куу жүгөнчү сум бата,
андай айтпады атекем!"
- 590 Алы канка көң Букар,
аны чаптам мен Манас,
андай айтпады атекем!
Ак бос аттын такада,
көң Андрейан чакда
өс тап өкөт Жамгырчы
жыккысып тийип алганда,
анда айтпады атекем!
Оогандын капта Муз-бурчак,
аны чаптам мен Манас,
андай айтпады атекем!"
- 600 Ак бос аттын такада,
көң Андрейан чакда
өс тап өкөт Жамгырчы
жыккысып тийип алганда,
анда айтпады атекем!"
- 605 Турган журттуң чапканда,
анды айтпады атекем!
Кырк чорого баш кынып,
Сар'алага мингизип,
Алмамбеткей чорону
- menen töröm Er Manas, baykuş,
kimge béröt süyünçü, baykuş?
Alın béri cağında, baykuş,
"kolotton üydü ol körsö", baykuş,
"töröm "Baптап barsın!"
deyt, baykuş!
"Jıbyıgğan üydü ol körsö", baykuş,
töröm "Baптап barsın!"
deyt, baykuş!"
- Kuu bala turup aytat deyt:
"Törölü yurttal kелеmin,
töröño kеbim aytатын-
aytатын-да kайtатын!"
Kanduu yurttal kелеmin,
kan töröño aytатын-
aytатын-да kайtатын!"
- Kula baytal mingen kuu bala
bu baytalдын жоорын
oңдоп минип алыгыр.
- Manastı kēsēy salıptır,
Manaska kēlip aytıptır:
"Alı jакпы, ай жаркын, töröm,
oңu jакпы, kун жаркын, töröm,
a süyünçü, ай жаркын, töröm."
- a süyünçü, kун жаркын, töröm
"Aйтканы жаман!" деп эсең,
kөкүп келет Kөзkөman, töröm!
Kabıldan tuugan Manastın, töröm,
kabarынан uгуptur, töröm!"
- Kalır-minen Busurman, töröm,
ortosunan köşütü deyt, töröm!"
Anda aytıdı Er Manas:
"E kula baytal kuu bala,
e kuu жүгөнчү сум бата,
anday aйтpaды atekem!"
- Alı kankа көң Bukar,
anı чаpтам мен Manas,
anday aйтpaды atekem!"
Ak bos аттын такада,
көң Андрейан чакда
өс тап өкөт Жамгырчы
жыккысып тийип алганда,
анда aйтpaды atekem!"
- Oogandın kaptı Muz-burçak,
anı чаpтам мен Manas,
anday aйтpaды atekem!"
- Ak bos аттын такада,
көң Андрейан чакда
өс тап өкөт Жамгырчы
жыккысып тийип алганда,
анда aйтpaды atekem!"
- Turğın yurttuң чапканда,
анды aйтpaды atekem!"
Kırk çorogo baş kынып,
Sar'alağa mingizip,
Almamбеткей çorону
- benim efendim Er Manas, a baykuş,
kimge verē müjde parası, a baykuş?
hem de orıdu sonra, a baykuş,
boğrazdan bir ev gördünse, a baykuş,
yolu göstere sin diyor
efendim, a baykuş,
vadiden bir ev gördüñse, a baykuş,
yolu göstere sin diyor
efendim, a baykuş!"
- Kurnaz oğlan dedi ki:
"Ealı yurttan geliyorum ben,
sözümü beye söylüyorum ben.
söyleyince dıuerim ben,
menli yurttan geliyorum,
han efendile görüşürüm ben,
görüşince de dıderim ben!"
Kula kısırağa binen kurnaz oğlan,
kula kısırağın başını
sağa çevirip yoluna gitti.
doğru Manas a gitti.
Manas a gelip dedi ki:
"Adı güzel, ay ışığı, efendim,
kendü güzel, gün ışığı, efendim,
ben elçiyim, ay ışığı, efendim,
bir elçiyim, gün ışığı, efendim,
sözümce yafan deme, efendim,
Közkaman göç etmiş geliyor, efendim,
kaplan doğan Er Manas'ın, efendim,
haberini almış o, efendim,
kafirle müsümanın, efendim,
ortasına göçtü o, efendim!"
O Zennan Manas dedi ki:
"Ey kula kısırağdaki kurnaz oğlan,
ey kurnaz hilekar oğlan,
baham öyle bir şey demedi!
Alı kapık büyük Bahar'ı
ben yıktım, ben Er Manas,
baham orıdu bana bahsetmedi!
Ak boz atın takarı,
geniş Ludican m kenar'ında
bir tay idi Camgırçı'nın
attarını çapıp aldığımda,
baham orıdu bana bahsetmedi!
Afganların Hanı Muz-burçak'ı
cenkte ben yendiğimde,
yelek yağmalayıp sırtına giydiğimde,
başlık yağmalayıp alduğımda,
çapul zevkini sürerken,
baham ondan bana bahsetmedi!
Turğan yurdunu yendiğimde
babanı orıdu bana bahsetmedi!"
Kırk yigide baş kıldığında
Sar'ala'ya bindirip,
Almamber yigiki

- 610 торо орнупа кеторуп,
Орустап Орок батырдын
он сан асылкысын тийгенде,
анда айтылды атекем!
Камалыктып ойунда.
- 615 Кар-жазбастып бойунда,
Кашгар, Жаркен бураган,
мыл Кытайды сураган
Копур-байды сайганда,
анда айтылды атекем!
- 620 Сыра Ак-кула мингели
жатым жайрма белге келгели,
мага айтылды атекем!
Кула байтал хуу бала
коркконунан айтасын.
- 625 кокус кирип келисин!
Аттан оодырып тартынар!
Бутуна чырым көндү салынар!
Бек бекитип алынар!
Кен Кол-ата ойунда.
- 630 кең Таластын бойунда
Атекем Жакып-бай болучу-
Кан атекем Жакып-бай
алтынды жастой бурача,
туугандан жайын сурачы!
- 635 Бу айтканы чын болсо,
өрүшүн малга толтуруп,
үйүн булга толтуруп,
келине кете кийгизип,
кысына кымкап кийгизип,
- 640 кан четине сар тогуп,
эмгигине жес буйлатуу нар тогуп,
журт катар кылачы!
Журт таскинин берели!
Табактап дилде тарталы!
- 645 Кан көтөрүп алачы!
Бу-да кеби жалганчы болсо,
башым койдой кесели,
каным суудай төкөлү!"
Сар'ала минген Алмамбет
- 650 энги-дэнги желот дейт,
энке аткандай болот дейт:
омбу-домбу желот дейт,
ора' аткандай болот дейт!
Жүрүп келет Алмамбет,
- 655 Копуну туура басат дейт,
Ыры айтышы апат дейт,
сары-өзөн Чүйдү кылдырып,
бир Чөнөрдү апат дейт.
Кең Таластын бойунда,
- 660 кең Кол-ата ойунда
Жакып-бай айлы бар экен,
Кабата-атар көп капат
чыга түштүн Алмамбет.

- 1008 orastap orok batyrdyn
Orastap Orok batyrdyn
on san asylkysyn tiygende,
anda aytaldy atekem!
Kazultkin oyunda,
Kar-jazbastyn boyunda,
Kashgar, Charkén buragan,
aııfı Kıtaydı suragan
Kópúr-baydy saıghan.
anda aytaldy atekem!
Sıra Ak-kula mingeli
cayım jayırma belge kélgele,
mağa aytaldy atekem!
Kula baytal xuu bala
korkkonunan aytasın
kokus kirip kélipsin!
Artan oodıyıp tartınar!
Butuna cıyım köndü salınar!
Bék békıtip alınar!
Kén Kol-ata oyunda,
kén Ta astın boyunda
Atekem Cakıp-bay boluçı-
Kan atekem Cakıp-bay
altındı cástey buracı,
tuıǵandan cayıń suracı!
Bu aytkanı çın bolso,
örlüşün malğa tolturıp,
üyün bulǵa tolturıp,
kélıne kete kiygizıp,
kısnıa kımkap kiygizıp,
kap çétıne sar toǵıp,
éıgıne cés buylatuu nar çögıp,
çurt katar kılalı!
Çurt tıskının béralı!
Tabaktap dılde tartalı!
Kan kötürıp alalı!
Bu-da kėbi çalǵançı bolso,
başım koydoy kėseli,
kanım suıday tökölül!
Sar'ala mingen Almamбет
éngi-déngi cėlót déyt,
énke atkanday bolot déyt:
ombu-dombu cėlóz déyt,
ora' atkanday bolot déyt!
Çürüp kélet Almamбет,
Kópunı tuura basar déyt,
Irgaymı aşat déyt,
sarı-özön Çüydü kıldırıp,
bir Çönördü aşat déyt.
Kén Talastın boyunda,
kén Kol-ata oyunda
Cakıp-bay aylı bar éken,
Kaba-atar kóp kaşat
çıǵa tüştün Almamбет.

- efeendige yukseldiginde ben,
Kas bakañın Orok'un
on sürli asın aldıǵında ben.
babam ondan bana bahsetmedi!
Kazlık vadisinde
Kar-caıbası sayı boyunda.
Kashgarlı Yackent'i baskıda tutan
bın Çinliye buyuran
Konur-bay'ı yendiginde
babam ondan bana bahsetmedi!
Ben Ak-kula'ya bineli,
ışta yaşım yımı beş.
babam ondan bana bahsetmedi!
Kula kasrattaki kınaz oǵlan.
sen korknudan böıye diyorsun.
şaka etmeşe gelmişsin!
İndirin onı atar aǵaǵı!
Baǵlayın ayaǵını kayısı!
S-mışke baǵlayın onu!
Geniş Kol-ata vadisinde
geniş Talas'ın boyunda
babam Cakıp-bay yaşar.
Han babam Cakıp-bay
aıñm bakır gibi kırkar,
sorusturun ondan şu akıaba işin!
Oǵlanın dedıǵi doǵrı ise
aǵılını hayvanla doldurun.
evini mal ile doldurun,
gelıne elbiseler giydirin,
kıznıa işlemler giydirin.
tortasına alın döküü,
kapısına bakır yoladı deve çekin,
insanları önüne sırt a.ta dizeñin!
Elıne yurt cızǵını verelim!
Tabakta alın şikke verelim!
Kötürüp han yapalım!
J'akat sözü yalan ise,
başım koyun gibi keselim,
kanmı su gibi dökelim!"
Sarı-ala'nın üstünde Almamбет,
rüzgar gibi gitti.
aşık ar lıvş gibi gitti,
deli gibi gitti.
ordo oyununda bir atış gibi gitti.
Böıte gıdıyordu Almamбет,
dosdogru Kopu'dan geçerek
Irgaydı'yı aştı.
sarı yataklı Çı boyunda gitti.
Çönör geçidini aştı.
Geniş Talas'ın boyunda
geniş Kol-ata vadisinde
Cakıp-bay'ın yurdu vardı.
Kaba-atar'ın kınazından
aşağıya indin Almamбет.

- Жан-колотто тийиңер,
 655 кыш кышты жамынган
 кыш арасы Жакып-бай
 кородон койун чыгарып,
 төндө олтурган экен дейт.
 Анда айтып Алмамбет:
- 670 "Асанамдын сагым Жакып-бай, ата!
 "Алоодан элейки Алмамбет, балам!
 Ызыр жерге болжол жок, балам,
 соога дегге олжө
 жок, балам
 багым барып, тес кайттың, балам!
 675 Элеман элин чаптыңбы ай, балам?
 Токмонон элин чаптыңбы ай, балам?
 Калкамат эли чаптыңбы ай, балам?
 Багып барып, тес кайттың, балам!
 Немеги кылып жүрсөң балам?
 680 Ак-кула аман барбы экен, балам?
 Кап төрөм аман
 барбы экен, балам?
 Кай жерден кайттыңар, балам?"
 Алмамбет айтып бу кепти:
 "Тооба сүйүнчү, атекем!"
 685 Сүйүнчүмдү баг берчи, ата!
 Бар берсен-де, тес берчи, ата!
 Кородон болбой кой берчи ата!
 Маткодон чечпей төн берчи, ата!
 Боккодон чечпей тон берчи, ата!
 690 Сен иштин сизканда, ата,
 сен эненен тууганда, ата,
 нече агайың ханга ошол, ата?
 Жакып бай туруп айтат дейт:
 "Туугандан калар
 уктунбу ай, ботом,
 695 айналаң Алмамбет, ботом?"
 Алмамбет туруп айтат:
 "Асы жакшы ай жаркын, ата,
 озу жакшы күн жаркын, ата,
 Алтай толгон көп калмак, ата,
 700 Ай-кан келип чыкканда, ата,
 Күнкөй толгон көп Калмак, ата,
 Күн-кан келип чыкканда, ата,
 сенин ийиң Көзкаман, ата
 түткөн экен Калмакка, ата.
 705 Асыл тууган төрөм-ай, ата,
 Калмактан кабар угуптур, ата!
 Үч жүрөгү
 Калмактын, ата,
 көчүп келет Көзкаман, ата!
 Төрөлсө, төрө эмес, ата,
 710 Кан төрөмдөн кем эмес, ата!
 Беш төрөдөй уулу бар, ата-
 биринчи аты Бөрбөлжүн, ата.
 биринчи аты Дөрбөлжүн, ата.
- Чан-колото камгыр.
 киш ийгүн камгыр
 кен арасы Чакып-бай
 кородон койун чыгарып,
 төндө олтурган экен дейт.
 Анда айтып Алмамбет:
 "Асанамдын сагым Чакып-бай, ата!"
 "Алоодан элейки Алмамбет, балам!
 Барар сөзгө болжол жок, балам,
 соога дегге олжө
 жок, балам-
 багып барып, тес кайтың, балам!
 675 Элеман элин чаптыңбы ай, балам?
 Токмонон элин чаптыңбы ай, балам?
 Калкамат элин чаптыңбы ай, балам?
 Багып барып, тес кайтың, балам!
 Немеги кылып жүрсөң, балам?
 680 Ак-кула аман барбы экен, балам?
 Кап төрөм аман
 барбы экен, балам?
 Кай жерден кайтыңар, балам?"
 Алмамбет айтып бу дөптү:
 "Тооба сүйүнчү, атекем!
 Сүйүңүмдү баг берчи, ата!
 Бар бейсен-де, тес берчи, ата!
 Кородон бө, бөй кой берчи, ата!
 Маткодон чечпей төн берчи, ата!
 Боккодон чечпей тон берчи, ата!
 685 Сен атадан сизканда, ата,
 сен эненен тууганда, ата,
 нече агайың киши өлсө, ата?
 Чакып-бай туруп айтат дейт:
 "Туугандан калар
 уктунбу ай, ботом,
 695 айналаң Алмамбет, ботом?"
 Алмамбет туруп айтат:
 "Ау чакып ай чакып, ата,
 үзү чакып күн чакып, ата,
 Алтай толгон көп Калмак, ата,
 Ай-кан келип чыкканда, ата,
 Күнкөй толгон көп Калмак, ата,
 Күн-кан келип чыкканда, ата,
 сенин ийиң Көзкаман, ата
 түткөн экен Калмакка, ата.
 705 Асыл тууган төрөм-ай, ата,
 Калмактан кабар угуптур, ата!
 Үч жүрөгү
 Калмактан, ата,
 көчүп келет Көзкаман, ата!
 Төрөлсө, төрө эмес, ата,
 Кан төрөмдөн кем эмес, ата!
 Беш төрөдөй уулу бар, ата-
 биринин аты Бөрбөлжүн, ата.
 биринин аты Дөрбөлжүн, ата.
- Чан-колото сүрүлери yanında.
 самур кичке самурга
 кан бабасы Чакып Бай.
 сүрүдөн койуну салып,
 бир тепеде отуруорку.
 О заман Алмамбет дердин ки:
 "Selamunaleyküm", Çakıp-bay babası!
 "Aleyküm-selam Almamбет, oğlum!
 Yola çıkacak zaman değil, oğlum,
 bu sanadır diyebileceğimi hediye
 yok, oğlum,
 çabuk gidip erken döndün, oğlum!
 Üsman halkını kıldınız mı, oğlum?
 Tokmonon halkını kıldınız mı, oğlum?
 Kalkamat halkını kıldınız mı, oğlum?
 Çabuk gidip erken döndün, oğlum!
 Derdin nedir, oğlum?
 Ak-kula'nın sağlığı iyi mi, oğlum?
 Han elendimin sağlığı
 iyi mi, oğlum?
 Hangi taraftan geldin, oğlum?"
 Almamбет şu sözleri dedi:
 "Müjdem-i isterim, aram!
 Müjdem-i hemen ver, ara!
 Dua edersen çabuk et, ata!
 Sürüden ayrılmadan koyun ver, ata!
 Takamın çözmeden deve ver, ata!
 Boğcadan çıkarmadan giyin ver, ara!
 Sen habarından i kahtelenirken, ata,
 sen anandan doğduğunda, ata.
 kaç erkek kardeştiniz, ata?"
 Çakıp-bay o zaman dedi ki:
 "Abrahamdan üç babter
 mi aldın, oğlum,
 samur Almamбет, oğlum?"
 O zaman Almamбет dedi ki:
 "Uy adı güzel ay ışığı, ata,
 ey kendi güze: gün ışığı, ata,
 Altay'doğduran Kalmaklar'a, ata,
 Ay Han gelip yağmaladığında, ata,
 Künköy'ü doğduran Kalmaklar'a, ata,
 Kün Han gelip yağmaladığında, ata,
 Kün Han gelip yağmaladığında, ata,
 senin kardeşin Közkaman, ata,
 Kalmak'ın eliye düşmüş, ata.
 Aşıl doğan efendim, ata.
 bunu bir Kalmak'tan haber aldın, ata!
 üç koyu al ata yol alan Kalmak'ın
 ayrılmış, ata,
 göçüp geliyor Közkaman, ata!
 Tenceli desen, efendi değil, ata,
 han efendimden de кем değil, ata!
 Beş tane efendiden oğlu var, ata,
 birinin adı Bөрbөлжүн, ata,
 birinin adı Dөрbөлжүн, ata,

715	<p>«Жакалы Көкчөкөз, ата,
бирини аты Чагалдай, ата,
бирини аты Агалдай, ата!
Көчүп келет Көзкаман, ата!
Жакшы-бай мыны айыат:
'Айылайы ай жаркын. Ботом,</p>	<p>«Жакалы Көкчөкөз, ата,
бирини аты Чагалдай, ата,
бирини аты Агалдай, ата!
Көчүп келет Көзкаман, ата!
Чакыр-бай мыны айыат:
'Айылайы ай жаркын, ботом.</p>	<p>«Жакалы Көкчөкөз, ата,
бирини аты Чагалдай, ата,
бирини аты Агалдай, ата!
Көчүп келет Көзкаман, ата!
Чакыр-бай мыны айыат:
'Айылайы ай жаркын, ботом.</p>	
723	<p>Кудай кылган жакыктын, ботом,
өйдө чыкса өбөк жок, ботом,
ышый түшсө желек жок, ботом:
ыстында жакы жок эле'и, ботом,
ыркада сүйүк жок эле'и, ботом.</p>	<p>Кудай кылган жалыктын, ботом,
өйдө чыкса өбөк жок, ботом,
ышый түшсө желек жок, ботом:
ыстында жалы жок эле'и, ботом,
ыркада сүйүк жок эле'и, ботом.</p>	<p>Кудай кылган жалыктын, ботом,
өйдө чыкса өбөк жок, ботом,
ышый түшсө желек жок, ботом:
ыстында жалы жок эле'и, ботом,
ыркада сүйүк жок эле'и, ботом.</p>	
725	<p>жаптырактуу кызыш, ботом,
Алда Таалам бир Кудай, ботом,
өзү кылган жакысы бу, ботом!
Тууган укса, сүйүнсүн, ботом,
тушман укса, сүйүнсүн, ботом!</p>	<p>жаптырактуу кызыш, ботом,
Алда Таалам бир Кудай, ботом,
өзү кылган жакысы бу, ботом!
Тууган укса, сүйүнсүн, ботом,
тушман укса, сүйүнсүн, ботом!</p>	<p>жаптырактуу кызыш, ботом,
Алда Таалам бир Кудай, ботом,
өзү кылган жакысы бу, ботом!
Тууган укса, сүйүнсүн, ботом,
тушман укса, сүйүнсүн, ботом!</p>	
730	<p>Кушай кылган тентек ай, ботом,
кайта жакшы болуптур, ботом!
Көчө кап атканы Жакын-бай, ботом,
алты жаптар кыдыра, ботом,
Көзкамандай өнчө'эй, ботом,</p>	<p>Кушай кылган тентек ай, ботом,
кайта жакшы болуптур, ботом!
Көчө кап атканы Жакын-бай, ботом,
алты жаптар кыдыра, ботом,
Көзкамандай өнчө'эй, ботом,</p>	<p>Кушай кылган тентек ай, ботом,
кайта жакшы болуптур, ботом!
Көчө кап атканы Жакын-бай, ботом,
алты жаптар кыдыра, ботом,
Көзкамандай өнчө'эй, ботом,</p>	<p>Кушай кылган тентек ай, ботом,
кайта жакшы болуптур, ботом!
Көчө кап атканы Жакын-бай, ботом,
алты жаптар кыдыра, ботом,
Көзкамандай өнчө'эй, ботом,</p>
735	<p>гүлстү эле Калмак'ай, ботом!
Үйдө олтурган байбиче
ышаканы чан койду,
көгүп жерге так койду-
чынырып ышакан байбиче:</p>	<p>гүлстү эле Калмак'ай, ботом!
Үйдө олтурган байбиче
ышаканы чан койду,
көгүп жерге так койду-
чынырып ышакан байбиче:</p>	<p>гүлстү эле Калмак'ай, ботом!
Үйдө олтурган байбиче
ышаканы чан койду,
көгүп жерге так койду-
чынырып ышакан байбиче:</p>	<p>гүлстү эле Калмак'ай, ботом!
Үйдө олтурган байбиче
ышаканы чан койду,
көгүп жерге так койду-
чынырып ышакан байбиче:</p>
743	<p>'Жыгылган арча баштаган, как баш,
жыртылган багча бөттеген, как баш!
Жаңгысыма Манаска, как баш,
каттуу күн тууган
турбайбы, как баш?</p>	<p>'Жыгылган арча баштаган, как баш,
жыртылган багча бөттеген, как баш!
Жаңгысыма Манаска, как баш,
каттуу күн тууган
турбайбы, как баш?</p>	<p>'Жыгылган арча баштаган, как баш,
жыртылган багча бөттеген, как баш!
Жаңгысыма Манаска, как баш,
каттуу күн тууган
турбайбы, как баш?</p>	<p>'Жыгылган арча баштаган, как баш,
жыртылган багча бөттеген, как баш!
Жаңгысыма Манаска, как баш,
каттуу күн тууган
турбайбы, как баш?</p>
745	<p>Жаңысыма Манаска, как баш,
караң күн тууган турбайбы,
как баш-
Бөш бөрү бир бөрүнү таласа,
как баш,
талар жесе өтпөсө, как баш,
эркин тоюрбу бөрү, как баш?
"Тууганы минен түс
күйлү!", как баш:</p>	<p>Жаңысыма Манаска, как баш,
караң күн тууган турбайбы,
как баш-
Бөш бөрү бир бөрүнү таласа,
как баш,
талар жесе өтпөсө, как баш,
эркин тоюрбу бөрү, как баш?
"Тууганы минен түс
күйлү!", как баш:</p>	<p>Жаңысыма Манаска, как баш,
караң күн тууган турбайбы,
как баш-
Бөш бөрү бир бөрүнү таласа,
как баш,
талар жесе өтпөсө, как баш,
эркин тоюрбу бөрү, как баш?
"Тууганы минен түс
күйлү!", как баш:</p>	<p>Жаңысыма Манаска, как баш,
караң күн тууган турбайбы,
как баш-
Бөш бөрү бир бөрүнү таласа, как
баш,
талар жесе өтпөсө, как баш,
эркин тоюрбу бөрү, как баш?
"Тууганы минен түс
күйлү!", как баш:</p>
750	<p>Калмактан келген
тууганын, как баш,
асту сага эл болбос, как баш!
Кыялдан кеткен тууганын, как баш,
асту сага журт болбос, как баш!
"Бөрбөлчүн" аттуу оюрбу,
как баш?</p>	<p>Калмактан келген
тууганын, как баш,
асту сага эл болбос, как баш!
Кыялдан кеткен тууганын, как баш,
асту сага журт болбос, как баш!
"Бөрбөлчүн" аттуу оюрбу,
как баш?</p>	<p>Калмактан келген
тууганын, как баш,
асту сага эл болбос, как баш!
Кыялдан кеткен тууганын, как баш,
асту сага журт болбос, как баш!
"Бөрбөлчүн" аттуу оюрбу,
как баш?</p>	<p>Калмактан келген
тууганын, как баш,
асту сага эл болбос, как баш!
Кыялдан кеткен тууганын, как баш,
асту сага журт болбос, как баш!
"Бөрбөлчүн" аттуу оюрбу,
как баш?</p>
755	<p>'Дөрбөлчүн' аттуу оюрбу,
как баш?
"Агалдай" аттуу оюрбу,
как баш?
"Чагалдай" аттуу оюрбу,
как баш?</p>	<p>'Дөрбөлчүн' аттуу оюрбу,
как баш?
"Агалдай" аттуу оюрбу,
как баш?
"Чагалдай" аттуу оюрбу,
как баш?</p>	<p>'Дөрбөлчүн' аттуу оюрбу,
как баш?
"Агалдай" аттуу оюрбу,
как баш?
"Чагалдай" аттуу оюрбу,
как баш?</p>	<p>'Дөрбөлчүн' аттуу оюрбу,
как баш?
"Агалдай" аттуу оюрбу,
как баш?
"Чагалдай" аттуу оюрбу,
как баш?</p>

- "Көкчөкөз" аттуу
өңөрбү, как баш?
"Көзкамал" аттуу
болорбу, как баш?
- 760 "Тууганын-милет
туе күйүт!", как баш:
кандай шумдук айтасын, как баш?
Байбиче басып келген соң,
Жакып-байың чаап жиберди!
Жакып-бай мыны айтат дейт:
- 765 "Асыл өңөк сыйышып, чиркин!
Кудай кыялн майыпсын, чиркин!
Орто жериң ойдурган, чиркин,
эмчегин койдурган, чиркин!
Акылы жоктон айтасын, чиркин!"
- 770 "Жаңгысыма кайта жакып
болду!" деп, чиркин,
"канаты бутак бүтү!" деп, чиркин,
кайта жакып корсөңчү, чиркин!
Кара-кара күлүп Жакып-кан,
калкырып карап калды дейт.
- 775 Андан кетип Алмамбет,
не кыларын билбеди.
Кан баласы Канкей
кантп жөөп бөр' албай,
'Айссамбы? Айтпсамбы?'
- 780 ыргылың болуп келе жатат,
Убаалы керим (?) тип' экен.
Кан баласы Канкей
басарына эринет,
күчүгүттөй корилип,
- 785 мойндору койкойуу.
боккотору салаңдап,
көлөңкөр чапчак бир кулак
май соорунда шалкылдайт,
бала кастай калкыдап,
- 790 чынжырлуу кокор колуктап,
Канкей басып келе жатат.
Алтын жайлап акыры-
кан баласы Канкей
Алмамбетти чакырат:
- 795 'Сар'ала минген ай жаркын, уул,
Сар'ала башын бура тур, уул!
Астың жерге тура тур, уул!
Барар жерге болжол жок, уул,
"Соога!" дегге олжо
жок, уул!
- 800 Токмон элин чаптыңбы, уул?
Калкыман элин чаптыңбы, уул?
Кайра тартып келдиңби, уул?
Кабиланын ай жаркын, уул,
токойдо айуу беттеген, уул,
- 805 белесте жолборс багтанган, уул,
тескей жакка кыстаган, уул,
- "Көкчөкөз" аттуу
өңөрбү, как баш?
"Көзкамал" аттуу
болорбу, как баш?
"Тууганын-милет
туе күйүт!", как баш:
кандай шумдук айтасын, как баш?
Байбиче басып келген соң,
Чакып-байың чаап жиберди!
Чакып-бай мыны айтат дейт:
'Аси' өңөк сыйыпсың, чиркин!
Кудай калган маарыпсың, чиркин!
Орто эриң ойдурган, чиркин,
эмчегин койдурган, чиркин!
Акыл жоктон айтасын, чиркин!
"Чаңгысыма кайта чакы
болду!" деп, чиркин,
"канаты бутак бүтү!" деп, чиркин,
кайта чакы көрсөңгү, чиркин!
Кара-кара күлүп Чакып-кан,
калкырып карап калды дейт.
Андан кетип Алмамбет,
не кыларын билбеди.
Кан баласы Канкей
кантп жөөп бөр' албай,
'Айссамбы? Айтпсамбы?',
ыргылың болуп келе жатат.
Убаалы керим (?) тип' экен.
Кан баласы Канкей
басарына эринет.
күчүгүттөй керилип,
мойндору койкойуу,
боккотору салаңдап,
көлөңкөр чапчак бир кулак
май соорунда шалкылдайт,
бала кастай калкылдап,
чынжырлуу көкөр колуктап,
Канкей басып келе жатат.
Алтын сыйдап акыры-
кан баласы Канкей
Алмамбетти чакырат:
'Сар'ала минген ай чаркын, уул,
Сар'ала башын бура тур, уул!
Астың дегге тура тур, уул!
Барар дегге болжол жок, уул,
"Соога!" дегге олжо
жок, уул!
- Токмон элин чаптыңбы, уул?
Калкыман элин чаптыңбы, уул?
Кайра тартып келдиңби, уул?
Кабиланын ай чаркын, уул,
токойдо айуу беттеген, уул,
белесте жолборс багтанган, уул,
тескей жакка кыстаган, уул,
- Көкчөкөз садег ми
гетирит, ey budala?
Közkamal saadet
mi verir, ey hudaña?
Ye bakalım ekmeğinizi akraban
ile, ey budala:
Ne konuşuyorsun sen, ey budala?
Beybiçe böyle çıkıştıktan sonra
Çakıp bay'ı dövmeye başla!
Çakıp-bay şunu söyledi:
'Fena bir ihtiyarsın, çirkin!
Allah'ın sakat kıldığı, çirkin!
Orta yerini oyduyan çirkin,
memelerini sallandıran, çirkin,
akılsızlıktan böyle diyorsun, çirkin!
Biricik oğlumuza
iyi oldu bu, çirkin,
kanatları çıktı diye, çirkin.
sen de bizimce sevin, ey çirkin!
Kah kah güllerak Çakıp Han,
kalırlarak kadını baktı,
Oradan ayrıldı Almambet,
ne yapacağını bilmiyordun.
Han çocuğu Kanuké'ye
ne diyeceğini bilemiyordun,
'Söylesen mi, söylemesen mi?'.
Ne yapacağını şaşırduşu.
Gayet asil bir insandı.
han çocuğu Kanukéy,
ağır ağır yürüyerek geldi,
eşik gibi kurulup,
hoynunu edayla çevirip
gerdanını sallayıp,
saç örgülerinin süsü bir küçük
tombul kalçasında şakırdayıp
yavru kaz gibi kuruldayıp,
şikretli su tulumu koltuğunda
Kanukéy gelmişti.
Altın yerinden bağardı,
han çocuğu Kanukéy
Almambet'i çağırdı:
'Sar-ala'ya binen ay ışığı oğul,
Sar-ala'nın başını çevir. oğul,
olduğun yerde dur, oğul!
Yola çıkacak zaman değil, oğul.
bu sanadır diyebileceğimi dediye
yok, oğul,
Tokomon halkını kırınız mı, oğul?
Kalkaman halkını kırınız mı, oğul?
Sonra da geri dönüp geldin mi, oğul?
Kaplanım, ay ışığı oğul,
yüzü ormandaki ayıyı andıran, oğul,
baş dağdaki kaplana benzeyen, oğul,
güçlü yarıcağa kıslayan, oğul,

- көй боордасы
көй кан, уул,
оң колунан ұстаған, уул,
көй жағаман карасаң, уул,
810 кира кишинин чети бар, уул,
бет жапсам карасаң, уул,
бел айлар түгү бар, уул!
Кабыланам ай жартым, уул,
Кан тором амамбам, уул?
- 815 Айыпта сапар көп жүрсөн, уул,
ай шырып ол кессең, уул,
ала жүргөн сайып жок, уул,
кадыр бипер катып жок, уул!
Жыл айлапты ол кессең, уул,
- 820 "Көйнөккө кир!" деп,
"Кетер!" деп, уул,
"Коолу чоғот торомпур"
болот!" деп, уул,
бар жактагы көсүүнөн, уул,
кыт коржундун көсүүнөн, уул,
опларын ачып карасаң, уул,
- 825 түптөлөн көйнөк бүрө бар, уул,
тубарган көйнөк бүрө бар, уул,
тортуңдан көйнөк өкөө бар, уул,
барчадай көйнөк бөшөө бар, уул,
бачай көйнөк алтоо бар, уул,
- 830 "Барын алып кийсең!" деп, уул,
бар жаңгакка тасамын, уул!
Аны алып кийген соң, уул,
куру келген чөрүңү, уул,
сөөгүмөк
анч'өмөс, уул,
- 835 куру келген мергендин, уул,
"Ҷаранга!" демек анч'өмөс, уул!
Бачын барын тес кайттың, уул,
барын аман барсаңбы, уул,
барын өсөп барсаңбы, уул?
- 840 Алча айттын Алмамбет:
"Ай сүйүңү, ай жартым, жеңе,
бат" берсең-де, тес берчи, жеңе!
Кородон бөлбөй кой берчи, жеңе,
матодон чөпчөй тес берчи, жеңе,
- 845 бөкчодон чөпчөй тес берчи, жеңе!
Менин атам Чакып-бай, жеңе,
алты жапар өкөңдө, жеңе,
Көзкамантай итисең, жеңе,
ол бет жапар өкөңдө, жеңе,
- 850 Алтай толгон көп Калмак, жеңе,
Ай-кан келип чакканда, жеңе,
Күнкөй толгон көп Калмак, жеңе,
Күн-кан келип чакканда, жеңе,
Жапар-байым итисең, жеңе,
- 855 Көзкаман түптөлөн
Калмакка, жеңе,
- көй боордасы
көй кан, уул,
оң колунан ұстаған, уул,
көй жағаман карасаң, уул,
көй кишинин чети бар, уул,
бет жапсам карасаң, уул,
бел айлар түгү бар, уул!
Кабыланам ай жартым, уул,
Кан тором амамбам, уул?
- Айыпта сапар көп жүрсөн, уул,
ай шырып ол кессең, уул,
ала жүргөн сайып жок, уул,
кадыр бипер катып жок, уул!
Жыл айлапты ол кессең, уул,
- "Көйнөккө кир!" деп,
"Кетер!" деп, уул,
"Коолу чоғот торомпур"
болот!" деп, уул,
бар жактагы көсүүнөн, уул,
кыт коржундун көсүүнөн, уул,
опларын ачып карасаң, уул,
- түптөлөн көйнөк бүрө бар, уул,
тубарган көйнөк бүрө бар, уул,
тортуңдан көйнөк өкөө бар, уул,
барчадай көйнөк бөшөө бар, уул,
бачай көйнөк алтоо бар, уул,
- "Барын алып кийсең!" деп, уул,
бар жаңгакка тасамын, уул!
Аны алып кийген соң, уул,
куру келген чөрүңдү, уул,
сөөгүмөк
анч'өмөс, уул,
- куру келген мергендин, уул,
"Ҷаранга!" демек анч'өмөс, уул!
Бачын барын тес кайттың, уул,
барын аман барсаңбы, уул,
барын өсөп барсаңбы, уул?
- Алча айтты Алмамбет:
"Ай сүйүңү, ай жартым, жеңе,
бат" берсең-де, тес берчи, жеңе!
Кородон бөлбөй кой берчи, жеңе,
матодон чөпчөй тес берчи, жеңе,
- бөкчодон чөпчөй тес берчи, жеңе!
Менин атам Чакып-бай, жеңе,
алты жапар өкөңдө, жеңе,
Көзкамантай итисең, жеңе,
ол бет жапар өкөңдө, жеңе,
- Алтай толгон көп Калмак, жеңе,
Ай-кан келип чакканда, жеңе,
Күнкөй толгон көп Калмак, жеңе,
Күн-кан келип чакканда, жеңе,
Жапар-байым итисең, жеңе,
- Көзкаман түптөлөн
Калмакка, жеңе,
- доғдоғунда койун ойготи
бөйүклүгүндө бир канча пийтисең, оғул,
сағ аватнда туған оғул,
аркасына бакарсан, оғул,
күк кишин тоон вар, оғул,
дөңдө бакарсан, оғул,
бөс бөгүлү саң: вар, оғул,
карламма, ай итисең, оғул,
хан ефендин ийи ми, оғул?
Бир айда бир чок сеңге чакарсан, оғул,
бир айдан уран гезерсен, оғул,
йүрүнөккө yolон sonu yok, оғул,
кадыр бипер катып жок, оғул!
бир жыл гидуз гезерексен, оғул,
бир гөмлек гий де
өйле гит, оғул,
ефендинин гөндүдү
даралмаам, оғул,
heyberin bir gözünden, оғул,
kul hayberin gözünden, оғул,
boşolup bakarsan, оғул,
beyaz patiskadan gömlek var, оғул,
ubar ipeğinden gömlek var, оғул,
corgun ipeğinden iki gömlek var, оғул,
boş kadife gömlek var orada, оғул,
bağay ipeğinden altı gömlek var, оғул,
gömleklerin hepsini giy diye, оғул,
bir çantaya koydum ben, оғул,
hepsini alıp giyince, оғул,
eli hoş gelir orduya, оғул,
safa goldin hediyesi
vermedin demezler, оғул,
eli hoş gelen avcının
hediyesini vermedin demezler, оғул!
Çabuk gidip erken gelkin, оғул,
sağhın yerinde mi, оғул,
işlerin yolunda mı, оғул?"
O zaman Almamбет dedin ki,
"mujde, ay işiğ, yenge,
ben odorsen çabuk et, yenge,
sürüden ayrımadan koyun ver, yenge,
takımanı gözmeden deve ver, yenge,
bahçadan çıkarmadan giyin ver, yenge!
Benim atan Çakıp-bay, yenge,
altı yaşında iken, yenge,
küçük kardeşi Közkaman, yenge,
on beş yaşında iken, yenge
Alay'ı dolduran Kalmıklara
Ay Han gelip yağmaladığında, yenge,
Kümköy'ü dolandıran Kalmuklarla, yenge,
Kün Han gelip yağmaladığında yenge,
Çakıp-bay'ın küçük kardeşi, yenge,
Közkaman, Kalmukların eline
ötürmüş, yenge.

- Калмакка барып эл
болуп, жөңө,
Кытайга барып жүрө болуп, жөңө,
кабылган тууган Манаасты, жөңө,
кабарган уккан ошу жерде, жөңө.
860 "Мен туугамга барам!" дейт, жөңө.
Көчүп келет Көзкарман, жөңө!
Бөлүкөрөдөй
уулу бар, жөңө,
ол уулунун ичинде, жөңө,
табагы биик, көсү үнүр, жөңө,
865 кара нийет Көкчөкөз, жөңө,
көчүп келет Калмактын, жөңө!
Кан баласы Канкөй
анда туруп айтты дейт:
"Көзкарман" деген немени?
870 "Көкчөкөз" деген немени?
"Бөрбөлчүн" деген немени?
"Дөрбөлчүн" деген немени?
"Чалалдай" деген немени?
"Агалдай" деген немени?
875 Мен коркомун Калмактан!
Калмактан кетип кел айгыр
астыбыска жуут болбос,
үстүбүскө эл болбос!
Келин кете кийген соң,
880 кемпир куйрук чайнаса,
кыс колкоп кийген соң,
семиз атка минген соң,
семизинин кылан соң,
жатыс туума төрөмдү
885 терг алынын келген соң,
белт бөрү бир бөрүнү
таласа, ол койобу?
Талап жесе кынын
этипе эркин тойобу?
890 Кел, төрөмө айта бар,
өзү маймыл болбосун,
өс бойуна дос болсун!
Аттан аңда коркомун
атаңдын эли, ай жаркын!
895 Сар'ала башың бура тур!
Чыңжыртуу көкөртү
колуктан сууруп алды дейт,
чыны көсө куйду дейт,
Сар'аланын үсүнөп
900 хан башы Канкөй
Алмамбетке сунду дейт,
Сар'ала минген Алмамбет
кыя тартып алды дейт,
"Аракы" деген ачуу баш
905 Алмамбет алыг жутту дейт,
бура тартып жетти дейт,
Сар'ала минген Алмамбет

- Калмакка барып эл
болуп, сөңө,
Кытайга барып чурт болуп, сөңө,
кабылган тууган Манасан, сөңө,
кабарган уккан ошү сөңө, сөңө.
"Мен туугамга барам!" дейт сөңө.
Көчүп келет Көзкарман, сөңө!
Бөс түрүдөй
уулу бар, сөңө,
ол уулунун ичинде, сөңө,
көңөйи биик, көсү түнүр, сөңө,
865 кара нийет Көкчөкөз, сөңө,
көчүп келет Калмактан, сөңө!
Кан баласы Канкөй
анда туруп айту дейт:
"Көзкарман" деген немени?
"Көкчөкөз" деген немени?
"Бөрбөлчүн" деген немени?
"Дөрбөлчүн" деген немени?
"Чалалдай" деген немени?
"Агалдай" деген немени?
Мен коркомун Калмактан!
Калмактан келген кош айгыр
астышка чурт болбос,
астышкыга эл болбос!
Келин кете кийген соң,
көмпир куйрук чайнаса,
кыс колкоп кийген соң,
сөмиз атка минген соң,
сөмизинин куйган соң,
сөңөс туума төрөмдү
сөңө алып келген соң,
бөс бөрү бир бөрүнү
таласа, ол койобу?
Талап сөсө кийи
этипе эркин тойобу?
Кел, төрөмө айта бар,
өзү маймыл болбосун,
өс бойуна дос болсун!
Аттан аңда коркомун
атаңдын эли, ай жаркын!
Сар'ала башың бура тур!
Чыңжыртуу көкөрдү
колуктан сууруп алды дейт,
чын көсө куйду дейт,
Сар'аланын үстүндө
кан баласы Канкөй
Алмамбетке сунду дейт,
Сар'ала минген Алмамбет
кыя тартып алды дейт,
"Аракы" деген ачуу бас
Алмамбет алып жутту дейт,
бура тартып сөңдү дейт,
Сар'ала минген Алмамбет

- Калмактарга гүлүп барабар
ягамыс, яңгө,
Чинилерин ичине карыгыс, яңгө,
каплан доған Манас', яңгө,
менлекелинде дуймуш о, яңгө,
акрабана гүлөйтүн бен дийе, яңгө,
гөңүп гелиер Көзкарман, яңгө!
Бөс уане елөңдү гүлү
оғлу вар онун, яңгө,
оғулдарын ичинде, яңгө,
алтын гүлөң, гөңлү чукур, яңгө,
сөрт хуялу Көкчөкөз, яңгө,
Калмак'тан гөңүп гелиер яңгө!"
Хан чөңгөү Канкөй
о заман дөди ки:
Көзкарман'дан хана не?
Көкчөкөз'ден сана не?
Бөрбөлчүн'ден хана не?
Дөрбөлчүн'ден хана не?
Чалалдай'дан хана не?
Агалдай'дан хана не?
Бен Калмактардан коркомун!
Калмактан гелен бир гүлү айгыр,
бизин инсануна дөк оламас,
бизин буйүклеримизле оламас!
Гелинери елбесе-ер гүйсе де,
илхияр куйрук чигнесе де,
кызлар елдиен гүйүп сөслөп
сөмиз бир атларга бөһсе де,
бул икрам гөрсө де,
ялгуз доған елөңдүн иле
аманлыктын сонра
бес катт бир кунда
салдырса иш бите-ми?
Инсанга салдырп яеселер,
ерини яемекке дөйарлар-ми?
Гел, елөңдине сөйлө, дө ки:
кеудине зарар вердирмесин,
көңдү инсануна дөст оламун!
Бабанын адамлар атт бирдигинде
коркөйором бен, ай ыгы!
Чөвир Сар-ала'нын чаңун!"
Шугурдаган зиндирли манам,
колтугундан чыкарды,
чүн кәсейи дөлдүрдү,
Сар-ала'ну үстүндө
хан чөңгөү Канкөй
кәсейи Алмамбет'е сунду,
Сар-ала'нын өзөгінде Алмамбет,
атт башын гериye чөкти,
ракы дөңилөн ачы ичкүй
Алмамбет бир яудумда ичти,
аттат башын чөвирп рөзгар гили уқты,
Сар-ала'га биген Алмамбет,

- кыя төрөгө келди дейт:
‘Асановдан салам, ая
жаркын, тором!’
- 910 ‘Аюупан калейки салам,
күн жаркын, чором!
си кеткелси от төрт күн, чором,
мечин атан Жакып-бай, чором,
туугандып жайын сурадык, чором!
Кан этекем пена айтат, чором!’
- 915 Алымбет чором мыны айтат:
‘А сүйүнчү, ай жаркын, төрөм!
Алтында жастей бурашым, төрөм,
тууганым жайын сурадым, чором!
сены атан Жакып-бай, төрөм,
- 920 алты жапар экенде, төрөм,
Козкамандай иниси, төрөм,
Алтай толгон көп Калмак, төрөм,
Ай кан көмү чашканда, төрөм.
Күнкөй толгон көп
Калмак, төрөм.
- 925 Күн-кан келди чалканда, төрөм,
түпкөн экен Калмакка, төрөм!’
Батыр Манас турду дейт:
‘Күл байтал минен
куу бала, байкуш,
кучулаш нум бата, байкуш,
- 930 колу-булу чечкент, байкуш!
Колунуу хумган берилер, байкуш!
Кол таратып албасы, байкуш?
Берилүү хумган берилер, байкуш!
Бер таратып албасы, байкуш?’
- 935 Эндө кайта жүрүп бар, байкуш,
жаңыдан кептен тууганды, байкуш.
Баштан атып келинер, байкуш!
Сүйүнчүлүдү беремти, байкуш!
Эсен барып соо кайсаны, байкуш.
- 940 саламат барып сак
кайсаң, байкуш.
моройуп артык
кылармын, байкуш!’
Андан соң айтты чоромо:
‘Барып бирдей көй-тешке, чором,
барып бирдей
сеп-кашка, чором,
- 945 Ак-кула атым арыбар, чором,
акты сапар карыбар, чором!
Жапарлак тууган келет, чором,
орулугун берели, чором!’
Андан сапар
жортобар, чором!
- 950 Тооба Тейир Кудай-ай, чором,
эрикесек, кулап атарбыз, чором,
эрикесек күндүдө бир
моройто баталбыз, чором!’

- кан төрөгө келди дейт:
‘Асановдан салам, ай чалкан,
төрөм!’
- ‘Алөдөн аллейки салам,
күн жаркын, чором!
Сен кеткелси от төрт күн, чором,
мечин атан Чакып-бай, чором,
туугандып сыйын сурадык, чором!
Кан этекем пени айтат, чором?’
Алымбет чором уму айтат:
‘А сүйүнчү, ай чалкан, төрөм!
Алтынды жастей бурадым, төрөм,
тууганым сыйын сурадым, төрөм!
Сени атан Чакып-бай, төрөм,
алты чапар экенде, төрөм,
Күзкамандай иниси, төрөм.
Алтай толгон көп Калмак, төрөм.
Ай-кан келип чашканда, төрөм,
Күнкөй толгон көп
Калмак, төрөм,
Күн кан келип чашканда, төрөм,
түпкөн экен Калмакка, төрөм!’
Батыр Манас турду дейт:
‘Күл байтал минен
куу бала, байкуш,
кучулаш нум бата, байкуш,
колу-булу чечкент, байкуш!
Колунуу хумган берилер, байкуш!
Кол таратып албасы, байкуш?
Берилүү хумган берилер, байкуш!
Бер таратып албасы, байкуш?’
Эндө кайта жүрүп бар, байкуш,
жаңыдан келип тууганды, байкуш,
баштап атып келинер, байкуш!
Сүйүнчүлүдү беремти, байкуш!
Эсен барып соо кайсаны, байкуш,
саламат барып сак
кайсаң, байкуш,
моройуп артык
кылармын, байкуш!’
Андан соң айтты чоромо:
‘Барып бирдей көй-тешке, чором,
барып бирдей
сеп-кашка, чором.
Ак-кула атым арыбар, чором,
акты сапар карыбар, чором!
Жапарлак тууган келет, чором,
орулугун берели, чором!’
Андан сапар
жортобар, чором!
- Тооба Тейир Кудай-ай, чором,
эрикесек, кулап атарбыз, чором,
эрикесек күндүдө бир
моройто баталбыз, чором!’

- кан ефендисине гелип деди:
‘Саламуналайкүм,
ай сүйүнчү, ефендим!’
‘Айыкүмселам! күн
жаркын, ефендим!’
Сен геле, ай сен күн олдү, ефендим,
баары Чакып-бай дан, ефендим,
су акрабалык ишай сурдун му, ефендим?
Нан баары не деди, ефендим?’
Алымбет ефенди шүйлө деди:
‘Мүйдө, күн сүйүнчү, ефендим!
Алтын баша гели бектүм, ефендим,
акраба ишай сурдун, ефендим,
сени атан Чакып-бай, ефендим,
айн уагында экен, ефендим,
бир Күзкамандын кардеси бармыш, ефендим.
Алтай елдүрөн Калмактар, ефендим.
Ай-кан гелип уагында, ефендим,
Күнкөй у дүлдүрөн
Калмактар, ефендим,
Күн Нан гелип уагында, ефендим,
Калмактын елине дүгүш, ефендим!’
Батыр Манас аяга калды.
‘Күл кырага кыныш
кунуз оған, а байкуш,
кунуз, кырага, кырага кыш!
елин уагыңа чөзүн байкуш!
Бакыр күгүмү вери байкуш!
Билерини укасын артык байкуш!
Сүзү күгүмү вери байкуш!
Узун күгүмү укасын байкуш!
Найди артык гериye дөн гит, а байкуш,
укасын геле акрабалар, а байкуш,
баш ол да бармыш гели, а байкуш!
Мүйдө, веремти, байкуш!
Эсен гелип уагында дөнүнче, а байкуш,
саламат гелип уагы салын
дөнүнче, а байкуш,
сана эаха чок шей
верим, а байкуш!’
Сонра ефендиге деди ки:
‘Билер бектүз бектүз, ефендиге,
бектүз бектүз
бектүз бектүз, ефендиге,
Ак-кула атым укасын, ефендиге,
Бектүз бектүз укасын, ефендиге,
укасын акрабаларын гелине, ефендиге,
саламат гели, ефендиге!
бардан бектүз бектүз
бектүз бектүз, ефендиге!
Тамн Хүдәйз бектүз бектүз, ефендиге,
саламат кулап укасын, ефендиге,
саламат бектүз бектүз
укасын укасын, ефендиге!’

- Кайта келип жүрмү дейт,
жүрүп келип Эр Манас.
- 955 Ыргайттыны атытырып,
сар'оооп Чүйдү бастырып,
келе жатат Эр Манас!
Келерин билди Канкей
алтымыш баптуу ак ордоо.
- 960 Аракы, шербет ич жаят,
казы-мисир жап жыят.
'Барлыгы төпкөк басат!' деп,
'Багыр тором калет!' деп,
'Бүпкүлдөкөт
тартат!' деп.
- 965 Кабылп тууган Эр Манас
оркочу биик, сайры бас.
жорго баскы чоң кута,
аткан таалай сүрүлтүп,
аркадай салын түрүтүп.
- 970 Ак-кула-минен келе жатат,
ат байлабас акорга
Ак-куланы байлап,
өнгөн-эси биик бос ордоо
эңкейип харца Эр Манас-
токойдо айуу бөлгөнгөн.
- 975 бөлөстө жолборс баштанган,
чын жоктуу, чын жактуу,
Кырк Чынгыс башында,
Кызыр азыр кашында-
коң жалынан караса,
кырк кишинен чаны бар:
бет жагынал караса,
беш айдар түгү бар!
Төскөй жакка кыптанган,
985 кой боорундай
кара кап
оң колуна уптаган,
колокөдө көөн өскөн,
коопу-мөңгөп өрг'өскөн,
алтыктуу жилик жотосу.
- 990 Жакып-байдын ботосу-
асыл тууган Эр Манас
үйгө кирип олтурду!
Бура турса, болбогон,
букадан талым алган кул
- 995 кайра турса, болбогон,
камадан талым алган кул-
көй-гашка алка маңа дейт,
кабылп тууган тектектен
ак ордоо түштү дейт.
- 1000 Таң тамаша кыдыр дейт,
тамаша кылып жатты дейт-
аракы, шербет ич ичт,
казы-мисир жап жолд.
Кап баласы Канкей

- Kayta kélip órdú déyt,
óitóp kélip Er Manas.
Irgayını atıtırıp,
sar'óoóp Çüydü bastırıp.
Kéle catat Er Manas!
Kélerin bildi Kankey
altınış bastuu ak ordo.
Araki, şerbet iç oyoa,
kazi-minen çal oyoa.
'Barlıgı tópkök basat!' déy
'Bagır torom kalat!' déy,
'Büpküldökün
tartat!' déy.
Kabilan tuğan Er Manas
örküü biyk, sayır bas,
corğın basık çoñ kula,
atkan tañday sürültüp.
arkaday salın sürütüp.
Ak-kula-minen kéle catat.
at baylabas akorğa
Ak-kulanı hayladı,
öngön-esi biyk bos ordo
éñkeyip kirdi Er Manas-
tokoydo ayuu bölgenen,
béleste colbors başanğan,
çayan köstüü, çar çakırın,
Kırk Çitien başında,
Kızır azır kaşında
kõñ çalınen karasa.
kırk kişinin çanı bar:
bet çagınal karasa,
beş aydar tögü bar!
Tóskoy çakka kıştınan,
koy boorınday
kara kam
oñ kolına ustağan,
kölöködö köön óskön,
kóoóú-minen örg'óskön,
altıktuu vilik jotosu.
Çakıp-baydın botosu-
asıñ tuğan Er Manas
üygö kirip oturdı!
Bura tırsaa, bolhoğon,
bukadan talım alğan kul
kayra tırsaa, bolhoğon,
kamaadan talım alğan kul-
kõi-guşka alka mindi déyt,
kabilan tuğan tekektin
ak ordoo tüştü déyt.
Tañ tamasha kıldır déyt,
tamasha kılıp jatıy deyt
araki, şerbet iç içti,
kazi-minen çal çoldı.
Kam balası Kankey

- Ordon sooya yola dıstıdler,
Er Manas çay yola dıstı,
ırgayın'ı atla atı,
sarı yökök Çü'yu da çaptı,
çelmeşte içi Er Manas!
Çadıgını anladı Kankey
altınış kubbeli ak saraya.
Raki, şerbet iç içtiler,
kazi ile bumbur yıldı.
'Yabıgı uzanacak çimdi!
Bahçer elendin çılıyor!
Yamışacı çimden beni kaçdır-
çekcecek!' deñ.
Kabilan değan Er Manas,
sarı yürek at üstüne,
atı yörük at üstünde
tan ağırır gibi yavaş,
arkar gibi sürülüp,
Ak-kula atı çeliyordu,
kimseñin at bağlamadıñ atına
Ak-kula atı bağladı,
yürek ve ek çadıra
çğılıp girdi Er Manas,
yüzü ortandeki ayıy andırıñ
haşı dağdaki kaplana benzeyen,
çayan gözli, basık yznaklı,
Kırk Çitien başında kolluyor,
Kızır aazar yanında.
Altısına bakarsın
sarı kişinin tozu var.
öñre bakarsın,
aş örgülü saç var!
Çötkeli yamışacı kışlayan,
döğçügünde koyın çığır.
büyüklüğünde bir kan pıhtısıñ
sağ avcunda tolan.
gölgeñikte erkeklige ulaşar,
gölü ile yükselen.
açık zemniñ ilk dolu,
Çakıp-bay'ın yavruu,
aşıñ doğan Er Manas,
eve girip oturdı!
Düğünün irtaklayacak olsa aırsıñmayar,
bağadın talım alan kullar,
geriye işe kumdamayan,
devader talım alan kuldar.
bu seçilüñ erkeğiler atı bindiler,
kaplan doğan akışlı çatın
ak sarayını geldiler.
Hüyük bir şenlik yapıldı,
çenlik de aza sürdü,
raki, şerbet iç içtiler,
kazi ile bumbur yediler.
Ham çocuğın Kankey,

- 1005 басарына эрикел,
күчүгүттөй көрмөсөт,
мойндору көйкөбөт,
богоктору сашаңдайт,
казылары эилет.
- 1010 карыңдары эилет,
келдикер чачмак бир кучак,
май сооңуна наныкышайт,
бала кастай калкышайт,
күдөрүдөй былыкышайт.
- 1015 чыпжырчуу көкөр көмүктөп
чымы кесе колго алат,
кырк чорого кыдырап көм берет.
Аракы, шербет аш ичип,
ала күүгө кирген соң,
- 1020 чоролор тап таманга баткан соң,
түн эңкейип келген соң,
улуу башам болгон соң,
ман-ман үрүң Бай-төбөт!
Бай-төбөт үнүн уккан соң,
- 1025 'Кокуй, серек, оңбосун!
Чыт!' деп чыга калат дейт,
кыпчайып караш салат дейт-
келе жатат Калмактар!
Талага жүгү тараптай.
- 1030 ыңырагы шарактай,
көчүп келет Көзкаман.
Асты жагын карасаң,
Коркоң-боздоң аты бар,
көжөгөйлүү тоңу бар.
- 1035 кийе каптуу кыпчачы,
чотолодой мылтыгы,
урунган бурама!
Көзкаман жайып сурама!
Көк-ала сакат кулжаңай
- 1040 келе жатат Көзкаман.
Анда ерек муну айтат:
'Айналайн ай жаркып, тором,
айткаш тууган олуңбу?
Чарыгынан эң чыгат,
- 1045 чалбарынан чуу чыгат,
келе жатат жүйөлөң!
Кудай кылган төтөктөн
үйүң көрүп салган соң,
сүрдөп кетти күйөлөң!
- 1050 Бу немеси болду?' деп,
'Үч тап тулга бир очок',
айналайн ай жаркын,
мынсы кестир'елек көк чочок
мундай жаман неме бул?
- 1055 күлүрөп кирди о ерек.
Кара кандуу, көк биттүү,
жопопүң сары А.мамбет,
кара кандуу, көк биттүү,

basarına ériket,
küçügüttöy körmöset,
moýndoru köyköböt,
boğoktoru salañdayt,
kazıları éñilet,
karýñdarý éñilet,
kelèdikèr çaçpak bir kuçak,
may sooñca şalkıñdayt,
bala kasty kalıkdayt,
ködörödöy bılkıdayt,
çinceñim kökör kömektap
çımı kесе kolğo alāt,
kırk çuroğo kıdırañ köp bāret.
Arakı, şərbet aş içip,
ala küügö kirgen soñ,
çoroler tañ tamaññan batkan soñ,
tüş éñkeyyip kelgen soñ,
uluu başım bulğon soñ,
man-man ürdü Bay-töböt!
Bay-töböt ünün ukkan soñ,
'Kokuy, serek, oñbosun!
Çıt!' dep çığa kalat deýt,
kılçayıp karap salat deýt-
kēle jatāt Kalmaktar!
Talağa cüğü taraktap,
ıñırçağı şaraktap,
köçüp kēlet Közkaman.
Astı çañın karatāñ.
Korcoñ-bozdoñ atı bar,
kocogöylü toñu bar.
kiys kapıu kılça,
çotolodoy mıltıñı,
urungıñı burama!
Közkaman çayıñ surama!
Kök-ala sakat kulçañay
kēle jatāt Közkaman.
Anda Serek mın aytāt:
'Aynalayn ay çarkın, tōröm,
aytkañ tuuğın oşubı?
Çarığınan çañ çığat,
çalbarınan çuu çığat,
kēle jatāt cüyölög!
Kuday kılğın tötöktün
üyün körüp salğın soñ,
sürdöp ketti küyölöp!
Bu nemeñi boldı?' dep,
'Üç taş tulğā bir ocok',
aynalayn ay çarkın,
mıñın kēstir'elek kök çoçok
munday çaman neme bul?'
külpüröp kirdi o Serek.
Kara kanduu, kök bitrüü,
çölönüş sarı Almamбет,
kara kanduu, kök bitrüü,

evin içinde salındı,
enik gibi acııldı,
boynını adıyla çevirip
gerdanını salladı,
karnına tohum ekilmiş.
Karnı eşilmiş,
saç örgülerinin süsü bir kucak,
nimbül kalçasında şakırdıyor,
yavru kaz gibi kanıldayarak.
caylan gibi titreyerek,
koltağında şarap tutunmuş,
elinde üç çimi kase,
kırk yiğide bol bol verdi.
Rakı, şerbet içip yemek yiyip,
hıraz sarhoş olunca,
yiğitler şenliğe dalınca,
öğle vakti gel'p de
nankaz vakti olunca
bir havlamadır Bay-töböt'te!
Bay-töböt'ün havlamasını işitince
"Ala! kahretsin seni!
Defol buradan. köpek!" diyerek çıktılar,
dört tarallarına bakıldatı.
gelmekte idi Kalmuklar!
Yük hayvanları bozkırda yankolarıp,
caylerci şakırdayıp,
geliyordu Közkaman.
Önüne bakarsan,
Korcon boz isimli bir atı var,
serleşmiş gıcuktan kıyafeti var,
keçe kılıflı kılıcı,
firilli tüfeği var,
ona rastlarsan canını sıkına,
Közkaman'ın işine burnunu sokma!
Ak sakallı dağ koçu gibi,
geliyor işle Közkaman.
O zaman Serek şöyle dedi:
"Ay işiñ kaymetli efendim,
sözünç ettiğın akrabam bu mu?
Çarığınan toz çıkıyor,
şalvarından toz çıkıyor,
hak yayan geliyor.
Tanrı'nın yarattığı bu ateşli canı
evini uzaktan görümce,
bir damat gibi geliyor!
Bu ne demek olsa gerek?" dedi.
"Üç taş ile sacayak eder bir ocak,
canım ay işiñ,
hak bunun çükü sünnet edilmemiş,
bundan kötü ne olabilir?"
Böyle söylencerek girdi eve Serek.
Kara kanlı, mavi bifti,
dağ çaylağı Almamhet,
kara kanlı, mavi bifti,

- kök-çal töbö Almamбет
1060 эртөн таштап койгон соң,
 көсүп кысып салган соң,
 'Ак булуң тегте чаккан кул!
 эрек турун айгай дейт-
 'Ак булуң тегте чаккан кул
- 1065** Алтай толгон Калмактын
 эр өлтүрүп чаккан кул,
 ос алына батпаган,
 алтай туйлап жатпаган,
 темирден калып тиреңди.
- 1070** Көкчөдөн келген киренди,
 арам кыял кыктыр кул!" -
 эркекси көсүп көсүп өлтүрүп,
 күбүрөп барып отурау!
 Кабылап тууган Алмамбет
- 1075** 'Ак-куланы тарт!' деди.
 Ак калып эр сырдаган:
 Ак-кулага токутун,
 алача көпчүк сандырып,
 алыш бытыран тартылып,
- 1080** кашка таман жеке өтүк
 темир таман үзөңгү
 тең мишдиң, Эр Манас!
 Андан айттың Эр Манас:
 'Көрс-көрс казанат, чором,
- 1085** барың атка миндир!' -
 Чоролорду карасаң,
 аракы, шербет аш алат,
 байланып жүрдү чоролор.
 'Жаңыдан келген туугандын
- 1090** өрүлүгүн берем!' деп,
 Манас жүрдү издейткан.
 Улуу-чыңгар башынан
 Кызыл-токой ашы
 Көзкамандын балдары:
- 1095** алып келип тунгүртү.
 Алтай толгон Калмактан
 көчүп келген Көзкаман,
 кара курак курутур
 аракы ичин алган соң,
- 1100** мастар болуп салган соң,
 аракы ичип алкынат,
 бала кунтай талпынат!
 Энди Батыр Манас дагы айтат:
 'Төмөн кире барганда, чором,
- 1105** кырккырык үнү күсөгүң, чором!
 Кырккың башы, Кыргыңым, чором,
 бөр' ордуна сен апкал, чором!
 Сар'ала мынган Алмамбет, чором,
 бөр' ордуна апкал, чором,
- 1110** Бирге жаса, бир тууган, чором,
 Асылым Сыргак сен болдуң, чором,
 бери ордуна сен апкал, чором!
- kök-çal töbö Almamбет
 értün taştap koyğan soñ,
 kösüp kısıp salğan soñ.
 'Ak bulun tēge çakkan kul!
 Sérék turup aytar deýti-
 'Ak bulun tēge çakkan kul,
 Altay tolgon Kalmaqtın
 ér öltürüp kaçkan kul,
 os alına batpağan,
 altay tuylap jatpağan,
 témirden kalıyp tıreñdi,
 Kókçödön kelgen kirendi,
 aram kıyal kıkıtır kul!" -
 érkeksi kösüp kösüp óltürüp,
 kübüröp barıp otırdı!
 Kabılap tuıǵan Almambeti
- 'Ak-kulanı tart!' dedi.
 Ak kalıp ér sırdagan:
 Ak-kulaǵa tokutun,
 alaça köpçük sandırıp,
 alısh bıttıran tartılıp,
- kashka tamán jeke ótük
 témir tamán üzöngü
 teń mişdiń, Er Manas!
 Andan ayttıń Er Manas:
 'Kórs-kórs kázanat, çorom,
 barıń atka mindir!' dedi.
 Çorólordı karasań,
 arakı, şerbet aştanat,
 baylanıp júrdü çorólor.
 'Jańydan kelgen tuıǵandıń
- örülügün berem!' dedi,
 Manas júrdü izdeytkan.
 Uluu-çıńgar başınan
 Kızıl-toкой aşı
 Kózkamandıń baldarı:
- alıp keliپ tungürtü.
 Altay tolgon Kalmaqtan
 köçüp kelgen Kózkamán,
 kara kırıak kuruğır
 arakı içip alǵan soñ,
 mastar bolup salǵan soñ,
 arakı içip alkınat,
 bala kúnıay talpınat!
 Éndi Batır Manas daǵı aytat:
 'Tómön kire barǵanda, çorom,
 kırıkkırık ünü kúsegüń, çorom!
 Kırıkır başı, Kırǵıńıń, çorom,
 bér' orduna sen apkal, çorom!
 Sar'ala mıńǵau Almambeti, çorom,
 bér' orduna apkal, çorom,
- Birge jasa, bir tuıǵan, çorom,
 Asılım Sırǵak sen boldıń, çorom,
 béri orduna sen apkal, çorom!
- kar yoleli erkek kar Almamбет,
 dıdaktannı bardı,
 gözlerini kısıp,
 "Gümüş parasını saqıp savırın kıl!"
 dedi Serek ona.
 "Gümüş parasını saqıp savırın kıl,
 Alay'ı dolıran Kalmaqtardan
 orler öltürüp kaçan kul,
 kendi yonında kalımayıp,
 bir at gibi şaha kalkan,
 çakırtıp fırlayan kıvırtma,
 Kókçöden gelen pislik,
 haralı işıeyen cezil kul!"
 erkeksi lavırda gözünü yırıp
 köpürüp otırdı (Serek).
 Kıpılap doǵan Almamбет,
 'Ak-kula atı gtır!' dedi.
 'Maden işli alaça yeri
 Ak-kula'mın istüne vurırdı,
 alaça bir mırder koyırdı,
 altın kayǵı yuları çekti.
 deǵetli gızmasıyle özengıye,
 demir tabanlı üzengıye
 basıp Er Manas ata bindi.
 O zaman Er Manas dedi ki:
 'Kah kah gülen yigittesin,
 tıyadı atara binin!"
 Hele yigittlere bakar,
 raka, şerbet, aş alarak,
 kuşandı yigittler.
 "Yeni gelen akrabalara
 ikram yapayın!" deyip
 şakırdayıp Manas çıktı.
 Ulu çınarın başından
 kızı otıran ayaǵına,
 Kózkamán'ın oǵullarını,
 atıp usıǵına indirdi.
 Alay dolısa Kalmaqtardan
 gıçıp gelmiǵli Kózkamán,
 bu yabani çapkındır hep
 takı alıp içtiğinder.
 sarhoş olmaşlardı.
 "akadın sallamayordı,
 yavru kış gibi sendeliyorlardı!
 Er Manas tekrar dedi ki:
 "Tepeден inerken, yigittirim,
 saş pek gür, yigittirim!
 Kırklar başı, Kırǵıńıń, yigidim,
 onları yerlerine sen gıtır, yigidim!
 Sarı-ala'ya biren Almamбет, yigidim,
 onları yerlerine sen gıtır, yigidim.
 birlikte konak, asak da tek doǵan yigidim.
 Asılım Sırǵak sen ulduz, yigidim,
 onları yerlerine sen gıtır, yigidim!

- бала жасей кымышар,
 ол бишкырдын, Эр Бакай!
 1165 Ак-кул чыккан аттардан!
 Ат байгеси бүткөн соң,
 журтка дилде чыккан соң,
 каратылган табыт жарырып,
 ара-минен тарттырып.
 1170 Меселелди кыдырып,
 мойн турук кылдырып,
 асыл жерде падалыга,
 то хоторго байбери
 батын бекем койдуруп.
 1175 Баста-минен бастырып,
 Калмактардын көчөгүн
 көрк-минен кестирки,
 Ысуурман кымын койду дейт,
 беч'бак намаз бийтези.
 1180 Көтүрө тарат таптырып!
 Куран китеп койгонда,
 бир Ысуурман болгон соң,
 Күдрөт сөзү оосында
 жаткан эле Көзкаман,
 1185 атынды жасей бурашпн,
 журтун акыл сурашпн.
 Меселел кылып жаткан соң,
 атанын журун бакырды,
 Көзкамандын балдарын
 1190 кырк чоро ар кимиси чакырды!
 Арака берди акырыпн,
 ат мингиси чакырды,
 жаңыдан келген тууганды
 окшол сыйлап чакырды.
 1195 Бир күндөрдө болгон соң,
 Көзкаман турун мыны айтат,
 бөл жарып ден айтат:
 'Алда, балдар, кеп айтам!
 Бери кара, сөз айтам!
 1200 Үч күрөнтү Калмактан
 көчүп келген жайын бар,
 тапса жүгүм тарактан,
 аңыраңгым чарактап.
 Алтай толгон
 Калмакта (?).
 1205 балдар, анда кабар уктама,
 Кудай кылган Манастын
 кабарын угуп көгкөндө,
 келдиңиз эле тууганды.
 Келгениме кете килгени.
 1210 көмпириме куйрук чайнама,
 Балдар, Көк-адар чыга жайлаар!
 Чыбырага бээ байлаар!
 Курчутуп кымын жийаар,
 кутуртуп арака жийаар!
 1215 Эр Назар тийген кул экен-
- бала жасай калкылар,
 эл бакара дүй, Эр Бакай!
 Ak-kul chıkan attardan!
 At baygesi бүткөн соң,
 curıka dilde chıkan soñ,
 karatılğan tabıt jarırıp,
 ara-minen tarttırıp,
 meselerdi kıldırıp,
 moyın uruk kıldırıp,
 asıl cürde daldalğa.
 to kötürğön halbanğa
 buğın bekem koydurıp,
 bulda-minen bastırıp,
 Kalmaktardın çoçoğun
 kórki minen késtirip,
 Busurman kılıp koydu déyt,
 béc'bak namaz bilgizip.
 kötürö tarat taldırıp!
 Kuran kítap koyında,
 bir Busurman bolğon soñ.
 Küdröt sözü oosında
 cattiñ ele Közkaman,
 aıtındı cécsey burasıp,
 cürçün akıl surasıp.
 Meseleñ kılıp calkan soñ,
 ataııp cürüp bakırđı,
 Közkamandıñ baldarın
 kirk çoro ar kımışi çakırđı!
 Araka bérđi akırıp,
 at mingisi çakırıp,
 cañıdan kélgen tuğandı
 okşoş sıylap çakırđı.
 Bir kündördö bolğon soñ,
 Közkaman atırıp minı aytar,
 baldarına döp aytar:
 'Alda, baldar, kóp aytam!
 Béri kara, söñ aytam!
 Üç küřöntü Kalmaktan
 köçüp kélgen çayıp bar,
 atağa cügüm araktap,
 ańçęęim çaraktap.
 Alay tolğon
 Kalmakta (?).
 baldar, anda kabar uktaıda,
 Kuday kılğan Manasın
 kabarın uğıp kögkөndö,
 keldim ele tuğandı.
 Kélinime kete kigisti,
 kempirime kuyruk çaynatı.
 Baldar, Kök-adır çıga çaylaıar!
 Çıbyraга бээ baylaıar!
 Kurçutıp kımış çiyıar,
 kulurtıp arakı çiyıar!
 Ér Nazar tiygön kul éken-
- yavru kız gibi kınıldayarak,
 halkın başına gittin Er Bakay!
 Ataların hepsini yendí Ak-kul!
 Yang şenliğı bitince,
 halka atın sağıınca,
 çam tabıraları kestirip,
 aradını yadırdı,
 Bismillah dedirip,
 boyunlarını eğdirip,
 asıl doğan bir kuhramara.
 şöhret salan bir pehlivana,
 başını sıkı tutturıp,
 balı ile basarıp
 Kalmakların gültünü
 bıçak ile kestirdi,
 böylece müslüman etti,
 her vakit namaz kıldırıp
 kaçun taharet etirdi!
 Kuran-ı Kerim koynunda
 onlar müslüman olunca,
 Tanrı'nın sözüni ağızında,
 Közkaman
 atını bukur gibi biırküp,
 halktan akıl danışıp.
 Bismillah dedikten sonra
 atla gızıp hağırdı,
 Közkaman'ın çocuklarını
 kark yiğidin her biri misafir çağırdı!
 Rakı verip ağırladı,
 binecek ar verdi,
 yeni gelen akrabalarını
 hepsine aynı şekil hürmet edildi.
 Böylece bir kaç gün geçince,
 Közkaman yerinden kalkıp,
 çocuklarına şöyle dedi:
 'Düdeyin, çocuklar, bir şey diyeceğim,
 buraya bakan, bir söz diyeceğim!
 Üç Kalmık kömesiden ben
 göçüp geldim buraya,
 yüküm horkarda yanılarak,
 yük eyerlerimi çalıdayıp.
 Alay doğın Kalmakların
 yanında iken,
 çocuklarını, orada haber aldım.
 Hüda pesend Manas'tan.
 Bu haber üzerine buraya göçtüm.
 akrabalarını yanına geldim.
 Gelirlerine güzel kıyafet verdi o.
 ihtiyar kadınlara kuyruk çiğnetti!
 Çocuklar, Kök-adır'a çıkıp yayılın!
 Genç kırsakları bağlayın,
 bolca kuyvetli kımız yapın,
 çokça güçlü rakı hazırlayın!
 Er Nazar'ın sevdiği o

- жанында поро жок бөлөр!
 1278 "Эке тууган уругса,
 эр теңиле табылтар,
 эстен тууган болгон соң,
 жаныңа келген тууганы
 уят болуп калтам?" деп.
- 1279 Чоролор көтөр жанына,
 Бөрбөлөңү турар акырын,
 Көкчөкөз турар булчушун,
 кекерлек саптуу чот болот
 кармап алар сабынар.
- 1280 темир асыл Кабырдын
 төрөмө жаскай бергенде,
 төрөмө айып болбосун!
 бериште тийип келгенси!
 Озунар барып ичип кел!
- 1285 Коско болсун!" дейди дейт.
 Акылман тууган кун экеп,
 Алмамбет кайта жолди дейт,
 кырк чорого жолди дейт.
 Кырк чорого келди соң.
- 1290 Алмамбет турук айтат дейт:
 "Э, чоролор, тура тур!
 Алча төрөм кас болуп,
 багыр төрөм мас болуп,
 Каныкей, курусун.
- 1298 эртен-кичин аракты
 төрөмө берип салыптыр,
 мастар болуп калыптыр!
 Аракты ичип алкынып,
 мастар болуп татпынып,
- 1300 төрөм жаптып калыптыр!
 Өзүбүз элге баралы!
 Тамашасын короту!
 Аракты ичип келели!"
 Алмамбет аны айткан соң.
- 1305 ерек туруп айтат дейт:
 "Алмамбет, кандай немесин?
 Ар качанып бир качап
 Каныкей тилеги сүйлөйсүн!
 Кыгчайып карап койгондо,
 бир өпкөнүп каласын!
 Биржайып күлүп койгондо,
 бир алганып каласын!
 Өзүм эле барам?" дейт.
 Асты ерек өпкөнүп!
- 1315 Көк-чөбүч минаң салды дейт.
 Бура тарга бергенде,
 Алмамбет ачуу жаман келди дейт-
 он экиден эртен булдурсун
 тарып ийди еректн,
- 1320 жагы кетти жарынып,
 кара кан кетти жайынып!
 ерек туруп кыйтайт дейт:
- camında çoru çok bolor!
 "Eki tuğan uruğa,
 ér teñile tabıtar,
 éptep tuğan bolğon soñ,
 cañıñan kélgen tuğanıñu
 uyat bolup kalтам?" dep.
 Çorolor kóter çayına,
 Bórbölöñu turar akırıp.
 Kókçököz turar bulcuşun,
 kékirtek saptuu çot bolot
 karmap alur sabınar.
 témir asıl Kabırđın
 tórmó caskay bergende,
 tórmó ayıp bolbosun!
 Bérişte tıyp kélgesin!
 Ózúnar barıp içip kél!
 Bolsu bolsun?" déydi déyt.
 Akılman tuğan kun ékep.
 Almamбет kayta cöldi déyt,
 kirk çorogo keldi déyt.
 Kirk çorogo kélgen soñ.
 Almamбет turup aytat déyt:
 "E, çorolor, тура tur!
 Alça tórm kas bolup,
 batır tórm mas bolup,
 Kankéy, kurusun,
 éren-minen araktı
 tórmó berip salıptır,
 mastar bolup kalıptır!
 Araktı içip alkıñıp,
 mastar bolup tatpıñıp,
 tórm çatıp kalptır!
 Özúbüz élke baralı!
 Tamaşasın kórtö!
 Araktı içip kéleli!"
 Almamбет anı aytkan soñ,
 Sérék turup ayrıt déyt:
 "Almamбет, kanday némesin?
 Ar kaçanıp bir kaçap
 Kankéy tilige súılıysın!
 Kıçayıp karap koyğondo,
 bir ópkónstıp kalasın!
 Trayıp külp koyğondo,
 bir alğasıp kalasın!
 Özüm эле барам!" déyt.
 Astı Sérék ópkónstı!
 Kók-çebıç mınen saldı déyt.
 Bura tarta berginçe,
 Almamбет açuu camar keldi déyt-
 on ékiden érgün buldırsun
 tarıp iydi Sérékü,
 çığı ketti çarıp,
 kara kan ketti jayıñıp!
 Sérék turup kılтайт déyt:
- yanada yığılari olmayacak, uğı!
 Eki akraña uruğa, oğa,
 erñke denk olur onlar,
 ayın kanden doğmıslardı,
 yeni geien akabalarđar
 korkarın azar gelsek!
 Yığılter çatıp gidecekler,
 Bórbölöñu bağıracak.
 Kókçököz kaıkarak
 süslü saplı hançerini,
 saparın yakalayacak.
 kafını demir çelliği
 efendinize çevrilecek.
 Efendine ayıp gelmesin!
 Melek kaçıp gitmesin!
 Sen gidip iç de gel!
 En iyisi bu olacak!"
 Akılu doğmuş bir kul olan
 Almamбет de geriye döndü,
 kirk yigidin yanına geldi,
 Kirk yigidin yanına gelince,
 Almamбет dedi ki:
 "Ey yığılter durun,
 efendimizin hali fena,
 bahadır efendimiz sarhoş olmuş,
 kuruyası Kankéy,
 ona erken rakı vermiş,
 usıl doğan efendimiz de
 sarhoş olup kalmış!
 Rakı içip sallanınca
 sarhoş olup kalmış,
 efendim yanp kaldıñ!
 Oraya kendimiz güdelim,
 şenliklerini görelim!
 Rakıyı içip gidelim!"
 Almamбет böyle deyince,
 Sérék varıp dedi ki:
 "Almamбет bu ne demektir?
 Söyle ne vakitten beri,
 Kankéy'in diliyle konuşuyorsun!
 Sana göz ucuyla bir bakınca
 onu öpcek gibi oluyorsun!
 Gülmüseyip teressüm edince
 alıklaşıp kahyolsun!
 Ben kendim ora gideyim!"
 Er Sérék olmaz olası.
 Kók-çebıç adlı atına bindi,
 fakat atını döndürince
 Almamбет hiddetle koştı,
 on iki örgütlü kançayı.
 Sérék'e indirdi.
 Yanağı çaldayıp yaralı.
 kara kan akıp yayıldı!
 Er Sérék inleyip dedi ki:

- ‘Кудай бардыр Калмак кул,
төрөмөнү торлук көрбөсөм,
1333 сенден кордук көк тарттым!-
Алмамбет, сага кылбасам!
Кайта салды бу ерек,
‘Аттын Мөңгү’ акырга
Как-чепилти байтады.
- 1333 ‘Убүргү усту Канкей:
бутундагы жек ‘өтүк
тарсылдата басты дейт!-
Канкей жүгүрүп чыгып калды дейт!
Асты ерек оңбосун!-
1335 эрчи жакта, эр жакта
‘Убүргү андан угусу,
төгрөкө басты дейт.
Канкейдей курутур
‘Кайсы жакка кетти?’ дейт.
- 1340 Асты ерек оңбосун!-
төгрөкө басты дейт,
үйгө кирип келди дейт.
‘Барыңгы төшөк баскан кул,
мерекеге баткан кул,
1345 күл тийи ичке жаткан кул,
манас кызын окуйм!’ деп
жаткан экен Эр Манас.
Сарыкы (?) аа Ак-олпок
өтөтүлөп тартат дейт.
- 1350 ‘Акай, төрөм, не болдуң,
батыр төрөм, не болдуң?
Күндөр тийп калыптыр,
күлөгө батпай калыңсың!
Окуй көргөн, ай жархып,
1355 жаяыдан келген туутатың
оруттук кыла чакырды-
бир коопуно албайбы,
жаман коруп салбайбы?
Батыр төрөм, турсаңгы!’
- 1360 Уйку сүрө көсүөрдү
ачып ачды, Эр Манас,
алтын туяк жек ‘өтүк
ак бутуна салды дейт,
келе боту малы кур
1365 белине бекем чалынды,
ак-каңгы эр сырды өч
Ак-кулага токуду,
кашка таман жек ‘өтүк
темир таман үзөңгү
- 1370 [түшкөй] ургын минди, Эр Манас!
Бастырып бара жатканда,
кыскайып карап сел аша,
еректи коро койгондо,
анда айттың, Эр Манас:
1375 ‘Кокуй, ерек, не болду? -
Урустан келдиңби, ерек?
- ‘Кудай бардыр Калмак кул,
төрөмөнү торлук көрбөсөм,
сенден кордук көк тарттым!-
Алмамбет, сага кылбасам!’
Кайта салды бу Сэрэк.
‘Аттын Мөңгү’ акайга
Көк-чөйгөтү бейладе.
Түбүртү укму Канкей:
бутундагы чөк ‘өтүк
тарсылдата басты дейт!-
Канкей жүгүрүп чыгып келди дейт!
Аст: Сэрэк оңбосун!-
өпчө чакта, эр чакта
түбүртү андан өгүстө,
өгөрөнө башы дейт.
Канкейдей кутуур
‘Кайсы чакка кетти?’ дейт
Аст: Сэрэк оңбосун!-
өгөрөнө башы дейт.
түгө кирип келди дейт.
‘Бүртүгү төшөк баскан кул,
мерекеге баткан кул,
күн тийгиче баткан кул,
кашка күлү окуйм!’ деп
баткан экен Эр Манас.
Сарыкы (?) аа Ак-олпок
өтөтүлөп тартат дейт:
‘Акай, төрөм, не болдуң,
батыр төрөм, не болдуң?
Күндөр тийп калыптыр,
күлөгө батпай калыңсың!
Окуй көргөн, ай чаркы,
каңдан келген тууганың
өтүлүк кыла чакырды-
бир көөнүңдө албайбы,
чанан көрүп салбайбы?
Батыр төрөм, турсаңгы!’
Уйку сүрө көсүөрдү
ачып ачды, Эр Манас,
алтын туяк чөк ‘өтүк
ак бутуна салды дейт,
келе боту чап кул
белине бекем чаңды,
ак-каңгы эр сүрдүгө
Ак-кулага токуду,
кашка таман чөк ‘өтүк
темир таман үзөңгү
[түшкөй] уг р минди, Эр Манас!
Бастырып бара жатканда,
каңгып карап сел аша,
Сэрэк кы көрө кыңында,
анда айттың, Эр Манас:
‘Кокуй, Сэрэк, не болду? -
Урустан келдиңби, Сэрэк?
- ‘Калмак убагы, Аллах буюктук,
ефендим бери ашаңдамды,
сен бери ашаңтады’
Алмамбет, сен сана көстөрүңм!’
Сэрэк ген дөнү,
алтын калыңды кырга
ан Көк-чөйгөтү бейладе,
Канкей мал селени дуйду,
агаңдыкы өгөрөтү чизмеси ле
бир сары туяла гелди Сэрэк!
Канкей ефендиги чыгып чыкты,
олмаз олаз Сэрэк
өңө каңылаңы сана ер-елдерин
тараңдаңы дөлөтүн,
евин етраһы дөлөтү,
Канкей саңыраңгы,
‘Не тараңа гелди?’ дүйө.
Эр Сэрэк олмаз олаз
евин етраһы дөлөтү,
сана евин ичине гелди.
‘Умуңак дөңгө гөмүлөн кул,
дүгүн зыкыне батын кул,
гүгүгүндүз уатын кул,
өңө олмуш утан!’ дүйө kendi kendine.
узамың уатырды Эр Манас.
Олу иле ак зыһан
өңгүндө чөкүп сары Сэрэк:
‘Уй ла ефендиги, сана не олдү?
Bahadır efendim, ne oldu?
Bak üstüne güneş doğmuş,
sen hala yatıyorsun.
Gözünü aç bak, ay ışığı efendim,
hak yani gelen akrabaların seni
şerefine verdikleri ziyafete çağırdılar.
Sonra danılmazlar mı?
Sana kızmazlar mı?
Bahadır efendim kalksana!’
Uykulu gözlerini
açtı o zaman Er Manas,
altın tuyağ çök ‘ötük
ak botaına saldı deydi,
kèle bota çalı kur
beline bekele çandı,
ak-kağı er sürdügə
Ak-kulağa tokudu,
kaşka tamam çök ‘ötük
teмир tamam үзөңгү
[түшкөй] уг р минди, Эр Манас!
Sen böylece gelirken,
göz nanyla bakıyorken
Serék'i görürlerince,
sen ona dedin ki Er Manas:
‘Amay, Serék, sana ne oldu?
Uruстанdan mı geliyorsun, Serék?

Көрүптөн келдиби, ерөк?
Жатыңда болду кара кан-
бу кан кайда болду? дейт.

- 1388 Анда ерөк сөн айтты:
"Аты жакшы, ай жаркын, төрөм,
оңу жакшы, күң жаркын, төрөм,
бирге жассам, бир туунуң, төрөм,
мен Манастан

кем эмес, төрөм!

- 1389 Көчкө ак төңгө булуң чаккан күй,
Атайлаган Калмактан,
Күлөйбөтөнө Калмактан
эр өлтүрүүн чаккан күй,
ес журтунда жатканы.

- 1390 Ес энине батынан,
кабышак тууган Алмамбет,
оңу күй чыгы жакымды,
кара канын чыгарды!

Батыр төрөм, Эр Манас,

- 1395 сизден кордук корбодум,
Алмамбеткей Калмактан
мен корлукту жок кордум!
Мини-минен турбасам,
агы жакшы, ай жаркын, төрөм,

- 1400 оңу жакшы, күң жаркын, төрөм,
жа Алмамбетти аны жур,
жа-ла мен алып жур!
Оңу күйүн кордум, уң
мен жамал кордум, төрөм!"

- 1405 Анда айтты, Эр Манас:
"Агы жакшы, ай жаркын, чором,
өзү жакшы, күң жаркын, чором,
анын бери жагында, чором,
ак сөк кандын баласы-

- 1410 асын тууган Алмамбет,
ачуу келсе, сени урат,
ачуу келсе, мени урат!"
Анда эск ийлайт:

"Кокуй, төрөм, не дейсиң?"

- 1415 Ар калыппа: бир капан
Алмамбет көбөй сүүлөйсүң?
Жатыппа ханы жуутан соң,
Батыр Манас келе жатат,
Тууганым аш мен,

- 1420 арактары мол ичип,
тамапта кылып жаткан соң,
Кудай урду Калмакты:
аракты мастар болгон соң,
сөмкөсүзүк кылган соң,

- 1425 кекирек сагтуу чот болот
кармап алды сабынан,
сууруп алды кабынан,
кагып ийди Манасты
үч тег тулга бир очок.

Көрүйдү, көкөйдү, Сэрэк?

Сөгүйдө болду кара кан.

бу кан кайда болду? дейт.

Анда Сэрэк сөн айтты:

"Аты чакы, ай чаркын, төрөм,
өзү чакы, күң чаркын, төрөм,
бирге жасам, бир туудум, төрөм,
мен Манастан

кем эмес, төрөм!

Көчкө ак төңгө булуң чагкан күй,
Атайлаган Калмактан,
Күлөйбөтөнө Калмактан
эр өлтүрүп кагкан күй,
өс сунууда чаггану.

өс өлүндө чаггану,
кабалан тууган Алмамбет,
оңу күй чапты чагуну,
кара каным чыгарды!

Батыр төрөм, Эр Манас,

сизден кордук көрбөдүм,
Алмамбеткей Калмактан
мен корлукту көп көрдүм!
Мини-минен турбасам,
агы чакы, ай чаркын, төрөм,

өзү чакы, күң чаркын, төрөм,
жа Алмамбетти алып өң,
жа-ла мени алып өң!
Оңу күйүн кордуңу
мени сунуу көрдүм, төрөм!"

Анда айтты, Эр Манас:
"Агы чакы, ай чаркын, чором,
өзү чакы, күң чаркын, чором,
анын бери чагында, чором,
ак сөк кандын баласы-

асын тууган Алмамбет,
ачуу келсе, сени урат,
ачуу келсе, мени урат!"
Анда Сэрэк ылайт:

"Колуң, төрөм, не дейсиң?"

Ар калыппа: бир капан
Алмамбет көбөй сүүлөйсүң?
Чагын кары сунган соң,
Батыр Манас келе жатат,
Тууганым ай ичип,

аракты мол ичип,
тамакта кылып жаткан соң,
Кудай урду Калмакты:
аракты мастар болгон соң,
сөмкөсүзүк кылган соң,

көкүрөк сагтуу чот болот
кармап алды сабынан,
сууруп алды кабынан,
кагып ийди Манасты:
үч таң тулга бир очок.

Көрүптөн ми гелди, Сэрэк?

Чачың кара кан келде.

бу кан нередеден гелди ки?"

О заман бу Сэрэк деди ки:

"Ады гүзөл, ай ыңгы өфөндүм,
көндү гүзөл, гүн ыңгы өфөндүм,
дагай эсине ягыyorum төрөм,
бен Алмамбеттен

кем дегилим өфөндүм!

Билим парам саған күй,
Атай'даси Калмактардан,
Мүнкөй деси Калмактардан
ер өлдүрүп каған бу күй,
Көрдү эсине ягамаян.

көндү ярдунда өдөмөйө-
капкан даған Алмамбет,
иште бу күй вунду ямагым,
кара каным акити!

Батады өфөндүм, Эр Манас,

сизден көңүлүк гөрмедим бен,
Калмак эли Алмамбеттен,
чөк көңүлүк гөрдүм бен,
арак онунда ягаман:

Ады гүзөл, ай ыңгы өфөндүм,
көндү гүзөл, гүн ыңгы өфөндүм,
я Алмамбетти узаклашты,
якыт бени узаклашты!

Бу калмак аңгы көңүлүк,
бен, чөк кызды. өфөндүм!
О заман Эр Манас деди ки:
"Ады гүзөл, ай ыңгы өфөндүм,
көндү гүзөл, гүн ыңгы өфөндүм,
ауа ө, өфөндүм.

гөтөк бан чочугудур,
асил даған Алмамбет,
кызып сана вурмушты,
кызарса буну да вуралыри!"

О заман Сэрэк аңгыраки:

"Арман, өфөндүм, не дейорсон?
Мер вакы сен, мер заман
Алмамбеттен тарат о.уорсон!"
Чачыңдаки кам ыркымын,
бачады Манас берабер гити.

Акраларла юмөк ййип,
бол бол раки ичип
өгөндилер, доркен
Хүда Калмаклар чарпты,
рекидан сархош олунса,

адамакли ййип ичине
ичеринден бири гүзөл сапы хангери,
сапы деп якалади,
кундан чикади,
Манас'а саклади,
үч таң иле сагайак бир очок.

1439 жастырелек көк чочок,
чот болот-мына: какты дейт!
Тахияны астына,
жасы мандай үстүнө
учу барып тийди те!

1435 Алда Таала бир Кудай
арман кылдым Эр Манас,
суу жакадай жапбысты!
Алда Таалам Күдүрөт,
не жасадың жангысты?

1440 Жаагырактуу кыздан,
бу Күдрөт жаңыс кылдың уйдан!
Жанбышы толгон ок болду,
жанында чоро жок болду!
Кызык ичкн кеткен соң,

1445 кызык уруш сулуом соң,
эл атасы Көзкаман
арасына түшкөн соң,
арачынан сыгын соң,
айрылып кеткен, Эр Манас.

1450 Капакейге барган соң,
кайтып үйгө кирген соң,
Капакейге сеп жаттын,
уйктап калып капында.
Эртең таң аткан соң,

1455 күн жарыгы чыккан соң,
анда турдуу, Эр Манас.
Эртең туруп дагы айтат,
Батыр Манас акырат,
чоролорду ат аттап чакырат:

1460 Мурат-алым, Мурат-бек, чором,
мыңдай чашкан Куат-бек, чором,
эжемнен тууган жетим, чором,
Элим, Сөйт, эки уул, чором.
Казактардын Каргандай, чором,

1465 Мырза, жаш уул, сөн, чором.
Бөрүчүл уулу Бөрүчүм, чором,
Ак-кулам аксып кеткенде, чором,
аттып така, жос мыкты
бек такалат беркчил, чором.

1470 Келеңдин уулу Кен-жанбай, чором,
Көңгүрөтү-байдын

Коп-абыш, чором,

Ачыктын уулу Жаш-жыгис, чором,
Үмөт, Жайлап, эки уул, чором,
толгочу кара Төлөгүм, чором.

1475 жорочу Кара-бадышам, чором,
Куу-чабдар минген

Эр Чалбай, чором.

түндө түлкүнүн исин

жаңылбас, чором.

Түрсүн-тайлак, Суутум, чором,
түтөп турган мынтыкка, чором.

1480 түрө качырып урушкан, чором,

кестирелек көк чочок,
чот болот-мына: какты дейт!

Takıman astına,
cası madday üstünö
uçu barıp tıydı te!

Alda Tada bir Kuday
ırmın kıldım Er Manas,
suu cakalay japıstı!

Alda Talam Küdüröt,
ne casadıñ cagıstı?

Cağıraktuu kызdan,
bu Küdröt jaңıs kıldā uydan!

Canbaşı tolğon ok boldu,
canında çoro cок boldu!

Kızık içip kėtken soñ,
kızık nıñ bolğın soñ.

al atası Közkaman
arasına dışkın soñ,

aracalın salğın soñ,
ayırılıp kėtılı, Er Manas.

Kanıkėyge barğın soñ,
kaytıp üyğö kırğın soñ,

Kanıkėyge sėn çatılı,
uyklap kaldıñ kapında.

Erten tañ atkan soñ,
kүн çarğı cıkkın soñ,

anda turduñ, Er Manas.
Erten turup dağı aytat.

Batır Manus akırat,
çorolordu at atıtap cакыrat:

Murat-altın, Murat bėk, çorom,
mıñday çapkan Kuat-bėk, çorom.

ecemnen tuğın cenim, çorom.
Elim, Sėyt, eki uul, çorom.

Kazaktarın Kargandıy, çorom,
Mirza, cag uul, sėn, çorom.

Börünün uulu Böröçum, çorom,
Ak-kulam aksıp kėtkende, çorom,

atıpa taka, cəs mıkıñ
bėk takalap bėriçip, çorom.

Kėnėñdin uulu Kėn canbay, çorom,
Köñgurootu-baydın

Koş-abıñ, çorom,

Açıktın uulu Cag-cigit, çorom.
Ümöt, Cayzañ, eki uul, çorom.

ölğöçü kara Tölögüm, çorom,
çorocu Kara-badışam, çorom.

Kan-çabdar mingen
Er Çalbay, çorom,

tündö tülkünün isin
cañılbas, çorom.

Tırsün taylak, Suutum, çorom,
tütöp turğın mıntıkkā, çorom.

tırs kaçırıp uruşkın, çorom.

stıncısız halıylc,
sapladı o hançerim,

tañkesimın alt tarafına,
yüksək alımmı üstünö

keskin ucuna değıdi.
Allahu Taala Tarmın

Er Manas'ı korudı.
su kıyasında alev gibi!

Allahu Taala, ey Tarmı,
neden yaratm bğ yalmız?

Yas ıraktıo koyadan,
uzak koydın yuvadan,

kalkas oklarla döldü,
yanında nıñ bir yığıl yodı.

bu kadai içip buzıyınca,
kızgın varuşınlar olınca

babaları Közkaman da
aralarına gıverek,

birbelerindın ayırđı.
Ayırılıp gittin Er Manas,

sonra Kanıkay'c gıdin,
dönüp eve gelince sen,

Kanıkay ile yattın,
yanında uynıyıp kaldın.

Erkenden an ağarırken,
gün işiğı açılırken,

o zaman kalka Er Manas.
bövie erkenden kalkarak

batıdadır Manas haykardı,
yığıldeeri adlar yın çağrdı:

Murat-altı, Murat-bek, yığıldım,
ındı bınıñ Kuat-bek, yığıldım.

abıamcan doğaa yeğenim, yığıldım.
Elimle Seyit, iki oğul, yığıldım

Kazaklardan Kargandıy, yığıldım.
Mirza, genç oğul, sen de yığıldım.

Börümün oğlu Böröçüm, yığıldım.
Ak-kulam aksayıp kalarca, yığıldım.

alın nalı bekir çiviyle,
atıra perçimle sen, yığıldım.

Kenem'in oğlu Ken-canbay, yığıldım.
Köngürootu-bay'ın oğlu

Koş-abıs, yığıldım,
Açıktın oğlu Cag-cigit, yığıldım.

Ümüt, Cayzan, iki oğul, yığıldım,
faleci kara Tölöküm, yığıldım.

ar cıdañ Kara-badışam, yığıldım.
Kan-çabdar'c biren,

sen Er Çalbay, yığıldım.
gece tilki izini

şaımadan bulan, yığıldım.
Tırsün-taylak, sevgili yığıldım,
tıfekle bep tığan alar, yığıldım.

üstüne yırılıyıp varuşan, yığıldım.

- караууна да каракатын асын
жакындас, чором.
Кабилан-тайлак, ай жаркын, чором!
Менин энем байбиче, чором,
бата таппай жүрү өздө, чором.
1483 арчымак атты байлаган, чором,
ак бос бос чайлаган, чором!
Меке кирет катканда,
Асрет Султан Чайымбар, чором,
Менин кошчу болд'эне, чором!
1490 Бирге жарса, бир
тууган, чором.
курсака буса, бир жаткан, чором,
кундукка жаса, бир жаткан чором,
ай-мынча күнүңү, чором.
бүрө-мынча бүткөн кул, чором!
1495 асын-мынча болотым, чором.
бүрө-мынча бүткөн кул, чором.
асылым Сыргак, ай жаркын, чором!
Төмөнгө барганда, чором,
Кырымдын элчи чапканда, чором,
1500 хайхырык жүзү киргенсиз, чором.
Боз-чоюк минген
Кыргыным, чором,
Балк, Баласжан басканда, чором,
Батып Төштүк чапканда, чором,
оолыйа жуурган келгесин, чором,
1505 жатык тилдүү Ажыбай, чором!
Капырдын камы болгонун, чором,
"Бусурман кулу
болот!" деп, чором,
ак сөөк кундын баласы, чором,
асыл тууган Алмамбет, чором!
1510 Жайлыгыттын иниси, чором,
Жап-камыштын аягы, чором,
ат кайтаргы Боз-ул, чором!
Менайдан уулу Мадашын, чором,
Төгөрөк журтка адамсым, чором!
1515 Как-чебиш минген
эргем, чором!
Бери келсин: кел айтам, чором!
Чоролордон эң көчү
Таз-баймат, чором,
жаны казаны тез кайнат, чором!
Атка чабак күн тууду, чором,
1520 эрендер жортор күн тууду, чором!
Эрикпек кунан атарбыс, чором,
эрикпексиз бир мөрөйгө
батырбыс, чором!
Болколдууунун бос
төңгө, чором,
ордо чийи саларбыс, чором,
1525 эрөбой деп атарбыс, чором!
Күнөкөргө барынар, чором,
көтөңгүдө кунактын иси
сардан, чором,
Кабилан-тайлак, ай жаркын, чором!
Менин энем байбиче, чором,
бата таппай жүрү өздө, чором,
арчымак атты байлаган, чором,
ак бос бос чайлаган, чором!
Меке кирет катканда,
Асрет Султан Чайымбар, чором,
Менин кошчу болд'эне, чором!
Бирге жаса, бир
тууган, чором,
курсака буса, бир жаткан, чором,
кундукка жаса, бир жаткан чором,
ай-мынча күнүңү, чором,
бүрө-мынча бүткөн кул, чором,
асылым Сыргак, ай жаркын, чором!
Төмөнгө барганда, чором,
Кырымдын элчи чапканда, чором,
кыркык күзү киргенсиз, чором,
Боз-чоюк минген
Кыргыным, чором,
Балк, Баласжан басканда, чором,
батып Төштүк чапканда, чором,
оолыйа жуурган келгесин, чором,
каук үлдүү Ачырай, чором!
Капырдын камы болгонун, чором,
"Бусурман кулу
болот!" деп, чором,
ак сөөк кундын баласы, чором,
асыл тууган Алмамбет, чором!
Чайлыгын иниси, чором,
Чың-камыштын аягы, чором,
ат кайтаргы Боз-ул, чором!
Менайдан уулу Мадашын, чором,
Төгөрөк журтка адамсым, чором!
Көк-чебиш минген
Сэрэгин, чором!
Бери келсин: кел айтам, чором!
Чоролордон эң көчү
Таз-баймат, чором,
каш казанды тез кайнат, чором!
Атка чабак күн тууду, чором,
эрендер жортор күн тууду, чором!
Эрикпек кунан атарбыс, чором,
эрикпексиз бир мөрөйгө
батырбыс, чором!
Болколдуунун бос
төңгө, чором,
ордо чийи саларбыс, чором,
эрөбой деп атарбыс, чором!
Күнөкөргө барынар, чором,
каралиста бозкор тилкисин изин
жаңыдан булан үйгөдүн,
Бабдан-тайлак, ай ыңгы үйгөдүн!
бенин уанам байбиче, үйгөдүн,
чоогу олозкен, үйгөдүн,
сөзүз бир аи багылап, үйгөдүн,
бир ак кырак курбан эмниси, үйгөдүн!
Мекке'ге гиттигинде,
Хазрет-и султан пегамбер, үйгөдүн,
бана жолдошк эмниси, үйгөдүн!
Бирликте конактас да чоңакка
тек доған, үйгөдүн,
ана рахмине тек дүшөн, үйгөдүн,
кундукта тек багыра ялан, үйгөдүн,
эң айна, гүнү гүлүнө, үйгөдүн,
бериме барбар доған, үйгөдүн,
бенин gerçek челик гүлүн, үйгөдүн,
башиме барбар доған, үйгөдүн,
асил Сыргактын ай ыңгы, үйгөдүн!
Төмөн'ге вардигин заман, үйгөдүн,
Ким halkын ыемнез, үйгөдүн,
ян балып гүзүнү кырпсан, үйгөдүн,
Боз-чоюк'а бинен
Кыргыным, үйгөдүн,
Бал иче Бедешман'а гирине, үйгөдүн,
гидип Төштүк'ү ыемнез, үйгөдүн,
ачыла ырдундан гелсин сен, үйгөдүн,
сен талк дили Ачырай, үйгөдүн,
карлино ханн олмактанса, үйгөдүн,
мүслиманна кул олайым
дйен сен, үйгөдүн,
geçek han чоогу, үйгөдүн,
асил доған Алмамбет, үйгөдүн!
Чайлыгын күпкүл кардеси, үйгөдүн,
Чың-камышын бүтүгө, үйгөдүн,
ат сүрүлүсү Боз-ул, үйгөдүн!
Манай'ын оғлу Мадаш, үйгөдүн,
бүтүн ырдан доси, үйгөдүн!
Күк-кебиш'е бинен
Сэрек, үйгөдүн,
бузайа гел, дйеңегин вар, үйгөдүн!
Үйгөдүн'ен эн күчүгү
Таз-баймат, үйгөдүн,
бизе казан тез кайнат, үйгөдүн!
бүтүн афлаа нгүрсиз бир күн, үйгөдүн,
ерлер ичин да угүрсиз бүгүн, үйгөдүн!
Чыкып кунан ыралым, үйгөдүн,
ябал бөдөфө ок
аталым, үйгөдүн,
Болколдуу нун-май!
Чопесине, үйгөдүн,
чыкып биз саны куралим, үйгөдүн,
ачмадан ому алалим, үйгөдүн,
Күнөкөргө варал нн, үйгөдүн,

- күндү сурап салыңар, чором!
Жаңгасын бос койуңар, чором,
жакшы күнү көп чыгарып
койуңар, чором.
- 1530 Алз байрак кылат туу, чором,
түбүн жерге сайыңар, чором,
башын көккө жайыңар, чором!
Замберекти тара койуң, чором,
аттанан үйдөн
чыгалы, чором!
- 1535 Жаңгасын алып алаңга, чором!
Бакты-куурай баскан соң,
Күн-түйбөстөн ашкан соң, чором,
Калмакты көстөй жоргоңу, чором!
Ат семберди түе болду, чором,
- 1540 бос кыроо түшүп күс
болду, чором-
чоңдорукка кирең, чором!
Алтай толгон көп Калмак, чором,
Ай-канга ооп жатат, чором:
Күлкөй толгон көп
Калмак, чором,
- 1545 Күн-канга ооп жатат, чором-
арасын тосуп алаңга, чором,
тыңы кармап алаңга, чором!
Тилди кармап алган соң, чором,
Калмакты чаап алаңга, чором!
- 1550 Кыдыраталы ханасын, чором!
Ийлаңга баласын, чором!
Бак ийген бактарын, чором,
баланын кырын аягыңа, чором,
башынан хубу түшөңү, чором!
- 1555 Жүрүп сапар жоргоңу, чором!"
Чороторду карасаң,
Күтүкөргө барды дейт,
күндү сурап салың дейт.
Алз байрак кылат туу
- 1560 түбүн жерге сайды дейт,
башын көккө жайды дейт!
Семберекти тара койуң,
аттанан үйдөн чыкты дейт!
Бар-көлдү басып өттү дейт.
- 1565 Тур колду туура көптү дейт,
Казылыктын ойуна,
Кар чаубасын бойуна,
Күн түйбөстөн бойуна,
Күрөбөстүн ойуна
- 1570 Батыр Манас барды дейт.
Шоодырап кыян жатты дейт!
Үйдө катан Көкчөкөз
үч күндө киин билди дейт.
Үч жүз көлгө баш болуп.
- 1575 көтүлөп куул жүрдү дейт.
"Шоодырап келе жатат!" дейт.

- күндү сурап салыңар, чором!
Жаңгасын бос койуңар, чором,
жакшы күндү кош чыгарып
койуңар, чором!
- Алз байрак кылат туу, чором,
түбүн жерге сайыңар, чором,
башын көккө жайыңар, чором!
Замберекти тара койуң, чором,
аттанан үйдөн
чыгалы, чором!
- Жаңгасын алып алаңга, чором!
Бакты-куурай баскан соң,
Күн-түйбөстөн ашкан соң, чором,
Калмакты көстөй жоргоңу, чором!
Ат семберди түе болду, чором,
бос кыроо түшүп күс
болду, чором-
чоңдорукка кирең, чором!
- Алтай толгон көп Калмак, чором,
Ай-канга ооп жатат, чором:
Күлкөй толгон көп
Калмак, чором,
- Күн-канга ооп жатат, чором-
арасын тосуп алаңга, чором,
тилди кармап алаңга, чором!
Тилди кармап алган соң, чором,
Калмакты чаап алаңга, чором!
Кыдыраталы ханасын, чором!
Ийлаңга баласын, чором!
Бак ийген бактарын, чором,
баланын кырын аягыңа, чором,
башынан хубу түшөңү, чором!
- Чороторду карасаң,
Күтүкөргө барды дейт,
күндү сурап салың дейт.
Алз байрак кылат туу
түбүн жерге сайды дейт,
башын көккө жайды дейт!
Семберекти тара койуң,
аттанан үйдөн чыкты дейт!
Бар-көлдү басып өттү дейт.
- Тур колду туура көптү дейт.
Казылыктын ойуна,
Кар чаубасын бойуна,
Күн түйбөстөн бойуна,
Күрөбөстүн ойуна
- Батыр Манас барды дейт.
Шоодырап кыян жатты дейт!
Үйдө катан Көкчөкөз
үч күндөн киин билди дейт.
Үч жүз көлгө баш болуп,
көтүлөп куул жүрдү дейт.
"Шоодырап келе жатат!" дейт.

- башыңа бакып гелеңиз, үйгүтлөрүң!
Онда бир катарыңа, үйгүтлөрүң.
байыркы күндү баттып
чыгарып, үйгүтлөрүң,
ал байракта кызыл тиги, үйгүтлөрүң,
үйгүтлөрүң, үйгүтлөрүң,
башыңа гөңгө сарыңа, үйгүтлөрүң!
Топларыңа гөңгө, үйгүтлөрүң,
ата бириңден чыгып
гиделиң, үйгүтлөрүң!
Яханыңа ашын үйгүтлөрүң,
Бакты-куурай а варыңа,
Күн-түйбөстөн ашкан, үйгүтлөрүң,
Калмакты көстөй жоргоңу, үйгүтлөрүң,
аттанан семберди, үйгүтлөрүң,
боз кыроо түшүп күс
болуңа, үйгүтлөрүң,
чаңдырап кирең, үйгүтлөрүң!
Алтайгө дөңдүрөн Калмакты, үйгүтлөрүң,
Ай Ханга таби жайыңа, үйгүтлөрүң,
Күлкөйгө дөңдүрөн
Калмакты, үйгүтлөрүң.
- Күн Ханга таби жайыңа, үйгүтлөрүң,
икисин арасында гөңгө, үйгүтлөрүң,
дилдеп бир сөз кылаңа, үйгүтлөрүң,
дилдеп бир сөз кылаңа, үйгүтлөрүң,
Калмакты кармаңа, үйгүтлөрүң!
Шоодырап кыян жаттыңа, үйгүтлөрүң!
Чоңдорукка кирең, үйгүтлөрүң!
дөңдүрөн чыгарыңа, үйгүтлөрүң,
башыңа ашын, үйгүтлөрүң,
сөңгө, үйгүтлөрүң!
"Үйгүтлөрүң, гөңгө, үйгүтлөрүң!"
Бу үйгүтлөрүң, үйгүтлөрүң,
Күндөргө гөңгө, үйгүтлөрүң,
гөңгө, үйгүтлөрүң,
Алз байракта кызыл тиги,
топракка сарыңа,
башыңа гөңгө, үйгүтлөрүң!
Топларыңа гөңгө, үйгүтлөрүң,
аттанан чыгарыңа,
Бу-көлдү гөңгө, үйгүтлөрүң,
Тур-көлдү гөңгө, үйгүтлөрүң,
Казылыктыңа,
Кар чаубасын бойуңа,
Күн-түйбөстөн бойуңа,
Күрөбөстүн бойуңа,
Батыр Манас варыңа,
Чоңдорук кыян жаттыңа!
Үйдө катан Көкчөкөз
бу үч күндөн киин жаттыңа,
Үч жүз көлгө баш болуп,
о да акыңдан гөңгө,
"Гөңгө, үйгүтлөрүң!" дейиң.

- Түтү-күтү атты күн
ат урупду кында дейт.
Көкчөкөз Калмак келди дейт.
- 1580 Эртен-минен таң атып,
тпди туруп мыны айтат.
Батыр Манас кеп айтат:
"Сар'ала минген Алмамбет, чором,
мепип атам Жакып-бай, чором,
- 1585 Жакып-бай-минен бир
тууган, чором,
Көзкаман как бап
келген бөөм, чором?
Сар'ала минип сен жалсаң, чором,
Көзкамандын баласы, чором.
Көкчөкөзгө барсаң бөөм, чором?
- 1590 Алгынды жөстөй бурап кеп, чором!
Көчкө Калмактан келип
кешенде, чором.
өзү көргөн кол эл'ай, чором,
өзөндү булак суу эл'ай, чором:
анын бери жайында, чором,
- 1595 өрдөй түшүп чалсаң да, чором!
Өзү жылкы талсаң да, чором!
Баштап алып жүрөсүң да, чором!
Барып жайды сурачы, чором!"
Эли-деңги жайды дейт.
- 1600 эңке аткандай болду дейт:
омбу-домбу жайды дейт,
орд'аткандай болду дейт!
Көзкамандын баласы
Көкчөкөзгө келди дейт,
- 1605 келип жайды эйткан соң:
"Эртен-минен турамыс,
батыр тууган торомо
эки сап болуп жүрөмүс!
Ат жаңылып болбосун,
- 1610 эр жаңылып болбосун!"
Замберекти тара койуп,
эки сап болуп жүрдү дейт.
"Салкым-минен жүрөм!" деп,
сүтка чыгып кетти дейт.
- 1615 Көзкамандын балдары,
батыр тууган Эр Манас
кумду басып жүрдү дейт.
Кумду басып келе жаса.
карагай найза ыргатат.
- 1620 Батыр Манас жыргатат!
Үч-кароолдоп өттү дейт.
үч күн мурун барды дейт.
Үч күндөн кийин бу жерде
Көзкамандын балдары
- 1625 атын таптыркатп санынтар,
карыгыпал чап чыгып,
жүрдү келе жатыптыр,
- Tөнү-көнү алу күн
ат урунду кылды дейт.
Kökçököz Kalmak keldi deyt.
Értēñ minen teñ atp,
ēndi turup min aytat.
Batur Manas kēp aytat:
"Sar'ala mingen Almambēt çorum,
ménin atam Cakıp-bay, çorum,
Cakıp-bay minen bir
tuuğan, çorum,
Közkaman kak baş
kēlgen bēem, çorum?"
Sar'ala mēñip sēñ cēlāsēñ, çorum,
Közkamandın balası, çorum,
Kökçöközgē barsañ bēem, çorum?
Altıñdı cēstey burap kēl, çorum!"
Kēçke Kalmaktan kēlip
kēlgende, çorum.
ōzü kōrgōñ col ēl'ay, çorum.
ōzēñdū bulak suu ēl'ay, çorum:
anıñ bēri cāğında, çorum,
ōrdōy tūşup cālın dē, çorum!
Örti cıkkı taprıñ dē, çorum!
Baştap alıp jūrēsün dē, çorum!
Barıp çaydı suraçı, çorum!"
Eñgi dēñgi cēldi deyt,
ēñke atkanday boldı deyt.
ombu-dombu cēkkı deyt,
ord'atkanday boldı deyt!
Közkamandın balası
Kökçöközgē kēldi deyt,
kēlip çaydı aytkan soñ:
"Értēñ-minen taramas,
batur tuuğan törömō
ēki sap bolup cūrōmıs!
At cāñılış bolbosun,
ēr cāñılış ölbösün!"
Zamberekti tars koyup,
ēki sap bolup cürdū deyt.
"Salım-minen cūrōm!" dēp,
sıtkı cıgıp kēti deyt.
Közkamandın baldarı,
batur tuuğan Ėr Manas
kumdu basıp cürdū deyt.
Kumdu basıp kēle cassa,
karağay nayza ırğadı-
Batur Manas cırğadı:
Üç karooldan ötti deyt,
üç kün murun barıñ deyt.
Üç küñdōñ kiya bu cērde
Közkamandın baldarı
atın tapırtkatıp salıptır.
çarığınal çañ cıgıp,
cürdū kēle calıptır.
- Gecce gündüz tam alu gün,
atlarını koşırēju,
Kökçököz Kalmak geldi.
Erkenden tañ ağıırken
kalkıp su sözleri dedi,
Bahadır Manas şöye söyledi:
"Sarı ala atlı Almambet, yigidim,
benim baham Cakıp-bay, yigidim,
Cakıp-bay'ın
kardeşi, yigidin,
Közkaman buraña
geldi, yigidin.
Sarı-ala'ca bın de yola çık, yigidin.
Közkaman'ın oğluna, yigidin.
Kökçököz'e git sen, yigidin!
Altını okar gibi birküp, yigidin!
Kalmak'tan o daha yeni
geldiği için, yigidin.
yolları pek iyi bilir o, yigidin,
bulak yolunu da iyi bilir, yigidin,
o suyun beri yanından, yigidin.
yukarı doğru çıkan, de, yigidin,
at sürüleri bulun, de, yigidin!
başa geçip yol göster, de, yigidin!
başka ne lazımınız, sor, yigidin!"
Koşa koşa yola çıktı,
yaydan fırlamış ok gibi,
vinlayarak yola gitti
yaydan fırlamış ok gibi,
Közkaman'ın çoçuğu,
Kökçököz'ün yanına gitti.
Söylenecek şeyleri dedi:
"Erkenden kalktım da bız,
bahadır doğan efendime,
ikimiz yardımıç gidelim!
Atlar yolu şaşırmasın,
erler yolu şaşırıp ölmesin!"
Zambereği sıkı koyup,
iki yardımıç yürüdüler,
serinlikte günek için
suta çıkıp yürüdüler.
Közkaman'ın çocukları,
bahadır doğan Ėr Manas,
kumdu yerdən yürüdüler.
kumı yürüyip geçince,
çam nızrağ: sallandı,
Bahadır Manas memnun oldu!
Sonra Üç-karool'dan geçti,
üç gün yoluna gitti,
üç gün sonra bu yerde
Közkaman'ın çocukları,
atlarını güç çektiler.
Çarığından toz çıkarak,
yorgun argın geldiler,

- үч күнү алда жатыптыр
Анда айттың Эр Манас:
1636 "Көзкамандын башасы,
Көкчөкөздөй бу Калмак
кароолга барсын!" деп,
"Чалгып: чалгып кетсөңч!" деп,
"Көржөн: болду мынсын!" деп,
1638 "Көжөңгөймө кийсин!" деп
"Биске кабар берсөң!" деп.
Батыр тууган Эр Манас,
анын жайын сураса,
кабар берген экен дейт.
1640 "Чалгыпта баргын!" дегенде,
ичи-карды "Шик!" этип,
чагыпта жүрүп кетип дейт.
Алтайдан Калмакка
аралап кетип кетип дейт.
1643 Калмактардын ичинде
Ай кан турган экен дейт.
Жайсаң турат жанында,
Калдай турат канында.
Бу Калмактын Жайсаңы
1650 ары-бери басыптыр,
аралап көрсө Көкчөкөздү
Жайсаң көрүп салды дейт.
көрүп танып алат дейт:
"Атанын көрү Көкчөкөз
1655 Калмак келе жатат!" дейт.
Ай-канын карап кулдуруп
кабар берип салды дейт:
"Көкчөкөздү ал!" деди,
"Ат үстүнө көтөрүп
1660 Жайсаңга колуң сал!" деди,
"Тилин сурап ал!" деди.
Ат үстүнө көтөрүп
Көкчөкөздү алды дейт.
Жайсаңга колуң салды дейт.
1665 тилин сурап алды дейт.
Тилин сурап алган соң,
анда айттың, Көкчөкөз:
"Манас келди кырк киши,
өзүм келдим жүз киши-
1670 Манас Сартты саялык!
Бир өлтүрүп саламал!
Төрт катыныг алайы,
төрсөү өзүм болой!
Элиме акым түшөй!
1675 Кан баласы Канакей
нике кыйып алайы!"
Көкчөкөз кабар берген соң,
Ай кандын өзүн карасаң,
карагай пайза чапкатып,
1680 мыллыктары шооштырат,
малыктары кооптурат,

үч күнү алда салыпты.
Анда айттың Эр Манас:
"Közkamandın başası,
Kökçöközdöy bu Kalmauk
karoölğa barsın!" dep,
"Çalgım çalgıp ketisin!" dep,
"Korjon-boldu minsın!" dep.
"Kocñöñgöymö kiysin!" dep
"Biske kabır bersin!" dep.
Batur tuugan Er Manas,
anın cayıñ sorasa,
kabar berşen eken deyi.
"Çalgıñğa barğın!" deşende,
iç-i-kardı "Şik!" etip,
çalğınğa cürüp ketti deyi.
Altaydağı Kalmaukke
aralıp k irip ketti deyi.
Kalmauktardın içinde
Ay-kan turğan eken deyi.
Çayzañ turat canında,
Kalday turat kanında.
Bu Kalmaukun Çayzañı
arı-berı basıpır.
aralap kirgen Kökçöközdü
Çayzañ körüp saldı deyi,
körüp tanıp alar deyi.
"Atanın körü Kökçököz
Kzmauk kele jatır!" deyi.
Ay-kanıga karıp kuldurap
kabar berip saldı deyi:
"Kökçöközdü al!" dedi,
"At üstüne kötürip
Çayzañğa kolıñ sal!" dedi,
"Tiliñ sorap al!" dedi.
At üstüne kötürüp
Kökçöközdü aldı deyi,
Çayzañğa kolıñ saldı deyi,
tiliñ sorap aldı deyi.
Tiliñ sorap alğan soñ,
anda aytıñ. Kökçököz:
"Manas keldi kırk kişi,
özüm keldim yüz kişi-
Manas Sartı sayalık!
Bir öldürüp saldı!
Tört katınıñ alayın,
törösü özüm bolayın!
Élime akım tüşöyn!
Kan balası Kanakéy
nike kuyıp alayın!"
Kökçököz kabır berşen soñ,
Ay-kandın özüñ karasañ,
karağaj paza çapkatıp,
mıltıktarı şooştıratıp,
mızalardı koodıratıp,

үч күн орада калдылар,
О zaman Manas dedin ki sen:
"Dinle Közkamanın oğlu
Kökçököz Kalmauk kalk da haydi.
nöhete var git sen,
cırañ dolay da gel!
Korcon-bız adlı anna çın,
sertleşmiş gocuğınuy giy,
bize oradan haberi getir!"
Bahadır doğan Er Manas,
anın halini sorarsan
işte böye eniremişü.
Onu böye gönderince,
iki bozkırı ellu geçir
gönderiler: gitmiş idi.
Altaydaki Kalmaukların
arasından geçir giçir.
Kalmaukların ortasında
yaşıyordu bı. Ay Han.
Çayzalar vardı yanında,
kaşısında Kuldaylar.
Çayzan ile Kalmauklar,
berı geri dolayırdı.
Aralarına gelin: Kökçököz'ü
bir Çayzan bakıp görinice
heinen uıayıp dedi ki:
"Üğursuz Kökçököz,
bizini Kalmauk geliyor, bakal!"
Ay Han'a heinen koşturup
haberi gönderip dedi ki:
"Kökçököz'ü al!" dedi,
"Onu bir ata bindirip
yanına bir Çayzan sal!" dedi,
"Sor du işini anla!" dedi.
Bir at üstüne bindirdiler,
Kökçököz'ü tuttılar,
yanına bir Çayzan verdiler
onu sorguya çektiler,
böyle soruqları vakir,
şöyle cevap verdin Kökçököz:
"Manas geldi kırk kişi,
kendim geldim üç kişi,
Manas'ın üstüne saldıraların!
Bir öldürüp bırakılın!"
Dört katınıñ alayın!
Rendiler: hen olayın!
Halka hakim ben olayın!
Han kız Kanakey i
nikah kuyıp alayın!"
Kökçököz bu haberi verince,
bak Ay Han ne yaptı get,
ezizlikleri sultatıp
silahları şakırtırap,
mızrakları getirip.

- маманын чоң жагып,
инимдеринде бери катып,
айыгыт атын туу-минен,
1688 алты сан кара кол-минен,
колду курап катып дейт.
Көкчөкөз жайта жүрдү дейт.
Манаска жоош бербеди,
түт жамгыш колдм дейт.
- 1690 чатырына түшү дейт.
Асты жооп берген жок,
бөрү кестүү, куу мурут,
кабылан тууган Эр Манас
асабасын илтип,
- 1695 чатырга жакыт сайынын,
коро койдуң, Эр Манас!
Асты жерден акырат,
Алмамбетти чакырат:
"Акырат жайдаң бураңа, чором!"
- 1700 Көкчөкөздүн жайдаң сураңа, чором!
Көкчөкөздүн жайдаң сураңа, чором!
Чатырыга барып келгенде, чором,
жордун жайың башыңа, чором,
енди жайыт билишиң, чором?"
- 1705 Алка минип жерди дейт,
кабылан тууган Алмамбет:
Көкчөкөз өкүлдү дейт,
алтынды жерге бұрады,
жордун жайың сурады.
- 1710 Анда айтып Көкчөкөз:
"Уй-түгүндөй көп Калмак,
жатыр экен чарбакта,
дөөлөтүнө ма болуп,
жыртат-кулат жатыры!"
- 1715 Ошу жерден сен чысай,
кай жагынан сен кирсең,
олжо кылып чыккандайсың!"
Жоо берүсү курутур
мыкыны "Мылк!" этет,
- 1720 ичи каршы "Шылк!" этет.
Келе жатат Алмамбет,
көктүү мишен ойутур,
жылга манын жылтытыр.
Бос кесесин чалынып,
- 1725 бос чепкенин жамынып
келе жатат Көкчөкөз,
Алмамбетти чакырат:
"Атынып: башың бура тур, ботом,
астың бир жерге тура тур, ботом!"
- 1730 Түндөтөп бери күйбүр-чыйбыр
көбөйдү, ботом-
каңгы бат болгон букалай, ботом,
картайганда атасы, ботом,
чалыңдап болгон тапталды, ботом!
Оңо турган иш эмес, ботом,

жамалан чоң чаңып,
жүндөндө бери каңып,
ауыгы атын туу-минен,
алты сан кара кол-минен,
колду курап катды дейт.
Көкчөкөз кайта чүрдү дейт,
Манаска жооп бербеди,
түт чатыр келди дейт,
жаман түгү дейт
Асты жооп берген жок,
бөрү кестүү, куу мурут,
кабылан тууган Эр Манас
асабасын илтип,
чатырга чакыт сайып,
коро койдуң, Эр Манас!
Асты жерден акырат,
Алмамбетти чакырат:
"Акырат чатыр оңраңа, чором!"
Көкчөкөздүн чатыр оңраңа, чором!
Чатырыга барып келгенде, чором,
жордун чатын билгип, чором,
өлдүн чатын билгип, чором!"

Атка минип өлдү дейт,
кабылан тууган Алмамбет:
Көкчөкөзгү келди дейт,
алтынды жерге бұрады,
жордун чатын сурады.
Анда айтып Көкчөкөз:
"Уй-түгүндөй көп Калмак,
жатыр экен чарбакта,
дөөлөтүнө ма болуп,
жыртат-кулат чатын!"
Ошу жерден сен чысай,
кай жагынан сен кирсең,
олжо кылып чыккандайсың?"
Жоо бөрүсү курутур
мыкыны "Мылк!" этет,
ичи карды "Шылк!" этет.
Келе жатат Алмамбет,
көктүү-минен ойутур,
жылга манын чалыпур.
Бос кесесин чалып,
бос чепкенин чатыр
келе жатат Көкчөкөз.
Алмамбетти чакырат:
"Атыңа башың бура тур, ботом,
астың бир жерге тура тур, ботом!"
Түндөтөп бери күйбүр-чыйбыр
көбөйдү, ботом-
каңгы бат болгон букадай, ботом,
картайганда атасы, ботом,
чалыңдап болгон тапталды, ботом!
Оңо турган иш эмес, ботом,

меңгелери бол жактырп,
дөңмөлөрү жатырп
накашар: алтын илалы санчак ил.
алт. кол орду ил
бир орду hazır etti.
Көкчөкөз соңа geri döndü.
Манас'a cevap vermedi.
ortalığа gece çöktü diye,
çekilip çadırına girdi.
Baktı cevap gelipen yok,
kart gözünü, kırıl saçları,
kaplan doğan Er Manas,
kırıcı kuşunup,
çadırın önünde durdu.,
Manas buradan bakıyordu!
Asil yerinden bağırıp
Almambet'i çağırda:
"Yakasından yakada, yigirdim,
Közkaman'ın çocuğu, yigirdim,
Közkököz'e bir sor bakalımı, yigirdim,
gözçülük etmeğe gittiği yerin. yigirdim,
ordusundan haber aldı mı, yigirdim,
halkından haber aldı mı, yigirdim?"
Ata binis ye gibi gitti,
kaplan doğan Almambet
Közkököz'ün yanına geldi.
altını baktı gibi bürküp
düşmanın ordusunu sordu.
Közkököz o zaman dedin ki:
"İnek kılı kadar çok Kalmuk.
genliğe toplanmışlar,
mest olmuşlar.
kadeh tokuşup, türkü çağırıyorlar!"
Doğru üzerlerine vurup,
onları bir yağma etseu,
pek çok ganimet alırsın!"
Çenk yerinin bu yuce korlu.
kaşalarını bir sarsa.
karnının içi şılak etti.
Geliyordu Almambet.
yeşillikleri oyuyor,
susuz bir dere içinde çayıp gidiyor.
Boz kesesini yanına asmış.
boz cepkenini giymiş
Közkaman da geliyordu,
Almambet'i çağırda:
"Atının başına çevir, tayım,
okluğın yerde dur, tayım!"
Gecece bu yana çok
laf edili, tayım,
kır başıyla boğa gibi, tayım,
çok ihtiyar babası, tayım.
onu çadırından kovdu. tayım!
İyiye bu alamer değil bu tayım!"

1735 оңдур-тыгач жоо эмес, ботом!
Айга барчы жалыск'ай, ботом,
ак калгы эр сырдыган, ботом.
Ак-кулага толутул, ботом!
Калмакты чадып алыш, ботом!

1743 Туугул жатып калбасын, ботом!
Уй-түгүндөй Калмак-ай, ботом
бир бастырып салбасын, ботом!
Алмамбетти ертитип, ботом,
чалып алып Эр Манас, ботом!

1745 Мен коркомун
Калмактан, ботом!

Салып келдин, Алмамбет
кабылап тууган тором.
Айгы жооп сөзүңүн:
'Ар кимиси бир сүйлөгөн,

1750 мың баң букадай жаман журт экен,
атасы туруп бирд'айтат, тором,
уулу туруп бирд'айтат, тором-
чалгыны каттуу чалат, тором,
өзүбү сырын билиш, тором!

1755 Сар'алаа миндин, Алмамбет,
Ак-кулаа миндин, Эр Манас.
Түп Коконго жиберген,
тутам жерин ылдаткан,
тутам жерин сырдаткан.

1760 коп көмөкөй сыр пайза
колтукаа кысып алды дейт,
жөтбүр-жунбур желекчи
жерден түрүп алды дейт,
жөнбиретпей найзаны

1765 туура кармап саяшы дейт!
Аштай толгон Калмакты,
аны чалып келет дейт,
күгүм кирип күн батат,
кап карарып кеткенде,

1770 кирип келдин Алмамбет,
Жылдысмай оттор жайыштыр-
'Бу немеке болду?' деп,
алт'айчыкты

туу жатат,
алты сан кара коп жатат!

1775 'Кабар берген экен!' деп,
бу жагынан булт берди,
бу жагынан жылт берди:
айл-минеп чарбактын
эңер жатып алгандар!

1780 'Жерин тосуп алам!' деп,
'Тилди сурап саам!' деп,
тосуп тура калг'эле,
картайганга чалырып:
келе жатат

мөңдүлөп,

1785 Батыр тууган Алмамбет

уңдур-тыгач жоо эмес, ботом!
Айга барчы жалыск'ай, ботом!
ак калгы эр сырдыган, ботом.
Ак-кулага толутул, ботом!
Калмакты чадып алым, ботом!
Туугул чадып калбасын, ботом!
Уй-түгүндөй Калмак ай, ботом
бир бастырып салбасын, ботом!
Алмамбетти ертитип, ботом,
чалып алым Эр Манас, ботом!
Мен коркомун

Калмактан, ботом!

Салып келдин, Алмамбет
кабылап тууган торөгө.
Айтуу сөзүңдүн:
'Ар кимиси бир сүйлөгөн,

миң баң букадай жаман журт экен,
атасы туруп бирд'айтат, тором,
уулу туруп бирд'айтат, тором-
чалгыны каттуу чалат, тором,
өзүбүс сым белели, тором!

1755 Сар'алаа миндин, Алмамбет,
Ак-кулаа миндин, Эр Манас.
Түп Коконго жиберген,
тутам чегин ылдаткан,
тутам чегин сырдаткан,

кош көмөкөй сыр пайза
колтукаа кысып алды дейт,
чөлбү-чөлбүр чөлкү
чегден түрүп алды дейт,
чөлбиретпей пайзаны

1765 туура кармап сайды дейт!
Аштай толгон Калмакты,
аны чадып келет дейт,
күгүм кирип күн батат,
кап карарып кеткенде,

1770 кирип келдин Алмамбет,
Чалдытай оттор чагыптар-
'Бу немеке болду?' деп,
алт'айчыкты

туу жатат,
алты сан кара коп жатат!

1775 'Кабар берген экен!' деп,
бу чагынан булт берди,
бу чагынан жылт берди:
айл-минеп чарбактын
эңер чадып алгандар!

1780 'Чегин тосуп алам!' деп,
'Тилди сурап саам!' деп,
тосуп тура калг'эле,
картайганга чалдык
келе жатат

мөңдүлөп,

Батыр тууган Алмамбет

Бу чаккың уңур алтырма, тайым!
гит, таңа ыраак она сөйтө, тайым.
Маден чивил эгери, тайым.
Ак-кула'га ыраак о, тайым!
Калмактын элидин сарына о, тайым!
Баяз атмага өлүп гитнесин, тайым!
Ичк калы катар чок Калмак, тайым,
онда үстүнө чалынамын, тайым!
Алмамбет'и де берабер алып, тайым.
Эр Манас бурадан узаккасан, тайым!
Бен коркуйорум

'Калмак'тан, тайым!"

Сонра сен ала бийдин, Алмамбет,
капкан доған ефендине гелдин.
она ыраакта: вердин:
'Hepsini söylediği biridir.

bin boğa kadar fena bu halk,
babası şunları dedi, efendim,
büyükleri de böyle dedi, efendim,
araları sıkı gidelim, efendim,
iş bir de kendiniz sorulmuş, efendim!"

Sarı-ala ya biddin Almambet,
Ak-kula'ya biddin, Er Manas.
Ta Kokon'go cibergen,
tutacak yerin sıstıll olan

tolacak yerü güzel boyalı,
iki püsküllü tuzrağı
koluşuna a kışardı,
yel gibi esip onu sürdü,
sonra bir yerde durarak,

tuzrağını sallatmadı!
Onu elinde dirilik tuttu!
Altay'ı doldurmuş Kalmuklara
atını sürüp geliyordu,

güneş derine batıp da,
her taraf tam kararmışken
gölüp girdin sen Almambet.
Yıldızlar ateş gibi yanardı,
bu ne demekli uşak böyle?

Nakışları altın hilallü aitti
sancak duruyor,
altı kol ordu duruyor!
Buraya bir haber verilmiş
şakırdayıp bir yana sığırdı,

hışırıyla öbür yana fırladı,
ağı ile köyle-in
halkı birleşmiş duruyordun,
yardı gözlemek için
dilden bir söz kapmak için

şömeğe çıktı şiddet o.
İşte yaşlı bir adamcık
"mönüli" gibi birşeyler
diyerek geliyordu.
Baladı doğan Almambet

- он бетпиште катып келген эмеспе?
Бусурман тилин де билет,
Катыр тилин-де билет:
"Мөндү, мөндү!" дед'эле.
- 1790 "Жабы, жабы?" дед'эле.
Алмамбет аны айткан соң,
тура калдык, абышка.
"Абышка, кайдан келесиң?
Ат сурамак келбеттең,
1795 ар сурамак сүрөттөгөн!
Абышка, түн жамыгып келесин,
түндө кайда барасың?"
"Ай-кан калду курайт!" деп,
Колго келе жатабыс!
- 1800 "Ай-кан-сы жол кайдан тийиптир,
алды кайдан чааптыр?
Айды оңолдо карасаң,
калкандарын байлатып,
немени көрүп не туйдуң?
- 1805 Жайзаңдарын ойноптуп,
Калдайларын бузатып,
Мечиндерин үрөтүп,
немени кылып жатыра?"
"Ой, ботом, ой жигит,
- 1810 менден не деп сурайсың?
Кан чаргы каттуу болд'эле,
кайран кан таттуу болд'эле!
Мага калбайар камандык,
"Азык алайы!" деп чыгып,
- 1815 үйгө барып жатырамын!"
"Бу оттордун кашында
малдай кыш көп экен,
тоодай үйлөн көп экен-
бу немени болучу?"
- 1820 "Келендер чачпак келин бар,
бойго жетккан уулу бар,
ашкере сулуу кыстар бар,
төрөлөрү дагы бар,
төлөгүтү дагы бар!
- 1825 Ай-кандын кызы Алтынай
ойл кышып жатыра!"
"Башка келин барба, абышка,
башка солук барба, абышка?"
"Жок, жок, келим жок, төрөм,
- 1830 карттайганда абышка
ес кел билсин ай, төрөм!"
Батыр тууган Алмамбет
жанындагы ак албар
карып алып сабынан,
1835 суурун алды кабынан.
Башка келин чап'эле,
арка мойнуң сый койду,
бапке канды жайкыны!
Казанбактай кайран баш
- он бешинде качып келиген эмеспе?
Бусурман тилин-де билет,
Катыр тилин-де билет:
"Мөндү, мөндү!" дед'эле,
"Cabi, cabi?" déd'эле.
Алмамбет аны айткан соң,
тура калдык, абышка.
"Абышка, кайдан келесиң?
Ат сурамак келбеттең,
1795 ар сурамак сүрөттөгөн!
Абышка, түн жамыгып келесин,
түндө кайда барасың?"
"Ай-кан калду курайт!" деп,
Колго келе жатабыс!"
"Ай-канды сен кайдан тийпир,
элди кайдан чааптыр?
Айды оңолдо карасаң,
калкандарын байлатып,
немени көрүп не туйдуң?
Cayzañdarın oynotup,
Kaldaylaryn bulaup,
Mécinderin üürötüp,
nemeni k'itip catur?"
"Oy, botom, oy cigit,
ménden né dép suraysın?
Kan cargy kattuu buld'эле,
kayran can tattuu buld'эле!
Mağa kalбайар camandık,
"Azık alayın!" dēp chыgyp,
üygö barıp caturmyn!"
"Bu ottordun kashında
malday kış köp экен,
tooday üylöp köp экен-
bu nemeni boluçu?"
"Kéleñker çapçak kélin bar,
boygo çetkkan uulu bar,
aşkere suluu kistar bar,
törölörü dağı bar,
tölöğütü dağı bar!
Ay-kandın kızı Altınay
oyn k'itip catur!"
"Başka keliñ barba, abışka,
başka sözün barba, abışka?"
"Çok, çok, kelim çok, töröm,
kartayganda abışka
né kēp bilsin-ay, töröm?"
Batur tuğan Almamбет
canındaгы ак албар
karıyp aldı sabınan,
suıruıp aldı kabınan,
başka keliñ çapt'эле,
arka мойнуң sıy koydu.
bapke канды жайкыны!"
Kazanbaktay kайran baş
- он беш yaşında качканынч уулу?
müsliiman tilini de bilirdi.
kafir dilini de bilirdi:
"Möñdö, möñdö!" diye selamı verdi.
Sema "Cabi, cabi?" dedi.
Almamбет böyle deyince,
çurakaldı ihtiyarek.
"Nereden geliyorsun ihtiyarek?
at sorulur cüssesinden,
ar sorulur terbiyesinden!
karınlık örmüş üstümä, ihtiyarek,
geceleyin nereye böyle?"
"Ay Han bir ordu toplayor,
biz orduya gidiyoruz!"
"Ay Han'a düşman nereden saldırdı?
Halkı nerede çaptı yapıyor?
Şimdi şu aya baktırsan ser,
kalkuntar beline bağlatıp,
söyle burada neler gördün, ne duyduñ?
Cayzanları yerinde oynatıp
Kaldayları sađatıp
Mecinleri eğitip
söyle burada ne yapıyor?"
"Ey tay oğlan, yigidin,
benden ne diye sorarsın?
Han yarlığı çok sıkadır,
canımızsa pek talıdır!
Bana bir senah etme.
azık alayın diye çıkıñ.
Şimdi evime dölüyorum!"
"Bu ateşlerin karşısında
pek çok insan toplanmış,
dağlar gibi evler kurulmuş,
bu ne demek acep böyle?"
"Saçı örgülü süslü gelin var,
boyunca bir oğla var.
gayet güzel genç kızlar var,
elencileri de var,
bir çok ci, küleleri var!
Ay Han'ın kızı Altınay
orada oyun oynuyor!"
"Başca sözün var mı, ihtiyar,
başka bir haber var mı, ihtiyar?"
"Yok, yok, sözüm yok, efendim,
bu kadar yaşlı bir adam
ne haber bilsin, efendim?"
Bahadır doğan Almamбет
yanındaki ak kışın,
yakaladı seğiridan,
sıyırap aldı kabinan,
ihtiyarın başında salladı.
ensesini pıncaladı,
başını yere döğürdü!
Bu kazan karlar'ı baş,

- 1840 калдайып жатып калган соң,
туулундай кайран баш
туура чаап салган соң,
батыр тууган Алмамбет!
Сар'аладан түштү дейт,
1845 кийинен чекки тикти дейт,
Сар'аланы бекторчү.
Анда жаткан чалыны
топон топон кийди дейт,
көксүзүнүн белине
1850 беккем чалып алды дейт,
көксүзүнүн көстөрүн,
көзүн ачып карады.
Сар'аланы коштотуп,
'Мен кыстарга барам!' деп,
1855 ат башындай жүрөгү
аттай туйлап батпады.
көкүрөккө жатпады.
Манаска келди Алмамбет,
Эр Манаска айтты дейт:
1860 'Асыл төрөм, ай жаркын,
өлүп кимди азайтам,
өлбөй кимди көбөйтөм?
Өлсө, ит тереси кинимин,
өлбөсө кой тереси кинимин!
1865 Бата чанын алайы.
аткара сырын билейин.
анык сүүлөп келсөң!
Батыр Манас сен айттың:
'Барсаң, бара койгун!' деп.
1870 'Сырын билген келгин!' деп.
Батыр Манас айткан соң,
ала байтал-мен чуу уйдү.
Алтайдагы Калмакты
аралап келе жатыры.
1875 Ай-канлык кысы Алтынай,
убаалы керим (?) курутур,
ак үйүндө отуруп,
түбүрттү угуп салды.
Калчакты карап алды-эңе-
1880 кара кандуу, көк бөттү
кабынап тууган Алмамбет
түрө деп түшкө канды дейт:
'Мөңдү, мөңдү, мөңдү!' деп,
'Көркү, көркү, көркү?' деп,
1885 'Жабы, жабы, жабы?' деп,
'Алтай, алтай, алтай?' деп.
Калмак элини билген кал,
кирип келди, Алмамбет!
Кирип келсе Алмамбет,
1890 бүрө тура барбеди,
бирин эшик ачады,
ким экенин билбеди.
Кирип келди Алмамбет,

kaldayıp oturp kalğan soñ,
nuğunday kayran baş
tuura çaap salğan soñ.
batur nuğan Almamбет
Sar'aladan tüstü déyt,
1845 kiyimn chékip tikti déyt,
Sar'alaga bektörchü.
Anda otkan chalyın
tonon tonop kiydi déyt,
könsüzünin beline
ötkem chalıp aldı déyt,
könsüzünin köstörün.
közün açıp karadı.
Sar'alany koştotup.
'Mén kystarğa baram!' dep,
at başınday жүрөгү
atay tui lap batpady.
kökürökkö jatpady.
Manaska keldi Almamбет,
Er Manaska aytty déyt:
'Asıl töröm, ay jarqın,
ölüp kimdi azaytam,
ölböy kimdi köböytöm?
Ölsö, it tèresi kışimin,
ölbösö koy tèresi kışimin!
Bata chalıp alayn.
at kara sryn bileyn.
anyk süülöp kelöyn.'
Batur Manas sen aytty:
'Barsañ, bara koygun!' dep.
'Sryn bilip keltgin!' dep.
Batur Manas aytkan soñ,
ala baytal-men чуу uıdy.
Altaydagı Kalmakı
aralap kele jatır.
Ay-kannık kısı Altınay,
ubaaıy kerim (?) kuru tur,
ak üyündө oturup,
tübürttü ugup saldy.
Kalcayıp karap ald'эңе-
kara kanduu, kök bittü
kabınap tuğan Almamбет
türө dep түшкө kaldı déyt:
'Möndü, möndü, möndü!' dep,
'Körkü, körkü, körkü?' dep,
'Cabi, cabı, cabı?' dep,
'Altay, altay, altay?' dep.
Kalmak elini bilgen kal
kirip keldi. Almamбет!
Kirip kelse Almamбет,
bürö тура bərbedi.
birin эшик açady.
kim экенин bilbеди.
Kirip keldi Almamбет,

kan içinde kalınca,
bu miğfer kadar bi baş,
böyle yere fırlayınca
bahadır doğan Almamбет.
Sar-aladan indi.
üstünü bağını çıkardı,
Sar-alaya dörüp bağladı.
Orada yatan ihtiyarın
elbisesini giyindi,
şakının beline
bir tekme savurdu,
şakının gözlerini
gözlerini açıp baktı.
Sar-alayı ötür ata koşup
ben kızlara varayım deyip,
at başı gibi жүрөгü
bir at gibi şaha kalktı,
göğsünde rahat durmadı.
Manas'a geldi Almamбет,
Er Manas'a derli ki:
'Asıl efendim, ay ışığı,
ölürsem kime zararım olur,
ölmezsem kime faydam olur?
Ölürsem it derisi gibi,
kalırsam koyun postu gibi!
Düşman içine sokulayım da
sırtlarını öğreneyim.
sana doğru haber getireyim!'
Bahadır Manas sen dedin:
'Peki, bin ata git, sen,
sırtını öğren de gel!'
Bahadır Manas böyle deyince,
alaca kışağını süzdü,
Altay'daki Kalmakları,
aralarına girdi.
Ay Han'ın kızı Altınay,
ileri görüşlü kadın,
ak çadırda oturuyordu.
At seslerini iğitince,
yan gözle etrafına baktı.
Kara kanlı, mavi beldi,
kaplan doğan Almamбет
pat diye atından indi:
'Möndü, möndü, möndü!' dedi.
'Körkü, körkü, körkü?' dedi.
'Cabi, cabı, cabı?' dedi,
'Altay, altay, altay?' dedi.
Kalmak dilini bilen kal,
içeri girdin, Almamбет!
Almamбет içeri girince,
kimse yerinden kalkmadı,
kimse ona kapı açmadı.
onu kimse tanımadı,
Almamбет içeri girdi,

тогоруго карады.

- 1895 үйдүн ичин карады.
 'Аттай, мөндү, көркү' деп.
 бору жайын сураган чоң.
 Анда айтты Алмамбет:
 'Жокчу болуп кеттим!' дейт.

- 1900 'Башта' айдын башында
 жеринен кетти жетти атам.
 Жетти атандын бели иси.
 Желмире баскан чал буура.
 чал бууранын бели иси!

- 1905 Жетини сүгүү кuu иси.
 кuu исиден белиги!
 Мурдун буйла татпаган,
 мурдун адам сыйбаган.
 жес буйлалуу нар тайлак,

- 1910 нар тайлактын белгиси!
 Качыргандан кайтарган
 кайра буура тартпаган,
 иси кара нар буура,
 нар бууранын белгиси!

- 1915 Көпөкчөк баптуу көк дөбө
 корбой үрдү, билдиби?
 Жес кыңжылуу кuu тайлак
 пимип келди, билдиби?
 Ай-мүсүрү ак кошкор

- 1920 жогото бердим, билдиби?
 Качыргандан кайтарган
 кара буура жоготуу-
 андай неме билдиби?
 Анда айтты кишилер

- 1925 'Жок, жок, жоготуу табылган!
 Абурун жабылган!
 Тебичиши уулу Кара бай
 токмок салып туруптыр-
 кабылан тууган Алмамбет

- 1930 токмокку сууруп алды дейт,
 А. тыпай а салты дейт-
 басарына эритип,
 күчүк иттей керилип,
 басып туруп келди дейт-

- 1935 ак бетинен сүл'өтө.
 оозун тартып ал'өтөк,
 бетинен кетти кара кан!
 Бетинен кесе кара кан,
 кытып эси оод'өтө!

- 1940 Эси ооп кеткен соң,
 жүк астына жыгылды!
 Анда айтты Алтнай:
 'Тусумдагы турчулар,
 түп этектен туулар!

- 1945 Кашымдагы сакчылар,
 как жакадап алынар!
 Тебичинин уулу Кара бай.

өгүрүдү карады,
 öydün için karadı.
 'Altay, mөndü, көrkü' деп.
 börü cayıп сураған чоң.
 Anda ayttı Almamбет:

'Cokчу болуп кеттим!' дейт,
 'Baştay айдын başında
 cөrişip кетти cөtti атам.
 Cөtti атамды бөлгisi.-
 Cөлмире баскан çal буура.

çal бууранын бөлгisi!
 Cөlini сүтүү кuu ingen.
 кuu ingenin бөлгisi!
 Murduna буйла akpaған,
 murduna адам cыйбаған.

cөc буйлалуу нар тайлак,
 нар тайлактын бөлгisi!
 Kaçыргандан кайтарған
 кайра буура cөripaған,
 cөiy кара нар буура,

нар бууранын билгisi!
 Kөpөкçөк başын көl, дөbө
 көrbөy үрдü, билдиби?
 Cөc кыңжылуу кан тайлаа
 çөrip келди, билдиби?

Ay-mүсүрү ak кошкор
 cөгöтө бөрдim, билдиби?
 Kaçыргандан кайтарған
 кара буура cөгöттүн
 андай неме билдиби?"

Anda aytты кишилер
 'Cok, cok, cөгöтө табылган!
 Aburyн жабылган!
 Teбиçinin уулу Кара бай

tokmok салып туруптыр
 кабылан анга Almamбет
 tokmokтун сууруп алды дейт.
 Altнайга салды дейи
 басарына эрип.

küçük itтей керилип,
 basып туруп келди дейт-
 ak бетинен сүд'өтө,
 oozun тартып ал'өтөк,
 бетинен кетти кара кан!

Bетинен кесе кара кан,
 кысып эси оод'өтө!
 Эси ооп кеткен соң,
 cük астына cығылды!
 Anda aytты Altнай:

'Tusumдагы cөrpüler,
 түп этектен totулар!
 Kaçымдагы cакчылар,
 как çakaдап алынар!
 Teбиçinin уулу Кара-бай.

suralıаn bəkmədi,
 evin içine bəkmədi:
 'Altay, mөndü, көrkü!' deyerek.
 bürümün aтын soraaн çoğ.
 O zaman Almam bet dedin ki:

'Dinleyin, aсınaya çıkım ben,
 Çeçen aynı başında
 yerdi deвам yok oldu.
 Yedi deвамın nişanesi:
 bir atıyar deve bağası.

bn deвамın nişanesi!
 Dolu meceli bir kısırak,
 bu kısırağın nişanesi!
 Bortına kınso
 burun kısıacı takmadı,
 burun kısıacı baktırdı deve,

bu deвамın nişanesi!
 Çağınca gelmemesi,
 yerinden dömmemesi.
 usi kara buğa,
 bu deвамın nişanesi!

Uzun kafaı ar köpek,
 insan çömeden havladı, gördünüz mü?
 Bu hakir tesadı köpek
 kökleyarak geldi, gördünüz mü?

Ay boyuzlu bir de ak koç.
 kurbağım, gördünüz mü?
 Bugün eve götürürken
 kara bir ayır kaybettim,
 onu siz gördünüz mü?"

O zaman adamlar derdi ki:
 'Yok, yok, kaybolan bulunsun,
 çerefin temizlensin!"
 Tebiçinin oğlu Kara-bay

tokmak sallayıp dururdu,
 kapıdan döğen Almambet,
 bu tokmaka çaktı akç,
 Altнай'a lırlatın,
 olduğı yerde çevrilip bu,

yavın köpek gibi gerildi,
 onu basıp yıkalandı.
 ak yüzünden öpü onu,
 daha ağam çekmeden,
 yüzünden kanlar boğandı,

böyle kara kan akarken,
 kız kendini kaybettı.
 Kendisini kaybedince,
 yüklerin altına yağıldı!
 O zaman Altнай dedi ki:

'Önümdeki turчуlar,
 arka cөгіндеа tunın şını!
 Yarımdaki cөbetçiler,
 yakasından teiun şını!
 Tebiçin oğlu Kara-bay.

элэкти бекем башылар,
акрет жайлык бурашар.
1950 бу жыйыттын жайын сурмалар!
Тыптеп алды бетимиз,
нимиптеп алды отымыз!
Өсим оолд бу жерде!
Түпкүндөгү турмулар
1955 түп өлкөтөн туттулар!
Капчындагы сакчылар
как жакадан алдылар!
Алымбеттей чорону
аала кармап алды дейт.
1960 'Алтай, мөндү, сен кимси?
Адам, көркү, сен кимси?
Кокуй, жабы, сен кимси?
'Мөндү, мөндү, мен мында!
Жабы, жабы, мен мында!
1965 Алтай, алтай, мен мында!
Колун сиккип алды дейт-
колун сиккип алган соң,
кыйп болду Калмактар.
Жес капжаны алды дейт,
1970 түндүк жабуун' тартты дейт,
жес капжата салды дейт,
туура тыптеп алды дейт.
бардыратма кууларны
баса кармап салды дейт.
1975 отко машып алды дейт,
капжа тартып алды дейт!
Түтүн катти асманга,
от башында даңканды
ырыгы жайберди дейт,
1980 күл асманга чыкты дейт!
Ай караңгы түн болду,
ким экенин билбеди!
Караңгыда Калмактар
жогортон кырып, салды дейт.
1985 атасынан ак капды дейт-
Алмамбет өзүн көргөн дейт.
ая байгыз мыңды дейт,
төгү чаптыра каа'эне.
'Эк'экилен укунайт
1990 караңгы үйдүн ичинде,
Калмактар ос өзүнөн нукулайт!
'Эк'экиден тайнашын,
бар барын байлашын,
Калмактар жатат үйдүн ичинде!
1995 Кабылан тууган Алмамбет
чыдакартын ээди чакырлы
'Кокуй, мөндү, мен мында,
алда, жабы, мен мында,
адам, көркү, мен мында,
2000 Айда, сайн, мен мында!
Кой эти билим билген соң,

өшкү бөкөм багулар,
акрет чыдан бурашар.
бу сөгүтүн озым суралар!
Тыптеп алды бөтмөдү,
шимпип алды бөтмөдү!
Эсим ооду бу өңдөдү!
'Тушундагы тургучар
түп өлкөтөн туттулар!
Капчыдагы сакчылар
как какадан алдылар!
Алмамбеттей чорону
анда кармап алды дейт.
'Алтай, мөндү, сен кимси?
Адам, көркү, сен кимси?
Кокуй, чабы, сен кимси?
'Мөндү, мөндү, мен мында!
Чабы, чабы, мен мында!
Алтай, алтай, мен мында!
Колун сиккип алды дейт-
колун сиккип алган соң,
кыйп болду Калмактар.
Өс канжаны алды дейт,
төндүк чабуун' тартты дейт,
өс канжага салды дейт.
туура тыптеп алды дейт.
бардыратма кууларды
баса кармап салды дейт.
отко машып алды дейт.
капжа тартып алды дейт!
Түтүн көтү асманга,
от башында даңканды
ыргыт чиберди дейт,
күл асманга чыкты дейт!
Ай караңгы түн болду,
ким экенин билбеди!
Караңгыда Калмактар
жогортон кармап салды дейт,
атаасынан ак капды дейт.
Алмамбет өтүп көтү дейт,
ала байгал минди дейт,
төгү чаптыра каа'эне.
'Эк'экиден нукулайт
караңгы ыльдүн ичинде,
Калмактар ос өзүнөн нукулайт!
'Эк'экиден чайлашп,
бир бирин байлашп,
Калмактар жатат үйдүн ичинде!
Кабылан тууган Алмамбет
чыкартын ээди чакырды:
'Кокуй, мөндү, мен мында,
айда, чабы, мен мында,
адам, көркү, мен мында.
Айда, сайн, мен мында!
Кой эти билим билген соң,

капжы ала капайын,
ыксындан ыккалайын,
йигиди ким алдагуну соран!
'Yüzümü ısırdı o hanım,
girdik dedi etimi!
Aklım başımdan gitti!
Karydaki durucular,<
arka ereğ'nden tutular!
yanıdaki nöbetçiler,
yakasından tutular!
Almamhet yigidi onlar
henen yakaladılar:
'Alay, mendedü, sen kimsin?
Adam, körkü, sen kimsin?
Kokuy, çabu, sen kimsin?'
'Möndü, mendedü, ben buradayım!
Çabu, çabu, ben buradayım!
Altay, altay, ben buradayım!'!
Kolumu silkip kurtardı.
Kolumu silkip kuramınca,
Kalmakların işi fena oldu.
Bakır bir boru aldı,
baca örtüsünü çekti,
bakır boruya soktu,
dişleriyle sımsıkı tuttu,
bir yığın da kor aldı,
tutu, sıkıcı başı,
ateğin üstüne koydu.
sonra boruyu üfledi!
Duman göklere çıktı.
sonra masayı alarak
ateşi alt üst etti o,
külti göklere çıkardı!
Karanlık bir gece oldu.
kimse kimseyi göremez oldu!
Karanlıkta Kalmaklar,
yukarıdan yakaladılar,
alt tarafta ağır vardı.
Almamhet buradan kaçtı,
alaca kırsağına bindi.
etimi sür'atle kıştırdı.
ikişer ikişer yakalaşan,
karanlık evin içinde.
Kalmaklar birbirini vuruyordu.
iki iki dövüşüyordu,
birbirlerini yakalıyordu.
Kalmaklar evde höyic ediyorcu!
Kaplan doğan Almamhet,
dışarıdan şöyle bağırtıyordu:
'Kokuy, mendedü, ben buradayım.
işte, çabu, ben buradayım,
bak, körkü, ben buradayım,
işte, sayın, ben buradayım.
koyun eti pişmiş olunca,

- хордук болуп, Алтынай!
Кесик болгон кемедей
көкүртегиң сосуптур,
2005 басып турдун, Алтынай!
Алтынай туруп айтат дейт:
"Жалалы жигит билдинби,
кыпча белдүү, кызыл жүс,
кыска жакын куз экен!"
2010 Өлү сардуу кул экен,
көзү сардуу кул экен!
Эшиктең кирип калганде,
мен кара бет ордумдан
үч кошколуп чокчордум.
2015 Керегеге кулак бар!
Көңүлүң болсоң, рак бар!
Мен коркомун уудан!
Анын бери жалынча
баптар айдың башында
2020 жерини келкен жети аган,
жет аткем турбайбы?
Жемире баскан чал буура
Ай-кан агам турбайбы?
Жемири сүттү куу инген
2025 Ак-кашын энем турбайбы?
Мурундап буйда такпаган,
мурундап адам сыйбаган
же буйлатуу нар тайлак
Алтынай бейбак турбайбы?
2030 Конокчок баптуу көк дөбө,
хорбой үрдү дегени-
"Коккамандын Көкчөкөз
көлүп кабар берди!" деп-
көчө кыптан турбайбы?
2035 Ай-мүүстүү ак коңкор
Ажыбай турбайбы?
Катырганган хайтарган
хара буура дегени-
Кабылан Сыргак турбайбы?
2040 Кароолду кашың койсун де!
Чоң колду черик (?) салсын де!
Сакып болуп турсун де!
Алтынай аны айткан соң,
Алмамбет дагы айтат:
2045 "Белги салдым беткеңе,
кабар салдым четкеңе!"
"Таң түнкүйүп атканда,
тараса жылдыс батканда,
өлгөн-өсөн бирик бос ордо
2050 өңкейип аттап сен өссөң,
ач билектен албасам,
ат көгүнө салбасам,
алып олжо кылбасам...!
Таң түнкүйүп атканда,
2055 тараса жылдыс батканда,

көрдүк болуп, Алтынай!
Késik bolgon kémeley
kékirtegiñ sosuptur,
basıp turduñ, Altınay!
Altınay turıp aytat deyt:
"Calalı egiñ bilidinbi,
kıpça beldüü, kızıl cüs,
kıska cakın kul éken!
Özür súduu kul éken,
közü súduu kul éken!
Éşikten kirip kalganda,
mên kara bet ordumdan
üç kosholup cokcórdum.
Kéregede kulak bar!
Kéñeñi bolsoñ, rak bar!
Mên korkomun uıdan!
Aınır bérı jalınca
baptar'aydın başında
cérişip kékken céti ağan,
céti atkem turbaybı?
Célmire haskan cäl buura
Ay-kan atam turbaybı?
Célini süttü kuu ingen
Ak kemiş énem turbaybı?
Murundan buyda takpağan,
murundan adam sıybağan
cés buylatuu nar taylak
Altınay beybak turbaybı?
Könöckök başıu kök dóbö,
körhöy ürdü dégeni-
"Közkamandıñ Kökçököz
kelip kabarı berdi!" dep-
köçö kulğan turbaybı?
Ay-müstüü ak koçkor
Acıbay turbaybı?
Kaçırganan kaytarğan
kara buura dégeni
Kabılan Sırgak turbaybı?
Karooldı kañı koysun dé!
Çoñ koldu çerik (?) salısın dé!
Sakıp bolup tursun dé!"
Altınay am aytkan soñ,
Almambet dağı aytar:
"Belgi saldıñ betiñe,
kabarı saldıñ çetüñe!"
Tañ tüñküyüp atkanda,
tarasa cıldıs batkanda,
ölgen-eesi biyik bos ordo
önkeyip atlap sen össöñ,
aç bilekten albasam,
at köñünö salbasam,
alıp oñco kılbasam...!
Tañ tüñküyüp atkanda,
tarasa cıldıs batkanda,

hakır oldun, Altınay!
Uurda bir gemi gibi
gırtlığından ses çıkmıyor,
eziğdin işte. Altınay!
Altınay dedi ki:
"Böycesine fena bir yiğit gördümüz mü?
İnce belli, pembe yüzlü,
kızıl herzer bir köle idi!
Özür güzel köledir o,
gözü güzel köledir o!
Kapıdan içeri girince
zavallı ben ayağa kalktım,
üç adım atıp durdum.
Yurt dıvanında kulak var!
Bana akıl verecekler uzakta!
Ben korktum bu oğuldan!
Ondan sonra üsülik
geçen aynı başında,
yedi deven yok olmuş.
yedi atam değil midir?
Sarsak olan koca aygır.
Ay Han babam değil mi?
Memesi süt dolu inek
Ak-kamış anam değil mi?
Burnuna kazık sokılmayan,
burnuna değik açılmayan
kazağı bakır olan deve,
zavallı Altınay değil mi?
Uzun kafalı kır köpek de
bakımdan havlayan ben it,
Közkaman oğlu Kökçököz değil mi?
Gelip haber verdi diye,
huşu sayılmadı mı?
Ak boynuzu ak koç da
Acıbay değil midir?
Eve geri götürülen
kara boğa dediğin,
kaplan Sırgak değil mi?
Sık karakollar komısın
ordu da hazır totdusun,
sessiz olup dursun, de!"
Altınay böyle deyince
Almambet dedi ki:
"İşaret koydum yüzeine.
haber getirdim ben size,
tan ağarıp atarken,
Terazi yıldızı batarken
büyük kapalı ak saraydan,
eğilerek sen çıkarken,
ince bileğinden tutmazsam
ar üstüne tutmazsam,
seni esir ermezsem...!
Tan ağarıp atarken,
Terazi yıldızı batarken.

- түбүн жерге саямын,
баптап көккө жайымын!
Эңген-эси бийк бос ордо
эңсейи астап сен ессен,
2063 кал баптап кара кыламын,
кырк чорого соогат
кармал беремин!
Жирдаңаң жара болгон сен,
жакынык жериң кайда бар?
Өктомүм жер болгон сен, /
өлбөгөн жериң кайда бар?"
- 2065 Ала байтагды тартып
Алмамбет жүрүк келти дейт.
Кабылан тууган Манаска
алты капка чарбактын
арасында келди дейт.
- 2070 Манастын куш уйкасу келди дейт,
бактасы кырыш Ак ошпок
айкарадан салыгып,
уктап турган экен дейт.
Ат түбүртүм уккан соң,
2075 айбан да болсо Ак-кула
кычайып карап салды дейт.
Алмамбетти тапды,
окуранып ир-эте-
Ак куланын үстү-минең ой онду!
- 2080 Салам айтып Алмамбет:
"Асаламун салам,
ай жаркын, төрөм!"
"Алоодан элейким салам,
ай жаркын, чором!"
Алтай тогдон Калмактын чором,
аралап келе жатасын, чором!
- 2085 Айгын, кебиң угасын, чором:
сүүрөчү, сөзүң тыңшаймын, чором!"
Алмамбет туруп айтат:
"Соогат, соогат, ай жаркын, төрөм!"
"Болсун, болсун,
Алмамбет, чором!"
- 2090 "Ай-канды кысып Алтытай, төрөм,
аны бергин соогатка, төрөм!"
Ашкере сулуу киш'экен, төрөм,
акылды артык бал'экен, төрөм,
абыдан макул кыш'экен, төрөм!"
- 2095 Опуку мага соогат бар, төрөм!"
"Аталыктан дагы андай, чором.
Кара-бөрүктөн дагы андай, чором?"
"Аталыктан аң'өдө, төрөм,
Кара-бөрүктөн дагы өдө, төрөм!"
- 2100 Кан баласы Канкей, төрөм,
кандай көрсөң, андай көр, төрөм!"
"Ойноп айтпай, Алмамбет, чором:-
дип Бусурман, дип Капыр.
Канкейге кандай неме окшогон?"
- tübön cerge sayamın,
başın kökkö sayamın!
Üngen-esi biyk bos ordo
eñkayıp altıp sen össöñ,
kan başın kara kılamın,
kırk çoroǵo soǵat
kannap bérémin!
Cadañañ jara bolǵon sen,
caǵalıq cırıñ kayda ber?
Öktömüm jer bolǵon sen, /
ölböǵön cırıñ kayda bar?"
- Ala bayaldı tartıp
Almamбет cürüp kelti deyt.
Kabalın tuǵan Manaska
altı kapka çarbaktm
arasında keldi deyt.
- Manastın kuş uykası keldi deyt,
baktası kırış Ak-oşpok
aykaraдан салыптур,
uktap turǵan éken deyt.
At түbүrtüm ukkan soñ,
ayban-da bolso Ak-kula
kilçayıp karap saldı deyt.
Almamбетti tapdı,
okuramıp ir'ete-
Ak-kulanın üstü-mineñ oyǵundu!
- Salam aytıp Almamбет:
"Asalatumun salam,
ay çarkın, tötür!"
"Alondan éleykim salam,
ay çarkın, çorom!"
Altay toǵon Kalmaktı, çorom,
aralıp kеле жатасын, çorom!"
Ayǵın, kélbñ oǵatın, çorom:
süüröçü, sözüñ tıñşaymın, çorom!"
Almamбет turıp aytat:
"Soǵat, soǵat, ay çarkın, tötür!"
"Bolsun, bolsun,
Almamбет, çorom!"
- "Ay-kandı kısıp Altıтай, tötür,
anı bérġin soǵatka, tötür!"
Aşkere suluu kiş'éken, tötür,
akalı artıq bal'éken, tötür,
abıdan makul kış'éken, tötür!"
- Oşunu maǵa soǵat bar, tötür!"
"Atalıqtan daǵı anday, çorom,
Kara-börüktön daǵı anday, çorom?"
"Atalıqtan ań'öddö, tötür,
Kara-börüklerön daǵı öddö, tötür!"
- Kan balası Kankey, tötür,
kanday kórsöñ, anday kór, tötür!"
"Oynop aytpañ, Almamбет çorom:-
dın Busurman, dın Kapır.
Kankeyge kanday neme okşoǵon?"
- uǵamun dıreǵını yere saplamın.
başım göǵe yayamın beñ!
Büyük kaplı yurt sarayundan
eñilerек sen çıkarıñ.
hanlıǵımın talıwını karatıp
kırk yǵıde seni
ganimet veririm!
Cesaretin elde gıñıca
penahı neredе bulacaksın?
Benim haymın artınca /
ölümün tıkkaddar deǵıl mı?"
- Alaca kısıǵı sürüp
Almamбет çekip girdi.
Kapıan doǵan Manas'a ġelip,
altı kaplı kalenin
içine girdi.
Manas uyukıyordı,
sık dokunmuş ak zırtını
üstüne ötmöş
uyuyordu.
At seslerini iştince,
hayvan da olsa, Ak-kula
etrafına baktı,
Almamбет'i tanıdı,
sevinç içinde kişnedi.
Ak-kulanın sesinden uyandı kabraman!
Selam verdin sen, Almamбет:
"Selamunaleykin,
ay işiǵı, efendim!"
"Aleykürasçım,
ay işiǵı, yǵıdım!"
Altay doǵusu Kalmukların, yǵıdım,
arasından geçip geldin, yǵıdım!
Aalat, sözünü dinleyeyim, yǵıdım.
komaş, sözünü işteyim, yǵıdım!"
Almamбет dedi ki:
"Elei müjdesi ver, ay işiǵı, efendim!"
"Olur, olur
Almamбет, yǵıdım!"
- "Ay Han'ın kızı Altınay', efendim,
etçi balası ver, efendim!
Son derece tatlı bir kız, efendim,
çok da akıllı, efendim,
çok da anlayışlı, efendim!"
Onu bana ödül ver, efendim!"
"Atalık'tan da güzel mi, yǵıdım?"
"Atalık'tan çok üstün, efendim,
Kara-börük'ten de üstün, efendim!
Han'ın kızı Kankey, efendim,
nasıl bilersen o da öyle, efendim!"
"Oyun etme, Almamбет, yǵıdım,
müslüman olsun anıñ olsun,
Kankey'e isim benzeyebilir?"

- 2105 Алмамбет туруп айтап дейт:
'Ошуну калдар мен айтсам, төрөм,
кабыргамдан жыгылып, төрөм,
кан түкүрүп өлөйүн, төрөм!
Татага сазар чыкканы, төрөм,
- 2110 пәлендер калгы айткамыш, төрөм?
'Андай болсо, ай жаркын, чором,
Аталыктай бар болсо, чором,
"Ала койгу!" дейр элем, чором,
Кара-бөрүктөй бар болсо, чором,
- 2115 "Кармап алгын!" дейр элем, чором!
Кан баласы Канкей, чором,
Канкейдей бар болсо, чором,
Кан кел-мен талапта, чором!"
'Ошу кайсы барлыгың, төрөм?
- 2120 Кай мага олжо
талаптың, төрөм,
бу-да кайсы тардыгың, төрөм?
Жер дөбөйүп Таласты, төрөм,
эр дөбөйүп Манасты, төрөм:
суу ичпеймин Таластан, төрөм.
- 2125 көөнүм калды Мапастан, төрөм!
Мен Таласты көчпөсөм, төрөм,
мен Мапастап көчпөсөм, төрөм!
Жаңагы айткан сөс кан, төрөм,
мурдагы айткан сөс кан, төрөм?
- 2130 Ошу кайсы кышың, төрөм,
кыялыңдан
уялдым, төрөм!
Анын бери чагында, төрөм,
атам куду болбосо, төрөм,
мен кутдук урбаса, төрөм...
- 2135 Атам куду болбосо, чором,
өпөң кутдук урбаса, чором...
Ойноп аттак, ай жаркын, чором!
Ала койгун Алтынай, чором!
Карс-карс күлүп жиберди.
- 2140 Кайгыш жүрүч чорого.
Чоролорго келген сөз,
Батыр Манас айтат дейт:
'Мында турган кырк чором,
соотту жийдим сен үчүн,
- 2145 сайышып олгуп мен үчүн!
Кылышты жийдим сен үчүн,
кырылышкын мен үчүн!"
Өртөң-минеп турду дейт,
Боз-чолокту минген Кыргын-чал
- 2150 туу кармасын койду дейт.
'Туу жынылып калат', дейт,
'түтүмөңгө колтук ачат!' дейт.
Боз-чолокту бутуна
Орус кишен салды дейт.
- 2155 Сембөректи тас койуп,
Манастан ураан чакырып,
- Almamбет turup aytap deyt:
'Oşunu kalpar men aytsam töröm,
kabrğamdan kajnyup, töröm,
kan tüdürüp öleyün, töröm!
Talağa sazar çikkalı, töröm,
nəçender kalğı aytkaşın, töröm?'
'Anday bolso, ay çarkın, çorom,
Aulıktay bar bolso, çorom,
'Ala koygu!' deyt elem, çorom,
Kara-börüktöy bar bolso, çorom,
'Karmap alğın!' deyt elem çorom!
Kan balası Kanıkey, çorom,
Kanıkeydey bar bolso, çorom,
Kan keş-men talaspa, çorom!''
'Oşu kaysı barlığıñ, töröm?
Kay mağa olo
talaşp, töröm,
bu-da kaysı tarđıyğın, töröm?
Çer dēbeyimın Talası, töröm,
er dēbeyimın Manası, töröm:
suu içpeyimın Talastan, töröm,
köñüm kaldı Manastan, töröm!
Mēn Talası kēçpesem, töröm,
mēn Manastan kēçpesem, töröm!
Çańağı aytkan sös kana, töröm,
murdağı aytkan sös kana, töröm?
Oşu kaysı kışağın, töröm,
kışalıñdan
uyaldım, töröm!
Anın bēri çağında, töröm,
atam kuda bolboso, töröm,
ēnem kuldık urbasa, töröm...''
'Atam kuda bolboso, çorom,
ēpeñ kuldık urbasa, çorom...
Oynop attak, ay çarkın, çorom!
Ala koygün Altınay, çorom!''
Kars-kars külep jiberdi.
Kayıp çürüç çorogo.
Çorolorgo kelgen söz,
Batur Manas aytat deyt:
'Mında turğan kırk çorom,
sootu çiydim sen üçün,
sayuşıp ölgün mēn üçün!
Kılışu çiydim sen üçün,
kırlışkın mēn üçün!''
Fıteñ-minen turdu deyt,
Boz-çoloktu mingen Kırğın-çal
tuu karmayıp koydu deyt.
'Tuu ciğılip kalat', deyt,
'taşmañğa koltuk açat!' deyt.
Boz-çoloktu butuna
Orus kişen saldı deyt.
Semberekti tas koyup,
Manastan uraan çakırıp,
- Almambet de dedi kö:
'Sözlerim yapmaçık ise, efendim,
kaburgam kırıl-ın, efendim,
kan öküüp öleyim, efendim.
böz kurları çıkayım, efendim.
yapmaçık söz söylediyse, efendim!''
'Öyle ise ay ıçıñ, yığidım,
Aialık'a benziyorsa, yığidım,
alıkoı kendine, yığidım,
Kara-börüğe benziyorsa, yığidım,
geir de al kendine onu, yığidım,
han çocuğı Kanıkey, yığidım.
Kanıkey'e benziyoren, yığidım.
naçınla dulaşma, yığidım!''
'O nasıl senin olur, efendim?'
Bu ganimeti elönden
niçin alıyorsun, efendim?
Neden bu kadar hacıssın, efendim?
Yer demem hen Talas'a, efendim,
er demem hen Manas'a, efendim,
su içmem hen Talas'tan, efendim,
köñüm hen Talas'a, efendim,
kalbim kırıldı Manas'a, efendim,
ben Talas'tan gitmezsem, efendim,
ben Manas'tan vaz geçmezsem, efendim!
Eskiden ettiğın sözler nerede, efendim?
Geçmişte ettiğın sözler nerede, efendim?
Akından neler geçiyor, efendim,
bu akıldan geçenlerden
utandım, efendim!
Sonra, bundan başka, efendim,
babam talip olmadıysa, efendim,
anam kız istemediysa, efendim...!"
'Baban talip olmadıysa, yığidım,
anan kız istemediysa, yığidım...
Şaka edim, ay ıçıñ, yığidım!
Alıkoı Altınay'ı, yığidım!''
Kah kah gülmeye başladı,
kalkıp yığitlere girdi.
Yığitlere gelince
babadır Manas dedi ki:
'Bırada duran kırk yığidım,
zırklar yığdım sizin için,
vuruşup ölün benim için!
kılıç yığdım sizin için
kılıç sallayın benim için!''
Sabah erkenden kalkarak,
Boz-çolok'a binen Kırğın-çalın
eline tuğı vordirdi.
Tuğ yere düşerse
zaafimizi düşman görür, diye.
Boz-çolok'un ayağına,
Rus pa-şendi vurdu.
Topu gürlütüp,
Manas diye haykırarak

- уй-түтүңдөй кой Камак
чабуун койуп жиберди!
"Алда, төрөм, жос калаты,
2160 тооба, төрөм, жос калгы!"
"Аламан, чором, аламан,
Таламан, чором, таламан!"
Карсылдаштып атынып,
кырк чорону карасаң,
2165 башка-минен чабытып,
башы көсүн баралап,
бүгкөн бойун жаралап,
кой боорундай кара кан
койнуна жаман толутуп...!
- 2170 Кечки бешим бошондо,
Батыр Манас карасаң,
өркөтү бийк, мойн узун,
жерго баскч чон кула,
жерго тың Ак-кула
2175 чоодырата салытыр,
Батыр Тентек качытыр!!
"Батыр тором кашты!" деп,
"Бу немече болду?" деп,
кара кантуу, көк биттүү,
2180 кабылап тууган Алмамбет
кони качып барытыр,
Көшө качып берген соң,
кырк чорон баш болуп
кыран Сыргак калытыр.
2185 "Алда, төрөм кашты!" деп,
"Бу немече болду?" деп,
Көк-текем такыматап
тайдын этин бөлүнтүп,
тарамынын көрүнүсө,
2190 Алмамбетке жетти дейт:
"Сар'ала башын бура тур!
Астың жерге тура тур!
Кой боорундай кара кан
койнуна жаман толуттур!"
2195 Калчардын иши оңуттур,
көй-кашканын көбү
кетет, көбү жок,
көзөй тийди темир ок:
сал-кашканын жарымы
кетет, жарымы жок,
жан башка тийди темир ок!
2200 Туугандан жоодон качпаган,
туугандан колтук ачпаган!
Эгине сакал койбогон,
өрдүнөн мурут албаган,
саканы жок такырды,
2205 дини бузук Калчарды-
кен келет, кен Калмак!
Сар'ала башын бура тур!
Алмамбет, астың жерге тура тур!"

- uy-tügüñdöy köp Kañmak
çaбуун койуп жиберди!
"Alda, töröm, jos kañtu,
tooba, töröm, jos kañtu!"
"Alaman, çorom, alaman,
Talaman, çorom, talaman!"
Karsyldaşyp atyñny,
kırk çoronu karasañ,
başka-mineç: çabytyr,
başı kösün baralap,
bügkөн boyun çaralap,
koy boorunday kara kan
koynuna çaman tolutyр...!
- Kéçki béşim bolşondo,
Batur Manas karasañ,
örkөtү biyk, мойн uzun,
çorğo basıç çoñ kula,
çorğo tıñ Ak-kula
çoodurata salıtyr,
Batur Téntek kaçıtyr!!
"Batur töröm kañtu!" dep,
"Bu nemene boldu?" dep,
kara kantu, kök bitñi,
kabalap tuuğan Almamбет
kono kaçıp barıtyr.
Kөşө kaçıp берген soñ,
kırk çorogо baş bolup
kıran Sırgak kалıtyr.
"Alda, töröm kañtu!" dep,
"Bu nemene boldu?" dep,
Kök-tekeñi takımatan
taydın etin bölüntip,
taramıñın körüñsө,
Almamбетке eetti deyt:
"Sar'ala başın buıra tur!
Astıñ çerge тура tur!
Koy boorınday kara kan
koynuña çaman tolutyр!"
Kıpırdıñ işi oñıtyr,
köy-kaşkanın köbü
kélet, köbü çok,
közöy tiydi témir ok:
sap-kaşkanın çarımı
kélet, çarımı çok,
can başka tiydi témir ok!"
Tuuğandаn çoodаn kaçpağаn,
tuuğаndаn koltuk açpağаn!
Egine sakal koyboğon,
өrdinen murat albağаn,
sakalı çok takırdı,
dini buzuk Kıpırdı:
köp kélet, köp Kañmak!
Sar'ala başın buıra tur!
Almamбет, astıñ çerge тура tur!"

- inek kul, kaçır çоа Kañmak yığınan,
korku sahp sulındılar!
"Allah, efendim, düşman kaçu,
tövbe, efendim, düşman kaçu!"
"Alaman, yığ'dın, alaman,
Talaman, yığ'dın, talaman!"
Döñüşip sırsılar,
kırk yığ'de hakarsan,
başlarıñ vırıstalar,
başlarıñ gözlerini yarıtarık,
vıksıñları yaralıuarak,
koyun eiğeri kaçır kara kan
gögüslerine yaman dolarak...!
- Öğluden sonra, zıksın üzeri,
bak sen şu bahadır Manas'u
sırtı yükses, boyu uzun,
sarı yürük, yükses kula at,
çevik yürük. Ak kula at,
bak kaçırdayıp geçiyor,
bahadır dik kula kaçıyor!!
"Bahadır efendim kaçu!" diyerek,
"Bu nasıl oldu?" diyerek
kara kanlı, muvi bitli,
kaplan doğan Almamбет de
beraber kaçmakta idi.
İkisi binden kaçınca
kalk yığ'de baş olarak
kahraman Sırgak kalmıştı.
"Alaman, efendim kaçu!" diyerek,
"Bu nasıl oldu?" diyerek
Kök-teke'ye topuğın vurdı,
tayın etini koparı,
sinifleri gövüdü,
Almamбет'e ulaşı:
"Sarı-ala'nın başını çevir!
Dunduğın yerde dur!"
Koyun eiğeri gibi kara kan
gögüsüne yaman dolmuş!
Kañrın işi almış yürünüş,
seçme çengaverlerin çoğ
güldi, çoğu yol,
yanına değdi demir ok,
değme çengaverlerin yarısı
geldi, yarısı yok,
kalçaya değdi demir ok!
Doğah düşmandan kaçmayan
düşmana hiç teslim oınayan!
Çenesi sağırsız,
dudaklarıñı büyük,
yüzde sakal ırakmayan
bu etini hozuk kañrılar,
Kañrıklar yığ'ınla geliyor!
Sarı-ala'nın başını çevir!
Almamбет, dunduğın yerde dur!"

- Анда айттың Алмамбет:
 2210 "Омурткамда он кара,
 кабыргамда кырк жара
 кайрыл' албай бар' атам,
 каштайп мен бүгүндү?
 сенде жара бар болуң,
 2215 менде жара жок' экен?
 Чак этме тийди боорга,
 тараз'ка тийди даягы-
 кан сар'атын аккамбы?
 Кой боорундай кара кап
 2220 койнуңа уйун калыңгыр!
 Жара тапкан бу Манас
 бура тарта бергенче,
 Алмамбет батыр урду'ла,
 ченталга баткан кара кан
 2225 чоң казандын ашындай
 чакылдап кайнап жүрүттүр!
 Ызыгыла чыд' албай
 Алмамбеттин Сар'ала
 соорусында агы бар,
 2230 ак жүнүмө тийди'ле!
 Ызыгыла чыд' албай
 жүтү ашын кетти'ле!
 Кин баласы Алмамбет
 калыңың карап салд' эле,
 2235 кашка тамат жек'өтүк
 тижине теп алды'ла,
 обөктөш өңө болду'ла,
 Сараланы катуу бутка салды дейт-
 берен экен Сар'ала;
 2240 уялса, кийи калыңы,
 уялбаса, хүпүчүңү сине күн
 астында чытты жүрүчү
 бери көтүрөн бар' албай
 кабылган тууган Манастып
 2245 каре алдыган чыкты дейт.
 Сар'аладан түштү дейт,
 тура калды жаныпты,
 мойнуга бото салыпты:
 "Айда, төрөм, ай жаркын,
 2250 тооба, төрөм, күн жаркын,
 туугандык жоодан качпаган,
 тушманга колук ачпаган!
 Куй боорундай кара кан, төрөм,
 койнуңа жаман толуптур, төрөм!
 2255 Кабыргамда иши оңуттур, төрөм!"
 Манас анда айты депт:
 "Сен не дейсиң, ай жаркын, чором,
 Ак-куланың барыңда, чором,
 суудан коркуп кетесиң, чором;
 2260 Кап төрөңдүн барыңда, чором,
 жоодан коркуп кетесиң, чором!
 Алдай болсо, бери тарт, чором!

Anda ayttyñ Almambet:
 "Omurtkamda on cara,
 kabirgamda kırk cara-
 kayrı' albay bar' atanı,
 kashıyıp men bügündü?
 Sende cara bar bolup,
 cende cara cök'öken?
 Çak etme tiydi boorğa,
 tars'ık'a tiydi dahğa-
 kan sar'ağır akkamby?
 Koy boorınday kara kan
 koynuña uyup kalıptır!
 Cera tapkan bu Manas
 bura tarta bergeñge,
 Almambet' emir urdu'la,
 çetnalga batkan kara kan
 çoñ kazandıñ aşınday
 çakıldap kaynıp cürüptür!
 Iziğma cıd' albay
 Almambet'in Sar'ala
 soorısında ağı bar,
 ak cünümö tiydi'le!
 Iziğma cıd' albay
 cünü c'dıp ketti'le!
 Kan balası Almambet
 kalıñyñ kara p saldı'ele.
 Kaşka tamat çek'ötük
 tijine tep aldı'la,
 öböktöş öñö boldu'la,
 Saralany katuu butka saldı'eyt-
 bereñ öken Sar'ala:
 nyalsa, kiyn kalıñ,
 nyalbasa, küñü-cünü sine küñ
 astında cıttı yürücü
 beri kötürön bar' albay
 kabılın tuğan Manastıp
 karsı aldınar çaklı'eyt.
 Sar'aladan tüstü'eyt,
 тура kaldı calıñp,
 мойнуға бото салып:
 "Aida, töröm, ay çarkın,
 tooba, töröm, küñ çarkın,
 tuğandan coodan kaçpağan,
 tuşmanğa koluk açpağan!
 Koy boorınday kara kan, töröm,
 koynuña caman toluptur, töröm!
 Kacırdın işi oñıptır, töröm!
 Manas anda aytı'eyt.
 "Sén né déysin, ay çarkın, çorom.
 Ak-kulanıñ barında, çorom,
 suudac korpup kétesin, çorom;
 Kan töröñdün barında, çorom,
 coodan korpup kétesin, çorom!
 Alday bolso, béri tart, çorom!

O zaman Almambet dediñ ki:
 "Omurtgamda on yaram var,
 kabirgamda kırk yaram var.
 Kındılayamıyorum ñak,
 bugünü ben ne yapayım?
 Senin de pek çok yaran var,
 sende yara yok mu?
 Aılan şey c'ğeline değıd',
 atılan şey dalağına değıd',
 otıdan san kan akmadı mı?
 Koyun ciğeri gibi kara kan
 göğsüne dolup kalmış bak!"
 Bu yarañ Manas,
 buru daha bergeñge,
 Almambet' benemı vurdu,
 avetına doluc kara kan.
 Kazan dolusu aş gibi,
 kaynayarak taşıyordu!
 Isıya dayanamadı
 Almambet'in Sarı-alc'sı,
 aytında bir ağı var,
 bu ak kollarına değıd',
 ısıya dayanamadı,
 kollar ööküldü gitti!
 Han çocuğı Almambet
 yan gözle cırafa bakrı,
 gözmelelerini özenğıye geçirip
 dizelelerini bölmeden
 dımdık durdu,
 Sarı-alc'ıñı sımsıkı tuttu,
 cesur idi Sarı-alc:
 utanmas geride kaldı,
 utanmasa gece gündüz sekiz gün
 öncüllük oder gıderdi
 artık peşinden gidemedi,
 kaplan doğan Manas'ın
 fırladı önüne geçti.
 Sarı-alc'dan cıladı,
 durup yalvarmaya başladı.
 boynunu mendil sarıp:
 "Allah, efendim, ay ışığı,
 tövbe, efendim, gün ışığı,
 doğalı düşmandan kaçmadım,
 düşmana hiç teslim olmadım!
 Koyun ciğeri gibi kara kan, efendim,
 göğsünü yaman doldurdu, efendim!"
 Kaffcin işi iyi gitti, efendim!
 Manas o zaman dedi ki:
 "Sen ne diyorsun, ay ışığı, yiğitcim?
 Ak-kulu'na varıñında, yiğidim,
 sudan korkup kaçıyor-sun, yiğidim.
 Bu han efendinin var ığında, yiğidim,
 düşmandan korkup kaçıyor-sun, yiğidim.
 Öyle ise haydi ileri, yiğitcim!"

- Мага кошкон кошум чоң, чором-
көтүмкөн салып бермекер, чором!"
- 2265 Бура тартты, Эр Манас!
Алтай толгон көп Калмак
каптап сая берди дейт,
күрмө тоноп кийди дейт,
чапмалуу мышык алды дейт!
- 2270 Айма баштуу кой чагыр
карсалдыгы койгулап,
Мапастап урван чакырат-
Алтай толгон Калмакты,
апы чаап сарды дейт!
- 2275 Алмамбет баптап барды дейт.
Ай-калдып кысып Алтынай
туу үстүнө тикти дейт.
Кула байтал куу бала,
куу балапым
- inisni
- 2280 Каргалдай деген бал'экен-
кырк чоронун ичине
кирип көткөн турбайбы?
Жыккылардын жүстү атат!
Жүктөп салган нанд'алып,
- 2285 Бетиликке бешт'алып,
беш көкүл талчап көсөт'алып,
жүктөрүнүн арч'алып,
жөктөрүнүн барча алып,
орондой чаап олж'алып.
- 2290 Орокчу Саргы кошш'алып,
көрсөтчү чаап кент'алып,
кетменчи Саргы кошш'алып
агар агып, ак күмүш
артып'албай да жүрөт!
- 2295 Манаска жетип келди дейт.
'Аты жакшы, ай жаркын, төрөм,
өзү жакшы, күп жаркын, төрөм!-
Көзкамандын балдары, төрөм,
Алманы-булак башынан, төрөм,
- 2300 алгы сан жылкы алган бээм, төрөм!
Толону-булак башынан, төрөм,
тогуз сан жылкы алган бээм, төрөм!
Айдай албай көтөп бээм, төрөм!
Соңгат барып атайн бээм, төрөм!"
- 2305 Андай айтты Эр Манас:
'Андай болсоң, ай жаркын, чором-
барсаң, "Бара койтуң!" деп, чором!
Батыр төрө айткан соң,
женип кетти Каргалдай.
- 2310 Женип кессе Каргалдай,
Көкчөкөзгө келет дейт:
'Асыламдын салам,
ай жаркын, төрөм!
'Алоодан элейки салам,
Каргалдай ырчың!
- inisni
- Mağa koşkon koşum çoñ, çorom
kötümön salıp berim, çorom!"
- Bura tarttı, Er Manas!
Altay tolğon köp Kalmak
kaptap sala bérdi déyt,
kürmө tonop kiydi déyt,
çaпmaluу мышык aldı déyt!
- Alma baştuу koy çağır
karsaldatıp koyğulap,
Mamaştap urvan çakırat-
Altay tolğon Kalmaktı,
aпы чаап sarды déyt!
- Almamбет баптап барды déyt.
Ay-kaldıp kысып Altınay
туу üstünө tикti déyt.
Kula baytal куу бала,
куу balapым
- inisni
- Kargalday dегen bal'эken-
kirk çoronun içine
kiriп көткөн turбайбы?
Çal'қалардын жүстү atat!
Cөktөп saғған nand'alıp,
- beğilikke beş't'alıp,
beş-kököl talçaп kөsөt'alıp,
çiktörünün arç'alıp,
çoktorunun barça alıp,
oroloy çaap olj'alıp,
orokçn Sarğı koşş'alıp,
kөrсөtçү çaap kent'alıp,
ketmençi Sarğı koşş'alıp
ağar alıp, ak kümüş
artıp'alбай da жүrөt!
- Manaska eñlip keldi déyt.
'Atı cакшы, ay жаркын, төrөм,
өзү cакшы, күп çаркын, төrөм!
Kөzкамандın балдары, төrөм,
Almanı-bulak başınan, төrөм,
altı san calkı alğan бeem, төrөм!
Tolono-bulak başınan, төrөм,
toғuz san calkı alğan бeem, төrөм!
Ayday alбай көtөп бeem, төrөм!
Soğat барып atayн бeem, төrөм!"
- Anda ayttı Er Manas:
'Anday bolsoñ, ay çarkın, çorom,
barsañ "Bara koyğun!" деп çorom!"
Batur төrө ayткан соñ,
eñlip ketti Kargalday.
Cөlip kөsse Kargalday,
Kөkçөkөzгө kелet déyt:
'Asalamdın salam,
ay çarkın, төrөm!"
'Aloodan eleyki salam,
Kargalday ырçың!
- erkek karteşi var,
- adı Kargalday.
Kırs yığdın arasına.
atını sürüp girmez mi?
Yıldırım içinden yüz at aldı o!
Yüklü develer aldı,
boylik için beş aldı,
beş örgülü kız aldı.
yüklerin iyisini aldı.
lazını olanı hepsini aldı,
sarılıp hep çaptı aldı,
orakçı Sarğı kılavuz alıp,
satılıp çebri aldı,
kazıvacı Sarğı kılavuz alıp,
sarı elunda, beyaz güreüşü
tıklın tıklın yükletip götürdü!
Sonra Manas'a koşup geldi.
"Adı güzel, ay ışığı, efendim,
kendü güzel, gün ışığı, efendim,
Közkanan'ın çocukları, efendim,
Aınalı-bulak başında, efendim,
altı sürü at aldı, efendim!
Tolono-bulak başında, efendim,
dokuz sürü at aldı, efendim!
onları sürüp götürüyorlar, efendim!
Gidip yağma payı alayın, efendim!"
O zaman Er Manas dedin ki:
"Öyle ise ay ışığı, yığdım.
haydi sen gir var oraya, yığdır!"
Bahadır efendi: höyle deyince.
Kargalday da yel gibi gitti.
Kargalday da yeş gibi gidince.
Kөkçөkөz'ge gelip iladi ki:
"Selamunaleyküm,
ay ışığı, efendim!"
"Aleykümselam,
Kargalday, ürkütüm!"

Ай жарым, ырчык Каргалдай.
2315 Манастил алган олжосу кандай?
Менин алган олжосу кандай?
Анда айттың Каргалдай:
"Манастилди бетейи?"

Өзүңүкүн айтты берейи-
2320 Олжон-минен ойрон бол!
Манастилди айтсамын!
Агар алтың, ак күмүш
арбага саламын,
атка сүрөп аламат!"

2325 Желип жетти Каргалдай,
аргымак атып акырат.
Желип жеткен Каргалдайды
Көкчөкөз Калмак чакырат:
"Кайтып айткы армансы,

2330 кайтып айткы сырманы!"-
Атыткан тере берейи!
Олжон-минен ойрон бол!
Бу Манастан не калды?
Журтта калган тере алың,

2335 жумалыгың чап алып,
чычкактаган багышың,
согоно бошгон тек'аның,
бычың койгон бук'аның,
сенин олжон курусун!

2340 Эл жактыган эл аман,
калк жактысы, калк аман!
Аттын жүгүн оолгарын,
чабуулды койлоңу!
Манастан тартып алаңы!"

2345 Бир Кудайдан тилети!
Манасти хөстөй айтты дейт,
Көкчөкөздөй бу Калмак
чаап келип жетти дейт.
Бу Манаска жеткенде,

2350 атың оозун тартканда,
кара кандуу, көк бийтүү,
кабылан тууган Алмамбет
кош комокой сыр найза
колтукка кысып алды дейт:

2355 чыңкыңданган күлүктү,
чыңкылданган ууңду
кабылан тууган Алмамбет
аргыга койуп ирди дейт!
Өркөчү бийк, мойн узун

2360 жорго баскы чоң кула,
жорго тың Ак-кула,
аткан таңдай сүрүлгүн,
аркадай сапып түрүлгүн,
эбисин жалтып эркейтин.

2365 эркектей мойнун койкойтун,
бастырып келди Эр Манас!
Кармаң алдың Алмамбет:

Ay carhm, ırçm Kargalday,
Manas'ın alğan olcosu canday?
Ménin alğan olcosu canday?
Anda ayttyñ Kargalday:

"Manas'ıñ beteyiñ?
Özññükün aytıp bereyiñ-
Olcoñ-minen oyron bol!
Manas'ıñ aytaramın!
Ağar altıñ, ak kümüş
arbağa salamın,

atka süřp alamañ!"
Célip kélti Kargalday,
arğumak atı akırat.
Célip kékken Kargaldaydı
Kökçököz Kalmak çakırat:

"Kayıp aytçı ırmanı,
kayıp aytçı sırmadı!"-
Aqtıkan tere bereyiñ!
Olcoñ-minen oyron bol!

Bu Manas'ın né kaldı?
Curtta kalğan tere alıp,
cumañğan ça. alıp,
çıçkaktağan bağ'ı alıp,

soğono boşğon ték'atıp,
byçıñ koyğon buk'atıp,
sénin olcoñ kurusun!
Él çakıştı él aman.

kalç çakıştı, kalç aman!
Atın жүгүн оодартıp,
çabuudı koyıñı!
Manas'ın tartıp alañı!"

Bir Kuday'dan tileli!
Manas'ı köstöy aytıp deyt,
Kökçöközdöy bu Kalmak
çaap kélip jetti deyt.

Bu Manas'ka jetkende,
atın оозın tartkanda,
kara kancu, kök biñtö.
kahılan tuğan Almamбет
koş kömököy sı nayza
koltukka kısıp aldı deyt,
çıñkılдашкан күлүktü,
çıñkılдашкан ууңdu
kahılan tuğan Almamбет
arğata koyup irdi deyt!

Örkөгү biyk, мойн узun:
corğo basıç çoñ kula,
corğo tıñ Ak-kula.
atkan tañday süřlögün,
arkaday sapıp түřölögün,

ébisin çalğın éркейтıp,
érкегтей мойнun koykoytup,
basatıp keldi Er Manas!
Karmañ aldıñ Almamбет:

Ay ırğı, türkötün Kargalday,
Manas'ın alğın çapal ne kadar?
Ben ne kadar ganimet alım?
O zaman Kargalday dedin ki:

"Manas'ınkinden sana ne?
Seninkindi söyleyeyim!
Ganimetin barsın."

Manas'ıñdı söylemen!
sañ atıñda beyaz güñdüş
arabaya doldurayım,
onu ata çekireyim!"

Yel gibi gıñı Kargalday,
cın zana haykırarak.
Yel gibi gideken Kargalday,
Kökçököz Kalmak çağırdı:

"Bir daha söyle türkötüñ,
söyle sözöñ atıñı!
Yuzmuşak deñ vereyim sana!
Ganimetin barsın!"

Manas ne zaman ne verdi ki?
Yurta kalan deriyi alıp
işe yaramaz ilşiyarları alıp,
ışai çocukları alıp,

hoysa torbası şişmiş tekeleri alıp,
iğdiş edilmiş boğaları alıp,
senin ganimetin kurusun!
Élir iyisi éli kurtarı.

halçın iyisi halçı kurtarı!
Atın yükörö alarak,
çapula da burakaları!
Manas'ı ganimet alalım!"

"Ann'ıñan talib difeyelim!"
Manas'a doğru koşturdu.
bu Kalmak Kökçököz.
çabuusk geldi oraya.

Manas'ın yuruna gelince,
cın ağzın çekti.
kara, kulañ, mavı biñli
kaplan doğan Almamбет,

çift püsköñlü mızrağı aldı.
koltuğuna kısırdı,
şırada kişeyen atarı.

İtişip tepişen oğlanları,
kaplan doğan Almamбет
hep birbirine keldi!
Sarı yčksek, boyun uzun.

yürük kula atı
yürük çevik Ak-kula'y:
atan tañ gibi süřlödüñ,
dağ kocu gibi budene burdurduñ.

nañıçe çalğınatı oynadıñ,
teke gıñı boyunun azattıñ.
bu arla fırladı Er Manas!
Almamбетi dercedirdiñ:

"Аты жактың, ай жаркын, чором,
өзү жактың, ай жаркын, чором!"

2370 Ачууланбай койсоңчу, чором,
ойгоң күйү айсаңчы, чором!
Менин атам Жакын-бай, чором,
Жакын-бай-минен

бир тууган, чором,
картайганда Көзкаман, чором,

2375 аатымышка чыкканда, чором,
атамын сапар келгенде, чором,
ачуулангы койбосун, чором!
Каргышы биске тийбесин, чором!
Ачууланбай тура тур, чором!

2380 Олжону кайта салыңар, чором,
олжо бөлүн алаңы, чором,
олжодон куру калыңы, чором,
иңе күйү жаткандар, чором!
Агар алтын, ак күмүш

2385 алып келип сапкан соң,
олжо бөлүн аңган соң,
кайта жүрдүң, Эр Манас,
Келе жатат бир жолдо,
адырдын аркар атыпты,

2390 бөктөрдөн бөкөн атыпты,
үйдү көстөй жүрдү дейт.
Жолдо турган бир үйгө
жетип бардың, Эр Манас:
бирге барган Калмактар,

2395 бирге барган чоролор,
анда калып калдыктар,
аракы ичип мас болуп,
Опу жерди карасаң,
мастар болуп урушчу!

2400 Кыяктаптып калган соң,
Көзкамандын баласы
Көкчөкөз деген бу Калмак
аражыла ууну салды дейт.
Анда турган кырк чоро,

2405 батыр тууган Эр Манас
ууну көрүп алган соң,
билебей жагып калды дейт.
Манастын иңе күйгөн соң,
өркөңү бийк, мойн узун,

2410 жорго басык чоң кулаа
мине каптың, Эр Манас:
Ак-келте-минен Көкчөкөз
Манасты атын кетти дейт-
кол ортодон ок тийди!

2415 Тийген жери, карасаң,
тийген жери баралай:
чыккан жери, карасаң,
тогуз карыш жарыдай!
Кашчы ай ыңгай кулашы,

2420 коркурап кеткен, Эр Манас:-

"Ай чакш, ай чакш, чором,
өзү чакш, ай чакш, чором!
Ачууланбай койсоңчу, чором,
ойноң күйү айсаңчы, чором!
Менин атам Чакыр-бай, чором,
Чакыр-бай-минен

бир тууган, чором,
картайганда Көзкаман, чором,
алтынга чыкканда, чором,
аланып сапар келгенде, чором,
ачуулангы койбосун, чором!
Каргышы биске тийбесин, чором!

Ачууланбай тура тур, чором!
Олжону кайта салыңар, чором,
олжо бөлүп алаң, чором,
олжодон куру калың, чором,
иңе күйүп жаткандар, чором!"

Агар алтын, ак күмүш
алып келип салган соң,
олжо бөлүп алган соң,
кайта жүрдүң, Эр Манас.

Келе элат бир жолдо,
адырдын аркар атып,
бөктөрдөн бөкөн атып,
өйдү көстөй жүрдү дейт.

Жолдо турган бир үйгө
етип бардың, Эр Манас:
бирге барган Калмактар,
бирге барган чоролор,
анда калып калдыктар,

аракы ичип мас болуп,
Опу еңди карасаң,
мастар болуп урушту!
Кыяктап калган соң,
Көзкамандын баласы

Көкчөкөз деген бу Калмак
аражыла ууну салды дейт.
Анда турган кырк чоро,
батыр тууган Эр Манас
ууну ичип алган соң,

билебей чаңп калды дейт.
Манастын иңе күйгөн соң,
өркөңү бийк, мойн узун,
жорго басык чоң кулаа
мине каптың, Эр Манас!

Ак-келте-минен Көкчөкөз
Манасты атып кетти дейт-
кол ортодон ок тийди!
Тийген еңи, карасаң,
тийген еңи бардай:

чыккан еңи, карасаң,
тогуз карыш чардай!
Каргышай ыңгай кулады,
коркурап келтиң, Эр Манас:-

"Ай гүзөл, ай ыңгай, ыңгайдым,
кеңи гүзөл, ай ыңгай, ыңгайдым!
Киделеленме, ыңгайдым,
оynaып, гүлүп, конуш, ыңгайдым!
Бенин атам Чакыр-бай'н, ыңгайдым,
Чакыр-бай'н

кардешиди, ыңгайдым,
иниляр Көзкаманды, ыңгайдым,
алтынга киделгенде, ыңгайдым,
аланып сефери чыккыш, ыңгайдым,
киделеленмесин, ыңгайдым!
Бекдудан bize dokotousun, ыңгайдым!

Киделеленме, чор, ыңгайдым!
Ганиметти geri götörün, ыңгайдым,
ганиметти bölüselim, ыңгайдым,
ганиметтен mahrum kалалым, ыңгайдым,
иңи янып тууштыр, ыңгайдым!"

Саң алтын бөзөт гүмүшү
гөтүрүп ertaya коймаса
ганиметти bölüшүп алмаса,
geriye döndün Эр Манас.

Гөтүрүп икен биr yoldan,
dağda dağ keçи vurdular,
tepede gevikler vurdular,
evin yolunu tuttular.

Yolda duran bir eve
giçip vardın Эр Манас.
Seninle beraber giden Kalmuklar,
seninle beraber giden yiğitler
göce orada kaldılar,

rakı içip mest oldular.
Ne yaptılar dersен,
sarhoş olup, vuruştular!
Kiddetlenip kızıştılar,
Közkaman'ın çocuğы,

Kökçököz denен bu Kalmuk,
rakıyı zehir akıttı,
oradaki kırk yiğit hep
babadır doğan Эр Манас da
hepsi bu zehir'i içti,

keremini bilmez yapıп kıldılar
Manas'ın içи yanıyoru,
sırtı yükseк boynu uzun,
seri yürüyüşlü büyük kula'ya,
hüüp kaçtı Эр Манас!

Kökçököz Ak-kelte'y,
Manas'ın arkasından attı,
kolunun ortasından vordu!
Değdiği yere bakarsan,
değdiği yer kürek gibi,

çıktığı yere bakarsan,
dokuz karış yara gibi!
attan yere yuvarlandı,
hınkılıyordunsa Эр Манас!

-Үйдө жаткан Каныкей
жерегинде бишет дейт.
Кан Төмүр дары алып дейт.
Манасты көстөп саяла дейт.

2425 Көк-доскоктуң астында
батыр тууган Манаска
жете койип жатып дейт.
Кайнатма кара дарыны
кайыгып куйду жараты.

2430 суртмо кызын дарыны
суртуп койду Манаска.
Мекеттеги Кан кожо
жете койду Манаска.
Күн он эки болгондо

2435 түн он эки болгондо,
жакшы болдуң, Эр Манас!
Айлана карасаң,
олгон экен кырк чоро!
Анда айттың, Эр Манас:

2440 "Жангыс кантүп жүрөйм,
Жасагандан тилейм,
Жасагандан жар болсо,
жам оолуйа калдосо,
кырк чоромду тилейм!"

2445 Атка минип кетти дейт,
Меккеге барып жетти дейт.
Меккеге жетти элик,
жетти эликке сийинди,
төгрөктүн төрт бурчун

2450 төрт айлана кыдырды:
"Кылбаганым жог эле
жангыс кантүп жүрөмүн?
Жасагандан жар болсо,
жам оолуйа калдосо,

2455 кырк чоромду тилеймин!"
Жер астын да кирбеген,
Эр Назар тийген кыл экен,
Кудай кылган эр экен:
кырк чоро турду, тирилди!

2460 "Манастай эрте баралы!" деп,
атка минип кетти дейт,
Меккеге барып жетти дейт.--
Каныкей үйүндө жатып,
түндө түштү хорду дейт.

2465 "Батыр төрөм келди!" деп,
"Баштагыдай болду!" деп,
"Бүлкүшөктүн тартым!" деп.
"Эңген-эси биик бос ордого
кабылан Манас келди!" деп,

2470 "Как төрүмөн бишымда
болот ого жатып!" деп,
"Койнума катып алдым!" деп.
"Бу кемеле болот?" деп.
"Түшүмдү киме айтам?" деп.

Үйдө откан Кантөй
көзүндө билер дейт,
Кан Төмүрдөн алат дейт.
Манасты көстөп салат дейт.

Көк-доскоктуң астында
батыр тууган Манаска
өтө келип чарты дейт,
Кайнатма кара дарыны
кайыгып куйду карага:

сүлтмө кызын дарыны
сүлтүп койду Манаска.
Меккедеги Кан-кочо
өтө келди Манаска.
Күн он эки болгондо

түн он эки болгондо,
чансы болдуң, Эр Манас!
Айлана карасаң,
үлгөн экен кырк чоро!
Анда айттың, Эр Манас:

"Чангыс кантүп жүрөйм,
Часагандан тилейм,
Часагандан жар болсо,
чан оолуйа калдосо,
кырк чоромду тилейм!"

Атка минип кетти дейт,
Меккеге барып өттү дейт.
Меккедеги чөтү эшк,
өттү эшке сийди.
төгрөктүн төрт бурчун

төрт айлана кыдырды:
"Калбаганым чоң-өтө
чангыс кантүп жүрөмүн?
Часагандан жар болсо,
чан оолуйа калдосо,

кырк чоромду тилеймин!"
Чөр астын да кирбеген,
Эр Назар тийген кыл экен,
Кудай кылган эр экен:
кырк чоро турду, үрилди!

"Манастай эрте баралы!" деп,
атка минип кетти дейт,
Меккеге барып өттү дейт.--
Каныкей тийгенде чарты,
түндө түштү көрдү дейт.

"Батыр төрөм келди!" деп,
"Баштагыдай болду!" деп,
"Бүлкүшөктүн тарты!" деп.
"Эңген-эси биик бос ордого
кабылан Манас келди!" деп,

"Как түрүмөн башымда
болот өгө чарты!" деп,
"Койнума калып алдым!" деп.
"Бу кемеле болот?" деп.
"Түшүмдү киме айтам?" деп.

Үйдө калган Каныкей
ичине доғуна, билмисти буму,
Кан Төмүрүн илени алып.
Манас'a гөтүрүп верейим деди.

Көк-доскок'ун алтында
баһадир доған Манас'a,
yetişip geldi.
Kaynannuk'ka kara ilacı
kaynattı sūrttı yacaya;

sūrtilecek kızıl ilacı da
sūrttı Manas'a.
Mekke'deki Kan-kocu,
yetişip geldi Manas'a.

On iki gün geçince,
on iki gece olunca
'ybeğin Er Manas!
Aylana bakınca
kırk yiğit öbaşğı!

O zaman dedin ki Er Manas:
"Yalnız nasıl yaşayayım?
Yaratana yalvarayım,
Yaratana'ın yar olursa,

tüm evliyalar yardım ederse,
kırk yiğidimi geri isteyeyim!"
Atına binip gitti,
Mekke'ye varıp girdi.

Mekke'nin yedi kapısında,
her kapıda dua etti,
Mekke'nin dört bucāğına
dört defa dolaşu:

"Yapmadığım iş kalmadı,
şimdi nasıl yalnız giderim?
Yaratana hana yar olursa,
tüm evliyalar yardım ederse

kırk yiğidimi geri istiyorum!"
Hiç yer altına girmemiş olsa da
Er Nazar'ın sevdiği bir kıldı,
Allah'ın yaratağı bir erdi:

kırk yiğit kalktı dirildi!
Er Manas'a gidelim diye,
atlara binip çıktılar,
Mekke'ye varıp girdiler.

Kanıkçı evleydi.
gece bir rüya görmüştü.
"Bahadır efendim geldi,
işler eskisi gibi oldu,
bana sarıldı!" dedi.
"Büyük kapılı ak saraya
kaplan doğan Manas girdi!" dedi.
"Benim efendim'in başında
çelikten bir ege vardı,
alıp koyunuна attım onu!
Bu ne demek olsa gerek!
Rüyamı kime söyleyeyim?"

- 2475 'Ак соок кандын баласы
Алтынайга барайт!
Ак сөктүн баласы
акыл-минеа жорур!' деп.
Бети-колун жууат дейт.
- 2480 бе-дээрет жүсүн арчып дейт,
басып келди Канкей,
Алтынайга айтты эле.
Алтынай туруп мыны айтат:
'А Канкей, эжеке,
- 2485 башыңа айдар тууганы.
батыр терең турбайбы?
Ай атыла күн тууса,
о кырк чоро турбайбы?
Энген-эеси байк бос ордо
- 2490 октейтип тынч салган соң,
батыр терең келсини,
балкып хатың канганы.
Обоодан бос турумтай,
бос торгойду кармаса,
- 2495 Көзкамандын беш уулу
батыр терең өлтүрөт!
Как төрөнүн башына
болот өгө жатканы
бойуңа эркек
бала бүтүптүр!-
- 2500 Жөлөнүш сары кер'экеп,
көк жал тобот борү экен,
атасынан артык эркеп!
Атасы аны коргон соң,
Ак-куланы тойуна
- 2505 сойгон экен турбайбы?
Жаңгыс мерсет болду!' деп,
'Тай-буурулду миниптир,
төгөрөктүл төрт бурчун
бүтүздөн жорук салыптыр!
- 2510 Копур-бай-минен салышып,
Жолтой-минен кармашып,
Капырдын камы Нез-кара,
апы-минен кармашып
жаткан экен турбайбы?"
- 2515 Кабилал Тентек келди дейт,
кайтып келди Мекеден.
Көзкамандын балдары.
Капыр Калмак өлтүрдү.
Капыр өлүп калган соң,
- 2520 кайта желип келген соң,
Ай-кандын кызын Алтынай,
аны көрүп: анган соң,
кабылан тууган Эр Манас
жанындагы Албарсты
- 2525 кармап ашы сабылап,
сууруп алды кабынан
жетип чаап ирерце,

- 'Ак сөөк кандын баласы
Алтынайга барайт!
Ак сөктүн баласы
акыл-минеа жорур!' деп.
Бети-колун жууат дейт.
be-deeret жүсүн арчып дейт,
basyp keldi Kankey,
Altynayga aytty'ele.
Altynay turup miny aytat:
'A Kankey, ežeke,
başyña aydar tuuğam,
batır tērēñ turbayby?
Ay aŭıla kün tuusa,
o kirk čoro turbayby?
Engen-eesi bayk bos ordo
okteytiťp tynč salğan soñ,
batır tērēñ kelgini,
balkap xatyn kanğam.
Oboodan bos turumtay,
bos torğoydu karmasa,
Közkamandın beş uulu
batır tērēñ öltüröt!
Kak tērönün başyna
bolot ögö catkan
boyuñña erkek
bala бүтүптүр!-
- 2500 Cölönüş sarı ker'eken,
kök jal tobot börü eken.
atasınan artıq er eken!
Atası anı korgon soñ,
Ak-kulanı toyuna
soyğon eken turbayby?
Cañğıs mérsset boldul!' dep,
'Tay-buuruldu miniptir,
tögöröktün tört burçun
bütündön joruk sal-ptır!
Kopır-bay-minen salışıp,
Cofoy-minen karmasıp,
Kapırdın kamı Néz-kara,
anı-minen karmasıp
catkan eken turbayby?"
- 2515 Kabilan Téntek keldi deyt,
kayıp keldi Mékeden.
Közkamandın baldarı,
Kapır Kalmak öltürdö.
Kapır ölüp kalğan soñ,
kayta celip kelgen soñ.
Ay-kandın kızıñ Altınay,
anı körüp: alğan soñ,
kabilan tuuğan Er Manas
canındağy Albarsı
karmap aldı sabınan,
suurup aldı kabınan
cetiťp čaap irerde,

- Asıl hanın çocuğı,
Altınay'a gideyini!
Asıl hanın çocuğın,
akıl ile yorar bunu!" dedi.
Elini yüzünü yıkayıp,
reharat alıp yüzünü silip
çıkıp geldi Kankey,
Altınay'a aıdattı.
Altınay şunu dedi:
"A, Kankey kardeşçigim,
başına aydır doğman
haladır eferdinc delaket değil mi?
Ay ışığında güneş doğması
kırk yigide delaket değil mi?
Kası büyük ak çadırı
eğilip çıktığın vakit,
bahadır efendin geldiği vakit,
akar gibi yarıp kalmıştı.
Havadan buz atınca eğer,
şu hoz kılancı tutmasaydı,
Közkaman'ın beş oğlu,
bahadır efendini öldürmüştü!
Efendinin başında,
duran çelik ege ise,
karnında bir erkek çocuk
otuyor, demektir!
Yamağdaki dağ çaylağı imiş,
kır yeleli erkek kurt inmiş,
atasından da güçlü bir er imiş.
Atası onu görünce,
Ak-kula atı ziyafette
kestirmez mi? -
Biriçik çocuğın oldu diye
Tay-buurul'a binip,
daircein dört yanını,
alfa dolaşacaktır o'
Konur-bay'la çarpışıp
Cofoy ile güreşip
kafirin hanı Nez-kara
onunla da güreşip
durmayacak mı o?"
Ateşli can bu kaplan geldi şimdî,
Mekke'den döndü.
Közkaman'ın çocuklarını
kafir Kalmukları öldürdü.
Kafir Kalmuklar ölünce,
o da dönüp gelince,
Ay Han'ın kızı Altınay',
onu görünce,
kaplan doğan Er Manas
yanındaki kızı Albars't,
yakaladı sapından,
çekip sıyırdı karnından,
tam savuracağı vakit

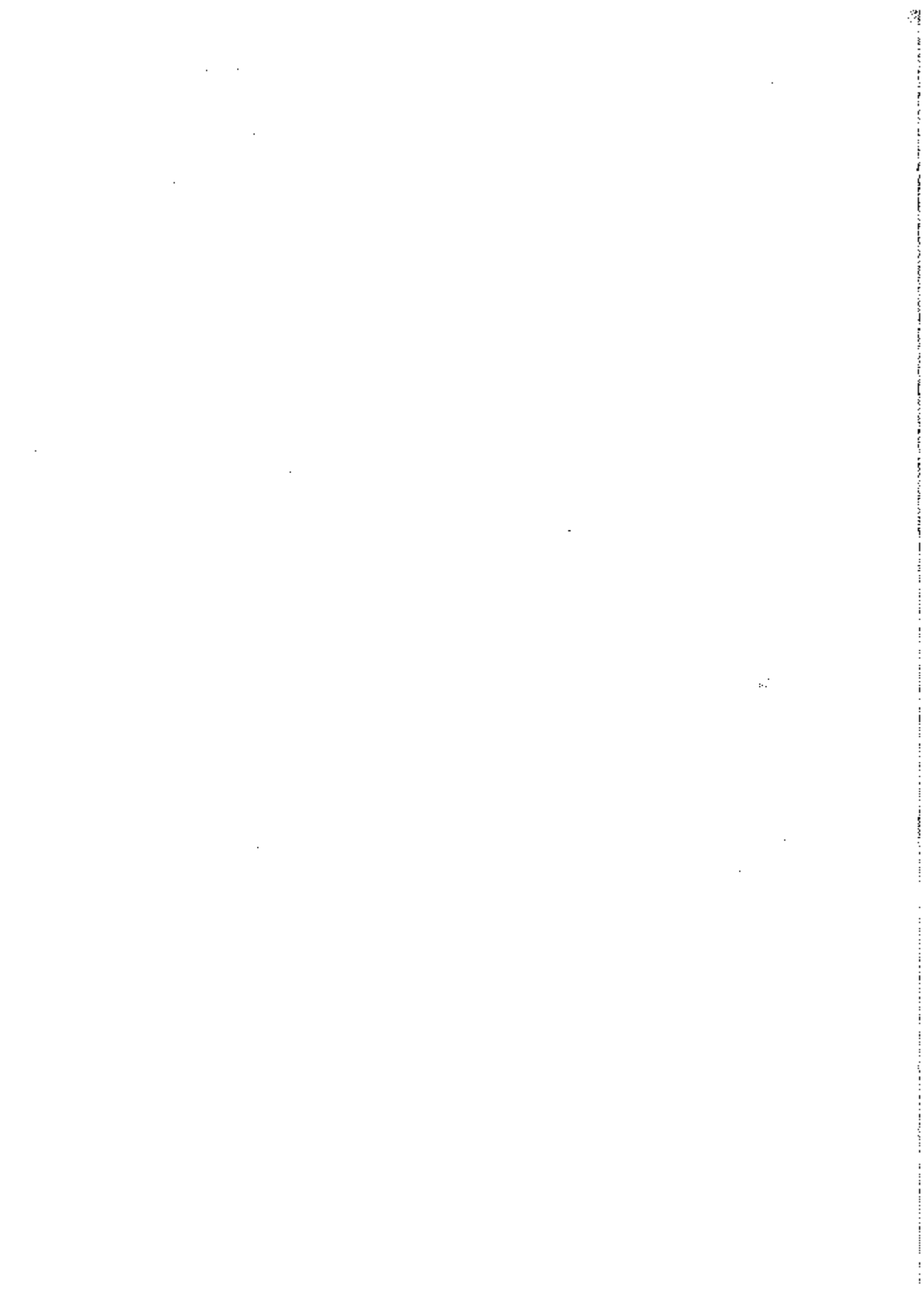
ырмай алдың. Кымыкый:
 "Ахай, төрөм, не болдуң?
 2538 Алтай толгон Каймактан
 аны чап алганда,
 оңжологон кара бет
 мындай кесип көрсөң!
 Токто, төрөм, күн жаркын.
 2539 сен кеткөң, көп болду, төрөм,
 жыл он эки ай болду, төрөм!
 Сагынгандан саргардым, төрөм,
 жапым жамап кыйналды, төрөм!
 экин көсүң кеткенде, төрөм,
 2540 көрбөгөн да көр болду, төрөм!

karmay aldin, Kamyky;
 "Ahay, töröm, ne bulduñ?
 Altay tolğon Kaimaktan
 anı çap alğanda,
 oñjoloğon kara bet-
 nından kesiñ kōrösñ!
 Tokto, töröm, kün çarkin,
 sen kētkeli, kōp boldı, töröm,
 yıl on eki ay boldı, tō. öñ!
 Sağınğandan sarğardım, töröm,
 çamı çaman kıynaldı, töröm!
 Sēnin kōsōñ kētkende, töröm,
 kōrbōğōñ da kōr boldı, töröm!

tarman onı kamykey;
 "Aman efendim, ne yapıyorsun?
 Altay'ı dolduran Kaimakları
 kırıp geçirdiğinde
 ganiyet alınıpşan zavallı kadını,
 buraak yaşasın!
 Duz, gün ışığı, efendim,
 sen gideli çok oldu, efendim,
 on iki ay oldu, efendim!
 hasretinden sarardım, efendim,
 çok çektim, efendim,
 gözlerin beni görmeyeli, efendim,
 gözlerim kör oldu, efendim!"

Semeteý'in Ak-kul'a'ya kavuşması / Semeteýdin Ak-kulaga coguluşu / Семетейдин Ақ-кулага жогулугу

SEMETEY'IN DOĞUŞU

- 1 Ак-кула арыган экен,
Манас-кан кырыган экен.
Каныкейдин алганы
отуз эки жыл болгон экен,
5 Боюма бүткөн баласым
жетп ан бүткөн экен.
Оормо жаткан Ор Манас
кырк чоросун чакырды:
'Каныр-минен Бусурман, чором,
10 калчап алган кырандар, чором,
эли-минен журтунан, чором,
эчкен алган эрендер, чором!-
Атаңарым айдаган, чором,
айдап бир калып жедирткен, чором,
15 сүрөртүрүм айдапкан, чором,
сүрдүрүп калып жедирткен, чором,
атасынын торүндө, чором,
ач билектен сайдырган, чором,
намысты колдон тайдырган, чором,
20 кан баласы Каныкей, чором,
жет'ай боюма
бүтүптүр, чором!
Эл көрө'лөк бок эле, чором,
жүз көрө'лөк жап
эле, чором.
Уктап бир жасса, ойдогун, чором,
25 ыйлап бир жасса, сараткан, чором,
көсүңүн кырып сала жүр, чором!
Жаза бир айым кыс болсо, чором,
жерин бир таап бергилер, чором!
Байдын бир ууду Бакайым, чором,
30 керес бир кыбы уктуубу, чором,
кемени бир тонум баштаганбы, чором?
Ааландан элиң өтөмүн, чором,
ак камышым орунтур, чором,
кан камышым камданган, чором!
35 Кан баласы Каныкей, чором,
жээ көрбө чач ооруйт, чором,
жыргыла көрбө бети ооруйт, чором!
Асылың болсо, көрөрсүн, чором,
азабың болсо, тартарсың, чором!
40 Абеке, Көбөш, эки уул, чором,
айткан бир көп уктуубу, чором?
Астыма даяр кылдыбы, Бакай?
Энди баш-аягың тартыңар, Бакай!
- Ak-kula arıgan éken.
Manas-kan kırıgan éken.
Kanıkeýdin algan
otuz éki yıl bolǵon éken.
boyuna bútkón bulasın
céti ay bútkón éken.
Oormo jatkan Ór Manas
kırk çorosun çakırdı:
'Kıpır-minen Busurman, çorom,
kalçap alǵan kırandar, çorom,
éli-minen cırtundan, çorom,
ékeçp alǵan érender, çorom!-
Atandarım aydap, çorom,
aydap bir kalıp cédirtken, çorom.
sürörtürüm aydatkan, çorom,
sındırıp kalıp cédirtken, çorom,
atasının órındó, çorom,
aç bilekten saydıǵan, çorom,
namıstı koldon taydıǵan, çorom,
kan balası Kanıkeý, çorom,
céti ay boyuna
bútpútır, çorom!
Él kóró'lók bok éle, çorom.
júz kóró'lók çap
éle, çorom.
Uktap bir cassa oyǵoǵun, çorom,
aylap bir cassa saratkan, çorom,
kösünün kırıp sala cır, çorom!
Caza bir ayım kıs bolso, çorom,
çerın bir taap berúiler, çorom!
Baydıń bir udu Bakayım, çorom,
kérés bir kábıa ukıubı, çorom.
kémın bir tonum baştaǵıba, çorom!
Aalandan éadı ótömin, çorom,
ak kamışım orup-ur, çorom,
kan kamışım kamdanǵın, çorom!
Kanı balası Kanıkeý, çorom,
çay kórbó çaç oortıt, çorom,
çırıla kórbó bétı oortıt, çorom!
Asılıń bolso, kórörsün, çorom.
azabılı bolso, tartarsın, çorom!
Abéke, Köböş, éki uul, çorom,
aytkan bir kóp ukıubı, çorom?
Astıma dayar kıldıba, Bakay?
Éndı baş-ayaǵın tartıñar, Bakay!
- Ak kula zayılanıǵı,
Han Manas ihıyarlanıǵı.
Kanıkeý'i alab,
otuz éki yıl olmuǵı.
karmındaki çocuǵe da
yedı ayı hitimıǵı.
Manas hasta yastıyordı,
kırk yığdıńı çağırdı:
'Kafir ile mısılmanandan, yığıtlarım,
tek tek seçıdınız hep, yığıtlarım.
il ile yurıtan, yığıtlarım.
seçitıp alıuan erler, yığıtlarım!
Develeri sürdürüp, yığıtlarım.
gelin hediyesi verdirttim, yığıtlarım,
çekici hayvan gönderip, yığıtlarım,
gelin hediyesi verdirttim, yığıtlarım,
babasının baş kögesinde, yığıtlarım,
çıplak bileǵımı kestı, yığıtlarım,
namusunu temizledi, yığıtlarım,
han kızı Kanıkeý'in, yığıtlarım,
karmında yedi aylık çocuk var,
yığıtlarım!
il görmedi, henüz bir hiç, yığıtlarım,
düşman görmedi, henüz
çok genç, yığıtlarım,
uyursa uyandırın, yığıtlarım,
aǵırsız teselli edin, yığıtlarım,
gözünün kirini yıkayın, yığıtlarım!
Yavrum kız olursa, yığıtlarım,
bır yer bulup verin, yığıtlarım!
Bay ın tek oǵlu Bakay'ın, yığıtlarım,
vasiyetimi duyurın mı, yığıtlarım,
kefenimi biçtin mi, yığıtlarım?
Alemden artık geçeyorum, yığıtlarım,
ak kamışım koparıyor, yığıtlarım,
han kahını hazırların yığıtlarım!
Han kızı Kanıkeý, yığıtlarım,
saçını gözmesin, acı, yığıtlarım.
yüzünü yırtmasın, acı, yığıtlarım!
Adil olun, iyı olursunuz, yığıtlarım,
haksızlıkta azap var, yığıtlarım!
Abeke, Köböş, éki oǵul, yığıtlarım,
sözünü duyduunuz mı, yığıtlarım?
Afiluǵını yapınız mı, Bakay?
başını ayaǵını çekin, Bakay!

- Жааыттыт уулу жаш Манас
45 Ааламдан өмдү өтү дейт,
байды: бир уулу бу Бакай
ак камышты салды дейт,
тоодой болгон Манасты
алып барып койду дейт.
- 50 Кан баласы Каныкей
өмдө конуп кайтат дейт:
"Аркар бир жүрбөс
кыядан, төрөм,
атадан жаңгыс уядан, төрөм,
өкчөлөр жүрбөс кыядан, төрөм,
- 55 энелек жаңгыс уядан, төрөм!
Айына учкан кас элен, төрөм,
бер'акдан ас элеч, төрөм!
Жумуркадан ак элеч, төрөм,
бир жатындап так элен, төрөм!"
- 60 Аты бир жакшы, ай жаркып, төрөм,
алтындап тарткан сыр жебем, төрөм,
астында агач бир болсо, төрөм,
күмүштөн тарткан кыр
жебем, төрөм,
көүшдө күйөрүн болсо, төрөм!
- 65 Астында жалын болсоңу, төрөм,
аркада куйрук болсоңу, төрөм!
Кан баласы Каныкей
жайып салды чаштарип,
бууш салды бөлдөрүн!
- 70 Кан баласы Каныкей
жартып салды беттерип!
Коргон күнүн кол алды,
ичкеп суун сел алды!
Жахталаган уулу Жам Манас
- 75 бу Таластын бойунда,
Сулпукордун озондо
алып барып койду дейт.
Жети айдын сегис ай
өмү болуп калды дейт,
- 80 сегис айдын тогуз ай
өмү болуп калды дейт.
Жакып-бай арам кул
Мөңдө-байны жиберет.
Каныкейге айтты дейт:
- 85 "Ат өлсө, сооры көрсө!" дөгү'ди,
"Ага өлсө, өңсө көрсө!" дөгү'ди!
Кан баласы Каныкей
Эр Манастан калды дейт.
Акыл-мыл тууган Абекө,
- 90 колдок тууган ол Көбөш:
Эр Манастын киши:
жа Көбөшкө тийеби,
жа Абекөгө тийеби?
Сүгөнтүдө тийсин!" дейт.
- 95 Кан баласы Каныкей

Cakırtın uulu Caş Manas
Aalamdan ömді өтү дейт,
Baydın bir uulu bu Bakay
ak kamıştı saldı дейт,
tooday bolğon Manastı
alıp barıp koydu дейт.
Kan balası Kanıkéy
ömdi konıp kaitat дейт:
"Arkar bir cürbös
kıyadan, töröm,
atadan cañğıs uyadan, töröm,
öçkölör cürbös kıyadan, töröm,
éneleñ cañğıs uyadan, töröm!
Ayfana uçkan kas éleñ, töröm,
ber'aradan as éleñ, töröm!
Cumurkadan ak éleñ, töröm,
bir jatından tak éleñ, töröm!"

Atı bir cakşı, ay cakın, töröm,
altından tartkan sır cëhem, töröm,
astında ağañ bir bolso, töröm.
kümüştön tartkan kır
cëhem, töröm,
küşdö küyörün bolso, töröm!
Astında calın bolsoñu, töröm,
arkaıda kuyruk bolsoñu, töröm!"

Kan balası Kanıkéy
cayp saldı çaştarıp,
buuş saldı belderin!
Kan balası Kanıkéy
cırıp saldı betlerin!
Körgön künün köl aldı,
içken suun sel aldı!
Cakırtın uulu Caş Manas
bu Talastın boyunda,
Sulpuğordun özöndö
alıp barıp koydu дейт.
Cetin aydan segis ay
ömi bolup keldi дейт,
segis aydan toğus ay
ömi bolup keldi дейт.
Cakıp-bay aram kul
Möñdi-baynı ziberet.
Kanıkéyge ayttı дейт:
"At ölsö, soorı kères!" dögü'di,
"Ağa ölsö, öñcö kères!" dögü'di!"

Kan balası Kanıkéy
Er Manastan kaldı дейт.
Akıl-men tuğan Abeké.
küdök tuğan ol Köböş
Er Manastın inisi:
ca Köböşkö tiyebi,
ca Abekége tiyebi?
Sügöntüdö tiysin!" дейт.
Kan balası Kanıkéy

Cakıp-bay oğlu genç Manas
alemden artık göçmüştü,
Bay m tek oğlu Bakay
ak kamış oraya koydu,
dağ gibi yüce Manas'ı,
alıp görürüp, gömdüler.
Han çocuğu Kanıkey,
şimdi ağlayarak:
"Dağ kaçuncun yürümediği
kıyadan, efendim,
baba yuvasını biriciği, efendim,
keçiler yürümez kıyadan, efendim,
ana yuvasının biriciği, efendim!
Etrafında uçan kaz idin, efendim,
babanın biriciği idin, efendim!
Yumunadan ak idin, efendim,
ana karnında tek idin, efendim!
Adı güzel, ay ışığı, efendim,
altından yapma ilizim, efendim,
bir ağabeyin olsaydı, efendim,
gümüşten yapma
filizini, efendim.
küçük erkek kardeşin olsaydı, efendim!
Önüde bir yele olsaydı, efendim,
arkanda bir kuyruk olsaydı, efendim!"

Han çocuğu Kanıkey,
saçlarını gözde artık,
beline sımsıkı sarıdı!
Han çocuğu Kanıkey
yüzünü yırtıyordu hep!
Günleri göz yaşıyla gül oldu,
bütün suyunu sel aldı!
Cakıpın oğlu genç Manas:
Talas suyunun boyunda.
Sulpuğor dağı başına
alıp götüürüp gömdüler.
Yedinci ayın sonunda,
sekizincisine girince,
sekizinci ay bitip de
dokuzuncu aya girince,
Cakıp-bay bu haram kul
Möñdi-bay'ı gönderip,
Kanıkey'e dedirtti ki:
"At ölse posta mıcra kalır,
ağabey ölse yenge mıcra kalır!
Han çocuğu Kanıkey
Er Manas'tan ayrı kaldı.
Akıllı doğan Aheke
hödük doğan o Köböş de
Er Manas'ın küçük kardeşleri:
Köböş'ü mi alacak o,
yo csa Aheke'yi mi?
Kimi severse onu alsın!"

Han çocuğu Kanıkey,

бу көп үгүн айылды:
 'Абеке, Көбөш арамдын
 айтар кеби бу эмес.
 Манастан калган катындын
 100 утар кеби бу эмес!
 Манас бир төрөм өткөндө,
 жет'ай боломда калд'эле,
 жети айдан сегиз ай
 эми болуп келиптир,
 105 сегиз айдан тогуз ай
 эми болуп келиптир!
 Жаза бир тайым кыс болсо,
 отко салып күйгүзөм,
 сууга салып агызам:
 110 андан кийн тийемин!
 Менин балам уул болсо,
 тиймек турмак сыйбаймын!
 Шундай деп жооп жиберди.
 Каныкейдин катында
 115 Шооруктун кысынын
 Акылайдын айлы турду.
 Акылайга барды Мөңдү-бай,
 Жакыптын жебиз айтты дейт:
 'Шооруктун кысы Акылай-
 120 "Ат өлсө, сооры керес!" дөчү"ди,
 "Ага өлсө, жеңе керес!" дөчү"ди!
 Акыл-мен тууган Абеке,
 кодок тууган ол Көбөш
 Эр Манастын иниси:
 125 кимисине тийесин?
 Жа Көбөшкө тийеби,
 жа Абеккеге тийеби? -
 "Сүтөнүнө тийсин!" дейт!
 Шооруктун кысы Акылай айтат:
 130 "Балалуу катын бар болсо,
 баласын эркектейт.
 Баласы жок мен байкуш-
 акыл-мен тууган Абеке
 астыртын келип кессен де!"
 135 Көк ала сакал Мөңдү-бай
 Жакып-байга барды дейт,
 Жакып-байга айтты дейт:
 'Кан баласы Каныкей
 шундай деп жооп жиберди:
 140 "Бу Манасым өткөндө,
 жет'ай боломда бар эле:
 жети айдан сегиз ай
 эми болуп келди", дейт,
 "сегиз айдан тогуз ай
 145 эми болуп келди" дейт.
 "Жаза бир тайым кыс болсо,
 отко салып күйүзөм,
 сууга салып агызам:
 андан кийн тийемин!

бу көп үгүн ытала:
 'Abeké, Köbös aramdın
 aytar kébi bu émes,
 Manastan kalğan katındın
 ugar kébi bu émes!
 Manas bir töröm ötköndö,
 cét'ay boyomda kald'эле,
 cét'i aydan ségis ay
 émi bolup kélip tir,
 ségis aydan toğus ay
 émi bolup kélip tir!
 Caza bir tayım kys bolso,
 otko salıp küygüzöm,
 suğa salıp ağızam:
 andan kiyn tiyemin!
 Ménin balam ul bolso,
 tiymek turmak sıybaymın!
 Şunday dep coop ciberdí.
 Kanıkéydín katında
 Şooruktun kısınnın
 Akalaydın ayılı turdu.
 Akalayğa bardı Měñdi-bay,
 Cakıpın kėbın aytı deyt:
 'Şooruktun kısı Akılay-
 "At ölsö, soori kérés!" döçü"di,
 "Ağa ölsö, cəñe kérés!" döçü"di!
 Akıl-men tuğan Abeké,
 ködök tuğan ol Köböş
 Ér Manasın inisi:
 kimisine tiyesin?
 Ca Köböşkö tiyebi,
 ca Abekéğe tiyebi? -
 "Sügönünö tiysin!" deyt!
 Şooruktun kısı Akılay aytat:
 'Balaluu katın bar bolso,
 balasın erkekeyt.
 Balası cök men baykuş-
 akıl-men tuğan Abeké
 astırtın kėlip kėssin de!"
 Kök ala sakal Měñdi-bay
 Cakıp-bayğa bardı deyt,
 Cakıp-bayğa aytı deyt:
 'Kan balası Kanıkéy
 şunday dep coop ciberdí:
 "Bu Manasım ötköndö,
 cét'ay boyomda bar эле:
 cét'i aydan ségis ay
 émdi bolup keldi", deyt,
 "ségis aydan toğus ay
 émdi bolup keldi" deyt.
 "Caza bir tayıp kys bolso,
 otko salıp küygüzöm,
 suğa salıp ağızam:
 andan kiyn tiyemin!

banu igitip ağıadı:
 "Ne Abeké, ne Köböş
 böyle haram şeyler demesimler,
 Manas'tan kalan bir kadının
 duyacağı sözler değil bu!
 Biricik efendim Manas öldüğünde,
 yedi aylık gebe idim,
 yedinci aydan sonra
 sekizinci ay oldu,
 sekizinci aydan sonra
 dokuzuncu ay oldu!
 Doğan çocuk kız olursa,
 ateşe atıp yakarım,
 suya arar da boğarım,
 sonra hiriyle evlenirim!
 Çocuğum oğlan olursa,
 kimseyle evlenmem ben!"
 Onlara böyle cevap verdi.
 Kanıkey'in karısında
 Şooruk'un kızı
 Akılay'ın çadırlı kurulmuştu.
 Mendi-bay Akılay'a gitti,
 Cakıp'ın söylediklerini anlattı:
 "Şooruk'un kızı Akılay!
 Derler ki "At ölse postu miras kalır!
 Ağabey ölse yenge miras kahr!"
 Akıl doğan Abeké,
 bir ködök doğan Köböş.
 Manas'ın küçük kardeşleri;
 hangisiyle evlenecek?
 Köböş'e mi gidecek,
 Abeké'ye mi gidecek?
 "Kimin severse onu alsın." dediler."
 Şooruk'un kızı Akılay dedi ki:
 "Oğlu olan her kadın,
 oğlanı bir er yetiştirir.
 Çocuğu olmayan ben baykuş,
 akıllı doğan Abeké'ye söyle,
 gelsin benimle evlensin, de!"
 Mavi sakallı Mendi-bay
 oradan Cakıp-bay'a gitti.
 Cakıp-bay'a dedi ki:
 "Han çocuğu Kanıkey,
 söyle cevap günderdi:
 "Manasım öldüğü vakit,
 yedi aylık gebe idim,
 yedi ay bitti sonra da,
 şimdi sekizinci ay oldu,
 sekizinci ay da bitti,
 şimdi dokuzuncu ay oldu.
 Kız doğuracak olursam,
 ateşe atıp yakarım,
 suya atıp boğarım,
 sonra evlenirim!"

- 150 Эркек бир мерсет бу болсо,
Абеке, Көбөш араңга
таймаса бир турмак сыйбайм!" дейт.
Шооруктун кысы Акылай
үйүнө мен түшкөмүн,
155 түшүп туруп айткамын.
Шооруктун кысы Акылай
кебимди угуп айтты дейт:
"Акыл-мен тууган Абеке
астырттып келип кесем!" дейт.
160 Мынаны келип уккан соң,
акыл-мен тууган Абеке:
'Барсам, барайн!' деп айтты.
Күүгүм кирди, күн батты,
кап карайып эп жатты;
165 акыл-мен тууган Абеке
эми атка минди дейт,
Шооруктун кысы Акылай
кобуна келип жатты дейт.
Шооруктун кысы мыны айтат:
170 'Кан баласы Канкей
эркек бир тууп бу салса,
киндигин өзүм кесем', деп,
'кирин өзүм жууым!' деп,
'бу баланын оосына
175 кечес бир тыгып салайт!
Баланы бир өлтүрүп койбойт!
Күндөрдөн күнү ортту дейт,
кан баласы Канкей
он айлары бүткөндө,
180 алтындан ача, жес бакан
Канкей салып толготту,
баланын үнү барк этти,
баты жерге жарк атты.
Кан баласы Канкей
185 бала тууп салган соң,
Шооруктун кысы Акылай
жүгүрүп кетип кирди дейт.
'Киндигин өзүм кесем', деп,
'кирин өзүм жууым', деп.
190 'баланы көрө койом!' деп.
Багды-дөбөлөй байбиче
эркегин-уртачасын билгиспей
ала катты төрүнө.
Шооруктун кысы Акылай:
195 'Бирин бала туугансын,
бирин ала качкансын.
баланы мaa көрсөтпөй!
Тарынып кетип калды.
Тарынып кетип калганда,
200 Канкей туруп айтат дейт:
'Айпалайн энеке,
эркек бирб' экен баланы?
Бийкеч бирб' экен баланы?"
- Erkek bir merset bu bolso,
Abeké, Köbös arañga
taymasa bir turmak siybaym!" déyt.
Şooruktun kısı Akılay
üyünö men түşkömün,
155 түşүп туруп айткaмın.
Şooruktun kısı Akılay
kebinidi угup айтты déyt:
"Akıl-men tuğan Abeké
astırttıp kélip késsin!" déyt.
160 Munın kébin nıkkan soñ,
akıl-men tuğan Abeké:
'Barsam, barayn!' dep айтты.
Küügüm kirdi, күn battı,
kap karayıp ep жатты;
165 akıl-men tuğan Abeké
émi атка mindi déyt,
Şooruktun kısı Akılay
koyuna kélip жатты déyt.
Şooruktun kısı munı айтат:
170 'Kan balası Kanıkéy
érkek bir tuup bu salsa,
kindig'in ózüm késem', dep,
'kirin ózüm жууым!' dep,
'bu balanın oosına
175 kéhes bir tuğın salayn!
Balanı bir óltürüp koyoyın!
Kündördön күнү орттa déyt,
kan balası Kanıkéy
on айлaры бүткөндө,
180 altından ача, жес бакан
Kanıkéy салıp толготто.
balanın үнү барк этти,
batı жерге жарк атты.
Kan balası Kanıkéy
185 бала tuup салған soñ,
Şooruktun kısı Akılay
cüğüрүп kетип kirdi déyt.
'Kindigin ózüm késem', dep,
'kirin ózüm жууым', dep,
'balanı көрө koyom!' dep.
Bağdı-döölöt baybiçe
érkegin-urtacıсын билгиспей
ala катты төрүнө.
Şooruktun kısı Akılay:
195 'Birін бала tuуғансын,
birін ала качқансын.
balanı maa көрсөтпөй!
Tarınyıp кетип калды.
Tarınyıp кетип калганда,
200 Kanıkéy туруп айтат déyt:
'Aynalayn éneke,
érkek birb' éкен баланы?
Biyykeç birb' éкен баланы?"
- Çocuğuna erkek olarsa,
ne Köbös ne de Abeké,
hiç birivle evlenmem ben!"
Şooruk'un kızı Akılay'a
çıkıp sonra gittim ben.
Ona haber götürdüm, ben.
Şooruk'un kızı Akılay,
sözümө kulaq verip dedi ki:
"Akıllı doğan Abeké,
benimle gelip evlensin." dedi."
Bu sözü duyınca
akıllı doğan Abeké:
"Kalkıp ona güdcyim!" dedi.
Akşam oldu, güneş battı,
karamlık oldu il yattı,
akıllı doğan Abeké,
o zaman ata binerek,
Şooruk'un kızı Akılay'ın
gelip koyunına yattı.
Şooruk'un kızı dedi ki:
"Hanım kızı Kanıkey,
erkek çocuk doğurursa,
göbeğini ben keserim,
kırını kendim yıkayım.
bu çocuğun oosına,
bir paçavra tıkarım ben!
Çocuğu öldürürüm ben!"
Aradan günler geçti,
han kızı Kanıkey'in
gebeliği on ay oldu.
Altın çatallı bakır değneği koyup,
Kanıkey'in ağızı tırmışta,
çocuğun sesi viyakladı,
baş da çıkıp urak etti.
Han çocuğu Kanıkey,
çocuğu böyle doğurunca
Şooruk'un kızı Akılay,
koşa koşa güldi,
göbeğini ben keseyim, dedi,
kırını ben yıkayayım, dedi,
çocuğu hele görseyim, dedi.
Bağdı-döölüt baybiçe,
erkek mi kız mı bilmesin diye,
alıp bir bucağa kaçtı,
Şooruk'un kızı Akılay:
"Yalnız başına doğurtmuş,
yalnız benden sakladı onu,
yavımyo bana göstermedi!" dedi.
Darılıp çıkıp gitti.
Böyle darılıp gidince.
Kanıkey dedi ki:
"Ah sevgili anneciğim,
çocuğumuz oğlan mıdır,
çocuğumuz yoksa kız mıdır?"

- Эне корун айгы дейт:
 205 'Айналайн Канкей,
 а сүйүнчү, сүйүнчү!
 Жаңы тууган бу балам
 бир эркек болучу бу балам!
 Анда туруп Канкей:
 210 'Айналайн мазарым эне,
 бу уйкуңу таптайлы!
 Балага бопик кылбайлы!
 Балам келүшө баганы!
 Түн ортосу жеткенче,
 215 бүрө алды батаны,
 түн ортосу отхоцто,
 бүрө алып турду дейт.
 Картайган-ла Жакын-бай,
 Абеке-минен бу Кобон,
 220 үчөө кол курап чыкты:
 'Жаңы тууган батаны
 эртең бис өлтүрөбүс!' дейт.
 Таң агарып атканда,
 күн кызарып чыкканда,
 225 чабуул келе жалыры,
 Кан баласы Канкей
 жаңытууган батаны
 койнуна салып алды дейт,
 алтымыш жашар энесин,
 230 Багды-дөөлөт байбиче,
 колунан жетешип аңды,
 Алты-байдын аралга
 эми кырып кетти дейт.
 Манастын эки иниси
 235 Абеке, Кобон арам күн
 эми үйгө кирсе-де,
 Канкейди таппады.
 жана баланы таппады.
 Чамгарагын чакты дейт,
 240 чагып отко жакты дейт,
 керегесин кесті дейт,
 кесип отко жакты дейт!
 Үңкүр толгон үптөрүн,
 аны алып кетти дейт:
 245 ак куржунда булдарып,
 аны келип кетти дейт!
 Экиден калган улакты,
 курсакта калган чунакты
 найзадан калган электи.
 250 Манастап калган белекти
 Канкей-минен байбиче
 токойго алып кирип кетти.
 Ата качып кеткенде,
 бараткан эми жок,
 255 батанын тоо жок.
 Апта айтты: Канкей:
 'Эмди, эме, не дейсиң?

- Эне көрүп айтты дейт:
 'Айналайн Канкей,
 а сүйүңү, сүйүңү!
 Жаңы тууган бу балам
 бир эркек болучу бу балам!
 Анда туруп Канкей:
 'Айналайн мазарым эне,
 бу уйкуңа таптайы!
 Балага бопик кылбайы!
 Балам көзүлгө баганы!
 Түн ортосун өткөнгө,
 бүрө алды батаны,
 түн ортосу өткөндө,
 бүрө алып турду дейт.
 Картайган-да Чакып-бай,
 Абекé-минен бу Көбөш,
 үчөө кол курап чыкты:
 'Жаңы тууган батаны
 эртең бис өлтүрөбүс!' дейт.
 Таң агарып атканда,
 күн кызарып чыкканда,
 чабуул келе чам,
 Кан баласы Канкей
 жаңытууган батаны
 койнуна салып алды дейт.
 алумыш чагар энесин,
 Багды-дөөлөт байбиче,
 колунан өтөтөп алды.
 Алты-байдын аралга
 эми кирип кетти дейт.
 Манастын эки иниси
 Абекé. Көбөш арам күн
 эми үйгө кирсе-де,
 Канкейди таппады,
 чаң баланы таппады.
 Чамгарагын чакты дейт,
 чагып отко чакты дейт,
 керегесин кесті дейт.
 кесип отко чакты дейт!
 Үңкүр толгон үптөрүн,
 аны алып кетти дейт:
 ак куржунда булдарын,
 аны келип кетти дейт!
 Экиден калган улакты,
 курсактан калган чунакты
 найзадан калган электи.
 Манастан калган белекти
 Канкей-минен байбиче
 токойго алып кирип кетти.
 Ата качып кеткенде,
 батанын эли жок,
 батанын тоо жок.
 Анда айтты Канкей:
 'Эмди, эме, не дейсин?

- Иhtiяр багып деди ки:
 "Sevgili yavrum Kankey,
 sevin yavrum, çok sevin,
 yeni doğan bu çocuk,
 bu yavrucek oğlan!"
 Kankey de dedi ki:
 "Oh sevgili anneciğim,
 uyku arıyolalım biz,
 çocuğa besik yapmayalım,
 nöbetleşe bakalım bizi!"
 Gece yarısı yaklaşıca,
 birisi zeki çocuğu,
 gece yarısı geçince,
 öbürü tuttu çocuğu,
 ihtiyarlayan Çakıp-bay
 Abeké ile Köbös de,
 üçü asker topladılar,
 "Yeni doğan bu çocuğu,
 erkenden öldürüelim!" diye.
 Tan yeri ağarıp,
 gün kızarıp doğarken,
 savaşa başlamışlar,
 han çocuğu Kankey
 yeni doğan çocuğunu
 alıp göğsüne koydu.
 Alınışındaki annesi
 Bagdı-döölüt baybiceyi,
 elinden tutup götürdü,
 Altı-bay'ın çalılığına
 kaçıp ocaya saklandı.
 Macas'ın iki küçük kardeşi,
 Abeke, Köbös, harım kullar,
 onun evine girdiler,
 Kankey'i bulamadılar,
 çocuğu da bulamadılar.
 Bacayı parçaladılar,
 çakıp ateşe yakılar,
 pamaklığı da kırdılar,
 kırıp ateşe yakıldılar!
 Mağra dolduracak kadar
 mallarını alıp götürer,
 ak kurcundan paralarını
 alıp götürer!
 Keçiden kalan oğlağı,
 karında taşıdığı bu masamı,
 kargıdan kalan sancığı,
 Manas'tan kalan mirası,
 baybice ile Kankey
 alıp ormana girdi.
 Böylece kaçarken onlar,
 gidecekleri kimse yoktu,
 saklanacak dağ yoktu,
 Kankey sen dedin ki:
 "Şimdi sen ne dersin, anam?"

- Кайда барабыс, эне?
 Өкүл атам Карым-бай,
 260 Карым бир байга баралы!
 Этегин элек болду,
 женин-де желек болду!
 Карым-байга барбасак,
 кайша бис барабыс?" дейт.
- 265 Карым деген байынып
 олтурат деген жерине
 эмди барды катындар,
 олтырган деген жерине
 качып келип жаткенде,
- 270 көчүп кетип калыптыр.
 Көчүгүп көчүгөн чуркамы.
 Жолдо жүрүп кеткенде,
 кызыл мойначо бир музоо
 келип жатыр жолунда.
- 275 Каныкей аны кармады-
 сойоруна бычак жок,
 чагарыла чакмах жок,
 не кытарын билбеди.
 Анда ыйлап турганда,
- 280 өкүл атасы Карым-бай
 желип келип жатыптыр.
 Каныкей аны көргөндө,
 Карым-байды тааныганда,
 жалбарып туруп айтты дейт:
- 285 "Өкүл атам, сен айтам,
 Батыр Манас бу эрим,
 бу ааламдан өткөндө,
 Абеке, Көбөш арам кул
 мени "Алам!" деп келип.
- 290 Бу арамга тийбедим.
 Бу арамга тийбесем,
 Абеке, Көбөш арам кул
 менин үйүмө келгендик,
 чамгарагың чаккандыр,
- 295 чагып отко жаккандыр,
 керегемди кескендик,
 кесип отко чаккандыр!
 Эчкиден калган улакты,
 курсактан калган чунакты,
- 300 найзадан калган жалекти,
 Манастан калган бөлөктү
 алып бир качып беремин!"
 Өкүл ата Карым-бай
 Каныкейге айтты дейт:
- 305 "А Каныкей, Каныкей, ботом!
 Манастан калган баланы
 алып бир качып сен келсең,
 үйүмө сен кириспеңи.
 турар жерим бөр'албайм-
 310 сенми бир байың Манастан,
 анан бир көөнүм бек калган!

Kayda barabis, éne?
 Ökül atam Karım-bay.
 Karım bir bayğa baralı!
 Éteğin élek boldu,
 cöbün-de cölek boldu!
 Karım-bayğa barbasak,
 kayda bis barabis?" deyt.

Karım degen bayınım
 olmurat degen cérine
 émdi burdı katıudar.
 otırgan degen cérine
 kaçıp kélip cektende,
 köçüp kétip kalıptır.
 Köçülün kötüön cırladı.
 Cöldo cürüp kektende,
 kızıl moyıno bir muzoo
 kélip catur colunda.

Kanıkéy anı karmadı-
 soyoruna bıçak yok,
 çağarına çakmak yok,
 ne kılın bilbedi.
 Anda ıylap turğanda,
 ökül atası Karım-bay
 celiıp keliıp catur.

Kanıkéy anı körgöndö,
 Karım-baydı tanığanda,
 calbarıp turıp ayttı deyt:
 "Ökül atam, seni aytam,
 Batır Manas bu érim,
 bu aalamdan ötköndö,
 Abeké, Köböş aram kul
 méné "Alam!" dep keldi.
 Bu aramğa tiybedim.
 Bu aramğa tiybesem,
 Abeké, Köböş aram kul
 mênim üyümö kélgendir,
 çamğarağın çakkandır,
 çağıp otko cakkandır,
 keregemdi kékendir,
 késip otko çakkandır!
 Éckiden kalğan ulaktı,
 kursaktan kalğan cunaktı,
 nayzudan kalğan cekteki,
 Manastan kalğan bөлektı
 alıp bir kaçıp bérémin!"
 Ökül ata Karım bay
 Kanıkéyge ayttı deyt:
 "A Kanıkéy, Kanıkéy, botom!
 Manastan kalğan balanı
 alıp bir kaçıp sen kúlseñ,
 üyümö seni kirgispeym.
 turar cérdi bér'albaym-
 senin bir bayıñ Manastan,
 anan bir köönüm bek kalğan!

Nereye gidelim, anam?
 İsim babam Karım-bay var,
 bu Karım-bay'a gidelim!
 Éteğin eleğe dönmüş,
 yenin yulara dönmüş!
 Karım-bay'a gitmesek biz,
 nereye gidelim dersin?"
 Karım deriden beyin
 oturduğu yere doğru
 yollandı gımdı kadınlar.
 Oturduğu yere
 kaçıp geldiğinde kadınlar,
 oradan göçüp gitmişti o.
 Arkasından gitti bunlar
 Yolda gideken bınlar,
 kızıl boncuklu bir dana
 geliyordu bu yoldan.
 Kanıkey tuttu onu,
 kesmek için bıçak yok,
 vurmak için demir yok,
 ne yapacaklarını bilmediler.
 Öyle ağlaşıp dururken
 isim babası Karım-bay
 yol gibi koşup geliyordu.
 Kanıkey onu görünce
 Karım-bay'ı tanıınca,
 yalvararak dedi ki:
 "İsim babam seni çağırdım,
 bahadır Manas bu érim,
 bu alemden göçüp gitti.
 Abeke, Köböş, haram kullar,
 beni almağa geldiler.
 Bu haram kulları reddettim,
 onları reddettim diye,
 Abeke, Köböş, haram kullar,
 gelip evime girdiler,
 bacayı parçaladılar,
 çukup ateşe yakılar,
 parmaklığı da kırdılar,
 kırıp ateşte yakılar!
 Keçider: kalam oğlağı,
 karmında tışıdığı bu masum.
 kargıdan kalan sancağı,
 Manas'ın kalan mirası.
 alıp kaçtım hemen!"
 İsim babası Karım-bay,
 Kanıkey'e dedi ki,
 "Kanıkey, Kanıkey, yavrum,
 Manas'tan kalan çocuğu,
 kaçıp götürüyorsan,
 seni evime koymam ben,
 oturacak yer de vermem.
 senin beyin Manas'a
 pek dargım ben!"

- Бу мойнчомду сен туттуң,
мойнчомду сага бер' албайм!"
Өкүл ага Карым-бай
- 315 кызыл мойнчо бир музоо
колунан сууруп ашы дейт,
үйүнө айдап барды дейт.
Канкей кайта басты дейт,
байбичеге келди дейт:
- 320 "Айналайн мазарым, эне,
өкүл атам Карым-бай, эне,
кызыл мойнчо бир музоо, эне,
колунан сууруп ашы дейт, эне!
Байдын бир уулу Бакай, эне,
- 325 он дашынын кемирчек, эне,
оюн бир салды дед'эне, эне:
сон дашынын кемирчек, эне
Сулпукордун башында, эне,
төөгө салды дед'эне, эне!
- 330 Жүр Бакайга баралы, эне!"
Түнүн бир түндөй жүрдү дейт,
күнүн бир күндөй жүрдү дейт,
этеги өлөк болду дейт,
жеңи желек болду дейт.
- 335 Байдын уулу ол Бакай
үйүнөн чыгып келди дейт.
Минераты Көк-чолок,
Көк-чологун миниптир Бакай,
Сан төөнү жийе барыптыр Бакай.
- 340 Барып келген Бакайды
Канкей көрүп салды дейт,
Канкей келип айтты дейт:
'Салам айтак менде жок, Бакай,
алак бир алмак сенде жок, Бакай!-
- 345 Эчкиден калган улакты, Бакай,
курсактан калган
чупакты, Бакай,
пайзадан калган желекти, Бакай,
Манастан калган белекти, Бакай,
алып бир ханым келемин. Бакай!"
- 350 Байдын уулу ол Бакай
аттын башын бурду дейт,
оңу бир жерде турду дейт.
Канкейдин колунан Бакай
баланы сууруп алды дейт,
- 355 өдө бир карап чапты дейт,
оон бир түштү бу бала,
ыңгай карап бир чапты,
эңгип бир түштү бу бала!
Канкей-минен бу Чакан,
- 360 Байдын уулу бу Бакай
үчөө бир келип айлады.
Анда айтты Канкей:
'Абеке, Көбөң арам кул
малды катка салыпты.
- Bu moyngomdu sen tuttuñ,
moyngomdu sağa her' alhaym!"
Ökül ara Karım-bay
- kızıl moyngo bir muzoo
kolunan suurup aldı déyt,
üyünö aydap bardı déyt.
Kankéy kayta bası déyc,
baybiçege keldi déyt:
- "Aynalayn mazarım, éne,
ökül atam Karım-bay, éne,
kızıl moyngon bir muzoo, éne,
kolunan suurup aldı déyt, éne!
Baydın bir uulu Bakay, éne,
- on dahnın kémirçek, éne,
oyup bir saldı ded' éne, éne:
sol dahnın kémirçek, éne
Sulpukordun başında, éne,
töögö saldı ded' éne, éne!
- Jür Bakayğa baralı, éne!"
Tünün bir tündöy cürdü déyt.
kүнün bir күндөй cürdü déyt,
étegi ölek boldu déyt,
ceñi cëlek boldu déyt.
- Baydın uulu ol Bakay
üyünön çıǵıp keldi déyt.
Miner atı Kök-çolok,
Kök-çologun miniptir Bakay,
San töönü ciyp barıptır Bakay.
- Barıp kelgen Bakaydı
Kankéy körüp saldı déyt,
Kankéy kélip ayttı déyt:
'Salam aytmak mende cok, Bakay,
elik bir almak sende cok, Bakay!-
- Èçkiden kalǵan ulaktı, Bakay,
kursaktan kalǵan
çunaktı, Bakay,
nayzadan kalǵan cëlekti. Bakay,
Manastan kalǵan bëlekti, Bakay,
alıp bir қауıp kелемин. Bakay!"
- Baydın uulu ol Bakay
atın başın burdı déyt,
oñu bir cërde turdu déyt.
Kankéydin kolunan Bakay
balanı suurup aldı déyt,
ödö bir karap çaptı déyt,
oon bir tüştü bu бала,
ıǵıyp bir tüştü bu бала!
Kankéy-minen bu Çakan.
- Baydın uulu bu Bakay
üçöö bir kélip ayladı.
Anda ayttı Kankéy:
'Abéké, Köböş aram kul
maldı katka salıptı.
- Tutluğın şu danañı da
vermem sana danañı ben!"
İsim babası Karım-bay
kızıl danañı aldı,
çekerek elinden aldı,
aldı evine götürdü.
Kankéy genye döndü,
baybiçenü yanına getdi,
"Ah sevgili annociğim,
isim babası Karım bay, anne,
kızıl bir danañı, anne,
çekip aldı elimden. anne,
Bay'ın tek oğlu Bakay, anne,
sağ küreğinin kemigini, anne,
oynuş vaktiyle, diyerler, anne,
sol küreğinin kemigini, anne,
Sulpukor dağı başında, anne,
bir deveye yüklemiş. anne!
Yürü Bakay'a gidelim, anne!"
Geceler gecesi gittiler,
gün üstüne gün yürüdüler,
etekleri ölek oldu,
yenceri hep yular oldu,
Bay'ın oğlu bu Bakay'ın
evine çıkıp geldiler.
Binck atı Kök-çolok
Kök-çolok'a bindi Bakay,
sayısız develerini toplandı Bakay.
Şu gelen Bakay'ı
Kankéy gördü,
Kankéy gelip dedi ki:
'Selam vermek hana yakışmaz, Bakay,
selam almak sende yok, Bakay!"
Keçiden kalan bu oğlakla, Bakay,
karnında taşıdığına bu
masumla, Bakay,
kargıdan kalan sancakla, Bakay.
Manas'tan kalan bu mirasla, Bakay,
bunlarla kaçıp geldim, Bakay."
Bay'ın oğlu Bakay o zaman,
atının başını çevirdi,
önderinde durdurdu.
Kankéy'in elinden Bakay,
çekip aldı bu çocuğu,
bir kere tepeden yukarıya koşturdu,
yana kayıp düştü bu çocuk,
bir kere tepeden aşağıya koşturdu,
sırt üstü düştü bu çocuk!"
Kankéy ile bu Çakan
Bay'ın oğlu bu Bakay,
üçü birden ağladılar.
O zaman Kankéy dedi ki:
"Abeka, Köböş, haram kullar,
hayvan sayısını yazdılar,

- 365 маң эсебин алгып
булду катка салыпты,
буң эсебин алыпты!
Каныкей-мыңен бу Чакан
өкөбүс качып келиптик.
- 370 Абеке, Көбөш арам кул,
башың болсо өлүмдө,
малың болсо калбаңда!
Башыңды койдой кеспесем,
капыңды суудай төкпөсөм!
- 375 Байдын ууду сен Бакай, аке,
эми бир арга не болот, аке?
Эми амалым эң болот, аке!"
Анда айттың сен, Бакай:
"Айпагайың Каныкей, ботом.
- 380 жакындага тура хор, ботом!
Эңипте айраш кылайың, ботом,
айраш ууртап келип турайың, ботом!
Аты-тоңу камдайың, ботом!
Андай кийиң жолду
көрсөтсөйүң, ботом!"
- 385 Кан баласы Каныкей
жакындагып алды дейт,
эңипте айраш кылаңы дейт
аты бир тон камдады,
азык бир түлүк камдады.
- 390 айрышып жолго анык келди.
Анда айттың Каныкей:
"Эми арга не болот, Бакай?
Кара бир Ногой Жамгырчы,
Жамгырчыга барайың!
- 395 Жамгырчыга бара тыктап жолду
эми мага көрсөтчү, Бакай!"
Анда айтты бу Бакай:
"Кара бир Ногой Жамгырчы, балам,
анын бир жолун көрсөтпөйм, балам!
- 400 Манас-мынсы Жамгырчы, балам,
око сөк үштү күш"де-
Кара бир Ногой Жамгырчы
эчкиден калган упакты,
курсактан калган чунакты.
- 405 аны өлтүрүп салбайбы?
Өзүңө нике кийбайбы?"
Андай бир арга не болот?
Жамгырчы жолун көрсөтпөйм!
Өс аткең Кара-кан,
- 410 Кара-канга сен барсан!
Кара-кан жолун көрсөтөм!"
Бу Бакай мына айткан соң,
Кара-кан жолун көрсөткөн соң,
Кан баласы Каныкей
- 415 купун күшкөй жүрдү дейт,
күтүп күшкөй жүрдү дейт,
алда канча күн болду,
- бул эсебин алгып
buldu katka salıptı,
bul ésebin alıptı!
Kanköy-minen bu Çakan
ököbüs kaçıp keliptik.
- Abeke, Köbös aram kul,
başıñ bolso ölümdö,
malıñ bolso kalbañda!
Başıñdı koydoy kespesem,
kapıñdı suuday tökpösöm!
- Baydın uudu sen Bakay, ake,
emi bir arğa ne bolot, ake?
Emi amalım en bolot, ake?"
Anda ayttıñ sen, Bakay:
"Aypağayın Kankéy, botom,
- cakındağa tura kör, botom!
Édişte ayraş kılaysın, botom,
ayraş uurtap kélip turaysın, botom!
Atı-tonu kamdayın, botom!
Anday kiyn coldu
körsötöyñ, botom!"
- Kan balası Kankéy
cakındağıp aldı déyt,
édişte ayraş kılđı déyt
atı bir ton kamdadı,
azık bir tülük kamdadı,
aynııp colgo anyk keldi.
- Anda ayttı Kankéy:
"Emi arğa ne bolot, Bakay?
Kara bir Nogoy Camgırçı,
Camgırçıga barayın!
- Camgırçıga bara-tıgán coldu
emi mağa körsötçü, Bakay!"
Anda aytı bu Bakay:
"Kara bir Nogoy Camgırçı, balam,
anın bir colun körsötpöym, balam!
- Manas-minsen Camgırçı, balam,
ökö sök üştü kiş"de-
Kara bir Nogoy Camgırçı
éçkidén kalğın ulaktı,
kursaktın kalğın çunaktı,
anı öldürüp salıaybı?
Öziñö nıke kıybaybı?"
- Andan bir arğa ne bolot?
Camgırçı colun körsötpöym!
Ös ateken Kara-kan,
Kara-kanğa sen barsañ!
Kara-kan colun körsötöñ!"
- Bu Bakay mına aytkan soñ,
Kara-kan colun körsötkön soñ,
Kan balası Kankéy
künüñ küñdöy cürdü déyt,
kütünün tündöy cürdü déyt,
alda kaçnı kün boldu,
- hayvanın hesabını aldılar,
buldukları her şeyi yazdılar.
malın hesabını yapolar!
Kankéy ile Çakan
ikiniz kaçıp geldik biz.
Abeke, Köbös, haram kullar,
başınız beladan kurtulmasın,
hayvanları uuz çapılma olsun!
Başını koyun gibi kestirmezsem,
kanını su gibi dökmeysem!
Bay'ın oğlu Bakay, kardeş,
nasıl kurtulalım, kardeş,
şimdi ne çare bulalım, kardeş?"
- O zaman Bakay dedin ki:
"Pek sevgili Kankéy, yavrum,
sen burada dur, yavrum!
Kovadı ayraş yapayımı, yavrum,
size ayraş çalayım, yavrum!
Alda cihise hazırlayımı, yavrum!
Yolu sonra
göstedirim, yavrum!"
- Han çocuğa Kankéy'i
yanına aldı,
kovadı ayraş karşırdı,
at ve giyim hazırladı,
yiyecek azık hazırladı,
gölürüp yolun başına getirdi.
- O zaman Kankéy dedin ki:
"Kurtuluş nasıl olacak, Bakay?"
- Kara Nogay Camgırçı var,
Camgırçı'ya varayımı, ben.
Camgırçı'ya giden yolu,
bana göster, Bakay!"
- O zaman Bakay dedi ki:
"Kara Nogay Camgırçı'nın, yavrum,
yolunu sana göstereyim, yavrum!"
- Manas ile Camgırçı, yavrum,
iki düşman soyundan, yavrum,
bu Kara Nogay Camgırçı,
keçiden kalan ou oğlağı,
karnında taşıdığı bu masumı,
onı öldürüp yok etmez mi?
Seni nikahla almaz mı?
Bundan nasıl kurtulursun?
- Camgırçı'nın yolunu göstermem!
Kendi babam Kara Han var,
sen Kara Han'a gitsene!
sana Kara Han'ın yolunu göstereyim."
- Bakay bunları deyip
Kara Han'ın yolunu gösterdikten sonra
han çocuğu Kankéy,
günler günü yol yürüdü,
geceler gecesi yol yitirdi,
böylece günler geçti,

- алда канча түн болду
кылып берген азакты
439 кан баласы Канкей
энесине жалмап берет дейт,
баласа чайнап берет дейт.
Азыгы бир түгөнүп кетти дейт,
жүрүп калган кызырден
442 курсагы ачын кетти дейт,
косу бозоруп кетти дейт.
Анда айтты бу кемпир:
"Айналайн Канкей, ботом,
көс бозоруп кетипти, ботом-
443 эмк арга не болот, ботом.
эмк амал не болот, ботом?
Аткеңиң ак-шагыл, ботом,
корүпөбү бу жерден, ботом?"
Анда айтты Канкей:
445 "Сен бир нече күндөр чыдасаң, эне,
ошу жерден аныксак, эне,
алты бир күнү жетербис, эне,
аныкпасак, мазарым, эне
жетти бир күнү жетербис, эне."
448 Кан баласы Канкей
энесине жалмап берди дейт,
баласа чайнап берди дейт.
Эми бир жүрүп берди дейт.
Эки күн эрүү болду дейт.
449 Канкей туруп ыйлады:
"Айналайн мазарым, эне,
алда бир турган Ак-тумшук, эне!
Бурун менин аткем
Кара-кандын төрүндө
452 анда менин кыс чакта
бойдоо касыян жер эле!
Ошу жердин алмалары
мала канка инектей,
ошунуп орукторү
455 кууш койдун жүрөктөй!
Ошу бир жерге барсакпы?"
Анда айтты байбиче:
"Айналайн Канкей, ботом,
менден бир несин сурайсың, ботом,
458 мынтып жолуп сеп билсең, ботом,
баптап бир алып бар, ботом!"
Ошу бир жерге барды дейт,
барып бир колуп калды дейт,
алмаларын алды дейт.
462 орукторүн жеңи дейт,
мыккан тоюп болду дейт.
Куржунуна салды дейт,
эми жүрүп берди дейт.
Эми жүрүп бергенде,
465 атасынын Ак-шагыл
аа жетип барды дейт.

- алда канча түн болду.
кылып берген азакты
кан баласы Канкей
энесине calmap берет дейт,
balasa çaynap берет дейт.
Azygy bir tügönüp ketdi дейт,
cürüp kalgan kызырден
kursagy açap ketdi дейт,
kösü bozorup ketdi дейт.
Anda ayty bu кемпир:
"Aynalayn Kankey, botom.
kös bozorup ketipti, botom-
эмк arğa ne bolot, botom,
эмк amal ne bolot, botom?
Atkeñiñ ak-şagıl, botom,
körünöbү bu cёрden, botom?"
Anda aytyñ Kankey:
"Sen bir neçe күндөр cыдасаñ, эне,
oşu cёрden aшысак, эне,
altı bir күнү ceterbis, эне,
aшыпасак, mazarım, эне
cetti bir күнү ceterbis, эне."
Kan halas, Kankey
энесине calmap берди дейт.
balasa çaynap берди дейт.
Emi bir cürüp берди дейт.
Eki күн erүү boldu дейт.
Kankey turup ыladı:
"Aynalayn mazarım, эне,
алда bir турган Ak-tumşuk, эне!
Burun mениñ atkem
Kara-kandın tёрүндө
анда mениñ kыс çakta
boydoo kасыян cёр эле!
Oşu cёрdin almalar
mala kaşka inektөy,
oşunun оруktөрү
kыуш koydun cürөktөy!
Oşu bir cёрge barsakpy?"
Anda aytyñ baybiçe:
"Aynalayn Kankey, botom,
menден bir nesin soraysın, botom,
мыntып colup cеп билсеñ, botom,
baптап bir aлып бар, botom!"
Oşu bir cёрge барды дейт,
барып bir colup kalды дейт,
almaların алды дейт.
орuktөрүн жеңди дейт,
мыkкaп toyp boldu дейт.
Kurжунuna салды дейт.
эмi cürüp берди дейт.
Emi cürüp бергенде,
atasının Ak-şagıl
aa cөтөп барды дейт.

- geceler geçti,
Bakay'ın hazırlayıp verdiği azığı,
hаn cocuğın Kankey,
ısırtıp anasına verdi.
çiğneyip cочuğuna verdi.
Takat azık tükенüp bitti,
yürmesekten ihtiyarına
karnı pek aşıkmıştı.
gözleştiñ öñi pek kararmıştı.
ihtiyar kadın dedi ki;
"Ah sevgili Kankey, yavrum,
gözünü karartıyor yavrum,
nasıl kurtulacağınız biz,
nasıl bir çare bulalım?
Babacın saraya, yavrum,
buradan görünüyor mu, yavrum?"
Kankey de dedi ki:
"Bir kaç gün daha sabret, anne,
acele edersen, anne,
altı günde varınız, anne,
acele edersesek, anne,
yedi günde varınız, anne."
Han cocuğın Kankey,
annesine azığı ısırtıp verdi,
cочuğа da çiğneyip verdi.
Sonra yine yürümeye koyuldular.
İki gün bitip tükendiler.
Kankey ağladı:
"Ah sevgili anacığım,
şurada Ak-tumşuk duruyor, anne,
hаn vakriyle babam
Kara Han'ın baş köşesinde iken
kız olduğum çağlarda ben,
(kök) hoya kazdığımız bu ilde,
bu yerin elmaları
inek memesi gibiydi,
bu güzel yerin erikleri
kuzı yüreği gibiydi!
Oraya gitssek mi?"
Baybiçe de dedi ki:
"Sevgili Kankey, yavrum,
bana ne soruyorsun, yavrum,
bu yolu biliyorsan, yavrum,
düş öñüme güdür berü, yavrum."
O yere vardılar.
orada bir gece kaldılar.
elmalarından aldılar.
eriklerinden yediler,
adamaşukla doyduлар
Hıçları doldurdular.
sonra yine yürüdüler.
Şimdi böyle yürür iken
atasının Ak-şagıl dağına,
nihayet varıp geldiler.

- Ах-шагылдым үстүндө
Каныкейдин агасы
Солтон-кул келиптир.
475 Канын келген Каныкей
тосуп жаткан экен дейт.
Солтон-кул агасы
Каныкейди таныбайт:
Солтон-кул агасын
480 Каныкей кургур таныбайт!
Каныкейди коргонду.
Солтон-кул мына мына айтат:
"Жолоочу болсон, жол айтам,
жокчу болсоң,
мал айтам!" -
485 кайдан бир чыгып кетесиң?
Анда айттың Каныкей:
"Мен жолоочу, жолоочу, аке,
жолдо жүрүп келемин, аке,
жолду бир сурап келсин, аке!"
490 Солтон-кул агасы айтты:
"Бу Таластай жер деген,
колокодө көркө'өскөн,
көөнү-минен эр'өксөн,
бешикте жатып бөлсөнгөн,
495 бек уулундай төнөсөнгөн,
туубай жатып тууланган,
тууганынан эрбейген-
Жакып-байдын баласы
"Жап Манас" деген бар эли:
500 аманб'экен барб'экен?
Андай неме билдиңби?
Анын бир кёбүн укканда,
Каныкей агасын таныйт,
Кынкей эми айтат дейт:
505 "Э агам-ай, Солтон-кул,
мени таныбайсыңбы?
Кара-кандын баласы
"Каныкей" деген берб'экен,
Солтон-кул сен б'экен?
510 Кабылан тууган Эр Манас
бу аламдан өткөн соң,
жерге салып көмгөн соң,
Абеке, Көбөш арам куп
чанчы арагым чаккандыр,
515 чагып отко жаккандыр,
керегемди кескендир,
кесип отко жаккандыр!
"Өс кордуктан жат кордук,
Өзүбектен Сарт кордук!" -
520 Таластын башын орт алган,
бу аягын сел алган!
Эчкиден калган улакты,
курсактан калган чунакты,
найзадан калган желекти,

Ak-şagıldın üstündö
Kanıkéyдин агасы
Solton-kul kéliptir.
Kaçıp kélgen Kanıkéy
tosup calkan éken déyt.
Solton-kul ağası
Kanıkéydi tanıbayt:
Solton-kul ağasını
Kanıkéy kurgur tanıbayt!
Kanıkéydi korgondı,
Solton-kul minı minı aytat:
"Colooçı bolsoñ, col aytam,
coķçu bolsoñ,
mal aytam!" -
kaydan bir çıǵıp kèlesin?"
Anda ayttıñ Kanıkéy:
"Mén colooçı, colooçı, ake,
culdo cürüp kélemin, ake,
culdu bir surap kelsin, ake!"
Solton-kul ağası aytat:
"Bu Talastay ér dégen,
kölöködö kórk'óskön,
köönü-minen érg'óksön,
beşikte cıatıp beksengen,
hek uulunday tönöselgen,
tuubay cıatıp tuylanǵan,
tuǵanınan érbeygen-
Cakıp-baydın balası
"Caş Manas" dégen bar éli:
amanb'éken barb'éken?
Anday néme bildiñbi?"
Anın bir kėbin ukkanla,
Kanıkéy ağasını tanıyt.
Kınkéy émi aytat déyt:
"É ağam-ay, Solton-kul,
meni tanıbaysıñbı?
Kara-kandın balası
"Kanıkéy" dégen berb'éken,
Solton-kul sen b'éken?"
Kabılan tuuǵan Er Manas
bu aalamdan ótkön soñ.
érge sahp kómgön soñ.
Abeké. Köböş aram kul
çançaraǵım çakkandır,
çaǵıp otko cakkandır,
keregemdi kėskendir,
kėsip otko cakkandır!
"Ös korduktan cat korduk,
Özúbekten Sart korduk!" -
Talastın baǵın ört alǵan,
bu ayaǵın sel alǵan!" -
İçkiden kalǵan ulaktı,
kursaktan kalǵan çunaktı,
nayzadan kalǵan cıcikti,

Ak-şagılın tepesinde,
Kanıkéy'in ağabeyi,
Solton-kul gelmekte idi.
kaçıp gelen Kanıkéy.
gelen alıyı bekledi.
Solton-kul ağabeyi
tanımadı Kanıkéy'i.
Solton ağabeyini
tanımadı kahrolası Kanıkéy!
Kanıkéy'i görünce,
Solton-kul şöyle dedi:
"Yolcu isen yol diyeyim,
hayvan arıyorsan hayvanların
yorını söyleyeyim!
nereden geliyorsun?"
Kanıkéy de dedi ki:
"Ben yolcuymun, yolcu, kardeş,
yol yürüyüp giderim, kardeş,
yolu soruyorum, kardeş!"
Solton-kul ağası dedi ki:
"Talas diye bir yer vardı,
gölgesinde yetişmişti,
gönlünce bir er olmuştu.
beşikte büyümüştü,
bey oğlu gibi saltanmıştı,
daha ana karında tepirmişti.
doğunca şöhret hıulmuştu.
Cakıp-bay'ın oğlu,
geuç Manas denen biri vardı.
Yaşıyor mu, iyi midir?
Ondan bir şey işittin mi?
Onun sözünü duyunca,
ağabeyini tanıdı,
Kanıkéy şimdiki dedi ki:
"Ağabeyim, Solton-kul,
beni tanımadın mı sen?
Kara Han'ın çocuğu
Kanıkéy değil miyim ben?
Sen Solton-kul değil misin?
Kaplan doğan Er Manas
bu alenden göçüp gitti,
o toprağa gömülünce,
Abeke, Köböş, haram kullar.
ocağını yaktılar hep.
çakıp ateşe yaktılar,
parraklığını korurak,
kesip ateşe yaktılar.
Yakının çektireceğine el çektirsin,
Özbek çektireceğine Sart çektirsin!
Talas'ın başını ateşe aldı,
ayağını sel aldı!
Keçiden kalan bu oğlakla,
karından taşıdığına bu masumla,
kargıdan kalan sancakla,

- 525 Манастан калган бөлөктө
ала бир кызын келемиш!
Чаткасынан җаныкей
талып жатып калды дейт,
Солтон-кул у атасы
- 539 үстүнө баса кадан дейт,
окоо мыктап жүрүшү,
бир тууганын татты дейт,
үйүнө атып келди дейт,
Үйүнө алтып келемде,
- 535 алтып канат ая ордо
Кара-хан кызын берди дейт,
Каныкейди баласын
Каныкейге бербеди,
Кара-хан атын бакты дейт.
- 540 Кара-хан атын бактырып,
аладан байтал салдырып,
ашага журтун жийдырып,
тебөдөн байтал сойдуруп,
тегөрөк журтун жийдырып,
- 545 аныс бир тойду тартты дейт,
"Каныкейдин баласын
атып коюп берсин!" деп.
Анда жийган ак-сакал
кара-сакалын карады,
- 550 кара-сакал жигитти карады,
жигит баланы карады,
бала жерди тегне карды-
ат коюп бер, айбалды.
Алар кеп айтпай туу аңда,
- 555 ак бос аты бар болгон
апа-таяк колунда
ак-сакалдуу бир киши
Кара-кандын астына
жакындап келди турду дейт.
- 560 Ак-сакалдуу айтып дейт:
"Бу баланын бир атын
жыгач журтуң бербесе,
мен атын коюп берейн!
Сы баланы келума!"
- 565 Баланы атып калды дейт,
келума салып алды дейт,
анда айтып ак-сакал:
"Бел айлана бергінче,
белдей кызыл тал бүссүн!"
- 570 Бир элени Кудай жар бүссүн!
Үй айлана бергінче,
үйдөй кызыл тал бүссүн!
Кожо Кылыр жар бүссүн.
Эчкелеп калган уула, бозом.
- 575 Манастан калган чулак, бозом,
пайзадан калган желек, бозом.
Манастан калган белек, бозом?
"Кара кандуу, көк биттү
- Манастан калган бөлөктө
ала бир кызын келемин!"
Чаткасынан Каныкей
талып саап калды дейт.
Солтон-кул агасы
өсүнүң баса калды дейт,
өкөө нуктап көргүзүп,
бир тууганым тарты дейт,
үйүнө алып келди дейт.
Үйүнө алып келгенде,
алты канат ак ордо
Кара-хан кызын бербди дейт.
Каныкейдин баласын
Каныкейге бербеди.
Кара-хан алып бакты дейт.
Кара-хан алып бактырып,
аладан байтал салдырып,
ашага журтун ойдырып,
тебөдөн байтал сойдуруп,
тегөрөк журтун ойдырып,
элге бир тойду тарты дейт.
"Каныкейдин баласын
атып койуп берсин!" деп.
Анда ойган ак-сакал
кара-сакалын карады.
кара-сакал ойгити карады.
ойгит баланы карады,
бала оңди тегне карады-
ат койуп бер, албады.
Алар кеп айтып турганда,
ак бос аты бар болгон
апа-таяк колунда
ак-сакалдан бир киши
Кара-кандын астында
оңуудуп келип турду дейт.
Ак-сакалдан айтып дейт:
"Бу баланын бир атын
ойган журтуң бербесе,
мен атын койуп берейн!
Са, баланы келума!"
Баланы алып келди дейт,
келума салып алды дейт.
анда айтып ак-сакал:
"Бел айлана бергінче,
белдей кызыл тал бүссүн!"
Бир элени Кудай жар бүссүн!
Үй айлана бергінче,
үйдөй кызыл тал бүссүн!
Кожо Кылыр жар бүссүн!
Эчкелеп калган улак, бозом.
Манастан калган чулак, бозом,
пайзадан калган желек, бозом.
Манастан калган белек, бозом?
"Кара кандуу, көк биттү
- Манастан калган минеде
качты-м гелиyorum бен!"
Үйпалды Каныкей,
көндөндөн качып үйгөдү.
Аңакейи Солтон-кул
качып жанна чыгады,
икиси кучакташып көргүзүлөр.
кандыгын белемди диерек
Каныкейи алып эвине гөтүрдү.
Алып эвине гөтүрүлгөч,
алты капалы бир ак сарай
кандыды онга Кара Хан,
Каныкейин чочуганым
Каныкейге вермедди,
Кара Хан алып бакты онга,
Кара Хан бакмагга алмаса,
алы кырактар кестирди,
аша геп баллы топлады,
тебөдө кырактар кестирди,
баллы чөпчөвө топлады,
гуртта бир һүйөк аш верди,
Каныкейин чочуганым,
бир исини койсунлар диер.
Орадкы ак сакаллылар
кара сакаллылар бакылар,
кара сакаллылар гепч үйгүлере бакылар,
үйгүлөр чочукларга бакты,
чочуклар да ере бакты!
Ач булуп койамачылар
Сөз булуп конушамачкы,
ак боз атла гелиyorum,
бир эса dayak елинде,
ак сакаллы бир киши,
Кара Ханым каргысына
yzkыч гелип чурду о.
Ак сакаллы şöyle ded'i:
Бу чочуган адим егер
бу катар һалк һилмезсе,
бен адим койарым!
Ver чочугу елим!"
Чочугу гетирдилер
eline вердилер,
о заман ак сакаллы дади ки:
"Шу тепенин етрафини
кызыл сөгүтлер бүртүсүн!
Татим онга yar олсун!
Евин етрахи чөпчөвө
ев гили кызыл сөгүтлерге геврилсин!
Улу Hzir онга yar олсун!
Кечиден калан оғлак.
Манастан калан манасты
каргыдан калан санчак,
Манастан калан минис,
кара кандуу, манви биттү.

- Кан Семетей" бу болсун!
 580 Чоң атасын өлтүрсүн!
 Чоңол чууак бу болсун!
 Непякка жагып бетсепсин!
 Непт жагында үй чапсын!
 Туубай жагып суйласын!
 585 Туурдан түшпөй таласасын!
 Он бешинде ок асым!
 Он беш чыгар-чыкаас
 ордуу канып журт жүрсүн!
 "Кан Семетей" бу болсун!"
 590 Ат берген ак-сакал
 көстөн кайы болд'оо.
 Кан Семетей өстү дейт,
 өс бүтүндө жүрүп дейт.
 Өс бүтүндө жүргөндө,
 595 атындап анык аты дейт.
 күмүнгөн чүкө ка-чады
 Кара-кантат: Батасы
 Кан Семетей болуп жүрдү.
 Кара-кандай атасы
 600 чиркин, бек чакырды той кылып.
 Чоң, кичи жактап ойноду:
 Семетей-минен балалар
 анык аты ойноду
 Кара-кан той кылып ичкенде,
 605 эсинен чыкты Семетей.
 Того барып тарагара,
 Семетейди аскада-
 Семетей ойлоп сурду дейт:
 "О атам-ай Кара-кан,
 610 мени жаман не көрдүм?
 Анык атын ойнодум-
 жөйү барсам, жарабың,
 мени атка мингисең!"
 Аңда айтты: Кара-кан:
 615 "Э Семетей жагысым,
 неге айлап турасың?
 Сени атка мингисейн!
 Атка минип жүргүсөйң!"
 Алтып кантуу жес айрмат:
 620 Кара-кан алып калтырды,
 жорго кулап токутту,
 Семетейди мингисте.
 Чочоктой костуу Сары-тап
 Семетейге кошту дейт.
 625 чочоктой костуу Сары-тап
 бапалы жетелеп алды.
 Семетей туруп айтты дейт:
 "Чочоктой костуу Сары-тап, чиркин,
 чыбыртыкты койо бер, чиркин!"
 630 Менин атам ол болсо, чиркин,
 өзү-минен а-бастан, чиркин?
 Кара-кан атам болгон жок, чиркин!"
- Кан Семетей" бу болсун!
 Чоң атасын өлтүрсүн!
 Чоңол чууак бу болсун!
 Бөсүлө чап бөлсөсүн!
 Бөс чагында үй чапсын!
 Туубай чап туйласын!
 Туурдан түшпөй таласын!
 Он бешинде ок асын!
 Он беш чыгар-чыкаас
 ордуу канып журт жүрсүн!
 "Кан Семетей" бу болсун!"
 Ат берген ак-сакал
 көстөн кайы болд'оо.
 Кан Семетей өстү дейт,
 өс бүтүндө сүрдү дейт.
 Өс бүтүндө сүргөндө,
 алтындап анык ата дейт,
 күмүштөн чүкө калчаң-
 Кара-кандын баласы
 Кан Семетей болуп сүрдү,
 Кара-кандык атасы
 чиркин, бек чакырды той кылып.
 Чоң, кичи чаңгап ойнаду:
 Семетей-минен балалар
 анык аты ойнаду
 Кара-кан той кылып ичкенде,
 эсинен чыкты Семетей.
 Того барып тарагара,
 Семетейди аскада,
 Семетейди истеди-
 Семетей ылап турду дейт:
 "О атам-ай Кара-кан,
 мени камуу не көрдүң?
 Анык аты ойнадум-
 өңү барсам, чурбайт,
 мени атка мингисең!"
 Аңда айтты Кара-кан:
 "Э Семетей чагысым,
 неге ылап турасың?
 Сени атка мингисейн!
 Атка минип сүргүсөйң!"
 Алтып кантуу жес айтмаң
 Кара-кан алып калды,
 сүргө кулап токутту,
 Семетейди мингисте.
 Чочоктой көстүү Сары-тап
 Семетейге кошту дейт,
 чочоктой көстүү Сары-тап
 баланы жетелеп алды.
 Семетей туруп айтты дейт:
 "Чочоктой көстүү Сары-тап, чиркин,
 чыбыртыкты койо бер, чиркин!"
 Менин атам ол болсо, чиркин,
 өзү-минен а-бастан, чиркин?
 Кара-кан атам болгон жок, чиркин!"
- Семетей Хан олсон бу!
 Бүгүк атасын өлдүрсүн!
 Чөк көктөгү бир эр олсон!
 Салмакка салмаккан денансын!
 Беш жагында эй жыган!
 Доғмадан чирайыла боғуғсын!
 Түнеккен дүгмеден канат чүрпсін!
 Он беш жагында ок атам!
 Он беш биек бирнез
 halka çok bir yurdu olsun!
 Han Semetey o son lu"
 Ad veren bu ak sakal,
 binden gözden kayboluverdi.
 Han Semetey büyüyordu,
 darket yürümeyi öğrendi,
 yünümeyi öğrenince
 altından asık atlı,
 gümüşten zarı atlı.
 Kara Han'ın çocuğu yerinde
 yaşıyordu Han Semetey.
 Babam Kara Han
 zengin fakir demeden aşı çağırdu herkesi.
 Büyük küçük eğlenip oynadı:
 Semetey ile çocuklar
 asık atıp oynadı.
 Kara Han işip eğlenirken,
 Semetey i umutmuştu.
 Misafirler dağılırken,
 Semetey'i çağırdu.
 Semetey ağlayıp dedi ki:
 "Ah atam, Kara Han'ım,
 beni niçin seviniyorsun?
 Asık atıp oynadım ben,
 eve yayan varmak yarığmaz şimdi.
 Sen beni eşa bindirsen!"
 O zaman Kara Han dedin ki:
 "Biriciğim, Semetey,
 neden ağlıyorsun?
 Seni ata bindireyim,
 ata bindirip yürüteyim!"
 Altın kuma bakır eyeri,
 Kara Han getirdi,
 yürük ata vurdurdu,
 Semetey'i bindirdi,
 çanak gözlü Sarı-taz'
 ona voldaş verdi,
 çanak gözlü Sarı-taz',
 çocuğu yederek göttirdi.
 Semetey dedi ki:
 "Çanak gözlü Sarı-taz, çirkin yaratık,
 atın yularını bırak, ey çirkin!
 O benim babam olsaydı, ey çirkin,
 beni kendisi götürmez miydi, ey çirkin?"
 Kara Han babam değil, ey çirkin!"

- Булкуп алды чыкбырды,
жуккуп аңы тешканды.
635 өкүргөндөн бакырды,
өрүктүн башын жапырды.
Сары-тазым карабай
үйүн көстөп барды дейт.
Чочоктой көстүү Сары-таз
640 Кара-калга барды дейт,
барып келип айтты дейт:
"Э калым-ай Кара-кан,
балаң-минен күүрүп кан!"
Булкуп алды чыкбырды,
645 сүлүктү аңы тешканды!
Кетип калды ол балаң,
өкүргөндөн бакырды,
өрүктүн башын жапырды,
үйүнө кайтты бу балаң!"
650 Кара-кан көркүп келди дейт,
Кара-кан атка минди дейт,
барып үйүнө келди дейт.
Жүрүп кеткен баланы
кармаса-да болбоду.
655 Кара-канга байбиче
кармаса-да болбоду,
кас мойндуу Катым-жан,
куу мойндуу Кубул-жан
кармаса-да болбоду,
660 тай акеси Солтон-кул
кармаса-да болбоду!
Кан баласы Канкей
анда келип кармашы!
Кармаганда Канкей.
665 Семетей чунак мыны айтат:
"Кан баласы Канкей, долу,
кайкалабай кийи тур, долу!
Мен элиме сагылдым, долу
мен журтумду сагылдым, долу!"
670 Менит чоң атекем
Жакып-бай, долу,
ос атекем Манас-кан, долу,
Абеке, Көбөү аң-аңам, долу!
Мен элиме барамын, долу!
Атекемин Ак-тулпар, долу,
675 алып бир минемин, долу:
атекемин Ак-олпок, долу,
алып берип бир кийем, долу!
Мен элиме барамын, долу,
мен журтума барамын, долу!"
680 Анда айтылган Канкей:
"Айылайын Семетей, ботом,
боорго жүйүн боорунда, ботом,
чырымал жүзүн сартында, ботом-
кантип сен барарсың, ботом?"
685 Кан баласы Канкей

- Bulkup aldı çilbördü,
culkup aldı tiskindü,
ökürgöndön bakırdı,
örükün başın çapırdı!
Sarı-tazım kara-bay
üyün köstöp barıdı deyt.
Çöçöktöy köstüü Sarı-taz
Kara-kalgā barıdı deyt,
barıp kēlip ayttı deyt:
"E kalım-ay Kara-kan,
balañ-minen küürüp kan!
Bulkup aldı çilbördü,
sülükte aңy teshkandı!
Kētip kaladı ol balañ,
ökürgöndön bakırdı,
örükün başın çapırdı,
üyünö kayıttı bu balañ!"
Kara-kan kerküp keldi deyt,
Kara-kan atka mindi deyt,
barıp üyünö keldi deyt.
Çurüp kētken balanı
karmasa-da bolbodu,
Kara-kanğā baybiçe
karmasa-da bolbodu,
kas moyınduu Katım-çan,
kuu moyınduu Kubul-çan
karmasa da bolboıın,
tay akesi Solton-kuł
karmasa da bolbodu!
Kan balası Kanıkēy
anda kēlip karmadı!
Karmağanda Kan kēy,
Sémétēy çanak mınnı ayttı:
"Kan balası Kanıkēy, dolu,
kaykalaбай kiyi tur, dolu!
Mén élıme sağıldım, dolu,
mén jurtumdı sağıldım, dolu!
Ménit çuñ atekem
Çakıp-bay, dolu,
ös atekem Manas-kan, dolu,
Abéke, Köböü aң-ağam, dolu!
Mén élıme baramın, dolu!
Atekemin Ak-tulpar, dolu,
alıp bir minemin, dolu:
atekemin Ak-olpök, dolu,
alıp berip bir kiyem, dolu!
Mén élıme baramın, dolu,
mén jurtuma baramın, dolu!"
Ánda ayttıñ Kanıkēy:
"Aynılayın Sémétēy, botom,
boorke jüyün boorında, botom,
çırimal жүзүн sardında, botom-
kantiپ sen bararsın, botom?"
Kan balası Kanıkēy

- Çekip aldı yuları,
elinden düğün çekti,
şarara edip bağladı,
eriğün oşını saltadı!
Sarı taz'a adınadan,
sürüp anı eve gitti.
Çanak gözli! Sarı-taz da
Kara Han'ın yanına vardı,
yanına varınca dedi ki
"E hanım, ey Kara Han,
çocuğula kucuyup kal,
çekip aldı yuları,
süküp çekti düğünü,
cıkıp gitti çocuğın,
şarara edip bağladı,
erik ağacının başını saltadı,
eve gitti çocuğın!"
Kara Han kerküp kaldı,
Kara Han atına bindi,
atı sürüp evine gitti.
Çekip giden oğlunu,
aralı bulamadı.
Kara-kanğā baybiçe de
aralı bulamadı.
Kaz boyınlı Kanım-çan,
kuñu boyınlı Kubul-çan
arayıp bulamadılar.
Çocuğın dayısı Solton kuı da
arayıp bulamadı!
Han çocuğı Kanıkey,
sonra gelip buldu onu!
Kanıkey onu bulunca,
Semetey oğlan şunu dedi:
"Han kızı Kanıkey, kadın,
beni iutma dur, kadın!
Kavınıni göresim geldi, kadın,
yurdumu göresim geldi, kadın!
Benim bñyık babam,
Çakıp-bay, kadın,
öz tabamın Manas Han'dan, kadın,
Abeke, Köböü ağbeylerim, kadın!
İline gideceğim, kadın!
Babamın etü Ak tulpar'ı, kadın,
alıp bir binaceğün, kadın,
babamın ak zırlar'ı, kadın,
alıp bir giyeceğim, kadın,
ben iline varayım, kadın,
ben yurduma varayım, kadın!"
Kanıkey dedi ki:
"Çauın Semetey, yavrum,
göğışinde daha kındak bezi, yavrum,
arkanda daha ait bezi yavrum,
sen nasıl gidersin yavrum?"
Han çocuğı Kanıkey.

- Кара-канга барды дейт,
босогулуу бос үйгө
бөйлөп бар керип барды дейт.
Атасы Кара-канга айтты дейт:
- 696 "Эчкиден калган бу уяк,
курсактан калган бу чумак,
кара кандуу, хок билгү
Кан Семетей жашысым
эли билгип кымынчыр.
- 698 журтуп билгип калыптыр!
Ак-туппарың сураймын,
Ак-олпок толуг сураймын!
"Мен элиме барам!" дейт.
"Мен журтума барам!" дейт!
- 700 кара-кан атасы
Ак-туппарын берди дейт,
Ак-олпок толуг берди дейт.
Кан баласы Канкей
алып келип берди дейт.
- 708 Семетей тамак ичти дейт,
ошу түндү кошду дейт,
эртебинде жүрдү дейт.
Күндүктөп түшкүлүк
жөтөп келди Канкей.
- 710 Кан баласы Канкей
Семетейге айтты дейт:
"Бу Таластын ичине
Сулпукордун башында
то кайтарып жагычы
- 718 Байдын уулу Бакай бар,
ол Бакайга салам де!
Алгандан оос көтөчүк,
көтөчүк бөлөк Бакайга!
Э балам-ай Семетей,
- 720 Бакайдын айтканыман чыкпаган,
Бакайдын эли-минен боло көр!
Канкей үйгө кайтты дейт,
Семетей жүрүп кетти дейт,
түндү түндөй жүрдү дейт,
- 728 күндү күндөй жүрдү дейт.
Жүрүп барып жаттыла,
Таластын башын Үч-кошой
экейин кырал барды дейт,
бу Таластын ичине
- 730 Сулпукордун башында
Байдын уулу Бакай-кан
то кайтарып жүрүптүр.
Бу Бакайды көргөндө,
Семетей түрүп айтты дейт:
- 738 "Асалоодан саламалык,
Ак-сакал, аке!"
"Элике салам, бос уул, балам!
Кайдан бир чыгып келесен, балам?"
"Бу суудан, башыңдан, аке,
- Kara-kanга барды дейт,
bosoğolun bos üygö
böylöp bir kirip bardı deyt.
Atası Kara kanğa aytı deyt:
"Eçkidon kalğan bu ıyık,
kursaktan kalğan bu çumak,
kara kanduu, kök bilni
Kan Sémétéy cılısım
élin bilip kalıptır,
çatırp bilip kalıptır!
Ak-tulparı suaymın,
Ak-olpuk toluğ suaymın!
"Mén elim baram!" deyt,
"Mén cırtuma baram!" deyt!
Kara-kan atası
Ak-tulparın bérdi deyt,
Ak-olpuk toluğ bérdi deyt,
Kan balası Kanıkéy
alıp kélip bérdi deyt.
Sémétéy tamak içti deyt,
oşu tündü koshdu deyt,
ertesinde cırdı deyt.
Kündükütön tüşkülik
çetlep keldi Kanıkéy,
Kan balası Kanıkéy
Sémétéyge aytı deyt:
"Bu Talastın içinde
Sulpukordın başında
tö kaytarıp çatı
Baydın uulu Bakay bar,
ol Bakayğa salam de!
Alından oos köteçik,
köteçik böklek Bakayğa!
E balam-ay Sémétéy.
Bakaydın aytkanımın cıkpağın,
Bakaydın éli minen boló kör!
Kanıkéy üygö kayı deyt,
Sémétéy cırtıp ketti deyt,
tündü tündöy cırdı deyt,
kündün kündöy cırdı deyt.
Cırtıp barıp jatıla,
Talasın başın Üç-koşoy
ekéyip kirip bardı deyt.
bu Talastın içinde
Sulpukordın başında
Baydın uulu Bakay-kan
tö kaytarıp cırtıptır.
Bu Bakaydı cörçöndö,
Sémétéy tırıp aytı deyt:
"Asaloodan saloomalık,
Ak sakal, ake!"
"Elıke salam, bos uul, balam!
Kaydan bir cıyp kèlesin, balam?"
"Bu suudan başıñdan, ake,
- Kara Han'ın yanına gildi
sıkkı bez eve
daldı gildi içeriye.
Kara Han'a dedi ki:
"Keçideu kalan bu oğlık,
kırmında tağıdığım bu masum,
kara kanlı, mavi bılı.
bir tek oğlum Han Semetey,
ilini öğrenmiş bile,
yurdunu öğrenmiş bile!
Aca Ak-tulpar'ın istiyorun,
ak zırhını istiyorun!
İlime varayım ben, diyor,
yarduma varayım bea, diyor!"
Kara Han Sabas: da,
Aa Ak-tulpar'ı verdi,
ak zırhını da verdi.
Han çocuğu Kanıkey de
alıp getirdi.
Semetey yemek yedi,
geceyi orada geçirdi,
ertesi gün çıkıp gitti.
Yurtu günlük bir yolu,
beraber gitti Kanıkey.
Han çocuğu Kanıkey
Semetey'e dedi ki:
"Talas suyunun boyunda,
Sulpukor dağının başında,
deve sürüp durmakta,
Bay'ın oğlu Bakay var,
o Bakay'a selam söyle!
Alın işlemeli bu örtüyü
Bakay'a gönderiyorum!
Ay çıkmıgım Semetey,
Bakay'ın sözünden çıkma sen,
Bakay'ın dediğini yap sen!"
Kanıkey eve döndü.
Semetey de yoluna gitti,
günler gitti yol aldı.
gecelei geceyi yol aldı.
hiç durmadan aını sürdü,
Talas başındaki Üç-koşoy'a,
varıp eğildi, girdi,
Talas suyunun boyunda,
Sulpukor dağının başında,
Bay'ın oğlu Bakay Han
deve sürüp duruyordu.
Bakay'ı görünce,
Semetey dedi ki:
"Selamunaleyküm,
ak sakal, baba!"
"Alaykümssalam, genç çocuk, yavrum!
Nereden geliyorsun?"
"Bu suyun başından, baba,

- Kara-kandın ilinden, ake,
749 opundan çığıp kelenin, ake!"
"Ot Kara-kandan sen çıkıca, balam,
Kara-kandan kış ile, balam,
"Kanıkéy" dégen bir ele, balam,
andañ bir neme bilidinbi, balam?"
- 748 Sémétéy turup aytat déyt:
"Anday bir neme bilbedim.
Kan balası Kanıkéy.
"Kanıkéy" dégen dolunus
atından boy kétéçik,
kétéçik bórgen hélekti
Manasın uulu Sémétéy
Bakayğa alıp kélgenim!"
Baydın uulu Bakay-kan
kucaktañ oop eğıldı:
"Aynalayn, Sémétéy, botom,
töö énesi çaar ingen, botom,
Kudayımın jalında, botom!"
alıp kélip muustayı, botom!"
Töö énesi çaar ingen
- 756 alıp keldi bu Bakay,
Kudayınca jalında
alıp keltip muustadı.
Andan aytıñ Bakay-kan:
"Manastın uulu Sémétéy, botom,
763 Abeké, Köböş aramıs, botom,
men жүрүп кетемін, botom!"
Oñu jerge turatır, botom,
men barayn bir calıs, botom!"
Manastın uulu Sémétéy
- 770 oñu jerge kaldı déyt,
Baydın uulu bu Bakay
mından salıp bardı déyt,
Cakıp-bayğa keldi déyt:
"A süyüñü, süyüñü, Cakıp!
Kérkenim kélipin, Cakıp,
kénitigim tolup kalıpın, Cakıp!"
Bu Manastın balası, Cakıp,
kayıp keldi üyünö, Cakıp!
A süyüñü, süyüñü, Cakıp!"
780 Kan Sémétéy kélipin, Cakıp!"
Cakıp-bay turup suradı:
"Kayda turat cañ bala?"
Alıp keltip baladı!"
Baydın uulu bu Bakay
785 éşikke çıga kaldı déyt,
nişap tara kaldı déyt
Üydün içinde Cakıp,
Abeké, Köböş üçö
kebin aytıp süñöştü.
- 790 Жакып-бай айтты уулуна:
"Ак-хуржунда уулары,
аны берм алмаңар,
- Kara Han'ın ilinden, baba,
cakım geliyorum, baba!"
"Kara Han'dan geliyorsan,
Kara Han'ın bir kızı var, yavrum
adı Kanıkoy, yavrum.
ondan ne haber var, yavrum?"
Semesey dedi ki:
"Ondan bir haber yok.
Ün çocuğu Kanıkoy,
Kanıkoy kadın,
dün içmeli bir ötiyü
sana hediye gönderdi,
Manas'ın oğlu Semesey'i
Bakay'a alıp getirdim."
Bay'ın oğlu Bakay Han
astan inip onu kucakladı:
"Sevgili Semesey, yavrum,
deve anası bir kısırak, yavrum,
Tanrı'ya kurban, yavrum.
getirip boğazlayayım, yavrum!"
Deve anası bir kısırak
aldı getirdi Bakay.
Tanrı'ya kurban
getirip boğazladı onu.
Sonra Bakay Han dedi ki:
"Manas'ın oğlu Semesey, yavrum,
Abeké, Köböş, harım kulara, yavrum,
ben bir gideyim, yavrum!
Sen burada dur, yavrum,
ben bir yalınız gideyim, yavrum!"
Manas'ın oğlu Semesey
orada durdu.
Bay'ın oğlu Bakay da
oradan ayrıldı.
Cakıp-bay'ın evine geldi:
"Müjde, müjde, Cakıp,
gidən geliyor, Cakıp,
boşalan doluyor, Cakıp,
Manas'ın çocuğu, Cakıp,
eve geri geliyor, Cakıp!
Ah, sevin, sevin, Cakıp!
Han Semesey geliyor, Cakıp!"
Cakıp-bay sordu:
"Söyle, bu genç çocuk nerede?"
Alıp getir çocuğu!"
Bay'ın oğlu Bakay da
kapıdan dışarı çıktı,
etraftı diledmeye koyuldu.
Evin içinde Cakıp,
Abeké, Köböş, üçü
görüşüp konuştular.
Cakıp-bay çocuklarına dedi ki:
"Beyaz deri torbada zehir var,
onu getirin bana,

‘Айналайн Семетей, ботом,
атыңдын башын бураһыр,
ону жерге тура тур!
Мен Абеке, Көбөш

850 окого барып келейн!
Кан баласы Семетей
атылып батып бурду дейт,
ону жерге турду дейт.
Байдын уулу бу Бакай

855 атка минип жүрдү дейт,
Абекеге жетип дейт:
‘Көкөрөм келип калыптыр,
кеңтигим толуп калыптыр’-
Найзадан калган жетип,

860 Манастан калган бөлөгү,
эчкиден калган унагы,
курсактан калган чунагы-
Кан Семетей жалпызым
эмк жетип келди дейт!

865 Көдөк тууган Көбөшү
ала бакан-минен Бакайдын
батып айра чаап салды!
Акыл-мег тууган Абеке
‘Жаман көп айта!’ деп,

870 кыл торкону кыткытты.
Байдын уулу бу Бакай
кайтып жүрө берди дейт:
‘айналайн Семетей, ботом,
көдөк тууган Көбөшү, ботом.

875 ала бакан-минен сомдоду!
‘Бу жорукту айтып!’ деп,
акылман тууган Абеке
кыл торкону жаптыла!
Анда айттың Семетей:

880 ‘Байдын бир уулу сен Бакай, аке,
сениң батыңды, Бакай, аке,
ала бакан-минен сомдосо,
алардык батып мен, Бакай,
Ах-албаре-минен өлдүркүм!’

885 Бу Бакай-минен Семетей
эмк жүрүп барды дейт.
Андан барып Семетей
үйгө жетип келгенде,
кирип салам берди дейт.

890 ‘Асалаудан салам малыйкем,
Абеке, Көбөш эки ағам!’
‘Элийкеден элийке салам,
Кан Манастын баласы
Кан Семетей, ботом!’ дейт.

895 Кырап келип олтурду.
Абеке-минен бу Көбөш
аракын берди дейт,
абдан ичип тойду дейт.
Абеке, Көбөш араң кул

‘Айналайн Сэмэтэй, ботом,
атың-ы башы бураһыр,
оңу дэрге тура тур!
Мэн Абэкэ, Көбөш
өкөгө барып келейн!’
Кан баласы Сэмэтэй
атып батып бурду дэйт.
оңу дэрге турду дэйт.
Байдын уулу бу Бакай
атка минип жүрдү дэйт.
Абэкэге дэти дэйт:
‘Көкөрөм келип калыптыр,
көнтүгүм толуп калыптыр’-
Найзадан калган бөлөгү,
Манастан калган бөлөгү,
эчкиден калган унаа.
курсактан калган чунаа.
Кан Сэмэтэй жалпызым
эмк дэтип келди дэйт!’
Көдөк тууган Көбөшү
ала бакан-минен Бакайдын
батып айра чаап салды!
Акыл-мен тууган Абэкэ
‘Жаман көп айта!’ дэп,
кыл торкону кытты.
Байдын уулу бу Бакай
кайып жүрө берди дэйт:
‘айналайн Сэмэтэй, ботом,
көдөк тууган Көбөшү, ботом.
ала бакан-минен сомдоду!
‘Бу жорукту айта!’ дэп,
акылман тууган Абэкэ
кыл торкону жаптыла!’
Анда айтты Сэмэтэй:
‘Байдын бир уулу сен Бакай, аке,
сенин батыңды, Бакай, аке,
ала бакан-минен сомдосо,
алардын батын мен, Бакай.
Ах-албаре-минен өлдүрдүм!’
Бу Бакай-минен Сэмэтэй
эмк дэтип барды дэйт.
Андан барып Сэмэтэй
үйгө дэтип келгенде,
кирип салам берди дэйт.
‘Асалаудан салам малыйым,
Абэкэ, Көбөш эки ағам!’
‘Элийкеден элийке салам,
Кан Манастын баласы
Кан Сэмэтэй, ботом!’ дэйт.
Кырып келип олтурду.
Абэкэ-минен бу Көбөш
аракын берди дэйт,
абдан ичип тойду дэйт.
Абэкэ, Көбөш араң кул

‘Сөвгилү йаврум, Семетей,
атың башың гөвир,
оңуңун yerde dur,
Абеке’yle Көбөш’е
өңөкө бөң бир гөдөп гөлейим!’
Нан гөңүгү Семетей дө
атың башың гөвирди,
оңуңун yerde дурду.
Бай’н оңу бу Бакай да
ана минип гөкти гөрти.
Абеке’ге ванп дөдө кэ:
‘Айтың гөңи дөңдөйөр,
өксигиң көпөтөйөр!’
Көңдөн калан санак,
Манаст’н калан бн минс.
көңдөн калан бу оңал,
канда калан бу манас.
Нан Семетей, бир танем.
гөңдө гөкү гөлдө!’
Нөдүк дөңн бу Көбөш.
бир дөңөк иле Бакай’н,
каласың yarалadı!
Акыл дөңн Абеке.
“Көдөк бир сөз сөйлөмө!” дөйөрөк
ипөк бир кыуфет гөйдирди,
Бай’н оңу Бакай да
дөңүп Семетей’ге гөлдө:
“Сөвгилү Семетей, йаврум.
бөдөк дөңн Көбөш, йаврум,
алаца сопа иле ванде!
“Көдөк бир сөз сөйлөмө!” дөйөрөк
акыл дөңн Абеке
бана гөңи кыуфет гөйдөдө.”
Семетей о заңан дөдөң кэ:
“Бай’н тек оңу сен, Бакай бана,
сенин башың, Бакай бана.
дөңөкөдө вандырса
онларн башың бөң, Бакай.
ак кыуфетла ванурум!”
Бу Бакай иле Семетей,
гөңдө онларн гөтилер.
Семетей ораңа ванып
өвн дөңнө гөлице,
гөңи гөңи сөйөр ванде:
“Саламуналейкүм,
Абеке, Көбөш, ики ағам!”
“Алейкүмселан,
Нан Манаст’н гөңүгү,
Нан Семетей, йавруңуң!”
Ичери гөңи олтурду.
Абеке иле бу Көбөш,
она ракидан сундала.
о да бөңөк ичип дөйдү.
Абеке, Көбөш, бу бана калар

- 909 арапка мастер болду дейт.
Бир жыгылып калды дейт.
Бакай туруп калды дейт,
Кан Семетейге айтты дейт:
"Айпалайт Семетей, ботом,
915 атекеңиң Ак-олпок, ботом,
ана бир турган болучу, ботом!
Ак кангы эр сырдыган, ботом,
Мапастын ара болучу, ботом!
Атекеңиң бос кесе, ботом,
920 ана турган болучу, ботом:
атекеңиң ак жекес, ботом,
ана бир турган болучу, ботом!
Атекеңиң Тай-буурул, ботом,
бу желекте баатырда, ботом!"
915 Атекеңиң Ак-кула
күчү чоро Таз-маймат,
осу багыш жатыры!
Бакай мыны айткан сол,
туруп калды Семетей
920 айтканын барып алды дейт,
кайта карап жүрлү дейт,
тай буурул мыны алды дейт.
Ах-тулпар коңтон аңы дейт:
"Байдын уулу Бакай-кан.
925 сак саламат болуп тур!
Сагынбай экен карап тур!
Копи кана, Бакай, аман бол!"
Семетей эми жүрдү дейт,
күндөн күнүн жүрдү дейт.
930 түндөн түнүн жүрдү дейт.
Каныкейге барды дейт:
"Атекеңиң Тай-буурул,
Тай-буурулду мээ берди!
Жарак-жангык бакысын
935 Абска, Кобос өк'агам
"Бу атанын керес!" деп,
ошону барын ал берди!
"Атекеңиң Ак-кула
күчү чоро Таз-маймат
940 жаңы калаңды төс кайнат,
ир алдында бактырат-
кайта келгениң-де ал!" деди.
Мен элиме кетемин, энем,
мен журтума кетемин, энем!"
945 Кан баласы Каныкей
уучунун кебин бүттү дейт,
Кара-канга айтты дейт.
Каныкейдин атасы
алдымын тоого бул жүктөл,
950 жетимиш төөгө сен жүктөл.
алты канат ак ордо,
эми тигин берди дейт.
Каныкей-мен бу Чакан.

arakka master boldu déyt,
bir oğrup kaldı déyt.
Bakay turup kaldı déyt,
Kan Sémétéyge ayttı déyt.
"Aynalayıñ Sémétéy, botom,
atekeñin Ak-olpok, botom,
ana bir turğan boluçı, botom!
Ak kanğı ér sırdıǵan, botom.
Mınasın ara boluçı, botom!
Atekeñin bos kise, botom,
ana turğan boluçı, botom:
atekeñin ak cökös, botom,
ana bir turğan boluçı, botom.
Atekeñin Tay-buurul, botom,
bu celenin baatırda, botom!"
Atekeñin Ak-kula
kücü çoro Taz-maymat,
oşu bağış jatırı!"
Bakay mıñı aytkan soñı,
turup kaldı Sémétéy
aytkanın barın aldı déyt,
kayta karap cürdü déyt.
Tay-buurul minip aldı déyt,
Ak tulpar koñton ańı déyt:
"Baydın uulı Bakay-kan,
sak salamat bolıp tur!
Sağınbay esen karap tur!
Kopı kana, Bakay, aman bol!"
Sémétéy émi cürdü déyt,
küñdön küñin cürdü déyt,
tündön tünün cürdü déyt,
Kanıkeyge bardı déyt:
"Atekeñin Tay-buurul,
Tay-buurulda maa berdi!"
Carak-çaptık bakasın
Abéka. Köböş ök'ağam
"Bu atañnı kérés!" dep,
oşunu barın al berdi!"
"Atekeñin Ak-kula
kücü çoro Taz-maymat
cañı kazandı tös kaysat,
ir alında bakırat-
kayta kelgeniñ-de al!" dedi.
Men élime ketemin, énem,
mên cürtümä ketemin, énem!"
Kan balası Kanıkey
uunıñın kebin büttü déyt,
Kara-kanğa ayttı déyt.
Kanıkeydin atası
aldıñız töögü bul cüktöp,
cöñleñ töögü sêp cüktöp,
altı kanat ak ordo,
anı tigip berdi déyt.
Kanıkey-men bu Çakan.

arak: içip most edikalar.
yere yukalıp kaldılar.
Bakay yerinden kalkarak,
Han Semetey'e dedi ki:
"Sevgili Semetey, yavrum,
babamın ak zarfı, yavrum,
hak şırada duruyor, yavrum!
kakmalı alaca eyer, yavrum,
Manas'ın azeri, yavrum,
babamın hoz kesesi, yavrum,
orada aslı duruyor, yavrum!"
Babamın ak bangeri, yavrum,
hak şırada duruyor, yavrum!
Babamın anı Tay-buurul, yavrum,
yuları duruyor, yavrum!
Babamın Ak-kula'sına
en küçük yiğit Taz baymat
bakıyor şiridi!"
Bakay bunları deyince
yerinden kalktı Semetey
Söylediği şeylerin hepsini aldı,
oradan çıkıp döndü.
Tay-buurul'ın üstüne bineli,
Ak-tulpar'ı da yedek alıp dedi ki:
"Bay'ın oğlu ey Bakay Han,
Sağ salım gi!"
Dertsiz esen kal!
Hoşça kal, Bakay, salıncelle!"
Semetey yürüyüp gitti,
güñler güñü yürüdü,
geceler gecesi yürüdü.
Kanıkey'e vardı:
"Babamın Tay-buurul'unu
bu Tay-buurul'u bana verdiler!
Eğyaları silahları,
Aşkeyle Köböş ağlarını,
bunlar atanın malları deyip,
hepsini bana verdiler!
Atamın Ak-kulası deyip,
küçük yiğit Taz-baymat
yeni kızanı tös kaynatı,
büyümemi bekleyerek bakmışı,
arık geldin, anı al, dedi.
Ben il me gideyim, anattı,
ben yurtdıma şideyim, anam!"
Han çocuğu Kanıkey
oğlenau sözüne inandı.
bunu Kara Han'a da anlattı.
Kanıkey'in babası,
almış deve bazına yükletti,
yemmiş deve mal yükletti,
altı kanatlı ak sarıy'
hazırlanıp verdi.
Kanıkey ile Çakan,

- Манастын уулу Семетей
955 көчүп келип барды дейт.
Жакын-карга барбады,
Чүйдүн бирбагынан бура'ды,
Бакай жаткан жерге
барып келип түптү дейт.
960 Кан баласы Канкей
атлагатын бипке дейт.
Бакайга туруп айтып дейт:
'Сак саламат болгунбу, Бакай,
сагыпбай акан жүрдүңбү, Бакай?
965 'Эсен-аман болгунбу, Бакай,
эрикейи эсен жүрдүңбү, Бакай?
Айпадайы атыңар, Бакай,
үрүпөйи өзүңөң, Бакай!
Экиден калган улагым, Бакай,
970 курсакта калган чунуңум, Бакай,
алдап бир соңлоп алып калды. Бакай!
Ошу бир жерден көчтү дейт,
'Таластын башын Үч-кошой
экейин көрүп көрдү дейт.
975 Ошу бир жерден көчтү дейт,
Манастын ордо тиккен жерине
Манастын уулу Семетей
ордосун тигип айдү дейт.
Үч-дөрт күндөр болд'өңө,
980 оо жеринде тур'өңө.
Айчыгы алтын туу келет,
алты сан кара кол келет:
жеппилдеген туу келет,
жетти сан кара кол келет!
985 Абеке, Көбөш арам кул
колду курап атыптыр,
Манастын уулун Семетей,
аны "Алайы!" деп келтиптир.
Кан Семетей жаш бала
990 Тай-буурунду минет дейт-
Тай-буурун неден аксады?
Кан баласы Канкей
үйдөн чыгып ашып дейт,
Тай-буурун минген атын
995 колун бүгүп карады -
Манас-кандын чоң түндүк,
чоң түндүктүн кадоо
бугуна келип көрөптий!
Искек-минен тартып алды,
1000 эки айгыч Семетей:
'Энеке, бу нөмөңө?" дейт.
'Чамгаралык чаккан жер,
чагып отко жаккан жер:
керегемди көскөн чөң,
1005 кесип отко жаккан жер!
Чоң түндүктүн
кадоо калган жер,
Манастын уулу Семетей
көчүп келип барды дейт.
Чакып-карга барбады,
Чүйдөн бирбагынан бура'ды,
Bakay calkan cetine
bap keliп ilit'e deyt.
Kan balası Kankeý
aldagatın bipe deyt.
Bakayga turup ayty deyt:
'Sak salamar bolonıbu, Bakay,
sağınbay aman cürdüńbu, Bakay?
Esen-aman bolduńbu, Bakay.
erikeýi esen cürdüńbu, Bakay?
Aynalayı atıńar, Bakay,
ürüpöýi özüńöń, Bakay!
Ekiđen kalğan ulagın, Bakay,
kursaktan kalğan cunağın, Bakay,
aldap bir soñlap alıp keldi, Bakay!
Oşu bir cerden köstü deyt,
Talasın bağıń Үç-koşoy
ekeyip kirip kerdü deyt.
Oşu bir cerden köstü deyt,
Manasın ordo tikken cetine
Manasın ulu Sémétéý
ordosın tigip aıdı deyt.
Үç-dört күндөр bold'öte,
öo cerinde tur'öte.
Ayçığı altın tuu kēlet,
altı san kara kol kēlet:
cēpildegen tuu kēlet,
cēti san kara kol kēlet!
Abēkē, Kōbōş aram kul
koldu kurap alıptır,
Manasın ulun Sémétéý,
anı "Alayın!" dēp kēltirtir.
Kan Sémétéý aşı бала
Tay buuruđu minet deyt-
Tay buurul nēden aksadı?
Kan balası Kanakéý
üydөн чығıp aldı deyt.
Tay buurul mingен atın
kolun бүгүp karadı,-
Manas-kandın cоñ түндүk,
cоñ түндүkтүн kadoo
butuna kētip kiriptir.
Iskek-minen tartıp aldı,
anda ayttı Sémétéý:
'Eneke, bu nēmene?" deyt.
'Çamğaralым çakkan cēr,
çağıp otko cakkан cēr:
kēregeıdı kōskөн cēr,
kēсіp otko cakkан cēr!
Çоñ түндүkтөн
kadoo kalğan cēr,
Manasın oğlu Semetey
göçüp yola çıktıлар.
Takat Semetey Çakıp Han'a gitmeđi.
Ça'nın başına bōndü,
Bakay'ın olduğı yere
dos doğıru geldi.
Han göcüğü Kankey
aldandığın bildi.
Dönüp Bakay'a dedi ki:
'Salamet buldun mu, Bakay?
Hasretsiz yağadın mı, Bakay?
Nasılsın, iyi misin, Bakay?
Canım sıkıldı mı, Bakay?
Ey saħk sevgili, Bakay.
destarın en iyisi, Bakay.
keçiden kalan oğlağın, Bakay,
karnımda taşıdığım bu masum, Bakay,
aldanıp beni butaya getirdi, Bakay!
Derken oradan da göçüp gittiler,
Talas taki Үç-koşoy'a,
gizlice gece girdiler.
Oradan da göçüp gittiler,
Manas'ın sarayının dikildiğı yere
Manas'ın oğlu Semetey,
kendi sarayını kurdu.
Үç dört gün işte böyle,
kendi yerinde durdular.
Nakişarı altın hilalli sancak geliyordu,
altı kol ordu geliyordu,
dalgalanan sancak geliyordu,
yedi kol ordu geliyordu,
Abeke, Kōbōş, baram kullar,
büyük bir ordu toplayıp
Manas'ın oğlu Semetey'i
alayım diye geliyordu.
Han Semetey genç çocuk,
Tay-buurul atına bindi,
Tay buurul neden aksıyor?
Han çocuğı Kankey
evinden çıkıp geldi,
Tay-buurul binek atının
ön ayağını bikiп baktı.
Manas Han'ın yüksek becasındar:
bu yüksek becadan bir destar çivi
buun ayağına saplandımtı!
Kerpetenle çekip aldı.
Semetey Han da dedi ki:
'Anneciğim bu nedir?"
'Burası buzaman yüksekliğı yer,
sonra da ateşe veridiğı yer,
parıncaklığının kesildiğı yer,
sonra da aleşe verildiğı yer!
Yüksek becadan bir tek
çivinin kaldığı yer,

- Манас-жаңдым олгон жер!
Марал аткан майлуу жер,
курап аткан куттуу жер!
1010 Канлыкөй караң калган жер,
Чаканы бейгай болгон жер,
Семетей чупак болгон жер!
Канлыкөй мыны айтканда,
как телки атып минди дейт:
1015 "Кан Семетей баламды
урушка жаңыс чыгарбайм,
ошум бир жагымдан кырып
каттуу уруш салайм!" дейт.
Семетейдей баласы
1020 оясына аттан көтөрдү,
керегеге таңды дейт.
"Бүркүрөл туруп чоң эне
печенд жиберип салар!" деп,
поя энесин Чаканы,
1025 аны таныш койду дейт.
Манастын уулу Семетей,
эм урушка чыкты дейт.
Тонун тондай кыңыра дейт,
күрмөнү үйдөй кылды дейт.
1030 Абеке, Көбөш арамды,
аны кармап алды дейт,
чоң атасы Жакып-бай,
аны кармап алды дейт.
Сулпукордун чатында
1035 калың токой ичине
учоопу керик койду дейт,
үйгө келип түздү дейт.
Үйгө киши жиберди:
"Канлыкөй-минен Чаканды
1040 керегеден чечип ал!"
Кан баласы Канлыкөй
Ак-тинтени алды дейт,
алын келип чуркады,
бу токойдун ичине
1045 Абеке, Көбөшкө барды дейт:
"Абеке, Көбөш арам кул,
төрөмнүн ашып берсеңчи!
Башымнан карам түлсөңчү!
Төрөмнүн ашып берсеңчи!
1050 Аракка киши койсоңчу!
Байгамбар чапкан жолу туп!
Жакыптың жаңыс уулун
Манасты сайгап колу туп!
"Тийбейм!" десе, кылсаңчы!
1055 Чамгарагым чаккансың,
чагып отко жаккансың:
керегемди кескениң,
кесип отко жаккансың!"
Колун колдой кести дейт,
1060 бутун буттай кести дейт-

Manas-kandın ögön cër!
Maral atkan mayлуу cër,
kurap atkan kuttuu cër!
Kankéký karañ kalğan cër,
Çakany héypay bolğon cër.
Sémétéy çuñak hoıǵon cër!
Kankéký min aytkanda,
kak tëlki atıñ mindi déyt:
"Kan Sémétéy balandı
uruşka jañıs çıǵarbaym,
öşüm bir jaǵımǵan kirip
kattuu uruş salaym!" déyt.
Sémétéydey balası
énesin attan köttördi,
kéregege tañdı déyt,
"Büürölöp turup çoñ éne
qéçip cibcrip salar!" dep,
çoñ énesin Çakany,
anı tanıp koydu déyt
Manastın uulı Sémétéy,
ém uruşka çıktı déyt
Tonun tonday kılǵı deyt,
kürmönü üydöy kıldı déyt.
Ahéké, Köböş arandı,
anı karıap aldı déyt,
çoñ atası Çakıp-bay,
anı karıap aldı déyt.
Sulpukorđun çatında
kalıñ totoy içine
uçööñü kérip koydu déyt.
Üygö kelip tüstü déyt.
Üygö kişi cibcrdi:
"Kankéký-minen Çıkanđı
kéregecen qéçip al!"
Kan balası Kankéký
Ak-tinteni aldı déyt,
alıp kelip çurkadı,
bu tokoyıñın içine
Abéké, Köböşkө barđı déyt:
"Abéké, Köböş aram kul,
törömnün aşm bérseñçi!
Başımnan karam tüşöçü!
Törömnün aşm bérseñçi!
Arakka kişi koysoñçu!
Bayǵambar çapkan colu şul!
Çakıpın çañıs uulun
Manastı sayǵan kolu şul!
"Tiybeym!" dese, kılsañçı!
Çamǵaraǵıñ çakkanıñ.
çaǵıp otko çakkanıñ:
kéregeñdi kėskeniñ.
kėcip otko çakkanıñ!"
Kolon koldoy kėsti déyt,
butun buttay kėsti déyt-

Manas Flastın öldüǵü yarı!
Maral vırdıǵu zengin yer,
geyik vırdıǵu kutlu yer!
Kankéy e zıñdan olan yer,
Çakan'a zehir olan yer.
Semetey'in doǵduǵu yer!"
Kankéy böyle dedi,
koyu renk atına bindi.
"Han Semetey qocıǵımıñ,
vuruşa yalız gönderemem,
kendim de yanında gidecim,
ben de sık dövişeceǵım!"
Semetey genç çocuk,
anasını attan indirdi,
yurdun parmaklıǵına baǵladı.
Büyük annesi
gözüp kurtarmasını diye.
büyük annesi Çakan'ı da
parmaklıǵa baǵladı.
Manas'ın oǵlu Semetey,
hemem vuruşa fırladı.
Giyimleri daǵlar gibi yıǵdı.
cekelleri evler gibi yıǵdı.
Abeke, Köböş haramların
ikisini de yakaladı.
büyük babası Çakıp-bay'ı
onu da yakaladı.
Sulpukor'un eteǵinde
sık bir ormanın içine
üçünü götürüp
dönüp eve geldi.
Evine bir adamı gönderdi:
"Kankéy ile Çakan'ı
parmaklıktan qoz getir!" dedi.
Han qocıǵı Kankéy,
eline hançeri Ak-tinte'yi aldı,
doğrudan koşur,
bu sık ormanın içine
Abeke ile Köböş'e geldi:
"Abeke, Köböş, haramı kullar,
efendimin aşmı verin!
Başından bu utanç kalksın!
Efendimin aşmı verin!
Adamları ruku daǵıtlısın!
Peygamberin koyduǵu töre budur!
Çakıp'ın bir tek oǵlu
Manas'ı vuran eldir ku!
Kadıñ "Varmam!" dese de al oru!
Yarı çadırını yıken,
yıkıp ateşe yakmıñ,
parmaklıǵını kestir.
kucıp ateşe yakmıñ!"
Bu ikisinin ellerini kesti,
bu ikisinin yaklarını da kesti!

- Abeké, Köböş aram kuldı
bir öltürüp saldı deydi!
Altıмышта Çakanым
Жакып-байдын багына
1065 бир олтуруп алды дейт:
"Бир этегим жеп айтты, Жакып,
бир этегим сен айтты, Жакып-
кай жерим сен кем тартты, Жакып?
Менин бир уулум
Манас-кан, Жакып,
1070 ал тозокко салабы, Жакып?"
Abeké, Köböş arandı, Жакып,
бейишке түртүп салабы, Жакып?"
Колун келдөй кесги дейт,
бутун буттай кесті!
1075 "Эм көкүрөгүм сууду!" деп,
"Мен Кудайга разымын!"
Бир үшкүрүп койду! деп,
"Мен Кудайга разымын!"
- Abeké, Köböş aram kuldı
bir öltürüp saldı deydi!
Altıмышта Çakanым
Çakıp-baydın bağına
bir olmurup aldı deydi:
"Bir etegim cöl açtı, Çakıp,
bir etegim sen açtı, Çakıp-
kay cêrim sen kêm tarttı, Çakıp?
Mênin bir ulum
Manas-kan, Çakıp,
al tozokko salabı, Çakıp?
Abeké, Köböş arandı, Çakıp,
bêyişke tûrtüp salabı, Çakıp?"
Kolun keldoy kêsü deydi,
butun buttay késti!
"Êm kökürögüm suude!" dep,
"Mên Kudayğa razımin!"
Bir üşkürüp koydu! dep,
"Mên Kudayğa razımin!"
- Abeké, Köböş, haram kulları
sonra da öldürdü!
Altımışındaki Çakan'ım
Çakıp-bay'ın bağına
üstüne oturup dedi ki:
"Bir etegimi yel açtı, Çakıp,
bir etegimi sen açtı, Çakıp,
neyimi eksik buldun, Çakıp?
Benim biricik oğlum
Manas Han, Çakıp,
cehenneme mi götü, Çakıp?
Abeké, Köböş, haramları, Çakıp,
bebişce mi gönderdin, Çakıp?"
Çakıp'ın iki elini kesti,
iki ayağını da kesti!
"Şimdi yüreğin rahatladı,
Tanrı'ya şükürler!"
Sonra içini çekip yine
"Tanrı'ya şükürler olsun!" dedi.

Semotey'in Talas'a döndüğü / Semoteydin Talaska kaitup kelışı / Семтейдін Таласқа кайтуп келішін

SEMETEY

- 1 Он Семетей жаш болду,
ол акылдан бош болду!
Туубай жатып туйгалы,
туурга кылбой ойноду!
- 5 Он үчүндө ок атты,
он бешинде жол сайды!
Кан атасынан калган
кырк чорого баш болду.
Ат семиртп күс болду,
эр семиртп түс болду:
- 10 'Атталалы, жортолу!
Сагынып саргыл мянели!
'Туйпанып тулпар мизели!
Алтын-эмел, Күрөңкөй, чором!
- 15 аны көргөн барсыңбы?
Шемей-кала, Кызыл-жар,
аны көргөн барсыңбы?
Күйгөн-локой, Куу-сере,
аны көргөн барсыңбы?
- 20 Таш-мазардай камырды,
аны көргөн барсыңбы?
Таш акырдын куу тала,
аны көргөн барсыңбы?
Бүтүптү күп жакшы күн-
сурунай суулап алынар, чором,
- 25 кереней келген салынар, чором!
Ак чатырды бүктөңөр,
Ак-борчукка жүктөңөр, чором!
Көк чатырды бүктөңөр, чором,
- 30 Көк-борчукка жүктөңөр, чором!
Алтынмыш байтал, бир айгыр, чором,
азык кылып айдаңар!
Ага чоро айтты дейт:
'Айналайн, ай жаркып, төрөм,
- 35 кече атаң Манас
тушунда, төрөм,
сагынып саргыл мянгенбис, төрөм,
Кангайдып жылы
алганбис, төрөм!
- Когучкөндөй эр тоноо
коопүбүстү басканбис:
- 40 сагыскаңдай эр тоноо
сапаабисты басканбис.
Жоргоңу жолго салганбис,
жоболон жорук кылганбис!

О! Sémétéy eas boldu,
ol akıldan boş boldu!
Tubhay jatıp tuyladı,
nurğa kılboy oynodu!
On üçündö ok attı,
on beşinde cöl saydı.
Kan atasınan kalğan
kırk çorogo baş boldı.
At seмирip күs boldı,
er seмирip түs boldı:
'Attalalı, çortolu!
Sağınyп sarǵıl mineli!
Tuyлаып tulpar mizeli!
Alın-émel, Kıröñköy, çorom!
anı körgön barsıñbı?
Şémey-kala, Kızıl-çar,
anı körgön barsıñbı?
Küygön-lokoy, Kuu-séré,
anı körgön barsıñbı?
'Taş-mazarday kamırdı,
anı körgön barsıñbı?
Taş-akırdın kuu тала,
anı körgön barsıñbı?
Bütüptü күп çakşı күн-
surunay суулап алынар, çorom,
kereney kептеп салынар, çorom!
Ak çadırı бүктөñөр.
Ak-borçukka жүктөñөр, çorom!
Kök çadırı бүктөñөр, çorom.
Kök-borçukka жүктөñөр, çorom!
Altınış baytal, bir ayǵır, çorom,
azık kılıп айдаңар!
Aǵa çoro aytı deyt:
'Aynalayn, ay çarkın, töröm,
keçe atañ Manas
tuşında, töröm,
sağınyп sarǵıl mingenbis, töröm,
Kañǵaydıп çılı
alǵanbis, töröm!
Kügüköndöy er tonoy
koopübüstü baskanbis:
saǵıskaңday er tonoy
sapaabıstı baskanbis!
Çorǵonu çolǵo salǵanbis,
çobolon çoruk kılǵanbis!

Semetey dala pek gençti,
aklı da ermezdi!
Doğmadan tepinmişti o,
bağlacından oynamıştı!
On üçünde ok atmıştı,
on beşinde vurmuştu o!
Han babasından kalan
kırk yiğide baş oldu.
Güzde atlar seмирip yayılınca,
erler seмирip gevşeyince:
'Atlara hinelim!' dedi,
'Sevinçle at sürelim,
keyif ile at sürelim!
Alın-эмел'i, Kıröñköy ü, yiğitlerim,
gören var mı?
Şemey şehri'ni, Kızıl-çar'
içinizde gören var mı?
Küygön-lokoy, Kuu-sere ormanlarını
içinizde gören var mı?
'Taş-mazar adlı dağ namını
gördünüz mü çoralarım?
'Taş-akır toz ormanı
gördünüz mü yiğitlerim?
Başın güzel bir gün,
borazanı çalın, yiğitlerim.
bomları ötürün, yiğitlerim!
Ak çadırı бүктürün yiğitlerim,
ak deveye yükletin, yiğitlerim!
Kök çadırı бүктürün, yiğitlerim,
gök deveye yükletin, yiğitlerim!
Altınış kısırak, bir aygıt, yiğitlerim,
azık için hazırlanın!'
O zaman yiğitler dedi ki.
'Çzımın gün ışığı, efendimiz,
esiden babam Manas'ın zamanında,
efendimiz,
salınp atlara bitmiştik, efendimiz,
Kangay'dan at süröleri çalmıştık,
efendimiz.
Erleri güvercin gibi soyup,
gönlümüzü ferahlatmıştık!
Erleri saksağan gibi soyup,
endişemizi hastırmıştık!
Yürük atları koşturmıştık,
kimini iyice yontmuştuk biz!

Азууларын аркайыңа, төрөм,
 43 ат өлүмү кысмыс, төрөм
 мурунгарын сөрбөйтүң, төрөм.
 Ор өлүмү кысмыс, төрөм!
 Макул болот, эп болот, төрөм!
 Оо арталы, жоргоду, төрөм!

50 Анда турган кырк чоро
 чогулуп чыкты үйүнөн,
 бир бирине айтышын:
 "Ак-балта уулу Чубакым,
 адамдан артык ыраңым,

55 Бөрүнүн уулу Бөрүчүм,
 атым аксап кеткенде,
 бек тамаган берчүм!
 То, тоочу менен Топогум,
 чыбалачы көп чорого болочум!

60 Кырктын башы Кыргын-чаң!
 Жаткан койду коздорбас,
 жатык тилдүү Ажыбай!
 Астымас алпымышка жетиппиз,
 аркамас жетимипке жетиппиз-

65 алпымышка чыкканча,
 атасын Манастын атын токулдук:
 жетимипке чыкканча,
 баласын Семетейдин атын токулдук!
 Качырганып кайтпаган,

70 кайрылып жолбаша айтпаган,
 кара кандуу, көк битүү
 чунак бу кан Семетей
 ашуу байык топарга
 башы айдат жүрүп өлтүрөт:

75 карылык карага келгенде,
 жигаттак жапп өскөндө,
 атыны катуу сууларга
 айдап жүрүп өлтүрөт!
 Керес атты минели,

80 кезин тонду кереги,
 салынып саргыт минели,
 сары ыра сапар жоргоду,
 булдуңгун буудан минели,
 букасың сапар жүргөтү!"

85 Кырк чоро эми жүрдү дейт,
 ылаңкашай пайза кыптайтын,
 жети күндөр болду дейт,
 Семетейге кабар түштү,
 "Ак тонго бузун чашты" дейт.

90 "Атамнан калган мурамы
 кырк чором эми кашты!" дейт.
 "Атамнан калган мурамы
 аттан көөнү калдыбы?
 Тондон көөнү калдыбы?"

95 Э Каныкей, энекем,
 эми саз кайрылбаймын!
 Атамнан калган мурамым,

Azamların arkaýyıp, tórm,
 at ölmö kýmıs, tórm:
 murunıarın sörbeyıp, tórm,
 Ör ölmö kýmıs, tórm!
 Makul bolot, ép bolot, tórm!
 Óan artalı, corolu, tórm!

Anda turğan kark çoro
 çoǵulup çıktı üyünön,
 bir birine aytııp:
 "Ak-balta uulu Çubakım,
 adamdan arık ırañım,

Börünün uulu Börüçüm,
 atım aksap ketkende,
 bek talap berçüm!
 Tö, toçı menen Topoğım,
 çıbağacı köp çoroǵo boluçım!

Kırkın başı Kırğın-çañ!
 Catkan koydu kozdurbas,
 caktı tildü Açıbay!
 Astımıs alpmışka cetiıpis,
 arkamıs cetiıpiske cetiıpis-

alpmışka cıkkança,
 atasın Manastın atın tokuduk:
 cetiıpiske cıkkança,
 balasın Sémétéydin atın tokuduk!
 Kaçırgañnan kaitpağan,

kayırlıp çobuş aytpağan,
 kara kandun, kök bitü
 çunak bu kan Sémétéy
 aşun bıyık toparğa
 başı aydap öltüröc:

karlık karğa kelgende,
 cıgıttık celiıp ötköndö,
 ağım kattu suularğa
 aydap öltüröc!
 Keres atı mineli,

kéuin tondu kéreli,
 sağınp sarğıt mineli,
 sarğara sapar corolu,
 bulkuntıp buudan mineli,
 bukasaıp sapar cürçöñü!"

Kırk çoro émdi cürdü déyt,
 kıkanday nayza kıltaıp,
 ceti kündör buldu déyt,
 Sémétéyge kabarı tıştı.
 "Ak tışge bulun çaşı" déyt,

"Aatınnan kalğan mırıpı
 kark çorom émdi kaşı!" déyt.
 "Aatınnan kalğan mırıpı
 atın köñü kaldıbı?
 Tondon köñü kaldıbı?"

É Kankéy, énekeñ,
 éri saı kayırlıbaymın!
 Aatınnan kalğan mırıpım,

Çımdatıp dıř ğöstedip, efendimiz,
 adara óim saçatın, efendimiz,
 óyıklarıñı yakarı burıp,
 erlete ólün çaçatın, efendimiz!
 Oldı, kabal, efendimiz!

ñaydı bız e yörüyeliñ, efendimiz!"
 Orada daran kark yigit,
 evierinden toplanıp çıktılar.
 Birbirine dediler ki:
 "Ak-balta oğlu Çubakım,

nerkesen en yakıñım,
 Börünün oğlu Börüçüm,
 atım aksadıǵı vakıt
 nañ saǵlam parçılarsın!
 Tölgöçü de Tölöçüm,

yigitler için çam bölünim
 Kırkın başı Kırğın-çañ!
 Yatan koyuna caldımız.
 Iatı dilli Açıbay"

Almıñ alıstın ğıvıñ,
 arkamız yemıñge dayandı.
 Almıñna cıkıncaya kadar bız,
 babası Manas'ın atına koşım taqtık,
 yemıñge cıkıncaya kadar

çocıǵı Sémétéy'in atına koşım taqtık.
 Saldırandan kaçırayan,
 kacınmak cıvap vermeyen,
 kara karlı, gök bitli
 yavru Han Sémétéy

büyük daǵarın ócesine
 bizi cürçip öldürecek.
 Öñmüzde ibıyarlık,
 gençlik çaǵı yel ğibı çaǵı,
 cılınca akur sulara

bizi ğöñürçip öldürecek
 Cenaze atına bıñalıñ.
 kofen beziñi ğıyeliñ,
 sañıp arıara bıñalıñ.
 zorlu yola cıkaluu,

sallanıp atlara bıbeliñ,
 señer yoiuna cıkalım!"
 Kırk yigit hemer yola cırtı,
 saı ğibı karğı salladılar.
 amdan yodı ğün geçti.

Sémétéy'e bir habar geñdi.
 "Ak parayı saçatın!
 Aatınnan kalan mıras
 kark yigitim şınadı kaşı!"
 Aatınnan kalan mırasın

atın ğöñü mñ kaldı?
 Kırıcette ğöñü mñ kaldı?
 Ey Kankéy, anam benim,
 şınadı sana döñmöm ben!
 Aatınnan kalan mırasım.

- журманына айрылбаймын:
Алаң калган Тей-буурун:
138 аны жолунан жолбоймын!
Туру болгон топурадан
Кызыл калкан кырк чоро
Семетей эм кутуу дейт.
Калкы барак жолуна
139 Манастын уулу Семетей
эмиз жети барды дейт.
Анда айты Семетей:
'Алейке сага, кырк чоро, барган!
Ак-сакалы Кыргын-гал, кызыл!
140 Таштан аккан булагым,
бар Кудайдан кошконум
Аманбетим, ыпатым!
Атыптан багыт бура тур,
астың жерге тура тур!
141 Атаң коңун калдыбы, чором?
Тондон коңун калдыбы, чором?
Аптаң коңун калдыбы, чором?
Эне болуп үрөткөн, чором.
ата болуп бууруккан, чором-
142 мен атдан кач калдым, чором,
мен атыңдан баш калдым, чором!
Үч-көсөй-мынса Таласта
кумар ойноп утушусу,
алтынмыш кундусу, мын жамбы:
143 Аркадан алын жүтүшүсү:
кумар ойноп утушусу,
жетимаш кундусу, мын жамбы
Жеркенден алын жүтүшүсү!
Аягы Талас, баш Ташкен:
144 акын түгүп жатыпкан!
Токто, чором, токтогуң!
Атыптан багыт бура тур!
Кырккайлаба жүрүп кет!
Чоронун астын көстөй
145 Кап Семетей салды дейт,
кап астын калганда,
токтоп калды Семетей,
аттан түгүп калгы дейт.
Тей-буурундай түгүгүп
146 туура тартуу кылды дейт!
Токтободу чоролор,
жүрүп калган салды дейт.
Семетей атына минди,
кырк чорого акыры:
147 'Токто, чором, токтогуң!
Айналайн көй-гөскө, чором,
Сагынгандай мин-кайра, чором!
Азууларың аркан бол,
ат оюму болгон!
148 Мурун тарап сөрбөйүн,
эр өлүмү болсун!

- ачарыман аялбаймын!
Алп көгөн Тей-буурун,
ан, болгон чоронун!
Тей-буурун топурадан
Каңп калкан кырк чоро
Семетей эм кутуу дейт.
Каңп барган отурада
Манастын уулу Семетей
эмиз жети барды дейт.
Анда айт Семетей:
'Алейке сага, кырк чоро, барган!
Ак-сакалы Кыргын-гал, кызыл!
Таштан аккан булагым,
бар Кудайдан кошконум
Аманбетим, ыпатым!
Атыптан багыт бура тур,
астың жерге тура тур!
Атаң коңун калдыбы, чором?
Тондон коңун калдыбы, чором?
Аптаң коңун калдыбы, чором?
Эне болуп үрөткөн, чором.
ата болуп бууруккан, чором-
мен атдан кач калдым, чором,
мен атыңдан баш калдым, чором!
Үч-көсөй-мынса Таласта
кумар ойноп утушусу,
алтынмыш кундусу, мын жамбы
Аркадан алып жүтүшүсү:
кумар ойноп утушусу,
жетимаш кундусу, мын жамбы:
Жеркенден алып жүтүшүсү!
Аягы Талас, баш Ташкен
акын түгүп жатыпкан!
Токто, чором, токтогуң!
Атыптан багыт бура тур!
Кырккайлаба жүрүп кет!
Чоронун астын көстөй
Кап Семетей салды дейт,
кап астын калганда,
токтоп калды Семетей,
аттан түгүп калды дейт.
Тей-буурундай көлөгүн
туура тартуу кылды дейт!
Токтободу чоролор,
жүрүп калган салды дейт.
Семетей атына минди,
кырк чорого акыры:
'Токто, чором, токтогуң!
Айналайн көй-гөскө, чором,
Сагынгандай сар-кайра, чором!
Азууларың аркан бол,
ат оюму болгон!
Мурун тарап сөрбөйүп,
эр өлүмү болсун!

- мечасындан дөнөмөн бар!
Гендирин Тей-буурун!
аны жүрөгүм бар.
Түгүнелери бар дүйнөсөйүп
каңп ген кырк жыгиди
Семетей кевалды.
Каңп гитилери юлда,
Манастын оғлу Семетей,
аркасындагы югиди.
О раган Семетей деди ки:
"Селамат келгиле, хепинизе кыргиди!
Ак сакат Кыргын-гал, иштеймин!
Таштан акан булагым,
Албатын баша вердиги,
Аманбетим, аман досум!
Атын а башын чевир,
оңдогон yerde ду!
Ата гондун му калды, югидим?
Кыяфете гондун му калды, югидим?
Ата гондун му калды, югидим?
Ана улуп баша гондон, югидим,
ага улуп баша буйутан, югидим,
баш бабадан ютим калдым, югидим,
баш акыдан баш калдым, югидим!
Үч-көсөй иле Таласта
кумар ойнайп казанды,
алтынмыш кундуз, баш камбашы
Аркандан казанып алды биз,
кумар ойнайп казанды биз,
ютимаш кундуз, баш камбашы
Яркендтен алып казанды биз!
Ауагы Талас, баш Ташкен.
Хаккына диген пейди бу!
Дурун, югитлерим, дурун!
Аларын башын чевирин!
Согитмешин, гелин сиз!"
Югитлерим аркама
Хан Семетей аты а сурду.
Там орталарына гондун,
Семетей аты дурдунду.
Атаң агагына ишп
юрик аты Тей-буурун,
хедице сурду.
Факат югитлер дармагы,
юлларын гитрилер
Семетей атына бинди,
кырк югиде хайкарак:
'Дурун, югит а, дурун!
Ханым югитлерим,
саксаган гили чевик, югитлерим!
Дигитлеримиз гондонду
атларн чараталын биз!
Буйкаларынз буйка,
ебери оңун сагалын биз!

- Токто, чором, токтогун!
Энекемдей Каныкей,
Каныкейге кайрылбайм!
155 Тигип, чором, сенден айрылбайм!"
Кырк чоро атка минди дейт,
кырк чоро жүрүп кетти дейт.
Аттан түштү Семетей,
мойнуна курун салды дейт,
160 баатын тартуу кылды дейт!
Чоролор көсүн албады,
болбой жүрүп кетти дейт.
Кан баласы Семетей
алуу келип турду дейт.
165 Атка минди секирип,
карагайдып жармасы
чегедектин кыймасы,
уңкусу болот, учу курч,
карагай пайза жашырды-
170 "Жоо калты!" бакырды,
Манастап ураап чакырды,
Семетейлеп бакырды,
кырк чорону катырды!
Ай-батка-минен бир салды,
175 аеда качкан чоронун
арка мойнун сый салды!
Азууларын аркайтып,
ат өлүүсү калды дейт:
муруттарын сербейтип,
180 эр өлүүсү калды дейт!
Семетей кырк чорону кырды дейт,
тонун тоноп алды дейт,
атын айдап алды дейт,
Семетей үйгө келди дейт!
185 Ачмбайдын катыны
боюнда калган экен дейт:
Алмамбеттин катыны
боюнда калган экен дейт.
Манастын уулу Семетей
190 аттан бутка түшкөндө,
эки катып тууду дейт.
Бир бала күл уштап түштү,
бир бата кан уштап түштү!
Сүйнгөндөн Семетей
195 анда туруп айтты дейт:
"Атадан алтоо болбодум-
ар жаңгыстык башымды
Алда Таала Күдрөт
жаңгыс не жазады башымды?
200 Энеден өкөн болбодум-
ар жаңгыстык башымды
жаңгыс не жазады башымды?
Не албадың жапымды?
Жаңгыстыктап айыма
205 аргымак жийди, ат жийди-

Tokto, çorom, toktoğun!
Enekenдей Kanybéy,
Kanykéyge kайрылбайм!
Tipti, çorom, sénden ayrıлбайм!"
Kırk çoro atka mindi déyt,
kırk çoro cürüp ketti déyt.
Attan tüştü Sémétéy,
moynuna kurun saldı déyt,
baatın tartuu kıldı déyt!
Çorolor kösün albađı,
bolboy cürüp ketti déyt.
Kan balası Sémétéy
алуу kелип turdu déyt.
Atka mindi sekirip,
karağaydıп жармасы
çegedekтин kыймасы,
uңkusu bolot, uçu курч,
karağay nayza жашырды-
"Çoo kałtı!" baқырды,
Manastap uraап çakырды,
Sémétéyleп baқырды,
kırk çoronu kатырды!
Ay-batka-minen bir saldı,
anda kaçkan çoronun
arka moynun sıy saldı!
Azudaп arkaytıп,
at ölüüsü kалdı déyt:
murutların serbeytip,
ér ölüüsü kалdı déyt!
Sémétéy kırk çoronu kырды déyt,
tonun tonop aldı déyt,
atın ayдап aldı déyt,
Sémétéy үйгө kелди déyt!
Açıbaydın katın
boyunda kaлған eкен déyt:
Almamбеттин katın
boyunda kaлған eкен déyt.
Manastın uлу Sémétéy
attan butka түşkөндө,
éki katın tанду déyt.
Bir hala күл uштап түштү,
bir hala kan uштап түштү!
Sүйngөндөн Sémétéy
anda turup ayttı déyt:
"Atadan altno bolbодum-
ar çaңğıstık başımı
Alda Таала Күдрөт
çaңğıs né çazadı башımı?
Eneden öкөн bolbодum-
arçaңğıstık başımı
çaңгыs né çazadı башımı?
Ne alбадың жапımı?
Çaңğıstıқта айыма
arğımak ciydим, at ciydим

Durun, yiğitlerim, durun!
Anneciğim Kanykey'den.
Kanykey'den ayrılmam ben!
Yiğitlerim, sizden de ayrılmam ben!"
Fakat kırk yiğit atlara bindi,
kırk yiğit yürüyüp gitti.
Semetey atından indi,
boyuna torbasını sardı,
sonra başını uzatıp sondu!
Yiğiller hiç aldınmadı,
bakmadan yürüyüp gitti.
Han çocuğu Semetey,
buna pek lona kızınıştı.
Ata binip seğırtti.
Çam ağacının yarması,
kesilmiş bir ağuş dudu,
kökü çelik, ucu sivri
kara çam kargısını salladı,
düşman kaçtı, diye bağırdı,
Manas'ın çenk nidasını bağırdı,
Semetey nidasını bağırdı,
kırk yiğidini kovaladı!
Ay balta ile bir girişti,
oradan kaçan yiğitlerin
enselerini parçaladı!
Diğerlerini gücündüп
atları öldürüp sardı.
Bıyıklarını kaldırıp,
eriери öldürüp sardı!
Semetey kırk yiğidi kıldı,
üstlerini soyup aldı,
atlarını da atarak,
eve geldi Semetey!
Açıbay'ın katını,
karısında çocuklu kalmıştı,
Almamбет'in katını da
karısında çocuklu kalmıştı.
Manas'ın oğlu Semetey,
attan atlayıp inince,
iki kadın doğurdu.
Bir çocuk elinde gül ile doğdu,
bir çocuk da kan ile doğdu!
Sevincinden Semetey
o zaman dedi ki:
"Atadan - altı çocukları biri doğmadım,
beni neden büyük Allah'ım,
yalnız başıma yarattın,
almıma yalnızlık yazdın?
Anadan - iki çocuktan biri doğmadım,
beni neden böyle yalnız yapıp,
almıma yalnızlık yazdın?
Neden alımadım çocuklukta canımı?
Bak yalnızlıktan korkup ber,
soylu atlar seçtim, at yığdım,

- бир бууданча болбоду!
Жаңгысакстан айынан
азамат жайдым, эр жийди-
бир тууданча болбоду!
- 210 Армабым чоңдур Кудатга!
‘Табетдөө байтал сойду,
төгөрөк элин жийди;
алаңак байтал сойду,
апарга элин жийди.
- 215 Чеч-дөбөдөй эт кылды,
Ысык-көкдөй чык кылды.
Канкейди жетелеп,
эмгегин оосандырып алды.
‘Жаңы тууган эки бу бала
- 220 эмгектеш болуп алам!’ деп,
эңсе койду тартып дейт.
‘Талаша ат койдуруп алам!’ деп,
элди бир чоңутуп алды дейт.
Күл уштап түшкөн балага
- 225 ‘Күл-чоро’ коюп алды дейт,
кан уштап түшкөн балага
‘Кан-чоро’ коюп алды дейт.
Өкөө алты көндө ‘Ата!’ деп,
өкөө эки күндө ‘Эне!’ деп,
- 230 чырыктап жаапты кылды дейт.
чыден окту кылды дейт-
‘Как!’ эткен карга койдоду,
‘Кук!’ эткен кузгун койдоду
Эресе тартып эт өөтү,
- 235 ат салып тартып чоңойду-
доош окөө доолады,
жоопы окөө жоолады.
Өкөө батыр чыкты дейт!
Кан Манастын баласы,
- 240 Семетейдей чуны
уйдо жатып биш болду,
элин биле кан болду!
Бөрітөлүү жанынан
бирде турду бу чоро:
- 245 абырактуу жанынан
айрылбай турду бу чоро.
‘Бели айлана бөргинге,
белдей кызыл
тал бүткөн!’-
Бөрүгө келгенде,
250 бөрөгү Кудай жар бүткөн!
‘Дөбөдөө бөргинге,
дөбөдөй кызыл
тал бүткөн!’
Cөлөрүнө келгенде,
жолөңү Кудай жар бүткөн!
- 255 Кан баласы Семетей
уйдо олтурду сагынып,
чоропур туруп айтып дейт:

bir bandanča bolbodu!
Çaңğıstastan ayman
azamai cıydım, ér cıydım-
bir tuıdanča bolbodu!
Armarım çoñdur Kudağga!
Töñöläñ baytal soydu,
tögörök élin cıydu;
alañak baytal soydu,
aşarğa élin cıydu.
Çeç-döböđey ét kaldı.
Isık-köküđey çık kaldı.
Kankéydi cetelep,
émşegin oosandırdı aldı:
‘Çańı tuığan éki bu bala
émşektes bolup alam.’ dep,
éñge toydu tartı: déyt.
‘Talağa at koydurup alam!’ dep,
éldi bir çoñutıp aldı déyt.
Kül uştap töşkön balanı
‘Kül-çoro’ koyup aldı déyt,
kan uştap töşkön balanı
‘Kan-çoro’ koyup aldı déyt.
Ököñ alı köñdö ‘Ata!’ dep,
ököñ éki köñdö ‘Éne!’ dep,
çıptıktan jaapı kıldı déyt,
çıden oktu kıldı déyt-
‘Kak!’ étken karğa koybodu,
‘Kuk!’ étken kuzgun koybodu.
Érese tartıp ét öötı,
at calın tartıp çoñoydu-
doom ököñ dooladı,
cooñı ököñ cooladı.
Ököñ batır çıktı déyt!
Kan Manastın halası,
Sémétéydey çunağı
uydó jatıp bıy holdı,
élin bılıp kan boldı!
Béřıtölüñ canına
birde turdu bu çoro:
abıraktıu canında
ayrılbay turdu bu çoro.
‘Béli aylana bérğınge,
béldey kızıl
tal бүткөн!’-
Béřırıne kélgende,
béřegı Kudaı car бүткөн!
‘Döböđöñ bérğınge,
döböđey kızıl
tal бүткөн!’
Cölörünö kélgende,
cölöğı Kudaı car бүткөн!
Kan balası Sémétéy
üydó olı turdu sağınyp,
çoropur turup aytıp déyt:

bir tanesi bile yamış at çıkmadı!
Bak yalızlıktan kórküp ben,
kahnıncılar topladıım. arlar çağırdım.
bir tanesi bile kardeş gıbı çıkmadı!
(Yıno de) şükürler olsun ‘Tanı’ ya!’
Alın yıldızlı kısıaklar kestirdi,
halkı etrafına topladı,
alaca kısırak ar kestirdi,
halkı aşı çağırdı.
Çeç döbö yüksekliğınce et yığırdı,
Isık köl katar et suyu koydu.
Kankéy’i getirtti,
nemelerini emdirdi:
yeni doğan bıs iki çocuk
süt kardeşim olsun diye,
halka büyük bir aş verdi.
Çocuklara at koydurmak için
halkı oraya topladı.
Göl tutup doğan çocuğa
Kül-çoro adını verdi.
Kan tutup doğan çocuğa
Kan-çoro adını verdi.
İkisi altı günde baba dediler,
ikisi iki günde ana dediler,
değneklerden yay yaptılar,
kurmuşlardan ox yaptılar,
guk diyen karga bırakmadılar,
guk diyen kuzgun koymadılar.
büyüyüp bir er oldular.
at yolesi çekip büyüdüler.
davaları ikisi görüp halletti,
düşmana ikisi karşı koydu.
İki bahadır olup çıkarlar!
Han Manas’ın çocuğu
Semetey çocuk,
evinde kalıp bey oldu,
yardımı tanıyıp han oldu!
Onun nurlu bazarında
iki yiğit bekledi,
onun lütfkâr yanından
ayrılmadı bu yiğitler.
Dağ yamacında
yamış yüksekliğınce kızıl
söğütler yükseldi!
Varmıye gelince
verici tanı yar oldu.
Topenin etrafında
tepe yüksekliğınce kızıl
söğütler yükseldi!
Sakınmaya gelince,
sakınan Tanı yar oldu!
Han çocuğu Semetey
evde oturup üzülürdü,
yiğitler dedi ki:

- 'Айтадайың чыпакым,
 неге сагынган олтурдун?
 264 Озоңо лема түштү дейт,
 бир-де неме билдин?' дейт.
 Аяда айыткан Семетей:
 'Айтадайың Кан-чоро,
 берм келди кагыма!
 265 Кагылайың Күл-чоро,
 берм келди кагыма!
 Күлжө жарыя алганда,
 тууганың кесип салганда,
 көк-чыбык маллык элганда,
 270 аяда угуу калганын:
 Акындын кысы Ай-чүрөк
 оймокту уулаң уста экен,
 айың чыкканда настуу экен.
 Акындын кысы Ай-чүрөк
 275 кекселени бери' экен!
 керемети бери' экен!
 Озоңо олту тамыкан,
 Акындын кысы Ай-чүрөк
 өшкөн жаңы тармакан!
 280 Көкчөнүн уулу Үмүтөй
 Ай-чүрөктүн көйөсү.
 Тараза жылдыз чыкканда,
 таң саргарып атканда,
 чоро бирин Көк-чебишке минипер,
 285 чоро бирин Көк-бөрүгө минипер!
 Тай-буурулдай күлүктү
 маа алып берипер!
 Акынды көстөй жүрөмүз.
 Акын капта барамыз,
 290 Акындын кысын Ай-чүрөк
 жа колум-минен алмамы,
 жа жосо-минен алмамы!
 Тараза жылдыз чыкканда,
 таң саргарып атканда,
 295 Күл-чоро-мен Кан-чоро
 үйдөн чыгып калды дейт,
 бири Көк-бөрүсүн миниптир,
 бири Көк-чебишин миниптир.
 Тай-буурулдай күлүктү
 300 колтон алып кетиптир.
 Атка минип алың дейт
 Кан Семетей чыпакым,
 Акынды көстөй жүрөмүз дейт,
 Акын капта барды дейт,
 305 ол четине жетти дейт.
 Күүгүм кере, күл беле,
 жатык тиле, ийрен сөс,
 жакшы тууган Күл-чоро,
 шы чакырды Семетей:
 310 'Күн жарыны Күл-чором,
 атка минип ала кой!

'Sevgili yiğit zahraman,
 niye üzölüyorsun?
 Halıma ne geldin?
 Fena 'bir şey mi' işittin?'
 O zaman Semetey dedi ki:
 "Canım Kan-çoro,
 beri gel şöyle kağıma!
 Canım Küll-çoro,
 sen de gel şöyle kağıma!
 Dağ koço avlayınca,
 kulağın kesip salınca,
 yeşil çobuk malı ekilince,
 bir ses işitmişsin:
 "Akın'ın kız Ay-çürök,
 el işince ustadır,
 misafirlere gülmüş mahcupdur.
 Akın'ın kızı Ay-çürök,
 maharetle üstüne yok,
 zekası eşsizdir!
 Sünnüş ayağı yakar o,
 Akın'ın kızı Ay-çürök
 ölen canı dildir!
 Kökçö'nün oğlu Ümütöy,
 Ay-çürök'ün nişanlısı.
 Terazî yıldızı çıkınca,
 tañ yeri sarınca,
 biriniz, yığdım, Kök-çebiş'e binin,
 biriniz, yığdım, Kök-börü'ye binin!
 Yürük atın, Tay-burultu,
 bana alıp getirin,
 Akın'a güdeyim,
 Akın Han'a varayım dedim.
 Akın'ın kızı Ay-çürök'ü,
 ya dostluk ile alırım,
 ya zor ile alırım."
 Terazî yıldızı çıkınca
 tañ sarayıp atarken,
 Küll-çoro ile Kan-çoro,
 evden çıktılar,
 biri Kök-börü'ye binmişti,
 biri Kök-çebiş'e binmişti,
 yürük at, Tay-burultu'da,
 tuğanış getiriyorlardı.
 O da ata bindi
 genç Han Semetey,
 Akın'a gitti,
 Akın Han'a vardı,
 il sünnüş dayandı.
 Ataca karacılık besip gün batınca,
 tatlı dilli, şirin sözlü,
 güzel değani Küll-çoro ya,
 Semetey çağında:
 "Gün ışığı Küll-çorom,
 atına binip ala koy!"

- Күүгүм кире, күп бата,
өддүн асты тым жата,
эл аралап бара кой, чором!
- 315 Акындын кыом Ай-чүрөк
отуз кисте кошчу алып,
кырк жигитти балчы алып,
Акындын кыом Ай-чүрөк
оюн баштап чыккандар.
- 320 жылкы барып жалгандыр,
берети кийи белсенип,
бери ургаандай төкөсөңү,
күлөрүдөй былкылдап,
күчүгүтөй чыккышан.
- 325 Ай-чүрөк бир ойнодо жүргөндүр!
Атка минип ала кой, чором!
Ай-чүрөк көстөй сала кой, чором!
Ай-чүрөккө бара кой, чором
"Семетей чунак келди!" деп.
- 330 Ай-чүрөк кулагына
сала кой, чором!
Жакшы тууган Күл-чоро
атка минип алды дейт,
Акынды көстөй салды дейт.
Күүгүм кире, күп бата,
335 Акынсыңа барды дейт.
Өддүн асты тым жата,
Ай-чүрөккө барды дейт.
Ойнодо жүргөн Ай-чүрөк
күлөрүдөй былкылдап,
340 күчүгүтөй чыккышан...
Анда келдиң. Күл-чоро!
"Семетей чунак келди!" деп,
купатына салды дейт.
Ай-чүрөк тыгып келди дейт,
- 345 Семетей чунак алды дейт,
үйүп көстөй чу ойду.
Ал үйүкө барды дейт,
барып жатып алды дейт.
Күл-чоро-минен Кан-чоро
350 атты коштоп алды дейт,
жылкыны көстөй салды дейт,
өкөө жылкан барды дейт.
Анда турган жылкыны
бир чогулга алды дейт.
- 355 өкөө көчкөн кыңыс дейт.
Анда айттың Күл-чоро:
'Айналайн Кан-чоро,
атка токум салгыңыс.
эр калгы болуппус,
360 Көк чебинчи минейн!
Иң келдүү сарып, майлуу эт
Калмакты көстөй барайн!
Мен Калмакка барган соң,
анда турган Калмактан
- Алаң караңгык басып гүл батаса
halk da dinlenmeğe gecti,
halk arasından geç, yigdim!
Akın'ın kızı Ay-çürök,
yaama onuz kez alıp,
kırk yiğidi başçı tutup
Akın'ın kızı Ay-çürök,
oyunlara başlandı,
görevçi gibi çıkıyor,
yeteği omuzuna alıp,
beri vuracak gibi dönüp,
ceylan gibi titreyerek,
enik gibi sesleniştir.
Ay-çürök işte böyle oynama! öcün!
Ata bin de sen, ey yigdim!
Ay-çürök'e çık gü, yigdim!
Ay-çürök'e var da, yigdim!
Semetey yiğit geldi, de.
Ay-çürök'ün kulağına
bunu söyle, yigdim!
- Güler: doğan Kül-çoro,
atına bindi.
Akın'a gitti.
Alaca karanlık basıp güln batırsa.
Akın'ın yurduna vardı.
İ dinlenmeğe çekilmiştir.
o da Ay-çürök'e vardı,
Ay-çürök oyununda eğleniyordu.
ceylan gibi titriyordu.
enik gibi sesleniyordu...
O zaman geldin Kül-çoro,
Semetey yiğit geldi diyerek
kulağına işladın bu sözün.
Ay-çürök dışarı çıktı,
Semetey yiğit onu kaptı.
evine sürdü atını.
Evine vardı.
Vapur orada kaldı.
Kül-çoro ile Kan-çoro
ata yedek aldılar
at sürüşüne döndüler,
ikisi de sürmeye geldiler.
Orada dura atları
topladılar,
ikisi baş başa görüştüler.
Kül-çoro sen söyle dedin
'Canım Kan-çoro,
ata koşum salıyorum,
ağlıyan pek lenmiyorum,
ben Kök-çabiçe bineyim,
corbası, eti yağlı olan,
Kalmuk'a doğru varayım!
Kalmuklara varınca ben,
orada duran bir Kalmuk'tan

- 368 эки кууна ирикти алайт!
Мойнуулап байлап салайт!
Көк-чебиçтей күлүккө
арта салып алайт!
Кайта бутка салайт!
- 370 Туткучтап чатыр тикайт!
Тулгаа казан асат!
Кайыргала отун жагаты!
Өхөөбүс бир тойту апатты!
Журуп калган Күл-чоро
- 375 Көк-чебиçке минди тейд,
Калмакта көсүөй чуғойду:
алды аткан Кан-чоро
Көк-бөрүнү минди,
жыккыны имерип келди дейт.
- 380 Көк-бөрүдөй күлүктү
баса жатып алды дейт,
шырдаган кара кementей
айкырачап салды дейт,
Кан-чоро уктап өтүп калды дейт.
- 385 Көс төөнүн уулу Үмүтөй
тууду тууга урудуур,
колду колго урудуур.
Жөлөңгөсүн туу-минен,
жер майышкан кол-минен,
- 390 айкыны алтын туу-мөңгө,
алты санапады кол-минен
Үмүтөй чуулак жүрдү дейт,
Семетейге калды дейт.
Арыштуу-булак башында,
- 395 алты суу толгон көп жыткы,
алты сандан алты мың
айдап алды Үмүтөй!
Такануудан тай койбой,
тамгалуудан ат койбой,
- 400 Тай-буурулдан бөлөк неме калбады!
Көкчөнүм уулу Үмүтөй
алды жүрүп жетсе дейт.
Алдыгаткан Кан-чоро
уктап өлүп калды дейт.
- 405 Куруп калган Күл-чоро
Калмакка барган туурбайбы?
Эки кууна ирикти алыптыр,
мойнуулап байлап салыптыр.
Көк-чебиçтей күлүккө
- 410 арта салып алыптыр,
жыккынын жаткан жерге келипкө.
Айдаган-эле жыккысы-
"Санатын айтып берейн!"
Алты салдап алты мың,
- 415 такануудан тайы жок,
кулундуудан беси жок!
Казылып иси калыптыр,
саргарып журту калыптыр!
- Эки кууна ирикти алайт!
Мойнуулап байлап салайт!
Көк-чебиçтей күлүккө
арта салып алайт!
Кайта бутка салайт!
Туткучтап чатыр тикайт!
Тулгаа казан асат!
Кайыргала отун жагаты!
Өкөөбүс бир тойну алат!"
Куруп калган Күл-чоро
Көк-чебиçке минди тейд,
Калмакта көсүөй чуғойду:
алдыгаткан Кан-чоро
Көк-бөрүнү минди,
чикимни имерип келди дейт.
Көк-бөрүдөй күлүктү
баса чатып алды дейт,
шырдаган кара кementей
айкырачап салды дейт,
Кан-чоро уктап өлүп калды дейт.
Көкчөнүн уулу Үмүтөй
тууну тууга уруптыр,
колду колго уруптыр.
Чөлөңгөсүн туу-минен,
сөр майышкан кол-минен,
ауыгы алтын туу-минен,
алы саналап кол-минен
Үмүтөй чуулак чүрдү дейт,
Семетейге келди дейт.
Арыштуу-булак башында,
алу суу толгон көп чык,
алу сандан алты миң
айдап алды Үмүтөй!
Текануудан тай койбой,
тамгалуудан ат койбой,
Тай-буурулдан бөлөк неме калбады!
Көкчөнүн уулу Үмүтөй
алып чүрдү келди дейт.
Алдыгаткан Кан-чоро
уктап өлүп калды дейт.
Куруп калган Күл-чоро
Калмакка барган туурбайбы?
Эки кууна ирикти алыптыр,
мойнуулап байлап салыптыр,
Көк-чебиçтей күлүккө
арта салып алыптыр,
чикимни чыккан сөргө келиптир.
Айдаган-эле чыккы-
"Санатын айтып берейн!"
Алы сандан алты миң,
такануудан тайы чок,
кулундуудан беси чок!
Казылып иси калыптыр,
саргарып журту калыптыр!
- Эки көч алайтын
Boynuna ip bağlayayın!
Yürük at m Kök-çebiç in
sırtına salayın!
Dönüp geleysin!
Intamaçtan çadır dikelün!
Ocağa kazan asalın!
Kahurgasından ateş yakaban!
İkimiz bir şenlik yapalım!"
Kuruyup kalası Küi-çoro
Kök-çebiç atına bindi.
Kalmıklara doğru gitti.
Zavallı Kan-çoro da.
Kök-börü atına bindi,
ot sücülerini eve sürdü.
Yürük at Kök-börü yü
gülecek ötelü.
çift kat kara kıl abayı da
kendisi üzerine örttü;
Kan-çoro uyuyup gitti.
Kökçö'nün oğlu Ümütöy,
sancak üstüne sancak toplattı.
orde üstüne ordu toplattı.
Dalgalandan sancaklar ile,
yeri saran ordu ile.
nakışları altın hilafli sancak ile,
altı birlik ordu ile
yürüdü Ümütöy yığit.
Semetey'e geldi.
Aryştuo-bulak başında,
altı su yatağı dolusu at sürüdü.
altı yığınca altı binaneyi
alıp pöçürdü Ümütöy!
Nal vurulmuş tay bırakmadı,
damga vurulmuş at bırakmadı,
Tay-buuru'dan başkasını koymadı,
Kökçö'nün oğlu Ümütöy
alıp bunları gitti.
Zavallı Kan-çoro ise
nykuda sanki ölüp kalmıştı.
Kuruyup kalası Küi-çoro
çıkıp Kalmuk'a gitmedi mi?
İki köç getiriciyi,
boynuzdan bağlamıştı.
yürük at Kök-çebiç'in
arkasına yüklemişti.
atların yatığı yere gelmişti.
Sürükler götürülmüştü.
"Altın bir sayayız!" dedi.
Aly yığınca altı bin,
nalr taydan hiç yok,
malardan hiç kısarak yok!
Sadece yere gömülü izi kalmış.
sararmış bir yurt kalmış!

- Эки көсүп атаңдан,
420 эки бутуп салаңдан,
Күл-чоро байкуш чуғойду,
алдыгаткан Кан-чоронум
как үсгүнөн чыкты дейт:
"Э, Кан-чоро, жатпай кал!"
425 Күл-чоро туруп айтат дейт:
"Алдыгаткан Кан-чоро,
кара оосиң кан төлсүн!
Кайрылгысың күп туусун!
Мыңады турган жылкыны!"
430 Бир оосина жип төлсүн!
Берекесиң күп туусун!
Атаң, айналайп торомо
"Олбой тирү калдым!" деп,
"Өмөй жарык болдум!" деп,
435 төрөмө каятпн барамын?
Каятпн барып айтамын?
Чандууда эми чанды корормун,
чарбакты бир серпипиң багармын!
Олсөм, сөйткө кечейп!"
440 Өтүрсөм, каза кылайп!"
Куруп калган Күл-чоро
эки кууан ирикти алды дейт,
жорис көтөрүп чапты дейт,
ай санан жулуп алды дейт.
445 Кеткен жылкынын көтүлүп
Күл-чоро байкуш чуғойду,
Азаматтей чушым,
жакшы тууган Семетей
үйдө жатып билди дейт,
450 үйдөн ырашып чыкты дейт,
үйгө хүпрөнүп кирди дейт,
Акындан кысы Ай-чүрөк
колону кумган аңды дейт,
кай-бетип жууду дейт:
455 бөдөрлүү кумган аңды дейт,
бети колун жууду дейт,
"Айналайп ай жаркын, төрөм,
ырапып чыккысың, төрөм,
күпрөрүп кирдиңиз, төрөм-"
460 бир немени билдиңиз, төрөм?
Билбеселсиз, ай жаркын, төрөм
песиң хүлдүүсү, төрөм?
Мурутүздү былк эттиң, төрөм,
эрдиди солк эттиң, төрөм-"
465 батым бир айттып баш болчу, төрөм!
Анда айттың, Семетей:
"Акындан кысы Ай-чүрөк, долу,
ырапып чыккысың, долу,
күпрөнүп кирдиңиз, долу,
470 Көкчөнүн уулу Үмүтөй, долу,
алгы саналаш (?) кол-минен,
эйиңиң алтын туу-минен,

- Эки көсүп алаңдап,
эки бутуп салаңдап,
Күл-чоро байкуш чуғойду,
алдыгаткан Кан-чоронум
как үстүнөн чыкты дейт:
"E. Kan-çoro, cactpay kal!"
Kül-çoro turup aytat deýit:
"Aldygatkan Kan-çoro,
kara oosini ken tolsun!
Kayrylgysyñ kün tuusun!
Mıñadı turğan cılkyñy!"
Bir oosına cın tolsun!
Bérékésiñ kün tuusun!
Atañ, aynalayn tóromó
"Ólböy tiri kaldım!" dep,
"Ómpöy cark boldum!" dep,
tórómó kanytpn baramyn?
Kanytpn barıp aytamyn?
Çanduda emi çandy kórmün,
çarbakty bir serpsip bağarmyn!
Ólsöm, sóytke keçeyp!"
Ótürsöm, kaza kılajp!"
Kurup kalğan Kül-çoro
éki kuwan irikti aldı deýit,
çórga kótürüp çaptı deýit,
ay sanın cıulup aldı deýit.
Kétken cılkyñn kótürüp
Kül-çoro baykuş çuğoydu.
Azamattey çuşıym,
çakşı tuğan Sémétéy
üydö cıatıp bildi deýit,
üydön ıırap çıktı deýit,
üygö küprönüp kirdi deýit.
Akıñdan kısı Ay-çürök
kolunu kumğan aldı deýit,
kolu-bérin ańdy deýit:
bóderlüü kumğan aldı deýit,
bétı-kolun cıudı deýit.
"Aynalayn ay carkın, tóróm,
ıırap çıktıñız, tóróm,
küprörüp kirdiñiz, tóróm
bir nēmeni bildiñiz, tóróm?
Bilbeseñiz, ay carkın, tóróm
nēsiñ köldüñüz, tóróm?
Murutüzdü bılq ettiñ, tóróm,
érdidı solk ettiñ, tóróm-
başın bir aytıp baş bolçu, tóróm!"
Añda ayttıñ, Sémétéy:
"Akıñda, kısı Ay-çürök, dolu,
ıırap çıktıñız, dolu,
küprönüp kirdiñiz, dolu.
Kökçönün uulu Ümütöy, dolu,
altı sanalaş (?) kol-minen,
ayşığıñ altın tuu-minen,

- İki gözü şaşkın açıldı,
iki ayağından derman gildi.
Kül-çoro, baykuş, çıkıp çıktı,
zavallı Kan-çoro'nun
canı östüne gelip durdu:
"Ey Kan-çoro, yavaş durma!"
Kül-çoro dedi ki:
"Zavallı Kan-çoro,
kara ağzına kan dölsün!
Sana uğursuz bir gün doğsun!
İzaci burada duran atlar!
Ağzına kusmak dölsün!
Berekesiz gün doğsun!
Eyvah sevgili efendime,
"Ölmedim diri kaldım!" deyip
"İşğün söñmeñdi," deyip,
efendime nasıl gideyim?
Nasıl gidip söyleyeyim!"
Toz çıkaran tozunu görüyorum,
kaleyi dövölüp koruyayım!
Ötürsem şehit sayılayım!
Öldürürsem gaza kılınış olayım!"
Kuruyup kalası Küi-çoro,
iki koçe aldı,
kaldırıp yere çaptı,
kurbanlık gibi bırdını kopardı.
Giden atların peşinden
zavallı Kül-çoro sarı sürdü.
Azamattei yığıldı,
güzel doğan Semetey
evde oturarken ona mahum oldu,
inleyerek çıktı evden,
iç çekerek girdi eve.
Akın'ın kızı Ay-çürök,
bakardı ibriği aldı,
elini yüzünü yıkadı,
süstenmiş ibriği aldı,
elini yüzünü yıkadı.
"Sevgili ay ışığı, efendim,
inleyip çıktınız, efendim,
iç çekip girdiniz, efendim,
bir şey mi dayatınız, efendim?
Duyamadıysanız, ay ışığı, efendim,
niçin güldünüz, efendim?
Bırığımı oynattın, efendim,
dudacağımı tıttettin, efendim.
haydi çabuk söyle, efendim!"
O zaman Semetey dedin ki:
"Akın'ın kızı Ay-çürök, kadın,
inleyip çıkışının sebebi, kadın,
iç çekip girişiminin sebebi, kadın,
Kökçö'nün oğlu Ümütöy, kadın,
altı birlik ordusu ile,
nakışları altın hilali sancak ile,

- такаруудан тай койбой,
Тай-буурулдай күлүгүм
475 коштон бара жатыр!
Үйүмдөү жалкымын
саянын айтын берейн!
Алты сандан алты мын
айдал бара жатыр!
- 480 'Уктаган киши уйку ашат,
түе каткан киши жылкы алат!' -
Бүгүн иштен ан барса,
Күл-чоро түрү-де болсо,
эртең бир барсам мен атам!
- 485 Аштыгакан Кан-чоро
өлүп калган билем'ди,
өчүп калган билем'ди -
Күл-чоро түрү болсо,
бербейт'би'ле кабарды?
- 490 Алдыгакан Күл-чоро
котуноп куу ан турбайбы?
Чаңдуудан чаңдан көрүмүр.
Күл-чоро чарбакка жете барыптыр
айыптагы алтын туу экен.
- 495 алты саналаш көп экен!
Жасосын айрыл салан турбайбы?
Жылкыны айытын экен турбайбы?
Тай-буурулдай күлүгү
коштогуу ашкан турбайбы?
- 500 Аштыгакан Күл-чоро
күйбөгөн жери күл болду,
жаныдан жабыр-чөк болду!
Күл-чоро Тай-буурул коргоптор:
'Өлсөм, сейтке көчөм!' деп,
- 505 'Ичиме бычак салам!' деп,
'Төрөмөн каптип калам?' деп.
Аштыгакан Күл-чоро
карагай пайса жапырты,
Манастай уралы басырты.
- 510 Семетей теп чакырты,
алдыгакан Күл-чоро
алты саналаш көп көчү
Күл-чоро качырып сала бөдө дейт,
Күл-чоро аралап кырып барды дейт.
- 515 Тай-буурулду туткан кымын
Күл-чоро артыга коюп таңалды,
Тай-буурулдай күлүгү
колунан чулуп алды дейт!
Асманда булут тутууду.
- 520 Алдыгакан Күл-чоро
алты саналаш көп колду
аратай качып кутууду.
Кан-чорого барды дейт:
'Айналайн Кан-чоро,
- 525 алты коштон ала көр!
Төрөмдү көстөй сала көр!
- Акалудан тый койбой,
Тай-буурулдай күлүгүм
коштор бара саам!
Үйүмдөгү чакмам
сарам алып бөрүм!
Ай! сандар алт мын
айдар бара саам!
'Уктаган киши уйку алат,
дин каткан киши чык алат!' -
Бүгүн алып ат барса,
Күл-чоро түрү да болсо,
эртең бир барсам мен алам!
Алдыгакан Кан-чоро
өлүп калган билем'ди,
өчүп калган билем'ди -
Күл-чоро түрү болсо,
бербейт'би'ле кабарды?
Алдыгакан Күл-чоро
сөтүмөн кунуған турбайбы?
Чаңдуудан чаңын көрүпүр,
Күл-чоро чарбакка өтө барып
уушгы алган нон өкөр,
алу саналаш көп өкөр!
Часуеын алып талга турбайбы?
Чыккан айдан өкөр турбайбы?
Тай-буурулдай күлүгү
коштогуу алган турбайбы?
Алдыгакан Күл-чоро
күйбөгөн өңү күл болду,
кабыр-чөк бөдө!
Күл-чоро Тай-буурул коргободу:
'Өлсөм, сейтке көчөм!' деп,
'Кичме бычак салам!' деп,
'Төрөмөн каптип калам?' деп
Алдыгакан Күл-чоро
карагай пайса чапырты,
Манастай уралы басырты,
Семетей теп чакырты,
Алдыгакан Күл-чоро
алты саналаш көп көчү
Күл-чоро качырып сала бөдө дейт,
Күл-чоро аралап кырып барды дейт.
Тай-буурулду туткан киши
Күл-чоро артыга коюп таңалды.
Тай-буурулдай күлүгү
колунан чулуп алды дейт!
Асманда булут тутууду.
Алдыгакан Күл-чоро
алты саналаш көп колду
аратай качып кутууду.
Кан-чорого барды дейт:
'Айналайн Кан-чоро,
алты коштор ала көр!
Төрөмдү көстөй сала көр.
- на бу бир ай баркандар,
yörük ата Tay-burulu da
alıp burudan götürmes!
devindeki akımmı
sarıma sana söyleyeyim:
alı yığında altı min,
alı hepsini götürdüm!
Uyuyan insan uykusunu alır,
göce bozlayan insan at kaçıtır!
Günün bugün alıp kaçırdıysa,
Kül-çoro da eğer hayırtayın
erenden ben gidip elinden alayım!
Zavallı Kan-çoro'nun
öldüğünü biliyorum...
sönüp gittiği ni biliyorum.
Kül-çoro eğer hayırtayın,
venmez miydi haber?
Zavallı Kül-çoro
arkasında gitmiyor mu?
Tos çakanların tozunu gördü,
Kül-çoro kaleye vardı,
nakışları alın bilüli sarıak,
altı öölük orda işte orada!
Akerlecin' suaya koymamış mı?
Atları hep sürüp götürmemiş mi?
Tay burulu adlı yörük atı
yedeğe alıp götürmemiş mi?
Zavallı Kül-çoro'nun
yanmayan her tarafı kül oldu,
parlayıp kur gibi yandı!
Kül-çoro Tay-burulu'a görüncü.
"Ölsem şehit olurdum!" dedi,
"Böğürüm buçak sokayın!" dedi,
"Efendimi nasıl bulurdum?" dedi."
Zavallı Kül-çoro,
kara çam kargayı salladı,
Manas'ın cen' ses'i ile bağırdı,
Semetey'in çak ses'i ile bağırdı,
zavallı Kül-çoro,
altı öölük büyük orduyu
Kül-çoro kovaladı,
Kül-çoro aratama girdi,
Tay burulu'nun kişiye
Kül-çoro yan tarafa itti.
Tay burulu adlı yörük atı,
elinden çekip aldı!
Göküzümü bulut kapladı.
Zavallı Kül-çoro,
alı birlik büyük ordı arasında,
koşarak kaçıp kurtuldu...
Kan-çoro'nun yanına vardı.
"Ah sevgili Kan-çoro,
atı yedeğe aliver,
efendiyi; ölüme götürüver!"

- Төрөн "Учайн!" десе канат жок,
"Мүнөйн!" десе, аты жок!
"Канмыш башы калган!" дө!
536 төрөн "Дуа-н салам!" дө!
Жалгыз күндөн ары бар,
жетти күндөн бери кел!
Ары барыш жети күн,
бери калыш жети күн!
- 538 Айгырдай болуп айышып,
букадай болуп чыгышып,
он бешин ойрон кылармын,
тогузун соғум кылармын
айышып калып кол калду!
- 540 Силер кайта келгиче,
жолонтой жатып атармын.
Жети күндөн сен калсаң,
сен жеген карга мага жок,
мен жеген карга сага жок!
- 545 Күл-чоро туруп калды дейт,
алдыгаткан Кан-чоро
атты койгон алды дейт,
үйдү көстөй салды дейт.
Ал үйүнө барды дейт,
- 550 чоросу-мине саламдагып алды дейт.
Анда туруп Семетей
Кан-чорого айтты дейт:
"Койгон атың кыруусун, чором!
Айдаган жылкың кыруусун, чором!"
- 555 Күл-чоро деп барб'экен?
Семетейдей бу батыр
Кан-чорону ойбогон:
"Аты сапалап кет болсо,
алдыгаткан жанымын
- 560 алты күнгө койду бу,
"Өлүп калды!" десеңчи,
"Өгүп калды!" десеңчи!"
Толо бойон топчулап,
тологой бойон үпчүлөп,
- 565 Семетей чунак жүрдү дейт.
Алды аткап Күл-чоро
он бөсін ойрон калган турбайбы?
Тогузун соғум калган турбайбы?
Караң калган Көк-чөбөң,
- 570 порт туягы болоттой,
чет кайгы колостой,
кыңган камчул кулактуу,
кис баладан сыяктуу,
жүргөнү бүрөңдөй,
- 575 семизгени самбаңдөй,
караң калган Көк-чөбөң
жети күнү жүгүрдү.
Жети күндөн өлкөн сөн,
аркасынан жоорыңы,
- 580 аягынан аксады,
- 1.öröm "Uçayn!" dese kanat yok,
"Müneyn!" dese, atı yok!
"Kamış başı kalın!" dö!
öröm "Du-a' salam!" dö!
Céti künden ari bar,
céti künden beri kél!
Ari barış céti kün,
berî kélis céti kün!
Ayğırday bolup alyşp,
bukaday bolup çyşyp,
on bəşin oyron kılarmın,
toğusun soğum kılarmın-
ayşığı altın köp kaldu!
Siler kayta kélginçe,
cönölpöy calıp atarmın.
Céti künden sen kalsın,
sen cəgen kargı mağa yok,
mən cəgen kargı sağa yok!
Kül-çoro turup kaldı dey.
aldıgatkan Kan-çoro
atı koştıp aldı dey.
Üydü köstöy saldı dey.
Al üyünö bardı dey.
örösü-minen salamdaşyp alı dey.
Anda turup Sémétéy
Kan-çoroğa aytı dey:
"Koyğon atı kurasın, çorom!
Aydağan cülkä kurasın, çorom!"
Kül-çoro deşen barb'eken?
Sémétéydey bu batur
Kan-çoronu oıboğon
"Atı sanalaş ket bolso,
aldıgatkan canıst.
altı kungö koydu bu.
"Ölöp kaldı!" deşençi.
"Ögüp kaldı!" deşençi!"
Tolo boyun topçulap,
tologoy boyun üpçülöp,
Sémétéy çunak çürdü dey.
Aldıgatkan Kül-çoro
on bəşie oyron kılğan turbayı?
Toğusun soğum kılğan turbayı?
Karañ kılğan Kök-çəbiç,
ört tuyağı bolotloy,
çet kayı koloştöy,
kuyğan kamış kulaklıst.
kis baladan sıyaklıst.
çürgöñü büreñdöy,
sənzıngeni sömbedöy.
karañ kılğan Kök-çəbiç
céti künü çügürdü.
Céti künden ölkön sön.
arkasınan çoorıñı,
ayğıñıñı aksadı,
- Efendim uçayın dese kanatı yok,
büneyn dese atı yok!
Kamış başı kalın, dö
Efendime benden salam, dö!
Yedi günde oraya gıt sen,
yedi günde geri gél!
Oraya varış yedi gün,
beri gelış yedi gün!
Sonra aygır gibi dövüşüp,
boğalar gibi çekişip
on beşini yere seretirir.
dokuzunu da keserim,
arkasını altın hilallî kalabalık ordıyul!
Sizler buraya gelinceye dek,
buradan gitmen: beklerim ben.
Yedi günden fazla kalırsan,
beni yiyen karga sana yarağmaz,
seni yiyen karga bana yarağmaz!"
Kül-çoro orada kaldı.
Zavallı Kan-çoro,
atı yedeğine aldı,
evine doğru yollandı.
Evine vardı,
efendisiyle selamlaşın,
o zaman Semetey,
Kan-çoro'ya şöyle dedi:
"Getirdiğin at kurasın, yiğidim!
Getirdiğin at sürüsi kurasın, yiğidim!"
Kül-çoro'ya bir şey olmadı ya?"
Semetey gibi bir er.
Kan-çoro'nun davranışın: beğenmedi:
"Atı birlik ordunun karışında
zavallayı tek başına
atı günlüğüne bağlamış o,
ölüp kaldı demez misin.
söñüp gitti demez misin?"
Yukarıdan aşağı düğmelendi,
tüm bağlarını bağladı,
Semetey yiğit çıkıp gitti.
Zavallı Kül çoro,
on beşini yere vurmaz mı?
Dokuzunu kesip doğramaz mı?
Pek güçlü olan Kök-çebiç
dün ürnağı da çelik gibi,
bacak arası yel vermez geçiş gibi,
kesilmiş kamış kulaklı.
kız çocuk gibi vıcırıtılı,
zipleyen bir piro gibi,
sevizliği tüfek harbisi gibi.
çok kuvvetli Kök çebiçi
yedi gün koşardı.
Yedi gün sonra
ortı arkası yarı oldu,
ayaktan aksadı,

- 635 суу каптырып албадым, тором!
Чоп чалдырып алайы, тором!
Суу каптырып алайы, тором!
Котүпчөн жете барайы, тором!
Чыпырыпты жаспаган, тором.
- 640 чыпырған үлүп баспаган, тором,
Манас ураап бакырып, тором,
Семетейлеп чакырып, тором,
качкап жоопу сурасап, тором,
жопаттпой жоопу токтоссоң, тором!
- 645 Азаметтей чүпөгү
'Жоо!' дегенде сүйүгөн,
ат үстүндө кыйыган,
ат кулактан куу' алган,
атыгакан жоодан тили алган,
- 650 катыргакан байчаган,
кайрылып жоопу айтпаган,
сортурган найза тартпаган,
сумсайып жоопу айтпаган!-
Тай-буурулдай күлүктү
- 655 такымга сапып алды дейт.
көпчүккө коюп салды дейт
карагайдын жармасын,
чегедектин кыймагын,
уңкузу болот, учу курч.
- 660 утуна салган
кара курч!-
Темірден кылаан өбөндү
балдак алтын Бай-болот,
бапка чарпа жай болот!-
'Сары жаа көсөргө
- 665 бөрү-тилдүү чап жебе
он бармак күчүн сынайлы, тором!-
Оң бөрөктөн сайышып,
сол бөрөктөн солбуу
сууруп алынып, тором,
бир кымардан чыгышат!
- 670 Семетейдей чуяктып
айдыңынан ай коркот,
күлпөңүнөн хун коркот!
Семетейдей чуякы
Манастап ураап бакырды,
- 675 Семетейлеп чакырды,
карагай пайза жатырды,
'Жоо калты!' деп бакырды!
Алты савалап көп колду
Семетей арапал кирип жетти дейт.
- 680 Алты савалап көп колду
ат соорысып салды дейт,
жайып калып жүрдү дейт.
Арапал кирип Семетей
эңкейгенде ар саят.
- 685 экинчи катмар бир саят,
жолонгүштөн бир саят,
- суу каптыр албадым, төрөм!
(Ж)р ча-дыр алаы, төрөм!
Суу каптыр алаы, төрөм!
Көтүлчөн өсте барайы, төрөм!
(Ч)пырған үлүп баспаган, төрөм,
Манас ураап бакыр, төрөм,
Семетейлеп чакыр, төрөм,
качкап соопу сурасаң, төрөм,
жопатпөй соопу токтосоң, төрөм!
- Azamettey chupağı
'Cool!' degende süyegön,
at üstündö kiyngen,
at kulaktan kuu' alğan,
atıgakan coodan tili alğan,
kacırgakan kayıpağan,
kayıdıp coobu aytapağan,
sorturğan nayza tartapağan,
sumsayıp coobu aytapağan!-
Tay-buuculday külükü
takımğa salıp aldı deyt,
köpçükke koyup saldı deyt
karağaydın jarماسын,
çegedektin kıymasını,
uñkuzu bolot, uçı kurç,
utuна салған
kara kurç!-
Témirden kılaan öböndü
baldak alın Bay-bolot,
bakpa çarpa çay bolot!-
'Sarı çaa kösörgö
börü-tildüü çal çebe
on barmaq küçün sıyalı, töröm!-
Oñ börektiñ sayışıp,
sol börektiñ solbu
suurıp alınıp, töröm,
bir kımardan çığıшат!
Sémétéydey çuaqıtın
aydıñnan ay korkot,
külpöñüñön xün korkot!'
Sémétéydey çuağı
Manastap uraap bakırdı,
Sémétéylep çakırdı,
karağay nayza çatırdı,
'Çoo kalıtı!' dep bakırdı!
Altı savalaş köp koldu
Sémétéy aralap kırıp ketti deyt.
Altı savalaş köp kolı
at soorısın saldı deyt,
çaylıp kalıp жүрдү deyt.
Aralap kırıp Sémétéy
eñkeysten ar sayat.
ekinci katmar bir sayat,
çölöñgüştiñ bir sayat,
- su bile veremedim, efendim!
Osa o: vereyim, efendim,
içecek su vereyim, efendim!
Sonru arkandan geleyim, efendim!
Hedeñni çuşımayan, efendim,
sesini kısıııayan, efendim,
Manas nidasını bağırap, efendim,
Semetey diye haykırıp, efendim,
kaçın düşmanı sorgulasan, efendim,
Yenilemez düşmanı dırdırsan, efendim!"
'Bu azamettei genç yiğit,
düşman deyince sevinir,
at üzerinde giyiner,
atın kulağından işret kapar.
düşmanın niyetini öğrenir,
saldırtandan kaçmaz,
kaçarak cevap vermez.
mızrağını geri çekmez.
ağır başlı cevap vermez!
Yürük atı Tay-buurlu'nı
dizleriyle sıkıştırdı,
kolteğusunun altına
kara çamdan yamaarak
kopardıbuş bir dalı
yuvası çelik, ucu keskin,
non sert çelikle bu dalı
kolıñın altına kıştırdı!
Demirden yapılmış namlısu
kahzası altın Bay-bolot,
baş çarpa ikiye bölert!
Kocaman sarı yay ile
kunt dilli oku var onun,
on parmağın gücünü bir dene, efendim!
Sağ bõbrekten sokturıp,
sol bõbrekten
çıkartıp, efendim,
bir kımardanevelim!
Semetey gibi bir yiğidin
ışığından ay korkar,
ışığından güneş korkar!'
Semetey bu pek genç yiğit,
Manas nidası ile haykırdı,
Semetey deyip bağırdı,
kara çam kargısını salladı,
düşman kaçtı diye bağırdı!
Altı birlik büyük ordunun içine
Semetey çalıp girdi.
Altı birlik büyük ordı:
atlarını geri çevirip,
dağılıp kaçıp gittiler.
Semetey yarıp aralarını girince
yamaçtan erleri yuvardı.
ikisine birden saptırdı,
tepeden aşağı yuvardı,

- гортту катмар бир саят!
 Семетейдей чулаты
 ителги тийген таалай
 690 аркамыш сайып кирди дейт,
 бөрү тийген койлордой
 болуп сайып кирди дейт.
 Азууларын аркайып,
 ач өлүмү болуптур.
 695 муруттарып сербейип,
 эр олүмү болуптур!
 Көкчөнүн уулу Үмүтөй
 кол астына чыкты дейт,
 колду бир токтотуп алды дейт.
 700 Айчылгы ашты туу-минен,
 алты саналаш кол-минен
 Семетейдин бир астына салды.
 Карап кылган Тай-буурал
 кылган камыш кулактуу,
 705 кыс баладан сыяктуу,
 бооры толо казы экен,
 мойну толо жалы экен,
 кара тер басып алды дейт,
 ити көп алды дейт.
 710 Семетей минген Тай-буурал
 болбой келе жатат дейт!
 Аркасы жаман куурулду!
 Көкчөнүн уулу Үмүтөй
 ашты санап көп колдоп
 715 кашкайып чыгып суурулду.
 Семетейдин качар жери куурулду.
 Алдыгаткан Күл-чоро
 Көк-чөбүстей күлүгүн
 чон чапдырган турбайбы?
 720 Суу каптырган турбайбы?
 Жайдак ыргып минди дейт,
 найзасын жулуп алды дейт.
 Маластан ураан бакырып,
 Семетейлеп чакырып,
 725 алты саналаш көп колду
 Күл-чоро токтотуп тура калды.
 Көкчөнүн уулу Үмүтөй
 кайтып көпкө киргенче,
 бура тарып беринче,
 730 куруп калган Күл-чоро
 ыргыта коюп салды дейт,
 кара-дөбө! Жир-моюн
 жармаа ашып чыкты дейт!
 Күл-чоросу болду дейт,
 735 Кап-чоросу болду дейт.
 Семетей чунак болду дейт.
 Үчү башын кошкон алды дейт.
 Үчү башын кошкон соң,
 кара көргө түрөң бу!
 740 Капкалы таар качаң журт
- төрттү катмар бир саят!
 Семетейдей чунаң
 ителги тийген таанда
 690 ирkitip sayıp kirdi déyt,
 börü tийген koylordoy
 bөлүp sayıp kirdi déyt.
 Azuuların arkayıp,
 aç ölümü boluptur,
 695 murutların serbeyip,
 ér ölümü boluptur!
 Kökçönün uulu Ümütöy
 kol astına çıkı déyt,
 koldu bir toktotıp aldı déyt.
 Ayçılgy alın tuu-minen,
 altı sanalaş kol-minen
 Sémétéydin bir astına saklı.
 Karan kılğan Tay-buurul
 kылğan kamyş kulaktuu,
 705 kыs baladan sıyaktuu,
 boori tolo kazy éken,
 moynu tolo calı éken,
 kara tır basıp aldı déyt,
 içi көp aldı déyt-
 710 Sémétöy mingen Tay-buurul
 bolboy kеле jatат déyt!
 Arkası zhaman kuuruldı!
 Kökçönün uulu Ümütöy
 alın sanalaş көp koldon
 kashkayıp çıгыp suuruldu.
 Sémétéydin kaçар жери kuuruldı.
 Aldıgatkan Kül-çoro
 Kөk-çөbüstey küügün
 çон çaldırған turbaybı?
 720 Suu kaptırған turbaybı?
 Jaydak ыргıp mindi déyt,
 nayzasın julup aldı déyt,
 Malastan uraан bakırıp,
 Sémétéylep çakırıp,
 725 altı sanalaş көp koldu
 Kül-çoro toktotup tura kaldı.
 Kökçönün uulu Ümütöy
 kayıp көpkө kirginçe,
 buta tartıp bérinçe,
 730 kurup kalған Kül-çoro
 ыргıtа koyup салdı déyt,
 kara-dөbө! Çar-moyun
 жармаа ашып çıkты déyt!
 Kül-çorosu boldu déyt,
 735 Kap-çorosu boldu déyt.
 Sémétéy çuнаk boldu déyt.
 Үçü başın кошон алды déyt.
 Үçü başın кошон соң,
 kara көргө түрөң бу!
 740 Kapkalı таар качаң журт
- дөрдүнө бирден саплadı!
 Semetey bu çok gаnç yiğit,
 kargaya inen akbaba gibi,
 sırtına saplıyordı.
 koyun sürüsüne saldıran kart gibi
 erasına saplıyordı.
 Dişlerini gıcırdatıp
 atlara ölüm saçmakta idi.
 Bıyıkların burup,
 edere ölüm saçmakta idi!
 Kökçö'nün oğlu Ümütöy,
 orduunun önüne fırladı,
 kaçan orduyu durdurdu.
 Nakışları altın fılallı sancak ile,
 altı birlik büyük ordu ile
 Semetey'in karşısına çıktı.
 Güçlü Tay-buurul
 keskin kamış kulaklı,
 bir kız çocuk vılcırttı,
 böğrü yağ dolu,
 boynu yele dolu,
 kara bir ter bastı onu.
 her tarafından boğandı.
 Semetey'in bindiği Tay-buurul,
 artık ilerleyemedi!
 Dermanı kalmadı gitti!
 Kökçö'nün oğlu Ümütöy
 altı birlik büyük ordunun önüne
 çıkıp durdu.
 Semetey kaçacak yer bulamadı.
 Zavallı Kül-çoro ise
 Kөk-çөbüç yürük atına
 ot yedirmiyor mu?
 Su içirmiyor mu?
 Sın içirmiyor mu?
 Atlayıp atına bindi,
 çekip kargasını aldı,
 Manas nidası ile haykırdı,
 Semetey nidası ile haykırdı,
 altı birlik büyük orduyu
 Kül-çoro durdurdu.
 Kökçö'nün oğlu Ümütöy,
 dönüp kalesine girince,
 atını çevirince
 kuruyup kalesi Kül-çoro
 hiddetle ona saldırı,
 kara yağız Çar-moyun'u
 yakalayıp alrı bu er!
 Ay, Kül-çoro'su kalktı bak.
 Kap-çoro'su da kalktı bak.
 Semetey yiğit de kalktı.
 Üçü beraber kalktılar.
 Üçü beraber kalkınca
 kara bir mezar değü mi bu?
 Şehrin kalabalık halkı..

- ат соорысын салды дейт!
Азаметтей чупакы
изууларып аркайтып,
ат олүмү болду дейт;
745 куруттарды сэрбейтти.
эр олүмү болду дейт!
Семетейдей чунаны
алттымыш ат бир жерде
бир токтогон кетти дейт;
750 курул калган Күл чоро
жетимиш ат бир жерде
бир токтогон кетти дейт;
курул калган Кан чоро
сексен атты бир жерде
755 бир токтогон кетти дейт!
Тоңчулугу бир тутам
тоңусун алар кини жок,
бүчүлүгү бир тутам
бүлүн алар кини жок!
760 Тоңуну жийди дейт,
далымбоо талдап кийди дейт!
Атты айрып алды дейт
тонду тоноп алды дейт,
орди байлап алды дейт,
765 жылкыны айрып алды дейт!
Семетей үйгө жүрүп барды дейт.
Көкчөнүн уулу Үмүтөй
үй көтөрүп берди дейт.
кой семисин сойду дейт,
770 кой куушурун турду дейт.
Семетейдей бу чупак
үчүнчү күнү тым жатты,
"Эр тыныксын!" деп айтты:
аштычы күнү тым жатты,
775 "Ат тыныксын!" деп айтты.
Анда айттың Семетей:
"Жатых тилдү, пирип сос,
жакыны тууган Күл-чоро,
үчүнчү күнү жатканым,
780 "Эр тыныксын!" дегеним:
алтынчы күнү жатканым,
"Ат тыныксын!" дегеним.
Жакшы тууган Күл-чоро,
атка минип ала кой!
785 Үмүтөйгө бара кой!
Үмүтөй тайым болучу,
мен өзүм жээп болучу.
"Бир тайым бар эле,
ая качып мен келдим!"
790 "Айым!" десе, Алсын! де!
Айым жерде де болсо,
Атым болсо, минсин! де!
Тонум болсо, кийсин! де!
Мени жээп кылсын! де!

- ат соорусун салды дейт!
Azametey çupağı
azucuları arkayıp,
at ölümü boldu deyit.
muruttardı sərbeyitip,
er ölümü boldu deyit!
Sémétéydey çunağı
alutmış at bir cérde
bir tokotup ketti deyit;
kurup kalğan Kúl-çoro
cettiniş at bir cérde
bir tokotup ketti deyit;
kurup kalğan Kan çoro
seksen atı bir cérde
bir tokotup ketti deyit!
Topçuluğu bir tutam
topusun alar kişi yok,
büçülüğü bir tutam
bölün alar kişi yok!
Topunu ciydi deyit,
dalımboo taldap kiydi deyit!
Attı ayırıp aldı deyit
tondu tonop aldı deyit,
ördi baylap aldı deyit,
oikını ayırıp aldı deyit!
Sámétéy üygö çürüp bardı deyit.
Kökçönün uulu Ümütöy
üy kötürüp berdi deyit.
koy sémisin soydu deyit.
koi kuşurup turdu deyit.
Sémétéydey bu çupak
üçünçü künü tim catti,
"Er tiniksın!" dep ayıtı:
aştıçı künü tim catti,
"At tiniksın!" dep ayıtı.
Anda ayıtıñ Sémétéy:
"Catik ıldı, şirin sös,
cakşı tuuğan Kúl-çoro,
üçünçü künü jatkanımı,
"Er tiniksın!" dëgenim:
altınçı künü catkanımı,
"At tiniksın!" dëgenim.
Cakşı tuuğan Kúl-çoro,
atka minip ala koy!
Ümütöygö bara koy!
Ümütöy tayım boluçı,
mën özüm jëep boluçı.
"Bir tayıñ bar ele,
ala kaçıp mën keldim!"
"Alam!" dëse. Alsın! dë!
Ağan cérde-de bolso,
Atım bolso, minsın! dë!
Tonum bolso, kiysın! dë!
Mëni jëep kılсын! dë!

- atlarını döndürüp çevirdi!
Bu azametli genç yiğit
dişlerini gıcırlatıp,
atlara ölüm sağı.
byıkarnı burarak,
etlere ölüm sağı!
Semetey yiğit,
alımış at hep bir yerde
birden durduruverdi.
Kuruyup kalası Kúl-çoro,
yetmiş atı hep bir yerde
birden durduruverdi.
Kuruyup kalası Kan-çoro
seksen atı hep bir yerde
birden durduruverdi!
Düğmeleri bir avuç
başlığını alacak kişi yok.
ziynelleri bir avuç
servetini alacak kişi yok!
dağlar gibi başlık yığdı,
Çin pamuğu seçip giydiler!
Atları taksim ettiler,
elbiseleri yağmalayıp aldılar,
erkekleri bağladılar.
at sürüsünü taksim ettiler!
Soura Semetey evine gitti.
Kökçö'nün oğlu Ümütöy
çadır kandı,
koyunun semizinden keşirdi,
koi devşirip selam verdi.
Semetey bu yiğit oğlan
üç gün orada rahat yattı.
erler dinlensin diyerek,
altı gün orada kaldı.
atlar dinlensin diyerek.
Soura dedi ki Semetey:
"Tatlı dilli, şirin sözlü,
güzel doğan Kúl-çoro,
üç gün orada rahatsız sehep,
erler dinlensin diyor,
altı gün rahatsız sehep,
atlar dinlensin diyor.
Güzel doğan Kúl-çoro,
haydi artık bin ata sen!
Ümütöy'ün yanına git!
Ümütöy şimdi dayım olsun,
ben ona yeğen olayım.
Senin bir tayın vardı, de
onu gelip kaçırmışım, de.
Bir şey alayım dersen, alsın, de!
Deha ne isterse alsın,
atımı isterse, binsin, de,
elbisemi isterse, giysin, de,
beni yeğeni kilsin. de.

- 795 Өзү тай болсун! дө!
Ак ой жаңгыс болуңу,
мел-дежаңгыс болуңу,
өкөөбүс жүрүп чоң болобуз,
бирибис майып болобуз!
- 800 Ата кары бала жок-
журтуу каран сагабыс!
Жакшык туңду, ширин сөс,
жакшы тууган Күл-чоро
атка минам, алды дейт,
- 805 Үмүтөйдү көстөп салды дейт.
Көкчөөнүн уулу Үмүтөй
сагамды айтып алды дейт.
Анда айтып Күл-чоро:
"Э Үмүтөй, Үмүтөй,
- 810 менип төрөм Семетей
"Үчүнчү күнү жатканым" дейт,
"Эр тыныксын!" дегеним,
алтынчы күнү жатканым!" дейт,
"Ат тыныксын!" дегеним!"
- 815 Мен жээп болуңу,
сен тай болуңу!-
Бир тайың бар эле,
ала качып мен келишим!
"Алам!" десең, койуңуз!
- 820 "Коям!" десең, койуңуз!
Алган жерде-де болсо,
атан болсо, мининис,
төрүм болсо, кийинис!
Мени жээп кылыңыз!
- 825 Өзүн тай болуңуз!
Менин журтун чоң болобуз!
Ата кары баян жок,
бирибис өлүп калабыз-
журтуу каран сагабыз,
- 830 Жакшы өлсө, бар'олот,
жаман өлсө, бир олот!
Аркымын семирин,
аңкан күрсөк тойулду!"
Эми Үмүтөй туруп айтат:
- 835 "Мен колго түшкөн мен деймин,
мен коркконумун айтамын.
бу кой кебиң чын болсо,
ар уактан бир уак,
атаңыстан бабаңыз,
- 840 ала жүрүң: тойбоңу,
ач көсүгүң тойбоңу!
Эм мынча алып келесин?
эм мыны алып кетесин?
Мен не мурака жетемин?"
- 845 Бу кой кебиң чын болсо
"Ат болсо, мингиссин,
төрү болсо, кийгиссин!",
мыны жээп кылың.

- Özü tay bolsun! dө!
Ak oy caңgis boluңu.
mел-decaңgis boluңu.
өкөөbis cürүp çоң болоbus,
biribis mayyp болоbus!
- Ata karı bala cок-
corttu karan sağabis!"
Caңk tildü, şirin söc.
caңkı tuuğau Kül-çoru
atka minıp aldı dөyt,
Ümütöydü köstöp aldı dөyt.
Kökçөөnün uulu Ümütöy
salamdı ayıp aldı dөyt.
Anda ayıttı Kül-çoro:
"E Ümütöy, Ümütöy,
mėnin törөm Semetey
"Üçünçü күnү catkannım!" dөyt.
"Er tınkısın!" dөgenim,
altınçı күnү catkannım!" dөyt.
"At tınkısın!" dөgenim!"
- Mėn ceen boluңu.
sėn tay boluңu!-
Bir tayıñ bar ele.
ala kaçıp mėn keldim!
"Alam!" dөseñ, koyuñuz!
"Koyam!" dөseñ, koyuñuz!
- Alğan cėrde-de bolso,
atın bolso, mininıs,
torum bolso, kiyinıs!
Mėni ceeп kılınıs!
Özün tay boluñuz!
- Mırtıp cürүp çоñ болоbus!
- Ata karı bala cок,
biribis ölüp kалаbis-
corttu karan sağabis,
Caңkı ölsө, bar'ölөt,
caman ölsө, bir ölөt!
Arğınaıñ semirdi,
aңkan күrsөk toyuldu!"
Emi Ümütöy turup aйтat:
"Mėn kolğo түşkөн mєn dөymın,
mėn korkkonumun aйтamın,
bu koy kėbiñ çın bolso,
ar uaktan bir uak,
atañıstan babañız,
ala cürүp toybodu.
aç köсүğün toybodu!"
Em mıңça alıp kėlesin-
em mını alıp kėtесin?
Mėn ne muraska жетемин?"
- Bu koy kėbiñ çın болсо
"At болсо, mingiссin,
tөрu болсо, kiygiссin!",
mını жееп kылың.

- kendi de dayın olsun, dө!
O zaten yalnız yaşıyor,
hen de yalnız yaşıyorum,
heraher kuvvet buluruz.
tek kırırsak zayıf oluruz!
Baba ihtiyar, çocuk yok.
yurda kuvvetli kılarız!"
Tatlı dilji, şirin sözlü.
güzel doğan Kül-çoro
ata binip yola çıktı,
Ümütöy e gitti.
Kökçö'nün oğlu Ümütöy
selam verip selam aldı.
O zaman Kül çoro dedim ki:
"Ey Ümütöy, Ümütöy,
benim efendim Semetey,
üç gün burada yatışım, dedi.
erler dinlensin diyorlar,
ala gün yatışın benim,
arlar dinlensin diyorlar, dedi.
Ben şimdi sana yeğen olayım.
sen de buna dayı ol, dedi.
Senin bir tayın vardı,
onu alıp getirdim ben,
almak istersen al onu,
bırakmak istersen bırak!
Şimdi bir dileğin varsa
atene isterseniz alıp binin,
elbisemi de giyin!
Beni yeğen kılın!
Siz de bana dayı olun!
Böyle yaşarsak güçlü oluruz,
baba yaşlı, çocuk yok,
birimiz ölüp kalırsız,
büyük bir yurt kuralım biz.
iyiler birlikte ölürler,
lenalar tek ölürler!"
Soy'u atın artık semirdi,
aç karın da doydu!"
Şimdi Ümütöy dedi ki:
"Onun eline düştüm ben.
ben korkurudan söylüyorum,
bu dediğin doğru ise
bütün bileli
atalarınız bebaşız,
alıp alıp doyuncular,
aç gözleri hiç doymadı!"
Hen bu kadar alıp getiriyorsın,
hen benden alıp ne ediyorsun?
Bana ne mulluluk getirecek bu?
Bu sözün eğer doğru ise,
"Atı istiyorsa bindirirsin,
ellişeyi istiyorsa giydiresin!" diyorsa,
onu yeğen kılalım,

- олум тай болойи!"
- 850 Күл чоро атка минип алды,
Семетей костоң тугойду,
Семетейге айтты дейт:
"Кокчөнүм уулу Үмүтөй
сени "Жээн кылайи!" дейт,
855 "оңум тай болойи!" дейт.
"Бу алган катып албаймын!
Мени тай кылайи десе,
тону болсо, кийгисини,
аты болсо, мингисини!"
- 860 Сүйүнгөндөн Семетей
Тай-буурал күтүктү
алып келип мингисти
Манастан калган турбайбы?
Жакасы алгып, жөнү жас,
865 ак күрөккө торгой көс,
барандып огу батпаган,
каранып огу отпогон,
чып бадала торгой көс
алып келип кийгисти,
- 870 Атты минип алды дейт,
толду кийп алды дейт-
оңу тай болду дейт.
Семетей жээн болду дейт.
Үмүтөй жүрүп кетип калды дейт.
- 875 Ай-чүрөктү алган соң,
Семетей жаксып калды дейт,
Ай-чүрөк-минен Семетей
туруп жатып калганда,
жакшы тууган Семетей
- 880 түндө жатып түш көрдү.
Эртеп туруп калганда,
Семетей туруп айтат дейт:
"Айналайн Күн-чоро,
кайылайн Кан-чоро.
- 885 түндө жатып түш көрдүм!
Терек түптөн тёрбелди,
теңиз түптөн чайнады!
Жашырмаган бай терек
жаткан жери: ошо жер!
- 890 кожо, молдо барысы
бүткөн жери: ошо жер!
Кече өлүк-минен тириктин
арбагын эми качырып,
өлүк минен тириктин
- 895 арбагы атка минип алды! эл-
арбакты хозгоп таптадык!
Тараза жылдык чыкканда,
тан саргарып атканда,
бирин Кок чебиңи минеңер.
- 900 бирин Кок боруну минеңер!
Карап кылган Чоң-багып
боору тоно казы экен,

- üzüm tay boloyu!"
- Kül-çoro atka minip aldı,
Sémétéy köstöp tuğoydu,
Sémétéyge aytı deyt:
"Kökçönüm ulu. Ümütöy
seni "Ceen kılayın!" deyt,
"özüñ tay boloyu!" deyt.
"Bu alğan katın albaymın!
Ménı tay kılayın dese,
tonı bolso, kiygissin,
atı bolso, mingissin!"
- Süyngöñdön Sémétéy
Tay-buural külöktö
alıp kélip mingisti-
Manastan kalğan turbaybı?
Cakası alıp, ceni cäs.
ak kürökö torğoy kös,
barañdıp oğı batpağan,
karanıñ oğı otpogon,
çıñ badala torğoy kös
alıp kélip kiygisti,
Atı minip aldı deyt,
toldu kiyip aldı deyt-
özüñ tay boldu deyt.
Sémétéy ceen boldu deyt.
Ümütöy cürüp kátıp kaldı deyt.
- Ay-çüröktü alğan soñ,
Sémétéy yatıp kaldı deyt.
Ay çürök-minen Sémétéy
turup yatıp kalğanda,
cakşı tuuğan Sémétéy
tündö catıp tüş kördü.
Értén turup kalğanda,
Sémétéy turup aytat deyt:
"Aynalayn Kül-çoro,
kayılayn Kan-çoro,
tündö catıp tüş kördüm!
Térek tüpten térbeldi,
ténis tüpten çaypaldı!
Çapırmağan bay térek
catkan cériñ oşo cér:
koco, moldo barıs:
bütöñ cériñ oşo cér!
Kéçe ölük-minen tiriktin
arbağın émi kaçırđık,
ölük-minen tiriktin
arbağı atka minip aldı éle-
arbakı kuzğop taştadı!
Taraza cılıs çıkkanda,
tan sarğayıp atkanda,
birin Kök çebigini mineñer,
birin Kök bürünü mineñer!
Karan kılğan Çoñ-bağın
boorı toño kazı éken,

- kendini de ona dayı olurum!"
Kül-çoro ata bindi.
Sémétéy'e doğru yollandı.
Sémétéy'e dedi ki o:
"Kökçönün oğlu Ümütöy
seni "Yeğen kılayım.
«endim de dayı olayım.» diyor,
"Aldığı kadını istemiyorum!" diyor.
"Beni dayı kılayım diyorsa,
kayaleti varsa gydırsın,
atı varsa bindirsin!" diyor.
Sovington Er Semetey,
Tay buuralı gösteri,
gelütip onu bindirdi.
Manas'tan miras kalmamış mıydı?
Yakası altın, yeni baktı,
çayır kuşu gözli ak zırhamı
içerisine ok batmayan
hiç bir ok işlemeyen,
toykar gözli sağlam zırhamı.
alıp gelip gydırdı.
O da alı alıp gitti,
elbiseyi de giyindi.
kendı ona dayı oldu,
Semetey de yeğen oldu.
Ümütöy çekip gitti.
Ay-çürök ü aldıktan sonra
Semetey rahat yaşadı.
Ay-çürök ile Semetey
beraberce yatarlarken
gizel doğan Semetey,
gece bir rüya gördü.
Értesi gün kalktığı vakit,
Semetey dedi ki:
"Canım Kül-çoro,
canım Kan-çoro,
uyurken bir rüya gördüm!
Kavuk dibinden sallandı,
deniz dibinden çalkalandı.
eğilmeyen kavağın da
yattığı yer bu yerdir,
hocaların, mollanın da
doğduğu yer bu yerdir!"
Ölmüşlerle dirilerin.
ervahını da şimdi çağırđık,
ölülerle dirilerin.
ervahı artara bindiler.
bu ervahı kovaladıık biz!
Tetazi yıldızı çıkınca,
tan yeti sararıp atınca
biriniz Kök-çebig'e binin,
biriniz Kök-bürü'ye binin!
Güçlü Çoñ-bağın
böğrü yağ delu,

мойну тою жалы экен,
кулдар курук салгыч жок.
905 Жалчы жайлак мынча жок!

Жалы үйлүп дүй бөлгөн,
казы-карта тең бөлгөн!
Өргөп опуну ала берикер!
Ак-бос бозун апалы!

910 Кап стеке бейтипс
азыр тайып келели!
Тараза жылдыс чыкканда,
таң саргарып атканда,
Кап-чоро Көк-борусун миниптир,
915 Күл-чоро Көк-чөбүгүн миниптир,
бир бечени коштоп алды,
бир атын коштоп алды,
Семетейге алып келди.

Семетей аска чыгып анды,

920 Семетей жүрүн кетип калды.
Акындын кысы Ай-чүрөк
чыңжирлү көкөр, чини кезе
Ай-чүрөк колугунап алыптыр,
Семетейдин как астына чыгыптыр:

925 'Айындын башын бура тир, тором,
ошо жерге тура тур, тором!
Түндө бир жатып түн көрсөң,
түндөгү түшүн оккон түш,
жүрөгүм башы көккөн түш-

930 мен түшүмдү айтайн!

Ошо жерден кайтайн!

Терек түптөн төрөлдү,

теңиз түптөн чайнады-

тором, бу нисмени болуңу?

935 Ошук-минен теректик
арбакы атка минип калыптыр,
арбактын тынчы кетиптир-
көккө учкан сары ийдайт,
коп жанзаң кары ийдейт,

940 асмандагы чар ийдейт,

алты жанар бала ийдейт-

мен түшүмдөн чочуймун!

Ошо сапар койсоңу!

Кийини сапар барсаңу!

945 Айпагы алтын туу көрдүм,
атты сапалан кол көрдүм,
желпидеген туу көрдүм,
жер майнакан кол көрдүм!
Ошо сапар койсоңу!

950 Ошо сапар койбоюн,
бир байтал мойнун караба!
Бир байталды минчөмөң,
тай өкөнгө чаптырың.

Тай-буурулду алыңың!

955 Тай-буурулду минген сен,

ошо сапар барыңың!

мойну тою салы экен,
кулдар курук салгыч жок.
905 салгы салдык минген чок!

Тай үйлүп дүй бөлгөн,
казы-карта тең бөлгөн!

Өргөп ошуну ала берикер!

Ак-бос бозун апалы!

Кап стеке бейтипс

азыр тайып келели!

Тараза чылдыс чыкканда,

таң саргарып атканда,

Кап-чоро Көк-бөрүсүн миниптир,

Күл-чоро Көк-чөбүгүн миниптир,

бир бечени коштоп алды,

бир аты коштоп алды,

Семетейге алып келди.

Семетей атка минип алды,

Семетей чыгып кетип калды.

Акындын кысы Ай-чүрөк

чыңжирлү көкөр, чини кезе

Ай-чүрөк колугунап алыптыр,

Семетейдин как астына чыгыптыр:

'Айындын башын бура тир, төрөм,

ошо жерге тура тур, төрөм!-

Түндө бир чапты түш көрсөң,

түндөгү түшүн чыккан түш,

чүрөгүм башы көккөн түш-

мен түшүмдү айтайн!

Ошо жерден кайтайн!

Терек түптөн төрөлдү,

төңиз түптөн чайнады-

тором, бу нисмени болуңу?

Өлүк-минен теректик

арбагы атка минип калыптыр,

арбактын тынчы кетиптир-

көккө учкан сары ийлайт,

көккө учкан сары ийлайт,

асмандагы чар ийлайт,

алты жанар бала ийлайт-

мен түшүмдөн чочуемун!

Ошо сапар койсоңу!

Кийини сапар барсаңу!

Айпагы алтын туу көрдүм,

алты жанар кол көрдүм,

желпидеген туу көрдүм,

жер майнакан кол көрдүм!

Ошо сапар койсоңу!

Ошо сапар койбоюн.

Бир байтал мойнун караба!

Бир байталды мингизип,

тай өкөнгө чаптыр.

Тай-буурулду алыңың!

Тай-буурулду минген сен,

ошо сапар барыңың!

бойну yela de n,
hic bir köle yakalayamaz.

hic bir usak binenler!

Yalesi tepe gini kasaok.

yağı kaba boğarsak gibi kaba!

İşte onu getirin!

Ak-buz kışağı alalım.

İlan habamıs mezarında

kurhan edip gelelim!

Çerahi yıldız çıkınca,

tan sararıp atınca

Kan-çoro Kök-hörni'ye bindi,

Kül-çoro Kök-çebige bindi,

berceğinde bir kırak götürdü,

bir de yedek at aldı,

Semetey'e getirdi.

Semetey de ata bindi.

Semetey çıkıp gitti.

Akın'da kızı Ay-çürök

ziçerli tohum ile çini kaseyi

Ak-çürök koluğuna sıkıştırıp,

Semetey'in karcısına çıkart:

"Atıma başını çevir, elendim.

sen burada dur, elendim!

Gece bir rüya görülm,

gece gördüğün rüya korkunc bir rüyaydı,

yâğrını yokan bu rüyayı

ben sana yorayım.

sonra da buradan gideyim!

Kavak dibinden sarıldı;

deniz dibinden çalkalandı,

elendim, söyle ne demek bu?

Ölü ile dirilerin

ervahı ara binniglerdi,

ervahın dirliği kaçmış demektir.

Göğe uçan sarı alana eğileyecek,

çuk ihtiyar yaşılar ağlayacak,

gökteki etkin kargası ağlayacak,

altı yaşındaki çocuk ağlayacak.

ben üyümden korkuyorum!

Sen bu seferden vazgeçsen!

Başca bir sefer yola çıksan!

Nakışları altın hilafli sancak gördüm.

altı hilafli orda gördüm,

dalgalandı sancaklar gördüm,

yer titreten ordu gördüm!

Gel şu seferden vazgeç!

Sen bu seferden vazgeçmezsen

bir kısık boynu görme sen!

Bir kısaca bindirip

dayın ağaya coşturup

Tay-burcu'nı al!

Tay-burcu'la binince

o zaman sefere çıkar!

- Tay ağağa barbasañ,
Tay Buurucıu aǵısañ,
Bir bayıq moynın karasañ,
960 жаман болар сапарың!
Ақынды есим Ай чүрөк
оңурун оңою,
чылбырыңды чырмайт.
Семетейи жибербей
- 968 жатып алды Ай-чүрөк.
Семетейдей чунаты
болбой туруп айтты дейт:
"Түшүң мага не болот?
Түлкүңүз богу ол болот!"
- 970 Сенин оңуң не болосун?
Менин боғум сен болосун!
Асий өгүстүң кересинен
орум калган бултуруң
колун алды Семетей,
- 978 алды турган Ай-чүрөктү
бултуруң менен тасты! lei-
Парайсы дат-далыңап бөлүңдү,
кабырға "Томи" аттап үзүлдү!
Жаңгы тууган Ай-чүрөк
- 980 жерде жагып калды дейт:
Семетейдей чунаты
атынып жүрүп кетти дейт.
Семетей барган кабары
Каныкейге түштү дейт.
- 988 Каныкей атка минип алды,
жаңгысына аркасына салды.
Каныкей геліп ийлады:
"О Семетей, чукалым
атыңны башын бура тур,
- 998 астыны жерге тура тур!
Найсадан калган жолгоң,
жаңгыдан калган болгоң,
созоткан калган кыягың!
О Семетей, чунатым!
- 998 Осоо сапарың койсончу!
Кийин сапарың барсаңчу!
Ай-чүрөктүн түшү оңкон түш,
жүрөгүңүн багы көпкөн түш!"
Ийлаа да Каныкей.
- 1000 батыр тууган Семетей
Каныкей тилип албады.
Семетей жүрүп калды дейт.
Ийлаа калган Каныкей,
чынгырган (?) үнүн баспады,
- 1005 чынгырылган жасады.
Көсүнүн жаны көл болду.
ийлаа бооры көпкөңү,
эки көсү ийлааны.
Каныкей атка минип дойт,
1010 аркасына салды дейт.

- Tay ağağa barbasañ,
Tay-Buurucıu aǵısañ.
bir bayıq moynın karasañ,
ceman bolar saparıñ!
Akınadı kısı Ay-çürök
oñıruın oñıdı,
çılburıñnı çırmaıdı,
Sémétéyni çiberbey
cırıp aıdı Ay-çürök.
Sémétéydey çunağı
bolboy turıp aytı deyt:
"Tüşüñ mağa ne bolot?
"Türkünüz boğu ol bolot!"
Sénin oǵıñ ne bolosun?
Ménin boğum sen bolosun!"
Asıy oǵıstın kerésinen
otın kılğan bulıurıñ
kolına aldı Sémétéy,
anda turǵan Ay-çüröktü
bulıurıñnı menen tastaı! lei-
Dırayıs dat-dalıñap bölündü,
kabarğa "Tomı" atıp üzıldü!
Çağı tuǵan Ay-çürök
cérde cırıp kaldı deyt!
Sémétéydey çunağı
atıñnı cırıp ketü deyt.
Sémétéy barǵan kabarı
Kanıkéyge tüştü deyt.
Kanıkéy atka minip aldı,
cangısın arkasına saldı.
Kanıkéy gelip iyladı:
"O Sémétéy, çunağın
atıñnı başın bara tur,
astıñı cerge тура tur!"
Naysadan kalǵan cölöğın.
cangısın kalǵan bolöğın,
sozotan kalǵan kuyağın!
O Sémétéy, çunağın!
Osoo sapardı koysonçu!
Kiyngi sapardı barsañçu!
Ay-çüröktün түшү oñkon түш,
cürögünün bağı kopkon түш!"
Iylasa da Kanıkéy,
batır tuǵan Sémétéy
Kanıkéy tılıp albadı,
Sémétéy cürüp kaldı deyt.
Iylap kalǵan Kanıkéy,
çıñırǵan (?) ünün baspadı,
çıñırǵın cıspadı.
Köstünün çağı köl boldı,
ıylap boorı köşıldü.
éki kösü iyladı.
Kanıkéy atka mindı deyt,
arkasına suldı deyt.

- Dayı ağağa barbasan,
Tay-buurucıu aǵızsın.
bir kırıq boynına bakarsın
yuman olır saferin!"
Akın'ın kızı Ay-çürök
kolasını yapıtı,
dizginine sarıldı,
Semetey'i birakmadı,
dardı kaktı Ay-çürök.
Semetey kulaksız
ona dinlemeli, dedi ki:
"Senin rüyandan bara ne?
Tikli bokundan farısız!
Sen kendin nesin?
Sen benim bokum olursun!"
Çağ çöliz derisinden
örlilüç karcıyı
eline aldı Semetey,
onda otan Ay-çüröke
deri karcı ile vırdı!
Sırtındalı ipk lime lime parçalandı.
kabarǵa çatıdayıp kardı!
Çızıl doǵan Ay-çürök,
yere yırtılıp kaldı!
Semetey kulaksızı,
atın sürüp gitti.
Semetey'in gittiği habarı,
Kanıkey'e gelmişti.
Kanıkey ata bindi,
tek oğlının arkasından gitti.
Kanıkey yetişip ağıladı:
"Ah Semetey, kulaksızım,
atının başını qevir,
düzüñün yerde kall!
Karıdan kalan boyrağın,
biricikten kalan yadıǵatın,
silahın kalan zırhan benim!
Kulaksızım, Semeteyin,
şu seferden varıqç yavırım!
Başka sefer gidersin!
Ay-çürök'ün rüyası çok korkunç!
Yitreğini hoplatıñ o rüya!"
Ağlasa da Kanıkey
hamadı doǵan Semetey,
söylediğini dinlemedi.
Semetey çıkıp gitti.
Ağlayıp kalan Kanıkey,
biç durmadan feryat etti.
feryadı tu kestmedi.
Göstünün yağı göl oldu,
ağlamaktan bağı şişti,
ağlamaktan gözleri şişti.
Kanıkey atına bindi,
yine arkasından gitti.

- 1014 Талап турун таты айтыт:
 "О Семетей, туура туу!
 Алардын бешин бура туу!
 Болбой бира жаласын,
 1015 айыл койгон мелем?" (7) бар!
 Кунтун окуп албайсың,
 ак-бос бешин чаңдайсың,
 атактаңды арбагып
 кыры тайын ал айбай!
 1020 Азын койгон казан бар,
 салып койгон тууга бар:
 биринчи салбайсың,
 биринчи отун албайсың,
 биринчи отун жаккайсың!
 1025 Казанын төг калпатып алтайсың!
 Казанын чай көбүрөөк кайнаса,
 кан коңкул кан чыкса,
 кан атакка бар башоңу болуучу!
 1030 Сол бөрөгүң таякты,
 "Солтунум экем!" деп өкүр!
 Он бөрөгүң таякты,
 "Өйрөнүм экем!" деп өкүр!
 Алка маанын өт айдын.
 1035 айызмайы кангысым,
 үйдү кестой салмайсың!
 Бу жерде кандык, Катыхей,
 Семетей жүрүн кетип калды дейт.
 Чийл койгон мелем?" (8)
 1040 Семетей салып кырып берди дейт,
 кунтун окуп алды дейт:
 ак-бос бешин чаңдай дейт,
 азыр тайын алды дейт.
 Биринчи отун алды дейт.
 1045 биринчи отту жакты дейт:
 биринчи отун салды дейт:
 канга кайнап чыкты дейт,
 кара коңкул кан чыкты!
 Үчөө айдын хоёо кайды,
 1050 сол бөрөгүң таякты.
 "Солтунум экем!" деп өкүр,
 өкүрүп койгон берди дейт!
 Алка кынып калды дейт:
 Каңарактаң Кыр-ташка.
 1055 Кызыл-кыя, Сан-ташка
 үчөө жарыпта палган барды.
 Асты агагың караса,
 айчагы алтын туу келет:
 алты сапалаш көп келет.
 1060 желпилеген туу келет:
 жер мыйнакан көп келет!
 Тоодай бонон бар адам
 тергет мыйнап келмиптир,
 алты сапалаш көп келет
- Үйүр аттып таң, туура:
 "О Семетей, тура тура!
 Атайың башы тура тура!
 Болбой бира жаласын
 1065 ойгон койгон мелем?" (9) бар!
 Кунтун окуп албайсың,
 ак-бос бешин чаңдайсың,
 атактаңды арбагып
 кыры тайын ал айбай!
 1070 Азын койгон казан бар,
 салып койгон тууга бар:
 биринчи салбайсың,
 биринчи отун албайсың,
 биринчи отун жаккайсың!
 1075 Казанын төг калпатып алтайсың!
 Казанын чий көбүрөөк кайнаса,
 кан коңкул кан чыкса,
 кан атакка бар башоңу болуучу!
 1080 Сол бөрөгүң таякты,
 "Солтунум экем!" деп өкүр!
 Он бөрөгүң таякты,
 "Өйрөнүм экем!" деп өкүр!
 Алка маанын өт айдын.
 1085 айызмайы кангысым,
 үйдү кестой салмайсың!
 Бу жерде кандык, Катыхей,
 Семетей жүрүн кетип калды дейт.
 Чийл койгон мелем?" (10)
 1090 Семетей салып кырып берди дейт,
 кунтун окуп алды дейт:
 ак-бос бешин чаңдай дейт,
 азыр тайын алды дейт.
 Биринчи отун алды дейт.
 1095 биринчи отту жакты дейт:
 биринчи отун салды дейт:
 канга кайнап чыкты дейт,
 кара коңкул кан чыкты!
 Үчөө айдын хоёо кайды,
 1100 сол бөрөгүң таякты.
 "Солтунум экем!" деп өкүр,
 өкүрүп койгон берди дейт!
 Алка кынып калды дейт:
 Каңарактаң Кыр-ташка.
 1105 Кызыл-кыя, Сан-ташка
 үчөө жарыпта палган барды.
 Асты агагың караса,
 айчагы алтын туу келет:
 алты сапалаш көп келет.
 1110 желпилеген туу келет:
 жер мыйнакан көп келет!
 Тоодай бонон бар адам
 тергет мыйнап келмиптир,
 алты сапалаш көп келет
- аңлаптыр: деди би:
 "Ал Семетей дурсаңа!
 Атайың башы гөвөр!
 Динимеңип гөлийорсон,
 шарда алка бир түрбө бар,
 орада бир дин оку,
 ак боз кыраң кербен от,
 бубаңгыңа рухуңу
 бөйөкө гад чиниisin!
 Ораңу асылың бир казан бар,
 биракың бир илгөр бар,
 биринчи сал кысан,
 биринчи оден алсаң,
 биринчи ачыгү якусаң!
 Казан чабырак кынаң,
 казандагы от суу көпчүрөк кайнаса,
 кан кадан дүрлөсөкчү.
 Кара туз: кан чыкса,
 бабан бөтөн дүрлөсөкчү!
 Сол бөгрөгүң таянаң,
 "Солтунум бабан!" diye haykır,
 он бөгрөгүң таянаң,
 "Өйрөнүм бабан!" diye haykır!
 Алка маанын өт айдын.
 1115 айызмайы кангысым,
 үйдү кестой салмайсың!
 Бу жерде кандык, Катыхей,
 Семетей жүрүн кетип калды дейт.
 Чийл койгон мелем?" (11)
 1120 Семетей салып кырып берди дейт,
 кунтун окуп алды дейт:
 ак-бос бешин чаңдай дейт,
 азыр тайын алды дейт.
 Биринчи отун алды дейт.
 1125 биринчи отту жакты дейт:
 биринчи отун салды дейт:
 канга кайнап чыкты дейт,
 кара коңкул кан чыкты!
 Үчөө айдын хоёо кайды,
 1130 сол бөрөгүң таякты.
 "Солтунум экем!" деп өкүр,
 өкүрүп койгон берди дейт!
 Алка кынып калды дейт:
 Каңарактаң Кыр-ташка.
 1135 Кызыл-кыя, Сан-ташка
 үчөө жарыпта палган барды.
 Асты агагың караса,
 айчагы алтын туу келет:
 алты сапалаш көп келет.
 1140 желпилеген туу келет:
 жер мыйнакан көп келет!
 Тоодай бонон бар адам
 тергет мыйнап келмиптир,
 алты сапалаш көп келет

1065 чок-чогултуп толуктуптур (?),
айдан келе жатырм.

Семетей чунак чаруу дейт,
көрүп туруп айтты дейт:
"Айылайып Күн-чоро,

1070 атыңдын батыя Бурчур,
асынны жете тура тур!"
Салыккандай эр тоноп,
сыйабысты басатм!

1075 көөнүбүстү басатм!
Айылайып Күн-чоро,
сыйын келген Боз-учук
сыйын барып тосуп кал!
Капылайып Кан-чором,

1080 кайырактар Кир-чагы
сыйын барып тосуп кал!
Чыканактай Боз-сеңир
чыдам ала сыйын барып!
Атты туган салып!

1085 Алайдап түшкөн Ак-келте
сүмбөлөй окту уруптур,
кунтат дагы күйөт,
отту чагып алайт,
милтемди кыстап алайт,

1090 бетке алып калып!
Тиги тоодой тор'атты
тытк Кудайдын калып!
Семетей чунагы
отту чагып алып дейт,

1095 мапа кыстап салды дейт,
бетинен калып калды дейт.
Тоодой тор'ат сарасат,
тик тура калды дейт,
тор'ат айтты эсине:

1100 "Мен көргөндү
көрдүңбү, тором?
Мен билгенди
билдіңби, тором?
Билгенмди айттай!
Сыйын келген Боз-учук,
Күн-чоро калу тосуптур!"

1105 Күн-чорону көрдүңбү, тором?
Кайырактар Кир-тапты
Кан-чоро калу тосуптур!
Чыканактай Боз-сеңир
Семетей чунак тосуптур!

1110 Алайдан түшкөн Ак-келте
сүмбөлөй окту уруптур,
отту чагып алаптыр,
бетинен алып калыптыр,
эа тартып иймек болуптур!

1115 Мен так түйүпүп кетермин,
бир жастырым салармын!

чөк-чогултуп чогултуптур (?),
айдып келе эсим.

Семетей чунак көдү дейт,
көрүп туруп айтты дейт:

"Айылайып Күн-чоро,
атыңан багы бери тур,
асыңгы өгө тура тур!"
Салыккандай эр тоноп,
санабышты басат!

Көгүлчөндөй эр тоноп,
көдүлчөндөй басат!
Айылайып Күн-чоро,
сыйып келген Боз-учук
сыйып барып тосуп кал!

Капылайып Кан-чором,
кайырактар Кир-чагы
сыйып барып тосуп кал!
Чыканактай Боз-сеңир
чыдам ала сыйып барып!

Атты туган салып!
Алайдан түшкөн Ак-келте
сүмбөлөй окту уруптур,
кунтат дагы күйөт,
отту чагып алаптур.

милтемди кыстап алаптур,
бетине алып калып!
Тиги тоодой тор'атты
тытк Кудайдан калып!
Семетей чунагы

отту чагып алып дейт,
мапа кыстап салды дейт,
бетинен калып калды дейт.
Тоодой тор'ат сарасат,
тик тура калды дейт,

тор'ат айтты эсине:
"Мен көргөндү
көрдүңбү, тором?
Мен билгенди
билдіңби, тором?

Билгенмди айттай!
Сыйып келген Боз-учук
Күн-чоро калу тосуптур!
Күн-чорону көрдүңбү, тором?
Кайырактар Кир-чагы

Кан-чоро калу тосуптур!
Чыканактай Боз-сеңир
Семетей чунак тосуптур!
Алайдан түшкөн Ак-келте
сүмбөлөй окту уруптур,

отту чагып алаптур,
бетинен алып калыптур,
эа тартып иймек болуптур!
Мен так түйүпүп кетермин,
бир жастырым салармын!

көдүңгө күчүлүлөрө,
айнып келтирчүм.

Калкызы Семетей
барып көрөткө деди ки:

"Чаным Күн-чоро,
анын басын чөтөт.
Чөдүңгө уюмдунд!"
Калкызы саксаңан гили сойуп,
андыңыңды бастралым!

Тилеги гөвөрчүн гили сойуп,
гөдүлчөндөй лералалым!
Чаным Күн-чоро,
шу сийсирчи Боз-учук тепеде
кош ордада нөбөтчи кал!

Чаным Кан-чоро,
шу угүлдөйчү Кир-чагы
гит сен ордада нөбөтчи ул!
Шу күчүк Боз-сеңирге
бен гилип дерайым!

Атты аякдарым багылаптур,
Алайдан гелен түфөк Ак-келте'ге
бен кыркуну долдурарым,
авык додуну барат кояптур.

сонра да атег өдөйчү,
ичине мең'алейи сокуп,
түфөккө уюнагына даяйарым!
Дагы дагы гили дом ат
"Чанымдан дилеяйым!"

Семетей кулакка
түлөңгө атеңин чакты,
мең'алейи ичине сокты,
уянагына даяды.

Дагы гили дорукту сорарсан,
ордада дөмдөк дорукчүм,
дом ат сыйбине деди ки:
"Беним гөдүлчөңдү гөрдүн
мү, өтөдүм?"

Беним билдигини билиер
тосуптур, өтөдүм?
Билдигини сөйлөйөйчүм!
Шу сийчи Боз-учук'ун тепеде,
Күн-чоро кал гөзөтлийөр!"

Күн-чоро'ну гөрдүн мү, өтөдүм?
Угүлдөйчү Кир-чагы түстүмдө,
Кан-чоро кал гөзөтлийөр!
Шу күчүк Боз-сеңир'де да,
Семетей кулакка гөзөтлийөр!

Алайдан гелен түфөк Ак-келте'ге
дөңгөкө кыркуну итмиш,
атеги чактып укарарак
уянагына даяунып,
ичте тетиги чөккүйөр!
Бен hemen бийлүүлүп чөккүйөр,
ону ийге афаллатарым!

- Ат куйругуму шүйө жөр!
Жонду чечин койо бар!
Анда турган Семетей
- 11120 тара тәрире койду дейс-
тоодай тор'ат түйүшү дейт!
Ат куйругун шүйү дейс.
Тор'ат минген бү багыр
айыгы аягы: туу-манас
- 11123 Семетейди кичирди-
Семетей атка минди дейт,
көлдүн асты кырга чакты.
Манастап ураз бакирды.
Семетейди чакырды.
- 11130 Семетейдей бу чушак
аралат келип кирди чейт,
эңкейиштен эр саят,
эңкей казыр бир саят!
Семетей чунагыт
- 11135 кыран кышан бу Чоң-бап
боору толо казы өкөн,
мойну толо жаты экен,
казы-карта төө болду,
жалы үйлүш дөң болду
- 11140 кыран калган Чоң-бап
кандыракай Кыр-таптап
эңкейишкө барганда,
баптан чайкан турду дейт.
Минип алса, баспады.
- 11145 жетилессе, жүрбөү!
Жапгыс аркасы куурунду.
Семетей чунагымын
амалы жаман түөндү.
Алайлап түнкөн Ак-көлө
- 11150 Семетей бир колуна алды.
Алдыгаткан Күл-чоро
кыйрылып карап алды дейт.
Семетейди корду дейт.
Семетей көсөтөй чутойду:
- 11155 'Айылайын ай жаргын, тором,
каран кышан Көк-чебиш
туягында тура жок-
тулпарга чыгыш эмеспи?
Кыйган камыс кулактуу,
- 11160 кыс баладан сизактуу
Көк-чебишке мине кой, тором!
Берчи мындай жаныгы, тором:
ана качып куулсаң, тором,
онгобой өчүм алырсың, тором,
- 11165 көктебей кыш алырсын, тором!
Көк-чебишке миниңиз, тором,
үйдү көсөтөй салгыңар, тором."
Анда айты Семетей:
'Айылайын Күл-чоро,
- 11170 атты минип аламын,
- Ат куйругуму шүйө көл
Жонду чечин койо бар!
Анда турган Семетей
кас тәрире койду дейт-
тоодай тор'ат түйүшү дейт.
Ат куйругун шүйү дейт.
Тор'ат минген бу баар
агага алан туу-манас
Семетейди кичирди-
Семетей атка минди дейт.
көлдүн асты кырга чакты.
Манастап ураз бакорди,
Семетейди чакырды.
Семетейдей бу чушак
аралат келип кирди дейт,
эңкейиштен эр саят,
эңкей казыр бир саят!
Семетей чунагымын
каран калган бу Чоң-бап
боору толо казы өкөн,
мойну толо чалы экен.
казы-карта төө болду,
чалы үйлүш дөң болду.
каран калган Чоң-бап
кайыракай Кыр-таптан
эңкейишкө барганда,
баптан чайкап турду дейт.
Минип алса, баспады.
өтөлсө, чүрбөдү!
Чуңгас аркасы кауылду.
Семетей чунагымын
амалы жаман түгөдү.
Айыдан түскөн Ак-көлө
Семетей бир колуна алды.
Алдыгаткан Күл-чоро
кайрылып карап алды дейт.
Семетейди көрдү дейт.
Семетей көсөтөй чуғойду:
'Айылайын ай чакын, төрөм.
каран калган Көк-чебиш
туягында тура чок-
тулпарга чалыш эмеспи? -
Кыйган камыш кулактуу
кыс баладан сизактуу
Көк-чебишке мине кой, төрөм!
Берги мындай чаруңди, төрөм:
ала качып куулсаң, төрөм,
өңтөбөй өңүм аларын, төрөм,
Көк-чебишке миниңиз, төрөм,
үйдү көсөтөй салгыңар, төрөм."
Анда айты Семетей:
'Айылайын Күл-чоро,
ати минип аламын,
- Ат куйругуму баглайывер!
Сен ордуңу даңгывер!"
Орада дурган Семетей
пат diye тәфәғи боғалты.
Дағ гүби дору ат бүзүлүп геңилди!
Саһиби аман куйругуму бағладь.
Дору ата бием бу бабадыр!
накоғлағ атын биләли сәңәк иле
Семетей'и кағарды.
Семетей ата бинди,
ордуңан кағистадағи даға чықты.
Манас нидәғи иле һайкырды,
Семетей diye бағарды.
Семетей бу кулаксыз
ордуңан арасына гирди,
урағлаған ерлери юварлады,
икисине бирден сеплады!
Семетей кулаксызын
гүгүлү Чоң бағ'ын
һөғрү yağ dolu idi,
boyну yele dolu idi,
yağн калы бағрысак гүби калы idi.
yellesi tope gibi кабарык idi.
Гүгүлү Чоң-бағ
уғулдаған: Кыр-лағ'тан,
yokuш ағағи инеркен,
бағ'ны саллауып дурuyorду.
Семетей үстүне бинди, ат адым алмады.
yedeғе кошту, ат yürүмедди!
Семетей чаресиз калды.
Семетей кулаксыз
чыкмаз бир дорума дүгүт.
Алай'дан gelen тәфәғи Ак көкө'йи
Семетей бир елине алды.
Zavallı Күл-чоро,
eftarafına бакынды,
Семетей'и гөрдү.
Семетей'e доғру ирлады,
'Canım ay ығы, efendim,
gүгүлү Көк-чебиш'ин
ayaқ utrakлағ'ын чараты yok,
cins bir ата ыарет деғил ми бу?
Yontulmuş камыш кулакы,
yüzü kыз çоңақтан тарды
Көк-чебиш'e сен бин, efendim!
Canını һөйе ver, efendim.
Алып кағарак кутатурсан, efendim,
алы камыш өңүмү аларын, efendim,
алыманаш интикамны аларын, efendim!
Көк-чебиш'e бинин, efendim,
eve доғру гидин, efendim!"
O zaman Семетей деғи кә:
"Canım: Күл-чоро,
ben senin атна биейин,

- үйдү костоё салымлы
мен кутултуума немени, чором,
ге музатка жетемин, чором?
"Өлүп алсам, чүңкүрдө!" чором.
- 1175 "Гирү болсом, дөбөдө!" чором!
Көк-чөбүчтөй күлүккө
учкапа минип аламы!
Жаңгырактан жаңыс жол,
жаңгыс жол көстөй тачалы!
- 1180 Семетей-минен Күл-чоро
Көк-чөбүчтөй күлүккө
учкапа минип алды дейт,
жаңыс жол көстөй чүңкүрдө.
Жедигордун Эр-кызы
- 1185 айчыгы алтын туу-менен
Семетей бир көтүрөн кууду!
Каран кызын Көк-чөбүч
Өкөө бир учкашын алган соң,
бүткөн болу ызыны,
- 1190 ичегизи кызыды.
Араңдай болуп ашты,
ак көбүгүн чапты!
Каран калган Көк-чөбүч
төрт туягы болоттой,
- 1195 курунуп калган туягы
төрт чарадай болду дейт.
Жаңгыс жолго чиргенде,
чаты жерге барганда,
Көк-чөбүчтөн туягы
- 1200 батпай туруп алды дейт!
Өкөө аттан түштү дейт,
жерге жатып алды дейт.
Жедигордун Эр-кызы
алдын курчап алды дейт.
- 1205 Асман булут тууганды.
Алдыгаткан Күл-чоро
Көк-чөбүчкө минди дейт,
көп колду араңдай качып кутулду,
Семетей жерге жатса-да,
- 1210 айдыңынан ай көркөт,
күшүнүнөн күн көркөт-
жаткан Семетей чулакты
кармарга кили чыкпаты!
Куруп калган Күл-чоро
- 1215 кутулуп бир качып чыкты.
Кара тумчук Кан-чоро
как ачтынан чыкты дейт:
"Ой тура тур, Күл-чоро,
атыңдын батып бура тур!
- 1220 Семетейдин кылган иши көп эле,
Семетейдин кылбаган иши жок эле!
Кулаган кармап аттаңда,
кулаган кепи салтаңда,
мана бербей саа берген!
- 1225 үйдү көстөй салымлы
мен кутултуума немени, чором,
не музатка жетемин, чором!
"Өлүп алсам, чүңкүрдө!" чором,
"Тирү бо-сор, дөбөдө!" чором!
Көк-чөбүчтөй күлүккө
учкапа минип ала!!
- 1230 Саңгырактан саңыс кол,
саңгыс кол көстөй кагаһи!
Семетей-минен Күл-чоро
Көк-чөбүчтөй күлүккө
учкапа минип алды дейт,
саңгыс кол көстөй чүңкүрдө
Одигөдүн Эр-кызы
айчыгы алтын туу-менен
Семетей бир көтүрөн канду!
- 1235 Каран кызын Көк-чөбүч
Өкөө бир учкашын алган соң,
бүткөн болу ызыны,
ичегизи кыды.
Араңдай болуп ашты,
ак көбүгүн чапты!
Каран калган Көк-чөбүч
дөрт туягы болоттой,
курунуп калган туягы
дөрт чарадай болду дейт.
Саңгыс колго киргенде,
чаты жерге барганда,
Көк-чөбүчтөн туягы
батпай туруп алды дейт!
Өкөө аттан түштү дейт,
жерге жатып алды дейт.
Одигөдүн Эр-кызы
алдын курчап алды дейт.
Асман булут туралды.
Алдыгаткан Күл-чоро
Көк-чөбүчкө минди дейт,
көп колду араңдай качып кутулду,
Семетей жерге жатса-да,
айдыңан ай көркөт.
Күшүнүнөн күн көркөт-
жаткан Семетей чулакты
кармарга кили чыкпаты!
Куруп калган Күл-чоро
күтүлүп бир качып чыкты.
Кара тумчук Кан-чоро
как ачтынан чыкты дейт:
"Ой тура тур, Күл-чоро,
атыңдын батып бура тур!
- 1240 Семетейдин кылган иши көп эле,
Семетейдин кылбаган иши жок эле!
Кулаган кармап аттаңда,
кулаган кепи салтаңда,
мана бербей саа берген!
- 1245 өңү доғра гирейим,
курчулуп не yapayın, yığdın.
bağı arazada seydin, yığdın?
Ölersen mazara, yığdın,
diri kalırsam bir dağa, yığdın.
Kök-çebic yütük ala
bacaharce bindim nıl!
Yalnız Caugarak yola var.
bu tek yoldan kaçalım biz!"
Semetey ile Kül-çoro,
bu yütük at Kök-çebic'e
ikişi birlikte bindiler,
tek yoldan ilerlediler.
Cediger'in oğlu Er-kıyaz
nakışları altın hilalli sancak ile
Semetey'in ardına düştü,
Üçlü Kök-çebic
ikişi birdece üstüne binince,
baştan başa kıışı,
midesi yanıma başladı.
Ardına kadar ağzını açtı,
ak köpüklerini açtı!
Güçlü Kök-çebic'in
dört ayağı da çelik gibi,
ama şimdi ayakları yumuşadı,
dört kaseye döndüverdi.
Tek yola girece,
karın yerde değince,
Kök-çebic'in ayakları,
yerde basamıyorlu!
ikişi de attan ineli,
yerde yataksızlar.
Cediger'in oğlu Er-kıyaz
önlemini çevirdi.
Öküyörünü bulut kapladı.
Zavallı Kül-çoro,
Kök-çebic'e bindi.
koca ordunun içinden kaçıp kurtuldu.
Semetey yerde yatsa da,
aydınadığından ay korkar,
aydından gün korkar.
Yerde yatan Semetey kulaksızı
kaldırarak kimse çıkmadı!
Kuruyup kalası Kül-çoro
kaçıp kurtulmuştu.
Kara simab Kan-çoro,
birden önüne çıkıp dedi ki:
"Dursana, ey Kül-çoro,
atının başını çevir!
Semetey'in yaptığı iş çok.
Semetey'in yapmadığı iş var mı?
Değ kocunu yakalayıp da
kulakları kesilgi vakit,
bana değil sana verdi!

- "Ər kəməli xəli" deyir
 1286 Агдәгәткә Кәл-чорә
 атла әл-әләл көл көмү
 аралай көмәл әтүәдү.
 Бүгәлә бәләл жаныршы
 ачмадай башың аштың.
 1287 әңгәл карың жаның дейт.
 "Төрәмдү жайың сәлбәсәң.
 Ат куңруңу шүүбәсү?
 Төмүр туюк, жәс биләк
 Көк чөбүчтәй күлүгүң
 1290 чон чалдыра бә зәйн.
 суу калгыра бәрәйн!
 Уңго чабуун койгондо,
 Көк чөбүчкә мингәл
 Төрөмнүп әлүгүңә барайн!
 1293 Әтүгүн калың алаң.
 жарға комүп сапайн!
 Сәмәтәйдән үйүңнү
 Ахыңды кыск Ай-чүрәк
 көксәлгә бар әл.
 1300 кареттиги бар әл-
 әлсәң отту тәмәкәң.
 әлгәң жарды төрөкәң,
 аралың артың кәл-әл,
 төрөмнүп көксәлгә барайн!
 1305 Ай-чүрәккә барайн!
 Жаңыш калган Кан-чорә
 Эр-кызың әтү әдү,
 Эр-кызыңа айтың дейт
 "Айналайн Эр-кызы, төрөм!
 1310 Алты санылаң көл болсо, төрөм,
 камырың кышк чыккың.
 төрөм.
 Жаңгысты мен каретт
 бәрсең, төрөм,
 нәмәңгә хысмет кыларсың, төрөм?"
 Анда айттың Эр-кызы:
 1313 "Айналайн, Кан-чорә,
 жаңгысты кармал сән бәрсең,
 жаңгысты жаңгыш салган сәң,
 үйүң чаң алган сәң,
 Карыңат кысың Чатчыке,
 1320 Кәл-чорәнүп каралың
 Кан-чорә, сәң тәкә кыайн!
 Жаккан отту өчүрүп,
 аңа ошә жәшәң көчүрүт,
 өсөдүү булак Оңдүр-суу
 1325 өрлөгүң бир көңдүрүл сапайн!
 Кәл кызың сәңи көтөрөйң!
 Аны уңуң Кан-чорә
 аркасынан баршы дейт,
 Сәмәтәйдән кармал бәрәл дейт.
 1330 Жәдир-төрәң Эр-кызы

- "Ər kəməli xəli" deyir.
 Aldığakan Käl-çoro
 alı kəməli kəp kəldi
 etalı kəp kəldi.
 Bükön boyun cəndi,
 alımday başın aştı,
 aşıp kəp cədi deyir.
 "Törömdü sayıp sərbəp,
 At kuynıñın şübhəp?
 Tömür tuyaq, jəs bilək
 Kək çəbüçtəy külgün.
 çən çaldır bəşeyn,
 suı kəpəñ bəşeyn"
 Uygı çabun koyğondı,
 Kək çəbüçkə minğen
 Törömnü ölgünä barayn!
 Ölgün kəlip aylan.
 cərgə komıp sapayn!
 Səmətəydən üyün
 Ahıñdın kısı Ay-çürək
 kökselığ bar əl.
 kəçkığı hər əl
 öşkən otu təməken,
 ölgən cəndi tıgışken,
 adamdın arık köş əl
 törömnün kəşənı kölgön
 Ay çürəkke barayn!"
 Çatır kalğan Kan-çoro
 Er-kıyazğa çatıyır.
 Er-kıyazğa ayıtı deyir:
 "Aynalayn Er-kıyaz, törəm!
 Altı sanalaş köl bolso, törəm,
 kəp arığ işi çikpədi,
 törəm.
 Çatıgıñ mən kəməñ
 bərsen, törəm,
 nəməñgə xısmat kılarsın, törəm?"
 Andə ayıtıñ Er-kıyaz:
 "Aynalayn, Kan-çoro,
 çatıgıñ kəməñ sən bərsen,
 çatıgıñ sayıp çatıgıñ sən.
 üyün çatır alğan sən,
 Kan-çal kısı Çatçıke,
 Käl-çorəñnı kəñnı,
 Kan-çoro, sən nəkə kıyazn!
 Çakkan otu öçürüp,
 əl-ə oşə jəşən köçürüp,
 öşəndiñ bulak Öndür-suı
 öçürüp bir köñdürül sapayn!
 Käl kızıñ sənı kötereyn!"
 Anı uğır Kan-çoro
 arkasından barşı deyir,
 Səmətəydən kəməñ bərdi deyir.
 Çatıgıñın Er-kıyaz

- "Ər kəməli kəməñ" deyir
 Zəvəl Käl-çoro
 alı birlik kəlyk oşatıñ,
 arasından keçərək kəldi.
 çəvəşlə boydan boya gıladı.
 əl-ə gıbi çatır çatır
 otadan gözəyir deyir ki
 "İləndiñ bərdə yok tıvəndiñi?
 At kuynıgıñı bağlamaz mı?
 Tömür tuvaq, bükir bilək.
 Kək çatır çitir otu
 oşmağa səlvərtıyın.
 əşı salanmı!
 Uygı çabul koyğən də
 Kək çatır çitir otu
 ələndiñ ölgünə gıreyim!
 Ölgündi buraya gıteyeyim,
 toprağa gıdılıp burakayn!
 Səmətəy'in evində
 Ahıñın kısı Ay-çürək
 köksəz bir əldi,
 uzak gıruşlı bir kəñnı,
 öşmüş otı tıvəndiñi
 öşən cəndi dıñır,
 hərkesen dıba məziyyətidir,
 ələndiñin siyanet məziğiri kəñnı
 Ay-çürəkke gıdeyim!"
 Kan-çoro
 çatır Er-kıyazğa,
 Er-kıyazğa deyir ki:
 "Çatır Er-kıyaz, ələndiñ!
 Altı bütlik otu olsa da, ələndiñ,
 oşu yalayıvək dıñsə
 çikpədi ələndiñ.
 Çatır tək bir tənəyi
 yalayıvək, ələndiñ,
 xısmatına nə verisın, ələndiñ?"
 O zaman Er-kıyaz deyir ki:
 "Çatır Kan-çoro,
 o tək bir tənəyi yalayıvək verisən,
 o tək bir tənəyi yok edip,
 evini yağma ettiğən sura
 Kan-çatır kısı Çatçıyı,
 Käl-çoroñnı kəldiñ.
 Kan-çoro, sən nikan kıyırım!
 Çatır atıgı səvərtıyıp,
 bükir tı yerdən gıdılıp,
 Öndür-suıñnı gıñışlədiğ yarıñ
 yalayıvək yerləşirəm!
 Kan kılıp sənı yikselirəm!"
 Bunu duyup Kan-çoro
 arkasından yalayıp.
 Səmətəy'i yalayıvəkdi.
 Çatıgıñın oğlu Er-kıyaz

- ай-башка-милет бир салт,
арка мойнун ошй салт,
жаңылыгы эм жайтап салт,
Эм Жетигердин Эр-кыыз
- 1335 үйүн кестой пугуңу,
Кудай барган Күл-чоро
кол астыла тыгзы дейт:
"Кокуй, Кыя, тура тур!
Атыңнын баатын бура тур!"
- 1340 Мылан жайын билбессе,
мел бядезик кынын жайып!
Кече күнү чыкканда,
асмаңда булут тутулган!
Тагтуу тоога Күл-чоро
- 1345 чыга качып кутулган!
Бүткөч боюн жашырып,
алмадай башын ашырып,
аялды карап жатыптыр.
Колду кастай ийишсе!
- 1350 Ой отууру жулунус,
тоо отууру жулунус,
Семетейдей чунакты
сөгүн өрттөп салыңуз.
күлүн бир сашырып салыңуз!
- 1355 Жетигердин Эр-кыыз
айтканындай кылды дейт:
Семетейдин ак сөгүн
отко салып өрттөдү!
Семетейдин үйүн
- 1360 кестеп жүртү Эр-кыыз.
Алдыгаккан Күл-чоро
Семетейдей жаңгыктып
өлгөнүн эми билген соң,
Семетейдин үйүн
- 1365 кестой пугейди Күл-чоро:
"Кокуй, төрөм өлгү!" деп.
Ай-чүрөккө барды дейт.
Айчыгы атына туу-минен,
алты саналып кол-минен
- 1370 чыгып келди Эр-кыыз.
Алдыгаккан Күл-чоро
атка минип кирди дейт.
Букадай болуп челишип,
айгырдай болуп алышып,
- 1375 күнү-күнү жети күн
кармаган жатып алды дейт!
Күл-чоронун Көк-чөбүз
жети күнү жүгүртү.
жети күндөн өткөн соң.
- 1380 аркасынан жоорды,
аягынан аксады.
Алдыгаккан Күл-чоронун
карман алы Эр-кыыз
оң далайын кемирчек

ay-balka-milmet bir salt,
arka moyunun osh salt,
caylylygy em jaitap salt!
Em Jedigerdin Er-kıyaz.
Üyün köstoy puguydu.
Kuday barğan Kül-çoro
kol astıla tıgızı deydi:
"Kokuy, Kıyaz, tura tur!
Atıñnıñ baatın buıra tur!
Mıñan sayın bilbessäñ,
mela bıleñiz mılın sayın!
Kéçe künü cıpkanda,
asmañda bulut tutılğan!
Tagıtuı tooğa Kül-çoro
çıga kaçıp kutulğan!
Bıldıkön boyun cışıpır,
almazday başın aşıpır,
aıdıñ karaq jatıpır.
Koldu kastay iñiñiz!"
Oy otuuru culuñuz,
toı otuuru culuñuz.
Sémétéydey cunakñı
sögün örtöp salıñuz,
külün bırı saşıpır sılñız!
Cédigerdin Er-kıyaz
aytkanıñday kıldı deydi:
Sémétéydin ak sögün
otko salıp örtödü!
Sémétéydin üyün
késtöp júrttı Er-kıyaz.
Aldıgakan Kül-çoro
Sémétéydey cıñgıñıñ
ölgüñün emi bılgın soñ,
Sémétéydin üyün
köstöy puguydu Kül-çoro:
"Kokuy, tórem öldü!" deydi.
Ay-çürökkö bardı deydi.
Ayıçıgı atına tuı-mınen,
altı sanalay kol-mınen
çıgıp keldi Er-kıyaz.
Aldıgakan Kül-çoro
atka minip kirdi deydi.
Bukaday bolıp celiñip,
ayğırday bolıp alıñıp,
künü-tünü cetti kün
karmayın jatıp aldı deydi!
Kül-çoronın Kók-çebüz
cetti künü júgürtü.
cetti künden ötkön soñ,
arkasınan cıoradı,
ayagınan aksadı.
Aldıgakan Kül-çoronıñ
karmap aldı Er-kıyaz
oñ dalañnıñ kėmirçek

ay balka ile bir varqo,
arcosından kırardı,
o tek bir tırevi yere serdi!
Cedigerdin oğlu Er-kıyaz
İrledi evine.
Tanrınnıñ biletisi Kıl-çoro,
onıñnıñ bilesi cıkıñ:
"Koy Kıyaz, dur bakılın!
Atıñnıñ baatın cıvırı!
Onıñ dırazıñnıñ bılınıyorsañ
ben bılıyormın bunı!
Dün cıpkırıcñ o,
gökyüzünü bulut kapladı!
Kıyaz dağlara Kıl-çoro
kaçıp kurtıldı.
Gövedesini boydan boyı gizleyip,
almaz gibi başını çıkırıp
ardadan ardıñ gözledi.
Ordıyo kazılar gibi güññüz!
Löliz'kara odun toplayın,
dağdan odun toplayın!
Semetey kulaksızın
kınıklerini yakın
külünü serip saçın!"
Cedigerdin oğlu Er-kıyaz
denlediği gibi yaptı,
Semetey'in ak cesedini
atıza koyarak yakın!
Semetey'in evine
doğru yürüdü Er-kıyaz.
Zavallı Kıl-çoro,
Semetey birliğin,
öldüğünü öğrenince
Semetey'in evine,
doğru seyirdi Kıl-çoro:
"Eyvah, elendire öldü!" deyip
Ay-çüröğün yunına vardı.
Nakışlar atın kılalı sarıak ile,
altı birlik odo ile,
çıkıp geldi Er-kıyaz.
Zavallı Kıl-çoro,
atına binip kirdi.
Boğa gibi vımarak,
aygır gibi cımparak,
geceñ güññüzü yedi gün,
cırpıñı dırcı orada!
Kıl-çoro'nun Kók-çebüz'i,
yedi gün böyle yürüdü,
yedi günden sonra cı
arkasını hep yara odu.
ayakları aksadı.
Zavallı Kıl-çoro'ya
çakladı Er-kıyaz
sağ kürek kınığınin,

- [illegible]

- Арунмк үйү кур болот!
Арунмк кызы Ай-чүрөк
балан-мине курул кал!
- 1440 Туған эркек баланы
ал-пайы баланы алмасы!
Калыңыр баланы бары
бу баланы көрсөтсө
баланы козу чыңаңдой.
- 1441 Баланы өлтүрө албайды.
Бир көчмөчк айтат дейт:
"Айыңдын жетпейсиз,
малы бир кереметим жок эмес,
шуну өлтүрөк пайда?"
- 1442 Шу баланы козу чыңаңдой.
бу баланы балы алмады!
Шуну өлтүрбөй мал бермек!
Анан Эр-кызыга бармек,
Бир "Өлтүрүк!" дей көрүң!
- 1443 Мен шуну бала кылат.
ачы бир асырап албай!
Анда турган катандар
кечинеке берди дейт,
көчмөчкө койнуна катып ашы.
- 1444 Дөңдө отурган Эр-кызы
өлтүрбөсүп бирин дейт,
үйгө кире келди дейт,
кытыгына эрмей ашы дейт,
катымкы суурун ашы дейт.
- 1445 катымкыдан койнуна
баланы суурун ашы дейт!
Баланы суурун ашы соң,
Ай-чүрөк тура ашы дейт:
"Жетпейсиз Эр-кызы, төрөм."
- 1446 ашы болсо, соң келет, төрөм,
ашу болсо, бат келет, төрөм!
Алты айы ашымы,
алты айы ашымы
барайыда бу балы
- 1447 көй ашарыңы бүстү?" дейт.
"Бу баланы өлтүрбө
бу баланы өлтүрбө,
ак куу катым кыбесем,
Атың-катын бирбасам."
- 1448 өлтүрбөй ашым албасам,
катымкы катым албасам.
"Ай-чүрөк" ашым курусун!
Коркконунан Эр-кызы
Ай-чүрөктүн баласын
- 1449 койнуна салып берди!
Катын үйдү катын дейт,
көй ашарыңы бүстү дейт,
көй ашарыңы бүстү дейт,
көй ашарыңы бүстү дейт.
- 1450 Баланы ал койнуна жок!

- Арунмк үйү кур болот!
Арунмк кызы Ай-чүрөк
балан-мине курул кал!
- Tuğan érkék balana
al-pajy balana almasy!
Kalyńyr balany barı
bu balany kórsótsó
balany kozu chıńańdoj.
- Balany óltýrö alбайды.
Bir kóçmóçk aytat deйт:
"Ajyńdyn jetпейсиз,
malı bır keremetim jok эмес,
şunu óltýrök pайда?"
- Şu balany kozu chıńańdoj,
bu balany balı alмады!
Şunu óltýrbөй мал бермек!
Anan Er-kıyazğa бармек,
Bır "Óltýrүк!" deйт көрүң!
- Men şunu бала кылат.
ачы bır асырап албай!
Анда турган katандар
кечинеке берди deйт,
kóçmóçkө койнуна kатып ашы.
- Döńdө oturган Er-kıyaz
óltýrbөсүп bırın deйт,
үйгө kіre kелди deйт,
kытыгына erмей ашы deйт,
kатымкы суурун ашы deйт.
- kатымкыдан койнуна
balаны суурун ашы deйт!
Balаны суурун ашы соң,
Aj-çүрök тура ашы deйт:
"Жетпейсиз Er-kıyaz, төрөм."
- ашы болсо, соң kелет, төрөм,
ашы болсо, бат kелет, төрөм!
Алты айы ашымы,
алты айы ашымы
барайыда бу балы
- көй ашарыңы бүстү?" deйт.
"Бу баланы óltýrbө
бу баланы óltýrbө,
ак куу kатым kыбесем,
Атың-kатын bırбасам."
- óltýrbөй ашым албасам,
kатымкы kатым албасам.
"Aj-çүрök" ашым курусун!
Korkkonnан Er-kıyaz
Aj-çүрөктүн баласын
койнуна салып бәрди!
- Katın үйдү katın deйт,
kөй ашарыңы бүстү deйт.
kөй ашарыңы бүстү deйт.
kөй ашарыңы бүстү deйт.
kөй ашарыңы бүстү deйт.
- Balany ал койнуна жок!

- Арунмк үйү кур болот!
Арунмк кызы Ай-чүрөк
балан-мине курул кал!
Doğan érkék çocuğumun
ama gibi başını almı!
Kadınlар çocuğın yama gıdiler.
çocuğı gırdiler ki
gözleri yıldız gibi,
çocuğı öldürmediler.
Bir yeni gelin deşti ki:
"Çamın yongatarım,
benim çocuğım yok.
Şunu öldürmenin ne yararı var?
Çocuğın gözleri yıldız gibi,
yaşadığını başına gibi!
Şunu öldürmeyip bana verin!
Sonra Er-kıyaz'a gidin,
öldürmek deyiverin!
Ben onu kadınlар çocuk edinceyim,
oğlını yetiştireyim!"
Orada duran kadınlар,
oğlını yeni geline verdiler,
gelin çocuğı koynuna aldı.
Doğda oturan Er-kıyaz,
öldürmediklerini anladi.
gelip evine girdi,
kibini yakaladı,
kından sıyrıp savında,
gelincığın koynundan
çocuğı çekip aldı!
Çocuğı çekip almas
Aj-çürök durakalı:
"Çediger'in oğlu Er-kıyaz, efendim,
başını alki göz gelin, efendim,
bıdlet ise az gelir, efendim!"
Ahi ahi oünkü
ahı ahi seninki!
Doğru sıvın hala yaş daran bu çocuk
hale çetirini yake senin?
Çocuğumı öldürme,
çocuğumı öldürersen,
ak kuğu eñbiseni giyip,
Akin Han'a yama gidip,
senden fena iş almazsan,
senden inekam almazsam,
Aj-çürök numın kurusun!"
Korkkından Er-kıyaz,
Aj çürök'ün çocuğumı
teğar kucığına verdi!
Büyük bir ziyafet teptiledi,
ordusu altındaki ileri
arabı esamında topladı,
akşamı kadar ulakoydu.
Çocuğın alı koyacak kimse yok!

- Келке беткей болгондо,
алды сакай Ай-кожо
эс-аппал айлангыч түштү келти,
жерге түштү айтты дейт.
- 1495 Жедигердин Эр-кыяз, балам,
алды чак азаман:
- курдуусу, балам,
көрөлү келке курдуусу, балам
не шакатың бар эле балам?
Алды айттың, Эр-Кыяз:
- 1509 Ай-кожонун Ай-кожом,
алды эсе азаман курдуучу. Кожом,
көрөлү келке курдуучу, Кожом,
бир мери жам бар эле, Кожом,
ат коңорго кыян жок, Кожом!
- 1505 Ай-кожо турун айтып дейт:
'Ады жок бала бу болсо, балам,
ат коңорго киши жок болсо, балам,
атын койгон берейин, балам' -
Семетейдин баласы
- 1518 "Сөйтөк" болсун!" дейди дейт.
Ай-кожо атып койгон соң,
коктоң кайы болду дейт.
Жедигердин Эр-кыяз
жатып калды бу жерде,
- 1513 адыгатын Күл-чоро
жыжынан ачында жатты дейт.
Ылдый өткөн башары
одо өткөн жоноочу
'Ай-чүрөк орток бала тууду!' деп.
- 1520 кабар айтып жүрдү дейт,
Күл-чорогун кулагына
бу кабар патын калбайбы?
Адыгатын Күл-чоро
'Ай-чүрөк бала тууду!' дегенге
- 1525 Күл-чоро коңко жатпай,
жүрөгү аңгай сүйлөп батпайы
'Ошо жерден кетем!' деп,
'Ошо Сөйтөккө жетем!', деп,
кабакка бир өңүрүп барды.
- 1530 Күл-чоро үстүнө кийген
чыдамат кара кемеңтей
жак жыгынан бөлүдү дейт,
алды алдынак сокту дейт!
калкка эле мүлдүсүн
- 1535 койдуна асы алды дейт.
Жыжычынын ак-сакалы Кара-бий
Күл-чоро жүгүрүп жатып кетти:
'О ак-тай, Кара-бий,
чыдамат кара кемеңтей, аке,
- 1540 жак жыгынан бөлүндү, аке,
алды алдынак сокуду, аке!
Бир байталды берсеңчи, аке,
бир байталды минейин, аке,
- Бакке беңи болгондо,
алды сакай Ай-кожо
эс-аппал айлангыч түштү келти,
жерге түштү айтты дейт:
'Көдигердин Эр-кыяз, балам,
элди таң азаман
- кардуусу, балам,
көрөлү келке кардуусу, балам -
оё жаңың бар эле балам?
Алды айттың, Эр-Кыяз:
'Азаматты Ай-кожом,
элди таң азаман коңорго Кожом,
көрөлү келке кардуусу, Кожом,
бир мериң бар эле, Кожом,
ат коңорго киши жок, Кожом'!
Ай-кожо окуп айтты дейт:
'Ат жок бала бу болсо, балам,
ат коңорго киши жок болсо, балам,
атты койгон берейин, балам' -
Семетейдин баласы
- "Сөйтөк" болсун!" дейди дейт.
Ай-кожо атып койгон соң,
көктөн кайы болду дейт.
Жедигердин Эр-кыяз
окуп калды бу оордо,
алдыганан Күл-чоро
оңорун ичинде атып дейт.
Ылдый өткөн башары
одо өткөн жоноочу
'Ай-чүрөк орток бала тууду!' деп,
кабар айтып өлдү дейт.
Күл-чоронун кулагына
бу кабар чалып калбайбы?
Адыгатын Күл-чоро
'Ай-чүрөк бала тууду!' дегенге
Күл-чоро коңко чалпай,
өңүгү аңгай уйлап батпайы
'Ошо оордон кетем!' деп,
'Ошо Сөйтөккө кетем!', деп,
кабакка бир өңүрүп барды.
Күл-чоро үстүнө кийген
чыдамат кара кемеңтей
өк ойгонен бөлүдү дейт,
алды алдынак сокту дейт!
калкка эле мүлдүсүн
- моңорун асып өлдү дейт.
Чыгынын ак-сакалы Кара-бий
Күл-чоро өңүрүп өтүп кетти:
'О ак-тай, Кара-бий,
чыдамат кара кемеңтей, аке,
өк ойгонен бөлүндү, аке,
алды алдынак сокуду, аке!
Бир байталды берсеңчи, аке,
бир байталды минейин, аке,
- Чүн-Чорейип беңи батмача
Ала-анкай Ай-коро
гальгитинден ийип geldi,
яра минчо деди би:
'Көдигердин Эр-кыяз, чоңоңум,
сabah эзаманда хали
- тоңордуңу, чоңоңум,
геч вақта катар бакладиниз, чоңоңум,
бери не ичин yapты, чоңоңум?'
Озаман Эр-кыяз деди би:
'Чаман Ай-кожом,
хали сабат, эзам топлуяңу, Кожом,
геч вақта катар текте ичин, Кожом,
мурда би чоңоңум, би хали, Кожом,
ад койарак кимсе yok, Кожом'!
Ай-коро деди би:
'Ади олмайын чоңок та исе, чоңоңум,
ад койарак кимсе yok исе, чоңоңум,
адан койуверейин, чоңоңум!
Семетейдин чоңоңумун
ади Сөйтөк олан!' деди.
Ай-коро адны коймача,
гөздөн хаман кайболду.
Көдигердин өңүн Эр-кыяз,
онда калды.
Завалы Күл-чоро,
ат сүрүсүндүн арасында иди.
Ашагы солон pazарчалар,
yukan гиден yolчулар
'Ай-чүрөк орток доғумен!' дейо,
haberi duyучулар.
Күл-чоронун ба агына,
бу habер глдип чалынамз ми?
Завалы Күл-чоро,
Ай-чүрөк чоңок доғуменди деймача,
Күл-чоро чадонда дурамачи,
yitraги ат гиби саш анди,
'Бир хуцадан гидейим!' деди,
'Бу Сөйтөк о varayым!' деди,
бир калыт yеро гири.
Күл-чоро üstüne гийдиги
коço астарли кара абаам:
дикш yerлеринден айтти,
баштан баш сөктти!
Сөктилер pazарчалари
boyumна саети
Ак сакал ат чобан Кара-бий о
гити Күл-чоро:
'Бир habе dayи, Кара-бий,
hak ги коço астарли кара абаам, бача,
дикш yerлеринден айтти, бача.
bаштан баш сөктүлдү, бача!
Bana бир kasnak versene, baba,
бу kasakка оинейин, бача.

Ай-чүрөккө мен барайын, аке,
1544 жосол өбөс шона жан, аке,
ордо болсо, сайдырыш, аке,
бүрө болсо, тартырыш, аке,
кабыл салып келбейн, аке!

Ак-сакалы Кара-бий

1549 ачу жалын бакырады:
"Кулдун айткан сөзүн көр!
Орто кул кошко жатпайды,
байбичеси эркек бала туугапта
жүрөгү ийги туйган батпады!"

1553 Ай-чүрөккө сөз барсаң,
менен отурумду кем апат,
менен карымды кем сапат,
казанымды кем асат?
Тогуз бирдей жылкычы

1560 тогуз союл ашылар,
жыга чачы салылар,
кабырмасын кажыр-кужыр сөгүнөр,
батын кесип ашылар!
Тогуз бирдей жылкычы

1565 тогуз союл алды дейт,
кулду жыга чаап салды дейт.
Алдыгаккан Күл-чоро
өлөр албоо жан-минен,
өпкө-боор алы-минен

1570 биш хоторуп турду дейт
Жылкычтын батын Кара-бий
ашан туруп менен айтат:
"Атамын көрү, Күл-чоро,
бу жылкычтын жетүүдө

1575 чолок кара байтал бар,
онно байталды минипал,
бүгүн барып бүгүн кел!
бүтүнөөн сол калсаң,
көйдөй бишиң кеспесем,

1580 суумай канат токтосом,
"Кара-бий" атым хурусун!"
Алдыгаккан Күл-чоро
чолок кара байталды
мойнумен байлап алды дейт.

1585 кошко алып келди дейт.
Жел куйскаң, жип олоң
чангырылган бекен тартып ашды дейт.
үйдү костой тутойду.
Жедигердин Эр-кыяз

1590 деңгө отурган турбайбы?
Күл-чорону көрө койду.
Жедигердин Эр-кыяз
Күл-чорону чакыран
Күл-чоро сапып барды дейт.

1595 Жедигердин Эр-кыяз
чолок кара байталдан
оодыра тартып салды дейт,

Ay-çürökkö men barayn, ake,
cece iyne çona çip, ake,
orco bolso, saydırıp, ake,
büre bolso, tartırıp, ake,
kayta salıp kelmeyn, ake!

Ak-sakalı Kara-biy
açı kılıp bakardı:
"Kuldun aytkan sözün kör!
Orto kü koşko cıptadı,
baybücesi erkek bala tuğanğa
cürögü aıtay tuylap batpadı!"

Ay-çürökkö sen barsañ,
menin otunumdu kim apat,
menin karımdı kim sapat,
kazanımdı kim asat?
Toğuz birdey cılkıcı
toğuz soyul alıñar,
cığa çap salıñar,
kabuğasın kacır-kuar sögünör,
başın kesip alıñar!"

Toğuz birdey cılkıcı
toğuz soyul aldı deyt,
kulda cığa çap saldı deyt.
Aldıgакkan Kıl-çoro
ölör-ölbös can-minen,
öpkö-boor alı-minen

baş kötürüp mırdı deyt.
Cılkıcın başı Kara-biy
aşıñ turup men aytat:
"Atamın körü, Kıl-çoro,
bu cılkıcın köñündo

çolok kara baytal bar,
oño baytaldı minipal,
bügün barıp bügün kél!
bügünöñ sen kalsañ,
koydoy başıñ kespesem,

suuday kanat ölkösöm,
"Kara-biy" atım kurusun!"
Aldıgакkan Kılçoro
çolok kara baytaldı
moymuray baylap aldı deyt,

koşko alıp keldi deyt.
Çip kuyşkan, çip olñı
çandınan beken tartıp aldı deyt.
üyü köstoy tutıoydu.
Cedigerdin Er-kıyaz

döñdö otturğan turbaybı?
Kıl-çoronu körö koydu.
Cedigerdin Er-kıyaz
Kıl-çoronu çakardı
Kıl-çoro salıp bardı deyt.

Cedigerdin Er-kıyaz
çolok kara baytaldan
oodıra tartıp saldı deyt,

Ay-çürökkö gideyim, baba,
kalın iğne, yün iplikle, baba,
delikleri örsün, baba,
yırıkları büzsün, baba,
tekrar dönüp geleyim, baba!"
Ak sakal Kara-biy
hiddellenip bağardı.

"Şu kölenin ettiği söze bak!
Bu kul çandında düşünüyor da
baybücesi erkek çocuk doğurdu diye
yiireği at gibi şahlanıyor!
Sen Ay-çürökk'e gidersen,
benim odunumu kim getirir,
karımı kim kürekleyip acar.
kazanımı kim asar?"

Dokuz at çobanı hepimiz
dokuz değnek alın,
şunu yere yatırın.
kaburgasını taktır tukur kırın,
başını kesip alın!"

Dokuz at çobanı hepsi,
dokuz değnek aldılar,
köleyi yere yatırdılar!
Zavallı Kıl-çoro,
yanı ölmüş can ile,
ezilmiş böğür, ciğeri ile

başını kaldırabilirdi.
At çobalarının başı Kara-biy,
onu şunu dedi:

"Üzünsüz Kıl-çoro,
bu at sürüsünün aekasında,
çolak bir kara kısrak var.
bu kısrığa bin,
bugün git, bugün yine gel!"

Bir günden çok kahırsan,
başını koyun gibi kesmezsem,
kanatını an gibi ölkemezsem,
Kara-biy adımı kurusun!"

Zavallı Kıl-çoro,
çolak kara kısrığı,
boyunundan bağlayıp
keçiden çadına götürdü.
İpten kısıkmı, ipten kolanı

karnında sıkıca bağladı,
sonra da evine yolandı.
Cediger'in oğlu Er-kıyaz
meğer dağında oturmuş mu?
Kıl-çoro can geldiğini gördü.

Cediger'in oğlu Er-kıyaz
Kıl-çoro'yu çağardı,
Kıl-çoro hemen yanına gitti.
Cediger'in oğlu Er-kıyaz
çolak kara kısraktan
onu çekip yere indirdi,

- Күл-чорону татына
Эр-кыя минтип алды дейт,
1600 бүтүндөй кептич
Жаңыгердин Эр-кыя
күл-чорону чөлгөйлө,
кош кыбырга кыйрады!
Алыштыган Күл-чоро
1605 сокулуу барын жатыгылды!
Жагыш эсти алды дейт,
Күл-чоро баш көтөрүп калды дейт,
Ай-чүрөккө барды дейт,
Жакшы тууган ай-чүрөк
1610 Күл-чорону көргөндө,
күйбөгөн жер күл болду,
жалынды жалбырт чок болду!
чыңыргын жаспайт;
чыңырган үзүп баспайт!
1615 Алыштыган Күл-чорону
бир кучактап алды дейт:
"Айытайың Күл-чоро-
чопок кара байтапты
"Мийейи!" деген атт'эле,
1620 чырдamal кара кементей
"Кийейи!" деген топб'эле?"
Илал бооры копүзү,
эки көсү чипиди,
жон ине, мона жип
1625 чырдamal кара кементей
бүтүндөй хылуу берди дейт.
Байталга минди Күл-чоро,
Ай-чүрөк туруп айгызы дейт:
"Айытайың Күл-чоро,
1630 атыңың башын бура тур,
астың жерге тура тур!
Айыдан калган жакшы,
эртеги откон жакшысы,
алт'ай кылан белеги,
1635 а Сейтек чунагы
ошторбой ошүндө калар,
кектебей кегинде калар!
Эресе тартып эр жессе,
ат жалып тартып чопойсо,
1640 эбиз бир таап келип бак!
Атка минди Күл-чоро
жылкыны кестой салды дейт.
Кул кептиги калды деп,
тогус бирдей жылкыны
1645 тогус атты минтипир:
"Күл-чоронун чоң жүрөк
астай гуйлап батпады,
байыңа эркек бала тууганга
Күл-чоро көпкө жатпады!
1650 Күл-чоро сени оңдойбуз,
сенин багың, Күл-чоро,

- Kül-choronu tötönö
Er-kıyaz alınıp aldı deyt,
bütündöy kėpiçi
Cedigerdin Er-kıyaz
Kül-choronu çölğöyle,
koş kabırğa kıyradı!
Aldıştıkın Kül-çoro
soyulup barıp cıgıldı!
Cımp estı aldı deyt,
Kül-çoro baş kötürüp kaldı deyt.
Ay-çürökkö bardı deyt.
Cakşı toğan ay-çürök
Kül-choronu körgöndö,
küyböğön çök küi bolıdı,
calınday calbır çok boldı!
çıñırğın cıspadı;
çıñırğan ünün baspadı!
Aldıştıkın Kül-çorotu
bir kucaklap aldı deyt:
"Ayııtaıyın Kül-çoro-
çolok kara baytapdı
"Mııeyi!" degen atp'ele,
çırdamal kara kėmentey
"Kııeyi!" degen topb'ele?"
İlal boori köşüdü,
ėki kösü çııdı,
çon ine, çona çip
çırdamal kara kėmentey
bütündöy kılıp berdı deyt.
Baytalğa mındı Kül-çoro,
Ay-çürök turıp aygızı deyt:
"Ayııtaıyın Kül-çoro,
atıñın başın buıra tur.
astıñ çerge tıra tur!
Aysadıñ kalğan cėlegi,
erteği ötkön cıñğıstı,
alt'ay kılğan bėlegi,
a Seytek çunağı
öşörböy öşündö kalat,
kėktebey kėginde kalatı!
Ercece turıp er cėsse,
at calın tartıp çopoyso,
ėbız bır taap kėlip bakı!
Atka mındı Kül-çoro
cılkıñı kėstöy saıdı deyt.
Kul kėpiğip kaldı dep,
toğus bırdey cılkıñı
toğus atı mıniptır:
"Kül-çoronun çöñ çürök
atay tıylap batpadı,
bayıñca erkek бала toğanğa
Kül-çoro köpke jatpadı!
Kül-çoro sėni oñdıybus,
sėnıñ bağıñ. Kül-çoro,

- Kül-çoro'nu gözetme
Er-kıyaz çalıp otardı,
arağındaki çıma ile
Cedigerin oğla Er-kıyaz,
Kül-çoro'yu tekınerdı,
бір kaç kaburgasını lardı
Zavallı Kül-çoro
yıkılıp yere vıgıldı!
Yatıñ yerde kendine gelđi.
Kül-çoro başını kıldırdı.
Ay-çürök'ün yanına vardı.
Güzel doğan Ay-çürök
Kül-çoro'yu görürce,
yanmasın bir acılı küi olđu,
parlayıp korğılı yandı!
Bir ağladı, bir ağladı;
ağlamasın da basıramadı!
Zavallı Kül-çoro'yu
kucaklayıp aldıdı:
"Canım Kül-çoro,
şu çolak kara kısırak
büeyini dediğın at ıııydı?
Şu keçe astadı kara aba
giyeyim dediğın elbise mııalı?"
Ağlamaktın yüreğı erdı,
iki gözü şişti,
ıalın iğne, yün iptikle,
kaçe asarlı kara abosun
dıkıp düzeltildi.
Sen kısırağna bindin Kül-çoro.
Ay-çürök sen de ona şöyle dediñ:
"Ah sevgili Kül-çoro,
atının başını çevir,
çadığın yerde dur!
kargıdan kalan bu bayrak,
onđan kalan yegane,
altı aydan mızas kalat,
a Seytek kulaksızı,
hep öç için yaşıyacak,
alımanış ıñfkanın alacak.
Büyüyüp erkek olunce,
atı yeləsinden çekip büyüünce,
bir bahane bulup gel de gör!"
Ata bindi Kül-çoro.
at sürüsüne yollandı.
Köñe gecikti diye,
dokuz at çubam hep birden.
dokuz ata bınmıştı:
"Kül-çoro'nun yüñe göçtü.
at gibi şaha kalkın,
bayıñca erkek doğardı diye,
Kül-çoro keçe çadırdnda kalmađı!
Kül-çoro seni ıslah edeceğiz,
senin başın, Kül-çoro,

кол бакан минен сомдогубуз!
Тогуз бирдей жылкыны
тогуз чачмөр алды дейт.
1655 Тогуз чачан чачты дейт
Чолок кара байталдан
Күч-чоро тоңхотуп жагылган!
Күч-чородой батырды
көмөгүсү тикетек.

1660 кокуйлапты жуусурулу
суун ичкен Күч-чоро,
отту жаккан Күч-чоро,
казан аскап Күч-чоро,
караңг салган Күч-чоро!

1665 корбогону кор болду,
жабегени бак болду.
А Сейтек чыгары,
ашы күндөз "Ата" деп,
эки күндөз "Эне" деп.

1670 чыроочоо ала кышын турбайбы,
чыгарып октой кылган турбайбы?
"Как!" өткөн кырга койгон жок,
"Кук!" өткөн кыска койгон жок!
Аталын бээ-дөбө кыны, жанын дейт.

1675 жарын-минен жабаркан!
Сейтек ашык ичкен, жаны эли!
Аттыгы кыя Күч-чоро
жылкычы-мөчөң жүрдү дейт,
жабала жууругун турбайбы?

1680 Үсүмдөгү жылан көмөнтөй
тырмак ичкен турбайбы?
Отто башы Кара-бий,
ата жууругун көргөн турбайбы?
"Айлажын Кара-бий.

1685 Бир байталды берсеңи!
Мен үйүмө барайн!
Үсүмдөгү көмөнтөй
жик жанын берүүдү,
Ай-чүрөккө барайн!

1690 Жооп иңге, жооп жин,
ороо болсо, сайдырып,
кайта атам көлөй!
Кара-бий туруп айтат дейт:
"Атанын көрү, Күч-чоро,

1695 төрөп өлөм, көчөрдүн,
теңге өлөм, өткүстүн!
Бүгүн барып бүгүн кел!
Бүгүнтөн деп калсаң,
койдой багытты көспөсөң,

1700 суунай кылымды токтосом.
"Кара-бий" атым хурусун!
Чонок кара байталды
Күч-чоро минет алды,
үйдү көстөй чүгөйду.

1705 Үйгө кирип барды дейт.

kol bakam-minen somdogubuz!
Toğuz birdey cillig
toğuz çaçmör aldı deyt,
toğuz çaçan çaçtı deyt-
çolok kara baytaldan
Kül-çoro toñkhotup jağılǵan!
Kül-çorodoy batırdı
kömögüsü tiktetek
kokuyılaptı juusurulu-
otun içken Kül-çoro,
otu çakkan Kül-çoro,
kazan askap Kül-çoro,
karañg salǵan Kül-çoro!
körböğünü kör boldı,
cäbegeni bak boldı,
A Seytek çınarı,
aşı künden "Ata" dep,
eki künden "Ene" dep,
çırpıttan ala kışın turbayı,
çıdın okıy kılǵan turbayı?
"Kak!" ötkön kırǵa koyǵan jok,
"Kuk!" ötkön kısqı koyǵan jok!
Adalıñ bir döbö kılup cıyın deyt,
cäbä-möçön çabırkay
Seytek alkış alıp çat' ele!
Aldıçatkan Kül-çoro
cillig-minen cindü deyt,
jıbalakka juuıruǵın turbayı?
Üsümdögü çaman kömöntey
otıp aıǵın turbayı?
Otto başı Kara-biy,
ağa cügürüp kılǵın turbayı?
"Ayalaıñ Kara-biy,
bir baytaldı berseñi!
Men üyümö barayın!
Üsümdögü kömöntey
cık cıǵının bötündü,
Ay-çürökkö barayın!
Çoon iñge, çoon cıp,
oroo bolso, saydırıp,
kayta alıp këleyn!
Kara-biy turıp aytat deyt:
"Atalıñ köñü, Kül-çoro,
töröñ ölem, köçirdin,
teñis ölem, ötköstün!
Bügün barıp bügün kél!
Bügünmön dep kalsañ,
koydoy bağıdı kəspesem.
suuday kanıñdı tołpösüm,
"Kara-biy" atım kurasın!"
Çolok kara baytalı,
Kül çoro minip aldı,
üydü köstüy çuğoydu.
Üygö kirip bardı deyt.

çorı ile somdogız!
Dokuz at çobam hep birler,
çokuz soça aldılar,
çokuzu biriden vırdılar,
Çolok kara kışırkay,
Kül çoro yuvanan p yıkala!
Kül çom bahadırına
vadıdeki dıkenedi,
inleterek yolkordılar,
Odan taşıyan Kül-çoro
aşı yakan Kül-çoro,
kazan kaynatın Kül-çoro,
kır temizleyen Kül-çoro!
bir görmedüğü şey mezar oldu,
bir yemedüğü şey buk oldu.
A Seytek kılakası,
aşı günlük iken babı dedi,
iki günlük iken ana dedi,
cırpıktan yaylar yapı,
kırdın da ok yapı
Gök diyen karga bırakmadı,
gök diyen kuzgar köynadı!
Helel yıycorğı tepe gibi yığdı,
fakirler ile muhtağlar,
Seytekli alkış he yad ettiçer,
Zavallı Kül-çoro
at çobanlarıyla yaşıyo dı.
Kuyto bir köşeye koştı,
üstündeki çikkin abay-
dilikleyip paratadı,
Olağın başı Kara-biy o
çıkıp geldi.
"Çamın Kara-biy,
bana bir kısırak versene!
Evime bir gideyim!
Üzerimdiki aba
dikislerinden hep ayrıldı,
Ay çüröğe gideyim!
Kahn iñge, yfın iplikke
döñklerini örsün,
teñir dönüp geleyim!"
Kara-biy dedi ki:
"Uğarsın Kül-çoro,
vadi dedim atlatın,
deniz didim geçirdim!
Bugün git, bugün gel!
bir günden fazla kalırsan,
başını koyun gibi cəspəzsem,
kanını su gibi dökəzsem,
Kara-biy adın kurasın!"
Çolok kara kışırğı
alıp bindi Kül çoro,
evine koşturdu.
Vardı girdi evine.

- Жедигердин Эр-кыыз
бар чакырып ала депт.
толук кара баштаптан
оолура тартып өсүрө дейт,
1718 Төшүгө мелеп алды дейт,
кыш кабарга кабаратат,
өлөр, өлбөс жан-манен
Күл-чоро башын көтөрдү,
Ай-чүрөккө барды дейт.
1719 Инал айтып Ай-чүрөк:
'Айналайн Күл-чоро,
чолук кара баштаган
'Милеңи!' деген атт'ан,
үстүндөгү көмөңтөй
1720 "Кийин!" деген тоңб'оң!
Артам жаман куурду,
амалым жаман түгөндү.
Ат арибас ай тууар,
атка салкын күп тууар-
1725 астың жерге тура тур!
Жакшы тууган Ай-чүрөк,
Сөйтөктө оңк чакырып:
'Айыдап калган жалгын,
жаныстан атт'ай калган белегим,
1730 сооттан калган кызым,
жаңырап калган туягым!
А Сөйтөк чунагым,
карчыгамым канаты,
туугунуңун түмчүтү.
1735 "Тоо-торуна көрөм!" деп,
даңда отурган атаң:
ийтап чыгып бара бер,
мөйкүп кучақтап ата көр!
Тоо-торуна минбесен,
1740 аягы салгач өк бөлсөң,
чыгып санган бок бөлсөң,
мөңш энелетем курууң!
Бала ойноп кетип калды дейт,
Күл-чоро атка минип алды дейт,
1745 Күл-чоро кетип бара жалгын:
бала коро койду дейт,
Ай-чүрөктүн айкан келери
бататып эсине түшө калды дейт.
Даңда отурган Кызык:
1750 Сөйтөк ийкан чыгып барды дейт:
'Айналайн атке,
Тоо-торуна мен минем,
жынык коңо мек барам!"
Мөймүзүп кучактап алат.
1755 Жедигердин Эр-кыыз
Күл-чорону чакырды.
Айтыпкан Күл-чоро:
'Лепай такыр?' дейди дейт.
Анда айтып Эр-кыыз:

Ойдогонун Ай-чүрөк
Өй чакырып ала дейт
чолук кара баштаган
оолура тартып өсүрө дейт,
Өңдө минип алды дейт,
кыш кабарга кыратат,
өлөр, өлбөс жан-манен
Күл-чоро башын көтөрдү,
Ай-чүрөккө барды дейт.
Инал айтты Ай-чүрөк:
'Айналайн Күл-чоро,
чолук кара баштаган
'Милеңи!' деген атт'ан,
үстүндөгү көмөңтөй
"Кийин!" деген тоңб'оң!
Артам жаман куурду,
амалым жаман түгөндү.
Ат арибас ай тууар,
атка салкын күп тууар-
астың жерге тура тур!
Чакы тууган Ай-чүрөк,
Сөйтөктө оңк чакырып:
'Айыдап калган жалгын,
жаныстан атт'ай калган белегим,
сооттан калган кызым,
жаңырап калган туягым!
А Сөйтөк чунагым,
карчыгамым канаты,
туугунуңунун түмчүтү.
"Тоо-торуна минбесен!" дег,
даңда отурган атаң
ийтап чыгып бара бер,
мөйкүп кучактап ата көр!
Тоо-торуна минбесен,
атт' салгач өк бөлсөң,
чыгып салган бок бөлсөң,
мөңш энелетем курууң!"
Бала ойноп кетип калды дейт,
Күл-чоро атка минип алды дейт,
Күл-чоро кетип бара жалгын
бала коро койду дейт,
Ай-чүрөктүн айкан келери
бататып эсине түшө калды дейт.
Даңда отурган Кызык:
Сөйтөк ийлап чыгып барды дейт:
'Айналайн атке,
Тоо-торуна мен минем,
жынык коңо мек барам!"
Мөймүзүп кучактап алат.
Ойдогонун Эр-кыыз
Күл-чорону чакырды.
Айтыпкан Күл-чоро:
'Лепай такыр?' дейди дейт.
Анда айтты Эр-кыыз:

Ойдогонун оңу Эр-кыыз
оңу янына чыгып.
чолук кара баштаган
чолук кара баштаган
гөңдө минип алды дейт,
кыш кабарга кыратат,
өлөр, өлбөс жан-манен
Күл-чоро башын көтөрдү.
Ай-чүрөккө янына чыгып.
Айтыпкан даңда ай-чүрөк:
'Чунак Күл-чоро,
чолук кара баштаган
Милеңи! деген атт'ан,
үстүндөгү көмөңтөй
гөңдө минип алды дейт?
Ойдогонун атт'ан,
үстүндөгү көмөңтөй
Айыдап калган жалгын,
жаныстан атт'ай калган белегим,
сооттан калган кызым,
жаңырап калган туягым!
А Сөйтөк чунагым,
карчыгамым канаты,
туугунуңунун түмчүтү.
"Тоо-торуна минбесен!" дег,
даңда отурган Кызык:
Сөйтөк ийлап чыгып барды дейт:
'Айналайн атке,
Тоо-торуна мен минем,
жынык коңо мек барам!"
Мөймүзүп кучактап алат.
Ойдогонун Эр-кыыз
Күл-чорону чакырды.
Айтыпкан Күл-чоро:
'Лепай такыр?' дейди дейт.
Ойдогонун Эр-кыыз:
Ойдогонун оңу Эр-кыыз
оңу янына чыгып.
чолук кара баштаган
чолук кара баштаган
гөңдө минип алды дейт,
кыш кабарга кыратат,
өлөр, өлбөс жан-манен
Күл-чоро башын көтөрдү.
Ай-чүрөккө янына чыгып.
Айтыпкан даңда ай-чүрөк:
'Чунак Күл-чоро,
чолук кара баштаган
Милеңи! деген атт'ан,
үстүндөгү көмөңтөй
гөңдө минип алды дейт?
Ойдогонун атт'ан,
үстүндөгү көмөңтөй
Айыдап калган жалгын,
жаныстан атт'ай калган белегим,
сооттан калган кызым,
жаңырап калган туягым!
А Сөйтөк чунагым,
карчыгамым канаты,
туугунуңунун түмчүтү.
"Тоо-торуна минбесен!" дег,
даңда отурган Кызык:
Сөйтөк ийлап чыгып барды дейт:
'Айналайн атке,
Тоо-торуна мен минем,
жынык коңо мек барам!"
Мөймүзүп кучактап алат.
Ойдогонун Эр-кыыз
Күл-чорону чакырды.
Айтыпкан Күл-чоро:
'Лепай такыр?' дейди дейт.
Ойдогонун Эр-кыыз:
Ойдогонун оңу Эр-кыыз
оңу янына чыгып.

1769 'Атанын көрү, чакыра кул,
сөзүң кыялың көр болгон,
кыбагың анык жок болгон!-
Баланы Тоо-торуга кыял кып,
жылкыга алып барып,

1769 үч күн жыкыда жатсам!
Үч күндөк хийи, Күл-чоро,
үйгө энеп шып кел!
Үч күндөп хийи алып келбесен,
көйдөй баптап келбесем.

1770 суудай канлөк төкпөсөм,
менки "Ар-кыяз" атам курусун!
Алдытаткан Күл-чоро
бадаң эрчитип алды дейт,
жылкыны чекдеп баратпа.

1775 Анда айтып Күл-чоро:
'Айсадан калган жылкым,
жандыктын калган бөлөгүм,
э Сейтек чунарым,
көзгөн күнүм курусун.

1780 ичкен суум курусун!
Үйдөп кайтып келгенде,
тогус бирдей жылкычы
жолуман тосуп кылычы,
чолок кара байтацдан

1785 жыга чаап салгычы!"
Апта Сейтек туруп айтат:
'Айналайн Күлчоро,
армансыз дүңкө болобу,
өксөксө калып өлөбү?

1790 Удурук-мүгөн сени өктөсө,
ай-балка-минен сомдорбус!"
Анда айтып Күл-чоро:
'Айналайн чунарым-
тарканыңа ишенчым,
тайча мөдөр байладым:

1795 айтканымга ишенчым,
атча мөдөр байладым!"
Алдытаткан Күл-чоро
сүйнгөндөп даг'эле
чолок кара байтацты.

1800 айбыр-майбыр жоргосу
жоргосуна салды дейт.
'Тогус бирдей жылкычы:
тогус келип чап'эле-
чолок кара байтацтан

1805 тонкогон барып жыгылды.
Сейтек чупак бу бала
элпек элпүү ай балка
колуман эмк алды дейт,
тогус бирдей жылкычы

1810 жыга чаап салды дейт!
Жерде жаткан Күл-чорону
атка мингемн алды.

'Аууфун көрө, гүлөр кул
сенин калганга көр болгон,
калбаган ийиң жок болгон!-
Балаң Тоо-торуга мингизип,
өлкөгө алып барып,
аң түн өлкөдө асарт!
Үч күндөп хийи, Күл-чоро,
үйгө өлөп алып кел!

Үч күндөп хийи алып келбесен,
көйдөй чаап келбесем,
суудай канлөк төкпөсөм,
менки "Ар-кыяз" атам курусун!
Алдытаткан Күл-чоро
балаң эрчитип алды дейт,
өлкөгө чекдеп баратпа.

Анда айтып Күл-чоро:
'Айсадан калган өлөгүм,
кайгысман калган бөлөгүм,
э Сейтек чунарым,
көргөн күнүм курусун,
ичкен суум курусун!
Үйдөп кайтып келгенде,
тогус бирдей өлкөгү
чолуман тосуп кычы,
чолок кара байтацтан
өңгө чаап салгыч!"

Анда Сейтек туруп айтат:
'Айналайн Күлчоро,
армансыз дүйнө болобу,
өксөксө киши өлөбү?
Укурк-мүгөн сени өлдөсө,
ай-балка-минен сомдорбус!"
Анда айтып Күл-чоро:
'Айналайн чунарым-
тарканыңа ишенчым,
тайча мөдөр байладым:

айканымга ишенчым,
атча мөдөр байладым!"
Алдытаткан Күл-чоро
сүйнгөндөп даг'эле
чолок кара байтацты,
айбыр-майбыр чоргоосу
чоргоосуна салды дейт.
Тогус бирдей өлкөгү
тогус келип чап'эле-
чолок кара байтацтан
толгойуп барып өлөттү.
Сейтек чупак бу бала
өлөк өлдү ай-балка
колуман эчк алды дейт,
тогус бирдей өлкөгү
өңгө чаап салды дейт!

Жерде жаткан Күл-чорону
атка мингизип алды.

"Өгүрсүз, мөһнөт!
яптыңар кыял чакыра арты,
яптыңар ийиң жок болгон!"
Чоңоң Тоо-торуга бинди,
ат сүйсүндүн чакыра гүлөр,
иң гүл сүйсүндү чакыра!
Үч күндөп хийи, Күл-чоро,
өңгө алып кел!
Үч күн чакыра гүлөрчөсөн,
капкан кыялыңа келбесен,
канлөк суу гүлөкчөсөн,
капкан суу гүлөкчөсөн,
Ар-кыяз атам курусун!"
Завалы Күл-чоро,
чочугу бераберинде гүлөрдү,
сүйсүндү чакыра гүлөр,
О заман Күл-чоро деди ки:
'Каңгдан калган байтацым,
бироктен калган уадыгарым,
э Сейтек кулаксызым,
Сөңгөн кураусун,
ичкүм суу кураусун!
Бирден дөңүп гелдиңде
дөңүз ар чакыра бөп бирден,
жолуман гөңдөйчөсүң,
чолок кара кырактан
бөп чакыра кулаксыз!"
О заман Сейтек деди ки:
'Ий сөңгүл Күлчоро,
өксөксө дүйнө болобу,
өксөксө инсан өлөбү?
Сопка ий сөңгө дөңдөрдө
биз де өлөбүз балта ий дөңгөрдө!"
О заман Күл-чоро деди ки:
'Чаным кулаксызым,
ачкан гүлөңдүм, чочук гүлөңдү
бөңдөдүм,

сөзлөңгө гүлөңдүм,
өңгө гүлөңдүм!"
Завалы Күл-чоро,
сөңгө ийчө
чолок кара кырагы,
өңгө атам,
капкан чөңдөңгө бирден,
Дөңүз ар чакыра бөп бирден,
дөңүз бирден гүлөп салды.
Чолок кара кырактан
дөңдүрүп чөңдөңдү.
Сейтек кулаксыз, бу чочук,
капкан калган ай балка
гүлөңдү өңгө атам,
дөңүз ар чакыра бөп бирден,
чочук чөңдөңдү
Көңдө чакыра Күл-чоро'ну
ата биндиди.

- Жылынат каттым жылынат!
Алдыгаткан Күл-чоро
1815 жолым үйгө барды дейт.
Батыр тууган бу Сейтек
жылкыны көстөй салды дейт,
туу бол кармап алды дейт.
Жолум үйдүн эсимен
1820 жолго тартып салды дейт
капы-мынча каратып,
Күл-чорону майга
бөлөп салды дейт.
Жолго кунан келин Сейтек
жолго алып кырсат,
1825 ол дагына човирчек,
ойго кесип салган кул,
май кайнатып кайган кул,
луу цалы болгон дагысы
майга жетилип калган турбайбы?
1830 Алып алап караса,
алдыгаткан Күл-чоронун
кара көзү чолпонтдой,
эки бети эки даңыт тоңгондой,
эки ийин эки жаны коңундай!
1835 Алда айткан Күл-чоро:
"Айналайн Сейтегим,
атка минип ала кой!
Жылкыны көстөй сала кой!
Көк-гөбүчтү алып кел!"
1840 Атка минди бу Сейтек,
жылкыны көстөй чугунай,
Көк-гөбүчтү алып келди.
Алдыгаткан Күл-чоро
толуп минип алды дейт,
1845 батыр тууган бу Сейтек
Тоо торуна минип алды дейт.
Күл-чоро-минен Сейтек
Эр-кыыз көстөй жүрүп дейт.
Өкөө жарымыш кырып барды дейт.
1850 Алда Күл-чоро туруп айтат дейт:
"Салам алейким, Эр-кыыз, төрөм!"
"Алейки салам, Күл-чоро, батыр!"
"Кагылайы Эр-кыыз, тором!"
"Айналайн Күл-чоро, батыр!"
1855 "Сагып ийсең бир күндүк,
сага ийсең эки күндүк!"
Кучкалып куша болойну!
Кучкалып дос болойну!
Мени кыча жамап кайбарыну!"
1860 Алда айтты Күл-чоро:
"Ой дагыма кемирчек, тором,
ойго кесип салгандай, төрөм-
ата өңү барб'аңа, төрөм,
эне көңү барб'ата, тором?"
1865 Алдыгаткан Күл-чоро

C. lañaq kaştı cılkaç!
Aldığackau Kül-çoro
cotim üygü bardı deý.
Batur tuğan bu Seytek
cilkını köstöý saldı deýt,
tuu bol кармап алды deýt.
Colum üydün eşimen
ciğa tırtıp saldı deýt
kızı-minen kartağa,
Kül-çoronu mayğa
bölöp saldı deýt.
Ces Kınan Kıl Seytek
acıp alıp karasa,
oi daına çemircek,
oyu késip salğan kul,
may kaynayıp kuyğan kul,
kuu çalı bolğan dahısı
mayğa cılılıp kalğan turbaybı?
Açıp alsa karasa,
aldığackan Kül-çoromın
kara közü çolpondoy,
éki beti éki dañıt toñğondoy,
éki iyni éki kış koñunday!
Anda ayttı Kül-çoro:
"Aynalayı Seytégin,
atka minip ala koy!
Cilkını köstöý sala koy!
Kök-çabıçtı alıp kel!"
Ata mindi bu Seytek,
cilkını köstöý çuğunday.
Kök-çabıçtı alıp keldi.
Aldığackan Kül çoro
tokup minip aldı deýt,
batur tuğan bu Seytek
Too toruğa minip aldı deýt.
Kül çoro minen Séytek
Er-kıyaz köstöy cürdü deýt.
Ökөө çarışıp kırıp baradı deýt.
Anda Kül çoro turup ayat deýt:
"Salam aleykim, Er-kıyaz, töröm!"
"Aleyki salam, Kül çoro, batur!"
"Kağılayt Er-kıyaz, töröm!"
"Aynalayın Kül-çoro, batur!"
"Sağıp iyseñ bir kındık,
sağıp iyseñ eki kındık!"
Kucalıp kada boloyu!
Kucalıp dos boloyu!"
Mëni kışa jamap kайбарыnu!"
Anda ayttı Kül-çoro:
"Oй daına kémircek, töröm,
oyu késip salğanday, töröm-
ata öçü barb'ële, töröm,
éne kёñü barb'ële. "Töröm?"
Aldığackau Kül-çoro

Aı çobunları çırçıpıak kęç.
Zavall: Kül-çoro,
ınandıra kulubasına gital.
Bahadır doğan Seytek
sürüye doğru yollananı,
bir kıvır kıvrak yakaladı,
mandarı kulubasının kapısını
yere devirip
yağ ile işkenhanın içine
Kül-çoro'yu yağ
içine sarp sarmaladı.
Yedi gündön sonra Seytek,
onu açıp bakınca,
sağ kürek kemiğinin
kıkırdadı oyulan kötenin,
içine kaynar yağ akınen kölerin,
oyulan kürek kemiği
yağda kuvvet bulmamış mı?
Açıp da bakınca ne görsün:
zavallı Kül-çoro'nun
kara gözü yıldız gibi.
iki yanağı iki semiz kurt gibi rombul,
iki omzu iki erkek kalçası gibi in!
O zaman Kül-çoro dedi ki:
"Canım Seytek'im,
hemen atma bin seil!
At sürüsüne koş hemen!
Kök-çabıç i alıp gel!"
Ata bindi bu Seytek,
at sürüsünün olduğu tarafa koştu,
Kök-çabıç i alıp geldi.
Zavallı Kül-çoro
atı eyleyeyip bindi,
bahadır doğan bu Seytek
Too-toru'ya bindi.
Kül-çoro ile Seytek,
Er-kıyaz'a gittiler.
İkisi yanıp oraya vardılar.
Kül-çoro dedi ki:
"Selamaleyküm, Er kıyaz, efendim!"
"Aleykümselam, Kül çoro, bahadır!"
"Bu saygılı Er-kıyaz, efendim!"
"Canım Kül çoro, bahadır!"
Kıyvanı salarsan karı bir günlük,
sağar isen karı bin günlük!
Sarılıp dündür olalım!
Kucuklaşıp dost olalım!
Bata kıl kadar fenalık etme!"
O zaman Kül çoro dedin ki:
"Sağ kürek kemiğimin, efendim,
kıkırdığını oyduğunda, efendim,
ata öçü mü a-dın, cı-cıdım,
ana itikamı nu aldın, efendim?"
Zavallı: Kül-çoro,

- кара бодот кылычты
кармай алды сабынап,
сууруп алды кабынап:
тоңгудай болгон баанып
- 1870 тогөлото чапты дейт!
Күл-чоро-минеп бу Сейтек
атка минип калды дейт,
Каныкей иштеп жүрдү дейт.
Кудайдан тапкан Кан-чоро
- 1875 алдыгаткан Каныкей
кой кайтаргып коюптур,
колун таяк бериптур.
Казы-бапаша кандырып,
карды салык бийлерин.
- 1880 отүрүк сүйлөп жакпнасып:
Кан-чоро чогултуп алган
турбайбы?
Кан-чоро айтат бу кепти:
"Манастын уулу Семетей
Алмамбет менен атамды
- 1885 бир өлтүрүп таштады:
Күл-чоронун атасын
жатык тилдү, ширин сөс,
жакшы тууган Ажыбай
бир өлтүрүп таштады!
- 1890 Анан үчүн өчүмдү алдым,
жаңыгы жайым бердим,
"Эр-кызым эм кырдым!"
Кан-чоронун айтышын
угут турган Күл-чоро
- 1895 аттак ыргып туугу дейт,
Кан-чоронун кең көкүрөк жагы төш
Күл-чоро алып бигип дейт.
буту колуп байлады,
бесогого танып койду дейт.
- 1900 Курун калмак Каныкей
кашсы келген турбайбы?
Койду таштаган турбайбы?
Жүгүрүп жеткен турбайбы?
"Айналайн Күл-чоро, балам,
- 1905 барысын айтып истейн, балам?"
Кан-чоронун канынан
бир кашык канын берсеңи, балам!"
Ошонун канын ичейи!
"Ичкенен кийн мен өлөйи!"
- 1910 Каныкей Ак-албарсы алды дейт,
Кан-чоронун жари тартып салды дейт,
Кан-чоронун канына ойду дейт!
Жакшы тууган бу Сейтек
торкодон талдап кийгисти,
- 1915 жорюдон талдап кийгисти,
Каныкейди алып келди,
Ай чүрөктү алып келди.
Үч күн анда тун жатып,

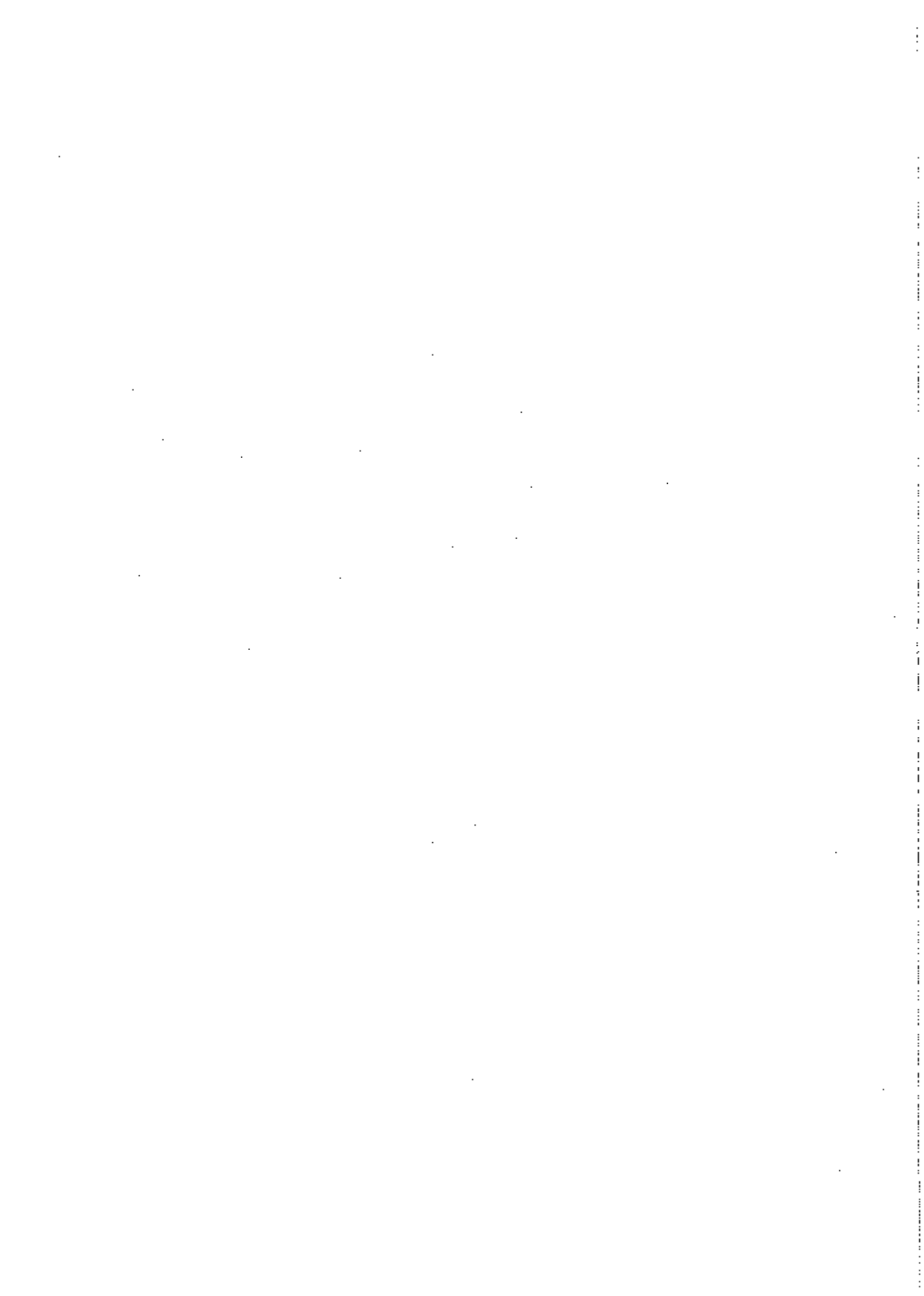
- kara bolor kılıcı
karmay aldı sabına,
suurup aldı kabına
toğguday bolğon baçı
- Kül-çoro-minen bu Seytek
atka minip kaldı deyit.
Kankéy iştep cürdü deyit.
Kudaydan tapkan Kan-çoro
aldığatkan Kankéy
koy kaytarıp koyuptur.
koluna tayak beriptür.
Kaza-başıa kandırıp,
kardı salık biylerin.
- Ötürük süylöp cakpnaşıp
Kan-çoro çoğultıp alğan
tur baybı?
Kan-çoro aytat bu kəpri:
"Manastın uulu Sémétéy
Almamбет менен atamdı
bir öltüröp taştadı:
Kül-çoronın atasın
cauk tildü, şirin söş,
cakşı tuuğan Açıbay
bir öltüröp taştadı!
- Anan üçün öğimdü aldım,
cañıstı saylap bérdim,
"Er-kıyazğa em kirdim!"
Kan-çoronın aytkanın
uğup turğan Kül-çoro
atan ırğ. p tüştü deyit,
Kan-çoronun keñ kökü:ök jağı töş
Kül-çoro alıp bindi deyit,
butu-kolun bayladı,
besogoga tanıp koydu deyit.
- Kurup kalğan Kankéy
kaşsı kelgen turbaybı?
Koydu taştığan turbaybı?
Cığırıp jetken nı haybı?
"Aynalayn Kül-çoro, balam,
barısın ayıp iseyn, balam?"
Kan-çoronın kanınan
bir kaşık kanın bérseñi, balam!"
Oşonun kanın içeyn!
"İçkenen kiyin men ölöyn!"
Kankéy Ak-albarsı aldı deyit,
Kan-çoronı jara tartıp saldı deyit,
Kan-çoronın kanına oydu deyit!
Cakşı tuuğan bu Seytek
torkodon taldap kiygisti.
cığğodon taldap mingisti,
Kankéydi alıp keldi,
Ay-çüröktü alıp keldi.
Üç kün anda tun cəti.

- kara çelik kılıcını
tuttu sapından,
sıyırtıp çıkardı kınından,
döğröc gibi başını
kəsip yere yuvarladı!"
Kül-çoro ile bu Seytek,
hemen ata bindiler,
Kankéy'i bulmağa gittiler.
Allah'tan bulan Kül-çoro
zavallı Kankéy'in
eline bir değnek vermiş,
koyunların başına koymuş.
Helali namları,
karnı satlık beyleri.
yalnı söyleyen etendileri
Kan-çoro toplayıp buraya
getirmez mi?
- Kan-çoro şu sözleri söyledi:
"Manastın oğlu Semetey,
benin babam Almambet'i
öldürdü.
Kül-çoro'nun babasını
tatlı dilü, şirin sözlü,
güzel doğan Açıbay'ı
öldürdü!
- Böylece öcümü aldım,
o tek adamı yok ettim,
Er-kıyaz'ın yanına girdim!"
Kan-çoro'nun dediğini
işitip duyan Kül-çoro
hemen abından sıradı.
Kan-çoro'nun geniş göğsüne,
Kül-çoro çullanıp bindi,
elini ayağını bağladı,
kupının esğine bağladı.
Kuruyup kalan Kankéy
ona doğru gelmiyor mu?
Koyunları bırakmamış mı?
Ona doğru yaklaşmıyor mu?
"Ah sevgili Kül-çoro, oğlum,
her şeyi anlatsam ne fayda, oğlum,
Kan-çoro'nun kanından,
bana bir kaşık kan ver, oğlum!
Onun kanını içeyim!
İçükten sonra öleyim!"
Kankéy kılıcı aldı,
Kan-çoro'yu vurup yaraladı,
Kan-çoro'nun kanına doydu!
Güzel doğan bu Seytek
ona ipekten bir elbise giydirdi,
yürük atını üstüne bindirdi,
Kankéy'i aldı,
Ay-çürök'e götürdü.
Üç gün orada keyif etti.

Үч куннан кийин көчүрлү,
 1920 кең Кол-ата бойунда,
 кең Таластын оюнда,
 анда жаткан Ор Манас
 үй тиккен жерге үй тикти,
 Үч-кошой-минен Таласты
 1925 кыймылдатпай тутту дейт
 "Азгы Талас, бап Ташкен,
 акым түшүн жаггы!" дейт.

Үч күннөн кийн көчүрдү,
 кең Кол-ата бойунда,
 кең Таластын ойунда,
 анда еткен Эр Манас
 үй тиккен еерге үй тикти,
 Үч-кошой-минен Таласты
 кыймдалпай тутту дейт-
 "Азгы Талас, бап Ташкен,
 акым түшүп еатти!" дейт.

Үч гүн sonra göçe koyuldu.
 geniş Kol-ata suyu boyunda,
 geniş Talas ovasında.
 Er Manas'ın yaşadığı yerde
 onun ev kurduğu yerde ev kurdu,
 Үч-кошой ile Talas'ı
 mekân tutup
 Talas'tan Taşkent'e
 hüküm sürdü.

DÜZELTMELER VE NOTLAR

Aşağıdaki bölümlerde metin üzerinde bazı notlar verilmiş, Radloff delemesi üzerinde Hatto'nun yapmış olduğu düzeltmeler ile düzeltmeler konusunda Hatto'dan ayrıldığımız hususlar gösterilmiştir.

1. 22 R üntüböyt. 43 R güştüdey. 44 R mistidey. 67 R söldü. 76 R cöz. 86 R atanam. 88 R Medineni. 99 R kır kögü. 106 R Kopolunu. 114 R sérgetip. 117 R Kotyunun. 129 R Kotyo. 130 R Babédin. 131 R Kotyo. 136 R éginge.

Notlar: 21 Kısır kadınlar Allah'tan çocuk istemek için gölgesinde evliya yatan elma ağaçlarının altında yuvarlanırlar. 29 "yiyip mahvetmek", "yiyip yok etmek", haraç almak manasındadır.

II. 78 R lzik. 136 R martuulap. 146 R Kanü. 153 R atyayın. 167 R Kökrökkö. 181 R Kökröktö. 190 R Kanin. 192 R Oyrottu. 210 R éley. 221 R busumar. 243 R acman. *kry.* 254 ormon. 250 R uk. 273 R onusun. 301 R çabacı. 302 R tögüçü. 305 R bédeni. 311 R sölestüm. 352 R töügin. 361 R kılıp. 372 R ciyandin. 401 R béristerin. 402 R koryom=403. 406 R cilekti. 409 R Kökröktö. 426 R'un numaralamasında bir hata olmalı. 428 R kıykrağın. 431 R budan. 432 R topoğun. 447 R bérğ'. 449 R Aylafkıs. 451 uğraşkan. 470 R ügölböy. 472 R Tamayağın. 474 R Kélinçe. 478 R ağrap. 480 R Kökröktö. 483 R éuday. 498 R stölösündöy kérilip. 501 R ciutanam. 502 R Buday. 539 R uğon. 548 R Buday. 566 R Buday. 567 R buruksurğan. 575 R kandil. 585 R budandin. 597 R cıkısın. 598 R künğün. 603 R takımın. 606 R Kündö. 609 R çakkam. 614 R içinde. 622 R érikti. 624 R Buruksurğan. 625 R kökör=626. 639 R koydu. 640 R martuulap. 644 R Martuulağan. 647 R Buday. 650 R béyc=652. 658 R Buday. 659 R buruksurğan. 664 R béyt=666. 678 R toprak. 681 R çibrata. 683 R cörgirete. 684 R bėni soyurun. 685 R soyurum. 690 R bė. 708 R tom ayağın. 730 R Buday=734... 735 R ulu. 743 R kėnsenip. 744 R tėnsenip. 749 R Ménde=753. 759 R cazalayın. 769 R Al'atekeñ. 772 R tödügünen. 775 R tom ayağıñ. 785 R éley. 801 R köktü. 816 R aliykeminen. 847 R kėnsenip. 848 R tėnsenip. 851 R ulukma. 852 R olukması. 856 R riskėste. 873 R bėlyi. 874 R ayıluu dan. 894 R éleñ=895. 899 R kökröktö. 908 R sorgok. 909 R kėrgebes. 918 R kėnsenip. 919 R kėnsenip. 926 R kėtet, *kry.* 954. 934 R Aylafkıs. 944 R kėsem. 946 R bėdėsup. 947 R bėdėsup. 954 R dėngenge. 958 R kėrin, *kry.* 962 kėrė. 963 R Sakalın. 969 R kėlinđi. 970 R kėnçok. 977 R ulu=978. 993 R çılınarınan çappasam. 1009 R Oerçi. 1010 R oğulu. *kry.* 491 R oğolo. 1011 R Kara Çaşmın. 1012 R coup=1016, 1026, 1028. 1015 R şėfik. 1023 R Buruksurğan. 1034 R kėciç iltey, *kry.* 496. 1085 R inino. 1088 R işin. 1089 R hėrgenge, *kry.* 1086 bėrgenge. 1093 R işi. 1109 R alakanı. 1138 R -minen. 1141 R -minen. 1142 R Kutunaydan. 1143 R Kuulyağan. 1146 R Ak Bolton, *kry.* 4. *bölüm* 1495. 1147 R Banke. 1149 R tonunı. 1150 R suunı Sazam. 1153 R Alamanđı arçı. 1155 R buzulğandu. 1158 R Kėneşti. 1164 R kırındar. 1167 R Kara Bayr. Kazalat. 1170 R türükey. 1193 R kaşına. 1198 R azı bėle (Hatto: Azabėle, *karayucu melek*). 1220 R hik zėri. 1237 R Kėmürünü. 1238 R kėñkti. 1240 R suk Başat. 1244 R kartağı. 1247 R cėölögön. 1250 R lumquyü. 1266 R kurandar. 1267 özümö. 1268 R ayan (Hatto: Ayan, *ruh*). 1296 R andı. 1324 R tayan. 1326 R kay bėren. 1332 R ötkürçü. 1345 R kandın azıs balası. 1349 R kay bėren. 1353 R kandın azıs balası. 1362 R Kofrooluu aydıñ Koşobos. 1373 R nüzölgön. 1377 - 1379 R ayamı (Hatto: Ayanı, *ruh*). 1392 R acoosmın (?). 1397 R ukuminen. 1411 R Kabırgası kancır buır kara too. 1412 R karağan ordı tikse bėlėngis. 1426 R koktoloy çan ürėrkön. 1433 R al coosmın kınarhıs. 1442 R Namağenge. 1447 R Çatkan. 1448 R Çapay. 1475 R kum bėlden=1477. 1478 R kara tağ=1479. 1483 R işteme. 1491 R özündö. 1501 R Coloy. 1506 R élicletip. 1527 R sapıu. 1532 R colu töğöldü. 1533 R kum bėlge. 1627 R söziim. 1684 R ukquñb'ėle. 1703 R kayınalıp. 1705 R Nar=1709. 1711 R zėri. 1712 R öktön. 1719 R ötkürsün. 1728 R züñgö. 1731 R kėr. 1732 R kėssin. 1749 R Sirek. 1751 R pudayğa. 1767 R anrğı=1794. 1770 R at. 1783 R şüğərbü. 1814 R ürii=1817. 1835 R öc'

III. 9 R'ın numaralamasında hata var. 12 R ul. 15 R kəşinə. 28 R çınkırçak kalamın. 30 R olyo kalamın. 42 R orustu. 47 R cırttı. 56 R Kalşar. 60 R cəleğin. 83 R kara kəç. 87 R cəmpəy. 93 R alalı. 101 R cərgələp kelgen... 102 cəke. 106 R küröngülöy. 108 R cəğündü. 113 R kəlyə. 128 R kəskemin. 134 R olyo. 140 R kanyığana. 152 R toro. 153 R cənnua=158. 166 R bu sarıları Kökçö'ye atfediyor. 167 R koñşu... kañşıla. 180 R olñır-alıbay. 187 R öñölgöç. 190-193 R bu sarıları Kökçö'ye atfediyor. 192 R kəşinə. 203 R sölöspöy. 221 R bergin. 222 R edeme=223. 226 R cənnam. 244 R bər. 252 R ayaldı. 267 R ne. 274 R sarı. 279 R hödölöp. 290 R koyo! koyo! ve 292 Koyom! 296 R Acaıyadı. 298 R Alman Bətri. 303 R Dürsün. 305 R Kündürdün ulu. 321 R cətkerip. 323 R Koyom! 329 R köñürüp. *kry.* 328. 337 R öñkerip. 359 R sanda keredə. 376 R Kalşarın. 402 R öñkürdə. 403 R Kədoş. 408 R Əmen. 409 R erin. 427 R zordöysün. 428 R koröysün. *kry.* 429 R kalusañ... 435 R ər. 436 R bolğomun. 439 R səniniyən. 442 R adam. 446 R tişi. 453 R cəñderip. 454 R köñdörüp. 464 R Tecikün. 466 R oruska. 471 R kəriñe. 482 R öñgi. 484 R azık. 492 R kök-örök. 499 R kəhim=500. 502 kasağan. 510 R kaşın kərgəymın. 530 R Koyoşa. 544 R ulu. 560 R Şocuktun. 561 R olyolop. 565 R üstegin. 566 R istegin. 594 R sənii. 598 R sumbatınan. 613 R küyölöp. 621 R cerde. 632 R kışın. 633 R cede. 634 R cəpingen. 639 R ene. 645 R süölöp. 691 R Şoruktun. 692 R olyolop, korgoudun. 695 R üstedim. 696 R istedim. 701 R kərmən-minen. 706 R uluma. 709 R çəçkonun kəşip. 710 R kanyığamağa. 713 R uluma. 721 R Kargışta. 733 R atalğan. 737 R ayda. 741 R köñköl. 751 R ay ellədin. 761 R burağın. 763 R kəfərinə. 771 R ulu. 773 R alıpuc. 774 R kalamın. 775 R ulu. 777 R corolor. 786 R çıñğırdı. 807 R ər. 826 R uluma. 828 R cəsağanın. 832 R kəlin. 852 R ərineçi. 855 R cırtıp. 859 R tütükün. 893 R olyo cəserin. 896 R başkasın. 897 R uttı. 900 orastın. 901 padışa maa. 903 R kışın.berbes. 928 R cıydı. 929 R kəşin. 930 R kəşin. 931 R ulum. 940 R dep. 949 R Məğdi. 951 R bacı. *kry.* 925; 957. 963 R olyo=965. 964 R kəşin. 972 R çıkarıp. 974 R barçan=978. 976 R bulun. 979 R buzañar. 992 R oy=1028. 993 R kelgin. 997 R sıyrdı. 1001 R kəlbəhi. 1003 R Ayğkandı. 1005 R boloha. 1016 R Bos adı bolpöldu toon. 1027 R aidiñar. 1041 R dürmöürü. 1042 R asma. 1046 R baylıdıp. 1056 R minun. 1067 R uttı. 1071 R Barekədey. 1072 R maşın. 1077 R koryundu. 1081 R kelgende. 1097 R kəlayup. 1100 R aşıp. 1115 R aldında açka. 1123 R cürürüp. 1127 R kəddi=1128; 1129; 1148. 1128 R cəpidegen. 1131 R öğün. 1136 R osuna. 1150 R nemeñi. 1151 R sığan. 1160 R kəliñer. 1166 R kandı. 1188 R kışnadan. 1194 R kizi=1203. 1196 R caan. 1210... 1212... *ayrı birer satır olabilir.* 1224 R köpöçü. 1229 R cərinen. 1236 R köğüm kərip. 1237 R parça. 1238 R tağılıp. 1239 R uppağa. 1253 R Aytkañdaş. 1268 R şipirip. cəydi. 1292 R ötkön. 1299 R oy. 1308 R ate. 1330 R baltır ak. 1346 R Sarı keredey. 1348 ulu. 1363 R ekan=1364. 1369 R sa. 1370 R cıyma. *kry.* 1420 cıyma=1422. 1376 R dnoñ=1378; 1380. 2386 R akırıp(?). 1391 R bəro. 1405 R dünüögö. 1408 R Dəñ ulu kar. 1410 R cıydı. Çin. 1411 R ulu. 1417 R çayır. 1448 R cəlpəy. 1452 R ok çırka atalbas. 1455 R elli. 1458 R Seyit. 1479 R Kara Alaman, Köy Təyik. 1483 R korbolomın. 1488 R əcən. 1492 R süñlön-kñ. 1493 R atkasıp=1495. 1514 R olyodop. 1521 R olyo. 1532 R süñlön=1534. 1549 R kəliner. 1557 R çagin. 1558 R çarayın. *kry.* 1555. 1562 R kaşa. 1567 R çırka=1569. cym. 1568 R çıñgei=1570. cym. 1576 R süñlön. 1580 R tənədisinə. 1589 R cəlerden. 1595 R əcəkem. 1601 R üyün. 1609 R kəlayıp. 1619 R öböşü. 1621 R çayım. 1622 R Alman Bətri çırm. 1629 R əkendey. 1645 R süñlön. R'ın numaralamasında hata var. 1656 R bulu. 1659 R taşka. 1682 R Kökçö-kös-minen Kamañ Kös. 1683 R uru. 1690 R l.ç. 1691 R Ukerçinin. 1698 R tizil içip. 1702 R Sərik. 1705 Süñlön. 1706 R çilin. 1713 R Seyt. 1721 R Dürsün. 1730 R susağanda. 1737 R Sərik. 1744 R ulu. 1745 R kirse. 1748 R Kədayın. 1750 R kanyığağa. 1752 R Öñkogor. 1753 R Kalçarğa. 1754 R elek. 1755 R Urgöñşö. 1760 R oruska. 1763 R Kalçardın. 1767 R Təyiktin. 1770 R koyğın. 1786 R bulku. 1792 R saraylan. 1802 R tişki. 1805 R ötkörböy. 1812 R süñlön. 1814 R toro. 1818 R cəren. 1844 R Tuğandı. kötürün. 1845 R bəktürün. 1849 R rın. 1850 R tündükün. 1851 R Varnas. 1852 R əcikten. 1855 R Dölöt. 1856 R kəkirikrey. 1864 R Soorunçu. Daliç. 1866 R ulatınun. 1870 R porçuk atış. 1875 R öñdön. 1878 R alçasın. 1884 R Conoy?. 1885 R Kaybatın. 1899 R ulun. 1904 R ərğaylı. 1905 R bolyoşkon. 1911 R uluna. 1935 R baydağan. 1961 R bilgesis=1963. 1962 R barın=1964. 1963 R bayın. 1969 R süñlön. 1976 R aytkañdı, *kry.* 1999 R aytkañda. 1978 R dıñki. 1983 R süñlön. 1987 R köñünö. 1989 R Bərikeldi. 1995 R cırğak. 2022 R tuğan. 2023 R küytö. 2025 R üğölsö. 2026 R bergin. 2035 R sarı=2039. 2036 R diybañçılık. 2040 R Dölöt. 2041 R kəkirikrey. 2045 R tündükün. 2047 R kuray. 2057 R Şamıkan. 2068 R kartay. 2075 R kabuğası. 2085 R çumkar. 2092 R aladı. 2100 R ku. 2102 R kabuğan. 2107 R bərişleni. 2111 R ər. 2126 R kurkaldım. 2128 R cəmi=2141. 2129 R ku. 2134 R kabuğası. 2141 R cəbesiñ. 2143 R çumkar. 2148 R tün. 2149 R tündükün. 2150 R cəlpəy. 2154 R Kankıyın. 2155 R kuray. 2163 R Dölöt. 2162 R kəkirikrey. 2166 R ər. 2172 R təböydöy. 2175 R Dölöt. 2176 R kəkirikrey. 2184 R cəptedi. 2191 R kışın. 2192 R çumkarın. 2195 R Conoy?. 2206 R kaşa. 2207 bəriləp. 2208 R atakem. 2219 R koltoy. 2229 R köşü. 2235 R Dölöt. 2246 R cəbendey. 2247 R tənistey. 2253 R

çumkar=2259. 2262 R kelseği. 2267 R çutukarı. 2271 R 1266. 2280 R çumkar=2238. 2291 R ayırcı. 2319 R aftar=2324. 2325 R Kartay. 2325 R toro. 2326 R torul. 2332 R çumkar. 2346 R çumkar. 2366 R Ayu Bay. 2367 R şıpsabayt. 2402 R ulu=2407; 2417. 2409 R maktangan. 2419 R kölpölüp. 2429 R Manastın. 2430 R ul. 2435 R susap. 2442 R özündü. 2444 R Maydanda. 2448 R tipü. 2449 R taktasın. 2453 R urbiyin. 2456 R ayatı, kirsil, imanda. 2459 R Manasın. 2460 R çumkar=2474; 2492. 2483 R Manastı bölük. 2484 R hémektan. 2486 R cölüp. 2488 R Törtösün. 2490 R koyon. 2501 R ulu. 2517 R Atakeñ. 2523 R arıgan. 2525 R ulu. 2528 R ul=2530. 2533 R somu. 2535 R ulu. 2539 R çoroñun. 2543 R nemeni=2544. 2560 R m. 2583 R çumkarı. 2587 R Mëndilini. 2592 R kirutpegen. 2594 R tiyetpegen. 2605 R kördögü. 2610 R çuñın. 2614 R ulu. 2620 R dölberip. 2623 R üsünö. 2625 R kötürdö. 2631 R aş. 2632 R kırı Kandı. 2653 R dölöldöy. 2658-2665 R sığa. 2661 R Ayu Bay. 2676 R Manastı 'köskö il' dedi (spach zu Manas ér). 2681 cutap tar. 2682 R tatap urı!

IV. 33 R döröndön baş. 36 R soyom=37; 38. 38 R başın. 40 R tokoylu. 41 R balaçı. 66 R oya, kry. 5. bölüm 975. 67 R héléstoy. 77 R érke. 79 R batası. 86 R kényesi. 90 R mindesi. 99 R Alpuy-imet. 109 R Akpay Mamet. 116 R kök döböntin. 120 R Kün tunuñ. 123 R Kara doo. 129 R Koyon. 129 R Koyon. 132 R Érgey. it. 137 R kamm. 142 R éğine. 144 R orustan. 152 R kızıl. 166 R Tonteiñir. 167 R Mis-Burçak. 188 R cörden. 189 R cörde. 192 R Şibi kéntke. 194 R Kara hora. 198 R Ug; açanın. 199 R Sı-samırğa. 213 R Koor-kotta. 215 R Ak-cuk-oydu. 217 R közöñün. 228 R Tuuluktan. 230 R Baktı-kuray, kry. 889 R Bakı-kuray. 239 R cayda. 247 R toy. 261 R ödö. 271 R kayratanıp. 285 R Cayma Kökül çaş uul. 290 R sırkatıp. 298 R tigendey. 305 R kuyğaska. 313 R kördüñbö. 315 R Cayma Kökül çaş uul. 325 R körüşüp. 336 R odura. 339 R Érlen. 343 R ak kulağa. 357 R Kağarday. 358 R Kara tölgöñ. 360 R Türsün Taylak Şuutun. 362 R Kaman. Coypur, Şuutun. 363 R Üñin, Ümüt, caysañ éki uul. 365 R Kök. 368 R kıkıñı; Kırğıldın. 369 R minen. 372 R bos uul. 375 R kaçabuk. 376 R örmögün. 383 R Narımdı. 384 R üstündö. 389 R türkögü=404. 402 R cölütüp. 407 R ak bñçoñdu. 409 kərbışetip. 410 R Tögörötön. 411 R aratıp. 431 R alacı. 438 R karğa. 439 R Abıla Cañır (?) Kan Koyon. 445 R tuun. 451 R Mündü. 459 R köñkө. 461 R Koyono. 463 R éğine. 465 R tiyüñindöy. 476 R casağan. 480 R Cayma Kökül çaş uul. 481 R kılalap. 483 R kısı. 506 R ciyodın. 509 R eldin özün. 522 R caydan. 532 R ciyindi. 539 R ciyindi. 540 Ak korgon kéñtin. 547 R aytasar. 548 R sönin. 553 R uu. 561 R ak albars. 564 R altı şer. 570 R ağıñ. 571 R rühöstin. 574 R ak albars. 579 R coryañ. 586 R ciyindi vb. 590 R kéresi. 610 çalır. 621 R uç. 647 R sumbatuu. 651 R Überegen. 669 R kalkan too. 670 R oron too. 673 R suksalğan. 676 R Cölönüş. 682 R aç buudan. 684 R émesi. 688 R düldö. 722 R coor kër. 728 R bos bienia. 729 R tor'nyğır. 732 R kar'ayğırduñ. 733 R kart. 734 R coor. 735 R corğö. 738 R dañ-minen. 739 R mustaka. 750 R Issık köldü. 751 R Tanığanı. 787 R wani-kérdi=788; 822 vb. 791 R kök aşın. 799 R as Kırğıs. 801 R Bay Kazak. 802 R tişügünö. 837 ak kulağa. 846 R Aciükö. 859 R élcin. 865 R il içpesin ala köl. 877 R Ak Kulağa. 886 R aıt=901. 894 R kazan bakray. 911 R Çayan. 915 R açılanıp. 921 R çakırnuça. 928 R kuu kempir. 941 R baydın. 943 R tüğörötö. 944 R Cér. 945 R Kazatar=950. 949 R boğonu. 953 R casta. 956 R mal. 958 R Kazatar. 960 R alasin. 967 R alası. 988 R toloy. 991 R şaşkı, kry. 994 şaşkı. 1015 R Too-téñiserinen. 1023 R cañıs=1027. 1032 R Barık-Balakçan. 1035 R mindesi. 1038-1040 R bu konuñmay; 1038'de bitiriyor. 1052 R Kızıl-Baş Oğan. 1053 R érkeyip. 1057 R Alp-Aymet. 1071 cök ötäk. 1073 R ak bulğudun. 1080 R kéresi. 1122 R ortoñ. 1137 R Aş ukısan. 1142 R dandağa. 1172 R ırmağın. 1190 R kabak atar. 1202 R kamaldan. 1203 R alasinan. 1204 R alasin. 1216 R özü. 1243 R cürüküm. R bu konuñmay; 1245'te bitiriyor. 1298 R Oğanın. Bu satır eklenti duruyor. 1305 R ötkürtip. 1306 R köldökügü. 1313 R sangı. 1318 R ér nazar. 1325 R altarağın. 1337 R calında. 1349 R inia şekli hep Oroñgo. 1383 R aç bundant=1394. 1393 R bétine. 1407 R peni. 1408 R sır néñistin. 1409 R urılıp. 1421 R Ököm. 1423 R Sıdayrağa. 1429 R surğulap. 1434 R car Masarğa. 1441 R Car Masarğa. 1447 R Kuyğaska. 1448 R Sapkaşka. 1455 R alaştalğan. 1456 R manastalğan. 1458 R kergileç. 1466 R Barık-Balakçan. 1479 R kudast. 1485 R Muratın. 1487 R Ecemden. Cenan. 1496 R Köñroñ. 1498 R Coorangu. 1500 R Şuutun. 1527 R çaçpay. 1526 R hatıraya. 1538 R bundanda (veya bundar-da?). 1542 R Koy kaşkasın. çoğultur. 1550 R kurağan. 1555 R kısıq, kry. 1564 kızık. 1574 R türüşüp. 1587 R cöm. 1592 R tüğörötö. 1603 R öldü. 1607 R cötkördü, kry. 1582. 1619 R altı baydın aralda, kry. 1663 R Altı baydın aranda; 4. bölüm 232 aralğa. 1622 R éli. 1631 R Nargı. 1649 R cétine. 1651 R anda. 1653 R Abılay Cañır Kan Kocoñ. 1656 R Köñroñluu. 1661 R Kul-ata. 1708 R karoogık tur kol. 1718 R céginde=1734; 1743. 1732 R Çalğınğa. 1737 R tüğörötö. 1738 R aratıp=1739. 1746 R oruñalı. 1748 R céri. 1749 R tiyyeli. 1762 R orgo. 1770 R saa. 1772 R ulu kısı Ul bike. 1775 R bérirmın, kry. 1813; 1815; 1818; 1821. 1781 R ubalı kerin. 1782 R köñin tür. 1787 R calın. 1791 R karağanı. 1801 R kiñgö. 1803 R topo, kry. 1726 topu. 1808 R képtin ilibeyt. 1813 R basırmın. 1815 R Çölkakte, cétirmın. 1818 R cétirmın. 1821 R basırmın. 1826 R Koopın. 1832 R alkından. 1841 R köñü. 1851 R kaşkaytar. 1860 R koyroñtu. 1896 R Kandırağın.

1898 R bəddemgin. 1909 R kazan bəktay=1933. 1912 R tu=1937. 1914 R eten. 1916 R kən kor. 1928 R mən. 1948 R əlam. 1952 R su. 1963 R tu=1966. 1987 R altarağın. 2010 R töğörösü=2014. 2012 R anday. 2016 R kəyətə tuğan. 2021 R kiyötü. 2036 R bəs. 2049 R körköröy. 2063 R iştü. 2068 R ayalımın. 2071 R kurağan. 2078 R Kazan bəktay. 2081 R tu. 2095 R səltanım. 2105 R işin. 2109 R altarağın. 2110 R mənəf mən. 2111 R səh mən. 2113 R suğa. 2120 R kalıp. 2129 R kəli. 2132 R ulu kəyətə Ulu Bəktay. 2143 cıydim=2145: 2147 vb. 2164 R ədəy. 2169 R ulu kəyətə Ulu Bəktay. 2189 R bəremim.

V. 4 R Bərk. 6 R Çoruk. 13 R cəl mayığa. 16 R kıyırıp. 20 R ulay=21: 29; 30. 49 R Çoruk. 50 R üyündön, *kry.* 7 üyünön. 67 R örkök. 69 R üy, *kry.* 2174 R mən=2361. 73 R turturup. 77 R əbə. 87 R çarkıdayt. 88 R karkıdayt. 89 R sorkıdayt. 98 R bayloom=13. 101 R körkördü. 212 R cırma. 222 R idli. 233 R oosma. 263 R suzu. 270 R kanna. 276 R aykırımın. 281 R corgu. 282 R qogdurata. 284 R kaska tat. 286 R ak kula torsa. 289 R töndü. 291 R Ak Balanım. 292 R Kıranaşbay. Şuutun. 293 R Koñrool. 296 R bəş töğö. 298 R ararp. 299 R körlögöndü. 304 R bəm 305-308. 305 R atımdı. 335 R öğö dəniz. 376 R ka. 384 *kry.* 401 R kula. 383 R kər. 385 R kulcuğan. 392 R cəkan. 397 R kəliñ Altın Bəktay. 407 R çötü. 414 R cıru. 416 R Ku. 433 R ökçödon. 443 R cayn. 445 R Kırmağat. 454 R Çaganday. 455 R Ağanday. 466 R koy-ğaska=473. 485 R Çoruktun. 488 R bəlasım. 490 R kımçe. 497 R bənt kalmı. 499 R arkamda cılı, *kry.* 542. 500 R asr mda kuyruk. 541. 506 R sor. 511 R suyuñğı. 530 R çötü. 536 R sürünçü=540. 551 R Çoruktun. 555 R bol-çlek. 556 R öf-çlek=557. 561 R körsön. 563 R körsön. 589 R kulcuğan. 593 R aytpada. 595 R Adıyan. 614 R Kızılkun. 616 R Kaşkar. 623 R ka. 629 R Kuluta. *kry.* 660 R Koñ-ata. 639 R kımkat. 640 R sar. 648 R suday. 653 R ur. 655 R Kopunı. 656 R İrkaytun. 660 R Koñ-ata. 667 R Kaba-arar Koş-Kaşat. 664 R Ca koloutoy. 674 R baçın. 685 R bu. 686 R bat. 701 R Kün-kay. 707 R örköröntü (?). 723 R əlay=724. 725 cıñıraktı. 726 R tancan. 729 R uşman. 733 R ökenley. 735 R ele kalmak' ay. 745 R karañ. 747 R etin. 748 R cıyır bu. 767 R cərin. 768 R əmçəgin. 781 R Ubalı. 784 R köyrlip. 787 R burğucak, *kry.* 86. 788 R soorınday çarkıdayt. 790 R çıyıraltın. 804 R ayu, *kry.* 975 ayu. 825 R çuştaldan. 826 R tuubandun. 833 R çerimün. 837 R baçın. 842 R bat. 852 R Kün-kay. 861 R kögip. 871 R Bərgöçün. 877 R asıhbiske. 881 R kolokop. 884 R cəñıstauına. 896 R Çıyıraltın körkördü. 924 R Kün-kay. 929 R kulcuğan. 933 R bəderde. 939 R kuyssam=940. 943 R koy-ğaska. 945 R arabus, *kry.* 946. 946 R karahas, *kry.* 945. 948 R hərəley. 951 R anırs. 952 R bərbis. 955 R Ər-kayun. 960 R cıyat=961. 973 R ərgenesi. 977 R caktun. 984 R təkay. baştağan. 987 R könsön. 988 R örkösön. 996 R kamudan. 997 R koy-ğaska. 1008 R salındayt. 1009 R öçlet. 1012 R çarkıdayt. 1013 R karkıdayt. 1014 R köçögöndüy bəktıdayt. 1015 R Çın yralun. 1020 R tanuça. 1022 R ulu bəşin. 1029 R talağ. 1030 sağırak. 1031 R kögip. 1034 R kucogoyun. 1045 R şu. 1049 R küyölöp. 1073 R köböröç. 1079 R alı mışın taktıp. 1084 R kazalar. 1097 R Ulu-ğnar. 1093 R kəzıl. 1105 R kəsögön. 1106 R Kırılın. 1116 R bə. 1118 R ulu. 1121 R kəline. 1124 R əgina. 1130 R əgine. 1136 R Əgine. 1159 R ulu. 1163 R kəñıdayt. 1165 R çaktı. 1169 R ara-mınan (arasınan?) turturup. 1174 R bəken. 1179 R bəş bak. 1187 R meseləñ, *kry.* 1170. 1200 R kürönlü. 1204 R kalmaktı. 1212 R bə. 1214 R koturtup. 1215 R Ər nasar. 1226 R korcun. 1245 R telmerip. 1248 R kir. 1256 R kerin. 1258 R çın-yıralun. 1259 R cəş kere. 1264 R öyğotpo. 1281 R caska. 1308 R sülöystün. 1315 R kök köbiç. 1324 R körbəşön. 1329 R kök çəbiş. 1331 R ötuuk. 1337 R uğırine=1345. 1348 R sarıñkıcı. 1353 R köntögö. 1362 R cək, *kry.* 1331 cək'. 1370 R dēf. 1377 *kry.* 1387 R ün kaylağan. 1398 R narhasım. 1402 R cır. 1416 R sülöystün. 1425 R cək=1431. 1437 R su. 1440 R cıñıraktı. 1462 R Fecmen, cənim. 1464 R karsaktardın. 1466 R Bərgöçün. 1470 R Kən-cayın. 1471 R Koñroolun. 1472 R Caş-cığış. 1478 R Törsün Taylak çutun. 1482 R kabılan Taylak. 1486 R bə. 1502 R bark halakşan. 1513 R Mədişim. 1514 R uduşım. 1515 R kök köbiç. 1521 R atırbis. 1522 R bərbis. 1524 R salırbis. 1528 R cangasın, *kry.* 1535. bə. 1530 R tu. 1546 R Bukluu kuray. 1537 R kün tiybesten. 1541 R çoodunakke, *kry.* R 1571. 1544 R Kün-kay. 1554 R koobup. 1567 R sənberekli, *kry.* 1533. 1565 R Tur-köldü. 1567 R Kar-cabastın. 1568 R Kün-tibestun. 1571 R çoodunup=1576. 1573 R Uydö. 1586 R kəlgən bəm. 1589 R barsa bəm. 1592 R cıy. *kry.* 1593. 1595 R özöndü. su. 1600 R cıñkay. 1621 R Uç. 1641 R kırı. 1658 R Köçötösü. 1667 R kotürüp. 1680 R çoodunup. 1681 R koobunup. 1683 R Şıñırdanda. 1699 R Akıreñ. 1711 R Uytıñınday=1741. 1714 R kaulap. 1715 R sen. 1740 R uyğun. 1743 R cıñlıp. 1754 R şıp. 1755 R Sarıala. 1756 R ak kula. 1760 R könsön. 1763 R turup. 1802 R aydı. *okm.* 8417. 1839 R Kazan bəktay. 1840 R kınday. *p.* 1849 R köñgözösün. 1851 R köñgözösün. 1857 R körsön. 1866 R aşkar. 1867 R sülöp. 1872 R çulğaydı. 1876 R ubalı kərim. 1912 R boyra. 1915 R köndök. 1927 R Təbiğin, *kry.* 1947. 1926 R oğup. 1930 R ütdük. 1973 R bapıratma (?). 1935 R abasır atık. 1989 R urkurayt. 1991 R anı cırayt. 2003 R kəzik. 2004 R kəkitirgin. 2020 R atam. 2030 R köndök. 2037 R kəçırğanın kuyırğan, *kry.* 1931. 2033 R Kara bəka. 2039 R soğok. 2041 R çınak. 2049 R ərgenesi=2058. 2063 R öktüdü. 2064 *namazalardı bir hata*

var. 2086 R sülüşü. 2092 R aşçara. 2106 R kalptır. 2107 R kabırğandan. 2113 R dâyt=2.15. 2118 R içöden. 2124 R su. 2144 R ciydım=2146. 2145 R soğuşa bölgen mon. *keş. 4. bülüm* 2144. 2157 R ıyngöndey. 2169 R koyunla. 2170 R kâçke bêsün. 2184 R Kıran. 2196 R koy-kaşkanın. 2197 R közât. 2202 R Ügite. 2217 R dalağa. 2236 R çirine. 2238 R saralacın. 2259 R sudan. 2271 R koykulap. 2277 R tu. 2288 R cırtoranın. 2300 R bêm=2301-2304. 2306 R çarkın. 2318 R Maasûkin=2321. 2319 R özünükün. 2348 R çoop. 2359 R Örköçö. 2364 R çbesin. *érkeytip.* 2365 R arkeşrey. 2373 R öşiner. 2387 R kalğalı. 2398 R cêde. 2399 R uruşö. 2410 R kufa. 2446 R Mâkese. 2448 R siyndi. 2456 R astında. 2457 R ér nasar. 2468 R Üşgenesi. 2478 R cıroş. 2480 R müşyi. 2494 R lorgoydu. 2496 R türünü ölöröl. 2500 R kâr. 2538 R kıynalda. 2540 R körbögöndü.

Vİ. 13 R alaıdacı. 22 R kâşlök=23. 26 R köşünüm. 27 R çağa. 31 R kénen. 32 R Alaımdan=45. 60 R astında. 65 R kuyruk. 66 calın. 76 R öztindö. 99 R Maasın. 109 R soğa. 110 R üşgenin *ayın sekilde* 125-127. 112 R sibeyrin. 115 R şoruktun= 119: 129 *vê.* 122 R akımcın. 131 R *ê.érkeyt.* 148 R suğa. 158 R tēgan. 164 R kaşkaratıp. 175 R kēbes(?). 212 R bēşyik. 214 R cıtkıncı. 243 R Üükür. 248 R kursakta. 250 R bilekü. 251 R bayhiye. 273 R bēn. *keş. 315.* 280 R Ökül. 284 R calbarın. 287 R alaımdan. 299 R kursakta=346. 301 R bilekü. 321 R Ökül. 324 R Bakaycın. 328 Sulpu-korun. 329 R töögü. 333 R etegin. 349 R anı. 329 R Çakal. 364 R kaşka. 374 R suday. 382 R urdap. 404 R kursakta. 406 R özünö. 417 R anda=418. 431 R amın. 433 R körünöbü *ve arkasından sarı işareti.* 453 R malakaşka (?). 484 R cırcıqın. 492 R körk'. 495 R ulunday. 496 R tıylangan. 497 R érkeygen. 511 R alaımdan. 514 R camğırağın. 519 R Özü-bekten. 523 R kursakta. 531 R körüşüp. 570 R çışö. 574 R bêm=575-577. 586 R bēşinde: *casında çekinde mi okunmalı?* 599 R alaın. 600 R Şirkim. 601 R kişi. 612 R çışıl. 623 R çşöktöy=625; 628. 637 R Kara bay. 638 R üşünö. 639 R Çışöktöy. 666 R dolo=667-669. 682 R bōrko. 691 R kursakta. 713 R Sulpu-kordun=750. 716 R sumın. 717 R kütegin=718. 729 R talasın içinde. 748 R doloñus. 749 kütegin=750 750 R bēlekke. 756 R çar=759. 765 R arınğa. 789 R sülöştü. 792 R çışölk=805. 818 R taş. 827 R içneymin. 831 R Köşü. 843 R eke. 862 R kursakta. 869 R kén. 925 R ak. 926 R ézer. 934 R cern. 941 R ér aldına. 957 R Çüdün. 968 R özünön. 970 R kursakta. 981 R tu=983. 1014 R tēki (?). 1034 R Sulpu-kordun. 1036 R kēyrip. 1054 R ébeym.

Vİİ. 14 R Kürököy. 15 R çorcan anı. 18 R Kn. 22 R kn. 25 R sulağ. 28 R ak borçıkka. 30 R kük borçıkka. 41 R sacabışlı. 42 R corgonu corğö. 53 R Balur. 58 R -minen. 59 R çib'ağacı. 77 R sularğa. 86 R kalkayıp. 97 R sumın. 109 R Kırğın. çai karın. 119 R buulutkan. 122 Talastı. 130 R akıl. 134 R astına. 215 R Çış döbödöy. 230 R canı. 234 R éresi. 249 R bēşinde. 265 R kışılın. 271 R kışın Ay Çörök *idatına Çörök çekile geçiyor.* 276 R kēreçigi. 321 R bērese. 324 R küşbüldöy=340 333 R Akinğa. 366 R moyunla. 370 R kuykudan ükkeli. 371 R taılğa. 372 R kabırğa. 383 R aykırınan. 385 R Umütöy=392. 391 R sar ala. 395 R su. 407 R ériki. 408 R boylop. 414 R sanda. 424 R kil. 431 R birikisi. 443 R kötürüp. 453 R koñulu. 471 R sanda ala. 478 R sanda. 480 R uyktağan. 489 R bērbeyt bile. *sarı işareti yok.* 495 R san alaş= 512; 521; 558. 496 R cas'nosın. 501 R küşbüldöy *(küñl harfiyle)*. 504 R éşitke çēçem. 513 R bēli. 515 R tay buurulday. 522 R aramay. 526 R törömö. 548 R üydö. 571 R kayağa. 575 R sémirgeni. 578 R kündön=626 588 R Umütöy= 595; 599. 589 R kara döböl car moyun. 608 R tay buuruldu. 635 R su= 637 639 R çışılğın. 648 R kunalğan. 652 R surdurğan. 660 R uçuna. 661 R üşböndü. 662 R bay bo.ot. 664 R ca kışörgö. 665 R cibe. 666 oñ. 668 R solbop. 668/669 R alışıp/töröm. 678 R san alaş=680. 681 R soorisın' *keş. 741.* 682 R bolan. 697 R Umütöy. 700 ayçış. 701 R san alaş=714; 725. 712R arkası canan kuruldu. 713 R Umütöy=727; 767. 716 R kumıdu. 720 R su. 721 R cadaik. 729 R tartap. 732 R Kara döböl car moyun. 739 R tursumbu? 745 R sērbeyim. 760 R ciydi. 782 R tınaktın. 785 R Umütöyğö. 786 Umütöy. 790 R dōscm. 791 R İğan. 805 R Umütöyğö. 806 R Umütöy=809 807 R aşp. 834 R Umütöy. 837 R çoñ. 838 R arı. 853 R Umütöy 859 R aıtı. 867 R karaedin. 868 R çimbädana. 874 R Umütöy. 888 R terek. 893 çakındı. 896 R koñlop.908 R oşuna. 921 R akınım. 922 R kökür. 925 R Alañın. 940 R zar. 944 R kiyngi. 946 R san alaş. 961 R Akını. 971 R boğu. 996 R hursaççı. 1004 R çışılğın ünün caspadi. 1005 R baspadı. 1013 R astıncın. 1015 R megin. 1017 R böş. 1024 R cakaysın. 1030 R bōröğün=1032. 1039 R meçinge. 1050 R bōröğün. 1055 R kuzı kıya san taşka. 1059 R san alaş=1064. 1065 R çōk çoğutıp çoğal tu. 1072 R tozup=1074 1086 R sūmbölö=: 111. 1106 R taştan. 1113 R bētuon: n7 *keş.* 1090 bētime. 1117 R kuyruğın. 1120 R tēleri. 1111 R sūmbölö. 1122 R kuyruğu. 1132 R éñkeşö. *keş. 684.* 1133 R éki. *keş. 685.* 1162 R çerçi. 1172 R kuzumun. 1173 R töröm. 1175 R çöröm. 1128 R Ulu Bastın. 1234 R ciyrendey. 1238 R koylu mudun. 1243 R bar. 1266 R nkanda. 1268 R cēr. 1270 R dep. 1272 R san alaş=1281; 1310. 1275 R Cētiperdin. 1291 R sa. 1295 R kelip. 1298 R Akınım. 1300 R kēreçigi. 1324 R Ondür su. 1326 R kötüröyn. 1358 R örtödlü. 1359 R üşünö=1364. 1368 R Ayçışıl. 1369 R san alaş. 1387 R ciydi. 1394 R se. 1396 R kötürüp. 1397 R

Akınn=1400 1416 R ciylat. 1418 R susu. 1422 R Akınn=1438 1478 R ku. 1783 R korkunanan.
 1518 R ödöb. 1524 R rıcht. 1545 R inc. 1546 R oro. 1547 R hürö. 1556 R otumdu, *krg.* 1411; 1661.
 1580 R suday. 1596 R baytaldı, *krg.* 1708. 1606 R üsün: n? 1622 R ilap boori köşööül. 1624 inc. 1633
 R ertegin. 1634 R bilegi. 1638 R ırcı. 1666 R ciybegeni. 1674 R adalıp, ciydi. 1675 R cıbıkay.
 1690 R inc. 1691 R oro. 1700 R tartın. 1722 R tögöndü. 1738 R kınçaktın. 1770 R suday. 1789 R
 ayalsıs. 1794 R'nın *nururalamsında kata var.* 1821 R kartağı. 1869 R batırın. 1876 R toyuptur. 1878 R
 Kezi bala ('Richér-Sönné'). 1879 R kordu. 1891 R caylıp. 1914 R turkundan. 1915 R corgodon.

İNDEKSLER

ÖZEL İSİMLER İNDEKSİ

Abeke (kahraman) VI: 40, 89, 97, 122, 133, 151, 153, 161, 165, 219, 235, 288, 292, 363, 370, 513, 672, 765, 788, 849, 856, 877, 891, 896, 899, 935, 985, 1030, 1045..., 1061, 1071

Abılay (kahraman) IV: 439, 1653

Ağ buudan (at) IV: 632, 1383, 1394, 1424, 1437, 1528, 1534, 1538, 1545, 1548, 1862, 1880, 1890..., 1894

Ağık (kahraman) V: 1472

Adam (Adem) I: 126

Agalday (kahraman) V: 455, 716, 756, 874

Ağış (kahraman) II: 596; III: 403, 530; IV: 86, 570, 722

Açıbay (kahraman) II: 1156, 1182, 1186, 1195, 1212, 1300..., 1309..., 1329, 1356, 1358..., 1365, 1367..., 1375, 1613, 1617, 1628, 1647; III: 62, 296, 354, 1015, 1024, 1254, 1456, 1469, 1492, 1708, 1788, 1863, 1896, 1970, 2343, 2366, 2661; IV: 366, 1467, 1474, 1482, 1629, 1655; V: 1505, 2036; VII: 185, 1247, 1888

Ak-albars (kılıç) IV: 561, 574, 581, 1263, 2074; V: 2524; VI: 884; VII: 1910

Ak-balta (kahraman) II: 1146; IV: 1495; V: 291; VII: 53

Ak-bahtıl (at) V: 1161

Ak-borçuk (at) III: 1870, 2256, 2264, 2330; VII: 28

Ak-bulğuş (at) IV: 407, 1073, 1299, 1321

Ak-erkeç (kadın kahraman) II: 503, 529, 549, 553, 567, 569, 585, 594, 616, 618, 624, 632, 648, 659, 746, 760, 854, 1012, 1017, 1023, 1040, 1044, 1059, 1100, 1124, 1126

Akılay / Nakılay (kadın kahraman) III: 560, 691, 2057; V: 6, 148, 209, 251, 485, 551; VI: 116..., 119, 129, 153, 156, 167, 186, 194

Ako-kun (kahraman) VII: 271, 278, 288..., 303..., 315, 318, 333, 335, 452, 467, 921, 1298, 1397, 1400, 1422, 1438, 1479

Ak-kan (Rus Çarı, bkz. Ak-padişâ) VII: 1057, 1782

Ak-kamış (kadın kahraman) V: 2025

Ak-kelce (tüfek) IV: 2129; VII: 1085, 1110, 1149

Ak-kıyaz (kahraman) II: 482, 735, 740, 828

Ak-kula (at) II: 36..., 1219, 1221, 1223, 1226, 1314, 1476, 1550, 1712..., 1718, 1746, 1834, 1837, 1837, 1843..., III: 20, 41, 79, 81, 87, 117, 194, 259, 336, 388, 543, 615, 735, 848, 852, 1056, 1062, 2013, 2070, 2078, 2082, 2153, 2189,

2252, 2258, 2266, 2273, 2285, 2314, 1335, 2344, 2354, 2458, 2470, 2473, 2492, 2581, 2669; IV: 343, 384, 400, 428, 430, 678, 837, 877, 891, 1427, 1432, 1436, 1442, 1457, 1479, 1492, 1518, 1524, 1531, 1533, 1540, 1595, 1990; V: 41, 69, 71, 74, 97, 111, 171, 174, 176, 281, 286, 378, 620, 680, 945, 970, 872, 974, 1075, 1077, 1165, 1367, 1467, 1738, 1756, 2075, 2079, 2174, 2258, 2361, 2504; VI: 1, 915, 938

Ak-kübü (bkz. Akolpok)

Ak-olpok (zırb) II: 1235..., 1281, 1364, 1724; III: 80, 82, 88, 195, 2190, 2582; IV: 1767; V: 275, 2348, 2071; VI: 676, 697, 702, 905

Ak-padişâ (Rus Çarı, bkz. Ak-kan) III: 8, 11, 13, 16, 39, 58, 109, 111, 114, 118, 284, 372, 374, 377, 386, 394, 465, 469, 472, 474, 477, 479, 481, 485, 503, 505, 509, 511, 541, 546, 551, 608, 732, 734, 736, 896, 898, 901, 917, 958, 1018, 1060, 1064, 1066, 1070, 1107, 1247, 1280, 1415, 1769, 2564, 2667, 2670, 2677..., 2683

Akpay-mamet (kahraman, kry. Alpay-mamer) IV: 109

Ak-saykal (kadın kahraman) IV: 1779, 1805, 1840, 1852, 1855..., 2166

Ak-sunkar (süngür) II: 1317, 1319..., 1317, 1339..., III: 2085, 2143, 2192, 2253, 2267, 2280, 2288, 2332, 2346, 2460, 2474, 2492, 2583

Ak-taygan (köpek) II: 1316, 1324, ..., 1336, 1347..., III: 2093, 2168, 2254, 2260, 2268, 2282, 2291, 2320, 2334, 2347, 2459, 2475

Ak-tinke (hançer) III: 1316, 1318, VI: 1043

Ak-tulpar (at) VI: 674, 696, 701, 923

Albay (kahraman) III: 1724

Alda (Aitah) II: 111; III: 281, 731, V: 726, 1149, 1198, 1435, 1438; VII: 198

Altanböt (kahraman) II: 9, 16, 63, 67, 77, 82, 90, 115, 138, 147, 154, 163, 165..., 178..., 201, 204, 206, 209, 226, 241, 244, 264, 268, 274, 278, 283, 307, 336, 345, 350, 356, 374, 385, 389, 406, 417, 429, 453, 455, 486, 545, 551, 560, 578, 588, 608, 641, 654, 673..., 696, 698, 711, 720..., 747, 758, 765, 767..., 796, 807, 811, 821, 824, 835, 857, 862, 865, 867, 869, 927..., 955..., 976, 984, 987, 994, 999, 1003, 1006, 1021, 1042, 1052, 1056, 1058, 1071..., 1094, 1106, 1108, 1114, 1116, 1120, 1122, 1127, 1129, 1387, 1513, 1539, 1552, 1577, 1585, 1603, 1609, 1612, 1621,

- 1638, 1646, 1649, 1663, 1683, 1686, 1689, 1698, 1704, 1707, 1722, 1725, 1735, 1738, 1743, 1755, 1761, 1773, 1783, 1791, 1812, 1833, 1849, 1857, 1861; **III**: 63, 135, 298, 357, 360, 417, 419, 426, 456, 1013, 1023, 1345, 1456, 1469, 1489, 1542, 1547..., 1559..., 1578, 1612, 1622, 1623..., 1711, 1787, 1814..., 1862, 1893, 1957, 1972, 1983, 2341, 2366, 2527, 2663; **IV**: 278..., 292, 364, 469, 1369, 1378, 1398, 1415, 1477, 1517, 1573, 1582, 1586, 1592, 1599, 1607, 1731, 2069, 2097, 2114, 2173; **V**: 287, 295, 302, 316, 320, 392, 397, 402..., 424, 460, 480, 524, 460, 480, 524, 609, 649, 654, 663, 669, 671, 683, 695..., 775, 794, 840, 901, 905, 907, 915, 1057, 1059, 1074, 1108, 1250..., 1287, 1290, 1304, 1306, 1317, 1326, 1391, 1396, 1401, 1410, 1416, 1509, 1583, 1698, 1706, 1721, 1727, 1743, 1746, 1755, 1770, 1785, 1791, 1832, 18431858, 1881, 1888..., 1893, 1898, 1929, 1958, 1986, 1995, 2044, 2066, 2077, 2080, 2087, 2089, 2102, 2105, 2180, 2190, 2208..., 2223, 2228, 2233, 2275, 2352, 2357, 2367, **VII**: 112, 187, 1249, 1884
- Alcuke (kahraman) **IV**: 846
- Alpay-mama (kahraman, krş. Akpay-mamet, Bay-mama) **IV**: 99, 1057
- Alp-bürü (kahraman) **IV**: 1019
- Altınay (kadın kahraman) **III**: 1488, 1551, 1605; **V**: 1825, 1875, 1931, 1942, 2002, 2005..., 2029, 2043, 2090, 2138, 2276, 2476, 2482..., 2521
- Altınay (huri) **III**: 2117, 2187
- Altın-rucüt (hayvanlarla bağlanğıcı direk) **V**: 1328
- Añıçal (kahraman) **IV**: 1779, 1852, 2166
- Atalık (kadın kahraman) **V**: 8, 146, 481, 2096, 2098, 2112
- Ay-çürök (kadın kahraman) **VII**: 271, 278, 281, 290, 315, 318, 325, 327..., 330, 337..., 344, 452, 467, 875, 877, 921, 923, 961, 965, 975, 979, 1298, 1305, 1367, 1397, 1400, 1422, 1431..., 1438, 1468, 1482, 1484, 1519, 1524, 1544, 1555, 1608..., 1628, 1689, 1714..., 1726, 1747, 1917
- Aydar-kan (kahraman) **I**: 10; **II**: 24, 176, 438, 447..., 512, 713, 768..., 932, 936; **IV**: 137, 1632...
- Ayıp-kan (kahraman) **III**: 1487, 1552, 1627, 1637
- Ay-kan (kahraman) **V**: 61, 438, 700, 851, 923, 1543, 1646, 1656, 1678, 1798, 1800, 1825, 1875, 2023, 2090, 2276, 2521
- Ay-koco (derviş) **VII**: 1492, 1500..., 1511
- Ayu-kem (kahraman) **III**: 532
- Baabedin (evliya) **I**: 130
- Bagdı-döşlöl (aynı zamanda: Çakan, Çıyıcı, Çıyır-bay) **III**: 367, 639, 1855, 2040, 2049, 2068, 2161, 2175, 2235, 2271, 2323, 2370, 2405, 2518, 2568, 2585, 2590, 2600, 2603, 2617, 2672, 2641, 2649; **V**: 510, 736, 740, 762; **VI**: 191, 204, 210, 230, 257, 319, 421, 427, 441, 446, 457
- Bagış (kahraman) **IV**: 113
- Bakay-kan (kahraman) **I**: 82, 144; **II**: 1145; **III**: 1842, 1943, 1968, 1981, 1986..., 1992, 1997, 2380, 2389, 2399, 2402, 2407, 2411, 2417, 2461, 2501, 2504, 2507, 2511, 2525, 2553, 2633, 2657, 2659; **V**: 1153, 1156, 1158, 1162, 1164; **VI**: 29, 42..., 46, 324, 330, 335, 338..., 343..., 333, 360, 375, 378, 412, 715..., 718, 720..., 731, 733, 752..., 760, 763, 784, 798, 843, 845, 854, 866, 871, 880..., 883, 885, 902, 918, 924, 927, 958, 962...
- Balbay (kahraman) **III**: 305, 2536
- Bay (kahraman) **I**: 82, 144; **II**: 1145; **III**: 1842, 1911, 1977, 2407, 2417, 2501, 2525, 2633; **V**: 1153, 1157..., **VI**: 29, 46, 324, 335, 360, 375, 715, 731, 753, 771, 784, 854, 871, 880, 924
- Bay-bolot (kılıç) **VII**: 662
- Bay-mama: (kahraman) **III**: 356 (krş. Alpay-mama)
- Bay-töböl (bekçi köpeği) **V**: 1023...
- Bilerik (kahraman) **IV**: 1023, 1027
- Bok-muron (kahraman) **IV**: 5, 53, 175, 181, 252, 268, 284, 393, 479, 485, 492, 508, 607, 773, 778, 809, 812, 817..., 926, 914, 976, 981, 1260, 1263, 1342, 1869
- Bolot (kahraman, Ak-balta'nın oğlu) **IV**: 1495; **V**: 291
- Bolet (kahraman, Coloy-kan'ın oğlu, bkz. Öküm-bolet)
- Bou-bek (kahraman) **III**: 532
- Booke (kahraman) **II**: 1147
- Boz-bee (karak) **IV**: 728
- Boz-utul (kahraman, çoban) **II**: 1462; **IV**: 372; **V**: 1512
- Boz-utul (yabancı kahraman) **IV**: 126
- Böbölölün (kahraman) **V**: 452, 712, 754, 871, 1276
- Böcö (kahraman) **IV**: 1491; **V**: 1466; **VII**: 55
- Böñçü (kahraman) **IV**: 1491; **V**: 1466; **VII**: 55
- Böyün-kan (kahraman) **I**: 1, 2
- Bouday bek (kadın kahraman) **II**: 502, 528, 548, 566, 647, 658, 730, 751
- Bürküt-hatir (kahraman) **II**: 1149
- Çayzañ (kahraman) **II**: 1147; **IV**: 363; **V**: 1473
- Çakıp-bay / Çakıp-kan (kahraman) **I**: 6, 9, 11, 40, 46, 68, 73, 81, 152; **II**: 1132, 1173, 1184..., 1188, 1194, 1252, 1254, 1258, 1400, 1765, 1777, 1799, 1820, 1855; **III**: 363, 515, 523, 564, 569, 576, 594, 624..., 637, 651, 657, 666, 668, 753, 770, 808, 810, 820, 841, 878..., 905..., 914, 923, 929, 939, 969, 990, 106, 1151, 1371, 1422, 1445, 1451, 1455, 1471, 1474, 1635, 1809, 1813, 1815, 1817, 1819, 1825..., 1840, 1843, 1844..., 1848, 1858, 1886, 1909..., 1932, 1956, 1996, 1998..., 2012, 2015, 2017, 2020, 2024, 2028, 2037, 2069, 2230, 2239, 2263, 2269, 2318, 2329, 2339, 2369, 2377, 2392, 2450, 2524, 2567, 2625, 2632, 2640, 2656, 2658; **IV**: 78, 860, 867, 873, 1620, 1662; **V**: 1, 15, 39, 51, 60, 434, 491, 631..., 661, 666, 670, 693, 718, 732, 763..., 773, 846, 854, 912, 919, 990, 1584..., 2372..., **VI**: 44, 74, 82, 118, 136..., 218, 498, 670, 773..., 787, 790, 803, 806,

- 810..., 813, 815, 822..., 825..., 838, 840, 956, 1032, 1052, 1064, 1066...
- Calman-bet (kahraman) **II**: 21, 30, 41; **III**: 435, 529; **IV**: 1640, 1644; **V**: 596; **VI**: 398, 400, 402, 408
- Canhay (kahraman, Kenen'in oğlu, adı Ken ünvanıyla geçiyor) **II**: 1157
- Canbay (kahraman, adı bir ünvanıyla geçiyor) **II**: 1158
- Cun-keldi (kahraman) **II**: 1152
- Cağır (kahraman, hoca) **IV**: 439, 1023, 1027, 1653
- Car Manas (kahraman, krş. Kart Manas) **IV**: 123
- Car-moyun (at) **VII**: 589, 732
- Casagan (Yaratıcı Allah) **II**: 415; **IV**: 953, 1177, 1547; **V**: 2441..., 2453
- Çağ-cigit (kahraman) **V**: 1472
- Çağ-katır (kahraman) **IV**: 371; **V**: 1511
- Çağ-uul (kahraman, Manas'ın adamı) **II**: 1144, 1461
- Çağ-uul (haberci, Bek-muray'ın adamı) **IV**: 285, 315, 480
- Caymış (kahraman) **IV**: 370; **V**: 1510
- Cediger (kahraman) **IV**: 113; **VII**: 1184, 1203, 1230, 1275, 1330, 1334, 1469, 1495, 1513, 1595, 1601, 1706, 1755
- Cerin-seldirpes (tabiat üstü yaratık) **IV**: 926, 965
- Cıl-basel (kahraman) **IV**: 158
- Coloy-kan (kahraman) **III**: 51, 396, 399; **IV**: 144, 569, 681..., 841, 927, 948, 988, 993, 1067, 1093, 1187, 1211, 1238, 1252, 1384, 1395, 1420, 1437, 1543, 1565, 1568, 1720, 1735, 1747, 1772, 1780, 1781..., 1796, 1806..., 1843, 1854, 1861, 1876, 1878..., 1884, 1906, 1921, 1929..., 2012, 2021, 2023, 2026, 2028..., 2035, 2049, 2062, 2064, 2077, 2084, 2086, 2090, 2101, 2131..., 2169, 2191; **V**: 2511
- Coor-ker (at) **IV**: 722, 734
- Coypur (kahraman, krş. Kaman-coypur) **III**: 301, 1461, 1717, 2530
- Çaça-ke (kadın kahraman) **VII**: 1240, 1319, 1389
- Çağatday (kahraman) **V**: 454, 715, 757, 873, 1225, 1232
- Çakan (bkz. Bağdı-döölöc) **II**: 1255, 1841, 1846; **VI**: 359, 368, 953, 1011, 1024, 1039, 1063
- Çalhay (kahraman) **II**: 1138; **III**: 396, 1348, 1723..., 1899, 2535; **V**: 292, 1476
- Çal-kuyruk (at) **IV**: 703
- Çıyrdı-bay (bkz. Bağdı-döölöc) **III**: 1410
- Çıyrığı (bkz. Bağdı-döölöc) **I**: 10, 12, 14, 17, 18, 24, 27, 40, 60
- Çoñ-baş (at) **VII**: 901, 1135, 1140
- Çoñ-kara (ar) **II**: 1415
- Çubak (kahraman) **V**: 453, 713, 755, 872
- Dörböleün (kahraman) **V**: 453, 713, 755, 872
- Fğış (kahraman) **III**: 534
- Eleman (kahraman) **V**: 675
- Elcman-hay (kahraman, Tögtök'ün habası) **III**: 408; **IV**: 91, 702, 942, 1036
- Elim (kahraman) **III**: 304, 1458, 1713, 1897, 2430, 2528; **IV**: 356, 1488; **V**: 1463
- Erç (kahraman) **IV**: 106
- Er-kıyaz (kahraman) **VII**: 1184, 1203, 1245, 1251, 1275, 1307..., 1314, 1330, 1334, 1338, 1355, 1360, 1370, 1382, 1401..., 1423, 1433, 1453, 1460, 1469, 1483, 1495, 1499, 1513, 1589, 1592, 1599, 1601, 1706, 1749, 1755, 1759, 1771, 1848, 1851, 1853, 1892
- Er Nazar (hazret) **IV**: 1318; **V**: 1215, 2457
- Esen-kan (kahraman) **IV**: 784
- Evman (kahraman) **II**: 1153
- İrgi-nul (kahraman) **II**: 1153
- Kabilan (kahraman, krş. Kabilan tayınık) **II**: 1172
- Kabilan-taylak (kahraman) **II**: 1421; **V**: 677, 801
- Kaman (kahraman, krş. Kaman-coypur) **III**: 301, 1461, 1717, 2530
- Kaman-coypur (kahraman) **IV**: 362
- Kamañküz (bkz. Közkaman)
- Kambar-boz (ar) **II**: 1398
- Kambar-kan (kahraman) **II**: 23, 446, 931; **IV**: 1631
- Kan-çoro (kahraman) **VII**: 227, 263, 295, 349, 357, 337, 384, 403, 424, 425, 485, 523..., 546, 552, 557, 735, 753, 884, 914, 1079, 1107, 11216, 1256, 1306, 1315, 1321, 1327, 1336, 1390, 1395, 1874, 1881..., 1896, 1906, 1913...
- Kanıkey (kadın kahraman) **III**: 122, 632, 740, 742, 744, 758, 833, 836, 857, 866, 890, 932, 1068, 1152, 1257, 1260, 1279, 1321, 1326, 1329, 1392..., 1396, 1475, 1477, 1481, 1483, 1496, 1502, 1506, 1522, 1526, 1530, 1550, 1618, 1640, 2063, 2069, 2203, 2226, 2251, 2293, 2636, 2648; **IV**: 1126, 1129, 1136, 1673, 1761, 1768, 1837, 2182; **V**: 10, 40, 52, 56, 66, 75..., 80, 83, 121, 142, 177, 187, 191, 196, 204, 206, 220, 231, 241, 246, 438, 554, 777, 782, 791, 792, 867, 900, 958, 1004, 1256, 1261, 1294, 1308, 1330, 1333, 1338, 1450, 1452, 1675, 2100, 2104, 2116..., 2421, 2463, 2481, 2484, 2528; **VI**: 3, 35, 50, 67, 70, 81, 87, 114, 137, 170, 178, 181, 184, 200, 205, 209, 226, 237, 251, 256, 275, 282, 304..., 318, 341..., 353, 359, 362, 368, 379, 385, 391, 414, 420, 428, 434, 441, 445, 458, 473, 475, 477, 480..., 486, 503..., 527, 537, 546, 662, 664, 666, 680, 685, 703, 709..., 722, 743, 747..., 931, 945, 948, 953, 960, 992, 1010, 1013, 1020, 1039, 1041; **VII**: 95, 153..., 217, 984..., 987, 999, 1001, 1003, 1009, 1037, 1873, 1875, 1900, 1910, 1916
- Kanın-can (kadın kahraman) **VI**: 657
- Kan keldi (kahraman) **II**: 1151
- Kan-kecu (kahraman, hoca) **IV**: 129, 439, 455, 457, 461, 1114; **V**: 2432
- Kara-badıça (kahraman) **IV**: 1498; **V**: 1475
- Kara-bay (kahraman) **V**: 1927, 1947
- Kara-ıy (çoban) **VII**: 1536, 1538, 1549, 1571, 1581, 1584, 1693, 1701
- Kara-börük (kadın kahraman) **III**: 558, 689, 2055; **V**: 4, 47, 143, 478, 548, 2097, 2099, 2114
- Kara-çoltay (kahraman) **II**: 1152
- Kacaça (kahraman) **II**: 368; **IV**: 1791, 1842

- Karaçaq (kadın kahramanı) **II**: 1011, 1013
 Kara-çöö (kahraman) **III**: 1408; **IV**: 123
 Kara-kan (kahraman, Manas'ın büyük babası) **I**: 4...
 Kara-kun (kahraman, Almışbet'in babası) **II**: 8, 146, 162, 232, 249, 250, 303, 330, 485, 820, 1020, 1386, 1681, 1688, 1697, 1754, 1760, 1787
 Kara-kan (kahraman, Kanıkay'ın babası; krş. Temir-kan) **VI**: 409..., 413, 449, 507, 536, 539..., 558, 597, 599, 604, 609, 614, 614, 620, 640, 642, 650..., 686, 689, 700, 739, 741, ..., 947
 Kara-kunış (kadın kahraman) **VI**: 655
 Kara-ker (at) **II**: 1421; **III**: 83
 Kara-toko (kahraman) **III**: 310, 1191, 1869, 2379, 2423, 2428, 2432, 2556, 2559, 2662
 Kara-aygar (at) **IV**: 732
 Kardiğaq (kadın kahraman) **III**: 365, 1853, 2043, 2147, 2154, 2642
 Kargalday (kahraman) **V**: 2280, 2309..., 2314..., 2317, 2325, 2327
 Kargunday (kahraman) **IV**: 357; **V**: 1464
 Kari-çal (kahraman) **VII**: 1240, 1319, 1389
 Karım-bay (kahraman) **VI**: 259..., 263, 265, 280, 283, 303, 314, 371
 Kart-küröñ (at) **IV**: 733, 741
 Kart Manas (kahraman, krş. Car Manas) **III**: 1409
 Kayıp (kahraman) **III**: 558, 689, 2055; **V**: 4, 47, 143, 478, 548
 Kaz-atar mergen (efsanevi yardımcı) **IV**: 945, 950, 958
 Keçen (kahraman) **II**: 1157; **V**: 1470
 Kenceke (kadın kahraman) **IV**: 1014
 Kemiş **IV**: 1774, 2137, 2173, 2193
 Kırır (Hicir) **I**: 62, 129, 131; **II**: 1091; **V**: 203, 979; **VI**: 573
 Kıl-ciren (at) **II**: 228, 269, 343, 431, 585, 797, 1004, 1131, 1492, 1528, 1544, 1581, 1640, 1644, 1833
 Kıl-ciryren (at) **VII**: 1234
 Kırğı /Kırğın-çal (kahraman, hem Manas'ın hem Kökçöñün kuk kahramanının başına verilen isim) **II**: 514, 1134; **IV**: 363; **V**: 323, 334341, 349, 375, 1106, 1501, 2149; **VII**: 60, 109
 Kırk Çilten (kırk yardımcı ruhu) **V**: 978
 Kıyaz (bkz. El kıyaz)
 Kocuş (kahraman) **III**: 403, 530; **IV**: 722
 Kolmon-bet (kahraman) **II**: 1161
 Koñuroolu-bay (kahraman) **II**: 1362; bđV: 1496, 1614, 1656
 Koñır-bay (kahraman) **II**: 908; **III**: 53, 393; **IV**: 153..., 777, 830, 885, 900, 1271, 1279, 128..., 1289, 1307, 1311, 1329, 1583
 Koreñ-bay (at) **V**: 1033, 1226, 1634
 Koş-añış (kahraman) **II**: 1362; **IV**: 1496, 1614, 1656; **V**: 293, 1417
 Koşoy (kahraman) **II**: 395, 397; **IV**: 28, 474, 476, 496, 498, 512, 525, 534, 539, 546, 572, 578..., 585, 587, 598, 613, 814, 816, 997..., 1004..., 1009, 1099, 1105, 1107, 1111, 1117, 1140, 1145, 1148, 1157, 1167, 1182, 1212, 1222, 1224, 1226, 1244, 1246, 1257, 1649
 Koyun-bay (kahraman) **IV**: 1354, 1361
 Koyon boz (at) **II**: 1420
 Köbüş (kahraman) **VI**: 10, 90, 92, 123, 126, 151, 219, 235, 288, 292, 363, 370, 513, 672, 765, 788, 849, 865, 874, 89, 896, 899, 935, 983, 1050, 1045..., 1061, 1071
 Kök-ala (at) **II**: 385, 894, 911..., 920, 950, 997, 1050, 1053, 1065, 1079, 1097, 1101, 1105, 1107, 1112, 1128, 1130, 1417; **III**: 417, 421, 440..., 446, 449; **IV**: 739, 1635..., 1707
 Kök-borguk (at) **III**: 2414
 Kök-börü (kahraman) **VI**: 601
 Kök börü (at) **VII**: 285, 297, 378, 380, 900, 914
 Kök-çelşy (at) Serek'in atı: **IV**: 369; **V**: 1415, Kök-çoronun atı: **VII**: 284, 298, 360, 367, 409, 569, 576, 624, 631, 718, 899, 915, 1156, 1161, 1166, 1176, 1181, 1186, 1193, 1199, 1207, 1289, 1293, 1377, 1839, 1842
 Kök çolok (at) **VI**: 337...
 Kökçö-kan (kahraman) **II**: 25, 28..., 39, 55, 66..., 80..., 83, 88, 100, 216..., 145, 172, 176, 180, 424..., 438, 449..., 452, 454, 479, 512, 560, 591, 615, 620, 628, 646, 675, 679, 691, 695, 703, 715, 718, 724, 729, 754, 757, 766, 803, 817, 844, 864, 893, 915, 935, 945, 958, 962..., 1000, 1060, 1096, 1111, 1515; **III**: 91, 93, 301, 337, 141, 144, 159, 197, 200, 209, 223, 237..., 240..., 257, 261, 325, 329, 335, 339, 341..., 420, 450, 457..., 524; **IV**: 137, 1633, 1637, 1706, 1709; **V**: 1079; **VII**: 280, 235, 401, 470, 588, 694, 713, 727, 767, 806, 853
 Kökçököz (kahraman) **III**: 1682; **V**: 450, 714, 758, 870, 1040, 1277, 1572, 1579, 1589, 1604, 1631, 1654, 1658, 1664, 1667, 1677, 1687, 1701, 1797, 1710, 2032, 2323, 2402, 2412
 Kök-kıyaz (kahraman) **II**: 482, 736, 748, 762, 785...
 Kök-koyon (kahraman) **III**: 536; **IV**: 1059, 1063, 1077, 1095, 1102
 Kök-kübö (zarf) **II**: 886, 913, 936, 1051, 1055, 1098, 1113
 Kökölöy-kan (kahraman) **IV**: 1, 15, 20, 34, 181, 1868
 Kök-teke (at) **IV**: 1969; **V**: 2187
 Köküm (kahraman) **IV**: 96, 541
 Köröñçü (at) **II**: 676; **III**: 106, 143, 198, 237, 349
 Körpö-can (kadın kahraman) **II**: 980
 Közkağan (kahraman) **V**: 436, 446, 456, 458, 582, 703, 708, 717, 734, 759, 848, 855, 861, 869, 921, 1031, 1038, 1040, 1094, 1097, 1184, 1189, 1196, 1446, 1586, 1588, 1603, 1615, 1624, 1631, 1700, 1726, 2032, 2298, 2374, 2401, 2495, 2517
 Kuat bek (kahraman) **IV**: 355, 1486; **V**: 1461
 Kubul-can (kadın kahraman) **VI**: 658
 Kuday (Hüda) **I**: 23, 149; **II**: 384, 743, 847, 849, 858, 918, 948, 1093, 1642, 1665, 1750; **III**: 283, 287..., 291..., 323, 356, 409, 493, 495, 805, 731, 1017, 1105, 1735, 1993, 2335, 2490, 2508; **IV**:

- 90, 954, 1176, 1256, 1297, 1334, 1546, 1922, 1942, 1984; V: 255, 730, 726, 730, 766, 950, 1047, 1154, 1206, 1216, 1323, 1422, 1435, 2345, 2458; VI: 570, 757, 761, 1076, 1078; VII: 101, 210, 250, 254, 1092, 1256, 1536, 1874
- Kula-bee (kısıruk) IV: 747
- Kutenay (kahraman) II: 1142
- Kuu-gahdar (at) V: 1476
- Kuu-cigüt (kahraman) II: 1142
- Kuu-keñpir (cad: kurnı) IV: 928, 963, 968
- Küdürcü (Allah) II: 416, 859, 1643, 1666; V: 1183, 1438, 1441; VII: 198
- Kül-çoro (kahraman) VII: 225, 295, 308, 310, 331, 341, 359, 356, 374, 405, 421, 425, 441, 446, 483, 488, 490, 493, 500, 503, 507, 511, 513..., 516, 520, 545, 555, 566, 583, 606, 610, 622, 717, 726, 730, 734, 750, 778, 783, 803, 808, 850, 883, 915, 1069, 1076, 1101..., 1151, 1169, 1180, 1206, 1214, 1218, 1255, 1265, 1274, 1280, 1320, 1344, 1361, 1365, 1371, 1377, 1382, 1388, 1403, 1411..., 1416, 1419..., 1515, 1521, 1523, 1525, 1530, 1537, 1567, 1573, 1582, 1591, 1598, 1602, 1604, 1607, 1610, 1615, 1617, 1627, 1629, 1641, 1646, 1649..., 1657..., 1661..., 1677, 1694, 1703, 1713, 1716, 1744..., 1756, 1766, 1772, 1775, 1787, 1792, 1797, 1811, 1814, 1822, 1834, 1835, 1843, 1847, 1850, 1852, 1854, 1860, 1865, 1871, 1886, 1894, 1897, 1904
- Küldür (kahraman) III: 1348, 1723, 1899, 2535
- Kün-kanı (kahraman) V: 163, 440, 702, 853, 925, 1545
- Maduş (kahraman) V: 1513
- Manas (kahraman) I: 48, 56, 59, 61..., 65..., 85, 119, 132, 142, 152; II: 22, 34, 40, 426, 942, 1131, 1132, 1200, 1212, 1216, 1218, 1257, 1262, 1293, 1313, 1361, 1370, 1480, 1487, 1509, 1512, 1553, 1598, 1609, 1634, 1636, 1652, 1654, 1664..., 1684..., 1687, 1692, 1710, 1748, 1792, 1831, 1836, 1838, 1845, 1851, 1858, 1861; III: 1..., 9, 14, 17, 19, 34, 37, 40, 42, 45, 48, 50, 34, 65, 71, 73, 85..., 89, 116, 120, 145, 159, 168, 182, 196, 201, 222, 233, 247..., 256, 258, 262..., 279..., 326..., 337, 369, 379, 381, 385, 451, 453, 479..., 501, 513..., 516..., 521, 550, 552..., 555, 582..., 589, 599, 606, 609, 618, 633, 656, 686, 688, 696, 706, 713, 737, 743, 771, 775, 826, 839, 842, 846, 884, 887, 889, 931, 960, 1006..., 1018, 1022, 1032, 1065, 1080, 1084, 1090..., 1108, 1110, 1122, 1139, 1161, 1163, 1166, 1175, 1177, 1179, 1182, 1184, 1193, 1196, 1202, 1205, 1208, 1219, 1221, 1225, 1232, 1241, 1278, 1300..., 1306, 1309, 1311..., 1313, 1320, 1334, 1381, 1400, 1404, 1407, 1410..., 1418, 1432, 1478, 1494, 1530, 1535, 1566, 1573, 1597, 1630, 1641, 1688, 1694, 1701, 1704, 1739, 1756, 1789, 1790, 1803, 1828, 1839, 1841, 1851, 1853, 1861, 1866, 1881..., 1885, 1904, 1910, 1912, 1916, 1918, 1920..., 1931, 1937, 1941, 1947, 1951, 1959, 1965, 2009, 2014, 2019, 2022, 2026, 2028, 2052, 2054, 2070, 2077, 2085, 2093, 2145..., 2167, 2181, 2183, 2188, 2193..., 2200..., 2237, 2241, 2243, 2245, 2265, 2272..., 2276, 2278, 2283, 2283, 2301..., 2311, 2313, 2315, 2328, 2335, 2337..., 2352, 2354, 2363, 2365, 2373, 2391, 2453, 2464, 2467, 2478, 2483, 2486, 2493, 2505, 2510, 2514, 2517..., 2557..., 2577, 2580, 2584, 2489, 2592, 2594, 2596, 2615..., 2621, 2625, 2637, 2647..., 2660, 2669, 2676, 2684; IV: 75, 79, 258, 274..., 281, 301, 533, 350, 353, 416, 448, 477, 484, 532..., 559, 573, 580, 597, 678, 823..., 827..., 835, 840, 843, 850, 864, 871, 878, 903, 913, 996, 1033, 1054, 1056, 1063, 1074, 1116, 1149..., 1152, 1168, 1183, 1185, 1208, 1213, 1221, 1227..., 1247, 1287, 1294, 1310, 1315, 1317, 1323, 1327, 1331, 1355, 1359, 1367, 1416, 1427, 1433, 1446, 1456, 1525, 1532, 1544, 1554, 1611, 1670, 1675..., 1678, 1700, 1753, 1798, 1834, 1853, 1893, 1958, 1967, 2016, 2054, 2061, 2073, 2083, 2085, 2089, 2115, 2127, 2163, 2170, 2177, 2179, 2187; V: 1..., 12, 45, 74, 92, 94, 109, 155, 165, 178..., 188, 205, 207, 210, 218, 228, 236, 258..., 274, 278, 302, 315, 462, 464, 534, 538, 545, 558, 575..., 583, 587, 597, 742, 744, 858, 927, 954, 957, 965, 991, 1082..., 1091, 1103, 1135, 1206, 1216, 1223..., 1228, 1230, 1347, 1361, 1370, 1374, 1384, 1394, 1405, 1418, 1428, 1436, 1450, 1456, 1458, 1570, 1582, 1616, 1620, 1629, 1637, 1668, 1670, 1688, 1693, 1696, 1744, 1756, 1858..., 1868, 1871, 2067, 2070, 2123, 2125, 2127, 2147, 2156, 2171, 2176, 2221, 2244, 2256, 2265, 2272, 2295, 2305, 2315, 2318, 2321, 2333, 2344, 2346, 2349, 2366, 2387, 2393, 2405, 2408, 2411, 2413, 2420, 2424, 2426, 2431, 2436, 2439, 2460, 2469, 2515, 2523; VI: 2, 7, 20, 44, 48, 74, 88, 91, 99, 101, 324, 138, 234, 250, 286, 301, 306, 310, 348, 400, 499, 510, 525, 575, 577, 671, 751, 764, 769, 777, 795, 820, 860, 893, 954, 976..., 987, 996, 1007, 1026, 1053, 1069; VII: 35, 105, 171, 189, 239, 509, 593, 607, 641, 674, 729, 863, 1031, 1033, 1051, 1128, 1271, 1883, 1922
- Manay (kahraman) V: 1513
- Macuker (at) IV: 272, 492, 774, 786..., 803..., 822, 824
- Meñdi-bay (kötü niyetli danışman) Temir-kan'a danışman olarak: III: 649, 654, 663, 745, 765, 812, 915, 934, 949, 952, 1121, 1162, 1565, 1631, 1664, 1672, 1684; Cakıp-kan'a danışman olarak: VI: 83, 117, 135
- Merdıyen (at) IV: 1612...
- Mırzu (kahraman) IV: 1490; V: 1456
- Murat-ah (kahraman) IV: 1486; V: 1460
- Murat-hak (kahraman) IV: 354, 1485; V: 1460
- Muz-buryak (kahraman) IV: 167, 1298; V: 599
- Nak-lay (bkz. Ak-lay)
- Nazar (bkz. Er-Nazar)
- Nez-kara (kahraman) IV: 147, 446, 1621; V: 2512
- Oobo (Hz. İlyas) I: 126

- Oruç (kahraman) **V**: 611
 Oroğın (kadın kahraman) **IX**: 173, 747, 1349, 1352, 1357, 1362, 1372..., 1380, 1382, 1401
 Oysul-ala (evliya) **I**: 128
 Ögüz-kan (kahraman) **IV**: 161
 Öküm belot (kahraman) **IV**: 1421, 1527, 1553, 1858, 1860, 1875, 2087, 2093, 2107
 Sarı-ala / Sar'ala (at) **II**: 1431, 1715, 1745; **III**: 1546, 1563; **IV**: 364, 1379, 1517, 1585..., 1588, 1711, 1730..., 2069; **V**: 393, 461, 524..., 608, 649, 795..., 895, 899, 902, 907, 1108, 1253, 1583, 1587, 1755, 1844, 1846, 1853, 2129, 2207, 2228, 2238..., 2246
 Sarı taz (hizmetkar) **VI**: 623, 625, 628, 637, 639
 Saykal (bkz. Ak-saykal)
 Sazan-nanr (kahraman) **II**: 1150
 Segis (kahraman) **III**: 534
 Sametey (kahraman) **VI**: 579, 589, 592, 602, 605, 607..., 615, 622, 624, 627, 665, 681, 693, 705, 711, 719, 723, 734, 745, 751, 755, 764, 769, 780, 796, 801..., 809, 814, 819..., 824, 836, 842, 846, 851, 863, 873, 879, 885, 887, 894, 903..., 919, 928, 954, 977, 987, 989, 1000, 1012, 1015, 1019; **VII**: 1, 68, 72, 88, 103, 105, 107, 135, 137, 143, 158, 163, 172, 181, 184, 189, 194, 240, 255, 262, 302, 309, 329, 342, 345, 393, 448, 466, 510, 551, 556, 565, 593, 607, 611, 616, 642, 670, 673, 675, 679, 683, 688, 702, 710, 716, 724, 736747, 766, 771, 776, 810, 851..., 860, 873, 876..., 879, 882, 918..., 924, 964, 966, 974, 981, 983, 988, 994, 1000, 1002, 1012, 1038, 1040, 1067, 1093, 1099, 1119, 1125..., 1129..., 1134, 1147, 1150, 1153..., 1168, 1180, 1186, 1209, 1220..., 1232, 1246, 1248, 1250, 1297, 1329, 1352, 1357, 1359, 1362, 1364, 1426, 1509, 1883
 Serək (kahraman) **II**: 1141, 1749; **III**: 307, 1163, 1702, 1737, 2378, 2387, 2393, 2412, 2431, 2463, 2466, 2476, 2516, 2549, 2589, 2664; **IV**: 369; **V**: 1041, 1055, 1063, 1238, 1305, 1314, 1319, 1322, 1327, 1334, 1340, 1373, 1375..., 1380, 1413, 1515
 Seyit (kahraman) **III**: 304, 1458, 1713, 1897, 2430, 2528; **IV**: 356; **V**: 1462
 Seytek (kahraman) **VII**: 1510, 1528, 1635, 1667, 1676, 1727, 1732, 1750, 1778, 1786, 1806, 1816, 1823, 1836, 1840, 1845, 1847, 1871, 1913
 Sırgak (kahraman) **II**: 1140, 1749; **III**: 307, 1463, 1702, 1737, 2378, 2387, 2393, 2412, 2431, 2665; **IV**: 365, 469, 1415, 1511, 1968; **V**: 1511, 1497, 2039, 2184
 Solton-ka. (kahraman) **VI**: 474, 477, 479, 482, 490, 405, 509, 529, 650
 Sur-kula (at) **IV**: 429
 Sür-bo ot (kılıç) **IV**: 1645, 1647
 Şoonək (kahraman) **II**: 560, 691, 2057; **V**: 6, 49, 148, 209, 485, 551; **VI**: 118, 119, 129, 153, 167, 1169, 186, 194
 Şum-cigit (kahraman) **II**: 1143
 Şaur (kahraman) **V**: 292, 1478
 Targu-taz (Dale.) **IV**: 1905, 1931, 2022, 2027, 2043, 2047
 Tagga-bek (çoban) **V**: 277
 Tay-bourai (at) **II**: 1407, 1409..., 1717; **VI**: 913, 922, 937..., 990..., 994; **VII**: 99, 139, 286, 299, 400, 474, 498, 503, 515, 517, 608, 654, 703, 710, 861, 954..., 958
 Taylak (kahraman, krş. Tüsiin-taylak) **III**: 303, 1721
 Taz-baymat / Taz maymat (kahraman) **III**: 315, 1465, 1729, 2434; **IV**: 373, 1433; **V**: 1517; **VI**: 916, 939
 Tehiçi (kahraman) **V**: 1927, 1947
 Tekçi mergen (kahraman) **II**: 883, 906..., 990; **III**: 411, 413, 422, 428
 Temir-kan (kahraman, krş. Kara-kan) **III**: 632, 644..., 647, 651, 656, 658, 662, 738, 746, 749..., 764, 808, 840, 882, 886, 904, 948, 953, 959, 1125, 1130, 1135, 1142, 1145, 1279, 1302, 1318, 1364, 1374, 1401, 1420, 1443, 1472, 1496, 1550, 1553, 1627..., 1632..., 1647, 2063, 2203; **V**: 2423
 Teñri/Tehir (Teng) **III**: 1017, 1106; **V**: 950
 Tokonuç (kahraman) **II**: 1423; **V**: 676, 800
 Too zefeser (kahraman) **IV**: 164, 1015
 Too-tonı (a.) **VII**: 1276, 1278, 1735, 1739, 1752, 1752, 1763, 1846
 Tor'aygır (at) **IV**: 729
 Tökör usta (silah yapan usta) **IV**: 1621, 1624, 1664, 1666, 1674, 1682, 1757..., 1776..., 2134, 2148, 2177, 2192
 Tölök (faleş) **II**: 1159; **IV**: 358, 397; **V**: 1474; **VII**: 58
 Törö-bek (kahraman) **IV**: 1421, 1527, 1563, 1876, 2087, 1086, 2167
 Töstük (kahraman) **III**: 408..., **IV**: 92, 571, 703, 925, 942, 1037, 1042, 1051; **V**: 1503
 Türoköy (kahraman) **II**: 1170
 Tüsiin (kahraman, krş. Tüsiin-taylak) **III**: 303, 1721
 Tüsiin-taylak (kahraman, krş. Tüsiin) **IV**: 360, 1500; **V**: 1478
 Uluu-bike (kadın kahraman) **IV**: 1772, 2133, 2169, 2190
 Ümrät (kahraman) **IV**: 363; **V**: 1473
 Ümrätöy (kahraman) **VII**: 280, 385, 392, 401, 470, 588, 595, 697, 713, 727, 767, 788..., 805..., 809, 834, 853, 874
 Ürbü (kahraman) **IV**: 96, 542, 549, 574

COĞRAFYA İSİMLERİ İNDEKSİ

Aç-marai IV: 1832 (*olkitin* = düzlük; Bura) ve Çaukal arasında bir düzlük)
 Ağır-min IV: 211 (Kayırdı ve Kuragatı akarsuları arasında)
 Ak-buluñ IV: 216 (Tırgayı akarsuyu ile Ak-car arasında)
 Ak-ermen II: 149 (*özün* = dere; Aşınara dağındaki Kara-taş kayasından görülen bir dere)
 Ak-car IV: 215 (İt-keçü ile Ak-buluñ arasında)
 Ak koya V: 253
 Ak-korgon-kent IV: 540 (*kala* = şehir; Taşkent yakınlarında, Sirderya kıyısında)
 Aksı I: 164 (Kaggar'da Aksı)
 Ak-şuğul VI: 432, 470, 472 (Temir han'ın ülkesinde bir dağ)
 Ak-tumşuk VI: 447 (Temir han'ın ülkesinde meyva yetiştirilen bir yer)
 Ala-köl IV: 865 (bir göl)
 Alay II: 1730; IV: 1455, 2129 (hayali bir yer ismi olmalı; Kazakların savaş nidası)
 Ala-too II: 1303, 1330; III: 114, 508, 517, 810, 879, 929, 1219, 1351, 2015, 2020, 2230, 2241, 2263, 2269, 2427, 2450 (Aladağ sıra dağları)
 Alay VII: 1110, 1149 (Fergana bölgesinin güneyinde bulunan sıra dağlar; bu isim kalıp tekerlemelerde yer aldığına göre bu bölgedeki ticaret merkezi olan şehirleri ilade ediyor olmalı. Bkz. Alay)
 Alcan IV: 1638 (yeri belirgin olmayan bir bölge)
 Almalı-bulak V: 2299 (Talono bulak ile aynı yerde bulunan bir ırmak)
 Almalı-too III: 205 (?)
 Almatı I: 8, 105 (Almatı şehrinin kuzeye doğru akan nehri)
 Altay V: 166, 437, 699, 850, 922, 1065, 1096, 1704; 1386, 1542, 1643, 1766, 1873, 2083, 2266, 2273, 2530 (Kalıp tekerlemelerde Kalnakların unayurdu olarak geçiyor, aynı zamanda Kalnakların savaş nidası)
 Altı-bay IV: 1619, 1663; VI: 732 (Çakıp'ın yurdu)
 Altın emel VII: 14 (Altın-emel dağında bir geçit)
 Altı Şeer IV: 564 (Doğu Türkistan'da Kuşkur, Aksu, Yarkent, Hotan ve Lç Turlan şehirlerinin bulunduğu bölge)
 Andıyan (Londun) V: 595
 Arçalun Mazar II: 14, 15
 Arkan / Arka ? VII: 125 (Sarı Arka'nın kısaltılmış bir şekli olmalı)
 Arıştı-bulak VII: 394
 Aşınara II: 1475, 1477, 1490, 1533 (Talas'tın doğusundaki Aşınara/Aspara dağı, aynı zamanda kuzeye doğru akan Aşınara / Aspara akarsuyu)

Aygır calı IV: 1956, 1980, 2003; V: 289, 296, 307, 328 (gözetleme tepesi; aynı zamanda Aygır-cal bir sıradağ adı)
 Baklı-kuray IV: 230, 399, 1813; V: 1536 (ner ne kadar Kalnakların mitolojik yurdu olarak geçse de Çilik akarsuyunun doğusunda, Kınuluk ve Kuşınarın arasında bir yer adı)
 Balakşun (Bedehşan) V: 1502 (diğer yerlerde topluluk ismi)
 Balk / Balık (Belh) V: 1502 (diğer yerlerde topluluk ismi)
 Bar-köl V: 237, 267, 1564 (Hamu'nin kuzeyinde bir göl adı)
 Becin I: 148 (Pekin/Beycin'i ilade etmek üzere kullanılmış olamaz, bu isim Çin / Kalnak bölgesini tanımlayan bir isim olmalı)
 Beş-terek I: 91, 101 (Saur dağlarının kuzey doğusunda yukarı İrtiş nehrine doğru bir geçidin adı)
 Boy-barak IV: 1820 (Baklı-kuray'ın batısında bir yer)
 Boz-adır III: 355, 1016 (bir dağ adı)
 Boz-señör VI: 1082, 1108 (bir ırmak)
 Boz uçuk VII: 1077, 1108 (bir kaya çıkıntısı)
 Bölçörtü V: 379 (yayla adı)
 Bıkar (Buhara) I: 89, 160; IV: 760, 764, 791, 1089, 1405; V: 591
 Bura, Çoñ I: 112 (ili bölgesinde bir akarsu adı olmalı)
 Burula IV: 1829 (Isık gölün batısında, Çu nehrine yakın bir akarsuyun adı; Burana nehri?)
 Çaa-kolot V: 664 (Çakıp'ın yurdunda yay şeklinde bir vadi)
 Çalpak-too III: 708 (Temirlık dağlarının kuzey batısında bir dağ)
 Çu Merke IV: 1718, 1734, 1743 (Koufuk dağlarının batısında, Şarın nehrine akan üç Merke nehrinden biri)
 Çatınrak VII: 1178 (bir ırmak)
 Çar-mazar IV: 1434, 1444
 Çelgek II: 1456 (*çarç dala*= çöl; Talas vadisi ile Merke arasında bulunur)
 Çerken / Çarkan / Çarken (Yarkent) I: 51; IV: 150, 1269; V: 617; VII: 128
 Çeli suu II: 1139 (Semireç)
 Çeli-tör I: 2 (Aşınara'nın güneyinde bir yer)
 Çanaç II: 1448 (Çanaç akar-suyunun yukarısında bir geçit)
 Çarkal II: 1447 (Çarkal sıra dağından çıkıp akan bir akarsu)
 Çeç-döbö VII: 215 (bir tepe)
 Çekirtce IV: 1817 (Çilik akar-suyunun batısı ile Boy-barak arasında bir kaya)
 Çelek IV: 1815 (Çilik akarsuyu)

Çimikent IV: 192 (Çimkent)
 Çüñör IV: 1617, 1659; V: 658 (Talas'ın batısında bir geçit)
 Çuñkar-ıya I: 7 (Çuñkar / Şuñkar / Şumkar ıya = süngür yuvası)
 Çüy (Çu nehri) IV: 884, 1616, 1658, 1828; V: 657, 956; VI: 957 (Çu nehrine *sarı üzün* "sarı yataklı" sıfatı eklendiğinde nehrin Isık gölün batısına yakın olan kısmı ifade edilir)
 İrtiş (İrtiş nehri) II: 1811 (*keñ*), 1832 (*Kul*); IV: 94 (Kul İrtiş, yukarı İrtiş'i ifade ediyor olabilir)
 İlgay (bir nehir) IV: 220, 1827; V: 656, 955
 Isık-köl (Isık gölü) II: 61, 78; IV: 750; VII: 216
 İli (İli nehri) I: 111, 115; II: 33, 602, 1304..., 1331...; IV: 1407
 İr-çeñü I: 90; IV: 214 (Çu nehrinin çok bilinen bir geçidi)
 Kaba-atar V: 662 (Çakıp'ın yurdunda bir ırmak)
 Kalkan-too IV: 669 (İli nehrinin orta kısmına kuzeyinde bulunan dağlar)
 Kañkay IV: 1566, 2164 (Altay kelimesine kafiye)
 Kara-balta IV: 208 (San-samır çetâlesinin üstünde, Karahalta geçidinin yakınında bulunan ve kuzeye doğru akan bir nehir)
 Kara-köl IV: 197 (Talas nehrine kuzeyden bağlanan Karaköl nehri olması)
 Kara-taş II: 1478. (Aşınara geçidinde gözetlemeye elverişli bir kaya)
 Kar-çanbas IV: 1018; V: 615, 1567 (karın yağmadığı hayali bir yer)
 Karkara IV: 223 (Şanın bir kolu olan Keçen'e akan Karkara ırmağı ve vadisi)
 Kaşgar / Kaşkar (Kaşgar) I: 161; IV: 150, 393, 1269; V: 616
 Kayındı IV: 209 (Çu nehrinin güney kollarından biri olan Kuragat'nın doğu kollarından Kayındı ırmağı)
 Kazılık IV: 1017; V: 613, 1566 (ismini mimetmekten efsanevi tek kanatlı Kazılık kuşundan alan hayali bir vadi)
 Kebez-bulak I: 97 (Semi-palatinsk'e doğru akan bir ırmak)
 Kebez-too II: 1810 (efsanevi bir dağ)
 Kehesti-too IV: 391, 405, 408
 Keçen (Keçen nehri) IV: 1012
 Kırm II: 1211, 1285 (Kırmın lakat aynı zamanda çok uzaklarda bir memleket anlamında kullanılıyor. Bkz. topluluk isimleri, Kırm)
 Kır-keçiti I: 99 (Beş terek civarında, yukarı İrtiş nehri kıyısında bir geçit)
 Kır-taş VII: 1054, 1080, 1106, 1141 (Kızıl-kiya bölgesinde gözetlemeye elverişli bir kaya)
 Kıtay I: 54, 56 (Çin; bkz. topluluk ismi Kıtay)
 Kızıl-kiya VII: 1055 (Santuş'ın batısında Kızıl-kiya dağları ve geçidi)
 Kızıl-car I: 98; VII: 16 (Krasno-yarsk)
 Kızıl-kökü IV: 1719 (Ca-Meke'de bir yer)
 Kızıl-suu II: 595 (bir ırmak)
 Kızıl-tokoy V: 1093 (Altay yolunda bir orman)

Kokan / Kokon (Hokand) I: 158; IV: 881, 1300, 1417, 1422, 1995; V: 1757
 Kul-ata IV: 1661; V: 629, 660; VII: 1520 (Çakıp'ın yurdunda Talas'ta, Altı-bay'a yakın bir yer)
 Kopu IV: 221, 1826; V: 655 (sazlık bir yer)
 Kopuluu I: 196 (Tor-aygır yolunda sazlıklı bir ırmak)
 Korguş I: 118 (Kulcanın batısında İli nehrine bağlanan bir ırmak; aynı zamanda bir yerleşim yeri)
 Korkut II: 1440 (Fergana'da bir ırmak ağzı)
 Korogou IV: 213 (Çu nehrinin bir hatı kolu olan Kuragan ırmağı)
 Kuroson III: 2491 (Horasan)
 Koymorok V: 239 (Kozu-başı'ya gelmeden bir yer)
 Kozu baş V: 239 (koyun kırpımına ve keçe yapımına elverişli sazlık bir yer)
 Kök adır V: 1711 (güzel yaylaları olan bir dağ)
 Kök-doskek V: 2425 (kumluk bir yer)
 Kök-döbo IV: 116
 Kök-oyrok IV: 1823 (*sarı saz*= butaklık; Doğuda Boy-barak ile Kopu arasında bulunur)
 Kulca (Kulca) I: 116; IV: 232 (Ulta K.), 233 (Kiçi K.), 743
 Kum bel II: 1475, 1477, 1533 (Aşınara dağında bir geçit)
 Kum-buluu I: 102 (Beş-terek ile Almatı arasında kumluk bir yer)
 Künköy V: 167, 439, 701, 852, 924, 1387, 1544 (Altay gibi Kalmuk yurdu olan efsanevi bir yer)
 Kuş-marua IV: 231 (Kalmuk sıradağlarının batı ucu olan Temürlük dağlarının güney batı uzağı)
 Kuluk IV: 228 (sıradağ)
 Kuu-sara VII: 18 (Küygön-tokoy ile Taş-mazar arasında bir tepe)
 Künökör V: 1526, 1557 (Kalmuk yurduunun kuzey doğusunda bir dağ)
 Kün-tiybes V: 1537, 1568 (gün ışığının değmediği efsanevi bir yer)
 Kürmöntü, Şaruu II: 31 (Isık gölün kuzey doğusunda iki su geçidi)
 Küröbös V: 1569 (Kalmuk yurduunun derinliklerinde, kan kürlele atmamak gereği duyulmayan efsanevi bir vadi)
 Küröñköy VII: 14 (Altın-omel yolunda bir yer olması)
 Küygön-tokoy VII: 18 ("Yanık Orman")
 Murgulan II: 1441 (Mergelan)
 Medine I: 88; II: 382 (Medine)
 Medine-çöl I: 110 (Medine çölü ?)
 Mekke II: 219, 298, 320; V: 1487, 2432, 2446, 2447, 2462, 2516 (Mekke)
 Merke II: 1474 (ırmak ve yer adı)
 Namagor II: 1442 (Nemengon)
 Narın IV: 383, 403, 753, 758 (Narın nehri)
 Orol too IV: 670 (Radloff'un manasçısına göre bu dağ Kalkan-too'nun yakınında bir dağdır; başka manasçılar bu dağı Ural dağıyla eşleştirir)

Oy-kayra III: 1692 (Çin hadudunun batısında bir yer olması)
 Öndür-suu VII: 1324 (nehire bağlanan bir dere)
 Sayram IV: 190 (bir zamanlar Cingarların bakiin olduğuÇimkent yakınlarındaki Sarı Sayram)
 Samarkand IV: 129 (Semerkant)
 San-taş / Santaş / Sentaş VII: 1055 (Isık gölün doğusunda bulunan ve kuzeyden güneye yol veren en önemli geçit)
 Sarı-bulak IV: 193 (Sayram ve Çimkent'in doğusunda bir dere)
 Sarı-kaykan I: 108 (Tor-nyır ve Temirtik dağları arasında bir yer)
 Sır-dayra IV: 1423 (Sirderya)
 Sır-refüz IV: 1408 (Aral gölü?)
 Sulpukor VI: 76, 328, 713, 730, 1034 (Cakıpın yurdunda bir ırmağı; Arapça: Zu'l-fikar, Kırgızca: Zulpukor "Hz. Ali'nin kılıcı")
 Suu samır IV: 199 (Talas'ın Naryn nehrine akan bir akarsu)
 Sür-köl IV: 839 (bir göl, efsanevi bir yer)
 Şerrey I: 98; VII: 16 (kala; Semipalatinsk)
 Talas II: 1455; V: 1820; IV: 195, 1618, 1660; V: 659, 2122, 2124, 2126; VI: 75, 491, 520, 712, 727, 729, 973; VII: 122, 129, 1921, 1924, 1926
 Tuoma IV: 751 (Tangu; Isık gölün güney kıyısında bir yer)
 Taş-akır VII: 22 (kum zala; bir göl)
 Taşken IV: 2156; VII: 129, 1926 (Taşkent)
 Taş-mazar VII: 20

Temir-bula IV: 117 (bir tümsek)
 Temirtik I: 109; IV: 227 (Kantın sıradağları'nın batı uzantısı)
 Tolono-bulak V: 2301 (bir dere)
 Tor-ut III: 1749 (bir tümsek)
 Tor-nyır I: 107 (Tor-nyır dağlarında bir geçit)
 Tör-köl V: 238 (Kozu-baş'ının ötesinde bir göl)
 Tosor IV: 751 (Isık gölün güneyinde bir akarsu ve yeteşim yeri)
 Tur-köl V: 1565 (efsanevi Kazılık varisi yolunda, efsanevi Bar kölü'nün doğusunda bir göl; krg. Tör-köl)
 Turpan I: 162, 163; IV: 170 (Kasgar'da Tur'an)
 Ulua-baş VII: 1228
 Ulua-gınar V: 1092 (bir tümsek olması)
 Ulua-kadır IV: 277 (bir burun)
 Umm II: 1210, 1284 (Osmanlı toprakları)
 Uzun-bulak I: 96 (Uzun-bulak suyu kenarında bir Rus karakolu olması)
 Üç-kapkaç III: 1690 (Orta Kapkaç, Tıyuk Kapkaç ve Ülken Kapkaç akarsularının elusturduğu üç Kapkaç suyu)
 Üç-karool IV: 1705, 1712; V: 1621 (gözetleme yeri)
 Üç-korum IV: 198 (Karakol akarsuymdan Suu samır akarsuyuna geçir)
 Üç-koşoy VI: 727, 973; 122, 1924 (Talas nehrine akan akarsular)
 Üküçü III: 1691 (Üç-kapkaç bölgesince bir yer)
 Ürgönş III: 1755 (Ürgönş)

TOPLULUK İSİMLERİ İNDEKSİ

- Balakçın** (diğer yerlerde coğrafi ismi) **IV:** 1032, 1466
- Balk / Balık** (diğer yerlerde coğrafi isim) **IV:** 1032, 1466
- Buruc** (Çin/Kalmuk Eadesinde Kırgrz anamına gelir) **IV:** 451, 453, 458, 2110...
- Busurman** (Müslüman, krg. **II:** 1500 Musulman, bir kere geçiyor) **I:** 64, 69, 72, 147; **II:** 4, 26, 164, 194, 200, 221, 292, 294, 300, 315, 322, 341, 440, 1163, 1265, 1555, 1565, 1660, 1693; **III:** 1681; **IV:** 187, 256, 419, 474, 523, 531, 557, 566, 591, 593, 602, 616, 677, 790, 984, 992, 1069, 1085, 1088, 1253, 1266, 1278, 1295, 1354, 1414, 1513, 1850, 2098; **V:** 585, 1126, 1133, 1138, 1178, 1182, 1597, 1787, 2103; **VI:** 9
- Erkuç** (Keçi Halkı) **IV:** 132
- İadı** (Hindiler) **II:** 384, 463, 723
- İr** (Köpek Halkı) **IV:** 132
- Kalça** **III:** 56, 276, 715, 1753, 1763
- Kalmak** (Kalmuk) **I:** 95; **II:** 1116, 1120, 1125, 1231; **III:** 712, 1161, 1680, 1751; **IV:** 459, 465, 1239, 1515, 1923; **V:** 160, 162, 166... 437, 439, 442... 699, 701, 706, 735, 750, 850, 852, 855..., 866, 875..., 922, 924, 926, 1028, 1065, 1096, 1128, 1176, 1200, 1323, 1386..., 1396, 1422, 1538, 1542, 1544, 1549, 1579, 1591, 1643, 1649, 1655, 1711, 1739, 1741, 1745, 1788, 1873, 1968, 1983, 1991, 1994, 2157, 2266, 2273, 2394, 2402, 2513, 2530; **VI:** 362... 376, 406
- Kapur** (Kafir) **I:** 64, 70...; **II:** 3, 293, 721, 726, 1163, 1265, 1498, 1555, 1565, 1658, 1694; **IV:** 140, 146, 158, 187, 256, 419, 446, 474, 523, 557, 564, 593, 602, 616, 681, 984, 1000, 1021, 1024, 1266, 1325, 1349, 1419, 1512, 1565, 1569, 1579, 1608, 1720, 1755, 1807, 1850, 1884, 1906, 1987, 2099, 2106, 2109, 2112; **V:** 585, 1506, 2103, 2195, 2205, 2255, 2517, 2518..., **VI:** 9
- Kuzak** **I:** 35; **II:** 1162; **III:** 721, 1051; **IV:** 721, 799, 1453
- Kuzı** (Kırız Uldı, aynı zamanda coğrafi isim) **IV:** 126, 145...; **V:** 324, 1499
- Kıray** (Çindiler) **I:** 161, 163; **II:** 262, 346, 596, 1227; **III:** 53, 380, 392, 507, 699, 1098, 1748, 1765, 2558; **IV:** 151, 153, 777, 830, 1281, 1311, 1329, 1584; **V:** 444, **VI:** 617, 752, 857
- Kızıl-baş** (Kızay Afganistan'da oturan Şii Türkler) **III:** 57, 378, 462, 717; **IV:** 1052
- Kekon** (Hokandılar, diğer yerlerde coğrafi isim) **I:** 31; **III:** 383
- Kün-tuunuş** (Gün Doğmuş Halkı) **IV:** 120
- Musulman** **II:** (krg. Busurman)
- Nayman** **II:** 288, 490, 1007, 1009
- Ngoy** **I:** 52; **II:** 21 (Kara N.), 22 (Sarı N.), 398 (Kara N.), 402 (Kara N.)
- Noygur** **I:** 29
- Oyrot** **II:** 5... 51, 189, 192, 338, 354, 362, 379, 386..., 392, 407, 412, 535, 443, 465, 570, 572, 574, 701, 781, 1673, 1675; **IV:** 1452
- Oogan** (Afgan) **IV:** 167, 1052, 1298; **V:** 599
- Orus** (Rus; **II:** 263, 273, 348, 1229, 1277; **III:** 42, 44, 47, 466, 900, 1760, 1780..., 1784; **IV:** 144, 1451, 1536; **V:** 611)
- Özübeck** (Özbek; **VI:** 519
- Sarı** **I:** 33; **III:** 55, 382, 705, 1744, 1761, 1857, 1860, 2035, 2039, 2042, 2163, 2177, 2402, 2407; **IV:** 541; **V:** 98, 223, 1670, 2290, 2292
- Şürşüt** (Mançular) **III:** 33
- Tecik** (Tacik) **III:** 387, 464, 725, 1479, 1767

